AGƱMƐ WAMBŁYA

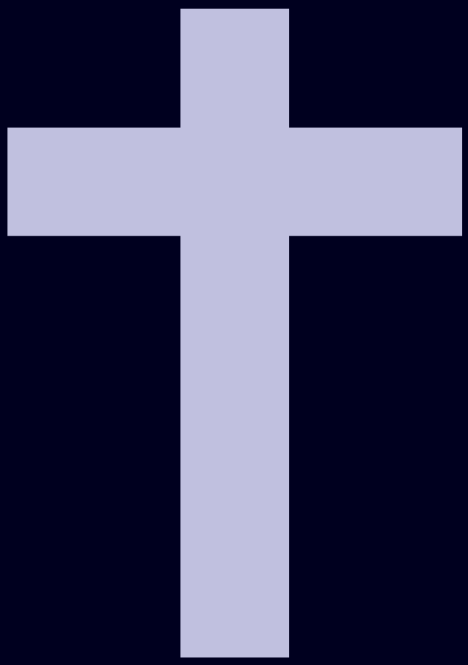

Lika: AGƱMƐ WAMBŁYA (New Testament+)

AGƱMƐ WAMBƗYA

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 May 2025 from source files dated 10 May 2025
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayɔ 1
Malɨkɔ 60
Luka 97
Yuani 158
Ligubo 200
Ɓalʉma 253
1Ɓakolito 278
2 Ɓakolito 302
Ɓagalatia 317
Ɓaɛfɛsɔ 326
Ɓafilipi 335
Ɓakɔlɔsaɨ 341
1 Tesalonika 347
2 Tesalonika 353
1 Timotio 356
2 Timotio 363
Tito 368
Filimono 371
Ɓebelenia 373
Yakɔbɔ 391
1 Pɛtɛlɛ 397
2 Pɛtɛlɛ 404
1 Yuani 409
2 Yuani 415
3 Yuani 416
Yuda 418
Ɓonziki 420

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Matayɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Matayɔ okpikaga ndɨ mino nɨma. Matayɔ nɨnɔ Yeso amakaga ndɨ kaiko mʉɓɨɓya, a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza. A ndɨ ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Yeso ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kauyikoso ɓambanzʉ kaiko ɓakilisito. Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Matayɔ atʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ Yeso agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ na ɓɛyɔ ikaga ndɨ mino kaʉtɨwa ɓambanzʉ. Atʉmbʉlaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso okwa ndɨ mino na ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Matayɔ ukpikilya ndɨ ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka Ɓayuda kauwonisilo ɓɛ ka lɨngʉnʉ Yeso nɨ Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka Moɓiso Motu. Masɨ nɨmɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ kambwa kodoku ka ɔɓɨlɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɨyɨ nɔ a ngama nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓamakaga ɓɛ Mika Daudi kyɛ Daudi a ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ luga ka ɓangama ɓa Ɓezaleli nɨɓɔ lɨvananza ko Kunzi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso uwonisila ndɨ mino Ɓezaleli Ɓʉngama ko Kunzi, ɓangama kaɓʉ aka ɓɨkpɛ ɓɔ ɓamʉya ndɨ. Nɨyɔ Yeso okwa ndɨ, ɓukpunya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉpakya kogulya ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Kinili, ɓomisikana kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yɨɓʉkʉta kakɨ *1:1–2:23*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-12*
Iɓatiso ka Yeso, na ɓɛyɔ abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:13–4:11*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12–18:35*
Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kakɨ ka Yelusalɛma *19:1–20:34*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *21:1–27:66*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *28:1-20*

Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)

1 Mina ka ɓatɨtakɨ Yeso-Kilisito nɨma: ɨyɨ ɓɨkpɛ opupa ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Na ɨyɨ ngama Daudi opupa ndɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
2 Abalahamʉ aɓʉkʉta ndɨ Isaka,
Isaka aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yuda na ɓamamakɨ,
3 Yuda ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Tamali ɓaɓʉkʉta ndɨ Pelesi na Zela,
Pelesi aɓʉkʉta ndɨ Esiloni,
Esiloni aɓʉkʉta ndɨ Lamʉ,
4 Lamʉ aɓʉkʉta ndɨ Aminadabʉ,
Aminadabʉ aɓʉkʉta ndɨ Nasoni,
Ɨyɨ Nasoni aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ,
5 Sɔlɔmɔnɔ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Laaba ɓaɓʉkʉta ndɨ Bɔazɨ,
Bɔazɨ aɓʉkʉta ndɨ Obedi. Amakɨ Obedi ndɨ nɨ Luta,
Obedi aɓʉkʉta ndɨ Yɛsɛ,
6 Yɛsɛ aɓʉkʉta ndɨ ngama Daudi.

Ngama Daudi aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ na muka Ulia*. Ɨyɨ Ulia a ndɨ nɨ okwini,
7 Sɔlɔmɔnɔ aɓʉkʉta ndɨ Leoboamʉ,
Leoboamʉ aɓʉkʉta ndɨ Abia,
Abia aɓʉkʉta ndɨ Asa,
8 Asa aɓʉkʉta ndɨ Yɔzɔfatɨ,
Yɔzɔfatɨ aɓʉkʉta ndɨ Yɔlamʉ,
Yɔlamʉ aɓʉkʉta ndɨ Uzia,
9 Uzia aɓʉkʉta ndɨ Yɔtamʉ,
Yɔtamʉ aɓʉkʉta ndɨ Ahazi,
Ahazi aɓʉkʉta ndɨ Izikia,
10 Izikia aɓʉkʉta ndɨ Manasɨ,
Manasɨ aɓʉkʉta ndɨ Amoni,
Amoni aɓʉkʉta ndɨ Yɔsɨa,
11 Yɔsɨa aɓʉkʉta ndɨ Yekonia na ɓamamakɨ. Ʉɓʉkʉtaga ndɨ ngbingo nɨnɔ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda na ɨɓʉ ka ɓusunzu ka Babiloni.
12 Kumbuso kauhokiso Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
Yekonia aɓʉkʉta ndɨ Salatieli,
Ɨyɨ Salatieli aɓʉkʉta ndɨ Zelubabeli,
13 Zelubabeli aɓʉkʉta ndɨ Abiudi,
Abiudi aɓʉkʉta ndɨ Eliakɨmʉ,
Eliakɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Azɔlɔ,
14 Azɔlɔ aɓʉkʉta ndɨ Zadoki,
Zadoki aɓʉkʉta ndɨ Akɨmʉ,
Akɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Eliudi,
15 Eliudi aɓʉkʉta ndɨ Ɨlɨyazalɨ,
Ɨlɨyazalɨ aɓʉkʉta ndɨ Matani,
Matani aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
16 Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ a ndɨ mbʉnya Malia. Malia aɓʉkʉta kʉwa ndɨ Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito†.
17 Katʉkya ka Abalahamʉ kadwɛ ka ngama Daudi, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya ka Daudi kadwɛ kʉ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni, a ndɨ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya wa ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni kadwɛ ka liɓukuti ka Kilisito, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya ɓata gɔnɨ‡.

Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)

18 Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito a ndɨ ɓɛnɛ: Amakɨ ɓɛyɔ ka Malia ɓa ndɨ kavanana na Yɛzɛfʉ. Luki limoti, kambwa ɨɓʉ kavanana, Malia ava ndɨ mʉma ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Yɛzɛfʉ nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ, a ndɨ mʉtʉ wo wongbingbili. Kɛgʉ ndɨ kapa ka pisiso suni ko misa ka ɓambanzʉ. Kinili, a ndɨ kapa kaasa ɓɨwɛsɛɛ.
20 Tamanaga yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ kʉsɔ ka Yɛzɛfʉ aka, kanɨ malaika ka Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛzɛfʉ, mika ngama Daudi, wakoɓongonitɔgʉ kava mukakʉ ɓɛyɔ ka Malia, kyɛ miki nɨnɔ a na ɨyɨ ka mʉma a pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yeso§. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓatʉ kakɨ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»

---

* **1:6 1:6** *muka Ulia:* Ina ndɨ ɓɛ Betisɛba. **1:11 1:11** Wanda ka 2 Ɓangama 24:12-16. † **1:16 1:16** «Masiya» ka Libelenia na «Kilisito» ka Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ Nɨnɔ Kunzi apʉnaga ‡ **1:17 1:17** Ka Ɓayuda, lɨvananza limoti agyaga ndɨ ɓyanga 40 § **1:21 1:21** *Yeso:* Isi yo lino Yeso nɨ Mombukwono-dosu Muhukuso.

22 Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya
ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
23 «Mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ avatʉ ndɛkɛ mʉma,
aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi,
ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Imanueli.»
Isi yi ɓɛ: «Kunzi pa imoti na iɓusu».
24 Nɨyɔ Yɛzɛfʉ ozuzuko, agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ka Mombukwono-dosu
akpamya ndɨ mino. Ava kʉwa ndɨ mukakɨ ɓɛyɔ ka Malia.
25 Luki limoti, kasyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ kambwa Malia kaɓʉkʉta. Yɛzɛfʉ alʉka ndɨ miki
ɓɛ Yeso.

2

Ɓatʉ ɓa yimibo ɓodunuku kabibiso Yeso

1 Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ ko mikya mugi nɨmɔ ina ɓɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ ka iwili ya Yudɛa. Ko
ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ nɔ a ndɨ ngama. Kumbusa wa yɨɓʉkʉta ka Yeso, ɓatʉ ɓa yimibo
ɓotukyoku ndɨ misa ka ɨngɛngɛ, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma.
2 Ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Miki nɨnɔ iɓukuti kaiko ngama ka Ɓayuda a yanɨ? Tini ɓi lɨngʉtʉ
kakɨ ananzɛ misa ya ɨngɛngɛ, kinili toduku kabibiso.»
3 Nɨyɔ ngama Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, ombomboya kʉgbɛ pa imoti na ɓatʉ
ɓa Yelusalɛma ɓasɨ.
4 Ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓasɨ. Umuusa ndɨ
ɓɛ: «Ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓʉkʉta ndɛkɛ Kilisito yanɨ?»
5 Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa. A ɓɛyɔ, kyɛ mugyalandʉ
okpikaga ndɨ ɓɛ:
6 ‹Ɨwɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa,
wakɛgʉ mugi ma payaya lugo wo giyo yakpʉkpʉ ya Yudɛa.
A ɓɛyɔ, ngama opupa ndɛkɛ kʉ kakʉ nɨnɔ ika ndɛkɛ kaʉnanaga ɓatʉ kamɨ, ɓomikya
Ɓezaleli ɓɛyɔ muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ agyago mino.›»
7 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ ʉmaka ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo ka kpɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ
ngbinga tino nɔ ɓɨna ndɨ mino lɨngʉtʉ.
8 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ. Ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓɛyɔ, muusogo
ɓɨnza mongoni ko miki yi nɨnɔ. Makamɨna, modoku kemibiso, iba nɨndɨtɔ gɔnɨ ɨmɨ
kabibiso.»
9 Nɨyɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka ka ngama, ɓaga ndɨ. Lɨngʉtʉ li nɨlɔ ɓɨna ndɨ misa ya
ɨngɛngɛ a ndɨ gɔnɨ ka isisilogo aka kambwa kaɓʉ, amaga ndɨ tili na pa nɨyɔ miki a
ndɨ mino.
10 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna lɨngʉtʉ, ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ.
11 Ɓingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ɓamɨna miki na amakɨ ɓɛyɔ ka Malia. Ɓoɓuna ndɨ
moli kabibiso yi. Kumbuso yi, ɓakʉlaga ndɨ mukumba kaɓʉ, ɓapá apɛpɛ wa ɔlɔ,
adʉdʉ na malazi nɨnɔ ɓalɨkyaga ɓɛ manɛmanɛ. 12 Kʉwa wa, Kunzi ʉɓɨkya ndɨ ko
nziki ɓɛ ɓakigonitɔgʉ ɓata pisi kʉ ka Ɛlɔdɨ. Ɓɨga kʉwa ndɨ kʉ kaɓʉ ko pisi yagɔgɔ.

Yɛzɛfʉ na Malia ɓopikitini na Yeso ka Misili

13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓatʉkyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu
apuponilyoku ndɨ Yɛzɛfʉ ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya, mʉva miki na amakɨ mapɨkɨta
ka Misili, mika kʉ kwa kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nʉɓɨkya ndɛkɛ mino ambɛ
wigoku. A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ apʉngatʉ kakɨsa miki ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓamwɨ.»
14 Yɛzɛfʉ atʉkya kʉwa ndɨ, ava miki ɨɓʉ na amakɨ, ɓatʉkya ndɨ na gʉndʉ kaɨnda
ka Misili.

2:6 2:6 Wanda ka Mika 5:1.

15 Ɓika ndɨ kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ ngama Ɛlɔdɨ okwa ndɨ mino. Nɨyɔ igyonosa
ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
ɓɛ: «Namaka ndɨ mikamɨ ambɛ igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Ɛlɔdɨ akaulumwisisogo ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi

16 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ andʉnga ɓɛ ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓuni, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-
sʉlʉ. Akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓulumwisogi ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓasɨ ɓa ɓyanga ɓɨɓa ikanɨ
kusili yi ka Bɛtɛlɛhɛmʉ na ko giyo nɨyɔ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Agya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ
no ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna ndɨ mina lɨngʉtʉ.
17 Nɨlɔ lasɨ, ɨtʉlyana ndɨ kowonisilo nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:
18 «Katʉkya ka Lama, ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti.
A lɨyʉ la mʉgamʉ mo kumbu na yigomisogo yidingi.
Lasɛlɛ nɔ akaʉgama ɓomikakɨ,
kɛgʉ gʉtʉgʉ kapa ɓɛ ɓatumisi lɨmbɛngɨ,
kyɛ ɓomikakɨ ɓolumwogini.»

Yɛzɛfʉ na lɨvananza kakɨ ɓotukyiniku ka Misili

19 Kumbusa wa kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ
ɓata Yɛzɛfʉ ko nziki kʉ ka Misili.
20 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zuzuko, mʉva miki na amakɨ, mɨga ka mugi ma Izaleli, kyɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kamwɔ miki, ɓolumwogini kʉwa.»
21 Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ ozuzuka ndɨ, ava miki na amakɨ ɓɨga ka Izaleli.
22 Luki limoti, Yɛzɛfʉ ʉkana ndɨ ɓɛ Alikelaʉ nɨnɔ a ndɨ mika ngama Ɛlɔdɨ nɔ a
kʉwa nɨ ɨyɨ ngama ka iwili ya Yudɛa. Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ aɓanga ndɨ kaɨnda kʉ ɓɛyɔ.
Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ɓata ndɨ ko nziki, Yɛzɛfʉ aga kʉwa ndɨ ka iwili ya
Galilaya.
23 Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɨ ka gʉɗʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Nazalɛtɨ. Nɨmɔ masɨ, igyonosa ndɨ
kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka ɓogyalandʉ ɓɛ: «Ɓamakaga ndɛkɛ ɓɛ mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ.»*

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Malikɔ 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuani-Mubatizaɨ opupana ndɨ ka ɨsa ya Yudɛa, anakʉwa kʉʉ
yo Mongoni Manza ɓɛ:
2 «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobi.»*
3 Mugyalandʉ Isaya anzɨna ndɨ ko bulya ka Yuani ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Muɓungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!
Munonilyoni ɓopisi ɓɨngbɨ-ngbɨngbɨ†!›»
4 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaɓa ma sibokuso sa
nyama ka ɨɗʉkʉfɨsɔ. Ʉlyaga ndɨ ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu.
5 Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka Yelusalɛma, ka Yudɛa wasɨ na ko giyo
yasɨ nɨyɔ ya mutili ma Yɔlɔdanɨ.
6 Ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ.
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ndɨ Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpʉ kadulyoku ɓituteee kyɛ
uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi
kapɨkɨta mʉngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akodoku?

2:15 2:15 Wanda ka Ɔsɛya 11:1. **2:18 2:18** Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23 2:23** Ka ɓapa ɓayagɔgɔ ɓamakaga ɓɛ Mʉnazalɛtɨ. Matayɔ 22:11. * **3:2 3:2** Matayɔ alɨkyaga Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ † **3:3 3:3** Isaya 40:3kaɓyɛnɛnɛ na Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki.

8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ.
9 Makitombyonitɔgʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
10 Gbɔnɨ a sɛ kʉwa yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi. Ɓagbɨtatʉ sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.
11 Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo kowonisilo ɓɛ mayikosoni ɔɓɨlɨ kunu. Luki limoti, nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kanyɔgɔ ɓɛkpakʉ kakɨ aka.
12 A na ɗunga mugwi kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»

Yuani aɓotisini Yeso
(Malɨkɔ 1:9-11; Luka 3:21-22)

13 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka Galilaya ɨnda ka Yɔlɔdanɨ, asilya Yuani ɓɛ kyɛ aɓotisi.
14 Luki limoti, Yuani kɛgʉ ndɨ kapa kaɓotiso. Ɨyɨ aka ndɨ na Yeso ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakwanana keɓotiso, woduku sɛ kʉwa kʉ kamɨ lɨkɨ!»
15 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nɨmʉ ɓɛyɔ aka yɔ. A ɓɛyɔ, okwononi tagyɨ masɨ nɨmɔ Kunzi apaga ɓɛ tagyɨ.» Kʉwa wa, Yuani abaɨlya ndɨ.
16 Nɨyɔ ɓaɓotisa Yeso, opupoku ndɨ ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨsyɛ oukwikono, ɨna Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨ anosyoku abɛ likpondi, ika kʉgʉ kakɨ.
17 Lɨyʉ limoti otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉpaka nɨmʉ, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Malɨkɔ 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨka ndɨ Yeso ka ɨsa ɓɛ kyɛ mumuyoniso aɓɔɓɨ.
2 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, biti na lɨsyɛ nɨ kalyalyagɨgʉ, ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Mumuyoniso akpuɗoku kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya matamʉ mi nɨma ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ:
‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka,
Luki limoti, a ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ko Kunzi.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndɨ na ɨyɨ ka gʉɗʉ wotu ka Yelusalɛma aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi.
6 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ
ɓɛ ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ,
kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Kunzi Mombukwana-dakʉ.›»
8 Mumuyoniso ɨnda ndɨ ɓata na Yeso kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, awonisa ndɨ ɓʉngama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ na ɨbɨba yi.
9 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso, nʉpá nɨmana masɨ.»
10 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ! Tʉkya! Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
‹Mubibisaga Mombukwana-dakʉ Kunzi aka,

4:4 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3. **4:6 4:6** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:7 4:7** Wanda ka Yɨgɨlya 6:16.

wanalʉmbaga asɨ ko lino kakɨ aka.›»
11 Ka muliɓo, mumuyoniso asa ndɨ. Ɓamalaika ɓakpuɗoku kʉwa ndɨ Yeso, ɓapʉnga kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Malɨkɔ 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ ɓagwini Yuani-Mubatizaɨ, atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ ka Galilaya.
13 Kʉ ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ka Nazalɛtɨ, ɨnda kaika ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali.
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
15 «Ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali,
a miso yo liɓo lidingi,
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
Ka Galilaya,
mugi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
16 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ko biti,
ɓinini ɓʉngbanganya,
nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakiɗukufo ɓiguɓu ka kululuko kwa kukwakʉ,
ɓʉngbanganya upupilyini!»
17 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobi.»

Yeso umokini mbɛyɨ ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Malɨkɔ 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakpakyana ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ ɓosi ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓomika-mʉlʉkʉ. A ndɨ nɨ Simoni nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ sɛ kʉwa mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ kolubo moyo.
19 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku! Namuitiso kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ.»
20 Wa aka wa, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya.
21 Nɨyɔ Yeso isisilo kambwa yɨkɛɗɛ, ʉmɨna ndɨ ɓata ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi pa imoti na abaɓʉ ɓɛyɔ ka Zɛbɛdayɔ, ɓanoɓungusyo moyo kaɓʉ. Yeso ʉmaka ndɨ.
22 Wa aka wa, ɓasa ndɨ ɨngbɔlɔ yidingi, ɓasa abaɓʉ, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

Yeso akaʉtɨwa ɓambanzʉ na anohukuso ɓokoloɓu
(Luka 6:17-19)

23 Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya Galilaya. Anatɨwa ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Anohukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
24 Mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ko giyo yasɨ ya Sulia. Mongoni mi nɨmɔ, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kadulyoku na ɓatʉ ɓasɨ ɓa mobi ma ɓokoloɓu na ɓʉpɔ dididi. Luga kaɓʉ, a ndɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨmʉkana kʉgbɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na lɨga na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓazɛgɛsɨ. Yeso uhukusa ndɨ ɓasɨ.
25 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓa kʉwa ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo. Ɓotukyogoku ndɨ ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ, ka Yelusalɛma, ka Yudɛa na kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.

4:10 4:10 Wanda ka Yɨgɨlya 6:13. **4:16 4:16** Wanda ka Isaya 8:23–9:1.

5

Yeso akapá mʉtʉʉ ni a kʉgʉ wa ngʉpa
(Luka 6:20-23)

1 Niyɔ Yeso ʉmina ɓambaza ka ɓambanzʉ, aɗaka ndi ka ngʉpa, iko, ɓaɓiɓya kaki
ɓakpuɗoku ndi.
2 Apʉnga kʉwa ndi kaʉtiwa ɓɛ:
3 «Igyagya ka niɓɔ ɓa na yangya ka mambɛngi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓa kaɓʉ.
4 Igyagya ka niɓɔ ɓakalya kumbu,
kyɛ Kunzi utumisatʉ ndɛkɛ mambɛngi.
5 Igyagya ka niɓɔ ɓa ɓitombiii,
kyɛ ɓinisanatʉ ndɛkɛ na lisimo nilɔ Kunzi ʉwanyaga ndi.
6 Igyagya ka niɓɔ ɓa na nza na mʉsasa kagya likpʉmʉka lɔ ngbingbili ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓikutagatʉ ndɛkɛ.
7 Igyagya ka niɓɔ ɓʉminilyaga ɓɛngɛni kumbu,
kyɛ Kunzi ʉminyilya ndɛkɛ iɓʉ ɓɛgɛyɔ.
8 Igyagya ka niɓɔ ɓa na mambɛngi manza,
kyɛ ɓaminatʉ ndɛkɛ Kunzi.
9 Igyagya ka niɓɔ ɓakapá maziyɔ,
kyɛ ɓʉmaka ndɛkɛ ɓɛ ɓomiko-Kunzi.
10 Igyagya ka niɓɔ ɓakaugyogyiso kyɛ ɓakagya nimɔ okwononi ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓa kaɓʉ.
11 Gwoni magyagya kika ni ɓakamʉtʉmbwa, ɓanamugyogyiso, ɓanamʉɓʉkʉlyaga
makpʉmʉka manyɛnyɛ ko bulya kami.
12 Gwoni magyagya kʉgbɛ, miko ka magyagya aka! Kyɛ minisono ndɛkɛ na
mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ɓugyogyisa ndi mino
ɓogyalandʉ niɓɔ ɓodoku ndi kambwa kunu.»

Ɓaɓiɓya ɓa abɛ liniko na ɓʉngbanganya ka ɔɓili
(Maliko 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Iɓunu, ma liniko ka ɔɓili. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata
lɔ akwanana kondingimosogo? Kikigʉ ɓata na izangiya, luki limoti ɓomisya kʉwa
kunzi, ɓambanzʉ ɓaɗitaga.
14 Iɓunu, ma ɓʉngbanganya ka ɔɓili. Gʉɗʉ ninɔ ipiko kʉgʉ wa ngʉpa kakwananigʉ
kaisʉma.
15 Ɓakatʉnagigʉ tala ɓɛ ɓagbukumisyi ɓata na mʉmbi. Luki limoti, ɓabisaga kʉgʉ,
ka pa niyɔ ɓabisogo mino kyɛ uzigi ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka ndaɓʉ.
16 Okwononi ɓɛ ɓʉngbanganya kunu iki ɓɛyɔ ko misa ka ɓambanzʉ. Ɓika kaina
yigya kunu yanza, ɓabibiso Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.»

Yeso akanzina ko bulya Mʉtʉʉ

17 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndi kolimogo Mʉtʉʉ ka Musa, ikani nimɔ iɓikya
ndi na ɓogyalandʉ. A ɓɛyɔ, imi, nakodokugʉ kolimogo, luki limoti, nodoku kotulyasa
masi.
18 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ngbingo yi ninɔ lisyɛ na ɔɓili a mbɛyi ɓata mino
aka, kɛgʉ na ikya liɓiso gʉtʉgʉ limoti aka la Mʉtʉʉ nilɔ akwanana kolimiko, gʉtʉgʉ
ikya lingbɛti li aka, kambwa ɓɛ makpʉmʉka mi nimɔ masi igyonosi.
19 Kinili, mʉtʉ wasi ninɔ oɓuno mʉtʉʉ gʉtʉgʉ nimɔ makɛɗɛ aka, uwonisila ɓatʉ
ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi ɓikpɛ nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa

kʉgʉ wa lisyɛ. Luki limoti, mʉtʉ ninɔ akagya mʉtʉʉ, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, iyi nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ibiba kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
20 Nakamʉɓikya ambɛ, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyɔ ka Ɓafalisayɔ
na ɓowonisila ɓa mʉtʉʉ. Kiki ɓɛyɔ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lisyɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)

21 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakamwonitɔgʉ
mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ kamwɔ daki, ɓaga na iyi ka ngbanga.›
22 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, mʉmbanzʉ kika na lingangi na daki,
okwononi ɓaga na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki ɓɛ: ‹Wa ngingi!›,
okwononi ɓaga na iyi ka Basa-Yidingi. Katʉmbwa gɔni ɓɛ: ‹Wa mʉtʉ wa ibikyasʉ!›,
okwononi ɓaɗikiti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
23 Kika nɛki ni wakainda kapá Kunzi apɛpɛ ka gbɔgbɔ, watamana ɓɛ makɛgʉ
kaʉkanana na mamakʉ,
24 wasa mbɛyi apɛpɛ kakʉ kambwa wa gbɔgbɔ wa, waga kaʉkanana na iyi.
Kumbuso yi, wodoku sɛ kʉwa kapá.
25 Hʉkanana ɓigala-gala na mumuyoniso kakʉ ni ma mbɛyi na iyi ko pisi aka
kambwa kadwɛ ka zozi. Kiki ɓɛyɔ, iyi udwisatʉ ka zozi, zozi ukitisaga ka polisi,
polisi ugwi.
26 A lingʉnʉ, nakaʉɓikya ambɛ, wakopupigʉ kʉ ɓɛyɔ kani wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasi
niɓɔ ika ni ɓukuni.»

Mʉtʉʉ ko bulya kasyɛ na muko ikani na mʉlʉkʉ wodi

27 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ iɓikyo mino ɓɛ: ‹Wakosyonitɔgʉ na muko ikani mbʉnya
ɓɛngɛni.›
28 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ mʉmbanzʉ kanda muko na mʉsasa, ika
kani osyini na iyi pisi ka limbɛngi kaki.
29 Liso kakʉ la kumbanzikaniko kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyi na
iwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓinza kombimbo pa yimoti ya nzʉyi kakʉ, ni ɓakombimbigʉ nzʉyi
kakʉ yasi ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kumbanzikaniko kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimbo ɓyi
na iwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓinza kombimbo pa yimoti ya nzʉyi kakʉ, ni ɓakombimbigʉ nzʉyi
kakʉ yasi ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:9; Malikɔ 10:11-12; Luka 16:18)

31 «Iɓikyatʉ ndi gɔni ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kasikisa mukaki, apí balʉwa yi ninɔ asikisi
na iyi.›
32 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, mʉtʉ wasi kasikisa mukaki, kiki ni agwini
na mʉlʉkʉ aka, ahukwilyini muko yi ninɔ pisi kasyɛ na mʉlʉkʉ wodi. Mʉtʉ wasi
kava muko yi ninɔ, iyi gɔni ogyini ɓilya.»

Mʉtʉʉ ko bulya silika

33 «Mʉkanatʉ ndi gɔni ɓɛyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakakonitɔgʉ silika
waɓɔngɔ kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masi nimɔ makʉlya
ndi mina silika.›
34 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ makakogonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la kʉgʉ
wa lisyɛ, kyɛ a kiti wa ɓʉngama ko Kunzi.

5:21 5:21 Wanda ko Pupo 20:13. **5:27 5:27** Wanda ko Pupo 20:14. **5:31 5:31** Wanda ka Yigilya 24:1. **5:33 5:33** Wanda ka Ɓalawi 19:12; Litatanga 30:3; Yigilya 23:22-24.

35 Gʉtʉgʉ ko lino la ɔɓili, kyɛ a ɓuliki niɓɔ Kunzi ibisago mina magʉ. Gʉtʉgʉ ko
lino la gʉɗʉ wa Yelusalɛma aka, kyɛ a gʉɗʉ ka Ngama mudingi.
36 Makakogonitɔgʉ silika ka ɓamʉ kunu, kyɛ makakwananigʉ koɓuɓiso ikani
kopiyasa litukatʉ gʉtʉgʉ limoti aka la ɓamʉ kunu.
37 Makabailya likpʉmʉka, ɓɛ ‹Iyo› iki kʉwa ɓɛyɔ aka yɔ. Makanganya ɓɛ ‹Haaa›,
manganya kʉwa lingʉnʉ aka. Kyɛ likpʉmʉka nilɔ ɓamatilaga ɓata kʉgʉ yi, apʉnyaga
ka Mumuyoniso.»

Mʉtʉʉ ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

38 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Liso ko liso, lanzʉ ka lanzʉ.›
39 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, makigisonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ.
Mʉmbanzʉ kʉɓita ka panga ya kumbanzikaniko, wayikosilya gɔni niyɔ yagɔgɔ.
40 Mʉmbanzʉ kapa kaʉsʉngilya kyɛ avi simizi kakʉ, wasilya gɔni koti kakʉ.
41 Mʉmbanzʉ kʉkpamya ka mapʉpʉ ɓɛ mʉbinikilya likumbogi kabisilyoku ka
kilomɛtɛlɛ yimoti, wabisilya kʉwa ka kilomɛtɛlɛ yiɓa.
42 Mʉmbanzʉ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉnga ɓɛ mukupisa luki,
wakamongonyilyonitɔgʉ.»

Mʉtʉʉ kaʉpa ɓomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

43 «Mʉkanatʉ ndi ɓata ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Mʉpa wai-dakʉ, wamʉya
mumuyonisa kakʉ.›
44 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ huponi ɓomuyoniso kunu. Hulumbilyoni
niɓɔ ɓakamugyogyiso.
45 Kʉwa wa, mika ɓomiko Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, iyi opupisaga
mɔni ka ɓambanzʉ ɓanza na gʉtʉgʉ ka niɓɔ ɓanyɛ aka. Olukusaga mbwayi ka ɓatʉ
ɓongbingbili na gʉtʉgʉ ka niɓɔ ɓakɛgʉ ɓongbingbili aka.
46 Kika ni mʉpaga niɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na izangiya tino? Gʉtʉgʉ
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓʉpaga ɓawai-daɓʉ ɓɛgɛyɔ!
47 Kika ni mumuusogo ɓomomonu aka, magyaga likpʉmʉka limbanga tino
kaʉkitaga ɓatʉ ɓagɔgɔ? A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, ɓagyaga iɓʉ
ɓɛgɛyɔ!
48 Wikoni nɛki ɓanza, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ o mina wanza.»

6

Mʉtʉʉ ko bulya yibinika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya

1 «Wiɓuulyonito, makikonitɔgʉ kaipupisa ko misa ka ɓambanzʉ ngbingo yi ninɔ
mo mino kagya ɓʉnza. Kyɛ makagya ɓɛyɔ, makinisonigʉ na izangiya kotukyoku ko
Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.
2 Kʉwa wa, ngbingo yi ninɔ wasingyi mino mʉtʉ wa yangya, wakibibonitɔgʉ. A
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba, ka ɓopisi
kyɛ ɓambanzʉ ɓiki kaʉbiba. A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, iɓʉ ɓinisononi kʉwa
na izangiya kaɓʉ.
3 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ wo mino kapá mʉtʉ wa yangya luki, kʉɓɔkʉkɔ kakʉ
kwa kulekuke kibonitɔgʉ niyɔ kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzikaniko akagya.
4 Okwononi yigya yi niyɔ iki ko dikiɗi. Na Abakʉ ninɔ akaina gɔni nilɔ wakagya
ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.»

5:38 5:38 Wanda ko Pupo 21:24; Ɓalawi 24:20; Yigilya 19:21. **5:43 5:43** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

Mʉtʉʉ kʉgʉ wa malʉmba
(Luka 11:2-4)

5 «Ngbingo yi nɨnɔ miko mino kalʉmba, makikonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓapaga kalʉmba ɓomononini ɓɨgba ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba
na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓaya ɓopisi. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi
kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
6 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kalʉmba, wingyo ka ndaɓʉ ya kʉsɔ.
Wɨdʉlaga mupumi, wakʉnga Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dikiɗi. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna
nɨlɔ wakagya ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.
7 Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kalʉmba, makikonitɔgʉ kaɨgɨlyaga lɨkpʉmʉka limoti
ɓɨkyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓakagyo mino. A ɓɛyɔ,
mʉtamanagɨ kaɓʉ a ɓɛ Kunzi ʉmʉkana kyɛ ɓanzɨnaga yakpʉ.
8 Makogyonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Kyɛ kambwa kakʉnga, Obonu akaiba mʉsasa
kunu.»

Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 11:2-4)

9 «Iɓunu, makwanana nɛkɨ kaika kalʉmbaga ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓambanzʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ,
lino kakʉ a lotu.
10 Ɓʉngama kakʉ oduku,
sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi,
ka lɨtɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Tɨpánɔ masyɛ masɨ, malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
12 Tɨpɨlyanɔ luɓu kusu,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tʉpɨlyago mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga no luɓu kusu.
13 Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ,
luki limoti, tiɓuulyogo ka mumuyoniso.
[Kyɛ ɓʉngama, ngu na ɨbɨba a ɓa kakʉ, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
Iyo a ɓɛyɔ.]›»
14 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, kika nɨ mʉpɨlyagatʉ ɓomomonu ɓʉnyɛ kaɓʉ,
Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉpɨlyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu.
15 Luki limoti, makupilyogi ɓomomonu, Obonu kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»

Mʉtʉʉ ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo

16 «Ngbingo yi nɨnɔ mo mina kakya malɨlɨ ko ngbingo, makikonitɔgʉ misa
mundindilo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Ɨɓʉ ɓondindilaga miso ɓɛyɔ
kauwonisilo ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɛ ɓoginyini malɨlɨ ko ngbingo. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ɨɓʉ ɓinisononi kʉwa na ɨzangɨya kaɓʉ.
17 Luki limoti, ɨwɛ, ngbingo yi nɨnɔ wo mina kakya malɨlɨ ko ngbingo, wɨsʉkʉsa
misa ɓɨngɔ na wɨbʉma malazi ɓipupupu ka mʉ.
18 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓakibigʉ ɓɛ wakakya malɨlɨ ko ngbingo ko bulya kaɓʉ.
Luki limoti, ko bulya ka Abakʉ nɨnɔ a wa ka pa yo dikiɗi. Ɨyɨ Abakʉ nɨnɔ akaɨna nɨlɔ
wakagya ko dikiɗi, ʉkalyatʉ.»

Yeso akanzɨna ka lɨngama la kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Luka 12:33-34)

19 «Makikonitɔgʉ kapɨmbya lɨngama wa ka ɔɓɨlɨ wa. Makagya ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ
ɓalyatʉ na nzʉma apʉta. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakwanana gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ, ɓiɓo.

20 Luki limoti, pimbyogoni lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓakalyɨgʉ na nzʉma kapʉtɨgʉ. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakakwananɨgʉ gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ na kaiɓo.
21 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumba kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Miso nɨ tala wa nzʉyɨ
(Luka 11:34-36)

22 «Miso a tala wa nzʉyɨ. Misa kakʉ kiki no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ika ka ɓʉngbanganya.
23 Luki limoti, miso kakʉ kidwonoso, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ika ko biti. Kika nɛkɨ nɨ ɓʉngbanganya nɨɓɔ a kʉsɔ kakʉ a abɛ biti, biti yi nɨyɔ ika kʉwa yopi kʉgbɛ.»

Kagugubyo Kunzi ikanɨ ɓuyi
(Luka 16:13)

24 «Mʉtʉ ɓemoti kakwananɨgʉ kaugugubya ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananɨgʉ kagugubya ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)

25 «Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ ikanɨ luki limwo, iki ka nzʉyɨ kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, na nzʉyɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu.
26 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ, ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ ɓobisaga mina masɔlɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu, ma na ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!
27 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mina masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ?
28 Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaigbomisa ɓamʉ ko bulya ɓotu? Wondoni mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakago mino: kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu.
29 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka ɨbɨba kakɨ yasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma.
30 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. Ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!
31 Makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ɓɛ: ‹Talya sɛ ɨkɨ? Tomwo ɨkɨ? Ikanɨ timokisyo ɨkɨ?›
32 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ nɨmɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
33 Iɓunu, kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi na kaɓyɛ ɓungbingbili nɨɓɔ apaga. Ɨyɨ, amʉmatɨlyatʉ makpʉmʉka magɔgɔ masɨ kʉgʉ yi.
34 Kinili, makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ko bulya ɓʉgala. Ɓʉgala ɨkɨsɨlya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Masyɛ masɨ a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kakɨ.»

7

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, iba Kunzi kamukulyonitɔgʉ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.

2 A ɓɛyɔ, Kunzi amʉkʉlya ndɛkɛ mʉkɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉkʉlyago mina
ɓɛngɛnɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyago mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisilya ndɛkɛ iɓunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
3 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko lisa ka mamakʉ, nɨ
wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?
4 Wakwanana kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko lisa kakʉ›, nɨ
ka nɨlɔ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi a na ingbi?
5 Mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ! Wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko lisa kakʉ. Kumbuso yi,
wakwanana kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku ko lisa ka mamakʉ.
6 Makumbimbilyonitɔgʉ ɓɛnva makpʉmʉka nɨmɔ ɓapága Kunzi, kyɛ ɓakwanana
kamuikyonilyo, ɓamʉkʉkaga. Na makumbimbilyonitɔgʉ ɓangʉya makpʉmʉka kunu
ma lɨsɨka, kyɛ ɓakwanana koɓunaga na magʉ ɓɨkpwɛkpwɛkpwɛ.»

Nɨnɔ akʉngaga, Kunzi apágatʉ
(Luka 11:9-13)

7 «Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisanatʉ nolu. Yiponi holi, ɓamuhukwilyatʉ.
8 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ nolu. Na
nɨnɔ ayipaga holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
9 Wanɨ nɔ luga kunu akwanana kapá mikakɨ lɨtalʉ nɨ akungini mukati?
10 Ikanɨ kakʉnga musi, akwanana lɨkɨ kapá nzʉka?
11 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ yɔ, luki limoti, mibagatʉ kaʉpá ɓomiki kunu
makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ akwanana kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
akʉngaga makpʉmʉka manzanza kakɨtaga.
12 Masɨ nɨmɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, hugyilyoni ɓɛngɛnɨ ɓɛgɛyɔ. Ikpikaga ɓɛyɔ ka
Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Mupumi makpwɔ
(Luka 13:24)

13 «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, mupumi ma kɨnda ka ɓʉnyɛ a
makpʉ na pisi yi yahʉ. Na ɓatʉ ɓudingi ɓaɓyɛgɛ kʉ ɓɛyɔ.
14 Luki limoti, mupumi ma kɨnda ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ a makpwɔ, pisi yi a ɓɨmbɨtɨtɨ.
Nɨɓɔ ɓakɨtaga kʉ, ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

15 «Wiɓuulyonito na ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ. Ɓamudulyogoku mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓakɔndɔlɔ, luki limoti, ka mambɛngɨ kaɓʉ, ɓa ɓosukopi.
16 Mumibaga ndɛkɛ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Ɓakapwagɨgʉ bumo ya muzabibu ka muligi
mo mowo. Ɓakapwagɨgʉ gɔnɨ bumo yanza ka sɨbʉkʉsɔ so mowo.
17 Kinili, sɨbʉkʉsɔ sanza aɓʉkʉtaga bumo yanzanza, nɨsɔ sanyɛ aɓʉkʉta bumo
yanyɛnyɛ gɔnɨ.
18 Sɨbʉkʉsɔ sanza kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ, na sɨbʉkʉsɔ sanyɛ
kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza.
19 Sɨbʉkʉsɔ sasɨ nɨsɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza, ɓagbɨtatʉ, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.
20 A ɓɛyɔ, mumibaga ndɛkɛ ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ pisi ka yɨgya kaɓʉ.»

Ɓaɓɨɓya ɓa lingʉnʉ
(Luka 13:25-27)

21 «Kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɛmakaga ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!›
ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti, a nɨnɔ aka nɔ akagya
sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.

22 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛɓɨkyatʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Heɓe Mombukwono-
dosu, Mombukwono-dosu! Takanzɨnagɨgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɓugyalandʉ ko lino
kakʉ? Tanokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, tagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
mudingi?›
23 A ɓɛyɔ, nʉɓɨkya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakamumibagʉ ndɨ ɨmɨ gʉtʉgʉ
iki yi aka. Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓagya-manyɛ!›»

Bɨbʉ kʉgʉ wa ɓandaɓʉ ɓayɨɓa
(Luka 6:47-49)

24 «A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya ɓɛyɔ iɓikyi mino,
ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wa yimibo nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨtalʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa
ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Luki limoti, koɗukanagʉ ndɨ kyɛ ɓakpɔ ndɨ muɓumbe mi kʉgʉ
wa lɨtalʉ.
26 Luki limoti, mʉmbanzʉ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya ɓɛyɔ iɓikyi
mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngingi. Kyɛ opika ndɨ ndaɓʉ kakɨ kʉgʉ wo mbumi.
27 Ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ alʉka ndɨ mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa
ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Kʉwa wa, oɗukana ndɨ wasɨ ɓɨgbatata.»
28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ
kʉgbɛ ka inguo ya mʉtʉʉ kakɨ.
29 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ no ngu nɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka ɓowonisilo
kaɓʉ ɓa mʉtʉʉ.

8

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Malɨkɔ 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mino ka ngʉpa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a
ndɨ kaɓyɛ ɓingbooo.
2 Kʉwa wa, keɓu-keɓu ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Oɓuna moli kambwa kakɨ, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
3 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ! Noboilyini, ngʉmana!» Wa
aka wa, angʉmana ndɨ ɓɨngɔ.
4 Kumbuso yi, Yeso agbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wɨmɨnyatʉ, wakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda
(Luka 7:1-10)

5 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kogulya ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ngama ka
ɓasʉda akpuɗoku ndɨ, ɨgama na ɨyɨ,
6 aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mʉgya-ligubo kamɨ a ɓikpwu ka
ndaɓʉ, nzʉyɨ adikogini ɓɨdɛdɛ.»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakodoku kahukuso.»
8 Luki limoti, ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Mombukwono-dosu! Nakok-
wononigʉ ɓɛ wingya ka ndaɓʉ kamɨ. Luki limoti, ɓɨkyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka,
mʉgya-ligubo kamɨ ahʉkatʉ.
9 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɨmɨ, na gɔnɨ kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama. Natʉ gɔnɨ na
ɓasʉda nɨɓɔ ɓikaga kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga.
Nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku. Na nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ:
‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»

10 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ombomboya kʉgbɛ. Ʊbɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, luga ka Ɓezaleli ɓasɨ, nakanaminigʉ ndɛkɛ mʉtʉ wa baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ!
11 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka Dumbe. Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalya ndɛkɛ pa imoti na Abalahamʉ, Isaka na Yakɔbɔ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ndɨ ɓɛ ɓingyi ka Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ, ɓumbimbo ndɛkɛ kunzi ko biti. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ.»
13 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ndɨ ngama ka ɓasʉda nɔ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ! Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ a mino.» Na ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mʉgya-ligubo kakɨ ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi
(Malɨkɔ 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ ka ndaɓʉ ka Pɛtɛlɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ, atakanya tɨtakɨ Pɛtɛlɛ muko yi wakanga nɨ anɨmʉkana ɓʉdɨ.
15 Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓʉdɨ asyo. Kʉwa wa, mama nɔ amaga ndɨ, apʉnga kagugubyo Yeso.
16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓambanzʉ ɓudingi ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Yeso okpumya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ na mʉnzɨna aka, uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓokoloɓu.
17 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Łyɨ, ava ndɨ ɓʉpɔ kusu,
abɨnɨka ɓuti ɓa ɓokoloɓu kusu.»

Ɓambanzʉ ɓakapa kaɓyɛ Yeso

18 Nɨyɔ Yeso amɨna ambaza ka ɓambanzʉ akungulini, ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓazabɨ kʉsyakʉ wa ibombu.
19 Kʉwa wa, muwonisilo ɓemoti wa mʉtʉʉ akpuɗoku ndɨ Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo! Łmɨ, nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ. Luki limoti, Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.» 21 Kumbuso yi, ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
22 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Łwɛ, iɓyeku! Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ.»

Yeso opomilyini mbumbo yapʉ
(Malɨkɔ 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓaga ndɨ.
24 Ko ngbingo ɓemoti, mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo kʉgʉ wa ibombu. Mʉɓaka a ndɨ ɓuwobi kotikyo ɨngbɔlɔ yidingi. Luki limoti, Yeso a ndɨ nɨ ololini ɓɨpɛ.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓisisila ndɨ kazuzukiso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tihukusanɔ ɓaka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɓanga? Eze, ma na baya yɨkɛɗɛ!» Kʉwa wa, amaga ndɨ, apamɨlya mbumbo na lɨɓo la ibombu. Pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo.
27 Ɓalʉkʉ ɓɔ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ mbumbo yapʉ no lɨɓo akamʉkana!»

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓaɓa
(Malɨkɔ 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ndɨ ka Ɓagɛlasɨ*. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓopupoku ndɨ ka ɓekunde, ɓasilya ndɨ Yeso. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya kʉgbɛ, gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagɨgʉ ndɨ kaɓyɛ ko pisi yi nɨyɔ.
29 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Miko-Kunzi, nɨlɔ kusu na iɓunu opukogi ɓʉnɨ? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaɨtʉlyana?»
30 Ka kpɔlɔ wa, ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya.
31 Kʉwa wa, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Kika nɨ watikpumyini, tɨtɨkanɔ ɓaka ka ambaza ka ɓangʉya nɨmʉna kʉ.»
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wogoni!» Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ opupo kʉwa ndɨ, ogulyo ka ɓangʉya. Ko ngbingo ɓemoti, ambaza wasɨ ka ɓangʉya yi nɨnɔ okpililoku ndɨ katʉkya ka ngʉpa, ɨɗɨkɨta ka ibombu ɓikudumu, olumwaga ndɨ.
33 Nɨyɔ ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ mbangʉ ka gʉɗʉ, katʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ mɔ, na nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓɔ.
34 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓɨnda ndɨ kʉ Yeso a ndɨ mino. Nɨyɔ ɓamɨna, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ.

9

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Malɨkɔ 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, azaba ɓata ibombu, aga ka Kapɛlɛnaumu ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ mino.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na zɛgɛsɨ wakanga ka kalagba. Nɨyɔ Yeso ɨna baya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, aɓɨkya zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ! Wigwi lɨmbɛngɨ! Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
3 Kʉwa wa, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ akatʉmbwa Kunzi!»
4 Luki limoti, Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na tamanaga yanyɛ ɓɛyɔ?
5 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ, kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana?›
6 Ɨmɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɨnza ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Wamaga! Wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ.»
7 Alʉkʉ nɔ amaga ndɨ, ɨga kʉ kakɨ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓabibiso Kunzi nɨnɔ ʉpá ɓambanzʉ inguo yo ngu yi nɨyɨ.

Yeso amokini Matayɔ
(Malɨkɔ 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakɨtaga, amɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Matayɔ wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matayɔ! Iɓyeku!» Matayɔ amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya. 10 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ ka Matayɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓudingi na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ ɓodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

---

* **8:28 8:28** *Gɛlasɨ:* A ndɨ gʉɗʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. A ndɨ ka ɓakilɔmɛtɛlɛ banda tɛkɛɓɛ miso ya Zebu na ya ibombu Gɛnɛzalɛtɨ ikanɨ ya Galilaya.

11 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓumuusa kʉwa ɓaɓɨɓya ka Yeso
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza
na ɓagya-manyɛ?»
12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki
limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu.
13 Windoni mbɛyɨ katamanaga kʉgʉ wa isi ya mʉnzɨna mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa
ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, nakapa ambɛ huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu.› A ɓɛyɔ,
nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, nɨɓɔ ɓanyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo
(Malɨkɔ 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa ɓɛ:
«Iɓusu na Ɓafalisayɔ toginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ
ɓakoginyogigʉ ɨɓʉ mino?»
15 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓawai-dakɨ mombukwono dumo wo vononi
ɓakwanana kalya kumbu ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ mino pa imoti na mbʉnya muko?
Kigyonosigʉ! Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmbo mino mbʉnya muko luga
kaɓʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.
16 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɗikogigʉ ɨnzanza na panga ya kutuko
kwambɨya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambɨya anʉwatʉ ɨnzanza, ngala ahʉmana ɓata
kʉgbɛ.
17 Na ɓakaɓʉngwagɨgʉ gɔnɨ vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto ta ɓamanya
ɓayɨgbangbalaga. Ɓakagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatʉ ɓambɨkɛ, ɓambɨkɛ ʉlɨkaga,
vinya agbɔ wasɨ. Luki limoti, ɓaɗukogo vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ.
Kʉwa wa, makpʉmʉka nɨmɔ masɨ iɓuulyogo ɓɨnza.»

Yeso ahukusini muko, abililiso mʉsɨka
(Malɨkɔ 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka na ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ,
ngama ɓemoti adulyoku ndɨ. Ngama yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ, aɓɨkya
ɓɛ: «Mikamɨ mʉsɨka yi apʉnya kosisa lɨmbɛngɨ mbɨya wanʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, dokunɔ
ɓaka, wabisilyo maɓɔkʉ kyɛ inisoni ɓata na ɔɓɨlɨ.»
19 Kʉwa wa, Yeso amaga ndɨ, aɓyɛ ngama nɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
20 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muka ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ ka ɓyanga tɛkɛɓɛ na
ɓɨɓa. Muko yi nɨnɔ odoku ndɨ kumbuso ka Yeso, avɨla mʉ ma kutuko kakɨ.
21 A ɓɛyɔ, a ndɨ katamanaga ɓɛ: «Nakavɨla gʉtʉgʉ kutuko kakɨ aka, nahʉkatʉ.»
22 Nɨyɔ Yeso ɨkwɛ kumbuso, amɨna ndɨ muko yi nɨnɔ, aɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Mikamɨ,
wigwi lɨmbɛngɨ! Baya kakʉ uhukusini.» Wa aka wa, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ.
23 Kumbuso yi, Yeso osila ndɨ ka ndaɓʉ ka ngama yi nɨnɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ
ɓambanzʉ nɨ ɓanɨmbɨla mambʉ ma kukwakʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨ ɓanagama.
24 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Puponi wanʉ! Mʉsɨka yi nɨmʉ kɛgʉ mukwo!
Luki limoti, a ka tɔtɔ!» Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ
ɓɨkyaaa.
25 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓopupa ndɨ. Kʉwa wa, Yeso ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya kʉsɔ, agwi
mʉsɨka nɨnɔ ka kʉɓɔkʉkɔ. Wa aka wa, mʉsɨka nɔ amaga ndɨ.
26 Mongoni mi nɨmɔ aɗa ndɨ kʉgbɛ ka mugi masɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, ɓatʉ ɓo ɓokoloɓu ya mamɔmɔ ɓaɓa
ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Hiii, Mika ngama Daudi!
Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ingyo mina ka ndaɓʉ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ ɓi
nɨɓɔ ɓakpuɗoku ndɨ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Matʉ na baya ɓɛ nakwananatʉ kagya
lɨkpʉmʉko li nɨlɔ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu.»
29 Kʉwa wa, Yeso ʉvɨlaga ndɨ miso, ʉɓɨkya ɓɛ: «Igyonosi na iɓunu mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ baya kunu o mino.»
30 Misa kaɓʉ oukwikana ndɨ. Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibonitɔgʉ.»
31 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓopupa ndɨ mina wa, ɓapʉnga ndɨ kowowiso
mongoni kʉgʉ ka Yeso ka mugi mi nɨmɔ masɨ.

Yeso ahukusini ɓoɓo

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ mino, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓoɓo.
Ɓoɓo yi nɨnɔ a ndɨ nɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ andungulyogini.
33 Yeso okpumya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa mugi masɨ ma Izaleli,
takaninigʉ ndɛkɛ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»
34 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ
apága ngu kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ!»

Yeso a no kumbu ka ɓambanzʉ

35 Yeso a ndɨ kolingyo ɓagʉɗʉ no giyo yasɨ, anatɨwa ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma Ɓʉngama. Anohukusa
ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
36 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨna ndɨ mina ɓambaza ka ɓambanzʉ, ukwilya ndɨ kumbu.
Ɓa ndɨ kaigyogyiso, ɓupini ɓɨdapaɗa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na
muɓuɓulyo.
37 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti, ɓagya-
ligubo ɓa ɓakɛɗɛ.
38 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, muɓikyoni nɛkɨ Mombukwona tiko ambɛ utikiku ɓagya-ligubo
ɓudingi kanyɔ masɔlɔ kakɨ.»

10

Yeso na ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)

1 Yeso ʉmaka ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. Ʉpá kʉwa ndɨ ngu yikpumya
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, yihukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
2 Mino ka ɓatʉtʉmbwa ɓi ndɨ nɨma: mʉtʉ wa mambwa nɨ Simoni (nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ) na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ mika Zɛbɛdayɔ, na mamakɨ
ɓɛyɔ ka Yuani,
3 kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tʉma, Matayɔ nɨnɔ a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza,
Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei,
4 Simoni nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓemoti ka liɗu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨsa kʉlɨkanaga,
sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso utikini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malɨkɔ 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ
ɓɛ: «Makindonitɔgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na makingyonitɔgʉ ka ɓagʉɗʉ ka
Ɓasamalia.
6 Luki limoti, windoni ka Ɓezaleli aka. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ
nɨɓɔ ɓoɓungogoni ndɨ.
7 Ko pisi, uɓikyogoni ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ atikpuɗiniku!›

8 Huhukusoni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu, mubililiso ɓamanda, huhukusoni ɓakeɓu-keɓu,
mokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Ɓamʉpá ndɨ payaya, iɓunu, hupóni nɛkɨ gɔnɨ
ɓɛngɛnɨ payaya aka.
9 Kʉsɔ wa fuku kunu makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɔlɔ aka, ikanɨ ɓuyi, ikanɨ ɓangwɛyɨ
ɓaya lɨgabʉ lapʉ.
10 Makuvonitɔgʉ ɓakʉgba ka lɨgʉndʉ, ikanɨ ɓotu ɓayɨɓa, ikanɨ ɓɛkpakʉ, ikanɨ
mʉdʉkpɔ. A ɓɛyɔ, mʉgya-ligubo okwononi na malɨlɨ kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka gʉɗʉ ikanɨ ka mugi mimoti ɓɛnɛ,
mukisoni mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamʉtɨlya. Wikoni kʉ kakɨ aka kadwɛ ko ngbingo yi
nɨnɔ mopupa ndɛkɛ mino.
12 Nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka ndaɓʉ, uusogoni ɓanʉ ɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki pa imoti
na iɓunu!›*
13 Kika nɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ ɓamutilyini, mazɨyɔ mi nɨmɔ asɨkana wa. Luki
limoti, kika nɨ ɓakamutilyigʉ, midukulo kambwa na mazɨyɔ mi nɨmɔ.
14 Kika nɨ ɓakamutilyigʉ na ɓakamumukonigʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ ikanɨ ka gʉɗʉ,
puponi wa, mɨbʉmaga liɓungu la magʉ kunu.
15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ
ɓigyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ.»

Ɓaɓɨɓya ɓigyogyisatʉ ɓanʉ
(Malɨkɔ 13:9-13; Luka 21:12-17)

16 «Hukononi! Ɨmɨ, namutiki mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ luga ka ɓosukopi. Yɛkɨ a
ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓakɨmɨnya abɛ ɓanzʉka na ɓitombiii abɛ ɓonzuwo.
17 Wiɓuulyonito, kyɛ ɓambanzʉ ɓamulikisagatʉ ndɛkɛ ko ɓongbongu, ɓamʉtɨna
pimbo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba.
18 Ɓɨndagatʉ ndɛkɛ na iɓunu kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na kambwa ka
ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ. Kʉwa wa, mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ kambwa
kaɓʉ na kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
19 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓamusilisaga ndɛkɛ mina kambwa kaɓʉ, makig-
bomisonitɔgʉ ɓamʉ ɓɛ tanzɨna sɛ pɨyɛ ɓʉ? Ikanɨ ɓɛ taɓɨkya sɛ pɨyɛ ɨkɨ? Iyo, ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Kunzi amʉpátʉ nɨlɔ maɓɨkya.
20 A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Obonu lɔ
anzɨnaga ndɛkɛ kʉsɔ kunu.
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba
agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtɨlya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso.
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ
okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso.
23 Ɓakamʉgyagyaga ndɛkɛ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mapɨkɨta ka nɨnɔ wagɔ. A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, makamagʉ kolingyo giyo yasɨ ya Izaleli nɨ Mika-Mʉmbanzʉ
kanodukugʉ.
24 Miki wa ɨkɔlɔ kakɨtagɨgʉ muwonisilo kakɨ. Na musunzu kakɨtagɨgʉ
mombukwana-dakɨ.
25 Okwononi miki wa ɨkɔlɔ iki mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ, ɓosunzu abɛ
mombukwana-dakɨ. Kika mbɛyɨ nɨ ɓamokini ngama wa lɨvananza ɓɛ Belizebuli,
angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɓatʉ ɓa lɨvananza la ndaɓʉ kakɨ aka!»

Nɨnɔ okwononi kaɓanga
(Luka 12:2-9)

26 «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ a makɨsʉma,
inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, masɨ nɨmɔ a ko dikiɗi, imibisikosatʉ ndɛkɛ.

---

* **10:12 10:12** Yuuso ka Ɓayuda a ndɨ ɓɛyɔ

27 Masɨ nɨmɔ nakamʉɓɨkya ko biti, ɓikyoni ka ɓʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ
ɓakamʉɓɨkya ka ɓepisi-pisi, kuwoni ndɛkɛ ka ɓakugbondo.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakwanana kamwɔ nzʉyɨ aka nɨ ɓakomwigʉ
lɨmbɛngɨ. Luki limoti, muɓongoni Kunzi nɨnɔ akwanana ɨyɨ kamwɔ nzʉyɨ na lɨmbɛngɨ
pa imoti ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
29-31 Ambɛ, ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ ɓaɓa ka ambuma ɓemoti aka?
Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ kakwananɨgʉ kogwoku wasɨ nɨ Obonu kopagʉ.
Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu, ma na ɨzangɨya kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi! Gʉtʉgʉ
tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka, Kunzi iba ɨsaɓʉ yi yasɨ.
32 Mʉtʉ wasɨ kɛɓɨnɨkyana kambwa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, naɓɨnɨkyana ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ
ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
33 Luki limoti, mʉmbazʉ kɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, namanganya
ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ. Nakodokugʉ kapá
mazɨyɔ, luki limoti nodoku ndɨ kaudwonosa ɓambanzʉ luga kaɓʉ.
35 A ɓɛyɔ, nodoku ndɨ kagbonoso miki na abakɨ, kagbonosa mʉsɨka na amakɨ,
kagbonosa muzyozyo na tɨtakɨ.
36 Ɓomuyonisa ka mʉmbanzʉ ɓopupaga ndɛkɛ ka ndaɓʉ kakɨ aka.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga abakɨ ikanɨ amakɨ kɛkɨtaga ɨmɨ, ɨyɨ, kokwononigʉ kɛɓɨɓya.
Nɨnɔ apaga mikakɨ mʉlʉkʉ yi ikanɨ nɨnɔ mʉsɨka yi kɛkɨtaga ɨmɨ, kokwononigʉ gɔnɨ
kɛɓɨɓya.
38 Mʉtʉ nɨnɔ kanobinikigʉ mʉsalaba kakɨ kɛɓɨɓya, kakwananɨgʉ kaika mʉɓɨɓya
kamɨ.
39 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ
aɓunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na ɨyɨ.»

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakamʉtɨlya, ɓakɛtɨlya ɨmɨ ɓɨkpɛ
(Malɨkɔ 9:41)

40 «Kika nɨ mʉmbanzʉ amutilyini, etilyi ɨmɨ. Nɨnɔ etilyi, atilyi nɨnɔ etikoku ndɨ.
41 Kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini mugyalandʉ kyɛ a mugyalandʉ, ɓakalya ndɛkɛ mʉtʉ
yi nɨnɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ. Kika nɨ atilyini mʉmbanzʉ wongbingbili
kambwa ko Kunzi, kyɛ a wongbingbili, ɓakalya ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ
wongbingbili gɔnɨ.
42 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kapá gʉtʉgʉ kɔpɔ wo lɨɓo ladɛ aka
ka ɓemoti ka ɓomiki nɨɓana kyɛ ika kanɨ a mʉɓɨɓya kamɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisanatʉ
ndɛkɛ na mʉkalya kakɨ.»

11

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaʉpá ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa mʉtʉʉ,
atʉkya ndɨ wa. Aga kʉwa ndɨ ka ɓagʉɗʉ ɓa Galilaya kaʉtɨwa ɓambanzʉ na
kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ utikini ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yeso
(Luka 7:18-35)

2 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani-Mubatizaɨ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, ʉkana ndɨ mongoni ma
mogubo nɨmɔ Kilisito a ndɨ kagya. Kʉwa wa, ʉtɨka ɓaɓɨɓya kakɨ kamuusoku ɓɛ:
3 «Ambɛ, ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku, ikanɨ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»

10:36 10:36 Wanda ka Mika 7:6.

4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani lɨkpʉmʉka nɨlɔ makaʉkana
na nɨlɔ makaɨna:
5 ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana
ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ
ɓa payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
6 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulyo ka Yuani-Mubatizaɨ
(Luka 7:18-35)

7 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓopupa ndɨ mino, Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya
ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ ka ɨsa?
Lɨgʉgʉ nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
8 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki
limoti nɨɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ ɓikaga ka ɓandaɓʉ ka ɓangama.
9 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ
akitogito mugyalandʉ.
10 A ɓɛyɔ, Yuani a nɨnɔ Moɓiso Motu ikpikaga kʉgʉ kakɨ ɓɛ:
‹Ɨmɨ, natɨka ɓanʉ atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyaga pisi.›
11 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na muko, nɨnɔ a
mudingi kakɨtaga Yuani-Mubatizaɨ. Luki limoti, nɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
12 Katʉkya ka masyɛ ka Yuani-Mubatizaɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓambanzʉ
ɓakobumonisa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Na ɓatʉ ɓo gilito ɓakakɨsa kava ko ngu.
13 A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓasɨ na mʉtʉʉ ka Musa ɓanzɨna ndɨ na ɓugyalandʉ kʉgʉ
wa Ɓʉngama kadwɛ ko ngbingo ka Yuani.
14 Na makapa kabaɨlya, Yuani nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku.
15 Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!
16 Nakwanana pɨyɛ kaukingyasa ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na ɓɛkɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa
wanɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga
ɓɛngɛnɨ ɓɛ:
17 ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ,
nɨ makoɓinigʉ!
Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma idumasʉ,
nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
18 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani odoku ndɨ, kalyalyagɨgʉ ndɨ ikanɨ komwo luki. Ɓambanzʉ
ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
19 Nɨyɔ kʉwa Mika-mʉmbanzʉ odoku, analyalya, anomwo, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya
ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!› Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi
pisi ka mogubo nɨmɔ agyaga ndɨ.»

Yeso akanzɨna ko bulya ɓagʉɗʉ nɨɓɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana
(Luka 10:13-15)

20 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ agya ndɨ mina
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa
kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
21 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba
katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ, ɓimokisya ɓotu ɓaya
lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoikono.

11:10 11:10 Wanda ka Malaki 3:1.

22 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndɛkɛ
yapʉ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Tilo na nɨɓɔ ɓa Sidɔna!
23 Sɛ kʉwa iɓunu ɓatʉ ɓa Kapɛlɛnaumu, makasɨma ɓɛ Kunzi amuɗokisatʉ ɓanʉ
kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Makotomononitɔgʉ gʉtʉgʉ iki yi ɨkɛɗɛ aka! Amusisa ndɛkɛ
kadwɛ ka ɓabɨlɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kakʉ,
kigyonosa ndɨ ka Sɔdɔmʉ, iba gʉɗʉ yi nɨnɔ atʉ mbɛyɨ ɓata aka kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
24 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa ya Sɔdɔmʉ
kikigʉ ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ kakʉ!»

Yeso akamibikoso Abakɨ
(Luka 10:21-22)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ
a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisiloni ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo
na nɨɓɔ ɓa akili.
26 Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.
27 Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti kamibigʉ Miki kiki asɨ Baba
aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na
sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.
28 Doniku kʉ kamɨ! Iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma ɓakupo na likumbogi liti, ɨmɨ,
namumumbisatʉ.
29 Wikoni ɓakɨtʉlya kabɨnɨka likumbogi na kaɓyɛ mʉtʉʉ kamɨ. A ɓɛyɔ, ɨmɨ, na
wotombiii na na lɨmbɛngɨ la kisiso. Namuyukumisatʉ.
30 Likumbogi kamɨ a lanza na ɓuti ɓi a ɓipoli.»

12

Yeso nɨ Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso
(Malɨkɔ 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko ɓaya nganʉ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨmʉkana ndɨ nza, ɓapʉnga kʉwa kakɔgɔ ɓɛkaza ɓaya
nganʉ, ɓanalya.
2 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso!»
3 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, makonotongulogigʉ ndɨ iɓunu
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓɨmʉkana ndɨ mino nza pa
imoti na ɓawai-dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi pa imoti na ɓawai-dakɨ, ɓalya ndɨ mukati nɨnɔ ɓa
ndɨ nɨ ɓapíni Kunzi. Wɨna sɛ, mʉtʉʉ kakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓalyagɨ kiki nɨ ɓokumu aka.
5 Ambɛ, makanotongulogigʉ ndɨ gɔnɨ ka mʉtʉʉ ka Musa? Masyɛ ma kimumbiso,
ɓokumu nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓakpakyanaga kunzi wa mʉtʉʉ.
Ɨɓʉ ɓakikogigʉ kaiba ɓɛ ɓagyaga ɓʉnyɛ!
6 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, wanʉ atʉ na mbɔkʉ wa ɨzangɨya kakɨtaga Ndaɓʉ
ko Kunzi!
7 Iɓunu, makibo ɓi ka lɨngʉnʉ isi ya Moɓiso Motu mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa
ɓɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu,› makakwananigʉ ɓi
kaʉmakya ɓatʉ nɨɓɔ ɓakogyigʉ ɓʉnyɛ ka mʉkɔmbʉ.
8 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ nɔ a Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉmbanzʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Malɨkɔ 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda.

10 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo. Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti
niɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ kʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ kapa kasʉngʉlya Yeso. Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ ɓɛ:
«Mʉtʉʉ atɨkpamyagatʉ ɓɛ tahukusi mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɓemoti kunu a na kɔndɔlɔ ɓemoti aka, kɔndɔlɔ yi
nɨnɔ ogwa ka lɨɓyɛ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, kanyʉgʉ ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ?
12 Ɛɛɛ! A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga kɔndɔlɔ! Yɛkɨ a ɓɛyɔ,
mʉtʉʉ akatɨkpamya ɓɛ tiki tanagyaga ɓʉnza ka Lɨsyɛ la kimumbiso.»
13 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ
kwi nɨkwɔ ɨɨta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kwagɔgɔ.
14 Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ, ɓaga kagya dikiɗi kakɨsa pisi tina yɔ ɓamwisiso
mina Yeso.

Yeso nɨ mʉgya-ligubo nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ

15 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓogoni kagyɨlya dikiɗi, opupa ndɨ wa. Ɓambaza
ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓaɓɨɓya ndɨ. Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
16 Ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ mʉgɔngʉ kunzi.
17 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
Isaya ɓɛ:
18 «Muminoni mʉgya-ligubo kamɨ, nɨnɔ napʉnaga ndɨ,
a mikamɨ mʉpaka. Napaga kʉgbɛ.
Nobisa ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kakɨ.
Ʉɓɨkyaga ndɛkɛ mababa ka ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kamɨ longbingbili.
19 Kasaanɨgʉ ndɛkɛ na ɓambanzʉ ikanɨ kamakya ɨpʉmbʉ.
Na ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ko ɓopisi.
20 Koɓunigʉ ndɛkɛ lɨgʉgʉ nɨlɔ lɨyɨga,
kolimigʉ ndɛkɛ itambi nɨyɔ akoɗunguwo.
Agyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓungbingbili inisa ndɛkɛ mina ka ɓapa ɓayasɨ.
21 Mababa obisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ ko lino kakɨ.»

Ɓaɓikyini Yeso ɓɛ akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Malɨkɔ 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kʉwa wa, ɓadulyoku ndɨ Yeso na mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, no
koloɓu ya mamɔmɔ, a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo. Yeso ahukusa ndɨ, apʉnga ndɨ kanzɨna na
kaɨna.
23 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyɨ Mika ngama Daudi mʉ?»
24 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ
akokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko ngu ka Belizebuli, ngama ka ɓomuyoniso!»
25 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨvananza
la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kaɨgbanana luga yi, iba ɓʉngama ɓi niɓɔ osyini.
Ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓemoti ikanɨ ndaɓʉ yimoti ɓakɨgbanana, gʉɗʉ yi nɨnɔ ikanɨ
ndaɓʉ yi nɨyɔ omisikanatʉ.
26 Kika nɨ Abɨlɨ akakpumya Abɨlɨ-dakɨ, akaibumoniso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi
ɓɨkpɛ. Ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulaga kaamaga lɨkɨ?
27 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu,
ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-donu bi ɓɔ
mika ndɛkɛ ɓazozi.
28 A ɓɛyɔ, ɨmɨ nakokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.
Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu.

12:21 12:21 Wanda ka Isaya 42:1-4.

29 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kogulya ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanakondigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, kika sɛ kʉwa nɨ akondini, akwanana
kagya ɓɛyɔ!
30 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ. Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla
pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
31 Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakwananatʉ kaʉpɨlya ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni
masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga Kunzi. Luki limoti, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kapɨlya mʉmbanzʉ
nɨnɔ asiki Lɨmbɛngɨ-Lotu.
32 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na
mʉpɨlya. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga yanyɛnyɛ ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakapɨlyɨgʉ
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ikanɨ ka nɨnɔ akodoku.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-45)

33 «Kika nɨ sɨbʉkʉsɔ a sanza, bumo yi ika yanza gɔnɨ. Kika nɨ a sanyɛ, bumo yi ika
ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, ɓibaga sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi.
34 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya makpʉmʉka manzanza lɨkɨ,
nɨ ma ɓanyɛ? A ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ opupisaga nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ ka
mʉmbanzʉ!
35 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ
lanza. Mʉtʉ wanyɛ opupisaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ
kakɨ lanyɛ.
36 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ, ɓambanzʉ
ɓatʉmbʉlaga ndɛkɛ makpʉmʉka ma payaya masɨ nɨmɔ opupaga ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ.
37 A ɓɛyɔ, muhukuso ikanɨ kukwakʉ kakʉ inisana ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna
kakʉ.»

Ɓambanzʉ ɓakakʉnga Yeso ɓɛ ʉgyɨlyɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
(Malɨkɔ 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Kʉwa wa, ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓaɓɨkya
ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takapa ɓɛ tiwoniso likingyosi.»
39 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko
misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makɨnɨgʉ ndɛkɛ
ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
40 Ɓɛgɛyɔ, Yɔna agya ndɨ mino masyɛ masaa, biti na lɨsyɛ ka mʉma ka musi
mudingi, Mika-Mʉmbanzʉ agya ndɛkɛ ɨyɨ masyɛ masaa ɓɛgɛyɔ, biti na lɨsyɛ ka
mbʉkʉ.
41 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ka mʉɗɔngɔ ɓigwo
kaʉsʉngʉlya ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi
nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!
42 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba
kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ amaga ndɛkɛ kambwa ka
ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga
Sɔlɔmɔnɔ.»

Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ amigilyini mʉmbanzʉ
(Luka 11:24-26)

43 «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupa mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa
pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ,
44 ilu aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ, kʉ nopupiku ɓi mino.› Nɨyɔ ɨga ɓata,
atakanya ɓikpo, yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza.

12:40 12:40 Wanda ka Yɔna 2:1.

45 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ madɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ
kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ kakɨtaga
wa a ndɨ mino kambwa. Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓa lɨvananza lanyɛ li
nɨlɨ.»

Ɓa ɨkɨ ɓɔ ɓa ɓamamakɨ Yeso?
(Malɨkɔ 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ ɓata mina kanzɨna aka na ɓambaza ka
ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ, amakɨ na ɓamamakɨ ɓa ndɨ ɓakamagaga kunzi. Ɨɓʉ, ɓa ndɨ kapa
kanzɨna na ɨyɨ.
47 Mʉtʉ ɓemoti aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ! Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa
ɓakamagaga kunzi. Ɓakapa kanzɨna na ɨwɛ.»
48 Yeso asikisya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Mama nɨ wanɨ? Ɓomika-mama nɨ ɓa ɨkɨ?»
49 Kumbuso yi, ʉwanya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ na kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Huminoni!
Mama na ɓomika-mama nɨɓa!
50 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨyɨ nɨ
mama, mika-mama mʉlʉkʉ yi ikanɨ mʉsalɨ kamɨ.»

13

Lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ, ikoku ndɨ ka kpɔlɔ wo lɨɓa lidingi.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ ɓakungula ndɨ ɓikululu. Kinili,
aɗaka ndɨ, ika ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɓambaza ɓi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓakamanana kubi.
3 Kʉwa wa, Yeso ʉnzɨnɨlya ndɨ makpʉmʉka mudingi ɓɨndɨ pisi ka mozuni. Ɨyɨ aka
ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Lɨsyɛ limoti, alʉkʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna mʉpʉnga.
4 Nɨyɔ a ndɨ kakʉna bɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndɨ,
ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ.
Nɨmɔ, aɓaka ndɨ ɓɨgala-gala lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ lakpʉ wa.
6 Luki limoti, nɨyɔ mɔnɨ osumbo, awɨsɨya, ʉmɨlaga kyɛ lyo yi kigwinanagʉ ndɨ ɓɨnza
ka lɨtɔmbʉ.
7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ko kpokiki. Kpokiki aɓaka ndɨ, akandaga ɓɨkpɛkɨ-
kpɛkɨ nɨ kopingigʉ.
8 Luki limoti, nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ, aɓʉkʉta ɓɨyʉyʉyʉ. Litino
limoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo mɨya, lagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na lagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ
ɓasaa.»
9 Yeso opipila kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulya ɨkɨ yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino na mozuni?
(Malɨkɔ 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo
mina kaʉnzɨnɨlya ɓambanzʉ ɓi nɨɓa na mozuni aka?»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ ɨɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Luki limoti, kɛgʉ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ.
Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano
ɓi kaika nolu.
13 Kinili, ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga na mozuni.
Gʉtʉgʉ ɓakika kaanda, ɓakɨnɨgʉ,
Gʉtʉgʉ ɓakika kaʉkana, ɓakʉkanɨ ikanɨ ɓakotombisyigʉ.
14 Ɨtʉlyana kʉwa ndɨ kʉgʉ kaɓʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛ:

Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
15 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana
a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso.
16 Luki limoti, ɨgyagya ku kunu, kyɛ misa kunu akaɨna na motili kunu akaʉkana.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓogyalandʉ ɓakpʉ na ɓatʉ ɓongbingbili ɓa ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 «Hukononi nɛkɨ isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna.
19 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka kpɔlɔ wo pisi, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti, nɨ koɓɨnɨkyonigʉ. Mumuyoniso odoku, anyɔgɔ masɨ nɨmɔ ɨkʉna ndɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ.
20 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓɨkwa, ogwi na magyagya.
21 Luki limoti, nɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kɛgʉ no lyo kʉsɔ kakɨ, ogwi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Nɨyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓatʉkya ɓɨkwa ka baya.
22 Masɔlɔ mi nɨmɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa ɔɓɨlɨ na mʉsasa ma lɨngama, akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kakɨ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ kopígʉ bumo.
23 Na nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ɨdɔɓɔ a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨnɨkyana. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓʉkʉta bumo ka ɔɓɨlɨ kakɨ. Mʉmbanzʉ ɓemoti ika no bumo mɨya, wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya, wagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»

Yeso akatwa lizuni kʉgʉ wa tɔnɨtɔ tanyɛ

24 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ nɨlɨ: «Tokingyoso Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ manza ko tiko kakɨ.
25 Biti yimoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ mina ka ɓatɔtɔ, mumuyoniso kakɨ odoku ndɨ ɓɨpɛlɛ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ ka mʉpʉnga, aga ndɨ ɨyɨ.
26 Nɨyɔ mʉpʉnga aɓaka, aɓʉkʉta, tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɔ inisana ndɨ gɔnɨ.
27 Ɓosunzu ka mombukwano tiko, ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wakakʉnagʉ mbɛyɨ ndɨ asɨ masɔlɔ manza aka ko tiko kakʉ? Tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɨ apʉnya kʉwa tu yanɨ?›
28 Usikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mumuyoniso nɔ ogyi ɓi ɓɛyɔ.› Ɓosunzu ɓamuusa ndɨ ɓɛ: ‹Wapatʉ ɓɛ taga kanyɔgɔ?›
29 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: ‹Kalɨ! Makɨnda kanyɔgɔ, yagɔgɔ manyɔgɔtʉ gɔnɨ mʉpʉnga nɨnɔ ko tiko.
30 Wosoni masɨ angatɨ pa imoti kadwɛ ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nɨnɔ, nʉɓɨkya ɓanʉ ɓagya-ligubo ɓɛ: Nyogoni mbɛyɨ tɔnɨtɔ tanyɛ, makandaga ka ɓegbi kyɛ ɓabʉsyɨ. Kumbuso yi, mamʉmʉla mʉpʉnga ka basa ya masɔlɔ kamɨ.›»

13:15 13:15 Wanda ka Isaya 6:9-10.

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo likɛɗɛ
(Malikɔ 4:30-34; Luka 13:18-21)

31 Yeso ʉtwilya ndi ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a abɛ libumo likɛɗɛ nilɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndi, akʉna ko tiko kaki.
32 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndi mina likɛɗɛ yɔ kakitaga bumo yagɔgɔ yasi, luki limoti, niyɔ aɓaka, opinga kʉwa kakitaga malili masi mo tiko. Ɨita sibʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku ndi kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabi yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibʉkʉsɔ nisɔ ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

33 Yeso ʉtwilya ɓata ndi lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ sibʉkʉsɔ nisɔ ofulisaga mukati. Muko ɓemoti ava ndi, opula ka ɓambikɛ ɓayisaa ɓaya fufu kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndi mino wasi ɓidai-dai.»
34 Yeso ʉnzinilyaga ndi ɓambaza ka ɓambanzʉ makpʉmʉka masi mi nimɔ ka mozuni aka. Na kɛgʉ ndi na likpʉmʉka nilɔ ʉɓikyaga ndi ni kotwigʉ lizuni.
35 A ɓɛyɔ, igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ itʉlyani nilɔ iɓikya ndi pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Nanzinaga ndɛkɛ pisi ka mozuni.
Natʉmbʉlaga ndɛkɛ ɓingbanganya makpʉmʉka nimɔ isʉma ndi katʉkya ka mʉpʉnganagi ma ɔɓili.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni la tɔnitɔ tanyɛ

36 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndi ɓambaza ka ɓambanzʉ, ogulya ndi ka ndaɓʉ. Ɓaɓiɓya kaki ɓodoku ndi kaɓikya ɓɛ: «Titʉmbʉlyaga isi ya lizuni la tɔnitɔ tanyɛ nitɔ a ndi ko tiko.»
37 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ninɔ akʉnaga masɔlɔ manza ni Mika-Mʉmbanzʉ.
38 Tiko ni ɔɓili. Masɔlɔ manza ni ɓambanzʉ niɓɔ ka ɓʉngama ko Kunzi. Na tɔnitɔ tanyɛ ni ɓambanzʉ niɓɔ ɓʉkananaga na Mumuyoniso.
39 Alʉkʉ ninɔ odoku ndi kakʉna tɔnitɔ tanyɛ ni mumuyoniso. Buulya masɔlɔ ni muliɓo ma ɔɓili. Na ɓagya-ligubo ni ɓamalaika.
40 Ɓɛyɔ ɓanyɔgɔ mino tɔnitɔ tanyɛ ɓaɗikita ko ɓuku, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓili.
41 Mika-Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika kaki, kaʉtʉmba ka ɓʉngama kaki ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉmakyaga ɓɛngɛni ka ɓʉnyɛ na ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ.
42 Ɓʉɗikita ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na ɓilya manzʉ ɓikyalʉ-kyalʉ.
43 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓatʉ ɓongbingbili ɓika ndɛkɛ ɓiwenge-wenge abɛ mɔni ka ɓʉngama ka Abaɓʉ. Ninɔ a na motili, ʉkanitɔ!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya nilɔ isʉma ndi

44 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ luki la izangiya nilɔ isʉma ndi ko tiko. Niyɔ mʉtʉ ɓemoti ina ndi, asʉma ɓata. Ogwa ndi magyagya kʉgbɛ, inda kagaba makpʉmʉka kaki masi ɓingbufu, oluwa tiko yi niyɔ.
45 Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ ambula ɓemoti ninɔ akisaga ndi koluwo sanga yanzanza.
46 Ngbingo yi ninɔ ina ndi mino mʉsanga ma ligabʉ lapʉ kʉgbɛ, inda ndi kagaba makpʉmʉka kaki masi, odoku ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ɓanyɔ ɓosi

47 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓata mʉɗɔngɔni abɛ moyo nimɔ ɓoɗinga ndi ko liɓa lidingi. Moyo mi nimɔ ugwi mobi ma ɓosi masi.
48 Niyɔ otiwo, ɓoɗuɗula kʉwa ndi kubi. Ɓanyɔ ɓosi ɓikanana ndi kaʉmʉmʉla ɓosi ɓanzanza ka ɓɛngbɔlɔ. Luki limoti, ɓumbimba ndi niɓɔ ɓanyɛnyɛ.

13:35 13:35 Wanda ka Mambʉ 78:2.

49 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ. Ɓamalaika ɓodoku ndɛkɛ
kaʉgbanana ɓatʉ ɓanyɛ na nɨɓɔ ɓongbingbili.
50 Nɨɓɔ ɓanyɛ, ɓʉɗɨkɨtaga ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ
na ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

Mʉtʉʉ mambɨya na nɨmɔ mandɛlɨ

51 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ambɛ, mukonito ɓɨnza makpʉmʉka
masɨ nɨmɔ namuɓikyi?» Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Iyo.»
52 Kumbuso yi, uɓikyoku ndɨ ɓɛ: «Kinili, muwonisilo wa mʉtʉʉ wasɨ nɨnɔ
ɓawonisilo lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ mombukwana
ndaɓʉ. Mombukwana ndaɓʉ yi nɨnɔ anyɔgɔ ka lɨngama kakɨ makpʉmʉka mambɨya
na nɨmɔ mandɛlɨ.»

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Malɨkɔ 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ katwaga mozuni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa.
54 Aga ndɨ ka Nazalɛtɨ kʉ opinga ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka
ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ, ɓanimuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ apá yimibo no ngu yɨgya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ?
55 Ambɛ, kɛgʉ mbɛyɨ mika mʉsɛmala mʉ? Kɛgʉ amakɨ nɨ Malia? Kɛgʉ mbɛyɨ
ɓamamakɨ nɨ Yakɔbɔ, Yɛzɛfʉ, Simoni na Yuda?
56 Takikogigʉ mbɛyɨ na ɓasalɨ kakɨ ɓasɨ pa imoti wanʉ? Wanɨ nɔ apá kʉwa yimibo
no ngu nɨyɔ?»
57 Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ a na ɨbɨba pa yasɨ, luki limoti, kɛgʉ
nolu ka mugi nɨmɔ ɨɓʉkʉto mino ikanɨ ka lɨvananza kakɨ.»
58 Kinili, Yeso kagyagʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi kʉ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

14

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Malɨkɔ 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ʉkana ndɨ mongoni
ka Yeso.
2 Ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ Yuani-Mubatizaɨ! Opupiniku
ka ɓabɨlɨ! Kinili, a kʉwa no ngu kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.»
3 A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ a ndɨ nɨ agwisisini Yuani, akondisiso, ɓaɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ. Ɛlɔdɨ agya
ndɨ ɓɛyɔ, ko bulya ka muka ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Elodia. Ɨyɨ Elodia a ndɨ muka
mamakɨ Yuani nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Filipi.
4 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Kakwananigʉ kava Elodia.»
5 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ a ndɨ kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a ndɨ kaʉɓanga
ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨnaga ndɨ Yuani ɓɛ a mugyalandʉ.
6 Wɨna sɛ, a ndɨ lɨsyɛ lo dumo mutomosya yɨɓʉkʉta ka ngama Ɛlɔdɨ. Mika Elodia
nɨnɔ mʉsɨka yi oɓina ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ wa. Miki nɔ akɔ ndɨ
Ɛlɔdɨ lɨmbɛngɨ ɓɨkya,
7 kinili, Ɛlɔdɨ apá ndɨ agʉmɛ pisi ka silika ɓɛ: «Nʉpátʉ luki lasɨ nɨlɔ wɛkʉnga.»
8 Kʉwa wa, mʉsɨka nɔ ɨnda ndɨ kamuusa amakɨ. Nɨyɔ amakɨ atɨwa, ɨnda kʉwa
kaɓɨkya Ɛlɔdɨ ɓɛ: «Ipóku, wa aka wanʉ, mʉ ka Yuani-Mubatizaɨ ka papɨ.»
9 Ngama alya ndɨ kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndɨ ɓata kakya ko bulya
silika nɨnɔ akɔ ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ko dumo wa.
10 Atɨka ndɨ kakoku Yuani-Mubatizaɨ mʉ kʉ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ.

11 Kʉwa wa, ɓodoku nomu ka papɨ, ɓapá ndɨ mʉsika yi nɨnɔ. Ɨyɨ, amɨndɨlya ndɨ na imu amakɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓodoku ndɨ kava manda kakɨ, ɓaga kolumbo. Ɓɨnda kʉwa ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso mongoni mi nɨmɔ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa mʉkaka ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɨnda ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Luki limoti, wa ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatʉkya ndɨ ka ɓagʉɗʉ na magʉ, ɓɨnda kaɓyɛ.
14 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mina ka ɨngbɔlɔ, ʉmɨna ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ, ukwilya kumbu. Luga kaɓʉ, uhukusa ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu.
15 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓaɓɨɓya ɓakpuɗoku ndɨ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ a ɨsa, na ngbingo okitogini. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, ʉkpamya ɓambanzʉ nɨɓa ɓaga ko giyo kailuulyo luki lɨlya.»
16 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ ɓaga kʉ. Hupóno nɨ iɓunu aka ɓamombukwono-donu ɓi malɨlɨ.»
17 Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ, iɓusu ta na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa.»
18 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ipóniku wanʉ.»
19 Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kaikonono ka tɔnɨtɔ. Ava ndɨ mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, atʉmba miso kʉgʉ wa lɨsyɛ, abibisa Kunzi. Oɓunanaga ndɨ mukati mi nɨmɔ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ɨɓʉ, ɓʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ.
20 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ na ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otumo mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti nɨ ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Malikɔ 6:45-52; Yuani 6:15-21)

22 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓaɗakɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, ʉtakanyɨ kʉsyakʉ wa ibombu. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɨyɨ asɨkana ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.
23 Nɨyɔ ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ, aɗaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa kalʉmba. Nɨyɔ biti osyo, Yeso a ɓata ndɨ kʉ kwa kʉ mʉkaka.
24 Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ nɨ itundulini ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Mʉɓaka a ndɨ koyungo ɓiyongo-yongo. Na muvivi a ndɨ kakpɨngbaga.
25 Ko mbolugo, Yeso ɨnda ndɨ misa kʉ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino nɨ anakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa.
26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamɨna ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ!» Ɓapʉnga ndɨ kakʉgwaga na kʉɓangakʉ.
27 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigwini mambɛngɨ, ɨmɨ nɔ! Makoɓongonitɔgʉ.»
28 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kiko lɨngʉnʉ ɓɛ ɨwɛ nɔ, ɨkpamya nɨndɨ kʉ wo mino nɨ nanakpakyana gɔnɨ kʉgʉ wo liɓo.»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Dokunɔ.»
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ osya ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa kaɨnda misa kʉ Yeso a ndɨ mino.
30 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɨno mino muvivi mapʉ, aɓanga, apʉnga ndɨ kolindo. Apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, ihukusanɔ ɓaka!»
31 Wa aka wa, Yeso ananɨlya ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, agwi. Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Eze, wa mʉtʉ wa baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ wo ɓi mino na ɓotumo?»

32 Nɨyɔ ɓaɗaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka ɨngbɔlɔ, muvivi mi nɨmɔ osya ndɨ.
33 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ ɓoɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, wa Miko Kunzi!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka Gɛnɛzalɛtɨ
(Malɨkɔ 6:53-56)

34 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ, ɓosila kʉwa ndɨ ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ.
35 Ɓatʉ ɓa kʉ ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ Yeso. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kowowisa mongoni kakɨ
ka iwili yasɨ, ɓanadulyoku na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
36 Ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓi nɨɓɔ, ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓavɨlɨnɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ
ma kutuko kakɨ aka. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

15

Lutono kʉgʉ wa yɨgya ka ɓatɨtɛ
(Malɨkɔ 7:1-13)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma.
Ngbingo yi nɨnɔ ɓasilya ndɨ mina Yeso, ɓamuusa ɓɛ:
2 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoɓuno mina yɨgya ka ɓotitosu? A ɓɛyɔ,
ɓakɨsʉkʉsagɨgʉ maɓɔkʉ nɨ ɓakalyalya!»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino koɓuna mʉtʉʉ ko
Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu?
4 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na amakʉ.› Omotiloku ɓɛ:
‹Mʉmbanzʉ kagbusyo abakɨ ikanɨ amakɨ, okwononi ɓamwɨ.›
5 Luki limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ akwanana kaɓɨkya abakɨ ikanɨ amakɨ
ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo, nopí kʉwa ka apɛpɛ ko Kunzi.›
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ kakwananɨgʉ ɓata kaɓanga abakɨ ikanɨ amakɨ. Iɓunu makolimogo
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu.
7 Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu, ngbingo
yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mina ɓɛ:
8 ‹Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
9 Malʉmba nɨmɔ ɓɛgyɨlyaga a payaya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ akaɓyɛnɛnɛ na ɓopisi nɨɓayɔ ɓibisilyogo aka.›»

Luki nɨlɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 7:14-23)

10 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi,
motombisya ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
11 Luki nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ kapágɨgʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨlɔ
opupogo lɔ apága ɓʉnyɛ.»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wibito ɓi ɓɛ mʉnzɨna
kakʉ utulito ɓi Ɓafalisayɔ?»
13 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Luki lasɨ nɨlɔ aɓakaga nɨ Baba nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
kokunigʉ, ɓomukatʉ.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, husoni! Ɓa ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ nɨɓɔ ɓakaukpokyonisa
ɓadaɓʉ! Mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ kika kakpokyonisa dakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa
ɓogwatʉ ka lɨɓyɛ.»
15 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni li nɨlɨ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ na gʉtʉgʉ iɓunu aka, makakwananɨgʉ kayibo isi
yi?

17 Ambɛ, makibogigʉ mbɛyɨ ɓɛ luki lasɨ nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ, osyaga ka mʉma, kumbuso yi, opupo, ɨnda ka lɨmbɨ?
18 Luki limoti, lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ, atʉkyaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ. Na ilu lɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.
19 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupogo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ, lɨmwɔmwɔ, kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓʉɗanda, kuɓakʉ, mʉtamanagɨ mʉɓɨkya ɓɔngɔ na ɓanvɛnvɛ.
20 Nɨmana masɨ mɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, kalyalya nɨ wakisukusigʉ maɓɔkʉ kakwananɨgʉ kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.»

Waɓakanana aɓinikyonini Yeso
(Malɨkɔ 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ misa ya iwili ya Tilo na nɨyɔ ya Sidɔna.
22 Kʉ ɓɛyɔ, Waɓakanana ɓemoti asilya ndɨ. Muko yi nɨnɔ akʉkwaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu! Mikamɨ mʉsɨka yi akaigyogyisa kʉgbɛ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!»
23 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Mʉkpamya nɛkɨ muko yi nɨmʉ aga, kyɛ akatigbomisa ɓamʉ aka na mʉpamʉ.»
24 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓetikoku ndɨ ka Ɓezaleli aka, nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.»
25 Luki limoti, muko yi nɨnɔ odoku ndɨ koɓuna moli kambwa kakɨ, ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyanɔ ɓaka!»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ ka ɓomiki, kaumbimbilya ɓɛnva.»
27 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu. Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨmɔ anyʉkaga ka mɨza ka mombukwana-daɓʉ.»
28 Kʉwa wa, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, baya kakʉ a yidingi! Igyonosi ku kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ o mino.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mɨkakɨ mʉsɨka yi ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu

29 Kʉmbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ kʉ, ɨnda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko.
30 Kʉwa wa, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓadulyogoku ndɨ na ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, ɓazɛgɛsɨ, ɓoɓoɓo na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ, ɓubisaga ndɨ kambwa ka Yeso na ɨyɨ anuhukuso.
31 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza wa ɓɨdɛ kaʉmɨna ɓaɓoɓo kanzɨna, ɓatʉ ɓa mʉtɨngbɨ kananɨkana, ɓazɛgɛsɨ kakpakyana na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ kaɨna. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya
(Malɨkɔ 8:1-10)

32 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉmɨnyɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓana kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki lɨlya. Nakɛgʉ kapa kaʉsa ɓɛ ɓaga nɨ ɓanɨmʉkana ɓanza. Ɓakaga ɓɛyɔ, yagɔgɔ nzʉyɨ ʉdɨkagatʉ ko pisi.»
33 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wanʉ ka ɨsa, tinisonoku na malɨlɨ yanɨ nɨmɔ akwanana ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓɛnɛ ikuti?»
34 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta na mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓakɛɗɛ aka.»
35 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ.

36 Ava ndɨ mukati madɨya na ɨka na ɓosi ɓi nɨɓɔ. Kumbuso kabibiso Kunzi,
oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ ɓambanzʉ.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya
ɓamʉmʉlaga ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otuma ndɨ mʉmbɨ madɨya na ɨka.
38 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya nɨ
ɓakutongigʉ ɓoko na ɓomiki.
39 Kumbuso Yeso kaʉpá ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ lɨgʉndʉ, aɗaka ka ɨngbɔlɔ, aga ndɨ ka
iwili ya Magadani.

16

Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Malɨkɔ 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kaɓɔɓɔ. Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ
ʉwanyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
2 Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɨnaga ɓɛ ɓɛkʉɓa a ɓɨngbʉ,
maɓɨkyaga ɓɛ lɨsyɛ asyɛtʉ lanza na ɓʉgala.
3 Na ɓʉsɔɓɨ, ɓɛkʉɓa kopiyo, maɓɨkya ɓɛ mbwayɨ alʉkatʉ. Iɓunu, makwananatʉ
kaiba mokingyosi dididi ma ɓɛkʉɓa. Luki limoti, makakwananɨgʉ kaiba mokingyosi
mo ngbingo yi nɨmʉ.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi!
Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Makɨnɨgʉ likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ
ka mugyalandʉ Yɔna.» Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ, ɨmagalya ɨyɨ.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ

5 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓazaba ndɨ mina liɓo lidingi, ɓaɓʉsala ndɨ kava
mukati.
6 Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati na yɨgya ka Ɓasadukayɔ.»
7 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Akaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ takavigʉ ɓi
mukati.»
8 Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Eze, ma ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ!
Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kanzɨna luga kunu ɓɛ makɛgʉ na mukati?
9 Makonotombisyigʉ ndɛkɛ? Makɛgʉ mbɛyɨ katamana ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɛlɔfʉ
kuɓukumuti ɓikutaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti? Mamʉmʉla ndɨ mʉmbɨ mɨnga
ka nɨmɔ asɨkana ndɨ?
10 Ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya nɨɓɔ ɓikutaga ndɨ mukati madɨya na ɨka, na
mʉmbɨ mɨnga mɔ mamʉmʉla ndɨ?
11 Ɨkɨ kʉwa makɛgʉ ɓi kotombisyo ɓɛ nakɛgʉ ɓi kamʉnzɨnɨlya ko bulya mukati
ngbingo yi nɨnɔ no ɓi mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Wikoni nɨ maniɓuulyo na yɨgya ka
Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨyɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati?»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓiba ndɨ ɓɛ kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ ɓiki kaiɓuulya na sɨbʉkʉsɔ ka
Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ
ɓiɓuulyi na mʉtɨwɨ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨnda ndɨ mina misa ya mugi ma Kaizalɨa-Filipi, umuusa ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ?»
14 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ. Ɓagɔgɔ
ɓɛ ɨyɨ nɨ Ɨlɨya. Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨyɨ nɨ Yelemia, ikanɨ ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
15 Yeso umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
16 Simoni Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ!»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Simoni mika Yɔna, wa mʉtʉ wa mazɨyɔ! A ɓɛyɔ, kɛgʉ
mʉmbanzʉ nɔ utumbulyogi. Luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.

18 Ɨmɨ, nakaʉɓɨkya ambɛ ɨwɛ nɨ Pɛtɛlɛ*. Na kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɨ, nopika ɓanʉ mino kanisa kamɨ. Na ngu ya kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ kʉgʉ yi.
19 Nʉpá ndɛkɛ lifungula la ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ nɨlɔ wakandaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ nɨlɔ wakʉlaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.»
20 Kʉwa wa, Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Kilisito.

Yeso oɓikyini ɓɛ okwatʉ na opupo ka mbʉkʉ
(Malikɔ 8:31–9:1; Luka 9:22-27)

21 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨngbanganya ɓɛ okwononi ɨndɨ ka Yelusalɛma. Na kʉ ɓɛyɔ, igyogyisatʉ kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓamwisisatʉ, kumbusa wa masyɛ masaa opupo ka mbʉkʉ.
22 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ, apʉnga kayoyiso, anaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kunzi ʉkpɨngbɨlyɨtɔ ɓaka nɨlɔ! Haaa, nɨlɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ na ɨwɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
23 Luki limoti, Yeso oyikana ndɨ, aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ! Kɨtaga kumbuso kamɨ! Wakakɨsa kegwisiso! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ nɨyɔ ko Kunzi, luki limoti, a abɛ nɨyɔ ka ɓambanzʉ.»
24 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ, apʉnga kɛɓɨɓya.
25 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ aɓunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
26 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisana na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana ɓata kapá kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
27 Mika-Mʉmbanzʉ odokuto ka ɨbɨba ka Abakɨ pa imoti na ɓamalaika kakɨ. Akalya mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.
28 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kanɨ nɨ ɓakaminigʉ Mika-Mʉmbanzʉ kodoku ka ɓʉngama kakɨ.›»

17

Miso ka Yeso igomosyonini
(Malikɔ 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Kumbusa wa masyɛ maɗɨya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Aɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndɨ kambwa kaɓʉ, apʉnga kanzɛ abɛ mɔnɨ. Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu kʉgbɛ abɛ libu.
3 Ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ Musa na Ɨliya ɓigbututu nɨ ɓananzɨna na Yeso.
4 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu! A ɓɨnza iɓusu kaiko wanʉ. Wakapa, nopiki wanʉ ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨliya.»
5 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndɨ. Kʉsɔ yi kʉ, lɨyʉ opuponoku ndɨ ɓɛ: «Nɨmʉna, a Mikamɨ mʉpaka! Nobisa lɨmbɛngɨ kʉgʉ kakɨ! Mumukononi ɨyɨ!»
6 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓogwaga ndɨ mokpukpu wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.

---

* **16:18 16:18** *Pɛtɛlɛ:* Isi yo lino li nɨlɔ nɨ lɨtalʉ.

7 Luki limoti, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉvɨlaga, ʉɓɨkya ɓɛ: «Womogoni,
makoɓongonitɔgʉ!»
8 Nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓamɨna kʉwa ndɨ Yeso aka mʉkaka.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbulyo-
gonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ
opupa ɓanʉ mina ka mbʉkʉ.»

Yuuso kʉgʉ wa doku ka Ɨlɨya

10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mina ɓɛ okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ, oɓungusyaga
makpʉmʉka masɨ.
12 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ. Luki limoti, ɓambanzʉ
ɓakamibagʉ ndɨ, ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ ɓa ndɨ mina kapa. Gʉtʉgʉ Mika-
mʉmbanzʉ aka, ɓagyogyiso ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»
13 Ɓaɓɨɓya ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya kʉgʉ ka Yuani-Mubatizaɨ.

Yeso ahukusini miki wa lɨga
(Malɨkɔ 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ ɓuwobi na pa nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ
a ndɨ mino, mʉtʉ ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ.
15 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Mukwilyanɔ ɓaka mikamɨ
kumbu. A na koloɓu ya lɨga, akaigyogyisa kʉgbɛ. Ogwaga kʉwa ɓongbinga ɓasɨ
ko ɓuku ikanɨ ko liɓo.
16 Nindito ɓi na ɨyɨ ka ɓaɓɨɓya kakʉ. Luki limoti, ɓakokwononigʉ ɓi kahukuso.»
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma makɛgʉ na baya,
ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana
kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ kʉnʉ!»
18 Nɨyɔ ɓapá ndɨ miki, Yeso apamɨlya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kakɨ.
Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ opupa ndɨ, wa aka wa miki nɔ aʉka ndɨ.
19 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓa kʉwa asɨ ɨɓʉ aka, ɓamuusa ndɨ
ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi mina kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li
nɨlɔ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A kyɛ baya kunu a yɨkɛɗɛ. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ
makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano
ɓi kaɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨ ɓɛ: ‹Tʉkya wanʉ, waga kʉ›, agatʉ ɓi. Kikigʉ ɓi no luki
gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kakwananigʉ ɓi ku kunu.» [
21 *]

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ, opupoku ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ka iwili ya Galilaya,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ,
23 ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.» Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana
ɓɛyɔ, ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kakalya manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

24 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ mino ka Kapɛlɛnaumu,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓolipisaga ndɨ manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ,
ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo kunu kakalyagɨgʉ ɨyɨ manzanza ma ndaɓʉ ya malʉmba?»
25 Pɛtɛlɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, akalyagatʉ.»

---

* **17:21 17:21** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ kʉsɔ wa Moɓiso mandɛlɨ ma Ligiliki. **17:24 17:24** Wanda ko Pupo 30:11-16.

Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ ingya ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso apʉnga ndɨ nɨ ɨyɨ kanzɨna. Amuusa ndɨ ɓɛ: «Simoni! Wakaɨna ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ nɨmʉ ɓikogo mino kolipiso manzanza, ɓulipisogo ɓatʉ ɓa lɨvananza kaɓʉ ikanɨ ɓobiko?»
26 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓulipisogo ɓobiko aka.»
Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, lɨvananza la ɓʉngama kakalyagɨgʉ ilu manzanza.
27 Luki limoti, takɛgʉ kapa kaugwisiso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Kinili, wɨnda ka ibombu, waɗɨkɨta kʉngakʉ. Musi nɨnɔ wanyɔ wa mambwa, wahukwa mʉnɔkʉ, kʉsɔ yi, watakanya ambuma wa lɨfalanga. Wava ambuma yi nɨnɔ, wakalya ko bulya manzanza kusu na ɨwɛ.»

18

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ?
(Malɨkɔ 9:33-37; Luka 9:46-48)
1 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Kʉsɔ wa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ?»
2 Yeso amaka kʉwa ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ.
3 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mokoyikonigʉ, mika mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
4 Kika nɨ mʉmbanzʉ isisini, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ yi nɨmʉ, ɨyɨ nɔ ika ɓanʉ mudingi ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
5 Na kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini miki mʉkɛɗɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi ɨmɨ ɓɨkpɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 9:42-48; Luka 17:1-2)
6 «Luki limoti, mʉmbanzʉ kagwisisa ɓemoti ka ɓomiki nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpɨkɨla lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo lidingi ɓikudumu.
7 Kumbu ka ɔɓɨlɨ! Ɓopisi kogwa ka ɓʉnyɛ a ɓayakpʉ! A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ ɓopisi ɓa kugwakʉ ikitɔ. Luki limoti, kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!
8 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kakʉ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimba ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kumoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ no lisa limoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lizuni ka kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ
(Luka 15:3-7)
10 «Wiminyonito, makaminonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ka ɓomiki ɓi nɨɓa payaya! A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓamalaika kaɓʉ nɨɓɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓa masyɛ masɨ ɓuwobi na Baba. [
11 Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukuso nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.]
12 Makaɨna ɓʉ? Kika nɨ mʉmbanzʉ a mbɛyɨ na ɓakɔndɔlɔ mɨya, ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo. Ambɛ, kʉsɨgʉ mbɛyɨ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka ngʉpa, aga kakɨsa nɨnɔ ɓemoti kika kanɨ oɓungogini?
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ amɨno mino, ogwa magyagya kʉgbɛ, kakɨtaga ɓɛyɔ ikago mino na magyagya ka nɨɓɔ ɓakɔndɔlɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ, nɨɓɔ ɓakoɓungagagʉ ndɨ.
14 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kapagɨgʉ ɓɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɓomiki nɨɓana oɓungogi.»

Kapá mʉmbanzʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ mʉtʉʉ

15 «Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, wɨnda kamɨna, miko iɓunu na ɨyɨ aka. Na kika nɨ umukonini, mɨgɨlya kʉwa ɓata yʉkanana.
16 Luki limoti, kika nɨ kumukonigʉ, mʉva mʉtʉ wagɔgɔ ɓemoti ikanɨ ɓatʉ ɓaɓa, kyɛ ‹lɨkpʉmʉka imibisikosi lɨngʉnʉ kambwa ka ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.›
17 Kika nɨ okyini kaʉmʉkana, wɨnda katʉmbʉlaga ka kanisa. Kakya gɔnɨ kahʉkana kanisa, wava abɛ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi na mʉgya manyɛ abɛ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza.
18 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, masɨ nɨmɔ makandaga ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ. Na masɨ nɨmɔ makʉlaga ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.
19 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ ɓatʉ ɓaɓa luga kunu ka ɔɓɨlɨ ɓukononini kakʉnga lasɨ, Baba nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ʉpátʉ luki li nɨlɔ.
20 A ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓomumukoni mino ko lino kamɨ, ɨmɨ, na wa luga kaɓʉ.»

Bɨbʉ ka mʉgya-ligubo nɨnɔ akya ndɨ kapɨlya

21 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akpʉɗa ndɨ Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ mika-mama egyilyini ɓʉnyɛ, nakwanana kapɨlya kadwɛ nganga yɨnga? Kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka?»
22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ asɨ kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka aka. Luki limoti, nganga ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nganga maɗɨya na ɨka.
23 Kinili, likingyosi la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngama ɓemoti, nɨnɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓosunzu kakɨ ɓaɓɨkyɨ ɨsaɓʉ ya ɓoluɓu kaɓʉ.
24 Ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino kaumuusogo, ɓadulyoku ndɨ na ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no luɓu wo ɓuyi ɓakpʉ kʉgbɛ.
25 Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ kɛgʉ ndɨ no pisi yɨkalya luɓu yi nɨnɔ. Mombukwana-dakɨ akpamya ndɨ ɓɛ ɓagabɨ, pa imoti na mukakɨ, ɓomikakɨ na makpʉmʉka kakɨ masɨ, kadwɛ kʉ kwa kʉ igiso mino luɓu kakɨ.
26 Musunzu yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka mombukwana-dakɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ luɓu kakʉ wasɨ.›
27 Mombukwana-dakɨ akwilya ndɨ kumbu. Asa luɓu yi nɨnɔ, akpamya ndɨ ɓɛ aga.
28 Ngbingo yi nɨnɔ opupa ndɨ mino, ɓabangana na dakɨ mʉgya-ligubo. Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no luɓu kakɨ mʉkɛɗɛ wa ɓambuma mɨya. Kʉwa wa, agwi ndɨ, ambɨmbɨta ko singasʉ ɓɨmbɨtɨtɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨkalya makpʉmʉka kamɨ!›
29 Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ. Aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ makpʉmʉka kakʉ.›
30 Luki limoti, akya ndɨ. Aga kamokyisiso dakɨ nɨnɔ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, kadwɛ ko ngbingo nɨnɔ akalya ndɛkɛ mino luɓu yi nɨnɔ.
31 Ngbingo yi nɨnɔ ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ kʉgbɛ, ɓaga katʉmbʉlyaga mombukwana-daɓʉ masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ.
32 Kʉwa wa, mombukwana-daɓʉ amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Ngbingo yi nɨnɔ wɨtatanaga ndɨ mino na ɨmɨ ɓɛ nʉpɨlyɨ luɓu kakʉ, nʉpɨlyatʉ ndɨ ka masɨ.
33 Ɨwɛ, wakakwananɨgʉ ɓi kapɨlya dakʉ mʉgya-ligubo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ nʉpɨlya ndɨ mino?›
34 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga kʉwa ndɨ mombukwana-dakɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Asʉta ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ ɓagyagyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ akalya ndɛkɛ mino makpʉmʉka kakɨ masɨ.»
35 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉgya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ, kika nɨ ɓemoti kunu kɛgʉ kapɨlya mamakɨ na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ.»

18:16 18:16 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15.

19

Mʉtʉʉ ka Yeso ko bulya yiɓuna ndʉwa
(Malikɔ 10:1-12)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndi mina kaɓikyaga makpʉmʉka mi nimɔ, atʉkya ka
Galilaya, inda kʉwa ndi ka Yudɛa kʉsyakʉ wa Yɔlɔdani.
2 Ɓambaza ɓudingi ka ɓambanzʉ ɓaɓyɛ ndi. Kʉ ɓɛyɔ, uhukuso niɓɔ ɓa ndi na
ɓokoloɓu.
3 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndi kaɓɔɓɔ, ɓamuusa ɓɛ:
«Ambɛ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukaki ko bulya ɓʉnyɛ ɓasi?»
4 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makanotongulogigʉ ndɛkɛ iɓunu ɓɛ katʉkya ka
mʉpʉnganagi ‹Kunzi agya ndi mʉlʉkʉ na muko?›
5 Kumbuso yi, aɓikya ndi ɓɛ: ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abaki na amaki.
Ɓavanana na mukaki, iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓiita kʉwa nzʉyi yimoti.›
6 Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyi yimoti. Yɛki a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ
kogbonosonitɔgʉ nilɔ Kunzi omotoni.»
7 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ɓata ndi ɓɛ: «Ko bulya iki Musa akpamya ndi ɓɛ mʉlʉkʉ
akwanana kapá mukaki balʉwa muɓuna ndʉwa kambwa kasikiso?»
8 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Musa amʉkpamya ndi kausikiso ɓoko kunu ɓɛyɔ ko bulya
ɓʉpʉ ɓa mambɛngi kunu. Luki limoti, ka mʉpʉnganagi kaɓikyagʉ ndi ɓɛyɔ.
9 Nakamʉɓikya ambɛ, kika ni mʉmbanzʉ asikisini mukaki, kiki ni agwini na
mʉlʉkʉ aka, ava wagɔgɔ, mʉlʉkʉ yi ninɔ ogyini ɓilya.»
10 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ka Yeso ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Kika ni mʉtʉʉ a ɓɛyɔ kʉgʉ ka
mʉlʉkʉ na mukaki, kɛgʉ nɛki ɓinza kavanana!»
11 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓasi ɓakakwananigʉ kaʉkana mʉtʉʉ mi nima.
Kiki niɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndi.
12 Kaɓyɛnɛnɛ na niyɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakavananagigʉ, kyɛ ɓiɓʉkʉta
gɔngʉ ɓibɔbɔbɔ. Ɓagɔgɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓʉgya ndi ɓɛ ɓakoɓukutonitɔgʉ iɓʉ. Na
ɓagɔgɔ niɓɔ ɓakakwananigʉ kavanana ko bulya ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Ninɔ
akwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nima ʉkana.»

Yeso uɗukilyini ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Malikɔ 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ,
ʉlʉmbilya. Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓʉnyakilya ndi.
14 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino!
Makupokyonitɔgʉ, kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa abɛ
iɓʉ.»
15 Kʉwa wa, Yeso ubisilya ndi ɓomiki ɓi niɓɔ maɓɔkʉ. Kumbuso yi, atʉkya ndi wa.

Mʉwanza ɓemoti wa lingama ɓakanzina na Yeso
(Malikɔ 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Kʉwa wa, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, ɓʉnza
tino ɓɔ nakwanana kagya, kyɛ ninisoni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
17 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kemuusa kʉgʉ wa ɓʉnza? A
ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti aka nɔ a wanza! Wakapa kogulya ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
ɓyɛgɛ mʉtʉʉ.»
18 Mʉwanza nɔ amuusa kʉwa ndi Yeso ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino?»
Yeso asikisya ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakogyonitɔ ɓilya, wakiɓonitɔgʉ,
wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ likpʉmʉka.

19:4 19:4 Wanda ka Mʉpʉnganagi 1:27. **19:5 19:5** Wanda ka Mʉpʉnganagi 2:24.

19 Mʉɓanga abakʉ na amakʉ, wapa mamakʉ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wipago mino iwɛ
mombukwana-dakʉ.»
20 Alʉkʉ nɔ aɓikya ndi ɓɛ: «Nagyaga mʉtʉʉ mi nimɔ masi. Iki ɓata yɔ etigolyi?»
21 Yeso aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wakapa kaika mʉtʉ wanza, waga, wagaba
makpʉmʉka nimɔ wa nomu masi. Ɓuyi ɓi ʉgbananilyaga ɓatʉ ɓa yangya. Kʉwa
wa, winisana ndɛkɛ na lingama kʉgʉ wa lisyɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
22 Niyɔ alʉkʉ nɔ ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndi wa ni analya kumbu kyɛ a ndi na lingama
lidingi.
23 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya aki ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ: ‹A
apʉpʉ ka mʉtʉ wa mukumbo kogulya ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ!›
24 Nakamʉɓikya ɓata ambɛ: ‹A yapʉpʉ ka ngamia akitanaga ka ngala ya mʉsaɗa.
Luki limoti, a ɓata yapʉpʉ kʉgbɛ mʉtʉ wa lingama kogulya ka ɓʉngama ko Kunzi!›»
25 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ɓʉkana ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ.
Ɓimuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Wani sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisana na muhukuso?»
26 Yeso ʉnda ndi ɓizumuuu, ʉɓikya ɓɛ: «Luki nilɔ ɓambanzʉ ɓakakwananigʉ
kagya gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi agyatʉ iyi.»
27 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi masi, tapʉnga kaʉɓiɓya.
Tinisana kʉwa ndɛkɛ iɓusu na iki?»
28 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya iɓunu niɓɔ mɛɓiɓya amɓɛ: ka
ɔɓili wambiya, wa Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino ka ɓuliki aki ɓa ibiba, iɓunu
mika ndɛkɛ gɔni ɓakikonono ka moliki tɛkɛɓɛ na maɓa kosombisa mababa tɛkɛɓɛ
na maɓa ka Ɓezaleli.
29 Mʉmbanzʉ wasi kasa ndi ɓandaɓʉ aki, ʉsa ɓamamaki, asa abaki, ikani amaki,
ʉsa ɓomikaki ikani ɓotiko aki ko bulya kami, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na masi nimɔ
nganga miya imoti akitaga. Inisana gɔni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi niɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na niɓɔ ɓudingi
ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mʉkalya ka ɓagya-ligubo

1 «Takwanana kokingyasa Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ na mombukwono tiko ninɔ
opupa ndi kunzi na ɓʉsɔɓi ɓiɓo. Opupa ndi ɓɛyɔ, kaʉkisa ɓagya-ligubo ɓo tiko aki
ya muzabibu.
2 Ʉkanana ndi na ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ akalyaga ɓanʉ mʉmbanzʉ yikaka-yikaka
ambuma ɓemoti ka lisyɛ. Kumbuso yi, ʉtika ndi ko tiko aki.
3 Niyɔ itʉlyana saa tatʉ, opupo ɓata ndi kunzi. Ʉmina ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana
payaya aka ka pa yangba.
4 Ʉɓikya ndi ɓɛ: ‹Windoni gɔni iɓunu kagya ligubo ko tiko kami. Napá ɓanʉ
mʉmbanzʉ yikaka-yikaka mʉkalya nimɔ okwononi.›
5 Kʉwa wa, ɓaga ndi.
Mombukwono tiko opupa ɓata ndi kunzi na mʉsikatʉ, kumbuso yi na saa tisa,
anagya asi mʉɗɔngɔni aka.
6 Ɓuwobi kadwɛ ɓʉgɔgɔ, opupa ɓata ndi kunzi. Ʉmina ɓata ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓakamanana ka pa yangba wa. Umuusa ndi ɓɛ: ‹Ko bulya iki yɔ molipyogi mino
ɓakamanana aka ɓɛnɛ?›
7 Ɓasikisya ndi ɓɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ ninɔ atiwonyi pa ya ligubo.› Ʉɓikya kʉwa
ndi ɓɛ: ‹Windoni gɔni iɓunu kagya ligubo ko tika kami ya muzabibu.›
8 Niyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, mombukwono tiko yi niyɔ aɓikya ndi kapita aki ɓɛ: ‹Hʉmaka
ɓagya-ligubo, wapá mʉmbanzʉ yikaka-yikaka mʉkalya aki. Wapʉnga na ninɔ
osiliku ka muliɓo, wopipilo na ninɔ wa mambwa.›

19:19 19:19 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

9 Ɓagya-ligubo niɓɔ ɓapʉnga ndɨ ligubo na ɓʉgɔgɔ, ɓodoku ndɨ. Ɓapá mʉmbanzʉ
yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti.
10 Niɓɔ ɓodoku ndɨ ka ligubo na ɓʉsɔɓɨ, ɓisisiloku ndɨ. Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓʉpátʉ
ɓuyi kakɨtaga. Luki limoti, ɓapá gɔnɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti aka.
11 Niyɔ ɓavago mina mʉkalya kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kanzɨnzɨnya mombukwono tiko.
12 Ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓatʉ niɓɔ ɓosiliku ka muliɓo ɓogyi ligubo ka saa imoti aka!
Ukolyi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu niɓɔ tolipyogi nɨ mɔnɨ anatɨlya ka ligubo lapʉ kʉgbɛ.›
13 Luki limoti, mombukwono tiko yi niyɔ asikisya ndɨ ɓemoti ka ɓagya-ligubo ɓi
niɓɔ ɓɛ: ‹Yɛ wai, nakuɓiɓigʉ ɨmɨ! A ɓɛyɔ, tukononi ɓi ambɛ nika kaʉkalya na
ambuma ɓemoti ka lɨsyɛ!
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, va mʉkalya kakʉ, watʉkya ko misa kamɨ. Ɨmɨ nɔ noboilyi kakalya
mʉtʉ wa muliɓo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ.
15 Ambɛ, nakokwononigʉ kagya na mukumbo kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nopo mino?
Ikanɨ wa na ɨmɨ no miso mopi kyɛ na na yɨgya yanza?›»
16 Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓakumbuso ɓika ndɛkɛ ɓamambwa,
na niɓɔ ɓamambwa ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓakumbuso.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa ɓɛ okwatʉ, opupa ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨtɛ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɨkɛɗɛ. Ʊɓɨkya ɓɛ:
18 «Hukononi! Mbɨya wanʉ, takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-
mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓaɓɨkya ɓanʉ
ɓɛ ɓamwɨ.
19 Kumbuso yi, ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɨɓʉ, ɓatɨba
ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓatɨna pimbo, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba. Luki limoti, kumbusa wa
masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓakakɨsa ɓʉngama
(Malɨkɔ 10:35-45)

20 Kʉwa wa, muka Zɛbɛdayɔ pa imoti na ɓomikakɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. Ɨyɨ mama
nɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso kakʉnga luki limoti.
21 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɨkɨ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wika ɓanʉ
mino ka Ɓʉngama kakʉ, hʉɓɨkyanɔ ɓaka ikanɨ ɓomikamɨ ɓaɓa ɓi niɓana ɓikatʉ
ɓemoti ka kumbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.»
22 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ kamwo
kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.»
23 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ. Luki
limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikisa mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ wa kulekuke kamɨ,
kɛgʉ liguba kamɨ. Ɓapa niɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ Baba uɓungusilyaga ndɨ.»
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ,
mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na yɨgya ka ɓomika Zɛbɛdayɔ.
25 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama
ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ.
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ.
26 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Nɨnɔ akapa kaika mʉtʉ mudingi luga
kunu, okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
27 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.
28 Kinili, gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki
limoti, odoku ndɨ kaugugubya ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga
ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓaɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
(Malikɔ 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mina katʉkya ka gʉɗʉ wa Yeliko,
ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaʉɓɨɓya ɓingbooo.
30 Na ka kpɔlɔ wo pisi, ɓatʉ ɓaɓa ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓa ndɨ ɓakikaga wa. Nɨyɔ
ɓʉkana ɓɛ Yeso nɔ akakɨtaga, ɓakʉgwaga ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika
ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
31 Nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ ʉkana mino ɓɛyɔ, ʉnyakɨlya ndɨ ɓɨnyaka-nyaka ɓɛ
ɓadakɨ. Luki limoti, ɓapamɨkanaga ɓata ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika
ngama Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
32 Yeso amaga ndɨ, ʉmaka, umuusa ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
33 Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takapa ɓɛ miso atihukwikoni.»
34 Yeso ukwilya ndɨ kumbu, ʉvɨlaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndɨ. Kʉwa
wa, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalɛma
(Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ mina ɓuwobi kadwɛ ka
Yelusalɛma, ɓosila ndɨ ka Bɛtɛfagɨ, misa ya Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka
ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa,
2 ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmɔ a kambwa kunu ma, matakanya omoyi
wa punda ɓemoti no mikakɨ ɓʉkandɨla. Hukulogoni, modoku na ɨɓʉ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuuso lɨkpʉmʉka ko bulya ɓapunda ɓi nɨɓɔ, masikisya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.› Wa aka wa, mʉtʉ yi nɨnɔ amʉsɨlyatʉ.»
4 Nɨlɔ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
ɓɛ:
5 «Huɓikyoni ɓatʉ ɓa Siona ɓɛ:
‹Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
mutumo na yisiso, kʉgʉ wa omoyi wa punda,
na kʉgʉ wa mʉwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.›»
6 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ, ɓagya ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ʉkpamya ndɨ mino.
7 Ɓodoku ndɨ na omoyi wa punda nɨnɔ no mikakɨ. Ɓumolosaga ndɨ na ɓotu, Yeso
ika ndɨ kʉgʉ yi.
8 Ɓambanzʉ ɓudingi ka ambaza ɓa ndɨ koolosaga ɓotu kaɓʉ ko pisi. Ɓagɔgɔ ɓa
ndɨ kakɔgɔ mangʉ ma masɨsɨ, ɓanolosaga ɓɛgɛyɔ.
9 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓa ndɨ
kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨbɨba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi aɗukilyi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga!
Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ kʉgbɛ!»
10 Nɨyɔ Yeso ingya kʉwa ndɨ mino ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wasɨ ogulya ndɨ ka
ɓukpwuku-kpwuku ɓudingi. Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ mʉ?»
11 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɔ. A mugyalandʉ
ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malikɔ 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9. **21:9 21:9** Wanda ka Mambʉ 118:25-26.

12 Yeso ogulya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, ukpumya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa
ndɨ kaɨgagaɓya, na nɨɓɔ ɓa ndɨ koluwo. Ugbukumisaga ndɨ ɓamɨza ka ɓogomosyana
ɓuyi. Umisya ɓokiti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba ɓonzuwo.
13 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ: ‹Ɓalɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ ya
malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
14 Kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓatʉ ɓo koloɓu ɓaya mamɔmɔ na ɓatʉ ɓa mʉdɨlɨ
ɓasilyoku ndɨ Yeso. Ɨyɨ, uhukusa ndɨ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso agya ndɨ mina ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu, na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga li nɨlɔ. Ɓʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓomiki ɓa ndɨ
mino kapamɨkanaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛ: «Ɨbɨba ko Mika ngama Daudi!»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ utulisa ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ mambɛngɨ kʉgbɛ.
16 Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Watʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓomiki nɨɓana
ɓakaɓɨkya?»
Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo. Ambɛ makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛyɔ ikpikaga
mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Pisi ka nɔkʉ ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ na ka nɨɓɔ ɓawɛsɛ,
ɓɨmbɨlaga ɨbɨba kakʉ.› »
17 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndɨ. Opupa ka Yelusalɛma, ɨnda ndɨ kasyɛ ka Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ kapágɨgʉ ndɨ bumo
(Malɨkɔ 11:12-14, 20-24)

18 Na ɓʉsɔɓɨ ɓa ɓʉgala ɓi, ko ngbingo nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaigoku ka Yelusalɛma,
ɨmʉkana ndɨ nza.
19 Ka kpɔlɔ wo pisi, ɨna ndɨ sɨbʉkʉsɔ simoti, akpʉɗa. Luki limoti, atakanya ndɨ asɨ
mapakʉ aka nɨ kɛgʉ no bumo kʉgʉ yi. Kʉwa wa, agbanga ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ ɓɛ:
«Katʉkya na lɨsyɛ li nɨlɨ, wakaɓʉkʉtɨgʉ ndɛkɛ ɓata bumo kadwɛ ka muliɓo!» Wa aka
wa, sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ okwa ndɨ.
20 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɨna ndɨ mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɓamuusa
kʉwa ndɨ ɓɛ: «Igyonosi pɨyɛ ɓʉnɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ kokwo ko ngbinga ɓemoti aka
ɓɛnɛ?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ ma na baya, nɨ
makɛgʉ na ɓotumo, iɓunu makwanano ɓi kagya aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nogyi mina
ka sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ. Luki limoti, gʉtʉgʉ ngʉpa yi nɨyɨ, maɓɨkyatʉ ɓɨ ɓɛ: ‹Mukuko,
wiɗikitoku ko liɓa lidingi.› Ko ngbingo ɓemoti aka igyonoso ɓi ɓɛyɔ.
22 Kika nɨ ma na baya, yasɨ nɨyɔ makʉnga, Kunzi amʉpátʉ.»

Wanɨ nɔ apá Yeso ngu?
(Malɨkɔ 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino
kaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓodoku
ndɨ kamuusa ɓɛ: «Masɨ nɨmana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá
ndɨ ngu yi nɨyɔ?»
24 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɨmɨ, nakamumuusa lɨkpʉmʉka limoti aka. Makesikisyo,
namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wanɨ.
25 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Iɓatiso ka Yuani apʉnya yanɨ? Kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»
Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisya ɓɛ
apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ
ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?›
26 Takosikisya amɓɛ ka ɓambanzʉ, taɓangatʉ ɓi ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓa. A
ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.»

21:13 21:13 Wanda ka Isaya 56:7. **21:13 21:13** Wanda ka Yelemia 7:11. **21:16 21:16** Wanda ka Mambʉ 8:3.

27 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Ɨyɨ aka gɔnɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ
aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Lizuni ka ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa

28 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Iɓunu makaɨna ɓʉnɨ ko bulya lizuni li nɨlɨ? A ndɨ
na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɓomiki ɓaɓa. Alʉkʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mikakɨ wa
mambwa ɓɛ: ‹Mikamɨ! Na lɨsyɛ li nɨlɨ waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.›
29 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Nakopagʉ!› Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndɨ tamanaga kakɨ, ɨnda
ndɨ kagya ligubo.
30 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ mikakɨ wagɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino nɨnɔ wa
mambwa. Ɨyɨ, asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Iyo ba, nagatʉ!› Luki limoti, nɨ kogagʉ.
31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Luga ka ɓomiki ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ agya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
abaɓʉ a ndɨ mino kapa?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ wa mambwa.»
Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na
ɓaɗanda ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ kambwa kunu ka Ɓʉngama ko Kunzi.
32 A ɓɛyɔ, Yuani odoku ndɨ ku kunu kamʉwanya pisi ya ɓungbingbili, iɓunu
makabaɨlyagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓandɔmbɛ na ɓaɗanda, ɓabaɨlyatʉ ndɨ. Gʉtʉgʉ ko
ngbingo yi nɨnɔ mɨna ndɨ mino makpʉmʉka mi nɨmɔ, makopupagʉ ndɨ ka ɓʉnyɛ
kunu ɓɛ mabaɨlyɨ.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Malɨkɔ 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Hukononi lizuni lagɔgɔ. A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ
akʉna ndɨ tiko ya muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lɨʉta bumo yi, opika ndɨ na
mʉnala manda ko bulya ka ɓoɓuɓulyo. Kumbuso yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo
koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ, akpakyana ndɨ.
34 Nɨyɔ ngbinga mubuulya masɔlɔ ɨtʉlyana ndɨ, ʉtɨka ɓagya-ligubo kakɨ kʉ ka
ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
35 Luki limoti, ɓadɨma-ɓotiko ɓi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ. Ɓalya ndɨ
ɓemoti na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ. Ɓamwɔ wagɔgɔ, ɓayipaga ndɨ wagɔgɔ ɓata na matamʉ
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓadikisa ndɨ mino.
36 Kʉwa wa, ʉtɨka ɓata ndɨ ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ. Ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓudingi kaʉkɨtaga nɨɓɔ a ndɨ nɨ utikini kambwa. Luki limoti, ɓadɨma-ɓotiko ɓʉgyagya
ndɨ ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉgya ndɨ mino nɨɓɔ ɓa mambwa.
37 Ka muliɓo, atɨka ndɨ mikakɨ ɓɨkpɛ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
38 Luki limoti, nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku, ɓaɓɨkyana luga
kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Donuku, tamwini, iɓusu kʉwa ɓɔ
totigoli na lisimo kakɨ.›
39 Kʉwa wa, ɓagwi ndɨ, ɓambimba kunzi wo tiko, ɓamwɔ kʉ ɓɛyɔ.»
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mombukwono tiko igoku
ndɛkɛ mino, ʉgya ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉ?»
41 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga nɨ kɛgʉ no nzonzi, ʉpá
kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ nɨɓɔ ɓiko ɓanapága masɔlɔ ko ngbingo nɨnɔ
okwononi.»
42 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ ka Moɓiso
Motu kʉ ikpikaga mino ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓakya ndɨ,
ilu lɔ ɨɨta kʉwa la angba.
Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ.
Ku kusu, a lɨkpʉmʉka lɨmbanga.›

21:42 21:42 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

43 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: ɓamʉkʉpyatʉ iɓunu ɓʉngama ko Kunzi,
ɓʉpá ɓatʉ niɓɔ ɓika kaɓʉkʉta bumo yi. [
44 Mʉtʉ wasɨ ninɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nilɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ
yi ninɔ lɨtalʉ li nilɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉtɨkana ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ.]»
45 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉkana bɛyɔ, ɓiba ndɨ ɓɛ a ndɨ kaɓɨkya ko
bulya kaɓʉ.
46 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ pisi kagwi, luki limoti, ɓaɓanga ɓambaza ka ɓambanzʉ kyɛ
ɓambaza ɓi niɓɔ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yeso a mugyalandʉ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi
(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓata ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ na mozuni,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
2 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngama ɓemoti ninɔ alyisisya ndɨ
mikakɨ mʉlʉkʉ yi dumo mudingi mʉvanana.
3 Ngama yi ninɔ ʉtɨka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ kaumokoku ɓatʉ niɓɔ ɓutikisya ndɨ
ko dumo. Luki limoti, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakya ndɨ kodoku.
4 Kʉwa wa, ʉtɨka ndɨ ɓata ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Windoni kaʉɓɨkya ɓatʉ
niɓɔ nutikisyi ɓi ɓɛ: Mbɨya wanʉ, malɨlɨ a kʉwa muɓyo! Numwisisini ɓi ɓangɔmbɛ
na ɓanyama kamɨ ɓagɔgɔ ɓanvʉɗʉ-nvʉɗʉ. Masɨ a makɨtʉlya, doniku ko dumo wo
vononi!›
5 Luki limoti, yalɨkya yi nɨyɔ kudwisagʉ ndɨ pɔ gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ aka. Ɓemoti
ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ko tiko kakɨ na wagɔgɔ ɨnda ndɨ kagaba makpʉmʉka kakɨ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓugwi ndɨ ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ɓʉlya ndɨ ɓisʉsʉsʉ, ɓʉmwɔgɔ.
7 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ngama yi ninɔ ɓisʉlʉ-sʉlʉ. Ʉtɨka kʉwa ndɨ ɓasʉda
kakɨ kaulumwisogo ɓatʉ ɓanyɛ ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ na kabʉsya
gʉɗʉ yi ninɔ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Malɨlɨ mo dumo oɓyini ɓi. Luki
limoti, ɓatʉ niɓɔ nutikisyi ɓi ɓakokwononigʉ kodoku.
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, syoni mʉ ma sɛngɨ. Huɓikyoni ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ mabangana na ɨɓʉ ɓɛ
ɓoduku ko dumo wo vononi.›
10 Ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓosya ndɨ pisi. Ɓʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ndɨ kabangana
na ɨɓʉ iki ɓatʉ ɓanyɛ ikanɨ ɓanza. Ɓodoku kʉwa ndɨ na ɨɓʉ, ndaɓʉ yo dumo otuma
ndɨ ɓɨɗɛ.
11 Nɨyɔ ngama yi ninɔ ogulya ndɨ ka ndaɓʉ kyɛ ʉmɨnɨ ɓobiko, amɨna ndɨ mʉtʉ
ɓemoti ninɔ kimokisyagʉ ndɨ ɓotu ɓayo dumo.
12 Amuusa ndɨ ɓɛ: ‹Yɛ wai! A ɓʉnɨ wingyiku mino kʉnʉ, nɨ wakimokisyigʉ ɓotu
ɓayo dumo?› Luki limoti, alʉkʉ nɔ adaka ndɨ ɨyɨ ɓiwo.
13 Kʉwa wa, ngama yi ninɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Mukondoni alʉkʉ yi
nɨmʉ magʉ na maɓɔkʉ, mambimba kunzi ko biti! Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ kaigomisogo
na kaɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.›»
14 Kumbuso yi, Yeso omosisyoku ɓɛ: «Ɓatʉ niɓɔ ɓʉmakaga ɓa ɓakpʉ, luki limoti
niɓɔ ɓʉpʉnaga ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓafalisayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulya yɨkalya manzanza
(Malɨkɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ kagyɨlya Yeso dikiɗi, ɓalɨka ndɨ ɓɛ igwinoni pisi ka mʉnzɨna
kakɨ.
16 Kʉwa wa, ɓatikilyoku ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ pa imoti na ɓatʉ ɓa liɗu
ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takaiba ɓɛ wa mʉtʉ

walɨngʉnʉ, wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apago mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki. Wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ.

17 Tɨɓɨkya nɛkɨ mʉtamanagɨ kakʉ: Ambɛ, takwananatʉ kakalya ikanɨ takokolyonitɔgʉ manzanza ka Ngama Kaizalɨ?»

18 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ yanyɛ. Usikisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kakɨsa kɛɓɔ?

19 Iwonyoni ɓuyi nɨɓɔ makalyaga na iɓu manzanza.»

Ɓapá kʉwa ndɨ ambuma ɓemoti.

20 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino li nɨlɨ, a la ka wanɨ?»

21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»

Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.»

22 Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓasa ndɨ wa, ɓaga.

Ɓasadukayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. (Ɨɓʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.) Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:

24 «Muwonisilo! Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kika nɨ mʉmbanzʉ okwini, asa mukakɨ nɨ koɓukuti na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›

25 Wɨna sɛ, luga kusu a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. Asɨlya kʉwa ndɨ syononoga kakɨ woko yi nɨnɔ.

26 Syononoga kakɨ yi nɨnɔ okwa ndɨ gɔnɨ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa, kadwɛ ka nɨnɔ wa maɗɨya na ɨka.

27 Kumbuso ɨɓʉ ɓasɨ kolumwogo, muko yi nɨnɔ ʉɓyɛ kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.

28 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»

29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi.

30 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!

31 Ko bulyo yipupa ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:

32 ‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ, Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ!»

33 Ɓambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtɨwɨ mi nɨmɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Mʉtʉʉ nɨmɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya
(Malɨkɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana ndɨ mina ɓɛ Yeso udokisini Ɓasadukayɔ, Ɓafalisayɔ ɓi nɨɓɔ ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ pa imoti.

35 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ibaga ndɨ mʉtʉʉ kʉgbɛ, akpuɗoku ndɨ Yeso kakɨsa kaɓɔɓɔ, amuusa ɓɛ:

36 «Muwonisilo! Kʉsɔ wa mʉtʉʉ masɨ, mʉtʉʉ tina mɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya kʉgbɛ?»

22:32 22:32 Wanda ko Pupo 3:6.

37 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «‹Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ,
na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na yimibo kakʉ yasɨ.›
38 Mʉtʉʉ ma ɨzangɨya kʉgbɛ na ma mambwa nɨmɔ.
39 Mʉtʉʉ ma mɨɓa a mʉɗɔngɔnɨ: ‹Mʉpa mamakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino
ɨwɛ mombukwana-dakʉ yi.›
40 Mʉtʉʉ mɨɓa mi nɨmɔ a madʉlʉ ma masɨ nɨmɔ ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa na
ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Kilisito nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Malɨkɔ 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ mina ɓʉmʉmʉkana, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ:
42 «Mʉtamanagɨ kunu a ɓʉnɨ kʉgʉ ka Kilisito? Opupa ndɨ ka lɨvananza ka wanɨ?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A miko-mika ngama Daudi.»
43 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, Daudi akwanana
ndɨ lɨkɨ kamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu? A ɓɛyɔ, Daudi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
44 ‹Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Da wiki ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili kakʉ.›
45 Kika nɛkɨ nɨ Daudi akamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu, igyonosa kʉwa lɨkɨ
ɓɛ iki ɓata miko-mikakɨ?»
46 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kasikisya Yeso
lɨkpʉmʉka. Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, kɛgʉ na mʉtʉ nɨnɔ ɨkpʉnda ndɨ ɓata ɓɛ amuusogi
makpʉmʉka.

23

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
(Malɨkɔ 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

1 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Ligubo ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ nɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ
Mʉtʉʉ ka Musa.
3 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, humukononi, managya masɨ nɨmɔ ɓika kamʉtʉmbʉlyaga.
Luki limoti, makoɓyenitɔgʉ yɨgya kaɓʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ ɓamʉpága, kɛgʉ imu
mɔ ɓagyaga.
4 Ɓʉkandɨlyaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi, yapʉpʉ kabɨnɨka, ɓubinikisa ka
mambɨga. Luki limoti, ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓakavɨlɨgʉ pɔ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ
aka kaubinikiso.
5 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka kambwa ka
ɓambanzʉ. Ɓɨkpɨkɨlaga ɓapanga ɓaya ɓotu ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka makamba. Kʉgʉ
yi, ɓokpikaga ndɨ mina gɛlɛ-gɛlɛ yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Ɓopundisaga
ndɨ gɔnɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ ɓayɨndanda na malɛndɛ*.
6 Ko dumo, ɓapaga kaikonono ka ɓapa ɓaya ɨbɨba. Ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
kaɓʉ, ɓikononogo ka moliki ma kambwa.
7 Ɨɓʉ ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni, ɓanʉmaka
ɓɛ: ‹Muwonisilo!›.
8 Luki limoti, iɓunu makoboilyonitɔgʉ lino la ‹Muwonisilo!›. A ɓɛyɔ, Muwonisilo
kunu a ɓemoti aka. Na iɓunu ɓasɨ ma luki-limoti.
9 Makamokogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɔɓɨlɨ ɓɛ ‹Baba!›. A ɓɛyɔ,
Obonu a ɓemoti aka nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.

22:37 22:37 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **22:39 22:39** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **22:44 22:44** Wanda ka Mambʉ 110:1.
* **23:5 23:5** *malɛndɛ:* Ɓayuda ɓopundisaga ndɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ, kowonisilo likingyosi ɓɛ Kunzi ʉpʉnogoni ndɨ.

10 Makoboilyonitɔgʉ ɓɛ ɓamʉmakagɨ ɓɛ ‹Ngama!›. A ɓɛyɔ, Ngama kunu a ɓemoti
aka nɨ Kilisito.
11 Mʉmbanzʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ luga kunu, akwanana ɓɛ iki mʉgya-ligubo kunu.
12 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Luki limoti, nɨnɔ isisogo, Kunzi
abɨnɨkagatʉ.
13 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Makaʉdʉlyaga ɓambanzʉ pisi yigulyo ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Iɓunu
ɓamombukwono-donu ɓi makɛgʉ kogulya kʉ ɓɛgɛyɔ na manʉkpɨngba gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakapa ɓɛ ɓogulyi.
[
14 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Mʉkʉpyaga ɓowoko mukumba kaɓʉ masɨ, magyaga malʉmba mandandanda ka
yiwoniso kambwa ka ɓambanzʉ. Kinili, ɓamusombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.]
15 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Molingyogo giyo kʉgbɛ, manakpakyana ko moɓo mudingi-dingi, kakɨsa pisi tino yɔ
makwanano mino kayikoso ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ ɨɨtɨ mʉɓɨɓya kunu.
Kamʉbaɨlya, maɗikitisa kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nganga yɨɓa kamʉkɨtaga
iɓunu!
16 Kumbu kunu, iɓunu ɓatʉ ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ nɨɓɔ mukpokyonisogo
ɓodonu! Maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨyɔ
kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la ɔlɔ nɨnɔ ikaga ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mina silika.
17 Ma ɓongingi na ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga?
Ɔlɔ ikanɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ aɓuɓisaga ɔlɔ yi nɨnɔ ɓitu?
18 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo
mino apɛpɛ, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la apɛpɛ nɨnɔ
a kʉgʉ wa gbɔgbɔ, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mino silika.›
19 Ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga? Apɛpɛ ikanɨ
gbɔgbɔ yi nɨnɔ aɓuɓisaga apɛpɛ ɓitu?
20 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo mina apɛpɛ,
akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino la masɨ nɨmɔ a kʉgʉ yi.
21 Na gɔnɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lina la Ndaɓʉ ko Kunzi, akakɔ ko lino li
nɨlɔ na ko lino ko Kunzi nɨnɔ ikaga kʉsɔ yi.
22 Na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, akakɔ ko lino lo kiti
wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Kunzi nɨnɔ ikaga kʉgʉ yi.
23 Kumbu kunu iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, mɨnaga payaya
makpʉmʉka mi nɨmɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ ka Mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ: kaika
ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mʉtʉ walɨngʉnʉ. Makwanano ɓi kagya nɨmɔ
nɨ makinigʉ magɔgɔ payaya.
24 Iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpokyonisaga ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Mʉtʉmbaga
ɓoɓingi ɓakɛkɛkɛ ko liɓo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abɛ ngamia!
25 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Masʉkʉsaga kɔpɔ na sanɨ kunzi yi aka. Luki limoti, kʉsɔ yi ika mutumo na
makpʉmʉka mo kuɓakʉ na tamanaga yanyɛ.
26 Mufalisayɔ! Wa mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ! Sʉkʉsa mbɛyɨ kɔpɔ kʉsɔ yi, kʉwa
wa kunzi yi ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ ɓɨngɔ!
27 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ma
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ ɓogboɗyaga na mʉkpʉndʉ ɓitu, aninisana ɓayanza
kunzi yi. Luki limoti nɨ a ɓayitumo no kuwo ya ɓamanda na pɔpɔtʉ dididi kʉsɔ yi
ɓɨɗɛ.

28 Iɓunu ma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ko misa ka ɓambanzʉ, minisanaga abɛ makika
ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, ma ɓutumo kʉsɔ kunu na kʉɓɔɓɔkʉ na yɨgya yanyɛ.
29 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ!
Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi, manoɓungusya ɓɨnza, ɓɨngɔ nɨɓayɔ
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ.
30 Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹Takika ndɨ gɔnɨ ko ngbingo ka ɓotitosu, takʉkananɨgʉ
ndɨ na ɨɓʉ ko dikidi yiɗukusaga ɓangʉ ka ɓogyalandʉ.›
31 Iɓunu, miyipaga gɔnɨ kubatʉ ɓɛ ma ɓomiko-mika ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ
ɓogyalandʉ.
32 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓotitonu ɓapʉnga ndɨ, iɓunu, wisisiloni kʉwa nolu na kodwisa
ka muliɓo!
33 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Pisi tina yɔ makwanana ndɛkɛ mina kanyɨka yigyogyiso
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?
34 Kinili, ɨmɨ, namʉtɨkɨlyatʉ ɓogyalandʉ, ɓatʉ ɓa yimibo na ɓowonisilo. Mʉmwɔgɔ
ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ, mʉbangɨlaga ɓagɔgɔ kʉgʉ wa salaba, mʉtɨna ɓagɔgɔ ɓata
pimbo ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kunu na mukpumyo ka ɓagʉɗʉ ɓemoti-ɓemoti.
35 Ɛɛɛ, iɓunu kʉwa ndɛkɛ ɓɔ mɨɓʉnya lɨnʉnʉ ko bulya ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨyɔ
aɗʉkaga ndɨ payaya ka ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ koɗukusaga ɓangʉ ka Abeli nɨnɔ a
ndɨ mʉtʉ wongbingbili kadwɛ ka nɨyɔ ka Zakalia nɨnɔ a ndɨ mika Balakia. Ɨyɨ Zakalia,
mamwɔ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi luga wa pa yotu kʉgbɛ na gbɔgbɔ.
36 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓatʉ ɓa lɨvananza la lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓɨɓʉnya ndɛkɛ
lɨnʉnʉ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ masɨ.»

Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalɛma
(Luka 13:34-35)

37 «Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, iɓunu makaumwisiso
na matamʉ ɓogyalandʉ nɨɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yɨnga yɔ napa ndɨ mino
kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kɔkʉ ʉmʉmʉlago mino ɓomikakɨ ka
ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti, iɓunu makapagʉ ndɨ!
38 Wiboni sɛ ɓɨnza ambɛ ndaɓʉ kunu otigala ndɛkɛ ngundu.
39 Nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya wanʉ, makɛmɨnɨgʉ ɓata kadwɛ kʉ kwa kʉ
maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ɓʉɓʉnga ko lino ka
Mombukwono-dosu!› »

24

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓapanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malɨkɔ 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaaga nɨ opupini ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamonisilo kʉwa ɓɛyɔ Ndaɓʉ ko Kunzi ipika ndɨ mino.
2 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matʉ kaɨna masɨ nɨma? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, ka masɨ nɨmɔ makaɨna wanʉ, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ wanʉ
kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»

Mokingyosi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Malɨkɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

3 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina wakika ka Ngʉpa ya Mizeituni, ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓakpuɗoku ndɨ ɓɨkɛɗɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa
ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ yigoku kakʉ na muliɓo ma
ɔɓɨlɨ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kamuɓonitɔgʉ!

23:39 23:39 Wanda ka Mambʉ 118:26.

5 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Kilisito!›
Ɓuɓungusaga ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓudingi!
6 Mʉkanatʉ ndɛkɛ ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓakʉambɛ ɓi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ,
makoɓongonitɔgʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ igyonosatʉ, luki limoti kikigʉ mbɛyɨ muliɓo
ma ɔɓɨlɨ.
7 A ɓɛyɔ, lɨvananza limoti abʉmanaga ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti
ʉlananaga ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ. Ayʉndɨ na ɓazigizo ɓika ndɛkɛ ka ɓapa dididi.
8 Luki limoti, nɨyɔ yasɨ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉpʉnganagɨ ma mʉzʉzʉla ma
liɓukuti aka.
9 Kʉwa wa, ɓamʉgaba ndɛkɛ kayigyogyiso, ɓamʉmwɔgɔ. Ɓamʉmʉya ko giyo yasɨ
ko bulya lino kamɨ.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ndɛkɛ ka baya kaɓʉ. Ɓagabanaga
ndɛkɛ na ɓamʉyana luga kaɓʉ.
11 Ɓogyalandʉ ɓudingi ɓa ɓɔngɔ ɓopuponokuto ndɛkɛ, ɓuɓungusaga ɓambanzʉ
ɓudingi.
12 Ɓʉnyɛ ika kʉwa ndɛkɛ ɓakpʉ kʉgbɛ, sɨpananɨsɔ ka ɓambanzʉ ɓudingi adɨkaga.
13 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso.
14 Ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ Mongoni Manza ma Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɔɓɨlɨ wasɨ,
iba ɓʉdɛmʉ inisoni ka mababa masɨ. Kʉwa wa, muliɓo ma ɔɓɨlɨ odoku.»

Yigyogyiso obeɗulini
(Malikɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 «Ko ngbingo yi nɨnɔ, mamɨnatʉ ndɛkɛ alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta
mʉmbanga›, ɓamomosini ka Pa yo Tu. A mʉtʉ yi nɨnɔ mugyalandʉ Danyɛlɛ anzɨna
ndɨ ko bulya kakɨ. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ʉkanɨtɔ isi yi.)
16 Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ miso ya ɓangʉpa.
17 Mʉmbanzʉ kiko kugbondo, kosyigʉ ndɛkɛ ɓata kava luki ka ndaɓʉ.
18 Mʉmbanzʉ kika ko tiko, kɨgɨgʉ ndɛkɛ ɓata kava kutuko.
19 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki
ɓalya ndɛkɛ kumbu!
20 Lumboni ambɛ mbangʉ kunu kikonitɔgʉ ko ngbinga wa ndɔɓɔ ikanɨ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso.
21 A ɓɛyɔ, ka masyɛ mi nɨmɔ, yigyogyisa ika ndɛkɛ yakpʉ kʉgbɛ nɨyɔ kanigyonosigʉ
ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso
yi nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
22 Kunzi kokundumosi ndɨ masyɛ mi, iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
nɨnɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga
ndɨ.
23 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!› Ikanɨ ‹A kʉ!›,
makaɓinikyononitɔgʉ.
24 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto ndɛkɛ.
Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi makpʉkpʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakɨsa
kauɓungusaga gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
25 Ɛɛɛ, hukononi! Ɨmɨ, namutukusyogini motili kambwa aka.
26 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisto a ka ɨsa!›, makindonitɔgʉ kʉ
ɓɛyɔ. Ikanɨ kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Winoni! A ka ndaɓʉ ya kʉsɔ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
27 A ɓɛyɔ, doku ko Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata
kangɨnana, ozigo ɔɓɨlɨ wasɨ katʉkya ka ɨngɛngɛ adwɛ ka dumbe.
28 Pa yasɨ nɨyɔ manda ika ndɛkɛ mino, ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkana
wa gɔ wa.»

24:15 24:15 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

Doku ko Mika-Mʉmbanzʉ
(Malikɔ 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 «Ngbinga mʉkɛɗɛ kumbusa wa masyɛ ma yigyogyiso yi niyɔ,
‹Mɔni olimika ndɛkɛ ɓipi.
Timba kanzigʉ ndɛkɛ ɓata.
Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nimɔ kʉgʉ wa lisyɛ izʉkʉla ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku.›
30 Kʉwa wa, likingyosi ko Mika-Mʉmbanzʉ inisanatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lisyɛ. Mababa masi ka ɓambanzʉ niɓɔ kusili wa mɔni igomisagatʉ ndɛkɛ. Ɓamina kʉwa ndɛkɛ Mika-Mʉmbanzʉ ni anodoku ka ɓɛkʉɓa no ngu na ibiba yakpʉ.
31 Ɓofya ndɛkɛ siɓa niyɔ apága liyʉ lapʉ. Mika-Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika kaki ka mondu masi makwanganya ma ɔbili, kaʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasi niɓɔ ʉpʉnaga ndi ka ɓanakpangbala ɓasi ɓa ɔɓili.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibʉkʉsɔ nisɔ aɓʉkʉtaga
(Malikɔ 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 «Hukononi mʉtiwi nimɔ sibʉkʉsɔ akapá. Ngbingo yi ninɔ mapakʉ ma sibʉkʉsɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apʉnga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasʉ a kʉwa ɓuwobi koɓuniko.
33 Mʉɗɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ mina makpʉmʉka mi nimɔ masi, wiboni ambɛ doku ko Mika-Mʉmbanzʉ a kʉwa ɓuwobi, a ka mupumi.
34 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓatʉ ɓa livananza li nili ɓakolumwogigʉ ɓasi ni makpʉmʉka mi nimɔ masi kanigyonosigʉ.
35 Lisyɛ na litɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti likpʉmʉka kami kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yikaka aka nɔ akaibo ngbingo wa muliɓo
(Malikɔ 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ lisyɛ ikani ngbingo yi ninɔ makpʉmʉka mi nimɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti, Baba mʉkaka aka nɔ akaibo.
37 Mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko ngbingo yi ninɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
38 A ɓɛyɔ, kambwa wo tumo yidingi, ɓambanzʉ ɓikaga ndi kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana, ɓanʉgaba ɓomikaɓʉ ka ɓovononi kadwɛ ka lisyɛ li nilɔ Nʉa ogulya ndi mino ka ingbɔlɔ.
39 Ɓakatamanagigʉ ndi likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, kadwɛ kʉ kwa kʉ tumo yidingi odoku ndi mino kaulumwisaga ɓasi ɓigbatata.
Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka lisyɛ li nilɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.
40 Ngbingo yi ninɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ko tiko, ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
41 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga, ɓava ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
42 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni nɛki ɓuɓisi, kyɛ makibigʉ lisyɛ nilɔ Mombukwono-donu igoku ndɛkɛ mino.
43 Wiboni ɓinza ambɛ, mombukwana ndaɓʉ kibaga ndi ngbingo yi ninɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odoku mino, iba ikaga ɓongbinga ɓasi wakitʉlya kyɛ ɓakoɓunonitɔgʉ ndaɓʉ kaki.
44 Kinili, wikoni nɛki ɓakitʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi ninɔ makikigʉ mino na mʉtamanagi.»

Lizuni ka mʉgya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

24:29 24:29 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4.

45 «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ
mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo
yi nɨnɔ okwononi mino.
46 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini
ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
47 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mombukwana-dakɨ abisa ngama kaanda
mukumba kakɨ masɨ.
48 Luki limoti, kika mʉgya-ligubo wanyɛ nɨnɔ ɨɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mombukwana-damɨ
kɛgʉ kaigoku mbɨya wanʉ.›
49 Apʉnga kʉwa kaʉbʉma ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti
na ɓadangbala.
50 Mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino
kaibo.
51 Akpumyo, agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓa
kʉɓɔbɔkʉ, ambimbo ka pa nɨyɔ ɓagamanaga mino, ɓanɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

25

Bɨbʉ ka ɓasɨka tɛkɛɓɛ

1 «Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓokingyasa ndɛkɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓasɨka tɛkɛɓɛ.
Ɨɓʉ, ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ, ɓaga katɨlya mombukwono dumo wa ndʉwa.
2 Luga kaɓʉ, kuɓukumuti ɓa ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo. Na kuɓukumuti ɓagɔgɔ ɓatʉ
ɓʉzɨnga.
3 Nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ aka, nɨ ɓakovigʉ molingo magɔgɔ mʉmatɨla
kʉsɔ yi.
4 Luki limoti, nɨɓɔ ɓakimibo, ɓʉva ndɨ ɓatala na molingo magɔgɔ ka ɓasupa.
5 Nɨyɔ mombukwono dumo wa ndʉwa olipya nɨ kanodukugʉ, ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓasɨ
ɓapʉnga ndɨ kazɨnga ɓatɔtɔ, ɓalalana ndɨ.
6 Lugo wo biti, lɨyʉ limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Winoni! Mombukwana dumo wa ndʉwa
a ko pisi! Gyoni, togoni katɨlya!›
7 Kʉwa wa, ɓoko ɓasɨ ɓozuzuka ndɨ, ɓʉtʉnaga ɓatala kaɓʉ.
8 Ɓasɨka ɓʉzɨnga ɓʉɓɨkya ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo ɓɛ: ‹Tipóni gɔnɨ mino ɨkya molingo,
kyɛ ɓatala kusu ɓanolimiko.›
9 Luki limoti, ɓusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ! Molingo mi nɨma a makɛɗɛ, kakwananɨgʉ
katɨtʉlyana ɓasɨ! Windoni koluwo mokunu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagabaga.›
10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ndɨ mino, mombukwono dumo wo vononi osiloku. Ɓawai
daɓʉ kuɓukumuti nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya, ɓingya ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yo
dumo. Kumbuso yi, ɓadʉla ndɨ mupumi.
11 Kʉwa wa, nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓigoku ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu!
Mombukwono-dosu! Tihukwilyanɔ ɓaka mupumi!›
12 Luki limoti, osikisya ndɨ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamumibigʉ!›»
13 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wikogoni nɛkɨ ɓuɓisi! Kyɛ makibigʉ lɨsyɛ ɨkanɨ
ngbingo.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ɓuyi
(Luka 19:11-27)

14 «Ɓokingyasa ndɛkɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a
ndɨ na lɨgʉndʉ. Kambwa katʉkya, ʉmaka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ, ʉgbananɨlyaga
makpʉmʉka kakɨ.

15 Kaɓyɛnɛnɛ no ngu ka mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka, apá ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti
ɓambuma kuɓukumuti. * Wagɔgɔ, apá ndɨ ɓambuma ɓaɓa. Na wagɔgɔ ɓata, apá
ambuma ɓemoti. Kumbuso yi, aga ndɨ ɨyɨ.
16 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ɓambuma kuɓukumuti, aga ndɨ na iɓu koyikosogo,
inisana ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi kuɓukumuti.
17 Nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, aga ndɨ ɨyɨ koyikosogo ɓɛgɛyɔ, inisana ndɨ na
ɓagɔgɔ kʉgʉ yi ɓaɓa gɔnɨ.
18 Luki limoti, nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti, ɨnda ndɨ kakpɔ lɨɓyɛ, olumbo, asʉma
ndɨ.
19 Nɨyɔ masyɛ akɨtaga mudingi, mombukwana-daɓʉ igoku ndɨ. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ
ɓagya-ligubo kakɨ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɨsaɓʉ ya makpʉmʉka kakɨ.
20 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma kuɓukumuti, odoku, apá ɓagɔgɔ
kuɓukumuti kʉgʉ yi. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma
kuɓukumuti. Wɨna! Ninisana ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kuɓukumuti gɔnɨ.›
21 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo wanza. Wo ɓi na
ɓungbingbili ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyaga makpʉmʉka mudingi.
Gulyo ka ɨgyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
22 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, odoku ndɨ gɔnɨ ɨyɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma ɓaɓa aka. Wɨna! Ninisana ndɨ ɓata na
ɓambuma ɓagɔgɔ ɓaɓa kʉgʉ yi.›
23 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza, wa mʉgya-ligubo wanza na
walɨngʉnʉ! Wo ɓi mʉtʉ walɨngʉnʉ koɓuulyogo luki lɨkɛɗɛ, nubisa ɓanʉ ngama
koɓuulyogo makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka ɨgyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
24 Kʉwa wa, mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti, odoku, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Hiii Mombukwono-dosu, nibagatʉ ambɛ wa mʉɗɨya. Wobuulyaga kʉ wakakʉnagɨgʉ
mino, wanyɔgɔ masɔlɔ kʉ wakokunigʉ mino.
25 Kinili, naɓangatʉ ndɨ, naga kasʉma ambuma kakʉ ka lɨtɔmbʉ. Wɨna! Va
ambuma kakʉ nɨmʉ.›
26 Mombukwana-dakɨ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ, mʉfɔlɔɓɔndɔ!
Wibagatʉ ndɨ ɓɛ nobuulyaga kʉ nakakʉnagɨgʉ mino, namʉmʉla masɔlɔ nɨmɔ
nakokunigʉ.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Wakwanana ndɨ kobisa ɓuyi kamɨ ka baki, iba wa nigiku mino,
nakwanano bi konyoku nɨ itundini.
28 Mukupyoni nɛkɨ ambuma yi nɨnɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ noɓu tɛkɛɓɛ.
29 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ. Luki
limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi
kaika nolu.
30 Mʉgya-ligubo yi nɨmʉ kɛgʉ na ɨzangɨya, muɗikitoni kunzi ko biti, a pa ya
kigomisogo na kaɨlya manzʉ.›»

Ɓɛyɔ Mika-Mʉmbanzʉ akɔ ndɛkɛ mino mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ

31 «Ngbingo yi nɨnɔ Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mina ka ɨbɨba kakɨ, pa imoti na
ɓamalaika ɓasɨ, ika ndɛkɛ ko kiti kakɨ wa ɓʉngama, ka ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.
32 Ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ ɓamʉmʉkana ndɛkɛ kambwa kakɨ. Ʉgbanana
ndɛkɛ ɓambanzʉ dididi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muɓuɓulyo ʉgbananaga mino ɓamɛmɨ na
ɓakɔndɔlɔ.
33 Ubisa ndɛkɛ ɓakɔndɔlɔ ka nakpangbala wa kumbanzɨkanɨkɔ kakɨ, ubisa ɓamɛmɨ
ka kulekuke.

---

* **25:15 25:15** Ambuma ɓemoti wo ɓuyi ɓi nɨɓɔ uluwaga ndɨ ɓangɔmbɛ kuɓukumuti.

34 Nɨɓɔ ɓa ka kumbanzɨkanɨkɔ, ngama ʉɓɨkya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Doniku, iɓunu nɨɓɔ
Baba amuɗukulyoni ndɨ ɓʉɓʉnga. Voni lisimo la ɓʉngama nɨlɔ ɓamuɓungusilyaga
ndɨ katʉkya ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
35 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, mɛpátʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, mɛpá liɓo
limwo. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino mubiko, mɛtɨlyatʉ ndɨ.
36 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ndumbu, mɛpátʉ ndɨ ɓotu. Na ndɨ no koloɓu,
modokutɔ ndɨ kɛnda. Ko ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, modokutɔ ndɨ
kɛnda.›
37 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓongbingbili ɓamuusa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga
tino nɔ tʉmɨna ndɨ mina na nza, tʉpá malɨlɨ? Ikanɨ na mʉsasa, tʉpá liɓo limwo?
38 Ngbinga tina nɔ wa ndɨ mino mubiko, tʉtɨlya? Ikanɨ wa ndɨ ndumbu, tʉpá ɓotu?
39 Na ngbinga tina nɔ tʉmɨna ndɨ mino no koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ taga kaʉnda?›
40 Kʉwa wa, ngama usikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ
magyɨlya ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ɓi nɨɓa ɨkanɨ ɓemoti luga ka ɓomika-
mama, mɛgyɨlya ndɨ ɨmɨ ɓɨkpɛ.›
41 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɛkɛ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka kulekuke kakɨ ɓɛ: ‹Tukyoni ɓuwobi
na ɨmɨ, iɓunu migbongisisoni! Windoni ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓuku ɓi nɨɓɔ
iɓungusyaga ndɨ ko bulya ka mumuyoniso na ɓamalaika kakɨ!
42 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, makɛpágʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa,
makɛpágʉ ndɨ liɓo limwo.
43 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina mubiko, makɛtɨlyagʉ ndɨ. Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ
mina ndumbu, makɛpágʉ ndɨ ɓotu. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina no koloɓu ikanɨ
ka bɔlɔkɔ, makodokugʉ ndɨ kɛnda.›
44 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga tina nɔ wa ndɨ mina
kaɨmʉkana nza, ikanɨ mʉsasa, ikanɨ wa ndɨ mubiko, ikanɨ wa ndɨ ndumbu, ikanɨ no
koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ nɨ takusingyigʉ?›
45 Ngama usikisya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ
makagyɨlyagʉ ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ bi nɨɓa, makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɨmɨ.›
46 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ wa, ɓaga kaigyogyiso ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti,
nɨɓɔ ɓongbingbili, ɓogulyo ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

26

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisiso Yeso
(Malɨkɔ 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kapá mʉtɨwɨ mi nɨmɔ masɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓɛ:
2 «Makaiba ɓɛ yɨnga wa Pasɨka ika ɓanʉ kumbusa wa masyɛ maɓa. Ɓasʉtatʉ
Mika-Mʉmbanzʉ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.»
3 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓamʉmʉkana ndɨ ka
ndaɓʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa.
4 Ɓagya ndɨ dikiɗi kagwisiso Yeso ɓɨpɛlɛ na kamwisiso.
5 Luki limoti, ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko ngbinga wa yɨnga, kyɛ
ɓambanzʉ ɓakovikimonogoni.»

Muka ɓemoti akpozyini Yeso na malazi ka mʉ
(Malɨkɔ 14:3-9; Yuani 12:1-8)

6 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina ka Betania, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Simoni nɨnɔ
a ndɨ keɓu-keɓu.
7 Muko ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Muko yi nɨnɔ a ndɨ na malazi ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ
ko supa nɨnɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la alibati. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalyalya,
muko yi nɨnɔ akpazyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ ka mʉ.

8 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ʉtʉla. Ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ akapʉta mino
malazi ɓɛyɔ?
9 Ɓakwanano ɓi kagaba ka lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ na kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!»
10 Yeso andʉnga ndɨ yɨkpʉkpʉmʉkya kaɓʉ, umuusa kʉwa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino kaɨkpʉkpʉmʉkya kʉgʉ ka muko yi nɨmʉ? Nɨlɔ egyilyi, a yanza!
11 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ,
takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.
12 Ngbingo yi nɨnɔ ekpozyi mino na malazi nɨma ka nzʉyɨ, akeɓungusyogo ko bulya
lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumba ɓanʉ mino.
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni
Manza mi nɨma ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi,
ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda Isikalioti oɓingisyini kagaba Yeso
(Malɨkɔ 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ
ka ɓokumu-kumu.
15 Umuusa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉgabɨlya, mɛpá ɨkɨ?» Kʉwa wa, ɓapá ɓambuma ɓayo
ɓuyi ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
16 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuda apʉnga kʉwa ndɨ kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Malɨkɔ 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Ɓakolito 11:23-25)

17 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku
ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuɓungusilyogiku malɨlɨ ma Pasɨka yanɨ?»
18 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, * ka alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ. Maɓikyoku ɓɛ:
Muwonisilo akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbingo kamɨ a kʉwa ɓuwobi. Nakalya Pasɨka kʉ kakʉ
pa imoti na ɓaɓɨɓya kamɨ.›»
19 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉkpamya ndɨ mino, ɓamba kʉwa ndɨ
malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
20 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso ika ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa.
21 Ngbingo nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, aɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yɨkaka-yɨkaka ɓɛ:
«Mombukwono-dosu! Ɨmɨ?»
23 Yeso osikisya ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akamakyaga kʉɓɔkʉkɔ ka sanɨ pa imoti na ɨmɨ
nɔ ɛgaba ɓanʉ.
24 Mika-mʉmbanzʉ akokwa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki
limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba yi! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ nɨ
kɨɓukutigʉ!»
25 Kʉwa wa, Yuda nɨnɔ a ndɨ kagaba, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! Ɨmɨ?» Yeso asikisya
ndɨ ɓɛ: «Woɓikyi nɨ ɨwɛ!»
26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava ndɨ mukati. Kumbuso kabibisa
Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Voni, malya, a nzʉyɨ
kamɨ.»
27 Kʉwa wa, ava ndɨ kɔpɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, ʉpá. Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mwoni
iɓunu ɓasɨ!
28 A ɓɛyɔ, nɨyɨna a ɓangʉ kamɨ. Ɓangʉ ya agʉmɛ ko Kunzi. Oɗukonaga ndɛkɛ ko
bulya ka ɓatʉ ɓudingi na ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ.

---

* **26:18 26:18** Gʉɗʉ yi nɨnɔ nɨ Yelusalɛma.

29 Nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu, kadwɛ ka lɨsyɛ
nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya pa imoti na iɓunu ɓasɨ ka ɓʉngama ka Baba.»
30 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga
ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso oɓikyini ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Malɨkɔ 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

31 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «No biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, iɓunu ɓasɨ
mɛmanganyatʉ. A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ.
Na ambaza kaɓʉ omisikana ɓingbwi.›
32 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
33 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakuginyo, luki limoti, ɨmɨ
nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ,
kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
35 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti, nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!»
Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ko tiko ya Gɛtɛsɛmanɨ
(Malɨkɔ 14:32-42; Luka 2:39-46)

36 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Gɛtɛsɛmanɨ. Ngbingo yi nɨnɔ ɓadwɛ
ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wikonononi wanʉ ko ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino kaɨnda
kalʉmba kʉ.»
37 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ na Pɛtɛlɛ na ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa. Yeso apʉnga ndɨ
kalya kumbu, otuma na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ.
38 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo. Wikoni wanʉ,
mika ɓuɓisi aka pa imoti na ɨmɨ.»
39 Kumbuso yi, isisila ndɨ kambwa yɨkɛɗɛ, ogwo mokpukpu. Apʉnga kalʉmba ɓɛ:
«Baboo! Kika nɨ akwananatʉ, ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ! Gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ, kikonitɔgʉ sɨpananɨsɔ kamɨ. Luki limoti, iki nɨsɔ kakʉ aka.»
40 Kumbuso yi, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mina ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉtakanya kʉwa ndɨ
ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakokwononigʉ kaika muɓisi pa imoti na ɨmɨ
gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka?
41 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogulyonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ! Lɨmbɛngɨ a na
mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
42 Yeso ʉkɨɗa ndɨ ka nganga ya yɨɓa, alʉmba ɓɛ: «Baboo! Kika nɨ kokwononigʉ ɓi
ɓɛ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ akɨɗɨ nɨ nakamwɨgʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi nɛkɨ!»
43 Ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ɓuwobi na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉtakanya ɓata ɓʉlalana
aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini.
44 Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ ɓata, ɨnda kalʉmba ka nganga ya yɨsaa. Malʉmba mi a
ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ma mambwa aka.
45 Kumbuso yi, igoku ndɨ kʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ma asɨ ka
ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka
maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ.
46 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ɓagwini Yeso
(Malɨkɔ 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

---

† **26:30 26:30** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **26:31 26:31** Wanda ka Zakalia 13:7.

47 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mina kanzɨna aka nɔ, ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya
kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-
kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
48 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini Yeso, a ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini!»
49 Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! wanodokuuu!»
Apututa kʉwa.
50 Ɨyɨ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wai! Gyanɔ nɨlɔ woduku kagya.» Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓisisiloku ndɨ, ɓagwi.
51 Ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipa mʉgya-ligubo ko kumu-
kumu, akɔ kutiliko.
52 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigisa dʉkpa kakʉ ka pa yi! A ɓɛyɔ, mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ abʉmanaga na dʉkpa, okwa ndɛkɛ dʉkpa gɔnɨ.
53 Ambɛ, wakɛgʉ kaiba ɓɛ nakwanana kakʉnga Baba kesingyo? Wa aka wa,
etikilyoku kakɨtaga ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka ɓamalaika.‡
54 Luki limoti, kutikoku ɓamalaika ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akwanana kaɨtʉlyana lɨkɨ?
A ɓɛyɔ, Moɓiso mi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ masɨ okwononi kaigyonasa ɓɛyɔ aka yɔ.»
55 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓambaza nɔ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na
ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ? Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ
wakiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ nanapá mʉtʉʉ, makegwigʉ ndɨ.
56 Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonosa kyɛ ɨtʉlyanɨ ɓɛyɔ ɓogyalandʉ ɓokpikaga
ndɨ mino.»
Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka ɓangama ka Ɓayuda
(Malɨkɔ 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

57 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso, ɓaga na ɨyɨ ka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu.
Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
58 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu.
Ogulya ndɨ ka pa yangba, ikoku pa imoti na ɓazamʉ kaɨna ɓɛyɔ isilyoku mino.
59 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ
ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisiso Yeso.
60 Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓodogoku ndɨ mino
kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ.
Ka muliɓo, ɓatʉ ɓaɓa ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
61 «Mʉtʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Nakwanana kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, kopika
ɓata kumbusa wa masyɛ masaa.›»
62 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo?
Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
63 Luki limoti, Yeso adaka ndɨ ɓiwo.
Kumu-kumu aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ,
tɨɓɨkya pisi ka silika, ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi?»
64 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakɨ woɓikyini! Luki limoti,
nakamʉɓɨkya ambɛ katʉkya mbɨya wanʉ, mamɨnatʉ Mika-mʉmbanzʉ wakiko ka
kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Na mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka
ɓɛkʉɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
65 Kʉwa wa, kumu-kumu yi nɨnɔ ɨnʉaga ndɨ ɓotu. Aɓɨkya ɓɛ: «Atumbwini Kunzi!
Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ. Mapʉnya kaʉkana ɓɛyɔ atumbwi mino.

‡ **26:53 26:53** Ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa a ndɨ banda ɓasʉda mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa.

66 Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi ɓamwɨ!»
67 Kʉwa wa, ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso, ɓayipaga ɓangwasɨ. Ɓagɔgɔ ɓayipaga ndɨ ɓangwasɨ,
68 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kilisito! Ndʉnga pisi ka ɓugyalandʉ! Tɨɓɨkya, wanɨ nɔ uipi?»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Malɨkɔ 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

69 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ ɨyɨ wakiko kunzi ka pa yangba. Kʉwa wa, mʉgya-ligubo ɓemoti mʉsɨka yi akpuɗoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, watʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Galilaya.»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakibigʉ nɨlɔ wakapa kaɓɨkya.»
71 Kumbuso yi, isisila ndɨ miso ya mupumi ma pa yangba. Mʉgya-ligubo mʉsɨka yi wagɔgɔ amɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ pa imoti na Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
72 Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ, akɔ silika ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamibigʉ mʉtʉ yi nɨmʉ!»
73 Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ. Gʉtʉgʉ mʉnzɨna kakʉ aka akowonisilo ɓɨnza ɓɛ wa Mugalilaya!»
74 Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika, aɓɨkya ɓɛ: «Nigyogyisi! Kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ. Nakamibigʉ alʉkʉ yi nɨmʉ!» Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.
75 Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

27

Ɓogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

1 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓolikilya ndɨ dikiɗi kakɨsa kamwisiso Yeso.
2 Kumbuso kakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓamomosa ndɨ ɓɨgbʉ kambwa ka ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya Lʉma.

Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)

3 Nɨyɔ Yuda nɨnɔ agaba ndɨ Yeso ʉkana ɓɛ ɓomosini mʉtʉʉ kamwɔ Yeso, apʉnga ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Umigisya kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
4 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nogyi ɓi ɓʉnyɛ koɗukusaga ɓangʉ ka mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ ɓi na ɓʉnyɛ.»
Luki limoti, ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katindigʉ iɓusu. Undi ɨwɛ aka.»
5 Yuda ombimba ndɨ ɓuyi ɓi nɨɓɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ, aga kaibongiso.
6 Ɓokumu-kumu ɓapʉnaga ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu katɨkpamyagʉ ɓɛ tobisogi inguo yo ɓuyi ɓi nɨɓa ka kpokoyo ya ndaɓʉ ya malʉmba. A ɓɛyɔ, a mʉkalya ma ɓangʉ.»
7 Kumbuso wa yʉkanana, ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ alʉkaga ndɨ ɓambɨkɛ. Ɓoluwa ndɨ tiko yi nɨyɔ ko bulya yilumbo mino ɓobiko.
8 Kinili, kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, tiko yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Tiko ya Ɓangu».

9 Kʉwa wa, ɨtʉlyana nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ: «Ɓava ndɨ
ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi. Lɨgabʉ li nɨlɔ Ɓezaleli ɓobisa ndɨ ko bulya
kakɨ.
10 Ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka mʉlʉka ɓambɨkɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ mino.»

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Malɨkɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29–19:16)

11 Ɓɨnda kʉwa ndɨ na Yeso kambwa ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ. Ɨyɨ Pilatʉ
amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ woɓikyi.»
12 Kumbuso yi, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasʉngʉlya ndɨ. Luki limoti, nɨ
kosikisyigʉ.
13 Kʉwa wa, Pilatʉ amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ kaʉkana ɓangɓanga ɓasɨ nɨɓana
ɓakaʉpílyaga ɓa?»
14 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ambanga ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ.

Pilatʉ okpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Malɨkɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

15 Ka yɨnga ya Pasɨka, ngama mudingi akʉlaga ndɨ mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti nɨmɔ
ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndɨ. Ikaga ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ambaza apaga ndɨ.
16 Ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ na mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti wakimibisikoso kʉgbɛ. Lino
kakɨ ndɨ nɨ Balaba.
17 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Wanɨ
nɔ makapa ɓɛ namʉkʉlyɨ luga ka Balaba ɨɓʉ na Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»
18 Uusa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓasʉta ndɨ Yeso ko bulya imi aka.
19 Ngbingo nɨnɔ Pilatʉ a mbɛyɨ ndɨ mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukakɨ
atikilyoku ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɓʉnyɛ, wakimokyonitɔgʉ ka lɨkpʉmʉka
kakɨ! A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ, nigyogyisi kʉgbɛ ko nziki ko bulya kakɨ.»
20 Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓʉtɨwa ndɨ
ɓambanzʉ ɓɛ ɓakʉlagɨ Balaba, ɓamwɔ Yeso.
21 Ngama umuusa ndɨ ɓɛ: «Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓa, wanɨ nɔ makapa ɓɛ
namʉkʉlyɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Balaba.»
22 Pilatʉ umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Nagya kʉwa ɨkɨ na Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»
23 Pilatʉ ɨgɨlya ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ ɓɔ agya ndɨ?» Luki limoti, ɓidukulaga ndɨ
asɨ kapamɨkanaga aka na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba!»
24 Ngbingo yi nɨnɔ Pilatʉ ɨna ndɨ mino ɓɛ kakwananɨgʉ kagya ɓata luki na ɨpʉmbʉ
akaisisilogo aka, atɨka ndɨ ɓɛ ɓoviku lɨɓo, ɨsʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa kaɓʉ ɓasɨ. Aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Ɓangu ka mʉtʉ yi nɨmʉ koɗukogonitɔgʉ ko lina kamɨ. A kʉwa lɨkpʉmʉka
kunu aka!»
25 Ɓatʉ ɓasɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kakɨ aɗʉkagɨ ka mʉ kusu na ka ɓomikusu!»
26 Kʉwa wa, Pilatʉ ʉkʉlya ndɨ Balaba. Atinisisa ndɨ Yeso pimbo. Kumbuso yi, ʉpá
ndɨ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatɨba Yeso
(Malɨkɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)

27 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓaga ndɨ na Yeso ka ndaɓʉ ka ngama wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓasʉda ɓasɨ, ɓakungulo Yeso ɓikululu.
28 Ɓanyɔgɔ ndɨ ɓotu, ɓamokisya kanzʉ wangbʉ.

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

29 Ɓoɓungusyaga ndɨ ɓiwilili muligi nɨmɔ a ndɨ no mowo, ɓamokisya ka mʉ.
Ɓagwisiso lɨgʉgʉ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzɨkanɨkɔ. Kumbuso yi, ɓoɓuna ndɨ moli
kambwa kakɨ katɨba, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito!»
30 Ɓaɓakyaga ndɨ na ɓotikito. Ɓava kʉwa ndɨ lɨgʉgʉ li nɨlɔ ɓanatɨnaga nolu ka mʉ.
31 Kumbuso katɨba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndɨ kanzʉ. Ɓamokisyo ɓata ɓotu kakɨ, ɓaga kʉwa
ndɨ na ɨyɨ kabangɨlaga ka mʉsalaba.

Basʉda ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

32 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓopupa ndɨ mina wa, ɓabangana na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ
a ndɨ mʉtʉ wa Kulɛnɛ, ina ndɨ ɓɛ Simoni. Ɓabinikisa ndɨ na mapʉpʉ mʉsalaba ka
Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta (isi yi nɨ: Pa ya Mukuwa ma
mʉ),
34 ɓapá ndɨ Yeso vinya mʉmatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ
akɨngɨla ndɨ mino, akya komwo.
35 Kʉwa wa, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga
ɓotu kakɨ.
36 Kumbuso yi, ɓikanana ndɨ wa kaɓuulyogo.
37 Na kʉgʉ wa mʉ kakɨ, ɓokpika ndɨ isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓasʉngʉlya ndɨ mina ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nɨmʉ nɨ Yeso, ngama ka Ɓayuda.»
38 A ndɨ na ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ gɔnɨ ka kpɔlɔ ka Yeso.
Ɓemoti ka nakpangbala wa kʉmbanzɨkanɨkɔ, na wagɔgɔ ka kulekuke.
39 Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨtaga wa, ɓa ndɨ katʉmbwa Yeso, ɓanagbɨtya ɓamʉ,
40 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wa ndɨ kapa kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopika yagɔgɔ ka masyɛ
masaa. Wihukusa nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi, kika nɨ wa Miko Kunzi, syoku ka
mʉsalaba!»
41 Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ gɔnɨ
katɨba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
42 «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananɨgʉ kaihukuso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi
ɓɨkpɛ! A ngama ka Ɓezaleli. Osyikunɔ ka mʉsalaba, iɓusu, taɓɨnɨkyana kʉwa gɔnɨ!
43 A ɓɛyɔ, ɨgʉmya ndɨ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Miko Kunzi. Kika nɨ Kunzi apagatʉ,
ahukusi nɛkɨ mbɨya wanʉ!»
44 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓo kuɓakʉ aka nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓa ndɨ
katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

45 Katʉkya ndɨ ka saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka ɓasaa ɓayɨsaa.
46 Nɨyɔ saa tisa a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi nɨ: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi
mino?»
47 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Akamaka Ɨlɨya.»
48 Wa aka wa, ɓemoti kaɓʉ apɨkɨta ndɨ, ovoku luki limoti ɓɨfʉɓʉ-fʉɓʉ, olubo ko
vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kʉwa ndɨ ka lɨgʉgʉ, apá Yeso ɓɛ
omwi.
49 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wosoni! Tinini mbɛyɨ ikanɨ Ɨlɨya odokuto
kahukuso!»
50 Luki limoti, Yeso igomisa ɓata ndɨ na lɨyʉ lapʉ. Osisa lɨmbɛngɨ.

27:35 27:35 Wanda ka Mambʉ 22:19. **27:46 27:46** Wanda ka Mambʉ 22:1.

51 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa
yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉika ndɨ luga katʉkya kʉgʉ
kadwɛ kusili. Mugi ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbuku-ngbuku, matamʉ makpʉkpʉ alɨkanaga ndɨ
ɓɨkpakpakpa.
52 Gʉtʉgʉ ɓambʉkʉ aka oukwikana ndɨ na ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ
ɓaɓinikyonini Kunzi, ɓabɨlɨla ndɨ.
53 Ɓopupoku kʉwa ka ɓambʉkʉ. Kumbuso gɔnɨ Yeso kopupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓingya
ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wotu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓupuponilya ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi.
54 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ
kaɓuulyaga Yeso ɓamɨna azigizo na masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ wa, ɓogwa ndɨ
ombombo kʉgbɛ. Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a ndɨ asɨ Miko
Kunzi aka!»
55 Wa gɔ wa, a ndɨ na ɓoko ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna ka ɓʉɓyɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ
lɔ. Ɓotukyoku ndɨ pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo.
56 Luga kaɓʉ, a mbɛyɨ ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala, Malia nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ
Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yɛzɛfʉ sɛ kʉwa amakɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ.

Ɓanalumbo Yeso
(Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

57 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ɨtʉlyana, alʉkʉ ɓemoti wa lɨngama, mʉtʉ wa Alimatia nɨnɔ ina ɓɛ
Yɛzɛfʉ, a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ mʉɓɨɓya ka Yeso, osiloku ndɨ.
58 Ɨnda kʉwa ndɨ ka ngama mudingi wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ, akʉnga ɓɛ ɓapí nzʉyɨ
ka Yeso. Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓapí.
59 Yɛzɛfʉ ɨnda ndɨ kava. Akandaga na kutuko kwambɨya,
60 amongosa ndɨ ka mbʉkʉ yambɨya nɨyɔ ɨkpʉlya ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla
ndɨ mupumi mi na lɨtalʉ lidingi, aga ndɨ.
61 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Malia Magadala na Malia nɨnɔ wagɔgɔ ɓa ndɨ wa, ɓakikonono
kambwa wa mbʉkʉ.

Ɓasʉda ɓakoɓuulya mbʉkʉ

62 Ɓʉgala ɓi, akaɨɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a kambwa wa nɨlɔ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ
la kimumbiso, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ ka Pilatʉ.
63 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Totomonini ɓata ɓɛyɔ mʉtʉ waɓɔngɔ yi
nɨmʉ aɓɨkya ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino muɓisi aka ɓɛ: ‹Kumbusa
wa masyɛ masaa, nopupatʉ ka mbʉkʉ.›
64 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pá nɛkɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓoɓuulyogi mbʉkʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ masyɛ
masaa ɨtʉlyano mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakodonikuto kaɓiɓo, ɓaga kaʉɓɨkya ɓambanzʉ
ɓɛ: ‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.› Mʉnzɨma ma miɓa mi nɨma ika ɓanʉ manyɛ
kakɨtaga nɨmɔ ma mambwa.»
65 Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Matʉ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓokwononi koɓuulya mbʉkʉ.
Wogoni, ɓoɓuulyogi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mini mino ɓɨnza.»
66 Ɓaga kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓadʉla ndɨ miso ma mbʉkʉ na lɨtalʉ ɓingbufu, ɓubisa
ndɨ ɓasʉda wa koɓuulyo.

28

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Nɨyɔ Lɨsyɛ la kimumbiso akɨtaga ndɨ, kʉwa na ɓʉgala ɓi ka lɨsyɛ la mambwa la
pɔsɔ* ko mbolugo, Malia nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala pa imoti na Malia
wagɔgɔ, ɓaga ndɨ kaanda mbʉkʉ.

* **28:1 28:1** *lɨsyɛ la mambwa la pɔsɔ:* Ilu lɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ lɨsyɛ la Mungu.

2 Ko ngbingo ɓemoti, azigizo wapʉ apʉnga ndɨ. Malaika ka Mombukwono-dosu,
osyoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨnda ndɨ katɛ ka kpɔlɔ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya
ndɨ mbʉkʉ, ika ndɨ kʉgʉ yi.
3 A ndɨ kanzɛ kʉgbɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana, ɓotu kakɨ a ndɨ ɓitu
abɛ libu.
4 Ɓoɓuɓulya nɨɓɔ ɓa ndɨ koɓuulyaga mbʉkʉ ɓapʉnga ndɨ kagʉgʉma
ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓɨɨta ndɨ mina abɛ ɓamanda.
5 Luki limoti, malaika nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ.
Nakaiba ambɛ makakɨsa Yeso, nɨnɔ ɓabongilogi ɓi ka mʉsalaba. 6 Kɛgʉ ɓata wanʉ!
A bɛyɔ, opupini ɓi ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɓɨkya ndʉkʉ mino. Doniku, winoni
kʉ o bi mino mumongoso.
7 Windoni ɓɨgala kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: ‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.
Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɓanʉ kʉ ɓɛyɔ.› Nɨlɔ no ɓi ambɛ namʉɓɨkyɨ
nɨlɔ.»
8 Ɓoko ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓatʉkya ndɨ ɓɨgala-gala ka mbʉkʉ ɓotumini na kʉɓangakʉ
ɓɨɗɛ na magyagya mudingi gɔnɨ. Ɓɨnda ndɨ mbangʉ kaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓɨɓya ka
Yeso mongoni mi nɨmɔ.
9 Ko ngbingo ɓemoti, Yeso ɓɨkpɛ abangana ndɨ na ɓoko ɓi nɨɓɔ, umuuso.
Ɓakpuɗoku ndɨ, ɓavɨlaga magʉ na ɓabibiso.
10 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ! Windoni kaʉɓɨkyaga ɓomika-
mama ɓɛ ɓaga ka Galilaya. Ɓeminoku kʉ ɓɛyɔ.»

Ɓoɓuɓulyo ɓa mbʉkʉ ɓogoni kapága mongoni

11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ko pisɨ aka, ɓoɓuɓulyo ɓemoti-
ɓemoti ɓa mbʉkʉ ɓatʉkya ndɨ, ɓaga ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓokumu-
kumu lasɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ.
12 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓi nɨɓɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓagya
ndɨ dikiɗi. Ɓʉkanana ndɨ kaʉpá ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓuyi ɓudingi ɓɨpɛlɛ.
13 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓikyoni ambɛ: ‹Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓoduku ɓi no biti kaiɓo manda
kakɨ ko ngbingo yi nɨnɔ to ɓi mino ka ɓatɔtɔ.›
14 Kika nɨ mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, iɓusu ɓamombukwono-dosu
ɓi ɓɔ tatʉmbʉlyaga mongoni mi nɨmɔ. Tagya yasɨ ambɛ iɓunu makogulyonitɔgʉ ka
ɓukpwuku-kpwuku.»
15 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓava ndɨ ɓuyi na ɓagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓʉkpamya
ndɨ mino. Mongoni mi nɨmɔ ɨtʉlyana ndɨ luga ka Ɓayuda kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Malɨkɔ 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓaga ndɨ ka Galilaya, ka ngʉpa nɨyɔ
Yeso ʉwanyaga ndɨ.
17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamɨna ndɨ mino, ɓabibiso. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓa
ndɨ na ɓotumo.
18 Kumbuso yi, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓɛpóni ndɨ ngu yasɨ ya kʉgʉ wa
lɨsyɛ na kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ.
19 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, windoni ka ɓɛvananza ɓayasɨ, huyikosoni ɓiki ɓaɓɨɓya kamɨ.
Huɓotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Huwonisiloni kaɓyɛ masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ. Wiboni ɓɨnza ambɛ na pa
imoti na iɓunu ɓongbinga ɓasɨ kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.»

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Maliko
okpikaga ndi mino
Likpumuka la mambwa

Mongoni Manza nimɔ Maliko okpika ndi nima. Maliko kɛgu iyi atutumbwa ka Yeso, luki limoti ɓakpakyanatu ndi pa imoti na Pɔlɔ, ɓagya gɔni ndi ligubo lo Mongoni Manza iɓu na Pɛtɛlɛ. A ɓɛyɔ, makpumuka mi nimɔ okpiko ka kitaɓu yi niyi, a nimɔ ukana ndi na Pɛtɛlɛ ni anutumbulyaga ɓambanzu ɔɓili ka Yeso-Kilisito ka litɔmbu li nili. Ukpikilya ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda, kauwonisilo ka lingunu ɓɛ Yeso a Mika Kunzi.

Kusɔ wa Moɓiso, Kunzi aɓikya ndi ɓɛ atikokuto ndɛkɛ mutu ɓemoti kauhukuso ɓatu ɓa Izaleli niɓɔ ɓa ɓatu kaki. Yeso osiloku ndi ka litɔmbu li nili ni Ɓalսma ɓogoni ndi kava litɔmbu la mugi ma Izaleli, ɓika ndi ku ɓɛyɔ. Ɓezaleli ɓumukanaga kuwa ndi iɓu aka.

Ɓezaleli ɓikaga ndi katamana ɓɛ Kilisito ninɔ Kunzi awanyaga ndi katikoku, uhukusagatu ndɛkɛ ka maɓɔku ka Ɓalսma. Luki limoti, kɛgu ko bulya muhukuso mi nimɔ, mɔ Yeso odoku mino. Uhukusaga ndi asi ɓatu ɓi niɓɔ aka ɓɔ ɓasa ndi Mumuyoniso, ɓasa ɓunyɛ, ɓapunga kamukana asi iyi aka.

Maliko atumbulaga ndi ka kitaɓu yi niyi, niyɔ Yeso agya ndi ka litɔmbu, ɓɛyɔ upá mino ɓambanzu mutuu, atumbulaga gɔni ku kwa ku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kaɓikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ, anagya makpumuka mumbanga mbanga mudingi nimɔ okitogi yimibo ka ɓambanzu. Luki limoti, gutugu ɓɛyɔ Yeso a mino Miko Kunzi yɔ, kibiniikagu ndi. Moɓiso akaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mika-Mumbanzu kodokugu ndi ɓɛ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya ɓambanzu, na kapá ɔɓili kaki abɛ mukalya kaukulaga ɓatu ɓudingi ka ɓunyɛ.» (Maliko 10:45)

Ɓangama ka Ɓayuda ɓamuyatu ndi kadwɛ ku kwa ku ɓamwɔ ndi mino. Mutu wasi ninɔ aɓyɛgɛ Yeso, okwoni, ibi ɓɛ ɓagyogyisatu, luki limoti, muliɓo kaki ika na izangiya.

Yigbananaga ya kitaɓu yi niyi:

Yuani-Mubatizai akaɓikyaga Mongoni Manza *1:1-8*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Mumuyoniso a ndi mino kakisa kaɓɔɓɔ *1:9-13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *1:14–9:50*
Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalɛma *10:1-52*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka litɔmbu, kasombiso na kukwaku kaki *11:1–15:47*
Yeso opupini ka mbuku *16:1-8*
Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kaki *16:9-20*

Yuani-Mubatizai akaɓikyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 Mupunganagi ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nima.
2 Kusɔ wa kitaɓu ka mugyalandu Isaya, ikpikaga ɓɛ:
«Imi Kunzi, nakatika atutumbwa kami kambwa kaku,
kauɓungusilyo pisi.
3 Mumbanzu ɓemoti akatuɓilaga ka isa ɓɛ:
‹Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni ɓopisi kaki ɓingbingbili!›»

4 Yuani-Mubatizai opuponoku ndi ka isa, anukuwa ɓambanzu ɓɛ: «Yikosoni mambɛngi, miɓotisiso, Kunzi amupilya ɓunyɛ kunu.»
5 Ɓatu ɓasi ɓa iwili ya Yudɛa na ɓa guɗu wa Yelusalɛma ɓasilyogoku ndi Yuani-Mubatizai. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓatwaga ndi ɓunyɛ kaɓu ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdani*.
6 Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na mukaɓa ma sibokuso sa nyama ka iɗukufisɔ. Ʊlyaga ndi ɓanabunyɛnyɛ no nzuki niyɔ ikaga ko tutu.
7 Akuwaga ndi ɓɛ: «Mutu yi ninɔ akodoku kumbusa kami, a no ngu kɛkitaga imi. Nakakwananigu gutugu kodidiko, na kakulaga ligi ya ɓɛkpaku kaki.
8 Imi, namuɓotisaga ɓi ko liɓo, luki limoti, iyi, amuɓotisaga ɓanu ka Limbɛngi-Lotu.»

Yuani akaɓotiso Yeso
(Matayɔ 3:13; Luka 3:21-22)

9 Ka masyɛ mi nimɔ, Yeso otukyoku ndi ka Nazalɛti, ka iwili ya Galilaya adwɛ ka Yɔlɔdani. Ku ɓɛyɔ, Yuani aɓotisa ndi.
10 Niyɔ aka yɔ Yeso opupoku ko liɓo, ina ndi lisyɛ koukwikono, Limbɛngi-Lotu asilyoku ndi abɛ likpondi.
11 Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyɛ ɓɛ: «Iwɛ, wa mikami mupaka, nogwaga na iwɛ magyagya kugbɛ.»

Abili akaɓɔɓɔ Yeso ka isa
(Matayɔ 4:1-11; Luka 4:1-13)

12 Kumbuso yi, Limbɛngi-Lotu akpamya ndi Yeso kaaga ka isa.
13 Ku ɓɛyɔ, agya ndi masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ni abili anaɓɔɓɔ. Ikaga ndi pa imoti na ɓanyama ɓo tutu, ɓamalaika ɓanagugubyo.

Yeso akaumaka ɓaɓiɓya ɓakwanganya
(Matayɔ 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Niyɔ ɓagwi Yuani-Mubatizai, Yeso aga ndi iyi ka Galilaya. Ku ɓɛyɔ, a ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ko Kunzi.
15 Aɓikyaga ndi ɓɛ: «Ngbingo itulyonini. Ɓungama ko Kunzi a kuwa ɓuwobi. Yikosoni mambɛngi, maɓinikyana Mongoni Manza!»
16 Yeso a ndi kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, umina ndi ɓanyɔ-ɓosi ɓaɓa, Simoni iɓu na mamaki ɓɛyɔ ka Andilia ni ɓanolubo moyo.
17 Ʊɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeniku. Namuitisa kuwa ɓanyɔ-ɓambanzu†.»
18 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓasa ndi moyo kaɓu, ɓapunga kaɓiɓya.
19 Niyɔ Yeso idukula ndi ɓata mina yikɛɗɛ ɓɛnɛ, umina ndi ɓomika Zɛbɛdayɔ, Yakɔbɔ iɓu na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndi ka ingbɔlɔ yidingi‡ kaɓu ni ɓanoɓungusyogo moyo.
20 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, umaka ndi. Ɓasa ndi abaɓu ka ingbɔlɔ pa imoti na ɓagya-ligubo kaki, ɓaga ndi iɓu kaɓiɓya Yeso.

Yeso anyuni mutu ɓemoti limbɛngi la ɓunyɛ
(Luka 4:31-37)

21 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓogulya ndi ka Kapɛlɛnaumu. Ka Lisyɛ la kimumbiso, Yeso ogulya ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, apunga kapá mutuu.
22 Mutuu kaki umbanga ndi ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi kamukana ɓɔ kugbɛ. A ɓɛyɔ, a ndi kapá mutuu no ngu ni kɛgu abɛ ɓowonisilo ɓa mutuu kaɓu.

---

* **1:5 1:5** *Yɔlɔdani:* A liɓo lidingi ka mugi ma Palesitina. † **1:17 1:17** *ɓanyɔ-ɓambanzu:* Ɓika kaukisa na kaunyɔgɔ ɓambanzu ka ɓunyɛ kaɓu. ‡ **1:19 1:19** *ingbɔlɔ:* Ingbɔlɔ yi niyɔ ikaga ndi yidingi muɗɔngɔni abɛ mikya bato.

23 Kʉ kwa kʉ, ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ, alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Alʉkʉ yi nɨnɔ apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
24 «Hu! Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku katilumwisogo? Nakaumiba ɓɨnza! Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku!»
25 Yeso apamɨlyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa ka alʉkʉ yi nɨmʉ!»
26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ ayunga ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɨnyɛ, opupa ndɨ ɓindeɗe nɨ apamɨkana ɓiliya-liya.
27 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ombombo, ɓapʉnga ndɨ kauusana ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ pɨyɛ lɨ? A mʉtʉʉ mambɨya, mutumo no ngu. Akapamɨlyaga gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka, anamʉkana!»
28 Ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndɨ ka iwili ya Galilaya yasɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Kʉwa wa, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Ɓa ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani, ɓingya ndɨ ka Simoni na ka Andɨlɨa.
30 Kʉ ɓɛyɔ, tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ. Nɨyɔ aka yɔ Yeso osila wa, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
31 Yeso akpʉɗa, agwi kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ. Kumbuso yi, apʉnga ndɨ kaugugubyo.
32 Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɔnɨ ogwo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.
33 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana ko misa ma mupumi ma ndaɓʉ wa.
34 Yeso uhukusa ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaigyogyiso na ɓokoloɓu dididi, okpumya ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mudingi. Apakya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ kanzɨna, kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɨmɔ a ndɨ kamiba ɓɨnza.

Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)

35 Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndɨ, opupa kunzi. Ɨnda kʉwa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ ka pa yi nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kalʉmba.
36 Simoni na ɓawai-dakɨ ɓɨnda ndɨ kakɨsa.
37 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasɨ ɓakaʉkɨsa yi.»
38 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Togoni ka ɓapa ɓayagɔgɔ, ko giyo nɨyɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ. Kʉ ɓɛyɔ, nakwanana gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, nɨlɔ nodulyoku ndɨ yɨpɛpɛ nɨlɔ.»
39 Kʉwa wa, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ, anaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, anokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Lɨsyɛ limoti, keɓu-keɓu ɓemoti asilyoku ndɨ Yeso, ogwo no moli kambwa kakɨ, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Kikiliki, wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
41 Yeso akwilya ndɨ kumbu, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ: «Noboilyini, ngʉmana!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, keɓu-keɓu asya ndɨ, angʉmana ɓɨngɔ.
43 Wa aka wa, Yeso anzɨnɨlya ndɨ na ɗɨya, kumbuso yi, apupisa ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ:
44 «Wɨmɨnyatʉ! Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyago mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

45 Luki limoti, niyɔ aka yɔ alukʉ nɔ aga, apʉnga ndi kopoɓo na kowowiso likpʉmʉka li nilɔ. Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndi ɓata ɓingbanganya ko misa ka ɓambanzʉ ka gʉɗʉ. Ikaga kʉwa ndi kunzi aka, ka ɓapa niɓayɔ ɓambanzʉ ɓakikogigʉ ndi mino. Kʉ ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndi kotukyoku ka ɓapa ɓayasi.

2

Yeso ahukusini zɛgɛsi
(Matayɔ 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Yeso igoku ndi ka Kapɛlɛnaumu. Ɓambanzʉ ɓʉkana
ndi ɓɛ a ka ndaɓʉ.
2 Ɓamʉmʉkana kʉwa ndi kʉ ɓudingi, kadwɛ kʉ kwa kʉ mikya pa kotigalagʉ ɓata
ndi mino, iki gʉtʉgʉ ya kunzi aka ikani ko misa ma mupumi. Yeso a ndi kaʉɓikyaga
Likpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓakwanganya ɓadulyoku ndi Yeso na zɛgɛsi mʉbiniika.
4 Luki limoti, ɓakakwananagʉ ndi kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka
ɓambanzʉ. Ɓoukwilya kʉwa ndi ngala kugbondo tili na pa niyɔ Yeso a ndi mino.
Kumbuso yi, ɓasisa kʉwa ndi zɛgɛsi nɔ kʉgʉ wa kalagba niyɔ a ndi mino wakanga pisi
ka ngala yi niyɔ. 5 Niyɔ Yeso ina baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓikya ndi zɛgɛsi nɔ ɓɛ: «Mikami,
nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
6 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi ɓakikonono wa, ɓapʉnga ndi
kaimuusa ɓɛ:
7 «Ko bulya iki yɔ alʉkʉ yi nimʉna o mino kanzina ɓɛyɔ? Akatʉmbwa Kunzi! Wani
nɔ akwanana kapilya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yikaka?»
8 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ Yeso andʉnga ndi tamanaga kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko
bulya iki yɔ mo mino na inguo ya tamanaga yi niyɔ?
9 Iki yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓikya zɛgɛsi ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikani kaɓikya
ɓɛ: ‹Wamaga, wava kalagba kakʉ, wakpakyana?›
10 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yipilya ɓʉnyɛ ka
ɔɓili.» Kʉwa wa, aɓikya ndi zɛgɛsi nɔ ɓɛ:
11 «Nakaʉɓikya ambɛ, wamaga, wava kalagba kakʉ, wiga kʉ kakʉ!»
12 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ aka ndi ɓivanga ko misa ka ɓatʉ ɓasi wa, ava kalagba
kaki, iga. Nɔkʉ ʉdika ndi iɓʉ ɓasi ɓidɛ, ɓapʉnga ndi kabibiso Kunzi, ɓanaɓikya ɓɛ:
«Takaninigʉ ndi inguo ya likpʉmʉka li nili!»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Kʉwa wa, Yeso iga ɓata ndi ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya. Ambaza ka
ɓambanzʉ wasi asingyoku ndi, apʉnga kaʉpá mʉtiwi.
14 Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alʉfayɔ, wakika ka bilo yilipiso
manzanza. Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeku!» Lawi amaga ndi, apʉnga kaɓiɓya.
15 Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya kʉ ka Lawi. Ɓa ndi pa imoti na ɓaɓiɓya
kaki, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓʉminaga ndi abɛ
ɓagya-manyɛ. A ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓikaga ndi kaɓiɓya ɓingbooo.
16 Niyɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ niɓɔ ɓikaga ndi na Ɓafalisayɔ ɓamina ndi mino Yeso
kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ na ɓagya-manyɛ, ɓumuusa kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki
ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ o mina kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-
manyɛ?»
17 Niyɔ Yeso ʉmʉkana ndi ɓɛyɔ, ʉɓikya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakisagigʉ mʉnganga,
luki limoti, niɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu. Nakodokugʉ kaʉkisa ɓatʉ ɓongbingbili, luki
limoti, niɓɔ ɓanyɛ.»

Koginyo malili ko ngbingo
(Matayɔ 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Lisyɛ limoti, ɓaɓiɓya ka Yuani-Mubatizai na Ɓafalisayɔ ɓa ndi koginya malili ko ngbingo. Kuwa wa, ɓambanzu ɓodoku ndi kamuusa Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya ka Yuani na niɓɔ ka Ɓafalisayɔ aka ɓɔ ɓoginyaga iɓu malili ko ngbingo, ni niɓɔ kaku ɓakɛgu sɛ iɓu koginyo?»
19 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makasima ɓɛ ɓawai-daki mombukwono dumo wo vononi ɓakwananatu koginya malili ngbingo yi ninɔ ɓa mbɛyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! Ngbingo yi ninɔ mbunya muko o mino pa imoti na iɓu aka, ɓakakwananigu koginyo malili.
20 Luki limoti, ikatu ndɛkɛ na lisyɛ nilɔ ɓatumba mino mbunya muko luga kaɓu. Ka lisyɛ li nilɔ, ɓoginyatu kuwa ndɛkɛ malili ko ngbingo.
21 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka koɗikogigu inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya ɓɛyɔ, panga yambiya yi niyɔ anuwatu inzanza, ngala ahumana ɓata kugbɛ.
22 Na ɓata, mumbanzu gutugu ɓemoti aka kaɓungwagigu vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayo bokuto ta ɓamanya ɓayigbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatu ɓambikɛ, ɓambikɛ ulikaga, vinya agbɔ wasi. Kinili, okwononi kaɓungwa vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayambiya gɔni.»

Yeso ni ngama wa Lisyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)

23 Ka Lisyɛ la kimumbiso limoti ɓɛnɛ, Yeso a ndi kakitaga ka ɓotiko ɓaya nganu. Ɓaɓiɓya kaki ɓapunga ndi katinaga ɓɛkaza ɓi na ligundu.
24 Kuwa wa, Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Wina! Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya kaku ɓakagya nilɔ ɓapakya ka Lisyɛ la kimumbiso?»
25 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makonotongulogigu ndi iɓunu likpumuka nilɔ ngama Daudi agya ndi wa a ndi mina na yangya pa imoti na ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ndi na iɓu, na ɓimukana ndi nza?
26 Ogulya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi, alya mukati nimɔ ɓapága ndi Kunzi, upága ndi gɔni ɓatu ɓi niɓɔ. Likpumuka li nilɔ igyonosa ndi ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali. Luki limoti, mutuu aɓikyaga ndi ɓɛ ɓokumu aka ɓɔ ɓakwanana ndi kalya mukati mi nimɔ.»
27 Yeso opipiloku kuwa ndi ɓɛ: «Kunzi agya ndi Lisyɛ la kimumbiso ko bulya ka ɓambanzu, luki limoti, kugyagu ndi ɓambanzu ko bulya Lisyɛ la kimumbiso.
28 Kinili, Mika-mumbanzu a gɔni ngama gutugu ka Lisyɛ la kimumbiso aka.»

3

Yeso ahukusini mutu wa kuɓɔkukɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Kuwa wa, Yeso ogulya ɓata ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda. Aluku ɓemoti a ndi ku ɓɛyɔ na kuɓɔkukɔ kukwo.
2 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi ku ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kanda Yeso ɓingbangbangba, ikani ahukusatu mutu yi ninɔ ka Lisyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina na iɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasungilyi.
3 Yeso aɓikya kuwa ndi mutu yi ninɔ ɓɛ: «Wamaga luga ka ɓambanzu ɓasi kuu.»
4 Kuwa wa, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mutuu atiɓikya piyɛ ɓɛ okwononi kagya ɓuni ka Lisyɛ la kimumbiso? Okwononi kagya likpumuka lanza, ikani kagya nilɔ lanyɛ? Kahukuso ɔɓili ka mumbanzu, ikani kamwɔ?» Luki limoti, ɓadakyana ndi ɓiwo.

5 Yeso unda ndi ibu basi bingbangbangba, kani anuminyilya kumbu ko bulya mu
mapu kabu. Abikya kuwa ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko
ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino
6 Niyo aka yo Ɓafalisayo bopupa ndi ka ndabu ya malumba, bamumukana ko dikidi
bigala na batu ba lidu ka ngama Ɛlodi * kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka bambanzu asilyini Yeso

7 Kumbuso yi, Yeso bakida ndi na babibya kaki misa ya mutili ma ibombu ya
Galilaya, ni ambaza mudingi ka bambanzu anabibya bingbooo. Batu bi nibo
botukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudɛa,
8 ka Yelusalɛma, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyo kusyaku wa Yolodani na ka
bewili nibayo buwobi-buwobi na gudu wa Tilo na Sidona. Ambaza yi nino asilyoku
ndi Yeso, kyɛ ukana ndi mongoni ma masi nimo a ndi kagya.
9 Niyo ina beyo, ubikya kuwa ndi babibya kaki be babungusyilyogi ingbolo, kyɛ
ambaza kamotosyonitogu.
10 Yeki a ndi kauhukuso bambanzu bakpu, batu basi ba bokolobu ba ndi kaiduso
be bavili.
11 Niyo batu ba mambengi ma bunye baminaga ndi Yeso, bogwaga ndi kambwa
kaki, banapamikanaga be: «Iwɛ ni miko Kunzi!»
12 Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi bikpokpokpo be bakanyonitogu mugongu kunzi.

Yeso akaupunaga batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Kuwa wa, Yeso aɗaka ndi ka ngupa, umakaga batu bi nibo a ndi na nza yi kabu,
bakpuɗoku ndi.
14 Upunaga ndi tekebe na baba luga kabu, uluka kuwa ndi be batutumbwa. Agya
ndi beyo kye bikogi pa imoti na ibu, iki kautikaga kabikyaga Mongoni Manza,
15 upá ndi goni ngu yikpumyo mambengi ma bunye.
16 Mino ka batu tekebe na baba bi nibo nima: Simoni, nino Yeso aluka ndi goni be
Petele,
17 Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Ibu basi baba ba ndi bomika Zebedayo: Yeso
uluka ndi be Boanelige, isi yi ni «Ɓomika ngbangbata»†.
18 Andilia, Filipi, Batulumei, Matayo, Tuma, Yakobo mika Alufayo, Tadei, Simoni
nino akisaga ndi kulikanaga ya livananza kaki,
19 se kuwa Yuda Isikalioti, nino agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka musengi. Ambaza mudingi ka bambanzu
omumukonoku ndi bata. Yeso na babibya kaki bakegu bata ndi no ngbingo gutugu
nino mulyalya aka.
21 Niyo bava-kukaki bukana beyo, botukyoku ndi, binda kava. A beyo, ba ndi
kabikya be: «Mu kaki kegu bata tili!»

Yeso akausikisya batu nibo bapîlyogi bangbanga
(Matayo 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lisye limoti, bowonisilo ba mutuu nibo bodoku ndi kotukyoku ka Yelusalɛma,
babikya ndi be: «Yeso a na Abili kuso kaki nino ina be Belizebuli. Abili yi nino a
ngama wa mambengi ma bunye. Iyi no akapá ngu yikpumyo mambengi ma bunye!»
23 Kuwa wa, Yeso umaka ndi, utulya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili
kayikpumyo iyi mombukwana-daki yi?

---

* **3:6 3:6** *Ɛlodi:* A Ɛlodi yi nino bamakaga ndi be Atipasi. † **3:17 3:17** *Ɓomika ngbangbata:* Yeso aluka ndi Yakobo na Yuani beyo ko bulya diya.

24 Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana luga yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ
osyini.
25 Ɓatʉ ɓa lɨvananza limoti ɓakapʉnga kaʉlanana luga kaɓʉ, iba lɨvananza li nɨlɔ
oponzikonini.
26 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ, kɨgbananaga,
ngu kakɨ kakwananɨgʉ kaidukulogo. Luki limoti, iko muliɓo mi.
27 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaingyo ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa
lɨngama kakɨ nɨ kanagwigʉ mbɛyɨ, akanda.
28 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Kunzi ʉpɨlyatʉ ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na
mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga.
29 Luki limoti, mʉmbanzʉ kasɨkaga Lɨmbɛngɨ-Lotu, kikigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya gʉtʉgʉ
ikii aka, kyɛ ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ika wa aka wa kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
30 Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.»

Lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Kʉwa wa, amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ kunzi, ɓatɨka mʉtʉ
ɓemoti kamaka.
32 Ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ wakiko, akungulini Yeso ɓikululu, ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ
ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa kunzi kʉ, ɓakaʉkɨsa.»
33 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mama nɨ wanɨ? Ɓomika-mama nɨ ɓa ɨkɨ?»
34 Kumbuso yi, ʉnda ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakungulini wa ɓizumuuu, aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama, nɨɓa.
35 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama na mama, nɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ko Kunzi.»

4

Yeso akatwa lizuni ka mʉkʉkʉna
(Matayɔ 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yeso apʉnga ɓata ndɨ kapá mʉtɨwɨ nɨ a ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya Galilaya.
Ambaza mudingi kʉgbɛ ka ɓambanzʉ asingyoku ndɨ. Kʉwa wa, aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ
yidingi, iko. Ɨngbɔlɔ yi a ndɨ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo, na ɓambanzʉ ɓa ndɨ kubi, ɓuwobi
no liɓo.
2 Yeso apʉnga ndɨ kauwonisilo makpʉmʉka makpʉ pisi ka mozuni. Kʉsɔ wa mʉtɨwɨ
kakɨ, a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ:
3 «Hukononi! Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna* mʉpʉnga ko tiko.
4 Nɨyɔ a ndɨ kakʉna ɓɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndɨ,
ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ.
Nɨmɔ aɓaka ndɨ ɓɨgala-gala kyɛ lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ lakpʉ wa.
6 Luki limoti, nɨyɔ mɔnɨ osumbo, awɨsɨya, ʉmɨlaga kyɛ lyo yi kigwinanagʉ ndɨ ɓɨnza
ka lɨtɔmbʉ.
7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki. Kpokiki aɓaka ndɨ, akandaga
ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ koɓukutigʉ.
8 Luki limoti, magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka, opingo, aɓʉkʉta
ndɨ ɓɛkaza ɓɨyʉyʉyʉ. Ɨkaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, yagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na yagɔgɔ ɓata mɨya.»
9 Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana,
ʉkanɨtɔ!»

---

* **4:3 4:3** *kakʉna:* Ka Izaleli ɓomisyaga ndɨ ɨɓʉ masɔlɔ mumisyo.

Ko bulya iki yɔ Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Niyɔ Yeso itɛ ndi mina ɓyi na ambaza, ɓatu niɓɔ ɓa ndi na iɓu pa imoti na ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓapunga ndi kamuusogo ko bulya mozuni.
11 Usikisya ndi ɓɛ: «Kunzi amumibisatu iɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓungama kaki. Luki limoti, ɓatu ɓagɔgɔ ɓukanaga iɓu pisi ka mozuni.
12 Kuwa wa gɔ wa,
‹Ɓakwanana kaanda ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgu kaina.
Ɓakwanana kaukana ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgu kotombisyo.
Ɓakotombisyaga ndi,
ɓakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi upilya ɓunyɛ.›»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayɔ 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Kumbuso yi, Yeso uɓikya ɓata ɓatu niɓɔ ɓa ndi wa ɓɛ: «Makɛgu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa kotombisyo ɓesi ɓaya mozuni magɔgɔ liki?
14 Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi.
15 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa abɛ kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Ɓukanagatu, luki limoti Abili odoku ɓigala, anyɔ Likpumuka li nilɔ ikuni kusɔ kaɓu.
16 Ɓagɔgɔ ɓa abɛ pa ya ngyengye niyɔ kɛgu ndi na litɔmbu lakpu. Niyɔ ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓogwi na magyagya ɓigala-gala.
17 Luki limoti, Likpumuka li nilɔ kikogigu no lyo kusɔ kaɓu, ɓogwigo ko ngbinga mukɛɗɛ aka. Niyɔ ɓukpɛki-kpɛki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, ɓatukya ɓikwa ka baya.
18 Ɓagɔgɔ ɓata ɓa abɛ pa yo kpokiki ku ɓakuna ndi mino masɔlɔ magɔgɔ. Ɓukanagatu Likpumuka ko Kunzi,
19 luki limoti, ɓukpɛki-kpɛki ɓa ɔɓili, musasa ma lingama na musasa magɔgɔ dididi akandaga Likpumuka li nilɔ kusɔ kaɓu ɓikpɛki-kpɛki ni kopígu bumo.
20 Ka muliɓo, ɓatu ɓagɔgɔ ɓa abɛ litɔmbu la dɔɓɔ ku masɔlɔ magɔgɔ anyukaga ndi mino. Ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓabailya, aɓukuta bumo. Ɓatu ɓa baya ɓi ɓemoti-ɓemoti ɓaɓukutaga bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗiya, ɓagɔgɔ ɓata miya.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)

21 Kuwa wa, Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakatunagigu tala kyɛ ɓagbukumisyi na mumbi ikani ɓabisi kusyokoto. Luki limoti, ɓabisaga kugu, ka pa niyɔ ɓabisogo mino.
22 A ɓɛyɔ, lasi nilɔ a lakisuma imibisikosatu ndɛkɛ, na lasi nilɔ a ko dikiɗi ipupisa ɓingbanganya.
23 Mutu kika na motili ma kukana, ukaniɔ!»
24 Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ na likpumuka nilɔ makaukana lɔ! Muɗɔngɔni ɓɛyɔ mugyaga mino ɓɛngɛni, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, na ɓamumatilya ɓata kakitaga.
25 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ a no luki, ɓamatilyatu ɓata. Luki limoti, mutu yi ninɔ kɛgu no luki ɓakupya gutugu luki likɛɗɛ aka nilɔ akwanano ɓi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyɔ iɓakilyaga ni iyu aka

4:12 4:12 Wanda ka Isaya 6:9-10.

26 Yeso oɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ ko tiko kakɨ.
27 Alalaga ndɨ ɓɨpɛ no biti, anozuzuka masyɛ masɨ. Ko ngbingo yi nɨnɔ, tiko anaɓaka, malɨlɨ anopingo nɨ alʉkʉ nɔ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓaka lɨkɨ.
28 Lɨtɔmbʉ yɨkaka aka lɔ oɓokisaga malɨlɨ, apʉngaga mbɛyɨ mapakʉ mi, kumbuso yi ɨkaza, ka muliɓo bumo yɨngata kʉgʉ wa ɨkaza.
29 Ngbingo yi nɨnɔ mʉpʉnga atana mino, apʉnga kabuulyo kyɛ iko nɨ ngbingo mubuulyo itulyonini.»

Yeso akatwa lizuni la libumo lɨkɛɗɛ
(Matayɔ 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Kumbuso yi, Yeso oɓikyoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Takwanana kokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ? Tokingyasa pɨyɛ na lizuni tino?
31 A abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ ɓakʉnaga, ikaga lɨkɛɗɛ kʉgbɛ kakɨtaga bumo yasɨ ya ɔɓɨlɨ.
32 Luki limoti, opingo kʉwa, ɨita sɨbʉkʉsɔ sidingi kakɨtaga bʉkʉtɔ tasɨ to tiko. Aɓaka tabɨ yakpʉkpʉ, ɓombu ɓagya ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ yi, ɓiko kaɨgbʉka ka kululuko kwi.»
33 Yeso ʉtɨwaga ndɨ ɓambanzʉ pisi ka mozuni dididi ɓɛyɔ ka nɨma. Ʉtɨwaga ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓakwananɨtɔ kotombisyo.
34 Ʉnzɨnɨlyaga ndɨ pisi ka mozuni aka. Luki limoti, nɨyɔ ɓikaga ndɨ asɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ aka, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ makpʉmʉka masɨ.

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Na ɓʉgɔgɔ ɓa lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Tozobini kʉsyakʉ.»
36 Ɓasa kʉwa ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ɓaɓɨɓya ɓaga ndɨ pa imoti na Yeso ka ɨngbɔlɔ yidingi nɨyɔ a ndɨ mino. Ɓɛngbɔlɔ ɓayidingi-dingi ɓayagɔgɔ atʉ ndɨ gɔnɨ ɓuwobi na ɨɓʉ wa.
37 Mbumbo yapʉ kʉgbɛ odoku ndɨ ɓigbututu, mʉɓaka apʉnga kokotukosaga liɓo ka ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ, ɨngbɔlɔ apʉnga ndɨ komwaga liɓo.
38 Luki limoti, Yeso a ndɨ miso ya kumbusa wa ɨngbɔlɔ, mʉlala ɓɨpɛ, mʉ ka apiɓu. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓabanda ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, tanolumwogo, nɨlɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ ɨwɛ kaudwiso lɨmbɛngɨ aka?»
39 Nɨyɔ Yeso ozuzuko, apamɨlya ndɨ mbumbo, aɓɨkya liɓo ɓɛ: «Daka! Pɨla ɓipisiii!» Kʉwa wa, mbumbo adakɨlya ndɨ, pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo.
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɓanga? Makɛgʉ nɛkɨ mbɛyɨ na baya kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ?»
41 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓapʉnga ndɨ kauusono ɓɛ: «Inguo ya mʉmbanzʉ tino pɨyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ mbumbo aka no liɓo akamʉkana!»

5

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu ya Galilaya, kʉ ka Ɓagɛlasɨ.
2 Nɨyɔ Yeso osya ndɨ ka ɨngbɔlɔ, wa aka wa, mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, opupoku ndɨ ka ɓekunde, asilya ndɨ.
3 Ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓekunde aka. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananagɨgʉ ndɨ ɓata kagwi, ikanɨ kamakya ka kpʉkpʉ.

4 A ɓɛyɔ, magʉ kakɨ ikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka kpʉkpʉ, maɓɔkʉ mʉkanda na
selegeni ɓingbufu. Luki limoti, ɨtɨnaga ndɨ ɓaselegeni ɓi nɨɓɔ ɓitututu, ʉlaga kpʉkpʉ
yi nɨyɔ yasɨ. Kikogigʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwananaga ndɨ kagwigo.
5 Ɓongbingo ɓasɨ, biti na lɨsyɛ, ikaga ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba ka ɓekunde na ka
ɓangʉpa, anapamɨkanaga, anɨkɔ ɓapwayɨ na matamʉ.
6 Nɨyɔ aminoku Yeso asɨ ɓyɨ aka, opikitoku, ogwo na moli ɓikpwu kambwa kakɨ,
7 apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na iɓunu opukogi
ɓʉnɨ? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyogyisonitɔgʉ ɓaka!»
8 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ oɓikyini ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, pupo ka
alʉkʉ yi nɨmʉ!»
9 Kʉwa wa, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wina ɓʉ?» Asikisya ɓɛ: «Nina ɓɛ ‹Ndube›, kyɛ
ta ɓudingi.»
10 Ɨtatanaga ndɨ na Yeso kʉgbɛ ɓɛ kokpumyonitɔgʉ ɓaka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi
nɨmɔ kunzi wa mugi mi nɨmɔ.
11 Ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa.
12 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Tɨtɨkanɔ ɓaka kʉsɔ ka ɓangʉya
ɓi nɨɓa, tɨsɨlya pisi kogulya kʉsɔ kaɓʉ.»
13 Yeso asɨlya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ pisi, opupa kʉwa ndɨ, ogulya ka ɓangʉya.
Kʉsɔ wa ambaza, ɓangʉya ɓa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ ɓaɓa. Ɓongbutukana kʉwa ndɨ ko
dida wa ngʉpa kadwɛ ko liɓo lidingi, ɓolumwogo.
14 Ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓaga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na
ko giyo. Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.
15 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na Yeso, ɓamɨna ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ nɔ mukuliko, nɨ imokisyini kutuko, mʉpɨla ɓɨnza ɓipiii. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓanga
ndɨ kʉgbɛ.
16 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ: iki nɨlɔ asilya
ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ, na iki nɨlɔ usilya ndɨ ɓangʉya.
17 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kaɨtatanaga na Yeso ɓɛ opupinɔ ɓaka ka lɨtɔmbʉ kaɓʉ.
18 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɗaka ka ɨngbɔlɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
19 Yeso akya, luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ, ka lɨvananza kakʉ,
utumbulyogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Mombukwono-dosu ugyilyi, na ɓɛyɔ ukwilyi
mino kumbu.»
20 Alʉkʉ yi nɨnɔ ɨmagalya ndɨ, apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ ka iwili
ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨdɛ.

Yeso ahukusini muka ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo
(Matayɔ 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Nɨyɔ Yeso azaba ɓata ndɨ ka ɨngbɔlɔ kʉsyakʉ wa Galilaya, ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ amʉmʉkana ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ wa. A ndɨ wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa
ibombu wa.
22 Ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo, osiloku
ndɨ gɔnɨ wa. Nɨyɔ amɨna Yeso, ogwo kambwa kakɨ,
23 ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ kʉgbɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉsɨka yi a ɓuwobi kosisa
lɨmbɛngɨ. Kikiliki, dokunɔ ɓaka kabisilya maɓɔkʉ, kyɛ ahʉkɨ, isisilaga na ɔɓɨlɨ.»
24 Kʉwa wa, Yeso ɓaga ndɨ na ɨyɨ. Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo,
amotosya ɓɨkpwɔ.
25 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ katʉkya
ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa.
26 A ndɨ nɨ igyogyisini kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓamʉnganga. Ama ndɨ mukumbo kakɨ
masɨ ɓingbufu ka bʉkʉtɔ, luki limoti ɓangʉ idukulogo kopupo aka.

27 Niyɔ muko nɔ ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza, kumbuso ka Yeso,
avila mu ma kutuko kaki.
28 A ɓɛyɔ, a ndi katamanaga ɓɛ: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukatu.»
29 Niyɔ aka yɔ avila kutuko ka Yeso, ɓangu asa ndi kapupo wa aka wa, imukana
ndi ɓinza.
30 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso imukana ndi ɓɛ ngu apupini mino. Oyikana
kuwa ndi ka ambaza ka ɓambanzu, uusa ɓɛ: «Wani piyɛ nɔ ovili kutuko kami?»
31 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Wakɛgu mbɛyi kaina ɓɛyɔ ambaza umotosi mino
ɓikpwɔ ɓɛnɛ? Wa piyɛ ɓata kauuso liki ɓɛ: ‹Wani nɔ evili?›»
32 Luki limoti, Yeso ikwɛ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ kaki kyɛ amini mutu yi ninɔ agya ndi
ɓɛyɔ.
33 Niyɔ muko yi ninɔ iba likpumuka nilɔ asilya ndi, apunga ndi kagugama na
kuɓangaku. Odoku kuwa ndi kogwa kambwa ka Yeso, atumbulyaga likpumuka lasi
ka ɓungbingbili.
34 Yeso aɓikya ɓɛ: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga na maziyɔ, woukini.»
35 Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbɛyi ndi mino kanzina aka nɔ, ɓambanzu ɓotukyoku
ndi ku ka ngama wa ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, ɓaɓikya ɓɛ: «Mikaku osisini
limbɛngi. Wa sɛ piyɛ ɓata kadomiso Muwonisilo ko bulya iki?»
36 Luki limoti, Yeso kobisagu ndi limbɛngi ka likpumuka li nilɔ, aɓikya ngama nɔ
ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgu! Wika na ɓaya aka!»
37 Yeso kapagu ndi kainda na ɓatu ɓagɔgɔ kiki asi Pɛtɛlɛ aka, Yakɔbɔ na mamaki
ɓɛyɔ ka Yuani.
38 Ɓosila kuwa ndi ka ndaɓu ka ngama Yailo. Ku ɓɛyɔ, Yeso atakanya ndi ipumbu,
ɓambanzu ɓanagamana na ɓanakugwaga.
39 Ingya ndi, uɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kapá ipumbu na kagamana
ɓɛnɛ? Miki kɛgu mukwo, luki limoti, a ka tɔtɔ.»
40 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓatiba ndi ɓikyaaa.
Luki limoti, Yeso upupisisa ndi ɓasi kunzi. Ava ndi abaki miki, amaki sɛ kuwa
ɓaɓiɓya kaki ɓasaa ɓi niɓɔ, ogulya ku miki a ndi mino.
41 Agwi kuɓɔkukɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Talita kumu» isi yi ɓɛ: «Mikya ɓasika,
nakauɓikya ambɛ, zuzuko!» 42 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, miki nɔ amaga ndi, apunga
kakpakyana. A ndi na ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓiɓa. Nɔku udika ndi ɓambanzu ɓidɛ kaina
likpumuka li nilɔ.
43 Luki limoti, Yeso aka ndi na iɓu ɓɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogonitɔgu
muambanzu.» Kumbuso yi, ukpamya ndi ɓɛ: «Mupóni luki lilya.»

6

Ɓatu ɓa Nazalɛti ɓakɛgu kaɓinikyana Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Yeso atukya ndi ka pa yi niyɔ, inda ndi ku opinga ndi mino, pa imoti na ɓaɓiɓya
kaki.
2 Niyɔ Lisyɛ la kimumbiso itulyana, apunga ndi kapá mutuu ka ndaɓu ya malumba
ka Ɓayuda. Nɔku udika ndi ɓidɛ ɓatu ɓudingi ɓasi niɓɔ ɓa ndi kamukana wa.
Ɓapunga ndi kauusono ɓɛ: «Wani nɔ awonisila masi mi nima? Yimibo tina yɔ ɓapá
ndi ɓɛnɛ? Apunya no ngu yigya makpumuka mumbanga-mbaga ɓɛnɛ yani?
3 Kɛgu mbɛyi mutwo maɓau mu? Mika Malia? Mamaki Yakɔbɔ, Yɔsɛ, Yuda na
Simoni? Takikogigu mbɛyi pa imoti na ɓasali kaki wanu?» Kinili ɓakakwananagu
ndi kaɓinikyana.
4 Kuwa wa, Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Mugyalandu ikaga na ibiba ka ɓapa ɓayasi, luki
limoti, kikogigu na ibiba ku kaɓu, luga wa livananza kaki na ka ndaɓu kaki.»

5 Yeso kakwananagu ndi ɓata kagya likpumuka limbanga gutugu limoti aka ku
ɓɛyɔ. Luki limoti, ubisilya ndi ɓatu ɓa ɓokoloɓu ɓemoti-ɓemoti aka maɓɔku, ɓahuka
ndi.
6 A ndi kombomboyo kyɛ ɓambanzu ɓakɛgu ndi kaɓiniikyana.

Yeso akautika ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi niyɔ ɓuwobi-ɓuwobi anapá mutuu.
7 Kuwa wa, umaka ndi ɓatutumbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apunga ndi kautika ɓaɓa-ɓaɓa
ni upíni ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ.
8 Ugbityaga ndi ɓɛ: «Makigwinonogonitɔgu no luki ko pisi kiki asi mudukpɔ aka.
Makavonitɔgu mukati, kugba, gutugu ɓuyi aka ko fuku kunu.
9 Wimokisyoni ɓɛkpaku, luki limoti, makimokisyonitɔgu ɓasimizi ɓaɓa.»
10 Yeso uɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakamutilya ɓanu ka ndaɓu imoti ɓɛnɛ, wikoni wa
aka wa, kadwɛ ku kwa ku mopupo mino.
11 Puponi ka ɓapa ɓayasi ku ɓakamutilyigu ɓanu mino na ku ɓakya ɓanu mino
kamumukana. Miɓumaga liɓungu la magu kunu* kauwonisilo ɓɛ ɓamukyini.»
12 Kuwa wa, ɓatutumbwa ɓaga ndi kauɓikyogoku ɓambanzu ɓɛ okwononi ɓayikosi
ɔɓili kaɓu ko Kunzi.
13 Ɓokpumya ndi mambɛngi ma ɓunyɛ makpu, ɓugboɗyaga ndi gɔni ɓatu ɓa
ɓokoloɓu ɓudingi molingo, ɓanahuka.

Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Matayɔ 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ngama mudingi ɓɛyɔ ka Ɛlɔdi Atipasi ukana ndi mongoni ka Yeso, kyɛ lino kaki
a ndi na ibiba pa yasi. Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Yuani-Mubatizai nɔ
opupiku ka ɓabili! Kinili, a kuwa no ngu kagya makpumuka mumbanga-mbanga.»
15 Ɓatu ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɨliya nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «A mugyalandu ɓemoti abɛ ɓemoti
ka ɓogyalandu ɓandɛli.»
16 Luki limoti, niyɔ Ɛlɔdi ukana mongoni mi nimɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Kɛgu Yuani ninɔ
nakusisa ndi mu nɔ opupiku ɓata ka ɓabili!»
17 A ɓɛyɔ, iyi Ɛlɔdi nɔ akpamya ndi ɓɛ ɓagwi Yuani, ɓamakya ka bɔlɔkɔ. Likpumuka
li nilɔ igyonosa ndi kyɛ Ɛlɔdi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki ninɔ miki yi
ɓɛyɔ ka Filipi.
18 Yuani a ndi kayoyisa ngama Ɛlɔdi ɓɛ kokwononigu kava muzyaki.
19 Niyɔ Elodia ina ɓɛyɔ, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti,
kɛgu ndi wakinisono no pisi yi,
20 kyɛ Ɛlɔdi aɓangagatu ndi Yuani. Ibagatu ndi gɔni ɓɛ a mutu wongbingbili
na wotu, na ikaga ndi kaɓuulyogo. Ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi amukanaga ndi mino,
tamanaga kaki amisikanaga ndi ɓingbwi, luki limoti apaga ndi kamukana aka.
21 Lisyɛ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A ndi lisyɛ lo
dumo yitomosyo yiɓukuta ka ngama Ɛlɔdi. Ɨyi Ɛlɔdi alyisa ndi dumo, umaka kuwa
ɓangama kaki niɓɔ ɓagyaga ndi na iɓu ligubo, ɓangama ka ɓasuda na ɓambanzu
ɓudingi-dingi ɓa Galilaya.
22 Mika Elodia ninɔ musika yi ingya ndi ka ndaɓu, apunga koɓino. Moɓino kaki
aɓosila ndi ngama Ɛlɔdi na ɓatu ɓasi niɓɔ umaka ndi ko dumo. Ngama aɓikya kuwa
ndi musika nɔ ɓɛ: «Ɨkunga luki lasi nilɔ wakapa, nupátu.»
23 Kumbuso yi, akulya ndi silika ɓɛ: «Nupátu luki lasi nilɔ wɛkunga, gutugu kika
kagbanana ɓungama kami lugo aka.»

---

* **6:11 6:11** Kaibumaga liɓungu la magu: Yigya yi niyɔ owonisilaga ndi ɓɛ ɓatu ɓa mugi ɓakutilyigu ɓaɓiɓikya ɓa Mongoni Manza. Wanda gɔni kusɔ Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

24 Kʉwa wa, mʉsika yi ninɔ opupa ndi, inda kamuusa amaki ɓɛ: «Nakʉngi luki tino?»
Amaki asikisya ndi ɓɛ: «Kʉnga mʉ ka Yuani-Mubatizai.»
25 Mʉsika nɔ iga ndi ɓigala-gala kʉ ka ngama, aɓikyoku ɓɛ: «Nakapa ambɛ ipá mbiya-mbiya wanʉ mʉ ka Yuani-Mubatizai ka papi.»
26 Ngama alya ndi kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndi ɓata kakya ko bulya silika ninɔ akɔ ndi kambwa ka ɓatʉ niɓɔ ʉmaka ndi ko dumo.
27 Atika kʉwa ndi ɓigala-gala sʉda kaki ɓemoti ninɔ aɓuulyaga ndi, akpamya ɓɛ akuku Yuani-Mubatizai mʉ. Alʉkʉ nɔ inda ndi ka bɔlɔkɔ, akoku ndi mʉ.
28 Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka papi, apá mʉsika yi ninɔ. Mʉsika yi ninɔ apóku ndi amaki.
29 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ka Yuani ɓʉkana ndi mino mongoni mi nimɔ ɓɛyɔ, ɓobinikoku ndi manda kaki, ɓolumba ndi.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

30 Niyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku ndi ɓuwobi na Yeso, ɓatʉmbʉlyaga ndi makpʉmʉka masi nimɔ ɓagya ndi, na mʉtiwi masi nimɔ ɓapá ndi.
31 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Togoni mbɛyi iɓusu aka ɓikɛɗɛ ka pa niyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ mino, mimumbisoku.» Aɓikya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓasilyogoku ndi, ɓanaga. Ɓaɓiɓya ɓakɛgʉ ndi gʉtʉgʉ no ngbingo mʉlyalya aka.
32 Ɓakiɗa kʉwa ndi asi iɓʉ aka ka ingbɔlɔ ɓapʉnga kainda ka pa niyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndi mino.
33 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓʉmina ndi ni ɓanaga, ɓumibo. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓasi ɓatinika ndi na mbangʉ, ɓaɗikya ndi ni iɓʉ kadwɛ kambwa ka Yeso na ɓaɓiɓya kaki ka pa niyɔ ɓa ndi mino kainda.
34 Niyɔ Yeso osya ka ingbɔlɔ, amina ndi ambaza mudingi, alya kumbu kʉgbɛ kyɛ a ndi abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓakɛgʉ na muɓuɓulyo. Apʉnga ndi kaupá mʉtʉʉ kʉgʉ wa makpʉmʉka mudingi.
35 Yɛki ngbingo a kʉwa ndi ni okitogini, ɓaɓiɓya ɓakpuɗoku ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Wanʉ a isa, na ngbingo okitogini gɔni,
36 hʉkpamya ɓatʉ ɓi niɓa, ɓaga ko giyo niyɔ a ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ wanʉ na ka sɛngi niyina ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ kailuulyo luki lilya.»
37 Yeso usikisya kʉwa ndi ɓɛ: «Hupóno ni iɓunu aka malili.»
Luki limoti, ɓamuusa ndi ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuluulyiku mukati ma ɓambuma miya yiɓa† todoku kaʉpá?»
38 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga? Windoni mbɛyi kaina.»
Niyɔ ɓondoku, ɓasikisya ɓɛ: «Ta na mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa aka.»
39 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndi ɓɛ ɓulikisi ɓambanzʉ ɓasi ka magbʉta ka tɔnitɔ.
40 Ɓikanana ndi ka magbʉta ma miya-yimoti-yimoti, na magɔgɔ ma ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti kuɓukumuti.
41 Yeso ava ndi mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ, ikwɛ kʉgʉ wa lisyɛ, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo mukati, ʉpága ɓaɓiɓya kaki pa imoti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓɛ ɓʉlʉpyagi kʉwa.
42 Iɓʉ ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutaga ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
43 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ɓamʉmʉla ndi ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi. Otuma ndi mʉmbi tɛkɛɓɛ na miɓa.
44 Luga ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓalʉkʉ ɓa ndi ɛlɔfʉ kuɓukumuti.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo

† **6:37 6:37** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndi mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔni ka Matayɔ 20:2.

45 Kumbusa yikɛɗɛ, Yeso ukpamya ndi ɓaɓiɓya kaki kaɗaka ka ingbɔlɔ kyɛ ɓazabi mbɛyi iɓu kambwa kusyaku wa ibombu, miso ka guɗu wa Bɛtɛsaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka ɓambanzu ligundu.
46 Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa.
47 Niyɔ ɓugɔgɔ ogwo, ingbɔlɔ yidingi a kuwa ndi ka limbɛngi lo liɓo. Yeso a ndi iyi mukaka aka kubi.
48 Ina ndi ɓɛ ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi na ɓukpɛki-kpɛki kawɔ ingbɔlɔ kyɛ avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kuwa ɓuwobi lisyɛ katinikaga, ɓamina ndi Yeso ninɔ odoku nɔ misa ya ku ɓa ndi mino. A ndi kakpakyana kugu wo liɓo, anapa kaukitaga.
49 Niyɔ ɓamina ɓɛyɔ, ɓakugwaga ndi kyɛ ɓa ndi kasima ɓɛ abili.
50 A ɓɛyɔ, iɓu ɓasi ɓaminatu ndi, ɓotuma ndi na kuɓangaku ɓiɗɛ. Luki limoti, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Wikoni na liluku! Imi nɔ, makoɓongonitɔgu!»
51 Kumbuso yi, aɗaka ndi ka ingbɔlɔ pa imoti na iɓu, avivi adakilya ndi. Ɓaɓiɓya ɓotuma ndi na ombombo ɓiɗɛ,
52 kyɛ ɓakotombisyagu ndi isi ya likpumuka limbanga nilɔ agya ndi kugu wa mukati. A ɓɛyɔ, mambɛngi kaɓu a ndi ɓidisili.

Yeso uhukusini ɓatu ɓa ɓokoloɓu ka iwili ya Gɛnɛzalɛti

53 Ngbingo yi ninɔ ɓazaba ndi mino, ɓosila ka iwili ya Gɛnɛzalɛti, ɓafuma ingbɔlɔ.
54 Niyɔ aka yɔ ɓosya ka ingbɔlɔ, ɓambanzu ɓamiba ndi Yeso.
55 Ɓapunga ndi kolingyo iwili yi niyɔ yasi. Ɓanadulyoku Yeso na ɓatu ɓa ɓokoloɓu kugu wa ɓakalagba ka ɓapa ɓayasi ku ɓukanaga ndi mino ɓɛ a ku.
56 Ɓapa ɓayasi ku Yeso indaga ndi mino, iki ka sɛngi, ka ɓaguɗu ikani ka ɓasɔkɔ, ɓambanzu ɓabisilyaga ndi ɓatu ɓa ɓokoloɓu kunzi. Iɓu ɓatu ɓi niɓɔ ɓitatanaga ndi na Yeso ɓɛ ɓatu ɓa ɓokoloɓu ɓaviliɔ ɓaka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Na ɓatu ɓasi niɓɔ ɓavilaga ndi, ɓahukagatu ndi.

7

Yeso akanzina ko bulya yigya ka ɓatitɛ ndi
(Matayɔ 15:1-9)

1 Lisyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓotukyoku ndi ka Yelusalɛma, ɓamumukana ɓuwobi na Yeso.
2 Ɓumina kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓemoti-ɓemoti ni ɓanalyalya na maɓɔku ma mokoku, isi yi ɓɛ ni ɓakisukusigu kaɓyɛnɛnɛ na yigya ya kanisa kaɓu.
3 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ na Ɓayuda ɓasi ɓaɓangagatu ndi yigya ka ɓatitaɓu niyɔ akungaga ndi ɓɛ ɓisukusi maɓɔku ɓinza* kambwa kalyalya.
4 Ngbingo yi ninɔ ɓigononogoku ndi mino ka sɔkɔ, ɓakalyalyagigu ndi ni ɓakisukusigu maɓɔku. Ɓobibisagatu ndi gɔni yigya yagɔgɔ dididi niyɔ ka ɓatitaɓu muɗɔngɔni abɛ kausukusa ɓakɔpɔ, ɓambikɛ na ɓasani ɓa ɓangwɛyi.
5 Kuwa wa, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya kaku ɓakaɓyɛgigu mino iɓu yigya ka ɓotitosu? Wina mbɛyi, ɓakalyalya na maɓɔku ma mokoku aka!»
6 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓugyalandu ka Isaya a ndi ɓa lingunu kugu kunu. Ma ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku, muɗɔngɔni ɓɛyɔ okpikaga ndi mino ɓɛ:
‹Ɓatu ɓi niɓa ɓaɓikyaga ɓɛ ɓɛɓangagatu,
luki limoti, ɓɛminaga payaya.
7 Malumba nimɔ ɓagyaga a ma payaya,
a ɓɛyɔ, mutuu kaɓu,

* **7:3 7:3** Kaisukusa maɓɔku: Kambwa kalyalya Ɓayuda ɓisukusaga ndi iɓu maɓɔku kadwɛ ka mongusu kaɓyɛnɛnɛ na yigya ka ɓatitaɓu.

ikaga asi yigya ka ɓambanzu aka›
8 Makaasa mutuu ko Kunzi, manigumya ka yigya ka ɓambanzu.»
9 Yeso uɓikya ɓata ɓɛ: «Masaga mutuu ko Kunzi ko bulya yiɓuulyogo yigya kunu aka.
10 A ɓɛyɔ, Musa aɓikya ndi ɓɛ: ‹Muɓanga abaku na amaku.› Omotiloku ɓɛ: ‹Mumbanzu kagbusya abaki ikani amaki, okwononi ɓamwi.›
11 Luki limoti, iɓunu maɓikyaga ɓɛ: Mumbanzu kaɓikya abaki ikani amaki ɓɛ: ‹Luki nilɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo a kɔlɔbani.› Isi yi ɓɛ ‹apɛpɛ ko Kunzi›,
12 kaɓikya ɓɛyɔ, makakpamya mutu yi ninɔ ɓɛ kobinikonitɔgu ɓuti ka abaki ikani amaki.
13 Kinili, molimogo likpumuka ko Kunzi pisi kapánana yigya ka ɓotitonu. Managya gɔni makpumuka magɔgɔ dididi abɛ nimɔ.»

Luki nilɔ aputaga mumbanzu
(Matayɔ 15:10-20)

14 Kuwa wa, Yeso alikya ɓata ndi ambaza ka ɓambanzu, uɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓasi, imukononi, motombisyo ɓinza likpumuka li nili:
15 Kɛgu na likpumuka la kunzi nilɔ kingyo kusɔ ka mumbanzu, akwanana kaputa. Luki limoti, nilɔ akwanana kaputa mumbanzu, a luki li nilɔ opupogo ka limbɛngi kaki. [
16 Ninɔ apa kaukana, ukana.]»
17 Ngbingo yi ninɔ Yeso atukya ndi mino ɓuwobi na ambaza ka ɓambanzu, ingya ka ndaɓu. Ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa kuwa ndi isi ya lizuni li nilɔ.
18 Uɓikya ndi ɓɛ: «Gutugu iɓunu aka, makɛgu nɛki na yimibo? Makɛgu kotombisyo ɓɛ luki lasi la kunzi kingyo kusɔ ka mumbanzu akwananatu kaputa?
19 Makpumuka mi nimɔ kingyogigu ka limbɛngi ka mumbanzu, luki limoti, ka muma. Kumbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka munzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisilo ɓɛ ɓakwanana kalya malili masi.)
20 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Likpumuka nilɔ opupaga ka limbɛngi ka mumbanzu lɔ aputaga.
21 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupaga ka limbɛngi ka mumbanzu. Akpamya kuwa kagya ɓuɗanda, kaiɓo, kamwɔ mumbanzu,
22 kasyɛ na muko ikani na muluku wodi, kaika na ligbugbu, kaika muɗiya, kaika na ɓokoli, kagya ɓilya ikani ɓuɗanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya ɓɛngɛni, kaibinika na kaika na ɓungingi.
23 Makpumuka manyɛnyɛ mi nimɔ masi opupogo kusɔ ka mumbanzu, aputa.»

Waɓasulia aɓinikyonini Yeso
(Matayɔ 15:21-28)

24 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Ku ɓɛyɔ, ingya ndi ɓipɛlɛ ka ndaɓu yimoti ɓɛnɛ. Kɛgu ndi kapa ɓɛ ɓibito ɓɛ a ku ɓɛyɔ, luki limoti, ɓambanzu ɓiba ndi aka.
25 Muka ɓemoti ninɔ mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na limbɛngi la ɓunyɛ, ukana ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko yi ninɔ akpuɗoku ndi ɓigala-gala, ogwo kambwa kaki.
26 Kɛgu ndi iyi Waɓayuda. Iɓukuta ndi ka Foinikia ka iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na Yeso ɓɛ opupisi limbɛngi la ɓunyɛ nilɔ a ndi kusɔ ko mikaki.
27 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Husa mbɛyi ɓomiki ɓikutogi. A ɓɛyɔ, kɛgu ɓinza kava malili kaɓu, kaumbimbilyo ɓɛnva.»
28 Muko yi ninɔ asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a ɓɛyɔ! Luki limoti, gutugu ɓɛnva aka ɓalyagatu gɔni kumbo ya ɓamalili niyɔ unyukilyaga ɓomiki ka miza.»

7:7 7:6-7 Wanda ka Isaya 29:13.

29 Yeso aɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Ko bulyo munzina mi nimɔ wosikisyi mɔ, wiga ku
kaku, limbɛngi la ɓunyɛ apupini mikaku.»
30 Niyɔ muko yi ninɔ iga ndi ku kaki, atakanya mikaki wakanga ni limbɛngi la
ɓunyɛ nilɔ apupini.

Yeso ahukusini aduka ninɔ a ndi gɔni ɓoɓo

31 Kumbuso yi, Yeso atukya ɓata ndi ka iwili ya Tilo, akitaga ka Sidɔna, akitanaga
ka Ɓagudu-Tɛkɛɓɛ, igoku kuwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya.
32 Ku ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndi na aduka ɓemoti ninɔ a ndi gɔni na ɓukpɛki-kpɛki
ɓunzina. Ɓitatanaga ndi na iyi ɓɛ abisilyi maɓɔku kyɛ ahuki.
33 Yeso itɛ ndi na iyi katukya ka ambaza, amakya ndi ɓakpɛngbɛ ka motili, iɓakya
maɓɔku na ɓotikito, avila ndi lisasu ka ɓoɓo yi ninɔ.
34 Kumbuso yi, Yeso ikwɛ ndi kugu wa lisyɛ, osiso muyukumi, aɓikyoku aluku nɔ
ɓɛ: «Ɛfata» isi yi ɓɛ: «Hukwikono!»
35 Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasu apolimono, apunga ndi kanzina
ɓingbanganya.
36 Yeso ugbityaga ndi ɓambanzu ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgu mumbanzu. Luki
limoti, ngbingo yi ninɔ Yeso ugbityaga ndi mino ɓɛyɔ, ɓowowisa kuwa ɓata ndi
mongoni mi nimɔ kugbɛ.
37 Ɓambanzu ɓombombaya ndi ɓata kugbɛ, ɓaɓikya ɓɛ: «Masi nimɔ akagya a
manza kugbɛ! Akauhukwo ɓaaduka motili, anunziniso ɓoɓoɓo!»

8

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu yikwanganya
(Matayɔ 15:32-39)

1 Lisyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka ɓambanzu amumukana ndi ɓata ka kpɔlɔ ka
Yeso. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu ndi no luki nilɔ ɓakwanana ndi kalya. Yeso umaka kuwa
ndi ɓaɓiɓya kaki, uɓikya ɓɛ:
2 «Nakauminilya ɓatu ɓi niɓana kumbu. Ta kuwa na iɓu na masyɛ masaa, ɓakɛgu
ɓata no luki lilya.
3 Nakumigiso ka ɓakukaɓu na ɓanza, nzuyi udikagatu ko pisi, kyɛ ɓagɔgɔ luga kaɓu
ɓotukyiku ɓi ɓyiɓyi ɓyi.»
4 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ta wanu ka isa, takwanana kainisa na malili
nimɔ ɓikutaga na imu yani?»
5 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga?» Iɓu aka ndi na iyi ɓɛ: «Maɗiya na
ika.»
6 Yeso ukpamya kuwa ndi ɓambanzu ɓɛ ɓikononi wasi. Kumbusa kava mukati
maɗiya na ika mi nimɔ, abibisa ndi Kunzi, oɓunonogo, upága ɓaɓiɓya kaki,
ɓugbananilyaga kuwa ndi ɓambanzu. Ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ.
7 Ɓatu ndi gɔni mino na ɓomikya ɓosi ɓakɛɗɛ. Yeso abibisa ndi Kunzi ko bulya
ɓosi ɓi niɓɔ, uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ ɓulupyagi gɔni.
8 Ɓambanzu ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutogo ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓiɓya
ɓamumula ndi ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi, ɓotumisa mumbi
maɗiya na ika.
9 Wina sɛ, ɓambanzu niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓa ndi banda ɛlɔfu yikwanganya. Kumbuso
yi, Yeso upá ndi ligundu kaiganana ka ɓakukaɓu.
10 Kolipyagu ɓata, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaɗaka ndi ka ingbɔlɔ yidingi, ɓaga ka
iwili ya Dalamanuta.

Ɓafalisayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Matayɔ 16:1-4)

11 Ɓafalisayɔ ɓasilyoku ndɨ Yeso, ɓapʉnga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso kakɨsa kaɓɔ ɓɛ
ʉgyɨlyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Yeso alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka lɨmbɛngɨ, oɓikyoku ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓa
lɨsyɛ li nɨlɨ ɓo mino kakʉnga likingyosi? A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakɨnɨgʉ
ndɛkɛ gʉtʉgʉ limoti aka!»
13 Kumbuso yi, ʉsa ndɨ, aɗaka ndɨ ɓata ka ɨngbɔlɔ, ɓazaba kʉsyakʉ wagɔgɔ wa
ibombu.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na nɨyɔ ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 16:5-12)

14 Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓoɓusolini kava mukati. Ɓa ndɨ nomu mumoti aka ka ɨngbɔlɔ.
15 Yeso ʉpá mʉtʉʉ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ na yɨgya ka Ɛlɔdɨ.
A ɓɛyɔ, yɨgya kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na mukati.
17 Yeso ʉndʉnga ndɨ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaidomiso na tamanaga
ɓɛ makɛgʉ na mukati? Makɛgʉ mbɛyɨ kotombisya lɨkpʉmʉka? Makanibigʉ mbɛyɨ
lɨkpʉmʉka? Mambɛngɨ kunu a nɛkɨ ɓɨdɨsɨlɨ aka?
18 Ma no miso, makɛgʉ kaɨna? Ma na motili, makɛgʉ kaʉkana? Makɛgʉ katamana,
19 ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti, nulyolyisa ɓambanzʉ
ɛlɔfʉ kuɓukumuti? Motumisaga ndɨ mbɨyɔ yɨnga na ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Tɛkɛɓɛ na mɨɓa.»
20 Yeso uusoku ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ noɓunanaga ndɨ mina mukati maɗɨya
na ɨka, nulyolyisa ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya, motumisa ndɨ mʉmbɨ mɨnga na
ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Maɗɨya na ɨka.»
21 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makonotombisyigʉ aka?»

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ

22 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Bɛtɛsaida. Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na mʉtʉ
wa koloɓu ya mamɔmɔ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ avɨlɨ.
23 Kʉwa wa, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨnda na ɨyɨ kunzi wa mugi. Kʉ ɓɛyɔ, aɓakya
ndɨ na ɓotikito ko miso, abisilya maɓɔkʉ, amuusa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kaɨna luki?»
24 Alʉkʉ nɔ ɨkwɛ ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉmɨna ɓambanzʉ, nakaʉmɨna mʉɗɔngɔnɨ
abɛ bʉkʉtɔ, luki limoti ɓakakpakyana.»
25 Yeso ɨgɨlya ndɨ ɓata kabisilyo maɓɔkʉ ko miso, alʉkʉ nɔ ɨna ndɨ ɓɨngbanganya.
Ahʉka ndɨ, apʉnga kotombisya makpʉmʉka dididi.
26 Yeso apá ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakigonitɔgʉ ɓata pisi ka mugi
mi nɨmɔ.»

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Kilisito
(Matayɔ 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ miso ya sɛngɨ nɨyɔ ikaga ndɨ ɓuwobi
na gʉɗʉ wa Kaizalɨa-Filipi. Ko pisi, umuuso ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ
kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
28 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɨwɛ nɨ Yuani-Mubatizaɨ,
ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ wa ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
29 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?» Pɛtɛlɛ
asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito.»
30 Yeso ʉgbɨtyaga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo kukwakʉ no pupo kakɨ ka mbʉkʉ
(Matayɔ 16:21-28; Luka 9:22-27)

8:15 8:15 Wanda ka Luka 12:1.

31 Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓɛ: «Okwononi ɓɛ
Mika-mumbanzu igyogyisi kugbɛ. Ɓambɔku-mbɔku ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na
ɓowonisilo ɓa mutuu ɓakyatu ndɛkɛ. Ɓamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masyɛ
masaa, opupoku ka mbuku.»
32 Yeso uɓikyaga ndi likpumuka li nilɔ ɓingbanganya. Kuwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndi
ɓikɛɗɛ, apunga kayoyiso.
33 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, unda ɓaɓiɓya kaki ɓizumuuu, ayoyiso Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Abili mu! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kaku kɛgu abɛ niyɔ ko Kunzi, luki
limoti, a abɛ niyɔ ka ɓambanzu.»

Mumbanzu akwanana kaɓiɓya Yeso liki?
(Matayɔ 16:24-28; Luka 9:23-27)

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka ɓambanzu pa imoti na ɓaɓiɓya kaki,
uɓikya ɓɛ: «Mumbanzu kapa kɛɓiɓya, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi
ɓikpɛ, abiniika musalaba kaki, apunga kɛɓiɓya.
35 A ɓɛyɔ, mumbanzu kapa kaɓuulyogo ɔɓili kaki, aputikosatu ɔɓili yi ninɔ. Luki
limoti, ninɔ aputikosa ndɛkɛ ɔɓili kaki ka mombukwana-daki yi ko bulya Mongoni
Manza, aɓuulyagatu.
36 A na izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la ɔɓili ni aputini ɔɓili
kaki? Iki yɔ akwanana kapá ɓata kyɛ ahukusi ɔɓili kaki?
37 Kɛgu no luki gutugu limoti aka nilɔ mumbanzu akwanana kakalya ko bulya
yihukuso ɔɓili kaki.
38 Mutu wasi ninɔ imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpumuka kami, ko
misa ka ɓatu ɓa lisyɛ li nili, niɓɔ ɓa abɛ ɓaɗanda, ɓanyɛ na ɓakamibigu gɔni Kunzi.
Imi, Mika-mumbanzu aminyilya ndɛkɛ gɔni suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka
ibiba ka Abaki pa imoti na ɓamalaika ɓotu.»

9

1 Yeso uɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓambanzu ɓemoti-
ɓemoti luga kunu wanu, ɓakokwigu kani ɓakaninigu Ɓungama ko Kunzi kodoku no
ngu.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayɔ 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Kumbusa wa masyɛ maɗiya, Yeso ava ndi Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani, ɓaga ndi na
iɓu aka ɓikɛɗɛ kugu wa ngupa yikungu kugbɛ. Ku ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana
ndi kambwa kaɓu.
3 Ɓotu kaki oɓuɓa ndi ɓiwenge-wenge kugbɛ. Kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti
aka ka litɔmbu lasi ninɔ akwanana koɓuɓiso ɓotu ɓɛyɔ.
4 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi niɓɔ ɓamina ndi Iliya na Musa ɓigbututu ni ɓananzina
na Yeso.
5 Pɛtɛlɛ aka ndi na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓinza iɓusu kaiko wanu. Topiki
ɓangbangba ɓayisaa: niyɔ kaku, niyɔ ka Musa na niyɔ ka Iliya.»
6 A ɓɛyɔ, Pɛtɛlɛ a ndi kanzina ni kɛgu kaiba ɓɛ akaɓikya ɓu. Iɓu na ɓawai-daki
ɓaɓa ɓa ndi ni ɓotumini na ombombo ɓiɗɛ.
7 Ikuɓa odoku ndi, utikyo iɓu ɓasi na kululuko. Liyu kotukyoku ka ikuɓa imoti
ɓɛnɛ, aɓikya ndi ɓɛ: «Mikami mupaka nimu. Mumukononi iyi aka!»
8 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓaɓiɓya ɓikwɛkwɛ ndi, luki limoti ni ɓakaminigu ɓata
mumbanzu. A kuwa ndi asi Yeso aka mukaka pa imoti na iɓu.
9 Niyɔ ɓa ndi kosyoku ka ngupa, Yeso ugbityaga ndi ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbu-
lyogonitɔgu mumbanzu likpumuka li nilɔ mini lɔ, kadwɛ ku kwa ku Mika-mumbanzu
opupo ɓanu mino ka mbuku.»

10 Ɨɓʉ ɓoɓuulya ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ka mambɛngɨ aka. Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ
kauusono ɓɛ: «Ɨsɨ yi zuzuko ka kukwakʉ nɨ ɨkɨ?»
11 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: ‹Okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?›»
12 Yeso usikisyoku ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Ɨlɨya igiku mbɛyɨ, oɓungusyaga makpʉmʉka
masɨ. Luki limoti, ko bulya ɨkɨ yɔ ikpikaga gɔnɨ mino ko Moɓiso Motu ɓɛ okwononi
Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓamɨna payaya?
13 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ, ɓambanzʉ ɓagya ɓɛyɔ ɓa ndɨ
mino kapa, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ.»

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓosila ndɨ ɓuwobi na ɓaɓɨɓya
ɓagɔgɔ, ɓamɨna ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ukungulini ɓikululu. Ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka ɓoɗongoso.
15 Nɨyɔ aka yɔ ɓambanzʉ ɓamɨna Yeso, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓɨnda mbangʉ
kamuuso.
16 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso kʉgʉ wa lɨkpʉmʉka tino?»
17 Mʉtʉ ɓemoti luga wa ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nudulyiku no
mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨnɔ a na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ aitisoni
ɓoɓo.
18 Ayungogo pa yasɨ, anabʉmya ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, ofu anatumo ka mʉnɔkʉ ɓɨɗɛ,
anɨlya manzʉ, ʉmɨlaga ɓikokolo-kokolo. Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ
ɓokpumyinɔ ɓaka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti ʉgyagya.»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma makɛgʉ na baya,
ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana
kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ.»
20 Ɓadulyoku ndɨ na ɨyɨ. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ amɨna Yeso, ayunga ndɨ
miki nɔ no ngu, ogwo ɓɨngɔmʉ, okpungbukonogo ɓikpungbulu-kpungbulu kanɨ ofu
anapupo ka mʉnɔkʉ.
21 Yeso amuusa ndɨ abakɨ miki yi nɨnɔ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ apʉnga ndɨ na ɨyɨ
ngbingo tino?» Asikisya ɓɛ: «Katʉkya ndɨ ka limiki kakɨ aka.
22 Ngbingo wagɔgɔ, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɨ agwisisogo ko ɓuku ikanɨ ko liɓo kakɨsa
kamwɔ. Luki limoti, kika nɨ wakwananatʉ kagya luki, kikiliki, tisingyanɔ ɓaka!»
23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ woɓikyi mina ɓɛ: ‹Kika nɨ wakwananatʉ
kagya luki?› Kunzi akwanana kagya makpʉmʉka masɨ ka mʉtʉ nɨnɔ a na baya kʉ
kakɨ.»
24 Wa aka wa, abakɨ miki nɔ aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Noɓinikyonini! Isingyanɔ
ɓaka kyɛ baya kamɨ a yɨkɛɗɛ!»
25 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ okomumukonoku aka, apamɨlya
kʉwa ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ aitisogo
ɓoɓo ikanɨ adʉka, pupo kʉsɔ ka ɓomikya-ɓalʉkʉ yi nɨmʉ, wakamigilyonitɔgʉ ndɛkɛ
ɓata!»
26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ apamɨkana ndɨ, ayungo ɓata miki nɔ no ngu kʉgbɛ,
apupo kʉwa ndɨ. Miki aka ndɨ ɓɨkpɔngbɔmʉ. Ɓambanzʉ ɓudingi aka ndɨ ɓɛ:
«okwini.»
27 Luki limoti, Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, miki aka ndɨ ɓɨgba.
28 Nɨyɔ Yeso ingyo ka ndaɓʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ nɨ ɓitini na ɨɓʉ ɓɨkɛɗɛ ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓakwanana kokpumyo inguo ya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ
pisi ka malʉmba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku
(Matayo 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓatukya ndi wa, ɓakitanaga ka iwili ya Galilaya. Kegu ndi
kapa ɓe mumbanzu ibito pa niyo a ndi mino.
31 A ɓeyo, a ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓe: «Ɓasutatu ɓanu Mika-mumbanzu ka
maɓoku ka ɓambanzu. Ɓamwo, masye masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku
ka mbuku.»
32 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓakegu ndi kotombisyo isi ya munzina mi nimo, ɓanaɓanga
kamuuso.

Wani no a mutu wa ibiba luga ka ɓaɓiɓya?
(Matayo 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila kuwa ndi ka Kapelenaumu. Ngbingo yi nino ɓa ndi
mino ka ndaɓu, Yeso umuusa ndi ɓe: «Mo ɓi kagya ɓoɗongoso kugu wo luki tino ko
pisi?»
34 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓadakyana ndi ɓiwo. A ɓeyo, ɓa ndi kagya ɓoɗongoso ko
pisi kakisa kaiba ɓe wani no a mutu wa ibiba kugbe.
35 Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka ɓaɓiɓya kaki tekeɓe na ɓaɓa, uɓikya ɓe: «Mutu
kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mutu wa muliɓo ka ɓatu ɓasi, ika gɔni mugya-
ligubo kaɓu.»
36 Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kaɓu. Niyo adungo, uɓikya ndi ɓaɓiɓya
kaki ɓe:
37 «Mutu nino atilya miki abe nimu ko lino kami, etilyi imi ɓikpe. Na nino aketilya,
ketilyigu imi aka, luki limoti, atilyi nino etikoku ndi.»

Nino kegu mumuyoniso kusu a wai-dosu
(Luka 9:49-50)

38 Kuwa wa, Yuani aɓikya ndi Yeso ɓe: «Muwonisilo, tamini ɓi mutu ɓemoti
kokpumya mambengi ma ɓunye ko lino kaku. To ɓi kapa kapakya kye kegu ka
muɗongo kusu.»
39 Luki limoti, Yeso asikisya ndi ɓe: «Makapokyonitogu, kye kegu na mutu gutugu
ɓemoti aka nino akwanana kagya likpumuka limbanga ko lino kami, kumbuso yi
enzinilya yanyenye.
40 A ɓeyo, mutu yi nino kegu mumuyoniso kusu, a wai-dosu.
41 Na mutu wasi nino amupá ndeke gutugu kopo yo liɓo aka kye ma ɓatu ka Kilisito,
a lingunu, nakamuɓikya ambe, mutu yi nino inisanatu ndeke na mukalya kaki.»

Ange, makogwonitogu ka ɓunye
(Matayo 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Yeso aɓikya ndi ɓe: «Mumbanzu kamokyisiso ɓemoti ka ɓomiki niɓo
ɓeɓinikyana ka ɓunye, okwononi kakpikila litalu lakpu ko singasu, ɓaɗikita ko liɓa
lidingi ɓikudumu.
43 Kika ni kuɓokuko umokyini ka ɓunye, ko. A ɓinza kugbe iwe kogulya ka oɓili
walingunu na kuɓokuko kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso
yi, winda kuwa ko ɓuku ɓa ɓenze na ɓenze, ko ɓuku niɓo kolimikigu ndeke.
44 [Ku ɓeyo, a na ɓatutu niɓo ɓulyaga ɓambanzu, ɓakokwogigu. A gɔni no ɓuku
niɓo kolimikigu ndeke.]
45 Kika ni kuguko umokyini ka ɓunye, ko. A ɓinza ku kaku kogulya ka oɓili
walingunu na kuguko kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso
yi, ɓuɗikita kuwa ko ɓuku ɓa ɓenze na ɓenze.
46 [Ku ɓeyo, a na ɓatutu niɓo ɓulyaga ɓambanzu, ɓakokwogigu. A gɔni no ɓuku
niɓo kolimikigu ndeke.]

47 Kika ni liso umokyini ka ɓunyɛ, muko. A ɓinza ku kaku kogulya ka Ɓungama ko
Kunzi no liso limoti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso yi, ɓuɗikita
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Ku ɓɛyɔ, ‹a na ɓatutu niɓɔ ɓulyaga ɓambanzu, ɓakokwogigu. A gɔni no ɓuku
niɓɔ kolimikigu ndɛkɛ.›
49 A ɓɛyɔ, ɓakongogo ndɛkɛ mutu yikaka-yikaka ko ɓuku muɗɔngɔni ɓɛyɔ
ɓoɓungusyogo mino malili na liniko*.
50 Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata lɔ
akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kusɔ kunu, mika na maziyɔ luga
kunu.»

10

Yeso akapá mutuu ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:1-12; Luka 16:18)

1 Niyɔ Yeso atukya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudɛa, azaba ndi kusyaku wagɔgɔ
wa Yɔlɔdani. Ɓambaza ka ɓambanzu ɓamumukana ɓata ndi ka kpɔlɔ kaki, apunga
kaupá mutuu muɗɔngɔni ɓɛyɔ agyaga ndi mino.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndi kaɓɔɓɔ na munzina, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ,
mutuu kusu akpamyatu muluku kasikisa mukaki?»
3 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Mutuu tino sɛ mbɛyi mɔ Musa amupá ndi?»
4 Iɓu aka ndi na iyi ɓɛ: «Musa atipá ndi mutuu ɓɛ muluku akpikogi baluwa
musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo sɛ kuwa.»
5 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Amukpikilya ndi mutuu mi nimɔ ɓɛyɔ ko bulya ɓupu ɓa
mambɛngi kunu.
6 Luki limoti, katukya ndi ka mupunganagi, ngbingo yi ninɔ Kunzi a ndi mino kagya
ɔɓili, agya ndi muluku na muko.
7 ‹Kinili, muluku asaga ndɛkɛ abaki na amaki, ɓika kuwa pa imoti na mukaki,
8 iɓu ɓasi ɓaɓa ɓiita nzuyi yimoti.› Kuwa wa, ɓakikigu ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzuyi
imoti aka.
9 Yɛki a ɓɛyɔ, mumbanzu kogbonosonitɔgu nilɔ Kunzi omotoni.»
10 Niyɔ ɓogulya ka ndaɓu, ɓaɓiɓya ɓamuusa ɓata ndi Yeso likpumuka li nilɔ.
11 Iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Mumbanzu kasikisa mukaki, ava wagɔgɔ, iba ogyini ɓilya.
12 Muka wasi katukya mbunyaki, avyɛ, iba ogyini gɔni ɓilya.»

Yeso akauɗukilyo ɓomiki ɓuɓunga
(Matayɔ 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔku.
Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓunyakilya ndi.
14 Niyɔ Yeso ina ɓɛyɔ, limbɛngi atula ndi, uɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kunu no mino! Makupokyonitɔgu, kyɛ Ɓungama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatu
ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓu.
15 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mutu wasi ninɔ kabailyagigu Ɓungama ko Kunzi
muɗɔngɔni abɛ miki mukɛɗɛ, kakwananigu ndɛkɛ kogulya mino.»
16 Kumbuso yi, udungaga ndi ɓomiki ɓɔ, ubisilya maɓɔku, uɗukilya ɓuɓunga.

Yeso na mutu wa lingama
(Matayɔ 19:16-30; Luka 18:18-30)

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49 9:49** *liniko:* A likingyosi la apɛpɛ ninɔ ɓapága ndi Kunzi ni ɓagyini na liniko. Wanda gɔni ka Ɓalawi 2:13. **10:6 10:6** Wanda ka Mupunganagi 1:27; 5:2. **10:8 10:8** Wanda ka Mupunganagi 2:24.

17 Niyɔ Yeso atukilya ndi ligundu, aluku ɓemoti adulyoku ndi mbangu, ogwa na
moli kambwa kaki, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana piyɛ kagya ɓuni
kainisono na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
18 Asikisya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mutu wanza? Mumbanzu
gutugu ɓemoti aka kɛgu wanza kiki ni Kunzi aka mukaka.
19 Wibagatu mutuu nima: ‹Wakamwonitɔgu mumbanzu, wakogyonitɔ ɓilya,
wakiɓonitɔgu, wakaɓukulyogonitɔgu mumbanzu likpumuka, wakagyilyonitɔgu
mumbanzu ɓunyɛ, muɓanga abaku na amaku.›»
20 Aluku yi ninɔ asikisya ndi ɓɛ: «Muwonisilo, nagyaga mutuu mi nimɔ masi
katukya ndi ka limiki kami.»
21 Yeso anda ndi ɓizumuuu, na sipananisɔ sasi aɓikya ɓɛ: «Uɓwi luki limoti aka:
waga, wagaba makpumuka kaku masi. Ʊgbananilyaga ɓatu ɓa yangya ɓuyi ɓi. Kuwa
wa, winisana ndɛkɛ na lingama kugu wa lisyɛ. Kumbuso yi doku, weɓyoku.»
22 Luki limoti, wa aluku nɔ ukana mino ɓɛyɔ, alya ndi kumbu, aga ni ongbutini
ɓikpu kyɛ a ndi na lingama lidingi.
23 Yeso unda ndi ɓaɓiɓya kaki niɓɔ ɓa ndi ni ɓakungulini ɓizumuuu, uɓikya ɓɛ:
«A yapupu ka ɓatu niɓɔ ɓa na mukumbo kogulya ka Ɓungama ko Kunzi!»
24 Ɓaɓiɓya ɓombombaya ndi ngbingo yi ninɔ ɓukana mino munzina mi nimɔ. Luki
limoti, Yeso uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Ɓomikami, a yapupu kogulya ka Ɓungama ko Kunzi!
25 A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musaɗa. Luki limoti, a ɓata yapupu
kugbɛ ka mutu wa lingama kogulya ka Ɓungama ko Kunzi.»
26 Niyɔ ɓaɓiɓya ɓukana ɓɛyɔ, ɓombomboyo ɓata ndi kugbɛ, ɓanuusana ɓɛ: «Wani
sɛ kuwa nɔ akwanana kainisa na muhukuso?»
27 Yeso unda ndi ɓizumuu, uɓikya ɓɛ: «Luki nilɔ ɓambanzu ɓakakwananigu kagya
gutugu iki yi aka, Kunzi agyatu iyi, kyɛ kɛgu no luki gutugu limoti aka nilɔ agyagya
Kunzi.»
28 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi masi, tapunga kauɓiɓya.»
29 Yeso asikisya ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mumbanzu kasa ndaɓu kaki,
usa ɓamamaki, usa ɓasali kaki, asa amaki ikani abaki, usa ɓomikaki ikani ɓotiko kaki
ko bulya kami, na ko bulya Mongoni Manza,
30 katukya mbiya wanu, mutu yi ninɔ inisana na ɓandaɓu, ɓamamaki, ɓasali,
ɓamaki, ɓomiki na ɓotiko kakitaga nganga miya imoti, pa imoti na igyogyiso gɔni.
Na ka masyɛ nimɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
31 Luki limoti, ɓatu ɓudingi niɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na niɓɔ ɓudingi
ɓa kumbuso ɓika kuwa ndɛkɛ kambwa.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yisaa bulya kukwaku kaki
(Matayɔ 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi mino ko pisi kaɗaka ka Yelusalɛma,
iyi, a ndi kakpakyana kambwa kaɓu. Ɓaɓiɓya ɓa ndi kombomboyo, na ɓatu niɓɔ ɓa
ndi kauɓiɓya ɓa ndi na kuɓangaku. Yeso akiɗa ndi ka kpɔlɔ na ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa, apunga kautumbulyaga nilɔ asilyo ɓanu.
33 Iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Takaɗaka ka Yelusalɛma. Ku ɓɛyɔ, ɓasutatu Mika-
mumbanzu ka ɓokumu-kumu na ka ɓowonisilo ɓa mutuu. Iɓu, ɓaɓikya ɓanu ɓɛ
ɓamwi, ɓasuta ka maɓɔku ka ɓatu niɓɔ ɓakamibigu Kunzi.
34 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓatiba ɓanu ɓikyaaa, ɓaɓakyaga na ɓotikito, ɓatina pimbo, ɓamwɔ.
Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbuku.»

Yakɔbɔ na Yuani ɓokungini ɓungama
(Matayɔ 20:20-28)

10:19 10:19 Wanda ko Pupo 20:12-16; Yigilya 5:16-20.

35 Kumbuso yi, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na Yuani, ɓakpuɗoku ndɨ
Yeso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, to ɓi kapa ambɛ tɨgyɨlya nɨlɔ takaʉkʉnga.»
36 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
37 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Takapa ambɛ ko ngbingo yi nɨnɔ wika ɓanʉ mino ka
ɨbɨba kakʉ, tilikiso ɓuwobi na ɨwɛ, mʉtʉ ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ
ka kulekuke.»
38 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ
kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ? Ikanɨ kogwo inguo ya iɓatiso* nɨyɔ,
ɨmɨ, nogwa ɓanʉ?»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.» Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ
kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ, mogwa inguo ya iɓatiso yi nɨyɔ, ɨmɨ, nogwo.
40 Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikiso mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ
ka kulekuke kamɨ, kɛgʉ ligubo kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓuɓungusilyaga ndɨ.»
41 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na Yakɔbɔ
ɨɓʉ na Yuani.
42 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa
ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ
ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓɨnvɨ.
43 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Ɓemoti kunu kapa kaiko mʉtʉ wa ɨbɨba,
okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
44 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu ka ɓatʉ
ɓasɨ.
45 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku
ndɨ kaugugubyo ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka
ɓʉnyɛ.»

Yeso ahukusini Balatimayɔ
(Matayɔ 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Yeliko. Wa ɓa ndɨ mino kʉwa
kopupa ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, mʉtʉ ɓemoti wo
koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo pisi, anɨkʉkʉngya. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Balatimayɔ, mika Tɨmayɔ.
47 Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso wa Nazalɛtɨ nɔ, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Yeso, Mika
ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
48 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓanyakɨlyaga ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti, apamɨkanaga kʉwa
ɓata ndɨ kʉgbɛ ɓɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
49 Yeso amaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mumokoni.» Ɓamaka kʉwa ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wika
kʉwa na lɨlʉkʉ aka! Wamaga, akaʉmaka!»
50 Kʉwa wa, ambimba ndɨ koti kakɨ, atʉkya ɓɨɗafa, aga kʉ Yeso a ndɨ mino.
51 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» Ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo,
nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
52 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Waga, baya kakʉ uhukusini.» Alʉkʉ nɔ apʉnga ɓata ndɨ
kaɨna wa ka wa, apʉnga kʉwa kaɓɨɓya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

---

* **10:38 10:38** *inguo ya iɓatiso:* Ko pisi ya likingyosi li nɨlɨ, Yeso akanzɨna kʉgʉ wa yigyogyiso na kukwakʉ kakɨ.

1 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa kuwa ndi ɓuwobi kadwɛ ka Yelusalɛma, misa yo giyo
ya Bɛtɛfagi na Betania, ɓuwobi na Ngupa ya Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi
ɓaɓiɓya ɓaɓa kambwa luga ka ɓaɓiɓya kaki,
2 uɓikya ɓɛ: «Windoni ka mugi nimana a kambwa kunu ma. Niyɔ aka yɔ
mosilo, matakanya mikya punda mukandila wa, ninɔ mumbanzu gutugu ɓemoti aka
kanoɗokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu.
3 Mumbanzu kamumuusa ɓɛ: ‹Ko bulya iki yɔ mo mino kagya bɛyɔ?› Musikisyoni
ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigu na iyi, amigisokuto.›»
4 Ɓaɓiɓya ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓaga kuwa ndi, ɓatakanya mikya punda mukandila kunzi,
ɓuwobi na mupumi ma ndaɓu ka kpɔlɔ wo pisi. Ɓakula ndi.
5 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓumuusa ndi ɓɛ: «Iki yɔ makagya yɔ? Ko
bulya iki yɔ ma mino kakula?»
6 Ɓusikisya ndi muɗɔngɔni ɓɛyɔ Yeso uɓikya ndi mino. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓusa ndi
kaaga na iyi.
7 Ɓadulyoku ndi Yeso no mikya punda nɔ, ɓolosogo ɓotu kaɓu kugu yi, ika mino.
8 Ɓambanzu ɓakpu ɓa ndi koolosogo ɓotu kaɓu ko pisi, ɓagɔgɔ ɓanolosogo mangu
ma masisi nimɔ ɓakɔgɔ ndi ka ɓotiko.
9 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓapunga ndi
kapamikanaga ɓɛ:
«Kunzi avi ibiba!
Kunzi aɗukulyi ɓuɓunga ninɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!
10 Kunzi oɗuki ɓuɓunga ka ɓungama niɓɔ akodoku, ɓungama ka titosu ɓɛyɔ ka
Daudi!
Kunzi ninɔ kugu kugbɛ avi ibiba!»
11 Yeso osila kuwa ndi ka Yelusalɛma, ogulyo ka Ndaɓu ko Kunzi. Ku ɓɛyɔ, oyikanaga
ndi, ina makpumuka masi, opupo. A kuwa ndi ɓugɔgɔ, aga pa imoti na ɓaɓiɓya
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa miso ya Betania.

Yeso ogbongini sibukusɔ
(Matayɔ 21:18-19)

12 Ɓugala ɓi, wa ɓa ndi mino katukya ka Betania, Yeso imukana ndi nza.
13 Ina ndi ɓyi sibukusɔ simoti ɓɛnɛ opiyoni mapaku ɓipi. Aga ndi kaanda anasima
ɓɛ akwananatu kaina bumo kugu yi. Luki limoti, niyɔ osila kuwa ndi ɓuwobi nosu,
atakanya asi mapaku aka. A ɓɛyɔ, kɛgu ndi ko ngbingo wo bumo yi.
14 Kuwa wa, Yeso agbanga ndi sibukusɔ si nisɔ ɓɛ: «Katukya na lisyɛ li nili,
mumbanzu kalyigu ndɛkɛ ɓata bumo kaku!» Ɓaɓiɓya kaki ɓukana ndi likpumuka li
nilɔ.

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓu ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

15 Kumbuso yi, ɓosila ndi ka Yelusalɛma. Niyɔ Yeso ogulyo ka Ndaɓu ko Kunzi,
apunga ndi kaukpumya ɓatu niɓɔ ɓa ndi kagaba na niɓɔ ɓa ndi koluwo ku ɓɛyɔ.
Utindikaga ndi ɓamiza ka ɓatu niɓɔ ɓa ndi kogomosyono ɓuyi, na ɓokiti ka niɓɔ ɓa
ndi kaugaba ɓonzuwo.
16 Ʊpakya ndi gɔni ɓatu ɓa likumbogi kakitanaga nolu ka pa yangba ya Ndaɓu ko
Kunzi.
17 Kumbuso yi, upá ndi mutuu ɓɛ: «Kunzi aɓikya ndi ɓingbanganya ka Moɓiso kaki
ɓɛ:
‹Balikyaga ndɛkɛ ndaɓu kami ɓɛ ndaɓu ya malumba ka ɓɛvananza ɓayasi.›
Luki limoti, iɓunu moitisini kuwa pa ya kisuma ka ɓatu ɓo kuɓaku!»

11:17 11:17 Wanda ka Isaya 56:7; Yelemia 7:11.

18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ kaʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ.
19 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓopupa ndɨ ka Yelusalɛma.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ Yeso agbanga ndɨ
(Matayɔ 21:20-22)

20 Ɓʉgalo ɓi na ɓʉsɔɓɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ɓata ndɨ mino kakɨtaga ko pisi yi nɨyɔ, ɓɨna ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ kʉwa sikwo kadwɛ kʉ kwa kʉ ko lyo.
21 Pɛtɛlɛ atamana nɨlɔ okitogi ɓi, aɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, wɨna sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ wogbongi ɓi kʉ okwi mino.»
22 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Muboilyoni Kunzi.
23 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨna ɓɛ: ‹Mukuko, widikitoku ko liɓo lidingi›, nɨ kɛgʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ, kika na baya ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosatʉ, Kunzi agyɨlyatʉ.
24 Kinili, nakamʉɓɨkya ambɛ, luki lasɨ nɨlɔ makʉngaga, wikoni na baya ɓɛ minisonini nolu. Kunzi amʉpátʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ momogi mino kalʉmba, makika na lɨkpʉmʉka na mʉmbanzʉ, mapɨlya, kyɛ Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉpɨlyɨtɔ gɔnɨ ɓʉnyɛ kunu. [
26 Luki limoti, makupilyogi ɓɛngɛnɨ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yanɨ?
(Matayɔ 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓigoku ɓata ndɨ ka Yelusalɛma. Wa a ndɨ mino kakpakyana ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓakpudoku ndɨ,
28 ɓamuusa ɓɛ: «Wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu kagya yi?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamumuuso lɨkpʉmʉka limoti aka. Isikisyoni, namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wanɨ.
30 Iɓatiso ka Yuani apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ? Isikisyoni.»
31 Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisyo ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ,» atimuusatʉ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?»
32 Takosikisya ɓɛ: «ka ɓambanzʉ», (Ba ndɨ kaɓanga ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ walɨngʉnʉ.)
33 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

12

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉdɨya
(Matayɔ 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnzɨnɨlya pisi ka mozuni. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko ya muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ lɨɓyɛ lɨʉta bumo yi, opika ndɨ mʉnala ko bulya ka ɓoɓuɓulyo ɓo tiko. Kumbuso yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ, akpakyana ndɨ.
2 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-ligubo kakɨ ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.

3 Luki limoti, ɓagwi ndɨ mʉgya-ligubo nɔ, ɓalya na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
4 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔgɔ. Ɓayipaga ndɨ ka mʉ, ɓaɓuɓiso ɓitu na mosikoni.
5 Atikoku ɓata wagɔ, ɓamwɔ. Utikoku kʉwa ndɨ ɓagɔgɔ ɓakpʉ, ɓagya-ligubo ɓɔ ɓʉbʉma ndɨ ɓemoti-ɓemoti, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ.
6 Mombukwono tiko asɨkana kʉwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka: mʉtʉ yi ndɨ nɨ mikakɨ nɨnɔ mʉpaka. Ka muliɓo, atɨka ndɨ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
7 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Doniku, tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu!›
8 Ɓagwi ndɨ miki nɔ, ɓamwɔ, ɓombimba manda kakɨ kunzi wo tiko.»
9 Yeso uusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko agya kʉwa ɓanʉ ɓʉ? Odoku ɓanʉ, ulumwisaga ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.
10 Makanotongulogigʉ nɨlɔ ɓokpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
ilu kʉwa lɔ ɨɨta ndɨ lɨtalʉ la ɨzangɨya ka muɓumbe.
11 Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ,
a lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko miso kusu!›»
12 Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɨsa ndɨ pisi kagwi Yeso. Luki limoti, ɓaɓanga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓa ndɨ nɨ ɓibini ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko bulya kaɓʉ. Ɓasa ndɨ, ɓaga.

Yuuso ko bulya yɨkalya manzanza
(Mataɣɔ 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Ɓatikilyoku ndɨ Yeso Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ kaɓɔɓɔ na mʉnzɨna.
14 Ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Tibagatʉ ambɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ, wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ. Luki limoti, wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apaga mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki. Tɨɓɨkya nɛkɨ ambɛ, takwananatʉ kakalya manzanza ka Kaizalɨ, Ngama mudingi wa Ɓalʉma? Takalyɨtɔ ikanɨ takokolyonitɔ?»
15 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ ya kʉɓɔɓɔkʉ, usikisya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kɛɓɔ? Ipóniku ambuma ɓemoti, namɨnɨ.»
16 Ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti. Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino ka wanɨ lɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
17 Yeso aka kʉwa ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.» Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Ɓasadukayɔ ɓamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓasadukayɔ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka mbʉkʉ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
19 «Muwonisilo! Musa atɨɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mamakɨ mʉmbanzʉ kokwo, asa mukakɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
20 A ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
21 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa,

---

12:11 12:11 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

22 na kaɓʉ ɓasi madiya na ika. Ɓolumwaga ndi ni ɓakoɓukutigʉ na iyi. Kumbuso
yi, muko yi nino okwa kʉwa ndi goni iyi.
23 Ka lisyɛ lipupo ka ɓambʉkʉ, wa ɓatʉ niɓo ɓokwoga ndi ɓopupo mino, muko yi
nino ika ndɛkɛ muko wani luga kaɓʉ? A ɓɛyo, iɓʉ ɓasi madiya na ika ɓavatʉ ndi!»
24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Kinili maɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo Moɓiso
Motu ikani ngu ko Kunzi.
25 A ɓɛyo, ngbingo yi nino ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ
ɓakʉvigʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikani ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗongoni
abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
26 Ko bulya yipupo ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyi ndi ka kitaɓʉ ka Musa
nilo Kunzi aɓikya ndi ɓuwobi na gbogo niyo a ndi kagbʉndikana? Aɓikya ndi Musa
ɓɛ: ‹Imi, na Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo›»
27 Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a Kunzi ka
ɓatʉ niɓo ɓa ɓuɓisi. Iɓunu, ma ɓuɓungaga lingʉnʉ.»

Mʉtʉʉ mudingi kʉgbɛ
(Matayo 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Muwonisilo wa mʉtʉʉ ɓemoti a ndi wa ngbingo yi nino Yeso ɓa ndi mino ka
ɓoɗongoso na Ɓasadukayo. Muwonisilo no ina ndi ɓɛ Yeso usikisya ndi yanza.
Akpuɗoku kʉwa ndi, amuusa ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino mo a mudingi kʉgbɛ kakitaga mago
masi?»
29 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Mʉtʉʉ nimo a mudingi kʉgbɛ kakitaga mago masi nima:
‹Ʉkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni Mombukwono-dosu yikaka aka.
30 Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na limbɛngi kakʉ lasi, na mʉtamanagi kakʉ
masi na yimibo kakʉ yasi, no ngu kakʉ yasi.›
31 Mʉtʉʉ ma yiɓa nima: ‹Mʉpa ɓɛngɛni mʉɗongoni ɓɛyo wipago mino iwɛ
mombukwana-dakʉ.› Kɛgʉ na mʉtʉʉ magogo nimo okitogi nimana miɓa ma na
izangiya.»
32 Kʉwa wa muwonisilo wa mʉtʉʉ aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «A ɓinza, Muwonisilo!
Woɓikyi ka lingʉnʉ ɓɛ Mombukwono-dosu a Kunzi ɓemoti aka na kɛgʉ no Kunzi
wagogo kiki asi iyi aka.
33 Mʉmbanzʉ akwanana kapa Kunzi na limbɛngi kaki lasi, na yimibo kaki yasi, no
ngu kaki yasi na kapa ɓɛngɛni mʉɗongoni ɓɛyo ipaga mino iyi mombukwana-daki
yi. Niyo a na izangiya kʉgbɛ kaʉkitaga gʉtʉgʉ ɓanyama ɓasi niɓo tabʉsyilyaga Kunzi
ikani ɓapɛpɛ ɓagogo ɓasi niɓo tapága.»
34 Niyo Yeso ina ndi ɓɛ asikisyi na yimibo, aɓikya ɓɛ: «Wakɛgʉ ɓyi na Ɓʉngama ko
Kunzi.» Kumbuso yi, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikpʉndagʉ ndi ɓata kamuuso
likpʉmʉka.

Kilisito iɓʉ na Ngama Daudi
(Matayo 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kapá mʉtiwi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, uusa ndi ɓɛ:
«Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakwanana piyɛ kaɓikya liki ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama
Daudi?
36 Daudi ɓikpɛ, ni a mutumo na Limbɛngi-Lotu, aɓikya ndi ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓikya ndi Mombukwana-dami ɓɛ:
Doku kaiko ka kumbanzikaniko kami,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili wa ɓakagba kakʉ.›

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6. **12:30 12:30** Wanda ka Yigilya 6:4-5. **12:31 12:31** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **12:33 12:33** Wanda ka Osɛya 6:6. **12:36 12:36** Wanda ka Mambʉ 110:1.

37 Daudi iyi mombukwana-daki yi amakaga Kilisito ɓɛ ‹Mombukwono-dosu.› Igyonoso kuwa liki ɓɛ Kilisito iki miko-mikaki?»
Ambaza wakpu ka ɓambanzu a ndi kamukana Yeso na magyagya.

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mutuu
(Mataɔ 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Kusɔ wa mutuu kaki, Yeso uɓikyaga ndi ɓambanzu ɓɛ: «Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mutuu, ɓapaga kakpakyana ni ɓimokisyogini ɓalɔpu ɓakpukpu, ɓiki kaumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
39 Ɓakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓu ɓaya malumba, na gɔni ka moliki ma ibiba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
40 Ɓukupyaga ɓowoko no ɓou makpumuka masi nimɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, ɓanuɓɔɓɔ na malumba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatu ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapu kugbɛ.»

Yeso akabiba apɛpɛ ko woko
(Luka 21:1-4)

41 Kuwa wa, Yeso ika ndi ka kpɔlɔ wa mumbi ma apɛpɛ ka Ndaɓu ko Kunzi. A ndi kaina ɓɛyɔ ɓambanzu ɓa ndi mino kaɗikita ɓuyi ka mumbi. Ɓatu ɓa lingama ɓakpu ɓa ndi kaɗikita ɓuyi ɓudingi.
42 Woko muko yi ɓemoti wa yangya odoku ndi gɔni iyi kaɗikita ikya ɓambuma maɓa niɓɔ kɛgu ndi na izangiya kugbɛ.
43 Yeso umaka kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki, uɓikya ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, woko wa yangya yi nimuna nɔ opí iyi yidingi ka mumbi kaukitaga ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi.
44 A ɓɛyɔ, ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi ɓopí ɓuyi niɓɔ ɓa kɛgu ɓata ɓi na iɓu na ligubo. Luki limoti, iyi, ka yangya kaki, opí masi nimɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓili kaki.»

13

Yeso oɓikyini ɓɛ ɓapanzatu ɓanu Ndaɓu ko Kunzi
(Mataɔ 24:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kopupo ka Ndaɓu ko Kunzi, ɓemoti ka ɓaɓiɓya kaki aɓikya ndi ɓɛ: «Muwonisilo, wina! Matamu tino mana manzanza ma! Ɓandaɓu tino ɓayina ɓayidingi-dingi ɓa!»
2 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Watu kaina ɓandaɓu ɓayidingi-dingi ɓi niɓa-yina? Litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndɛkɛ kugu wa lagɔgɔ, apanzikana ndɛkɛ masi.»

Yigyogyiso niyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓili
(Mataɔ 24:3-14; Luka 21:7-19)

3 Yeso a ndi wakika ka Ngupa ya Mizeituni kambwa wa Ndaɓu ko Kunzi. Kuwa wa, Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ, Yuani na Andilia ɓamuusa ndi ɓikɛɗɛ ɓɛ:
4 «Tiɓikya mbɛyi, likpumuka li nilɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Luki tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbingo yi ninɔ makpumuka mi nimɔ masi odoku ndɛkɛ mino?»
5 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu ɓemoti aka kamuɓonitɔgu.
6 Ɓambanzu ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kami, ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Imi ni Masiya›. Ɓuɓɔgɔ ndɛkɛ ɓambanzu ɓudingi.
7 Ngbingo yi ninɔ mukana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa munga na ɓakuambɛ ɓi, makoɓongonitɔgu. Masi nimɔ igyonosatu, luki limoti, kikigu mbɛyi muliɓo ma ɔɓili.
8 A ɓɛyɔ, livananza limoti abumanaga ndɛkɛ na livananza lagɔgɔ, ɓungama ɓimoti ulananaga ndɛkɛ na ɓungama ɓagɔgɔ. Ka ɓapa dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigizo na ayundi wapu. Makpumuka mi nimɔ masi ika ndɛkɛ muɗɔngɔni abɛ mupunganagi ma muzuzula ma liɓukuti aka.

9 Luki limoti, iɓunu, wiɓuulyonito! Ɓamulikisatʉ ndɛkɛ ka ɓongbongu, ɓamʉbʉma
ɓiɓɛtɛlɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Ɓamusombisa ndɛkɛ kambwa ka
ɓangama ɓa ɓewili na ɓangama ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ. Mika kʉwa ndɛkɛ ɓadɛmʉ
kamɨ kambwa kaɓʉ.
10 A ɓɛyɔ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ ɓaɓɨkyagɨ Mongoni Manza ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamugwi ndɛkɛ mino, ɓɨnda na iɓunu kamusombiso, makom-
bomboyonitɔgʉ kambwa ɓɛ toɓikyoku ɓʉnɨ. Luki limoti, ɓikyoni nɨlɔ aka lɔ amupupo
ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti a
Lɨmbɛngɨ-Lotu.
12 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba
agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtɨlya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso.
13 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ
okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi
(Matayɔ 24:15-28; Luka 21:20-24)

14 «Mamɨnatʉ ndɛkɛ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mʉpʉpʉta mʉmbanga›, ɓamomosini ka
pa nɨyɔ kokwononigʉ ɓɛ iki mino. (Mʉtʉ yi nɨnɔ akatangʉlaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ,
ʉkanɨtɔ isi yi ɓɨnza.) Kʉwa wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ
mbangʉ misa ya ɓangʉpa.
15 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kakwananɨgʉ ɓata kosyo kovoku luki ka
ndaɓʉ.
16 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko, kakwananɨgʉ ndɛkɛ ɓata kaɨga kʉ kakɨ kava
kutuko.
17 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki
ɓalya ndɛkɛ kumbu.
18 Lumboni ambɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosonitɔgʉ ko ngbingo wa ndɔɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, masyɛ mi nɨmɔ ika ndɛkɛ masyɛ makigyogyisa yakpʉ kʉgbɛ nɨyɔ
kanigyonosigʉ ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ, wa Kunzi agya ndɨ mino
masɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
20 Mombukwono-dosu kokundumosi ndɨ masyɛ mi nɨmɔ, iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.
21 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!› Ikanɨ ‹A kʉ!›,
makaɓinikyononitɔgʉ.
22 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto
ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakɨsa
kauɓungusogo gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
23 Ɛɛɛ iɓunu, wiminyonito nɛkɨ! Ɨmɨ, namutukusyi motili kambwa aka ka masɨ
nɨmɔ.»

Mika-mʉmbanzʉ akaigoku
(Matayɔ 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 «Luki limoti, ka masyɛ mi nɨmɔ, kumbusa wa igyogyiso yi nɨyɔ, mɔnɨ olimika
ndɛkɛ ɓipi. Tɨmba kanzɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
25 Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpʉmʉka mo ngu nɨmɔ
kʉgʉ wa lɨsyɛ ɨzʉkʉla ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku.
26 Ɓamɨna kʉwa ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka ɓɛkʉɓa, mutumo no ngu
yidingi na ɨbɨba.

13:14 13:14 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11. **13:25 13:25** Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26 13:26** Wanda ka Danyɛlɛ 7:13.

27 Utika ndɛkɛ ɓamalaika ka mondu masi makwanganya ma ɔɓili katukya ka mutili
mumoti kadwɛ ka magɔgɔ kaumumula ɓambanzu ɓasi niɓɔ upunaga ndi.»

Yeso akatwa lizuni la sibukusɔ
(Matayɔ 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 «Hukononi mutiwi nimɔ sibukusɔ akapá. Ngbingo yi ninɔ mapaku ma sibukusɔ
obuukonogo mino, magɔgɔ apunga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasu a kuwa ɓuwobi
koɓuniko.
29 Muɗɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ mino makpumuka mi nimɔ
kaigyonoso, wiboni ambɛ doku ko Mika-mumbanzu a kuwa ɓuwobi, a ka mupumi.
30 A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓatu ɓa livananza li nili ɓakolumwogigu ɓasi ni
makpumuka mi nimɔ masi kanigyonosigu.
31 Lisyɛ na litɔmbu olimikatu ndɛkɛ, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndɛkɛ
lu.»

Kunzi yikaka aka nɔ akaibo ngbinga wa muliɓo
(Matayɔ 24:36-44)

32 «Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kibigu lisyɛ ikani ngbingo yi ninɔ makpumuka
mi nimɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kugu wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti,
Baba mukaka aka nɔ akaiba.
33 Wiminyonito! Wikogoni ɓuɓisi, kyɛ makibigu ɓɛ ika ndɛkɛ ko ngbinga tino.
34 Ika ndɛkɛ muɗɔngɔni abɛ aluku ɓemoti ninɔ atukyilya ndi ligundu. Asa ndi
ndaɓu kaki, usilya ɓagya-ligubo koɓuulyogo. Apá ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya
ligubo, akpamya ndi zamu ɓɛ iki wakitulya koɓuulyaga mupumi.
35 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni nɛki ɓuɓisi, kyɛ makibigu ngbinga tino nɔ mombukwana
ndaɓu igoku ndɛkɛ mino: yagɔgɔ ika ndɛkɛ na ɓugɔgɔ ikani ka gundu, yagɔgɔ ka
kɔku wa mambwa ikani na ɓusɔɓi.
36 Kigoku ɓigbututu, kokwononigu ɓɛ amutakanyi ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono.
37 Nilina nakamuɓikya li, nakauɓikya ɓambanzu ɓasi: ‹Wikogoni ɓuɓisi!›»

14

Ɓangama ɓakagyilya Yeso dikiɗi
(Matayɔ 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 A ndi ni otigolini masyɛ maɓa kadwɛ ka yinga wa Pasika ninɔ ɓalyaga ndi mino
Mukati wokofulu. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi kakisa pisi niyɔ
ɓagwisiso mina Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso.
2 A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Takagwinitɔgu ko ngbingo wa yinga, kyɛ ɓambanzu
ɓakovikimonogoni.»

Muko ɓemoti aɗukini Yeso na malazi ka mu
(Matayɔ 26:6-13; Yuani 12:1-8)

3 Yeso a kuwa ndi ka Betania, ka ndaɓu ka Simoni ninɔ a ndi keɓu-keɓu. Ngbingo
yi ninɔ ɓa ndi mino kalyalya ka miza, muko ɓemoti ogulyoku ndi. Muko yi ninɔ a ndi
na malazi mutumo ɓiɗɛ ko mukɛu nimɔ ɓagya ndi ka litalu la alibati. Malazi nimɔ
a ndi ma ligabu lapu kugbɛ. Ulandi ndi mukɛu mi nimɔ, aɗuka ndi na imu Yeso ka
mu.
4 Mambɛngi utula ndi ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓaɓikya ndi luga
kaɓu ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ akaputa mino malazi ɓɛnɛ?
5 Ɓakwanana gutugu ɓi kagaba ka ɓambuma kakitaga miya yisaa, ɓugbananilyaga
ɓatu ɓa yangya ɓuyi ɓi!» Ɓanyakilya ndi muko yi ninɔ ɓinyaka-nyaka.
6 Luki limoti, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Musoni. Ko bulya iki yɔ mo mino kanyakilya?
Egyilyi likpumuka lanza.

7 A ɓɛyɔ, mikaga ndɛkɛ na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Makwanana kaʉgyɨlya
ɓʉnza ɓongbinga ɓasɨ nɨɓɔ mopo mino. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ɓanʉ pa imoti na
iɓunu masyɛ masɨ.
8 Muko yi nɨmʉ, ogyi nɨlɔ okwononi ɓi kagya. Ɛɗuki na malazi ka nzʉyɨ,
keɓungusyogo ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumbo ɓanʉ mino.
9 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni
Manza ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi, ɓanatʉmbʉlaga
yi.»

Yuda awakɨtʉlya kagaba Yeso
(Matayɔ 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ
ka ɓokumu-kumu kyɛ ʉgabɨlyɨ Yeso.
11 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓogwa ndɨ magyagya, ɓawanyaga ɓuyi. Yuda apʉnga kʉwa
kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

12 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉsasaga ndɨ
mino ɓakɔndɔlɔ ɓa Pasɨka, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tɨndɨ
kauɓungusilyogo malɨlɨ ma Pasɨka yanɨ?»
13 Yeso ʉtɨka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni
ka gʉɗʉ, alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ika na mbɨkɛ yɔ lɨɓo yɨbɨnɨka amʉtɨlyatʉ. Muɓyeni.
14 Pa nɨyɔ ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo
akauuso ɓɛ: ndaɓʉ tino yɔ alya mino malɨlɨ ma Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
15 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ
ayiɓungusyaga ɓɨnza, ɓɨngɔ. Matiɓungusilyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓaga ndɨ, ɓosila ka gʉɗʉ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ
uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
17 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso odoku na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mina kalyalya, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, nɨnɔ takalyalya na ɨyɨ pa imoti,
akɛgaba.»
19 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Ɨmɨ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓemoti luga kunu, nɨnɔ ta na ɨyɨ kalyalya ka sanɨ ɓemoti.
21 Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki
limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza nɨ kɨɓukutigʉ!»

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Ɓakolito 11:23-25)

22 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi,
oɓunanaga ndɨ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Voni, lyoni nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ.»
23 Ava kʉwa ndɨ kɔpɔ wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, ʉpága, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamwa
ndɨ.
24 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kamɨ nɨyɨ, ɓangʉ yi nɨyɔ akotulyasa agʉmɛ ko
Kunzi. Ɓangʉ yi nɨyɔ akoɗukonogo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi.
25 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu
kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34.

26 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga
ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

27 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ mɛsatʉ ɓanʉ mʉkaka.
A ɓɛyɔ, ɓatangʉlaga ko Moɓiso ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ,
ɓakɔndɔlɔ ɓazanzʉkana ɓingbwi.›
28 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
29 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakʉsa, ɨmɨ, nakʉsɨgʉ gʉtʉgʉ ikii aka!»
30 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa
kɔkʉ kaalika nganga yɨɓa, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
31 Luki limoti, Pɛtɛlɛ ɨgɨlyaga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa
imoti, nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ka Gɛtɛsɛmanɨ
(Matayɔ 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
Gɛtɛsɛmanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wikonononi wanʉ, ngbingo yi nɨnɔ no mina
kaɨnda kalʉmba.»
33 Ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani ɓaga na ɨɓʉ. Yeso apʉnga ndɨ kalya kumbu,
otumo na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ.
34 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo. Wikoni wanʉ, mika
ɓuɓisi aka!»
35 Isisila ndɨ yɨkɛɗɛ kambwa, ogwo mokpukpu, alʉmba ɓɛ kakwanana, Kunzi
ekiɗisilyi ɓyɨ ngbingo wa kigyogyiso yi nɨmʉ.
36 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Aba,† Babooo, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉkɨtaga ɨwɛ. Ikiɗisyanɔ
ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Wakogyonito nɨlɔ ɨmɨ nakapa, luki limoti, gya nɨlɔ
aka lɔ ɨwɛ wakapa.»
37 Kʉwa wa, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mino ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ʉtakanya ka
ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, wa ka tɔtɔ? Wakokwononigʉ kaika muɓisi
gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka?
38 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogwonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ. Lɨmbɛngɨ a na
mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
39 Yeso akɨɗa ɓata ndɨ, alʉmba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ alʉmba ndɨ nɨmɔ ka mambwa.
40 Nɨyɔ ɨgɨlya ɓata kaɨnda kʉ ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino, ʉtakanya ɓata ɓʉlalaga
aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini. Ɓakɛgʉ ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya Yeso ɓʉ.
41 Yeso ʉsa ndɨ ɓata ka nganga ya yɨsaa. Nɨyɔ igoku, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ma
mbɛyɨ asɨ ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ama kʉwa ɓʉɓwa! Ngbingo itulyonini!
Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ.
42 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

43 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa
kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza
mudingi ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-
kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.

---

* **14:26 14:26** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasɨka, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **14:27 14:27** Wanda ka Zakalia 13:7. † **14:36 14:36** *Aba:* Ka Lɨlamɛɛ, lino li nɨlɔ owonisilaga abakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɨkpɛ ikanɨ nɨnɔ ɓakanzɨna ko bulya kakɨ.

44 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino. Ʊɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini, maga na ɨyɨ nɨ manaɓuulyo
ɓɨnza.»
45 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ, Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amaka ɓɛ: «Muwon-
isilo!» Apututa kʉwa.
46 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ wa Yeso a ndɨ mino, ɓagwi.
47 Luki limoti, ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipo mʉgya-ligubo
ko kumu-kumu, akɔ kutiliko.
48 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ
nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
49 Nikaga ndɨ masyɛ masɨ luga kunu kapá mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ
ndɨ. Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonoso kyɛ Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.»
50 Ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa kʉwa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.
51 Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɨkwɛmbɛ ya kɨkandɨla, a ndɨ kaɓɨɓya Yeso.
Ɓakɨngɨla ndɨ kagwi,
52 luki limoti, ʉʉkaga, asa ndɨ ɨkwɛmbɛ, apɨkɨta ndumbu.

Ɓanaga kasombiso Yeso
(Matayɔ 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

53 Ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ko kumu-kumu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓasɨ, ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ.
54 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-
kumu. Ika ndɨ pa imoti na ɓazamʉ, apʉnga kaʉta ɓuku.
55 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ
ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ.
56 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɓʉkʉlyaga Yeso ɓɔngɔ. Luki limoti, mʉnzɨna kaɓʉ
a ndɨ asɨ dididi aka.
57 Ɓemoti-ɓemoti ɓamagaga ndɨ kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
58 «Iɓusu, tamʉkanatʉ ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: ‹Napanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ
ko Kunzi yi nɨyɨ ipika ndɨ na ɓambanzʉ yɨ. Kumbusa wa masyɛ masaa, nopika ɓanʉ
nɨyɔ kipikigʉ na ɓambanzʉ.›»
59 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.
60 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ luga ka ɓambanzʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ,
wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga
ɓa?»
61 Yeso adaka ndɨ ɓiwo nɨ kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kumu-kumu
amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi nɨnɔ tabibisogo?»
62 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo! Mamɨnatʉ ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ wakiko misa ka
kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa
ɓaya kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
63 Kʉwa wa, kumu-kumu ɨnʉaga ndɨ ɓotu, aɓɨkya ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya
ɓadɛmʉ.
64 Mukonini na motili kunu aka ɓɛyɔ atumbwi mino Kunzi. Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɨɓʉ
ɓasɨ ɓakɔ ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ.
65 Ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso. Ɓakandɨla ndɨ
miso, ɓapʉnga kayipaga makɔfɨ, ɓanamuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ uipi? Tɨɓɨkya pisi ka
ɓugyalandʉ!» Ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ɓagwi ndɨ, ɓaɓɨtaga.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

66 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino ka pa yangba aka wa, mʉgya-ligubo
ɓemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndɨ.

67 Niyɔ amina ni anuta ɓuku, anda ɓizumuuu, aɓikya ɓɛ: «Iwɛ, mikagatu ndi gɔni
pa imoti na Yeso, mutu wa Nazalɛti.»
68 Luki limoti, anganya ndi, anaɓikya ɓɛ: «Imi, nakɛgu kaiba nilɔ wakaɓikya lɔ.
Nakɛgu gutugu kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndi misa ya mupumi ma pa
yangba. [Kuwa wa, kɔku alika ndi.]
69 Niyɔ mugya-ligubo muko yi ninɔ amina ndi ɓata ku, igilya kauɓikya ɓatu niɓɔ
ɓa ndi wa ɓɛ: «Aluku yi nimu a ɓemoti kaɓu!»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndi asi ɓiɗaka-ɗaka. Kumbusa yikɛɗɛ, ɓatu niɓɔ
ɓa ndi wa ɓaɓikya ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa gɔni ɓemoti kaɓu, kyɛ iwɛ wa Mugalilaya
gɔni.»
71 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ akɔ ndi silika ɓɛ: «Kunzi egyogyisi kika ni nakaɓikya ɓɔngɔ!
Nakamibigu aluku yi nimuna makaɓikya mu!»
72 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, kɔku alika ndi ka nganga ya yiɓa. Pɛtɛlɛ atamana
munzina nimɔ Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Kambwa kɔku kaalika nganga yiɓa, wika ni
wemongonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, apunga ndi mugamu.

15

Ɓa kuwa na Yeso kambwa ka Pilatu
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Na ɓusɔɓi ɓiɓo, ɓokumu-kumu pa imoti na ɓambɔku-mbɔku, ɓowonisilo ɓa
mutuu na ɓambɔku ɓasi niɓɔ ɓa Basa-Yidingi ɓolikilya ndi dikiɗi kakisa kamwisisa
Yeso. Niyɔ ɓakondisiso, ɓaga na iyi, ɓasa ndi ka maɓɔku ka ngama Pilatu ninɔ andaga
ndi iwili ya Luma.
2 Pilatu amuusa ndi ɓɛ: «Iwɛ ni ngama ka Ɓayuda?»
Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Iwɛ mombukwana-daku nɔ woɓikyi ɓɛyɔ.»
3 Ɓokumu-kumu ɓasungulya ndi ka ɓopisi dididi.
4 Pilatu amuusa ndi ɓata ɓɛ: «Wakɛgu gutugu kosikisya likpumuka limoti aka?
Wakɛgu kaukana ɓɛyɔ ɓo mino kausungulya ɓɛnɛ?»
5 Luki limoti, Yeso kosikisyagu ndi likpumuka. Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

Ɓokpomyini ɓɛ ɓamwi Yeso
(Matayɔ 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

6 Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akulaga ndi mutu wa bɔlɔkɔ ɓemoti. Ikaga ndi
mutu yi ninɔ ambaza ka ɓambanzu atwaga ndi.
7 Ku ka bɔlɔkɔ ku, a ndi na aluku ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Balaba pa imoti na ɓaluku
ɓi niɓɔ ɓugwi ndi, kyɛ ɓamwɔ ndi aluku ɓemoti ɓɛnɛ ngbingo yi ninɔ ɓambanzu
ɓavikimanaga ndi mino.
8 Ambaza ka ɓambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apunga kuwa ndi kakunga ɓɛ ugyilyi
muɗɔngɔni ɓɛyɔ ugyilyaga ndi mino ka ɓundɛli.
9 Kuwa wa, Pilatu umuusa ndi ɓɛ: «Makapa ɓɛ namukulyi ngama ka Ɓayuda?»
10 A ɓɛyɔ, Pilatu a ndi kaiba ɓɛ ɓokumu-kumu ɓasuta ndi Yeso ko bulya imi aka.
11 Luki limoti, ɓokumu-kumu ɓa ndi kapipya ambaza ka ɓambanzu kaɓikya Pilatu
ɓɛ ukulyi nɔ iɓu Balaba aka.
12 Pilatu umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Ma nɛki kapa ɓɛ nagyi iki na aluku yi nimu
mamakaga ɓɛ ngama ka Ɓayuda mu?»
13 Ɓapamikanaga ndi ɓɛ: «Mubangilaga ka musalaba!»
14 Pilatu umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Ɓunyɛ tino sɛ mbɛyi ɓɔ ogyi ɓi?» Luki limoti,
ɓidukulaga ndi ɓata kapamikanaga pulu ɓɛ: «Mubangilaga ka musalaba!»
15 Kaungongoliso mambɛngi, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa kuwa ndi Yeso
pimbo, upá ɓɛ ɓabangilagi ka musalaba.

Ɓasʉda ɓakatiba Yeso
(Matayɔ 27:27-31; Yuani 19:2-3)

16 Ɓasʉda ɓaga kʉwa ndi na Yeso ka pa yangba ka imbaa ka ngama wa iwili. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓʉmaka ndi ɓasʉda ɓasi.
17 Ɓamokisya ndi kanzʉ wangbʉ, ɓalʉka ndi muligi nimɔ a ndi no mowo ɓiwilili,
ɓamokisya ka mʉ abɛ sikpakpasʉ ka ɓangama.
18 Kumbuso yi, ɓamuusaga ndi ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito ba!»
19 Ɓakilyaga ndi na ligʉgʉ ka mʉ ɓingwengwengwe, ɓanaɓakya na ɓotikito.
Ɓoɓunaga ndi moli kambwa kaki, ɓanodidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka litɔmbʉ.
20 Niyɔ ɓama katiba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndi kanzʉ yi ninɔ, ɓamokisya ɓata ɓotu kaki.

Ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kʉwa wa, ɓinda ndi na iyi kunzi kabangilaga ka mʉsalaba.
21 Niyɔ ɓa ndi kopupoku kʉ, ɓamina ndi alʉkʉ ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Simoni, a
ndi mʉtʉ wa Kulɛnɛ. Iyi Simoni a ndi abaki Alesandulia iɓʉ na Lufu. Oɓyeku ndi wa
ni anigoku ko tiko. Ɓasʉda ɓabinikisa ndi na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.
22 Ɓaga ndi na Yeso ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta, isi yi ni: «Pa ya Ikpʉkpʉkʉsɔ.»
23 Ɓapá ndi vinya wa muzabibu mʉmatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya
kamwo.
24 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓabangilaga ndi ka mʉsalaba. Ɓatwa ndi liɓɛsɛ ko bulya
yigbananaga ɓotu kaki kakisa ɓɛ mʉtʉ yikaka-yikaka ava iki.
25 A ndi saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓi ngbingo yi ninɔ ɓabangilaga ndi mino ka mʉsalaba.
26 Ɓokpika ndi kʉgʉ wo mikya liɓaʉ moɓiso nimɔ a ndi katʉmbʉlaga isi ya
kukwakʉ kaki ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda.»
27 Ɓʉbangilaga ndi gɔni ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka
kʉmbanzikaniko, wagɔgɔ ka kulekuke.
28 [Nilɔ otulyoso Moɓiso Motu nimɔ ikpikaga ndi ɓɛ: «Ɓamatana ndi na ɓagya-
manyɛ.»]
29 Ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katʉmbwa Yeso, ɓanagbitya ɓamʉ,
ɓanaɓikya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wa ndi kapa kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masyɛ
masaa,
30 wihukuso nɛki iwɛ mombukwana-daki yi, syoku ka mʉsalaba!»
31 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndi gɔni luga kaɓʉ katiba
ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓikyana ɓɛ: «Uhukusa ndi ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananigʉ kaihukuso iyi
mombukwana-daki yi ɓikpɛ!
32 Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikunɔ mbiya wanʉ ka mʉsalaba, takina ɓɛyɔ,
taɓinikyana kʉwa!» Gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓʉbangilaga ndi na iɓʉ, ɓa ndi katʉmbwa
ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

33 A ndi saa sita, biti ohuma ndi ɔɓili wasi ka ɓasaa ɓayisaa.
34 Na saa tisa, Yeso apamikana ndi ɓɛ: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi ɓɛ: «Hiii
Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki yɔ wesi mino?»
35 Niyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka niɓɔ ɓa ndi wa ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓikya
ndi ɓɛ: «Hukononi, akamaka Ili ya.»
36 Ɓemoti kaɓʉ inda ndi mbangʉ, oluboku luki limoti lafʉɓʉ-fʉɓʉ ko vinya ninɔ
wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndi ka ligʉgʉ, ananilya Yeso ɓɛ omwi,
anaɓikya ɓɛ: «Ɓundoni! Tini ikani Ili ya odokuto kasisa ka mʉsalaba!»

15:21 **15:21** Wanda ka Ɓalʉma 16:13. **15:24** **15:24** Wanda ka Mambʉ 22:19. **15:28** **15:28** Wanda ka Isaya 53:12. **15:34** **15:34** Wanda ka Mambʉ 22:2.

37 Luki limoti, Yeso apamikana ndi ɓata, osiso kuwa limbɛngi.
38 Kutuko nikwɔ ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbɛ ku ka
Ndaɓu ko Kunzi ku, anuika ndi luga katukya kugu kadwɛ kusili.
39 Niyɔ ngama ka ɓasuda ka Ɓaluma ninɔ a ndi wakamaga kambwa ka Yeso wa,
ina mina ɓɛyɔ osisa ndi mino limbɛngi, iyi aka ndi ɓɛ: «Ka lingunu, mutu yi nimu a
ndi asi Miko Kunzi aka!»
40 Ɓoko ɓagɔgɔ ɓa ndi ku gɔ ku, ɓanina ɓyi likpumuka nilɔ. Luga kaɓu, a ndi ni
Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakɔbɔ ninɔ miki yi na mamaki ɓɛyɔ ka Yɔsɛ,
sɛ kuwa Salumɛ.
41 Ɓoko ɓi niɓa ɓa ndi kaɓiɓya Yeso, ɓanasingyo ka mogubo ngbingo yi ninɔ a
mbɛyi ndi mino ka Galilaya. Atu ndi gɔni na ɓoko ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓa ndi kaɓiɓya
kadwɛ ku kwa ku ka Yelusalɛma.

Ɓalumbini Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

42 A kuwa ndi ɓugɔgɔ. Lisyɛ li nilɔ, a ndi lisyɛ nilɔ ɓiɓungusyaga ndi mino ka yinga.
Ikaga ndi lisyɛ nilɔ a kambwa wa Lisyɛ la kimumbiso.
43 Yɛzɛfu, mutu wa gudu wa Alimatia, a ndi mutu wa ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku
ndi. Ikaga ndi kaɓundaga Ɓungama ko Kunzi. Aga kuwa ndi ni kɛgu na kuɓangaku
ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatu kakunga manda ka Yeso.
44 Luki limoti, Pilatu ombombaya ndi kaukana ɓɛ Yeso okwini ɓi. Amaka kuwa ndi
ngama ka ɓasuda ka Ɓaluma, amuusa ɓɛ: «Okwini ɓi ndɛli?»
45 Niyɔ ukana mutumbulagi ka ngama ka ɓasuda yi ninɔ, Pilatu akpamya kuwa ndi
Yɛzɛfu kava manda ka Yeso.
46 Yɛzɛfu oluwa ndi kutuko kwanza, asisa ndi ka musalaba, otikyaga na kutuko kwi
nikwɔ, amongosa ka mbuku niyɔ ɓakpɔ ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi
mi na litalu lidingi ɓingbufu.
47 Malia Magadala na Malia ninɔ amaki Yɔsɛ ɓa ndi wa kaina pa niyɔ ɓa ndi mino
kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbuku
(Matayɔ 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Kumbusa wa Lisyɛ la kimumbiso, Malia Magadala, Malia ninɔ amaki Yakɔbɔ na
Salumɛ ɓoluwa ndi malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso.
2 Ka lisyɛ la Mungu na ɓusɔɓi ɓiɓo, ngbingo yi ninɔ mangbamu ma mɔni
opupogoku mino, ɓaga ndi ka mbuku.
3 Ɓa ndi kauusana ɓɛ: «Wani sɛ kuwa nɔ atitindikilya litalu nilɔ ɓotikyi ɓi nolu
mupumi ma mbuku?»
4 Luki limoti, niyɔ ɓikwɛ, ɓina ndi litalu nilɔ lidingi lɔ kani ɓotini ka kpɔlɔ.
5 Kuwa wa, ɓogulya ndi ka mbuku, ɓamina muwanza ɓemoti wakimokisya kanzu
wotu, ikini miso ya kumbanzikaniko. Kuɓangaku utuma ndi ɓamama ɓi niɓɔ ɓidɛ.
6 Luki limoti, uɓikya ndi ɓɛ: «Makoɓongonitɔgu. Makakisa Yeso ninɔ mutu wa
Nazalɛti, ninɔ ɓabongilogi bi ka musalaba. Opupini ɓi ka mbuku, kɛgu ɓata wanu.
Winoni pa niyɔ ɓabisi ɓi mino.
7 Mbiya wanu, huɓikyoniku ɓaɓiɓya kaki, gutugu Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: ‹Ogoni iyi kambwa,
matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɓanu ku ɓɛyɔ, muɗɔngɔni ɓɛyɔ amuɓikya ndi
mino.›»
8 Ɓopupa kuwa ndi, ɓaga mbangu ɓyi na mbuku, kyɛ nzuyi a ndi kautwa
ɓikyakyakya, ɓanombomboyo. Ɓakatumbulyagagu ndi mumbanzu gutugu ɓemoti
aka likpumuka li nilɔ, kyɛ ɓa ndi na kuɓangaku.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[
9 Kumbuso Yeso kopupo ka mbʉkʉ ko mbolugo, ka lisyɛ la Mungu, apuponilya mbɛyi ndi Malia Magadala nino anyɔ ndi mambɛngi ma ɓʉnyɛ maɗiya na ika.
10 Aga ndi kaʉpága ɓatʉ niɓɔ ɓikaga ndi pa imoti na Yeso mongoni mi nimɔ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa mbɛyi ndi asi ka idumasʉ aka, ɓanagamana.
11 Luki limoti, niyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ Malia ʉɓikya mino ɓɛ Yeso a muɓisi, aminito, kani ɓakaɓinikyonigʉ.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya ɓaɓa
(Luka 24:13-35)
12 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndi ɓaɓiɓya ɓaɓa luga kaɓʉ ni igomosyonini. Ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ ɓa ndi kainda ka mugi mumoti ɓɛnɛ.
13 Ɓigoku ndi kaʉpága ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ mongoni mi nimɔ. Luki limoti, ɓakʉɓinikyanagʉ ndi iɓʉ ɓɛgɛyɔ.

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti
(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)
14 Yeso upuponilya ndi ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti wa ɓa ndi mino kalyalya. Uyoyisa ndi kyɛ ɓakɛgʉ ndi na baya na kyɛ ɓa ndi na ɓotumo ka mambɛngi, kyɛ ɓakɛgʉ ndi kaʉɓinikyana ɓatʉ niɓɔ ɓamina ndi kani opupini ka mbʉkʉ.
15 Kumbuso yi, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Windoni ka ɔɓili wasi, muɓikyogoku ɓatʉ ɓasi Mongoni Manza.
16 Nino aɓinikyana ndɛkɛ Mongoni Manza mi nimɔ na ɓaɓotiso, inisanatʉ ndɛkɛ na muhukuso. Luki limoti, nino kaɓinikyanigʉ ndɛkɛ Mongoni Manza mi nimɔ, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngimbɔ.
17 Ɓumibaga ndɛkɛ ɓasi niɓɔ ɓaɓinikyana ka yigya yimbanga-mbanga yi niyi: ko lino kami, ɓokpumyaga ndɛkɛ mambɛngi ma ɓʉnyɛ, ɓanzinaga ndɛkɛ masasʉ mambiya,
18 ɓugwiga ndɛkɛ ɓanzʉka na maɓɔkʉ ikani komwo sʉmʉ, kani luki kʉgyigʉ. Ɓubisilyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu maɓɔkʉ, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓahʉka.»

Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)
19 Niyɔ Mombukwono-dosu Yeso ʉɓikya ɓɛyɔ, Kunzi aɗokisa ndi kʉgʉ wa lisyɛ, ikoku ka kʉmbanzikaniko kaki.
20 Ɓaɓiɓya ɓaga kʉwa ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasi. Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na iɓʉ ka mogubo mi nimɔ masi. Lingʉnʉ la Mongoni Manza nimɔ ɓapága ndi, a ndi kainisono pisi ka mokingyosi mʉmbanga-mbanga nimɔ ɓa ndi kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Luka
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpikaga ndɨ mino nɨma. Luka kɛgʉ ndɨ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ na Yeso, anumuusa ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Yeso a ndɨ mino kadwɛ kʉ kwa kʉ iba ndɨ mino ɓɨnza. Kumbuso yi, akpikilya kʉwa ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tiofilo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Luka a ndɨ mʉnganga, ɓakpakyanaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ na atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Pɔlɔ. Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓokpikaga ndɨ Moɓiso, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ kɛgʉ ndɨ Muyuda. Luki limoti, atʉmbʉlaga yɨgya ka Ɓayuda ɓɛ kyɛ ɓawai-dakɨ ɓibitɔ ɓɨnza ɓɛ Yeso nɨ wanɨ.

Luka aɓɨkya ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓʉndaga ngama nɨnɔ uhukusogo. A Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓaɓɨkya ndɨ ka Moɓiso ɓɛ Kunzi atikoku ndɛkɛ. Kunzi a ndɨ kaiba ɓɛ Muhukuso kiki, iɓusu ɓasɨ tika ɓatʉ ɓuɓungogo. Atikoku ndɨ mukpekpe mɔ Mikakɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Miki yi nɨ Yeso-Kilisito.

Luka atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ mino ɓambanzʉ, atʉmbʉlaga bulyo ya kukwakʉ na pupa ka Yeso mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Luka okpikatʉ gɔnɨ kɨtaɓʉ ya yɨɓa: kɨtaɓʉ yi nɨ «Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa». Atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa katʉkya wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓɛyɔ Mongoni Manza ɨtʉlyana ndɨ mino ɓapa ɓayasɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ Luka okpikaga ndɨ mino kɨtaɓʉ yi nɨyɨ *1:1-4*
Ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ na Yeso ɓɨɓʉkʉta ndɨ mino *1:5–2:52*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-20*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:21–4:13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:14–9:50*
Yeso opupini ka Galilaya, ɨnda ka Yelusalɛma *9:51–19:27*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *19:28–23:56*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *24:1-12*
Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ, Kunzi aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ *24:13-53*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Ambɔkʉ Tiofilo, mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓokingiloni kokpiko
mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ luga kusu.
2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ no miso ka mambwa ɓatɨtʉmbʉlyaga ndɨ
mino, na ɓɨɨta kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓɨkya ɓa lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kinili, kumbuso mʉkpɨma, ɨmɨ, nini ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ kaukpikilyo ka ɓungbingbili,
ɨwɛ Tiofilo, lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ katʉkya ka mambwa,
4 iba wibatʉ lɨngʉnʉ la mʉtɨwɨ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

5 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ a ndɨ mino ngama wa iwili ka Ɓayuda, a ndɨ no
kumu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakalia. Ɨyɨ, a ndɨ ko pigo ya ɓukumu ka Abia. Mukakɨ
ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ka lɨvananza ka Aluni nɨnɔ a ndɨ kumu mudingi.
6 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Ɓagyaga ndɨ mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na dakɨ yi.
7 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ no miki kyɛ Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ndʉya. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa kʉwa
ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ.
8 Lɨsyɛ limoti, Zakalia a kʉwa ndɨ kagya ligubo kakɨ la ɓukumu kambwa ko Kunzi
kyɛ mʉ ma ligubo a kʉwa ndɨ ka lɨgbʉta kakɨ.
9 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtɨwɨ ma ligubo li nɨlɔ, lɨɓɛsɛ awanya kʉwa ndɨ ɨyɨ kogulya ka
pa Yotu Kʉgbɛ ka ndaɓʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adʉdʉ.*
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ Zakalia a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ nɔ, ambaza ka ɓambanzʉ
nɨɓɔ ɓa ndɨ kunzi, ɓa ndɨ kalʉmba.
11 Kʉwa wa, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga ɓɨgba ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa gbɔgbɔ nɨyɔ a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ yɔ.
12 Ngbingo yi nɨnɔ Zakalia amɨna mino ɓɛyɔ, ombomboyo, ogwa kʉɓangakʉ kʉgbɛ.
13 Luki limoti, malaika aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zakalia, wakoɓongonitɔgʉ, kyɛ Kunzi
ukonini malʉmba kakʉ. Mukakʉ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ʉɓʉkʉtɨlya ɓanʉ miki mʉlʉkʉ
yi, walʉka ɓɛ Yuani.
14 Ɨwɛ wogwa ɓanʉ ɨgyagya kʉgbɛ na ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ɓanʉ magyagya
ko bulya lɨɓukuti kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ mʉtʉ mudingi kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ kamwigʉ
ndɛkɛ vinya gʉtʉgʉ makana magɔgɔ nɨmɔ mapʉ aka. Ika ndɛkɛ mutumo na
Lɨmbɛngɨ-Lotu katʉkya ka mʉma ka amakɨ.
16 Uyikosa ndɛkɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓudingi kamɨgɨlya Mombukwana-daɓʉ Kunzi.
17 Odoku ndɛkɛ kambwa ko Kunzi abɛ atʉtʉmbwa pa imoti na lɨmbɛngɨ no ngu
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ Ɨlɨya, kaigiso mambɛngɨ ka ɓaba-ɓomiki ka ɓomikaɓʉ.
Uyikosa ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ kodoku ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ kaiko ɓakɨtʉlya kagya mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»
18 Luki limoti, Zakalia aɓɨkya malaika ɓɛ: «Luki tino lɔ emibiso ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
a lɨngʉnʉ? Kyɛ ɨmɨ na kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ, muka kamɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ gɔnɨ.»
19 Malaika amigisya ɓɛ «Ɨmɨ nɨ Gabilieli, nikaga ɓuwobi no Kunzi ɓongbinga ɓasɨ
kagugubyo. Ɨyɨ nɔ etikiku kaʉɓɨkya na kaʉpá mongoni manza mi nɨma.
20 Yɛkɨ ɨwɛ wakoɓinikyonigʉ mʉnzɨna kamɨ nɨmɔ igyonosa ɓanʉ ko ngbingo yi, ɛɛɛ
wɨna sɛ, wɨɨta kʉwa ɓoɓo, wakakwananɨgʉ ɓata kanzɨna kadwɛ ndɛkɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonoso mino.»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kunzi kaɓʉnda Zakalia. Nɨyɔ olipya kʉwa
ɓɨndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ.
22 Wa opupoku mino kakwananagʉ ndɨ ɓata kanzɨna na ɨɓʉ. Kinili ɓambanzʉ
ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ a abɛ inini lɨkpʉmʉka lɨmbanga kʉ ka ndaɓʉ kʉ. A kʉwa ndɨ
kaʉwanyaga ɓapa na maɓɔkʉ kyɛ a kʉwa ndɨ ɓoɓo.
23 Nɨyɔ Zakalia ama ngbingo wa ligubo kakɨ ɓɛyɔ, ɨga kʉ kakɨ.
24 Kʉwa kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ava mʉma.
Katʉkyagʉ ndɨ kʉ kakɨ ka ɓatɨmba kuɓukumuti. A ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
25 «Wɨna lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi ogyi ɓi ko bulya kamɨ,
kɛtʉmba suni ya ɓʉndʉya ko misa ka ɓambanzʉ.»

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yeso

* **1:9 1:9** Ɓokumu ɓasumbaga ndɨ adʉdʉ abɛ malʉmba kaɓʉ kambwa ko Kunzi.

26 Nɨyɔ mʉma ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana ɓatɨmba maɗɨya, Kunzi atikoku malaika
Gabilieli ka gʉɗʉ ɓemoti wa Galilaya nɨnɔ ina ɓɛ Nazalɛtɨ.
27 Atikoku ndɨ ka mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kavanana na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia.
28 Malaika apuponilya Malia kʉ a ndɨ mino, aɓɨkya ɓɛ: «Gwanɔ magyagya Malia,
Mombukwono-dosu uɗukilyini ɓʉɓʉnga. Ɨyɨ a pa imoti na ɨwɛ.»
29 Nɨyɔ Malia ʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ombomboya kʉgbɛ, imuusa ɓɛ: «Inguo
ya yuuso tino sɛ yɨna?»
30 Malaika aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, Malia, kyɛ winisonini na ɓʉɓʉnga ko
Kunzi.
31 Wava ɓanʉ mʉma, waɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓanʉ ɓɛ Yeso.†
32 Ɨyɨ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Mika Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ.
Mombukwono-dosu Kunzi apá ndɛkɛ ɓʉngama ka tɨtakɨ ɓɛyɔ ka Daudi,
33 ika ndɛkɛ ngama kʉgʉ ka Ɓezaleli ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓʉngama kakɨ kikigʉ
ndɛkɛ na muliɓo.»
34 Kumbuso yi, Malia amuusa malaika ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ
lɨkɨ kyɛ ɨmɨ sanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ?»
35 Malaika amigisyoku ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu lɔ usilyoku ɓanʉ, ngu ko Kunzi nɨnɔ
Kʉgʉ-Kʉgbɛ utikya ɓanʉ abɛ kululuko. Kinili miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ ika ndɛkɛ
mʉtʉ Wotu, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Miko Kunzi.
36 Wɨkwɛ sɛ, Ɛlɨsabɛtɨ nɨnɔ a ndɨ ndʉya ka lɨvananza kakʉ a kʉwa ɨyɨ na mʉma ma
ɓatɨmba maɗɨya. Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a kʉwa mino mbɔkʉ-
mbɔkʉ yɔ.
37 Kyɛ kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lapʉpʉ kʉgbɛ ko Kunzi.»
38 Malia asikisya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasɨ igyonosi
kʉgʉ kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ weɓikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndɨ.

Malia ogoni kanda Ɛlɨsabɛtɨ

39 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, Malia ava ndɨ lɨgʉndʉ kaaga ɓɨgala-gala kʉ ka mugi
mimoti ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa.
40 Nɨyɔ adwɛ kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Zakalia, amuusa mukakɨ ɓɛyɔ ka
Ɛlɨsabɛtɨ.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɨsabɛtɨ ʉkana mino yuuso ka Malia, miki aɗwo ɓiɗuku-ɗuku
ka mʉma. Ɛlɨsabɛtɨ otuma na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
42 Kʉwa wa apamɨkana ɓɛ: «Kunzi uɗukilyini ɓʉɓʉnga kahʉkɨtaga ɓoko ɓasɨ na
gɔnɨ miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ, ɓʉɓʉnga kakɨ a kʉwa kʉgʉ kakɨ gɔnɨ!
43 Ngasa yɨmbanga tino sɛ ɨna amakɨ Mombukwana-damɨ edulyiku mina ɓɛnɛ?
44 Kyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nukoni mino yuuso kakʉ, miki oɗwa na magyagya
ɓiɗuku-ɗuku ka mʉma kamɨ.
45 Ɨgyagya yidingi kʉ kakʉ kyɛ woɓinikyonini ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-
dosu Kunzi ʉɓɨkya ndʉkʉ igyonosatʉ.»

Malia akatʉmbʉlaga ɓʉnza ko Kunzi

46 Kʉwa wa Malia aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ kamɨ akobibiso ɓudingi ka Mombukwono-dosu Kunzi,
47 na mutumo na ɨgyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kamɨ,
48 kyɛ umokini ɓazwa kakɨ ɓo kumbu kʉgʉ ka musunzu kakɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa payaya.
Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓɛmaka kʉwa ɓɛ mʉtʉ wa ɓʉɓʉnga,
49 kyɛ Kunzi Mombukwono Ngu egyilini lɨkpʉmʉka lɨmbanga.
Lino kakɨ nɨ Kunzi Wotu.

† **1:31 1:31** Lino li nɨlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ Muhukuso.

50 Owonisilaga kumbu kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ
nɨɓayɔ ɓaɓangaga.
51 Ogyini makpʉmʉka makpʉkpʉ no ngu ya kʉɓɔkʉkɔ kakɨ:
ukpumya ɓatʉ ɓa yɨbɨba,
52 usisa ɓangama ka moliki ma ɓʉngama
luki limoti uɗokisa ɓatʉ ɓa payaya kʉgʉ.
53 Ʊpá ɓatʉ ɓanza makpʉmʉka manzanza,
luki limoti umigisa ɓatʉ ɓa mukumbo maɓɔkʉ papuyi.
54 Usingyoku ɓosunzu kakɨ ɓɛyɔ ka lɨvananza la Izaleli.
Ɨyɨ kaɓʉsalagʉ kaukwilya kumbu,
55 kʉgʉ ka Abalahamʉ na ɓɛvananza kakɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉpá ndɨ mino ɓotitosu agʉmɛ.»
56 Malia asyɛsyɛ ndɨ kʉ ka Ɛlɨsabɛtɨ ɓuwobi kadwɛ ɓatɨmba ɓasaa. Kumbuso yi, ɨga ndɨ kʉ kakɨ.

Yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

57 Nɨyɔ ngbingo wa lɨɓukuti ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana, aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi.
58 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓɛvananza ɓʉkana ndɨ ɓɛ Kunzi Mombukwono-dosu awonisilyini ɓʉnza. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓogwa ndɨ magyagya pa imoti na ɨyɨ.
59 Nɨyɔ miki otulyasa masyɛ ɓʉgɨna, ɓodoku kʉwa ndɨ kakɔ. Ɓa ndɨ kapa kalʉka na ɨyɨ abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia.
60 Luki limoti amakɨ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɓɛyɔ, ɓalʉka ɓɛ Yuani.»
61 Ɨɓʉ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza kakʉ nɨnɔ ina ɓɛyɔ!»
62 Kʉwa wa ɓamuusa ndɨ abakɨ nɨ ɓananzɨna lɨɓoɓo ɓɛ ɓibi, ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa kalʉka mikakɨ.
63 Zakalia akʉnga ndɨ lɨɓaʉ nɨlɔ ɓokpikaga mino, kumbuso yi okpika ndɨ ɓɛ: «Lino kakɨ ɓɨkpɛ nɨ Yuani.» Ɓombombaya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ.
64 Na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, mʉnɔkʉ ahukwikana ndɨ, apʉnga kʉwa ndɨ ɓata kanzɨna, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga kanɨ anobibisa Kunzi.
65 Kʉwa wa, ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mugi ɓogulya ndɨ ka kʉɓangakʉ, na kʉ ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatʉmbʉla kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ.
66 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkanaga ndɨ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, ɓapʉngaga ndɨ katamana ko bulya yi, ɓanimuusa ɓɛ miki yi nɨmʉna ika sɛ pɨyɛ ndɛkɛ ɓʉnɨ? Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Zakalia akatʉmbʉlaga makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi

67 Abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apʉnga ndɨ kanzɨna abɛ mugyalandʉ, anaɓɨkya ɓɛ:
68 «Mombukwono-dosu Kunzi ka Ɓezaleli avɨ ɨbɨba,
kyɛ ohukusogini lɨvananza kakɨ, ʉkʉlaga ka ɓusunzu.
69 Atitikilyiniku Muhukuso nɨnɔ wongu,
ka lɨvananza ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Daudi.
70 A ɓɛgɛyɔ atʉmbʉlaga ndɨ mino ndɛlɨ kʉgbɛ ka mʉnɔkʉ ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓɨkpɛ:
71 Apá ndɨ agʉmɛ ɓɛ atɨkʉlaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨsaga katɨgya ɓʉnyɛ.
72 Ɓɛgɛyɔ, ʉmɨnɨlya ndɨ ɓotitosu kumbu,
atamana ndɨ agʉmɛ kakɨ wotu ko Kunzi.
73 Kyɛ Kunzi apá ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ agʉmɛ wotu kakɨ,
74 katɨkʉlaga ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na katɨsa kagugubyo kʉwa nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.

75 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓotu na ɓongbingbili ko misa kakɨ
ka masyɛ masɨ ma ɔɓɨlɨ kusu.
76 Na ɨwɛ mikamɨ, ɓʉlʉka ndɛkɛ ɓɛ mugyalandʉ ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ,
kyɛ wodoku ndɛkɛ koɓungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,
77 na kowonisilo lɨvananza kakɨ ɓɛ uhukusaga ndɛkɛ pisi
kaʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
78 Kunzi nɨnɔ kusu a na lɨmbɛngɨ lanza kʉgbɛ no kumbu:
atitikilyoku ndɛkɛ lɨmɔmɔ kotukyoku kʉgʉ abɛ mangbamʉ ma mɔnɨ,
79 kauzigo nɨɓɔ ɓa ko biti na kʉsɔ wa kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ,
katiwonisilo kaɓyɛ pisi ya mazɨyɔ.»
80 Miki a kʉwa ndɨ kopingo nɨ lɨmbɛngɨ anatumo. Ikaga ndɨ ɨyɨ ka ɨsa aka, kadwɛ
ko ngbingo yi nɨnɔ imibisikosa ndɨ mino ɓɨngbanganya ka ɓomikya Ɓezaleli.

2

Yɨɓʉkʉta ka Yeso
(Mataɣɔ 1:18-25)

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ngama mudingi wa Lʉma ɓɛyɔ ka Ogisiti apá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ
ɓʉtangɨ ɓambanzʉ kakɨ ɓasɨ.
2 Lɨtatanga nɨlɔ la mambwa lɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Kilinio a ndɨ mino
ngama wa iwili ya Sulia.
3 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨndaga ndɨ ka yikpikisiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ka mugi mi
nɨmɔ ɨɓʉkʉta mino.
4 Yɛzɛfʉ atʉkya ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, kʉ ka iwili ya Galilaya, kaɨnda ka
gʉɗʉ wa Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi ma kɨɓʉkʉta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudɛa. Ɨnda
ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Daudi,
5 kayikpikisiso ɨɓʉ na Malia nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ. Malia a sɛ kʉwa ndɨ wa
na mʉma.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kʉ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, masyɛ kakɨ ma lɨɓukuti ɨtʉlyana.
7 Aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi, pʉta kakɨ. Atikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, amongosa
ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ na pa ka
ndaɓʉ ka ɓobiko.

Malaika upupilyini ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama

8 Ka iwili yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓasyɛgɛ ndɨ kunzi ko tutu,
kauɓuulyogo ɓanyama kaɓʉ.
9 Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ɨbɨba ya mangbamʉ ka
Mombukwono-dosu ukungulo. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
10 Luki limoti, malaika ʉɓɨkya ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ, kyɛ noduku kamʉpá
mongoni manza nɨmɔ mʉpá ɨgyagya yidingi ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Muhukuso iɓukutini ko bulya kunu kʉ ka mugi ka Daudi, ɨyɨ nɨ
Masiya, Mombukwono-dosu.
12 Mamiba miki yi nɨnɔ ka makpʉmʉka mi nɨma: Matakanya miki wawɛsɛ
mutikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga
mino.»
13 Ambaza ka ɓamalaika osyoku ɓigbututu katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ, pa imoti na
malaika wagɔgɔ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
14 «Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ, na mazɨyɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ʉpaga!»

Ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓogoni ka Bɛtɛlɛhɛmʉ

15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamalaika ɓatʉkya mino kaɨga kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓoɓuɓulyo ɓa
ɓanyama ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: «Ɓogoni nɛkɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, tiniku nɨlɔ opupi
kʉ, nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»
16 Ɓɨnda ndɨ ɓɨgala-gala, ɓatakanya Malia na Yɛzɛfʉ, sɛ kʉwa miki wawɛsɛ
mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino.
17 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓatʉmbʉlaga nɨlɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ ko bulya ko miki wawɛsɛ yi
nɨnɔ.
18 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ.
19 Luki limoti, Malia a ndɨ koɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, obiso mino lɨmbɛngɨ.
20 Kumbuso yi, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓɨga ndɨ nɨ ɓanabibisa Kunzi,
ɓanambɨmbɨlya ka masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ na nɨmɔ ɓɨna ndɨ, kyɛ masɨ igyonosa ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ mino.

Ɓalukini miki

21 Nɨyɔ masyɛ ɓʉgɨna ɨtʉlyana wa miki ɨɓʉkʉta mino, adwɛ ko ngbingo kakɨ mʉkɔ,
ɓalʉka ɓɛ Yeso, lino li nɨlɔ malaika atwa ndɨ kambwa amakɨ kava mʉma.

Ɓogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

22 Kʉwa wa masyɛ ma kiɓuɓiso kaɓʉ ɨtʉlyana mino, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa,
Yɛzɛfʉ na Malia ɓaga ndɨ no miki ka Yelusalɛma kabiso ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-
dosu,
23 kyɛ, ikpika ndɨ ka Mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu ɓɛ: «Okwononi kapá abɛ apɛpɛ
ka Mombukwono-dosu miki mʉlʉkʉ yi wasɨ, nɨnɔ pʉto yi.»
24 Ɓɨnda ndɨ ka Yelusalɛma kapá gɔnɨ apɛpɛ ɓɛgɛyɔ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ
mino: «Ɓonzuwo ɓaɓa gʉtʉgʉ ɓomikya ɓamokpondi ɓaɓa aka.»
25 Wɨna sɛ wa, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ ka Yelusalɛma kʉ ina ndɨ ɓɛ Simioni. A ndɨ
mʉtʉ wongbingbili na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ. Ikaga ndɨ kaɓʉnda mʉtʉ yi nɨnɔ
akwanana ndɨ kohukusa lɨvananza la Izaleli. Lɨmbɛngɨ-Lotu a ndɨ kʉgʉ kakɨ.
26 Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ awonisila ndɨ ɓɛ kokwigʉ nɨ kanaminigʉ Kilisito nɨnɔ
Mombukwono-dosu atikoku.
27 Akpamya ndɨ kogulya ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓɨnda
mino no mikaɓʉ ɓɛyɔ ka Yeso, kabiso ka maɓɔkʉ ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ
aɓɨkyaga ndɨ mino,
28 Simioni adungo, abibisa Kunzi, aɓɨkya ɓɛ:
29 «Mbɨya wanʉ, Eeeze Mombukwono-dosu, hutulyosini ɓagʉmɛ kakʉ:
Wakwanana kʉwa kasa musunzu kakʉ kokwo ka mazɨyɔ,
30 kyɛ ninini muhukuso kakʉ no misa kamɨ,
31 muhukuso mi nɨmɔ woɓungusyaga ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ:
32 A lɨmɔmɔ li nɨlɔ uziga ɓanʉ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ nɨɓɔ ɓakumibigʉ
na nɨlɔ apá ɓanʉ ɨbɨba ka Izaleli, lɨvananza kakʉ.»
33 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Simioni a ndɨ kaɓɨkya ko bulya ka Yeso, ʉmbanga ndɨ
ɓaɓʉkʉta kakɨ.
34 Simioni akʉnga Kunzi ɓɛ uɗukilyi ɓʉɓʉnga, aɓɨkya Malia amakɨ Yeso ɓɛ: «Kunzi
atikoku ndɨ miki yi nɨmʉna ko bulya yi nɨyɔ ɓɛ ugwisisi ikanɨ umomosi ɓatʉ ɓudingi
luga ko ɓomikya Ɓezaleli. Ika ɓanʉ likingyosi ɓɛ Kunzi akagya ligubo kakɨ nɨ
ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya,
35 na ɓata opupisa ɓanʉ mʉtamanagɨ masɨ nɨmɔ ɨsʉma ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ
ɓudingi. Sɛ kʉwa ɨwɛ, Malia, wigomisaga ndɛkɛ ko bulya ko miki yi nɨmʉ abɛ
ɓakutumo dʉkpa.»

Ana, mugyalandʉ muko yi akanzɨna ko bulya ka Yeso

36 Mugyalandʉ ɓemoti muko yi ina ndɨ ɓɛ Ana, ikaga ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka Yelusalɛma.
A ndɨ mika Fanueli, ka lɨvananza ka Aseli. A kʉwa ndɨ mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ. Ɓagya
ndɨ ɓyanga maɗɨya na ɨka na mbʉnyakɨ nɨnɔ ava ndɨ nɨ a mbɛyɨ mʉsɨka aka.
37 Kumbuso yi, ika kʉwa ndɨ woko aka, na kʉ odwisa ndɨ mino ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓʉgɨna na ɓɨkwanganya. Katʉkyagɨgʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti agyɨlyaga
ndɨ Kunzi ligubo biti na lɨsyɛ: Avaga ndɨ ngbingo ko ginyo malɨlɨ na kalʉmba.
38 Odoku ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, apʉnga kabibiso Kunzi. Ʊtʉmbʉlyaga
ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓʉnda ɓɛ pisi tino yɔ Kunzi ʉkʉlaga mino ɓatʉ ɓa
Yelusalɛma ka ɓusunzu.

Ɓaɓʉkʉta ka Yeso ɓigini na Yeso ka Nazalɛtɨ

39 Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓama mino kagya masɨ nɨmɔ mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu Kunzi akʉngaga ndɨ, ɓɨga na Yeso ka Galilaya, ka gʉɗʉ wa
Nazalɛtɨ.
40 Miki apʉnga ndɨ kopingo na kopingogo. A ndɨ mutumo na yimibo na ɓʉɓʉnga
ko Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Yeso otigolini ka Yelusalɛma

41 Ɓyanga ɓayasɨ, abakɨ na amakɨ Yeso ɓaɗakaga ndɨ ka Yelusalɛma ka yɨnga ya
Pasɨka.
42 Wa Yeso otulyoso mino ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, ɓaɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛyɔ aka yɔ
ɓagyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
43 Ngbingo yi nɨnɔ yɨnga osyo mino, ɓɨga, luki limoti miki Yeso asɨkana kʉ ka
Yelusalɛma nɨ abakɨ na amakɨ ɓakibigʉ.
44 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akakpakyana ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɨganana. Nɨyɔ ɓagya lɨsyɛ limoti ka lɨgʉndʉ nɨ ɓakɛgʉ kamɨna, ɓapʉnga kʉwa
ndɨ kakɨsa luga ka ɓɛvananza kaɓʉ na ɓawai-daɓʉ.
45 Luki limoti, ɓakamɨnagʉ ndɨ. Kinili ɓɨga ɓata ndɨ kakɨsa kʉ kwa kʉ ka
Yelusalɛma.
46 Kumbusa wa masyɛ masaa, ɓatokonyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi: A ndɨ mukuliko pa
imoti na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, anʉmʉkana na anumuuso makpʉmʉka magɔgɔ.
47 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana, kaɨna yimibo kakɨ na
sikisyo kakɨ ka makpʉmʉka nɨmɔ ɓa ndɨ kamuusogo mɔ.
48 Ngbingo yi nɨnɔ abakɨ na amakɨ ɓamɨna mino, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ, na
kʉ amakɨ amuusi ɓɛ: «Mikamɨ, ɨkɨ pɨyɛ yɔ watigyi ɓi mino ɓɛyɔ? Tomomini iɓusu
na abakʉ ɓɨgbagbagba kaʉkɨsa.»
49 Umigisya ɓɛ: «Mo ɓi kɛkɨsa ko bulya ɨkɨ? Makɛgʉ kaiba ɓɛ okwononi ɓɛ niki ka
ndaɓʉ ka Baba?»
50 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaʉɓɨkya lɔ.
51 Kʉwa wa Yeso ɨga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka Nazalɛtɨ. Agyaga ndɨ mʉtʉʉ kaɓʉ masɨ.
Amakɨ oɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ ka lɨmbɛngɨ.
52 Yeso a ndɨ kopingo kanɨ yimibo kakɨ anisisilo kambwa, anaɓosilo Kunzi na
ɓambanzʉ.

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Mataɣɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 A ndɨ syangasʉ sa tɛkɛɓɛ na kuɓukumuti sa ɓʉngama ka Tibelio, ngama mudingi
wa Lʉma. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Potio Pilatʉ andaga ndɨ iwili ya Yudɛa, Ɛlɔdɨ a ndɨ
ngama wa Galilaya. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi a ndɨ gɔnɨ ngama wa iwili ya Itulia na
Talakoniti ɓɛgɛyɔ Lisania a ndɨ mino ngama wa Abɨlɛnɛ.

2 Ana na Kayafa ɓa ndɨ ɓokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndɨ Yuani, mika
Zakalia ka ɨsa.
3 Kumbuso yi, Yuani ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya mutili mo liɓo ma Yɔlɔdanɨ,
anakʉwa ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.»
4 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ikpika ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!
5 Tikyoni mombuɗu masɨ,
gbotomosogoni ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓokpumo ɓayasɨ mʉɗɔngɔnɨ,
nononi ɓopisi ɓaɨyɨgaga,
mosulyo nɨɓayɔ ɓaya maɓyɛ.
6 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ndɛkɛ muhukuso ko Kunzi.»
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ɓambanzʉ ɓudingi ɓanadulyoku ɓɛ uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta ngbʉta ko Kunzi
nɨyɔ akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ, mosoni kaɓɨkya kʉsɔ kunu
ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso
matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
9 Gbɔnɨ a mbɨya wanʉ yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi: ɓagbɨtatʉ bʉkʉtɔ
tasɨ nɨtɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.»
10 Ɓambanzʉ ɓudingi kʉsɔ wa ambaza ɓamuusaga ndɨ Yuani ɓɛ: «Okwononi sɛ
kʉwa bɛ tagyɨ ɓʉnɨ?»
11 Usikisyaga ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na ɓasimizi ɓaɓa, apá mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ
na ɨyɨ ɓemoti, na nɨnɔ a na malɨlɨ, agyɨ ɓɛgɛyɔ.»
12 Ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓodoku ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayiɓotisiso, ɓamuusa Yuani ɓɛ:
«Muwonisilo, okwononi ɓɛ iɓusu tagyɨ ɓʉnɨ?»
13 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makokungonitɔgʉ ɓuyi kakɨtaga nɨɓɔ mʉtʉʉ ka ɓangama
aɓɨkya.»
14 Ɓasʉda ɓamuusa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓusu, takwanana kagya ɓʉnɨ?»
Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makukupyogonitɔgʉ ɓambanzʉ ɓuyi no ɓou gʉtʉgʉ kaʉɓʉkʉlyaga
lɨkpʉmʉka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mʉkalya kunu aka.»
15 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉndɨla, na mʉsasa. Ɓimuusaga ndɨ ɓɛ kɛgʉ sɛ ɓanʉ
Yuani nɨ Kilisito?
16 Yuani usikisya ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo, luki limoti nɨnɔ akodoku
a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ, nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka. Ɨyɨ,
amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku.
17 A na ɗunga mugwi, wakɨtʉlya kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga,
abiso ka basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ
kolimikogigʉ.»
18 Kʉwa wa, Yuani ʉpaga ndɨ mʉtʉʉ mɔgɔgɔ na ɓopisi dididi na kaʉɓɨkyaga
Mongoni Manza.
19 Luki limoti, Yuani a ndɨ kayoyiso Ɛlɔdɨ ngama wa Galilaya kyɛ ava ndɨ Elodia,
muko mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi. Na kyɛ agya ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka manyɛnyɛ makpʉ.
20 Kumbuso yi, Ɛlɔdɨ agya ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ kʉgbɛ kagwisisa Yuani.

Yuani aɓotisini Yeso
(Matayɔ 3:13-17; Malɨkɔ 1:9-11)

21 Kumbuso kauɓotiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, Yuani aɓotisa ndɨ gɔnɨ Yeso. Ko ngbingo
yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalʉmba wa, lɨsyɛ ohukwikono,

22 Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi. Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ nobiso mino lɨmbɛngɨ.»

Puponogo ka Yeso
(Matayɔ 1:1-17)

23 Yeso a ndɨ na ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ko ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino ligubo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓapandaga ndɨ ɓɛ a mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eli.
24 Eli nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi. Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Yanaɨ, Yanaɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ.
25 Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Amosi, Amosi nɨnɔ a ndɨ mika Naʉmʉ, Naʉmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Esili, Esili nɨnɔ a ndɨ mika Nagai.
26 Nagai nɨnɔ a ndɨ mika Matɨ, Matɨ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Simeini, Simeini nɨnɔ a ndɨ mika Yoseki, Yoseki nɨnɔ a ndɨ mika Yoda.
27 Yoda nɨnɔ a ndɨ mika Yuanani, Yuanani nɨnɔ a ndɨ mika Lɛsa, Lɛsa nɨnɔ a ndɨ mika Zelubabeli, Zelubabeli nɨnɔ a ndɨ mika Salatieli, Salatieli nɨnɔ a ndɨ mika Neli.
28 Neli nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Adi, Adi nɨnɔ a ndɨ mika Kɔsamʉ, Kɔsamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Ɛlɛmadamʉ, Ɛlɛmadamʉ nɨnɔ mika Ɛlɨ.
29 Ɛlɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yeso, Yeso nɨnɔ a ndɨ mika Eliezeli, Eliezeli nɨnɔ a ndɨ mika Yɔlamʉ, Yɔlamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi.
30 Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Simioni, Simioni nɨnɔ a ndɨ mika Yuda, Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Yɔnamʉ, Yɔnamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eliakɨmʉ.
31 Eliakɨmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Mɨlɨa, Mɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mika Mɨna, Mɨna nɨnɔ a ndɨ mika Matata, Matata nɨnɔ a ndɨ mika Natanɨ, Natanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Daudi.
32 Daudi nɨnɔ a ndɨ mika Yɛsɛ, Yɛsɛ nɨnɔ a ndɨ mika Obedi, Obedi nɨnɔ a ndɨ mika Bɔazɨ, Bɔazɨ nɨnɔ a ndɨ mika Sɔlɔmɔnɔ, Sɔlɔmɔnɔ nɨnɔ a ndɨ mɨka Nasoni.
33 Nasoni nɨnɔ a ndɨ mika Aminadabʉ, Aminadabʉ nɨnɔ a ndɨ mika Adimi, Adimi nɨnɔ a ndɨ mika Alini, Alini nɨnɔ a ndɨ mika Esiloni, Esilomi nɨnɔ a ndɨ mika Pelesi, Pelesi nɨnɔ a ndɨ mika Yuda.
34 Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yakɔbɔ, Yakɔbɔ nɨnɔ a ndɨ mika Isaka, Isaka nɨnɔ a ndɨ mika Abalahamʉ, Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Tela, Tela nɨnɔ a ndɨ mika Naholi.
35 Naholi nɨnɔ a ndɨ mika Selugi, Selugi nɨnɔ a ndɨ mika Leu, Leu nɨnɔ a ndɨ mika Pelegi, Pelegi nɨnɔ a ndɨ mika Ɨbɛlɛ, Ɨbɛlɛ nɨnɔ a ndɨ mika Sala.
36 Sala nɨnɔ a ndɨ mika Kenanɨ, Kenanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Alifakisadi, Alifakisadi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛmʉ, Sɛmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Nʉa, Nʉa nɨnɔ a ndɨ mika Lameki.
37 Lameki nɨnɔ a ndɨ mika Metusɛla, Metusɛla nɨnɔ a ndɨ mika Ɨnʉka, Ɨnʉka nɨnɔ a ndɨ mika Yaledi, Yaledi nɨnɔ a ndɨ mika Maleleli, Maleleli nɨnɔ a ndɨ mika Kainana.
38 Kainana nɨnɔ a ndɨ mika Enosi, Enosi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛtɨ, Sɛtɨ nɨnɔ a ndɨ mika Adamʉ, Adamʉ nɨnɔ a ndɨ miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Matayɔ 4:1-11; Malɨkɔ 1:12-13)

1 Yeso igoku kʉwa ka mutili ma Yɔlɔdanɨ, mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. Lɨmbɛngɨ lɨ nɨlɔ a ndɨ kakpokyoniso kʉ ka ɨsa.
2 Kʉ ɓɛyɔ, mumuyoniso a ndɨ kaɓɔɓɔ ka masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. Kalyalyagɨgʉ ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ. Nɨyɔ masyɛ mi nɨmɔ ɨtʉlyana, ɨmʉkana ndɨ nza.
3 Kʉwa wa, mumuyoniso aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya lɨtalʉ li nɨlɨ ɨitɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka.›»

4:4 4:4 Wanda ka Yɨgɨlya 8:3.

5 Kumbuso yi, mumuyoniso ɨnda ndɨ na ɨyɨ ka pa yɨkʉngʉ kʉgbɛ, amanya ko
ngbinga ɓemoti, moliki ma ɓʉngama masɨ ma ɔɓɨlɨ.
6-7 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso, nʉpátʉ ɓʉngama na ɨbɨba
yasɨ nɨyɨ wakaɨna yɨ, kyɛ ɓɛpá ndɨ ɨmɨ. Nakwanana gɔnɨ kapá mʉtʉ wasɨ nɨnɔ napa
kapá.»
8 Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Mubibiso Mombukwana-dakʉ
Kunzi, waɓanga asɨ ɨyɨ aka mʉkaka.›»
9 Mumuyoniso aga ndɨ ɓata na ɨyɨ ka Yelusalɛma, aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko
Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, 10 kyɛ
ikpikaga ɓɛ: ‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ ɓɛ ɓuɓuulyogi,›
11 ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ, ‹kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
12 Luki limoti, Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ
Mombukwana-dakʉ Kunzi.›»
13 Nɨyɔ mumuyoniso ama kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso ka ɓopisi dididi, asa ndɨ mbɛyɨ.

Yeso opungini ligubo kakɨ ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malɨkɔ 1:14-15)

14 Katʉkya kʉwa ndɨ wa, Yeso ɨga ndɨ ka Galilaya mutumo ɓɨɗɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu, mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ka iwili yi nɨyɔ yasɨ.
15 Atɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda na ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ
kabɨba.

Ɓambanzʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kabaɨlya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malɨkɔ 6:1-6)

16 Yeso ɨnda ndɨ ka Nazalɛtɨ, kʉ opinga ndɨ mino. Lɨsyɛ la kimumbiso, ingya ndɨ
ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agyaga ndɨ mino. Amaga ndɨ
katangʉlaga Moɓiso.
17 Ɓapá kɨtaɓʉ nɨyɔ mugyalandʉ Isaya okpika ndɨ. Akʉlana*, ɨna ndɨ pa nɨyɔ
ikpikaga mino ɓɛ:
18 «Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu a pa imoti na ɨmɨ,
kyɛ egboɗya ndɨ molingo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓayangya
Mongoni Manza.
Etikoku kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓa ligbito ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
nɨɓɔ ɓa na ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɛ miso ʉkʉlɨkanatʉ ɓata,
nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ,
19 kaɓɨkya bulyo syangasʉ si nɨsɔ Mombukwono-dosu
uwonisila ndɛkɛ mino ɓambanzʉ ɓʉnza kakɨ.»
20 Kumbuso yi Yeso oɗukufa kɨtaɓʉ, amigisya ndɨ mʉgya-ligubo. Ɓambanzʉ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓa kʉwa ndɨ kanda asa ɨyɨ aka ɓɨngbangbangba.
21 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Moɓiso mi nɨma itulyonini
kʉgʉ kunu nɨɓɔ makɛmʉkana.»
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibisa Yeso, nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ ko bulya mʉnzɨna
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ a ndɨ kopupa ka mʉnɔkʉ kakɨ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyɨ asɨ mika Yɛzɛfʉ aka mʉ!»
23 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨngʉnʉ aka makwanana ɓanʉ kɛtʉlya ligbitoku li nɨlɨ:
‹Mʉnganga, wihukusanɔ nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.› Mɛɓɨkyatʉ ɓanʉ gɔnɨ ɓɛ:
‹Tʉkana ndɨ masɨ nɨmɔ wagya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, gya kʉwa ɓɛgɛyɔ wa kʉnʉ wa.›»
24 Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mugyalandʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka, kɛgʉ na ɨbɨba ka mugi mi nɨnɔ iɓukuti mino.

4:8 **4:8** Wanda ka Yɨgɨlya 6:13. **4:11** **4:11** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:12** **4:12** Wanda ka Yɨgɨlya 6:16.
* **4:17** **4:17** *Akʉlana:* Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓoɗukufaga ndɨ kɨtaɓʉ abɛ kʉlʉgbʉ. **4:19** **4:19** Wanda ka Isaya 61:1-2.

25 Na ɓata, nakwanana kamʉɓikya lingʉnʉ aka ambɛ ko ngbingo ka mugyalandʉ
Ɨliya, ɓowoko ɓoko ɓi ɓa ndɨ ɓakpʉ ka Izaleli. Ko ngbingo yi nɨnɔ mbwayɨ kalʉkagɨgʉ
ndɨ ka ɓyanga ɓisaa na ɓatɨmba maɗɨya. Kʉwa wa mufefenge ma nza ɨtʉlyana ndɨ
ka mugi masɨ.
26 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Kunzi katɨkagʉ ndɨ Ɨliya ka ɓemoti luga kaɓʉ kiki asɨ ko woko
ɓemoti muko yi aka nɨnɔ ikaga ndɨ ka Zalɛpɛta ka iwili ya Sidɔna.
27 Na gɔnɨ, ɓakeɓu-keɓu ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandʉ
Elisa. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ aka luga kaɓʉ kahʉkagʉ ndɨ kiki asɨ Namani aka
nɨnɔ mʉtʉ wa iwili ya Sulia.»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ɓʉkana
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ.
29 Ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓatindikaga ndɨ Yeso kunzi wa gʉɗʉ, ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ
kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ ɓopika ndɨ mino gʉɗʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa ndɨ kapa katindikoku kʉnʉ
wasɨ.
30 Luki limoti, akɨtaga ndɨ luga kaɓʉ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ ya kakɨ.

Yeso ahukusini mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Malɨkɔ 1:21-28)

31 Yeso osya ndɨ kʉwa ka Kapɛlɛnaumu, gʉɗʉ wa iwili ya Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ ʉtɨwaga
ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
32 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbangaga ndɨ ɓambanzʉ kʉgbɛ kyɛ atɨwaga ndɨ no ngu.
33 Kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ na lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ. Apʉnga ndɨ kakʉgwaga:
34 «Hu! Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku ɓi
katimosisyo? Nakaumiba ɓɨnza ambɛ ɨwɛ nɨ wanɨ. Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu ko Kunzi.»
35 Yeso apamyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa ka alʉkʉ yi
nɨmʉ!» Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya ndɨ alʉkʉ nɔ wasɨ ɓɨngɔmʉ kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ, opupa ndɨ nɨ kagyogyisigʉ
36 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga
kaɓʉ ɓɛ: «Inguo ya mʉnzɨna tina pɨyɛ ma? Akapa mʉtʉʉ ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
no ɓou no ngu, anopupo!»
37 Mongoni ka Yeso ɨtʉlyana ndɨ pa yasɨ ka iwili yi nɨyɔ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Malɨkɔ 1:29-34)

38 Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aga kʉ ka Simoni. Tɨtakɨ
Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ kayɨmʉkana ɓʉdɨ, ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ ahukusi.
39 Yeso akpʉɗa ndɨ, adidikyo. Apamya ndɨ koloɓu, koloɓu osyo. Wa aka wa, ahʉka
ndɨ, apʉnga ndɨ kahugugubyo.
40 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ odidiko mino, ɓadulyoku ndɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ na
ɓokoloɓu dididi. Ubisilyaga ndɨ maɓɔkʉ yɨkaka-yɨkaka, anuhukuso.
41 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɨwɛ,
nɨ Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ na ɗɨya, anʉpakya kanzɨna kyɛ ɓa
ndɨ kamibo ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.
42 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, Yeso opupa ndɨ kaɨnda ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino.
Ambaza ka ɓambanzʉ apʉnga ndɨ kakɨsa, nɨyɔ ɓamɨna, ɓa ndɨ kapa kakpɨngba ɓɛ
kusonitɔgʉ ɓata.
43 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Okwononi gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma
Ɓʉngama ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ ɓagɔgɔ, kyɛ Kunzi etikoku ndɨ ko bulya yi nɨyɔ.»
44 Idukulaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda.

5

Yeso umokini ɓaɓiɓya ɓa mambwa
(Matayɔ 4:18-22; Maliko 1:16-20)

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya Gɛnɛzalɛti.*
Ambaza ka ɓambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi,
ɓamotosyo ɓikpwɔ.
2 Ina ndi mangbɔlɔ maɓa ɓuwobi na kubi. Ɓogwi ɓosi ɓɔ ɓafuma ndi, ɓosya
kasukusa moyo kaɓu.
3 Yeso aɗaka ndi ka ingbɔlɔ imoti, niyɔ ka Simoni, aɓikya ndi ɓɛ osisili mbɛyi mino
ɓyi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbɔlɔ, apunga kapá mutiwi ka ambaza ka ɓambanzu.
4 Niyɔ ama kanzina ɓɛyɔ, aɓikya Simoni ɓɛ: «Sisilo ingbɔlɔ ka pa yodu, kumbuso
yi, molubo moyo kunu.»
5 Simoni amigisya ɓɛ: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigu musi
gutugu ɓemoti aka. Yɛki iwɛ kuwa nɔ wekpomyi, nigilyatu ɓata kolubo.»
6 Ɓoluba kuwa ndi, ɓugwi ɓosi ɓudingi kugbɛ, moyo kaɓu apunga ndi katinikaga.
7 Ɓumaka ndi na maɓɔku ɓawai-daɓu niɓɔ ɓasikana ndi ka ingbɔlɔ yagɔgɔ ɓɛ
ɓusingyiku kanyɔ moyo. Ɓodoku ndi, iɓu ɓasi pa imoti, ɓotumisa ndi mangbɔlɔ
masi maɓa na ɓosi, apunga ndi komwaga liɓo.
8 Niyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ina ɓɛyɔ, ogwa no moli kambwa ka Yeso, aɓikya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, tukya ɓuwobi na imi kyɛ na mutu wa ɓunyɛ!»
9 Kyɛ kuɓangaku agya ndi kugbɛ, kaumina ɓosi ɓudingi niɓɔ ɓugwi ndi ɓɔ.
10 Gutugu Yakɔbɔ na Yuani ɓomika Zɛbɛdayɔ aka, ɓawai-daki Simoni, ɓaɓanga ndi
iɓu ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, Yeso aɓikya ndi Simoni ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgu, katukya
mbiya wanu, wakikigu ɓata munyɔ ɓosi, luki limoti wika kuwa munyɔ ɓambanzu ka
ɓunyɛ kaɓu.»
11 Ɓafuma ndi mangbɔlɔ, ɓasa masi, ɓapunga kaɓiɓyo yi.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Maliko 1:40-45)

12 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka guɗu ɓemoti ɓɛnɛ, mutu ɓemoti ninɔ keɓu-
keɓu a ndi ni amoni nzuyi yasi ɓitita, asilyoku ndi. Niyɔ amina Yeso, ogwa mokpukpu
kambwa kaki, igama na iyi ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka
kengumoso.»
13 Yeso anana ndi kuɓɔkukɔ, avila, aɓikya ɓɛ: «Noponi, ngumana!» Ko ngbingo yi
ninɔ aka nɔ, aluku nɔ angumana ndi ɓingɔ.
14 Kuwa wa Yeso agbityaga ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ: «Wakatumbulyogonitɔgu mumbanzu.
Luki limoti, winda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá apɛpɛ ɓɛyɔ Mutuu ka
Musa aɓikyo mino, iba mutu wasi ibi ɓɛ woukini ɓi.»
15 Gutugu ɓɛyɔ, mongoni ka Yeso a kuwa ndi asi kaɗa aka kugbɛ. Ɓambaza
ɓakpukpu ka ɓambanzu ɓamumukanaga ndi kamukana, anohukuso ɓokoloɓu kaɓu.
16 Luki limoti Yeso atukyaga ndi ɓipɛlɛ luga kaɓu, inda ka isa kalumba.

Yeso ahukusini zɛgɛsi
(Matayɔ 9:1-8; Maliko 2:1-12)

17 A kuwa ndi lisyɛ limoti, Yeso a ndi kapa mutiwi. Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa
Mutuu ka Musa ɓa ndi ɓukuliko wa gɔ wa, ɓodoku ndi katukya ko giyo yasi ya
Galilaya, ya Yudɛa na ka guɗu wa Yelusalɛma. Ngu ka Mombukwono-dosu yɔ apága
ndi ɓututungyo kohukuso ɓokoloɓu.

---

* **5:1 5:1** Ɓalikyagatu gɔni ɓɛ ibombu ya Galilaya.

18 Wɨna sɛ ɓambanzʉ ɓosiloku ndɨ, nɨ ɓabinikini zɛgɛsɨ ɓemoti kʉgʉ wa kalagba.
Ɓa ndɨ kakɨsa pisi kaguliso ka ndaɓʉ nɨyɔ Yeso a ndɨ mino, na kabiso kambwa kakɨ.
19 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓagulisa pisi yanɨ ko bulya ambaza ka
ɓambanzʉ. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ na ɨyɨ kugbondo, ɓatʉmba ndɨ mino mapala koukulya
ngala, ɓasisa kʉwa ndɨ na kalagba kakɨ luga ka ɓambanzʉ, kambwa ka Yeso.
20 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Yɛ wai, nupilyini ɓʉnyɛ
kakʉ.»
21 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ
mʉna akatʉmbwa Kunzi mʉ? Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka
yɨkaka?»
22 Yeso andʉnga ndɨ mʉtamanagɨ kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na
mʉtamanagɨ mi nɨmɔ?
23 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ!›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ:
‹Wamaga, wakpakyana!›
24 Luki limoti, nakapa kamumibiso ambɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yasɨ kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ kapɨlya ɓʉnyɛ.» Kʉwa wa aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ
wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»
25 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ amaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, abɨnɨka kalagba nɨyɔ a ndɨ
mino wakanga, aga kʉ kakɨ nɨ anabibiso Kunzi.
26 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓasɨ ba ndɨ kabibiso Kunzi nɨ
kʉɓangakʉ utumini ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tinini lɨkpʉmʉka lɨmbanga
na lɨsyɛ li nɨlɨ.»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:1-8; Malɨkɔ 2:1-12)

27 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso opupa ndɨ, amɨna ndɔmbɛ wa manzanza ɓemoti, ina ndɨ
ɓɛ Lawi, wakiko ka bilo kakɨ. Yeso aka na ɨyɨ aka ɓɛ: «Iɓyeku!»
28 Lawi amaga, asa ndɨ makpʉmʉka masɨ, apʉnga kaɓɨɓya.
29 Kʉwa wa, Lawi alyisisya ndɨ Yeso dumo mudingi kʉ kakɨ, ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza ɓakpʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na ɨɓʉ.
30 Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɨɓʉ, ɓapʉnga ndɨ
kaɨnzɨnzɨnya ka kpɔlɔ, ɓanumuusa ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makalyalya
na komwo pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
31 Yeso umigisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓapʉpʉ ɓakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki limoti, nɨɓɔ aka
ɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓɔ ɓakɨsaga.
32 Nakodokugʉ kaʉkɨsa ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti nɨɓɔ ɓanyɛ, iba kyɛ ɓayikosi
ɔɓɨlɨ kaɓʉ.»

Yeso akatʉmbʉlaga bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngbingo wa malʉmba
(Matayɔ 9:14-17; Malɨkɔ 2:18-22)

33 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓaɓɨɓya ka Yuani na nɨɓɔ kusu ɓoginyagatʉ
malɨlɨ ko ngbingo ɓɨgala-gala, ɓalʉmbagatʉ gɔnɨ. Luki limoti nɨɓɔ kakʉ, ɓikaga ɨɓʉ
asɨ kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nɨnɔ.»
34 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ makwanana kaʉgbʉma ɓambanzʉ nɨɓɔ
ɓumoki ko dumo wo vononi ɓɛ ɓakolyolyonitɔgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino pa
imoti na mbʉnya muko? Kigyonosigʉ!
35 Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ɓatʉmba mino mbʉnya muko luga kaɓʉ.
Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓoginyatʉ ndɛkɛ malɨlɨ ko ngbingo.»
36 Yeso utulyoku gɔnɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanʉagɨgʉ
panga ya kutuko kwambɨya koɗiko noyu ɨnzanza, kagya ɓɛyɔ, kutuko nɨkwɔ kwa
mbɨya kwɔ anʉɨka kyɛ panga yi nɨyɔ yambɨya yɔ kakwananɨgʉ na ɨnzanza.

37 Sɛ kʉwa gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓʉngwagɨgʉ vinya wambɨya
ka ɓambɨkɛ ɓayo bokuto ta ɓanyama ɓayɨgbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya
opumukisagatʉ ɓambɨkɛ, vinya agbɔ wasɨ.
38 Kinili, okwononi kaɗuko vinya wambɨya ka ɓambɨkɛ ɓayambɨya gɔnɨ.
39 Na gɔnɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kapa kamwo vinya
wambɨya nɨ amwini sɛ nɨnɔ mʉkpaga. Kyɛ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nɨnɔ mʉkpaga a wanza
kʉgbɛ.›»

6

Yeso akaɓɨkya lɨkpʉmʉka ko bulyo ya Lɨsyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-8; Malɨkɔ 2:23-28)

1 Lɨsyɛ la kimumbiso limoti, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kakɨtaga pisi ka ɓotiko
ɓaya nganʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓanatɨnaga ɓɛkazo ɓi, ɓanatubo na maɓɔkʉ, ɓanalya.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagya
nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
3 Yeso umigisya ɓɛ: «Makatangʉlagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ngama Daudi agya
ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino na ɓanza ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ava mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi. Alya, ʉpá gɔnɨ
ndɨ ɓawai-dakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓokumu ɓalyaga ndɨ mino nɨ ɨɓʉ aka mukati mi nɨmɔ.»
5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mika-mʉmbanzʉ nɔ a mombukwana Lɨsyɛ la
kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Malɨkɔ 3:1-6)

6 A ndɨ ɓata Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, Yeso ogulya ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda, apʉnga ndɨ kapá mʉtɨwɨ. Kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti a ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ kukwo.
7 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kanda Yeso ɓɨngbangbangba, ɓɛ ikanɨ
ahukusatʉ mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓamɨna na
ɨɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasʉngʉlyɨ.
8 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ. Aɓɨkya kʉwa alʉkʉ nɔ a ndɨ
kʉɓɔkʉkɔ kukwa nɔ ɓɛ: «Wamaga, wodoku wa luga ka ɓambanzʉ wa.» Amaga
ndɨ, isisilo luga kaɓʉ.
9 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakamumuusa ambɛ: Luki tina pɨyɛ lɔ okwononi
kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso? Kagya lɨkpʉmʉka lanza ka Lɨsyɛ la kimumbiso ikanɨgʉ
kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ? Kahukuso ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ ikanɨ kapʉta?»
10 Yeso ʉnda ɨɓʉ ɓasɨ ɓizumuuu, kumbuso yi, aɓɨkya kʉwa alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana
kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ ahʉka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndɨ mino.
11 Luki limoti, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ ɓakwanana kagya Yeso ɓʉnɨ.

Yeso upunogini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Matayɔ 10:1-4; Malɨkɔ 3:13-19)

12 Ka masyɛ mi ndɨ nɨmɔ, Yeso aga kalʉmba ka ngʉpa, asɨlya ndɨ asɨ malʉmba aka.
13 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ʉmaka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉpʉnaga tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga kaɓʉ nɨɓɔ
ʉlʉka kʉwa ndɨ ɓɛ ɓatʉtʉmbwa.
14 A ndɨ nɨ: Simoni (nɨnɔ Yeso alʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ), mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa,
Yakɔbɔ, Yuani, Filipi, Batulumei,
15 Matayɔ, Tʉma, Yakɔbɔ yi nɨnɔ mika Alʉfayɔ, Simoni* nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ
ka mugi kaɓʉ,

* **6:15 6:15** Ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Zɨlɔtɨ.

16 Yuda mika Yakɔbɔ sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso akatɨwa nɨ anohukuso ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 4:23-25)

17 Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosyoku ndɨ ka ngʉpa, ɓamaga ndɨ ka pa yanza ɓɨkpa. Wa ɓɛyɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓudingi ɓa ndɨ wa. Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ wa gɔ wa: ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ katʉkya iwili yasɨ ya Yudɛa, ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma, ka mutili ma Tilo sɛ kʉwa Sidɔna.
18 Ɓodoku ndɨ kamʉkana na ɓɛ Yeso uhukusi. Gʉtʉgʉ nɨɓɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ kaugyogyiso, ɓahʉka ndɨ.
19 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakɨsaga ndɨ kavɨla, kyɛ a ndɨ no ngu kʉsɔ kakɨ nɨyɔ uhukusaga ndɨ na iyu ɨɓʉ ɓasɨ.

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulyo ɨgyagya no kumbu
(Mataɣɔ 5:1-12)

20 Kʉwa wa Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na yangya,
kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓo kunu!
21 Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na nza mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ mikutatʉ ndɛkɛ!
Ɨgyagya kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma kagama mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ matɨbatʉ ndɛkɛ!
22 Gwoni magyagya kika kanɨ ɓambanzʉ ɓakamʉmʉya, ɓanamʉkya, ɓanamʉtʉmbwa, ɓanamʉbɨnɨkya makpʉmʉka manyɛnyɛ ɓitititi, ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, gwoni magyagya, mobumbukaga ɓɨtɨta-tɨta, kyɛ minisona ndɛkɛ na mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ mino ɓogyalandʉ.
24 Luki limoti, kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma na mukumbo,
kyɛ ɨgyagya kunu kʉwa yu nɨyɔ aka yɔ mo mino yɔ!
25 Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ ma ɓakikutogo mbɨya yi wanʉ,
kyɛ mɨmʉkanatʉ ndɛkɛ nza!
Kumbu kunu iɓunu yi nɨɓɔ makatɨba mbɨya wanʉ,
kyɛ malyatʉ ndɛkɛ kumbu, migomisogo!
26 Kumbu kunu kika nɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakamʉbɨba, kyɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓʉgyaga ndɨ mino ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.»

Huponi ɓomuyoniso kunu
(Mataɣɔ 5:38-48; 7:12)

27 «Luki limoti, nakamʉɓɨkya iɓunu nɨɓɔ makɛmʉkana ambɛ: Huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza nɨɓɔ ɓakamʉmʉya.
28 Wolikyoni ɓʉɓʉnga ko Kunzi ka nɨɓɔ ɓakamugbusyo, mʉkʉngʉlya nɨɓɔ ɓakamugyogyiso.
29 Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga, wayikosilya gɔnɨ nɨyɔ yagɔgɔ. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya koti kakʉ, wasɨlya gɔnɨ simizi.
30 Mʉmbanzʉ wasɨ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya luki, wakaɓikyonitɔgʉ ɓɛ umigisilyi.
31 Nɨlɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, ugyilyoni ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
32 Kika nɨ mʉpaga nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓapananaga luga kaɓʉ aka gɔnɨ.
33 Kika nɨ magyaga ɓʉnza ka nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉgyɨlyaga ɓʉnza, minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ aka ɓagyaga ɓɛgɛyɔ.

34 Minisana na ɨzangɨya tino, kika nɨ mukupisaga iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ
ɓakwanana kamumigisilyo? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓokupisanaga luga kaɓʉ aka iba
ɓigisyoni luki li nɨlɔ aka lɔ!
35 Luki limoti, iɓunu huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza. Kupisoni nɨ makɛgʉ
ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓamumigisyatʉ. Kʉwa wa, minisana ndɛkɛ na mʉkalya
mudingi, mika ndɛkɛ ɓomiko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉnza kakɨ a ka ɓatʉ
ɓasɨ iki ka nɨɓɔ ɓakamigisyogigʉ ɨbɨba na ka ɓatʉ ɓanyɛ.
36 Wikoni na mambɛngɨ mo kumbu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Obonu o mino na lɨmbɛngɨ lo
kumbu.»

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Matayɔ 5:38-48; 7:12)

37 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, Kunzi kamʉkʉlyɨgʉ ndɛkɛ nɨmɔ
kunu ɓɛgɛyɔ, makubisonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ na mʉkɔmbʉ, Kunzi kamubisigʉ ndɛkɛ na
mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ, hupilyoni ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpɨlya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.
38 Hupóponi ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpápa ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ. Amuɗukilyaga ndɛkɛ ka
mbɨyɔ kunu ɨsangɨ ya mʉpʉnga nɨyɔ yanza, mʉpɨpa, mʉkpɨndɨla ɓɨnza ɓɨmvɨ,
mutumo na mʉkala, onogwanana ɓɨgbɨya-gbɨya. A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyaga
mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.»
39 Kʉwa wa Yeso ʉtʉlya ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ
akwananatʉ kakpokyonisa dakɨ? Gʉtʉgʉ iki yi aka! Kagya ɓɛyɔ, ɓogwa ɨɓʉ ɓasɨ
ɓaɓa ka lɨɓyɛ.
40 Mʉɓɨɓya gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kakɨtaga muwonisilo kakɨ, luki limoti
mʉɓɨɓya wasɨ nɨnɔ ɓawonisilaga ɓɨnza, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ.
41 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ, nɨ
wakɛgʉ sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?
42 Wakwanana pɨyɛ kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Ya, gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko liso›,
ɨwɛ nɨnɔ wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɨna ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ? Ɨwɛ mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ
mʉna, wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaɨna
ɓɨngbanganya kanyɔ okuku nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Matayɔ 7:16-20; 12:33-35)

43 «Sɨbʉkʉsɔ sanza kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanyɛ, na gɔnɨ sɨbʉkʉsɔ sanyɛ
kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanza.
44 A ɓɛyɔ, ɓibaga bʉkʉtɔ tasɨ ko bumo yi aka. Ɓakapwagɨgʉ manga kʉgʉ wa
sɨbʉkʉsɔ so mowo, na ɓakapwagɨgʉ mbʉnyɛ kʉgʉ wa muligi mo mowo.
45 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ
lanza. Mʉtʉ wanyɛ agyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ
lanyɛ. Kyɛ mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ opupisaga makpʉmʉka nɨmɔ ikaga mutumo ka
lɨmbɛngɨ kakɨ.»

Bɨbʉ ka ɓopipiko ɓaɓa
(Matayɔ 7:24-27)

46 «Ko bulya ɨkɨ yɔ mɛmakaga mino ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu›
nɨ makɛgʉ kagya nɨlɔ nakamʉɓɨkya?
47-48 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨɓyaga, anʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ
alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kopika ndaɓʉ. Akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lodu, obisa muɓumbe kʉgʉ
wa lɨtalʉ. Ngbingo yi nɨnɔ tumo odoku mino, liɓo oɓuna ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓa ndaɓʉ
yi nɨyɔ, luki limoti nɨ koɗukonigʉ, kyɛ ndaɓʉ ipika ndɨ yanza.
49 Luki limoti, mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ no mino kaɓɨkya, a abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kʉgʉ wa

lɨtɔmbʉ aka nɨ kokpugʉ muɓumbe. Ngbingo yi nɨnɔ liɓo okikoku mino ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ndaɓʉ yi nɨyɔ, oɗukana ndɨ ɓɨgala-gala, yasɨ ɓɨgbatata.»

7

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda wa Lʉma
(Mataɣɔ 8:5-13)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ na ilu ka ambaza nɨnɔ a ndɨ na ɨyɨ mukungulo nɔ, ogulya kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ɓemoti ka ɓasʉda wa Lʉma a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ apaga ndɨ kʉgbɛ. Mʉgya ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
3 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ ʉkana mongoni ka Yeso, atɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti-ɓemoti ka Ɓayuda ɓɛ ɓamokilyiku, oduku kahukuso mʉgya-ligubo kakɨ.
4 Nɨyɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓɨtatanaga na ɨyɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ nɨnɔ okwononi ɓɛ mʉgyɨlya ɓɛyɔ o mino kaʉɓɨkya,
5 kyɛ apagatʉ mugi kusu, ɨyɨ aka gɔnɨ nɔ atipikisilyo ndaɓʉ kusu ya malʉmba.»
6 Kʉwa wa, Yeso aga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. A kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ aka ka mʉsɛngɨ, kanɨ ngama yi nɨnɔ anatikilyoku ɓawai-dakɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Kokwononigʉ ɓɛ wingyoku kʉnʉ ka ndaɓʉ kamɨ.
7 Kinili nimini ɓi gɔnɨ ɨmɨ ambɛ sokwononigʉ kaɨnda kʉ kakʉ. Luki limoti, ɓikyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ akwanana kahʉka.
8 Ɨmɨ, na kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama kamɨ, na gɔnɨ na na ɓasʉda kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga, nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku, nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
9 Nɨyɔ Yeso ʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ngama ka ɓasʉda a ndɨ kanzɨna mɔ, lɨkpʉmʉka ambanga. Oyikana ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ kaɓɨɓya nɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: Nakaninigʉ ndɛkɛ baya yidingi abɛ nɨyɨ lugo ko ɓomikya Ɓezaleli!»
10 Nɨyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓosilo, ɓatakanya ndɨ mʉgya-ligubo nɨ oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

11 Ɓʉgala ɓi, Yeso ɨnda kʉwa ndɨ ka mugi mimoti nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Naini, ɓaɓɨɓya kakɨ na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
12 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, abangana ndɨ na ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnda kolumbo manda ka mʉwanza ɓemoti. Ɨɓʉkʉta ndɨ ɨyɨ mʉkaka aka ka amakɨ, nɨnɔ a kʉwa ndɨ gɔnɨ woko. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ pa imoti no woko yi nɨnɔ.
13 Nɨyɔ Mombukwono-dosu amɨna muko yi nɨnɔ, akwilya kumbu, aɓɨkya ɓɛ: «Wasa mʉgamʉ.»
14 Kumbuso yi, isisila ndɨ, avɨla sanda, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na iyu yɨbɨnɨka ɓamaga. Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Mikya-ɓawanzaaa, nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga!»
15 Wa aka wa, mikya ɓalʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ manda nɔ iko, apʉnga ndɨ kanzɨna. Kumbuso yi, Yeso apá ndɨ amakɨ.
16 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓongisa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ kabibisa Kunzi ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mugyalandʉ ɓemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na gɔnɨ: «Kunzi osingyiniku lɨvananza kakɨ!»
17 Na mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɨtʉlyana kʉwa ndɨ ka iwili yasɨ ya Yudɛa no giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi wa.

Yeso nɨ Masiya nɨnɔ a ɓanʉ kodoku
(Mataɣɔ 11:2-19)

18 Ɓaɓiɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓapága ndɨ Yuani mongoni masɨ. Kʉwa wa, Yuani
ʉmaka ndɨ ɓaɓa luga kaɓʉ,
19 ʉtika ndɨ kʉ ka Mombukwono-dosu kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
kodoku, ikanɨgʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»
20 Nɨyɔ ɓatu ɓi niɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ
atitikiku kaumuusa ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku ikanɨgʉ takwanana
kaɓʉnda wagɔgɔ?›»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu dididi,
niɓɔ ɓakɨgyagya, niɓɔ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukusa ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi niɓɔ
ɓa ndɨ no koloɓu ya mamɔmɔ.
22 Kumbuso yi, Yeso usikisya ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani
nɨlɔ mini na nɨlɔ mukoni: ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, niɓɔ
ɓa mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana,
ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
23 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka Yuani-Mubatizaɨ

24 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ Yuani utikoku ɓaga ndɨ, Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya ambaza ka
ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ kʉ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ
nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
25 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki
limoti, niɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ, ɓika na ɔɓɨlɨ wanza, ɓikaga ka
ɓandaɓʉ ka ɓangama.
26 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ
akitogito mugyalandʉ.
27 Kyɛ ikpika ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kyɛ uɓungusyili pisi.›»
28 Nakamʉɓɨkya ambɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na muko, nɨnɔ a
mudingi kakɨtaga Yuani. Luki limoti nɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ko Kunzi
a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
29 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ na gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓamʉkana ndɨ, ɓiba
ɓɛ Kunzi a ngbingbili, Yuani uɓotisa ndɨ.
30 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ Kunzi a ndɨ kapa kʉgʉ kaɓʉ, ɓamʉya ndɨ ɓɛ Yuani uɓotisi.»
31 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nakwanana pɨyɛ kaukingyoso ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na ɓɛkɨ?
Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ?
32 Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓi niɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga
ɓɛngɛnɨ ɓɛ: ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ nɨ makoɓinigʉ! Tamumbimbilyi ɓi mambʉ
ma idumasʉ nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
33 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani-Mubatizaɨ odoku ndɨ, kalyagɨgʉ ndɨ mukati, kamwogigʉ ndɨ
gɔnɨ vinya, iɓunu aka ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
34 Mika-mʉmbanzʉ odoku kʉwa ndɨ, analyalya, anomwo, iɓunu aka ɓɛ: ‹Mundoni
alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!›
35 Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓabaɨlya.»

Yeso ogulyini ka ndaɓʉ ka Simoni

36 Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ Yeso kalyalya ɨɓʉ na ɨyɨ kʉ kakɨ. Yeso ɨnda ndɨ kʉ
ka alʉkʉ yi nɨnɔ, iko, ɓapʉnga kalyalya.

37 Muka ɓemoti wa yɨgya yanyɛ, ikaga ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ. Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso
akalyalya kʉ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku ndɨ na mʉkɛʉ mimoti nɨmɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ
la alibati,* otumini na malazi ɓɨɗɛ.
38 Amaga ndɨ kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magʉ kakɨ. A ndɨ kagama, anuɗukusogo
ɓomomiso-miso ka magʉ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kʉwa ndɨ no tukatʉ kakɨ,
anopututo magʉ, akpazya ndɨ na malazi.
39 Nɨyɔ Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndɨ Yeso ɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ kʉsɔ kakɨ ɓɛ: «Kiko
ɓi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a mugyalandʉ walɨngʉnʉ, akwanano ɓi kaiba ɓɛ muko yi nɨnɔ
akavɨvɨla nɔ a na yɨgya yanyɛ.»
40 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya Mufalisayɔ nɔ ɓɛ: «Simoni, na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya.»
Simoni asikisya ɓɛ: «Muwonisilo, ɓɨkyanɔ.»
41 Yeso aɓikyoku ɓɛ: «Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓa ndɨ no luɓu ka mʉtʉ ɓemoti. Ɓemoti a ndɨ
no luɓu wa ɓambuma ɓamɨya kuɓukumuti na wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
42 Yɛkɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓakɛgʉ ndɨ no ɓuyi kakalya luɓu yi nɨnɔ, ʉpɨlya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ
ɓaɓa. Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ ika na sɨpananɨsɔ kʉgbɛ na alʉkʉ yi nɨnɔ?»
43 Simoni asikisya ɓɛ: «Nakaɨna abɛ nɨnɔ apɨlya ndɨ nɨ a na ɓuyi ɓudingi kʉgbɛ.»
Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»
44 Kumbuso, oyikana ndɨ kʉ ka muko yi nɨnɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Watʉ kamɨna
muko yi nɨmʉ? Wa nogulyiku mino kʉ kakʉ wanʉ, wakepigʉ liɓo la magʉ, luki
limoti muko yi nɨmʉna esukusi magʉ no ɓomomiso-miso, ɛkpaga no tukatʉ kakɨ.
45 Waketitilyigʉ ɓi kepututo, luki limoti muko yi nɨmʉ kupigʉ kepututo magʉ
katʉkya wa aka wa nogulyiku mino wanʉ.
46 Weketikiligʉ molingo ka mʉ, luki limoti ɨyɨ etikilito magʉ na malazi.
47 Kinili nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ owonisili,
akaibisiso ɓɛ ɓapilyini ɓʉnyɛ ɓudingi nɨɓɔ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ Kunzi apɨlyaga
ɓʉnyɛ ɓakɛɗɛ, owonisilaga sɨpananɨsɔ sɨkɛɗɛ gɔnɨ.»
48 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya kʉwa muko yi nɔ ɓɛ: «Ɓupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
49 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ
ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a mbɛyɨ wanɨ, kaɨkpʉnda kapɨlya ɓʉnyɛ?»
50 Luki limoti Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛ: «Baya kakʉ uhukusini, waga
na mazɨyɔ.»

8

Ɓoko nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ pa imoti na Yeso

1 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ka
ɓagʉɗʉ no giyo dididi. Ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
2 Ɓoko ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ Yeso ʉnyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukuso ɓokoloɓu,
ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ: a ndɨ nɨ Malia Magadala, nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ maɗɨya na ɨka,
3 Yuana, muka Suza nɨnɔ a ndɨ zamʉ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ, na ɓagɔgɔ ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓapága ndɨ ɓuyi kaɓʉ kabɨnɨka ɓuti ka Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

Yeso akatwa lizuni la lɨkʉna
(Mataɣɔ 13:1-9; Malɨkɔ 4:1-9)

4 Ɓambanzʉ ɓasingyoku ndɨ Yeso kotukyoku ka ɓagʉɗʉ dididi. Nɨyɔ ambaza
mudingi a ndɨ kamʉmʉkana ɓɛyɔ, ʉtʉlya kʉwa lizuni li nɨlɨ:
5 «Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna masɔlɔ kakɨ. Nɨyɔ a ndɨ kakʉna ɓɛyɔ, bumo yi
yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga ndɨ, ɓombu ɓalya.

* **7:37 7:37** *alibati:* Ɓʉsɔlɔ ɓa tʉkʉtɔ totu nɨtɔ ɓalʉkaga ndɨ notu makpʉmʉka dididi abɛ: ɓambɨkɛ, mawɛngʉ, ɓosupa.

6 Nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtalʉ. Nɨyɔ aɓaka, ʉmɨlaga kyɛ lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ no liɓo.
7 Yagɔgɔ anyʉka ndɨ ko kpokiki. Nɨyɔ apʉnga kaɓaka, kpokiki aɓaka ndɨ gɔnɨ iyu, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.
8 Luki limoti nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka ndɨ, aɓʉkʉta ɓɛkaza ɓɨyʉyʉyʉ. Ɨkaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo yakpʉ kʉgbɛ.» Nɨyɔ Yeso ama kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, apamɨkana ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulyo tino yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Malikɔ 4:10-12)

9 Kʉwa wa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ Yeso isi ya lizuni li nɨlɔ.
10 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓʉngama kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga ɨɓʉ pisi ka mozuni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka moɓiso ɓɛ:
‹Bika kaanda nɨ ɓakɛgʉ kaɨna,
ɓanʉkana nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo.›»

Yeso akaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓɨɓya lizuni la lɨkʉna
(Matayɔ 13:18-23; Malikɔ 4:13-20)

11 «Mʉtʉmbʉlagɨ ma lizuni nɨma: masɔlɔ a likingyosi la lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ pisi kʉ masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ mino. Ɓʉkanagatʉ, luki limoti mumuyoniso odoku, anyɔ lɨkpʉmʉka ka mambɛngɨ kaɓʉ. Ʊkpɨngba kabaɨlya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ na kainisono na muhukuso.
13 Masɔlɔ nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtalʉ, a nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka, ɓogwi na ɨgyagya. Luki limoti ɓa abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ kɛgʉ no lyo, ɓaɓɨnɨkyanaga ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Ko ngbinga wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓatʉkya ka baya.
14 Nɨmɔ ogwa ndɨ ko kpokiki, a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaidukulogo ka baya, mʉtamanagɨ mudingi, mʉsasa ma mukumbo na ma lɨtɔmbʉ ʉkanda ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ. Ka muliɓo mi nɨ ɓakopígʉ masɔlɔ mʉngata.
15 Nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanagya yi. Ɓoɓuulyogo, aɓʉkʉta masɔlɔ, ɓakoyikonogigʉ ka baya gʉtʉgʉ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Malikɔ 4:21-25)

16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ atʉnaga tala agbukumisya ɓata na mʉmbɨ ikanɨ abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kʉgʉ, ka pa nɨyɔ ɓabisogo mino iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kogulya ɓɨnɨ ɓʉngbanganya.
17 Kʉwa wa gɔ wa, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ la kɨsʉma nɨ kimibisikosigʉ, ipupisa ka pa yangba.
18 Ɛɛɛ, wiminyonito ɓɛyɔ mo mino kaʉkana yɔ! A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ nɨlɔ akasɨma ɓɛ a nolu.»

Lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Malikɔ 3:31-35)

19 Amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ kanda, luki limoti ɓakakwananagʉ ndɨ kasilyo ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
20 Ɓaɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓakaʉkɨsa kunzi kʉ, ɓakapa kaʉmɨna.»

21 Luki limoti Yeso usikisya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Mataɣɔ 8:23-27; Malɨkɔ 4:35-41)

22 Lɨsyɛ limoti Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Tozobini kʉsyakʉ wa ibombu.» Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.

23 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kazaba nɔ, Yeso alala ndɨ ɓɨpɛ. Mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo ko ngbinga ɓemoti aka, ɨngbɔlɔ apʉnga komwaga liɓo. Ɓa kʉwa ndɨ ka mʉkpanga ma kukwakʉ.

24 Ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ kagbugbutiso, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»

Nɨyɔ Yeso ogbugbutoku, apamɨlya mbumbo na mʉɓaka, mbumbo asa ndɨ kovivo, pa aka ndɨ ɓiwo.

25 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Baya kunu a yanɨ?»

Luki limoti ɓaɓanga ndɨ, ɓombomboyo, ɓanuusana ɓɛ: «Inguo ya mumbanzʉ tino pɨyɛ mʉ? Akapá mʉtʉʉ gʉtʉgʉ ko mbumbo no liɓo, masɨ anamʉkana!»

Yeso anyuni mʉlʉkʉ ɓemoti mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
(Mataɣɔ 8:28-34; Malɨkɔ 5:1-20)

26 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ kʉsyakʉ, ka iwili ya Ɓagɛlasɨ, tili na iwili ya Galilaya.

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kosya ka ɨngbɔlɔ, mʉlʉkʉ ɓemoti wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, odoku ndɨ kambwa kakɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Mututu kɛgʉ ɓuwobi, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ asɨ ndumbu aka. Kasyɛgɨgʉ ɓata ndɨ ka ndaɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓambʉkʉ aka.

28 Nɨyɔ amɨna Yeso ɓɛyɔ, apamɨkana, ogwa kambwa kakɨ, apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na ɨwɛ opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki, wakegyogyisonito ɓaka!»

29 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ opupi kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ nɨ andungulyogini nganga ɓɨkyɔ. Gʉtʉgʉ ɓakakanda ndɨ maɓɔkʉ na magʉ na ɓaselegeni ɓɛ kyɛ kokyogonito, ɨtɨnaga ndɨ asɨ ɓitututu. Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la ɓʉnyɛ lɔ akpamyaga ndɨ kaɨnda kʉ ka ɨsa.

30 Yeso amuusa ɓɛ: «Wina ɓʉ?»

Asikisya ɓɛ: «Nina bɛ ‹Ndube›» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ nɨ amingyini mudingi.

31 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ kukpomyonitɔgʉ ɓaka kogwa ka lɨɓyɛ lo ɓuku.

32 Wɨna sɛ ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa. Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ʉsɨlyɨ pisi kogulya ka ɓangʉya ɓi nɨɓɔ. Abaɨlya.

33 Kʉwa wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ opupa ndɨ kʉsɔ ka alʉkʉ nɔ, ogulya ndɨ kʉsɔ wa ɓangʉya. Ambaza ka ɓangʉya wasɨ osya ndɨ ko dido wa ngʉpa kadwɛ ka ibombu, ɓolinda ndɨ.

34 Ngbingo yi nɨnɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓangʉya ɓɨna ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɓɨga ndɨ mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na ka ɓogiyo.

35 Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ. Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Yeso, ɓatakanya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ apupa ndɨ nɔ mukuliko ɓuwobi na Yeso, kanɨ imokisyini kutuko, mʉpɨla ɓɨnza ɓipisiii. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.

36 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛyɔ alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ mino.

37 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Gɛlasɨ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa
ndɨ kaɓanga kʉgbɛ. Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ, atʉkyɨlya lɨgʉndʉ.
38 Mʉtʉ yi nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ
ɓaganɔ ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
Luki limoti, kanɨ Yeso kopagʉ. Aɓɨkya ɓɛ:
39 «Wɨga kʉ kakʉ, wotumbulogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Kunzi ugyilyi.»
Aga ndɨ, oɓikyogoku ka gʉɗʉ wasɨ nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ.

Yeso ahukusini muko ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo muko yi
(Mataɣɔ 9:18-26; Malɨkɔ 5:21-43)

40 Nɨyɔ Yeso ɨga ɓata kʉsyakʉ wa ibombu, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ atɨlya
ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉnda.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda
nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo odoku ndɨ, ogwa kambwa ka Yeso, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ adwɨnɔ
ɓaka kʉ kakɨ,
42 kyɛ mikakɨ ɓemoti aka muko yi, wa ɓyanga banda tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, a ɓuwobi
kosisa lɨmbɛngɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kaaga kʉ, ambaza amotosya ndɨ ɓɨkpwɔ.
43 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ kʉsɔ wa
ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. A ndɨ nɨ omoni mukumbo kakɨ masɨ kaʉkalyaga ɓamʉnganga,
luki limoti kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso.
44 Muko yi nɨnɔ akpuɗoku ndɨ Yeso ya kumbuso, avɨla mʉ ma kutuko kakɨ. Wa aka
wa, ɓangʉ asa ndɨ kapupo. 45 Yeso aka ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ nɔ evili?»
Ɓatʉ ɓasɨ ɓanganya ndɨ, Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: «Muwonisilo, wakɛgʉ mbɛyɨ kaɨna ɓɛyɔ
ɓambanzʉ ɓukunguli mino yɨ, ɓumotosya ɓɛnɛ?»
46 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Iyo, mʉmbanzʉ ɓemoti evilito, kyɛ nimukonito ngu
kepupo.»
47 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨna ɓɛ ɓandungini, odoku gʉgʉma na kʉɓangakʉ, ogwa
kambwa ka Yeso. Kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ wa, atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya tino
yɔ avɨla ndɨ mino Yeso na ɓɛyɔ ahʉka ndɨ mino ko ngbinga ɓemoti.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikya ɓoko mʉna, baya kakʉ uhukusini. Waga na mazɨyɔ.»
49 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna nɔ, mʉtʉ ɓemoti otukyoku ndɨ ka Yailo,
ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨkya ɓɛ: «Mikakʉ osisini lɨmbɛngɨ.
Wasa ɓata kadomiso Muwonisilo.»
50 Nɨyɔ Yeso ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ ɓɛyɔ, aɓɨkya Yailo ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ!
Wika na baya aka, mikakʉ ahʉkatʉ.»
51 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso adwɛ mino ka ndaɓʉ ka Yailo, kapagʉ ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ
kogulya pa imoti na ɨyɨ ka ndaɓʉ, kiki asɨ nɨ Pɛtɛlɛ aka, Yuani, Yakɔbɔ, abakɨ na amakɨ
miki.
52 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kagama na kaɨgama ko bulya ko miki yi nɨnɔ okwa ndɨ nɔ. Luki
limoti Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wosoni kagama, miki kɛgʉ mukwo, luki limoti a ka tɔtɔ.»
53 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa, kyɛ ɓa ndɨ kaiba ɓɛ miki a manda.
54 Luki limoti Yeso agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Miki aaa, wamaga!»
55 Ozuzukoku, amaga ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. Yeso aka ndɨ ɓɛ ɓapí malɨlɨ.
56 Abakɨ na amakɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ lɨmbanga lɔ, luki
limoti Yeso ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

9

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:5-15; Malɨkɔ 6:7-13)

1 Kʉwa wa, Yeso ʉmʉmʉla ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ʉpá ngu na ɓʉngama
kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ na kohukuso ɓokoloɓu.
2 Kumbuso yi, ʉtika ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi na kauhukuso
ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka abɛ mʉdʉkpɔ, kʉgba,
mukati gʉtʉgʉ ɓuyi aka, na makuvonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa-ɓaɓa.
4 Pa yasɨ kʉ ɓamʉtɨlya ɓanʉ mino, wikoni iɓunu asɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, kadwɛ
ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ɓanʉ mino ka mugi mi nɨmɔ.
5 Pa yasɨ kʉ ɓambanzʉ ɓakamʉtɨlyɨ ɓanʉ mino, puponi ka mugi kaɓʉ, mɨbʉmaga
liɓungu la ɓakagba kunu, kaumibisa ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
6 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ, ɓolingya giyo yasɨ. Ɓanaɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓapa ɓayasɨ, ɓanuhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.

Ɛlɔdɨ Atipasɨ a ndɨ kakɨsa kamiba Yeso
(Mataɣɔ 14:1-12; Malɨkɔ 6:14-29)

7 Wa Ɛlɔdɨ nɨnɔ a ndɨ ngama wa Galilaya ʉkana mino lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ
kaigyonosa lɔ, amama ɓɨgbagba nɨ kɛgʉ ɓata kaiba ɓɛ agya ɓʉnɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti
ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ opupiniku ka ɓabɨlɨ!»
8 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ Ɨlɨya ipupisiniku ɓata!»
Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ wandɛlɨ ɓemoti opupiniku ka ɓabɨlɨ!»
9 Luki limoti, Ɛlɔdɨ aɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nakusisoni ndɨ Yuani mʉ. Wanɨ sɛ kʉwa ɓata
mʉna nakaʉkana makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ kakɨ mʉ?» A ndɨ kakɨsa
kamɨna Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
(Mataɣɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Yuani 6:1-14)

10 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Yeso masɨ nɨmɔ ɓa ndɨ nɨ
ɓogyini. Ɨnda ndɨ na ɨɓʉ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino, ɓuwobi na gʉɗʉ
ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Bɛtɛsaida.
11 Luki limoti, nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ kaʉkɨsa. Nɨyɔ
ɓadwɛ, Yeso ʉtɨlya, ʉnzɨnɨlya kʉgʉ wa Ɓʉngama ko Kunzi, uhukusa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaigyogyiso na ɓokoloɓu.
12 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ apʉnga mino kogwo, ɓatʉtʉmbwa ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Hʉɓɨkya nɛkɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓaga kakɨsa pa ya ɓusisini no
luki lɨlya ka sɛngɨ na ka ɓandaɓʉ nɨɓaɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ, kyɛ ta wanʉ ka ɨsa.»
13 Luki limoti ʉɓɨkya ɓɛ: «Hupóno malɨlɨ asɨ nɨ iɓunu aka ɓamombukwana-daɓʉ
ɓi.»
Ɓasikisya ɓɛ: «Ta iɓusu asɨ na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa. Wakapa ɓɛ
tɨndɨ koluwo malɨlɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ?»
14 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ wa banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Hulikisoni nɛkɨ ka magbʉta. Lɨgbʉta limoti-limoti
ika na ɓambanzʉ banda ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.»
15 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓulikisa ndɨ ɓasɨ.
16 Yeso ava mukati nɨmɔ kuɓukumuti mɔ na ɓosi ɓaɓa, ɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
amigisya Kunzi ɨbɨba. Kumbuso yi agbananaga, ʉpá ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓalʉpyɨ ka ambaza
ka ɓambanzʉ.
17 Ɓasɨ ɓalyalya, ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla kʉwa nɨmɔ
otigala ndɨ mɔ, ogwa ndɨ mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Masiya
(Mataɣɔ 16:13-19; Malɨkɔ 8:27-29)

18 Lɨsyɛ limoti Yeso akɨɗa ndɨ kalʉmba, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ. Umuusa
ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»

19 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨwɛ nɨ Yuani-Mubatizaɨ,
ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɓemoti
wandɛlɨ nɨnɔ opupiku ɓi ka ɓabɨlɨ.»
20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ
nɨ wanɨ?»
Pɛtɛlɛ amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Masiya nɨnɔ ko Kunzi.»
21 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ ɓakaɓikyonito mʉmbanzʉ.
22 Omotiloku ndɨ ɓata ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ,
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓambimbo,
ɓamwisiso. Luki limoti, ka lɨsyɛ la masaa kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, opupoku ka
mbʉkʉ.»
23 Kumbuso yi ʉɓɨkya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ
ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ masyɛ masɨ, anɛɓɨɓya.
24 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, aɓungusatʉ,
luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kamɨ, ahukusatʉ ndɛkɛ.
25 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ, nɨ aɓungusini ikanɨ
aputini ɔɓɨlɨ kakɨ ɓɨkpɛ?
26 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ,
Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ ɨyɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba
kakɨ na ka ɨbɨba ka Baba pa imoti na ɓamalaika ɓotu.
27 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, a lɨngʉnʉ: ɓambanzʉ ɓemoti-
ɓemoti nɨɓana ɓa wanʉ, ɓakokwigʉ ndɛkɛ kanɨ ɓakinigʉ Ɓʉngama ko Kunzi.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayɔ 17:1-8; Malɨkɔ 9:2-8)

28 Ɓuwobi kadwɛ pɔsɔ imoti kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso aɗaka ndɨ ka
ngʉpa pa imoti na Pɛtɛlɛ, Yuani na Yakɔbɔ kalʉmba.
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kalʉmba nɔ, misa kakɨ igomosyana ndɨ, ɓotu kakɨ
oɓuɓa ndɨ ɓitu abɛ ngbangbata kangɨnana.
30 Ɓambanzʉ ɓaɓa ɓopupana ndɨ ɓigbututu kanzɨna na Yeso: a ndɨ nɨ Musa na
mugyalandʉ Ɨlɨya.
31 Ɨbɨba ko Kunzi ukungula ndɨ ɓikululu. Ɓa ndɨ kanzɨna na Yeso kʉgʉ wa kukwakʉ
kakɨ nɨkwɔ igyonosa ndɛkɛ ka Yelusalɛma.
32 Pɛtɛlɛ na ɓawai-dakɨ ɓa ndɨ ɓuɗukono ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono. Nɨyɔ
ɓozuzukoku, ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso pa imoti na ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ
kakɨ ɓɔ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kaasanana na Yeso, Pɛtɛlɛ aɓɨkya
kʉwa ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu kaika wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa,
nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨlɨya.» A ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɨkya
ɓʉ.
34 Nɨyɔ a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, lindindi odoku ndɨ ɓɨkwa, utikya ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko.
Ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ wa lindindi utikya ndɨ mino ɓɛyɔ.
35 Lɨyʉ otukyoku ka lindindi kʉ ɓɛ: «Nɨmʉna a Mikamɨ mʉpaka nɨnɔ napʉnaga
ndɨ. Mumukononi ɨyɨ!»
36 Kumbusa wa lɨyʉ nɨlɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛ ndɨ, ɓamɨna kʉwa Yeso aka mʉkaka.
Ɓadakyana ndɨ ɓiwo, kanɨ ɓakatumbulyogigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨna ndɨ lɔ.

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-18; Malɨkɔ 9:14-27)

37 Ɓʉgala ɓi, Yeso na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓosya ndɨ ka ngʉpa, ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ akpuɗoku ndɨ.

38 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti kʉsɔ wa ambaza wa apʉnga kapamɨkanaga, ɓɛ:
«Muwonisilo, kikiliki, nakaʉkʉnga ambɛ ɨndɨlyanɔ ɓaka mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨmʉ,
a ɨyɨ yɨkaka aka kʉ kamɨ!
39 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti akagyogyiso, ko ngbinga ɓemoti akugwisogo, anzimbo
no ngu, ofu atumo ka mʉnɔkʉ ɓɨɗɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ asaga kanɨ agyogyisini.
40 Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki
limoti ʉgyagya.»
41 Yeso usikisya ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma, makɛgʉ na baya,
ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana kapɨla
ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku no mikakʉ kʉnʉ!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ miki a kʉwa ndɨ mina kaisisilo ɓuwobi na Yeso, lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya wasɨ ɓɨngɔmʉ, anzimba ndɨ no ngu. Luki limoti, Yeso apamɨlya
ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, miki ahʉka, amigisya abakɨ.
43 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨdɛ kaɨna ngu yidingi ko Kunzi.

Yeso igilyini kaɓɨkya ɓɛ okwatʉ ɓanʉ
(Mataɣɔ 17:22-23; Malɨkɔ 9:30-32)

Ɓambanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɓa ndɨ kombomboya ka masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ. Ʉɓɨkya
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
44 «Hukononi ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya: ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka
maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ.»
45 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ. Isi a ndɨ
na ɨɓʉ yakɨsʉma kyɛ ɓakibonitɔgʉ. Ɓa ndɨ gɔnɨ kaɓanga kamuusa bulyo yi.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ?
(Mataɣɔ 18:1-5; Malɨkɔ 9:33-37)

46 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ nɔ a mʉtʉ
wa ɨbɨba kʉgbɛ.
47 Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Kʉwa wa ava ndɨ miki ɓemoti abiso ɓuwobi
na ɨyɨ,
48 ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ abibisa miki ɓɛyɔ ka nɨmʉna ko bulya kamɨ,
ebibisi ɨmɨ ɓɨkpɛ, na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akebibiso, akabibiso gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
Kyɛ mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akainisono abɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ luga kunu ɓasɨ, ɨyɨ nɔ
a mʉtʉ wa ɨbɨba.»

Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ a wai-dakʉ
(Malɨkɔ 9:38-40)

49 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ ɓemoti
kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya kyɛ kɛgʉ ka
mʉɗɔngɔ kusu.»
50 Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ
mumuyoniso kakʉ, a wai-dakʉ.»

Yeso akakɨtaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Ɓayuda

51 Nɨyɔ masyɛ ka Yeso obimono kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, otiwolya ndɨ lɨgʉndʉ kaɗaka
ka Yelusalɛma.
52 Ʉtɨka ndɨ ɓatʉ ɓemoti ɓɛnɛ kambwa. Ɓɨnda ndɨ, ɓingyo ka mugi mimoti ka
Ɓasamalia kaɓungusilyo pa ya ɓusisini.
53 Luki limoti, ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓakya ndɨ katɨlya kyɛ a ndɨ ɨyɨ kaɨnda misa
ka Yelusalɛma.
54 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani ɓɨna mino ɓɛyɔ, ɨɓʉ
aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wopatʉ ɓɛ takʉngɨ ɓuku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ na
kaulumwisogo?»

55 Yeso oyikana ndɨ misa kʉ ɓa ndɨ mino, uyoyiso.
56 Kumbuso yi, ɓɨnda kʉwa ndɨ ka mugi magɔgɔ.

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakapa kaɓɨɓya Yeso
(Matayɔ 8:19-22)

57 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi, alʉkʉ ɓemoti aɓɨkya ɓɛ: «Nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
58 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ, luki limoti Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.»
59 Aɓɨkya ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ ɓɛ: «Iɓyeku.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda kalumba baba.»
60 Yeso amigisya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ, ɨwɛ, wɨnda kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi.»
61 Alʉkʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Muwonisilo, nʉɓɨɓyatʉ ndɛkɛ, luki limoti ɨsɨlya mbɛyɨ ngbingo naga kaɨnanana na lɨvananza kamɨ.»
62 Yeso aɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apʉngaga kɛɓɨɓya, ɨkwɛ ɓata kumbuso, kakwananɨgʉ ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na ɨka na ɓaɓa

1 Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ʉpʉnaga ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na ɨka na ɓaɓa, ʉtɨka ndɨ ɓaɓa-ɓaɓa kambwa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ no giyo yasɨ nɨyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ a ndɨ mino kaɨnda.
2 Kambwa wa lɨgʉndʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti ɓagya-ligubo ɓa ɓakɛɗɛ. Muɓikyoni nɛkɨ mombukwono tiko ambɛ utikiku ɓagya-ligubo kanyɔ masɔlɔ kakɨ.
3 Wogoni! Namutiki abɛ ɓomikya ɓakɔndɔlɔ lugo ko ɓosukopi.
4 Makovonitɔgʉ ɓuyi, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓɛkpakʉ aka, makamuusonito mʉmbanzʉ ko pisi.
5 Ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino, ɓikyogoni ɓanʉ amɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki ka ndaɓʉ yi nɨyɨ.›
6 Kika nɨ mʉtʉ wa mazɨyɔ a ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, mazɨyɔ kunu ika kʉgʉ kakɨ. Kiki, mazɨyɔ mi nɨmɔ amumigilyoku.
7 Wikoni ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, manalya na komwo nɨmɔ ɓika kamʉpá kyɛ mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ. Makikonitɔgʉ kaamama ka ɓandaɓʉ gbalɨ.
8 Makogulyaga ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, ɓatʉ ɓi ɓamʉtɨlya, lyoni nɨmɔ ɓika kamʉpá,
9 muhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu nɨɓɔ ɓika kʉ, mʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
10 Luki limoti, makogulya ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti nɨ ɓakamutilyigʉ, puponi wa, momisikana ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, manaɓɨkya ɓɛ:
11 ‹Tibumini liɓungu* la gʉɗʉ kunu, gʉtʉgʉ nɨlɔ a ka ɓakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni ɓɨnza ambɛ Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
12 Nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ kʉgbɛ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa Sɔdɔmʉ.»

Ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓamʉya kabaɨlya
(Matayɔ 11:20-24)

---

* **10:11 10:11** Kaɨbʉma liɓungu: Yɨgya nɨyɔ owonisilaga ndɨ ka Ɓayuda yɨgbanana ka ɓaɓɨɓya na gʉɗʉ yi nɨnɔ. **10:12 10:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:16; 19:29.

13 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonasa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba
ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ ndɛlɨ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓiɓuɓisa
nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoyikono.
14 Kinili, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓamugyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kakɨtaga Tilo na Sidɔna.
15 Sɛ ɨwɛ Kapɛlɛnaumu, wakasɨma ɓɛ waɗakatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Usisa
ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ.»
16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamʉmʉkana, emukoni ɨmɨ,
mʉmbanzʉ kamʉmʉya, emuyi ɨmɨ, mʉmbanzʉ kɛmʉya, amuyi nɨnɔ etikoku.»
Kumbuso yi ɓaga ndɨ.

Igoku ka ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa ɓigononoku mino,
ɓa kʉwa ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
gʉtʉgʉ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka o ɓi katɨmʉkana ngbingo yi nɨnɔ to ɓi mino
kaʉpamyaga ko lino kakʉ!»
18 Yeso usikisya ɓɛ: «Namɨna ndɨ Abɨlɨ kogwoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ngbangbata kangɨnana.
19 Hukononi: namʉpá ndɨ ngu kaʉɗɨtaga ɓanzʉka, ɓanakwaa-gbanɨ, no ngu yasɨ
ka Mumuyoniso, luki gʉtʉgʉ limoti aka kamʉgyɨgʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ.
20 Luki limoti, makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
akamʉmʉkana, gwoni magyagya mudingi kʉgbɛ kyɛ Kunzi okpikoni ndɨ mino kunu
kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akamibisiso Abakɨ ka ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 11:25-27; 13:16-17)

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu,
ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka
lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisilo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ
wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.»
22 «Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Miki nɨ wanɨ
kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ
Miki aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.»
23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndɨ misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Magyagya
ɨɓunu kaɨna nɨlɨna makaɨna lɨ!
24 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ɓogyalandʉ na ɓangama ɓakpʉ ɓa
ndɨ na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki
limoti ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki
limoti ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kʉwa wa, muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa ɓemoti amaga ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso,
amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ?»
26 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓokpika sɛ mbɛyɨ ka Mʉtʉʉ ɓʉnɨ? Ʉkanaga ɓʉnɨ kʉsɔ yi wa
watangʉlaga mino?»
27 Alʉkʉ nɔ amigisya ɓɛ: «Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ,
na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ, no ngu kakʉ yasɨ, na yimibo kakʉ yasɨ.» Na: «Wapa
wai-dakʉ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino.»

10:27 10:27 Wanda ka Yɨgɨlya 6:5. **10:27 10:27** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

28 Yeso amigisya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ɓɨnza. Gya nɛkɨ ɓɛyɔ winisana na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
29 Yɛkɨ muwonisilo wa mʉtʉʉ a ndɨ kapa kowonisilo ɓungbingbili kakɨ, amuusa
Yeso ɓɛ: «Wa̱i sɛ kʉwa nɨ wanɨ?»
30 Yeso amigisya na mʉtʉmbʉlagɨ ɓɛ: «A ndɨ lɨsyɛ limoti, mʉtʉ ɓemoti otukyoku ka
Yelusalɛma kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwɛ ko pisi, abangana na ɓonzikaɓʉ, ɓagwi,
ɓabʉma, ɓakʉpya makpʉmʉka masɨ, ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo.
31 Kumbuso yi, kumu-kumu ɓemoti a ndɨ kosyoku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ
amɨna mʉtʉ yi nɨnɔ, ɨkɨta ka kpɔlɔ, akpangba, aga yakakɨ.
32 Kagya yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, Mulawi odoku wa gɔ wa. Nɨyɔ amɨna alʉkʉ nɔ, ɨkɨta gɔnɨ ka
kpɔlɔ, akpangba, aga.
33 Luki limoti, Musamalia ɓemoti nɨnɔ otukyoku ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, oɓyeku ko pisi yi nɨyɔ
gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ odweku wa, amɨna, akwilya kumbu.
34 Akpuɗoku, asʉkʉsa ɓapwayɨ na vinya, ogboɗya na molingo, akanda. Kumbuso
yi abɨnɨka kʉgʉ wa punda kakɨ, aga na ɨyɨ ka ndaɓʉ ka ɓobiko† ɓɛ ɓatʉkɨ.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ kʉwa, Musamalia anyɔ ɓuyi ɓambuma ɓaɓa‡ apá mombukwana
ndaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉtʉka alʉkʉ yi nɨmʉna ɓɨnza, nakalya ɓanʉ masɨ nɨmɔ wagyɨlya
ko ngbingo wa kigoku.›»
36 Ka muliɓo, Yeso amuusa kʉwa ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓasaa ɓɔ
akaʉmɨnɨkyana abɛ kika ndɨ wai-dakɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓonzikaɓʉ ɓabʉma ndɨ nɔ?»
37 Muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa asikisya ɓɛ: «Nɨnɔ akwilya ndɨ kumbu.»
Yeso opipiloku kʉwa na ɨyɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wɨnda, ɨwɛ wogyoku ɓɛgɛyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata ɨɓʉ na Malia

38 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ka lɨgʉndʉ, adwɛ ndɨ ka mugi
mimoti kʉ muko nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malata atɨlya ndɨ mino kʉ kakɨ.
39 A ndɨ na mamakɨ ɓemoti mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia nɨnɔ a ndɨ wakiko
kambwa ka Mombukwono-dosu, anʉkana mʉtɨwɨ kakɨ.
40 Luki limoti, Malata a ndɨ kaɗanga ɓɨɗanga-ɗanga na mogubo. Odoku ka kpɔlɔ ka
Yeso ko ngbinga mʉkɛɗɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna mbɛyɨ ɓɛyɔ Malia
esi mino mʉkaka na mogubo masɨ ɓɛnɛ! Ɨɓɨkyɨlya nɛkɨ yakakɨ ambɛ esingyiku.»
41 Mombukwono-dosu asikisya ɓɛ: «Malata, Malata, wakombomboyo na kahiyungo
ko bulya makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge,
42 wɨna sɛ, luki limoti aka lɔ a la ɨzangɨya. Malia opuni ɓi nɨlɔ a lanza kʉgbɛ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakʉpyɨgʉ ndɛkɛ.»

11

Yeso akauwonisilo ɓaɓɨɓya kakɨ kalʉmba (Matayɔ 6:9-13; 7:7-11)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kalʉmba ka pa imoti ɓɛnɛ. Nɨyɔ ama kalʉmba, mʉɓɨɓya
kakɨ ɓemoti amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tiwonisila gɔnɨ iɓusu kalʉmba ɓɛyɔ
Yuani-Mubatizaɨ uwonisila ndɨ mino ɓaɓɨɓya kakɨ.»
2 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mo mino kalʉmba, ɓikyogoni
ɓɛ:
‹Obosu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
lino kakʉ a lotu.
Ɓʉngama kakʉ oduku!
3 Tɨpáganɔ masyɛ masɨ malɨlɨ nɨmɔ okwononi na iɓusu.
4 Watɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu,

† **10:34 10:34** Ka ɓagʉɗʉ ɓakpʉkpʉ, ɓopika ɓandaɓʉ ko bulya ɓobiko. Ɓakalyaga mino ɓuyi masyɛ masɨ ka malɨlɨ na mosisini. ‡ **10:35 10:35** Ɓuyi ɓakpʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makuta maɓa ma ɔlɔ.

ɓɛgɛyɔ iɓusu tʉpɨlyaga mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatɨgyɨlyaga ɓʉnyɛ.
Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ.›»

Kungoni, Kunzi amʉpátʉ

5 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kika mbɛyɨ nɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a
na mamakɨ, ɨnda kʉ kakɨ na gʉndʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Yaya, ɨpá mino malɨlɨ,
6 kyɛ wai ɓemoti esilyiniku, nakɛgʉ gʉtʉgʉ na malɨlɨ kapá mbɨya wanʉ.›
7 Kika nɨ mamakʉ usikisyiniku kʉ ka ndaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨsa kedomiso! Tidulogini iɓusu
na ɓomikamɨ, tangaga, nakakwananɨgʉ katʉkya kaʉpá malɨlɨ.›»
8 Yeso omotiloku ɓɛ: «Ɛɛɛ a ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mamakʉ otukyokuto kaʉpá
malɨlɨ! Gʉtʉgʉ kotukyi kyɛ a wai-dakʉ, otukyokuto ʉpá kyɛ ika kanɨ wakungini na
lɨmbɛngɨ lɨnda.
9 Kinili, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ: Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisonisatʉ nolu.
Yiponi holi, ɓamuukulyatʉ mupumi.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Nɨnɔ akɨsaga, inisanagatʉ nolu. Na
nɨnɔ ayipogo holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
11 Abakɨ miki tino nɔ luga kunu, mikakɨ kakʉnga musi, akwanana kʉwa kapá
nzʉka!
12 Ikanɨgʉ kakʉnga lakɨ, apá kʉwa nakwaa-gbanɨ?
13 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ, luki limoti mibagatʉ kaʉpá ɓomiki kunu
makpʉmʉka manzanza. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ a wanza, kinili a lɨngʉnʉ ɓɛ
ʉtɨkɨlyatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉngaga Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso a no ngu kakɨtaga Abɨlɨ
(Matayɔ 12:22-30; Malɨkɔ 3:22-27)

14 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kokpumya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kʉsɔ ka alʉkʉ ɓemoti.
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉwa ndɨ nɨ aitisini ɓoɓo. Nɨyɔ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ apupa ndɨ ɓɛyɔ,
ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Kʉwa wa, ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓombombaya
ndɨ kʉgbɛ.
15 Luki limoti ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Akopkumyo mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli*, nɨnɔ a ngama wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ!»
16 Ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, ɓanaɓɨkya ɓɛ agyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ.
17 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama
ɓumoti kapʉnga kabʉmana lugo yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓandaɓʉ ɓoyi
oɗukana ɓayasɨ ɓɨgbatata.
18 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na mombukwana-dakɨ yi, ɓʉngama kakɨ akwanana
kʉwa kaidukulogo kaamaga lɨkɨ? Kyɛ makabɨkya bɛ nokpumyaga mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli.
19 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu,
ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ bi ɓɔ
mika ndɛkɛ ɓazozi.
20 Luki limoti, ɨmɨ, nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ko Kunzi. Nɨyɔ
akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu!
21 Ngbingo yi nɨnɔ tutungyo ikaga mino na makpʉmʉka ma lʉnga masɨ, oɓuulyogo
ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza. Lɨngama kakɨ lasɨ ikaga ka mazɨyɔ gɔnɨ.
22 Luki limoti, tutungyo wongu kakɨtaga ɨyɨ kodoku, andʉngʉlyaga, akʉpya
makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ ɨtambyago bi nomu, alʉpyaga masɨ nɨmɔ ika nɨ akupyini.
23 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ, nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa
imoti na ɨmɨ, a komisyo.

---

* **11:15 11:15** *Belizebuli:* Bamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Abɨlɨ.

24 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupo mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa
pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ. Kʉwa wa ilu aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ,
kʉ nopupiku ɓi mino.›
25 Nɨyɔ ɨga ɓata, atakanya yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza.
26 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ madɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ
kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ kakɨtaga
wa a ndɨ mino kambwa.»

Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi!

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛyɔ, muko ɓemoti ka ambaza apamɨkana
ɓɛ: «Ɨgyagya yidingi ka muko yi nɨnɔ wasyɛ ndɨ ka mʉma kakɨ, ulunguso!»
28 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya yɨpɛpɛ ɓi ambɛ: ‹Ɨgyagya ka nɨɓɔ
ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya!›»

Yeso akausikisyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko bulya likingyosi nɨlɔ ɓakʉnga ndɨ
(Matayɔ 12:38-42)

29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kobwo, Yeso, idukulaga ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓa ɓanyɛ. Iɓunu, makakʉnga likingyosi no ɓou, luki
limoti makɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
30 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yɔna a ndɨ likingyosi ka ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ, a mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino likingyosi kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ.
31 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba
kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ, amaga ndɛkɛ kambwa
ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga
Sɔlɔmɔnɔ.»
32 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ɓigwo kambwa ka ɓatʉ
ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ka mʉɗɔngɔ kaʉsʉngʉlya! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ
ngbingo yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga
Yɔna!

Tala wa nzʉyɨ
(Matayɔ 5:15; 6:22-23)

33 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka katʉnagɨgʉ tala asʉma ikanɨ agbukumisya ɓata
na mʉmbɨ. Luki limoti, abisaga kʉgʉ iba ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika kogulya ka ndaɓʉ ɓɨnɨ
ɓʉngbanganya.
34 Miso kakʉ nɨ tala wa nzʉyɨ kakʉ. Ngbingo yi nɨnɔ miso kakʉ kɛgʉ mino no
koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a ka ɓʉngbanganya. Luki limoti, kika no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ
yasɨ a gɔnɨ ko biti.
35 Ɛɛɛ, wɨmɨnya sɛ! Ɓʉngbanganya kakʉ kikonitɔgʉ ɓimbusu-mbusu abɛ biti.
36 Nzʉyɨ kakʉ yasɨ kika ɓɨngbanganya, nɨ kɛgʉ na ɓumbusu-mbusu, ika yasɨ ka
ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala kuzigo na ɓʉngbanganya kakɨ.»

Yeso akauyoyo Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

37 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ.
Ogulya ndɨ, iko, apʉnga kalyalya.
38 Nɨyɔ Mufalisayɔ nɔ amɨna Yeso kalyalya nɨ kisukusigʉ maɓɔkʉ,† lɨkpʉmʉka
ambanga.
39 Mombukwono-dosu aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓunu Ɓafalisayɔ, masʉkʉsa kɔpɔ na
sanɨ asɨ kunzi aka. Luki limoti, kʉsɔ kunu mikaga ɓutumo no kuɓakʉ na ɗɨya ɓɨɗɛ!

† **11:38 11:38** Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓandɛlɨ ɓɨnaga ndɨ ɓɛ a na ɨzangɨya yidingi kayɨsʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa mʉlyalya. Malɨkɔ 7:3-4. Luki limoti, Yeso amʉyatʉ ndɨ ɨyɨ (Matayɔ 15:2) na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakagyagɨgʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ (Matayɔ 15:20; Malɨkɔ 7:2-5).

40 Makibigʉ luki! Makasɨma ɓɛ Kunzi nɨnɔ agya makpʉmʉka ma kunzi kibigʉ gɔnɨ
nɨmɔ ma kʉsɔ?
41 Hupóni ɓatʉ ɓayangya nɨmɔ ma na imu, iba masɨ iki kʉwa ɓɨngɔ ko bulya kunu.
42 Kumbu kunu iɓunu Ɓafalisayɔ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka
masɨ, luki limoti makaɓʉsala kaiko ɓingbingbili na ɓambanzʉ na kapa Kunzi.
Makwanano ɓi kagya ɓɛyɔ, nɨ makosigʉ magɔgɔ.
43 Kumbu kunu Ɓafalisayɔ! Iɓunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka ɓandaɓʉ
kunu ɓaya malʉmba. Mapaga gɔnɨ ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kamumuuso na ɨbɨba ka ɓapa
ɓaya musilyoni.
44 Kumbu kunu! Ma abɛ ɓambʉkʉ niɓayɔ kimibisikonogigʉ, ɓambanzʉ
ɓanakpakyana kʉgʉ yi‡ nɨ ɓakɛgʉ kaibo.»
45 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,
nɨyɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ, wakatɨtʉmbwa na iɓusu gɔnɨ!»
46 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kumbu kunu gɔnɨ, iɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ!
Mubinikisaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi kabɨnɨka, nɨmɔ iɓunu makavɨlɨgʉ
gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
47 Kumbu kunu! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi niɓɔ ɓotitonu
ɓulumwisaga ndɨ.
48 Kʉwa ɓɛgɛyɔ makowonisila ɓɛ maɓɨnɨkyanatʉ ndɨ gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka nɨlɔ
ɓotitonu ɓagya ndɨ lɔ. Ɨɓʉ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandʉ, iɓunu makopika kʉwa
ɓambʉkʉ kaɓʉ!
49 Kinili Kunzi aɓɨkya ndɨ ka yimibo kakɨ ɓɛ: ‹Nʉtɨkɨlyatʉ ɓogyalandʉ na
ɓatʉtʉmbwa. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ, ɓugyogyisa ɓagɔgɔ.›
50 Katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ, ɓulumwisogoni ɓogyalandʉ ɓudingi,
na iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨna ɓɔ ɓamugyogyisa ndɛkɛ.
51 Ɓamwɔ mbɛyɨ ndɨ Abeli, ka muliɓo, ɓamwɔ ndɨ Zakalia, ka pa yangba ya Ndaɓʉ
ko Kunzi, luga wa gbɔgbɔ nɨyɔ ɓapága ndɨ mino ɓapɛpɛ na pa yotu kʉgbɛ. Iyo,
nakamʉɓɨkya ambɛ ɓugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ
masɨ.
52 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ! Mudulyogoni ɓɛngɛnɨ pisi ya kiba lɨkpʉmʉka
ko Kunzi ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ. Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makɛgʉ iɓunu kogulyo,
manʉkpɨngba gɔnɨ niɓɔ ɓakapa kogulyo.»
53 Nɨyɔ Yeso opupa ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓanyɔ
ndɨ zigo. Ɓapʉnga ndɨ kakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi ka ɓopisi ɓaya makpʉmʉka dididi.
54 Ka lɨngʉnʉ, ɓa ndɨ kalɨkaga ɓɛkyɛ akwanana ndɨ kasakaga ka mʉnzɨna kakɨ.

12

Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ
(Mataɣɔ 10:26-27)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓotoni ɓikpwɔ, ɓanaɗɨtana magʉ ɓɨnvɨnvɨnvɨ. Yeso apʉnga mbɛyɨ
kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ aka ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a
abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.
2 Masɨ nɨmɔ a makɨsʉma inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, na nɨmɔ a ko dikiɗi,
imibisikosatʉ ndɛkɛ.
3 Kinili masɨ nɨmɔ makaɓɨkya ko biti, ɓambanzʉ ɓʉkana ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya.
Masɨ nɨmɔ makaɓɨkya na ɓepisi-pisi nɨ midulogini ka ndaɓʉ, ɓakʉwa ndɛkɛ ka
ɓakugbondo.»

‡ **11:44 11:44** Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Ɓayuda, kakpakyana kʉgʉ wa mbʉkʉ, apága ndɨ ɓʉnyɛ kambwa ko Kunzi.
11:51 11:51 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:8.

Muɓongoni Kunzi aka yɨkaka
(Matayɔ 10:28-31)

4 «Nakamʉɓɨkya iɓunu ɓawai ambɛ: makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓamwɔgɔ nzʉyɨ,
luki limoti, nɨ kumbuso yi, ɓakakwananɨgʉ kagya luki lagɔgɔ kʉgʉ yi.
5 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wanɨ nɔ mokwononi kaɓanga: muɓongoni Kunzi
nɨnɔ, kumbusa wa kukwakʉ, a no ngu kamʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Iyo,
nakamʉɓɨkya ambɛ ɨyɨ nɔ mokwononi kaɓanga yi!
6 Ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ kuɓukumuti ka ɓambuma ɓaɓa? Luki limoti,
Kunzi kaɓʉsalɨgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kaɓʉ.
7 Gʉtʉgʉ tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka tasɨ, atɨtanga. Makoɓongonitɔgʉ nɛkɨ! iɓunu
ma na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi.»

Lɨmbɛngɨ-Lotu akauwonisilo ɓaɓɨɓya ɓɛyɔ okwononi mino kanzɨna
(Matayɔ 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Nakamʉɓɨkya ɓata ambɛ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana ko misa ka ɓambanzʉ,
Mika-mʉmbanzʉ aɓɨnɨkyana ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi,
9 luki limoti mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ
amanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi.
10 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na
mʉpɨlya. Luki limoti nɨnɔ atʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu, kinisigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.
11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ɓanʉ mino na iɓunu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka
Ɓayuda, ka ɓangama na ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛyɔ mosomboku
mino ikanɨ ɓɛyɔ moɓikyoku mino.
12 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu amuwonisilatʉ nɨlɔ moɓikyoku ko ngbingo yi nɨnɔ aka
nɔ.»

Lizuni ka mʉtʉ wa mukumbo mudingi nɨnɔ kɛgʉ na yimibo

13 Kʉwa wa mʉtʉ ɓemoti ka ambaza aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,* ɨɓɨkyɨlyanɔ
ɓaka mika mama ambɛ tagbananɨ na ɨyɨ mukumbo nɨmɔ baba atɨsɨlya ndɨ.»
14 Luki limoti Yeso asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, wanɨ nɔ ebisi zozi kunu ikanɨ mʉtʉ
mʉgbananaga lɨngama kunu na mamakʉ?»
15 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Wiminyonito na mʉsasa ma mukumbo, kyɛ ɔɓɨlɨ ka
mʉmbanzʉ kɛgʉ ko bulya ɓudingi ɓa mukumbo kakɨ, gʉtʉgʉ nɨ a na lɨngama lidingi
aka.»
16 Kumbuso yi, Yeso atwa kʉwa lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti a ndɨ na
ɓotiko nɨɓayɔ apá ndɨ masɔlɔ makpʉ.
17 Apʉnga ndɨ katamanaga, animuusa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ na pa
nɨyɔ nobisa mino masɔlɔ kamɨ.›
18 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Okwononi napanzɨ ɓabasa ɓaya masɔlɔ kamɨ, nopika nɨɓayɔ
ɓayakpʉkpʉ kʉgbɛ, kʉsɔ yi nobiso ɓanʉ mino masɔlɔ na mukumbo kamɨ masɨ.
19 Kumbuso yi, naɓɨkya kʉwa lɨmbɛngɨ kamɨ ɓɛ: Na kʉwa na mukumbo mudingi
ka ɓyanga ɓakpʉ, noyukumatʉ kʉwa mbɛyɨ, nika kʉwa asɨ kalyalya aka, komwo na
kazananɨlya ɔɓɨlɨ.›
20 Luki limoti Kunzi aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨwɛ ngingi mʉna! Wakokwo no biti yi nɨyɨna aka
yɨ. Wasɨlya kʉwa wanɨ mukumbo mi nɨmana wapɨmbya ɓɨkyɔkyɔkyɔ mana?›»
21 Yeso omotiloku ɓɛ: «A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka nɨɓɔ ɓɨmʉmʉlyaga mukumbo, luki
limoti kanɨ ɓakɛgʉ nomu kʉ ko Kunzi.»

Kunzi apága masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 6:25-34)

---

* **12:13 12:13** Muwonisilo: Ɓamakagatʉ gɔnɨ Yeso ɓɛyɔ, ikanɨ Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ:
Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ, iki ko bulya nzʉyɨ
kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo.
23 A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, nzʉyɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga ɓotu.
24 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ, ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ
ɓobisaga mino masɔlɔ, luki limoti Kunzi ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu ma na ɨzangɨya
yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!
25 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mino masyɛ ma ɔɓɨlɨ
kakɨ?
26 Kika nɛkɨ ɓɛ makakwananɨgʉ kagya luki lɨkɛɗɛ abɛ nɨlɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ
makaigbomisa ɓamʉ ka makpʉmʉka magɔgɔ?
27 Wondoni mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakaga mino:
kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu. Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama
Sɔlɔmɔnɔ aka ka lɨngama kakɨ lasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti
aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma.
28 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na
ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu
ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!
29 Sɛ kʉwa iɓunu, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛ talya ɨkɨ, ikanɨ ɓɛ tomwo ɨkɨ.
Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka nɨlɔ.
30 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ mi nɨmɔ.
Luki limoti, Obonu ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
31 Luki limoti kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi, kumbuso yi amʉpá kʉwa gɔnɨ
magɔgɔ kʉgʉ yi.
32 Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ambaza mʉkɛɗɛ aaa! Baba ɨna ndɨ ɓɨnza kamʉpá
Ɓʉngama kakɨ!
33 Goboni mukumbo kunu, mʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi. Ika abɛ makɨgyɨlya iɓunu
ɓamombukwana-donu ɓi ligi yɨsʉma ɓuyi nɨyɔ ɓuyi koɓungigʉ mino. Bisoni lɨngama
kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ mino. Mʉtʉ wo kuɓakʉ kakpʉɗɨgʉ,
mʉkɛkɛɗʉ kalyɨgʉ ɓɛgɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumbo kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaɓʉnda Mika-mʉmbanzʉ

35 «Wikoni ɓakɨtʉlya kagya ligubo, mikondini ɗʉkʉfɨtɔ ɓingbufu, ɓatala kunu
ɓʉtʉna ɓingbiii!
36 Wikoni abɛ ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓikaga kaɓʉnda mombukwana-daɓʉ nɨ anigoku
ko dumo. Ngbingo yi nɨnɔ osiloku mino, koyipa holi ɓahukulya mupumi ɓɨgala-gala.
37 Magyagya ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ, kika nɨ mombukwana-daɓʉ iginiku, ʉtakanya
ɓuɓisi! A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso ɓagya-
ligubo kakɨ ka mɨza, ʉlʉpyaga malɨlɨ.
38 Kagyɨgʉ luki kika nɨ iginiku na gʉndʉ gʉtʉgʉ ko mboluga aka, ʉtakanya ɓuɓisi,
ɓika na magyagya!
39 Wiboni gɔnɨ ɓɨnza ɓɛ mombukwana ndaɓʉ kibogigʉ ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo
kuɓakʉ odogoku mino. Kibaga ndɨ, iba kasagɨgʉ mʉtʉ wo kuɓakʉ kogulya kʉ kakɨ.
40 Wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Ɓaɓɨɓya ɓokwononi kaiko abɛ ɓagya-ligubo ɓanza na ɓa kimibo (Matayɔ 24:45-51)

41 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, lizuni li nɨlɨna
wakaɓɨkya lɨ a ko bulya kusu aka ikanɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ?»
42 Mombukwono-dosu asikisya ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo
walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ
ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi mino.
43 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini
ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
44 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya, a lɨngʉnʉ: mombukwana-dakɨ abisa ngama
kaanda mukumbo kakɨ masɨ.
45 Luki limoti, kika nɨ mʉgya-ligubo nɔ oɓikyini ɓɛ: ‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ
kaigoku mbɨya wanʉ!› apʉnga kaʉbʉma ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi,
kalyalya, komwo na kadamʉwa,
46 kʉwa wa mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ
kikigʉ mino kaibo, akpumyo,† agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ
mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓungbingbili.
47 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ibaga nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, nɨ kɛgʉ wakɨtʉlya
kagya ɓɛyɔ, alya pimbo yidingi kʉgbɛ.
48 Luki limoti, nɨnɔ kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, anagya makpʉmʉka
nɨmɔ okwononi ɓɛ ɓagyogyisi mino, alya pimbo yɨkɛɗɛ. Nɨnɔ ɓapá mudingi, ɓakʉnga
ndɛkɛ kaigiso mudingi gɔnɨ. Kasɨlya mʉmbanzʉ kaanda makpʉmʉka mudingi,
akʉnga kʉwa ndɛkɛ ɓata mudingi kakɨtaga.»

Ɓambanzʉ ɓakaɨgbananaga ko bulya mʉtɨwɨ ka Yeso
(Matayɔ 10:34-36)

49 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Nodoku ndɨ kaɗɨkɨta ɓuku ka ɔɓɨlɨ, no ɓi kapa kʉgbɛ ambɛ
ogbundikoninɔ gʉtʉgʉ ɓi!
50 Na na iɓatiso nɨyɔ okwononi ɓɛ nogwi. Lɨmbɛngɨ kamɨ a kʉgʉ ɓɨɗa kadwɛ kʉ
kwa kʉ igyonoso mino!
51 Makasɨma ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ? Nakamʉɓɨkya ambɛ: kɛgʉ ɓɛyɔ,
luki limoti ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ ko bulya kamɨ.
52 Katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, lɨvananza limoti la ɓambanzʉ kuɓukumuti
ɨgbananagatʉ ɓanʉ ko bulya mʉtɨwɨ kamɨ, ɓasaa ɓuyikonilya ɓaɓa na ɓaɓa
ɓuyikonilya ɓasaa.
53 Abakɨ miki ɓɨgbanana ndɛkɛ no mikakɨ, miki ɓɨgbanana na abakɨ. Amakɨ miki
ɓɨgbanana no mikakɨ mʉsɨka yi, miki nɨnɔ mʉsɨka yi nɔ ɓɨgbanana na amakɨ, tɨtakɨ
miki ɓɨgbanana na muzyakɨ, muzyozyo ɓɨgbanana na tɨtakɨ.»

Wiboni nɨlɔ akakɨtaga mbɨya wanʉ
(Matayɔ 16:2-3)

54 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino
ɓɛkʉɓa ɓayo mbwayɨ miso ka dumbe, maɓɨkyaga ɓɨgala-gala ɓɛ: ‹Mbwayɨ alʉkatʉ›,
igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
55 Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino muvivi anovivo katʉkya miso ka zebu, maɓɨkyaga
ɓɛ: ‹ɓʉzʉ ikatʉ kʉgbɛ›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
56 Iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓana! Ma ɓakɨtʉlya kaiba isi ya makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ
nɨmɔ akainisoniso kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti ko bulya ɨkɨ yɔ
makɛgʉ mino kaiba isi ya makpʉmʉka nɨmɔ akaigyonosa mbɨya wanʉ?»

Okwononi kaʉkanana na mumuyoniso kakʉ
(Matayɔ 5:25-26)

† **12:46 12:46** Takwanana gɔnɨ koyikasa ɓɛ: Agyogyiso ɓanʉ mʉgya-ligubo yɨtʉla kʉgbɛ.

57 «Ko bulya ɨkɨ yɔ makakɔgɨgʉ iɓunu ɓamombukwana-donu lɨkpʉmʉka kunu na
ɓungbingbili ko pisi ya yɨgya kunu?
58 Makika kaɨnda kambwa ka ɓazozi na mumuyoniso kakʉ, gya ngu kaʉkanana
na ɨyɨ nɨ ma mbɛyɨ ko pisi aka. Wakagya ɓɛyɔ, iba waukogini mumuyoniso kakʉ ɓɛ
kudwisonitɔgʉ kambwa ka zozi, zozi ukitisaga ka maɓɔkʉ ka polisi, polisi ugwi.
59 Nakaʉɓɨkya bɛyɔ ambɛ ɓakugwi, wakopupikugʉ kʉ ɓɛyɔ kanɨ wakanokolyigʉ
ɓuyi ɓasɨ nɨɓɔ ika nɨ ɓukuni.»

13

Kayikoso ɔɓɨlɨ kunu ikanɨ kolumwogo

1 Ko ngbingo yi ndɨ nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso,
ɓɛyɔ Pilatʉ ulumwisaga ndɨ mino Ɓagalilaya ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kapá
Kunzi ɓapɛpɛ. Na ɓangʉ kaɓʉ amatɨkana ndɨ na nɨyɔ ka ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaʉpá ka apɛpɛ.
2 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓulumwisaga ndɨ Ɓagalilaya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓa ndɨ
ɓatʉ ɓanyɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓagɔgɔ ɓasɨ?
3 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ
molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.
4 Ikanɨ makasɨma ɓɛ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna ɓi nɨɓɔ mʉnala ma Siloamu
ʉgbɨgbɨla ndɨ, ulumwisogo, ɓɔ ɓa ndɨ ɓagya-manyɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa
Yelusalɛma?
5 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ
molumwaga ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.»

Yeso akatwa lizuni la ɓʉgɔ nɨɓɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ

6 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ ɓemoti a ndɨ na ɓʉgɔ nɨɓɔ
akʉna ndɨ ko tiko kakɨ. Odogoku ndɨ kaanda bumo yi, luki limoti nɨ kinigʉ.
7 Aɓɨkya kʉwa zamʉ wo tiko ɓɛ: ‹Wɨna mbɛyɨ! A kʉwa ɓyanga ɓɨsaa wa nodogoku
mino kaanda magɔ kusili wa ɓʉgɔ ɓi nɨɓa nɨ nakɛgʉ katakanya yi. Gbɨta! Ko bulya
ɨkɨ yɔ o mino kohuma pa payaya?›
8 Luki limoti zamʉ nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wasa mbɛyɨ ɓata ka
syangasʉ si nɨsɨ. Nakpɔ mbɛyɨ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi, noɗuka na lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ.
9 Takagya ɓɛyɔ, akwananatʉ yagɔgɔ kaɓʉkʉta ka syangasʉ sa kumbuso! Koɓukuti
sɛ kʉwa, wogbitisiso!›»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lɨsyɛ la kimumbiso

10 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka ndaɓʉ imoti ya malʉmba
ka Ɓayuda.
11 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na
ɓʉgɨna. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti a ndɨ nɨ andungulyogini, aɗukufo mʉgɔngʉ ɓiguɓu
nɨ kɛgʉ wa akwanana ndɨ mino gʉtʉgʉ kananɨkana aka.
12 Nɨyɔ Yeso amɨna ɓɛyɔ, amaka, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, koloɓu kakʉ osyini.»
13 Abisilya ndɨ maɓɔkʉ, wa aka wa ananɨkana, apʉnga ndɨ kabibiso Kunzi.
14 Luki limoti, nɨyɔ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba yi nɨyɔ ɨna ɓɛ Yeso ahukusini
mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Ɨyɨ aka
na ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana wa ɓɛ: «Masyɛ ma ligubo
a maɗɨya, dogoniku kayihukuso ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ nɨ kɛgʉ ka Lɨsyɛ la
kimumbiso!»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓɛ: «Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ka Lɨsyɛ
la kimumbiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu kakʉlagɨgʉ ngɔmbɛ ikanɨ punda
kakɨ ka pa ɨlyalya, atundulo komwa liɓo?

16 Na muko yi nɨmʉ, miko mika Abalahamʉ nɨnɔ abɨlɨ akandaga ndɨ ka ɓyanga
tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna, kokwononigʉ ɓi ɓɛ ɓakʉlagɨ ka ligbito kakɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaʉɓɨkya ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨmʉkana
ndɨ suni. Luki limoti ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ ogwa ndɨ magyagya kaɨna
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ a ndɨ kagya mɔ.

Ɓokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ?
(Matayɔ 13:31-32; Malɨkɔ 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi a mʉɗɔngɔnɨ na ɨkɨ?
Nokingyasa pɨyɛ na ɨkɨ?
19 A abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ. Nɨyɔ aɓaka,
ɨɨta kʉwa ndɨ sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ
yi.»
20 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nokingyasa Ɓʉngama ko Kunzi na ɨkɨ?
21 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muka ɓemoti ava ndɨ, opula
na fufu wakpʉ kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-daɨ!»

Wanɨ nɔ ogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi?
(Matayɔ 7:13-14, 21-23)

22 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ misa ka Yelusalɛma, anolingyo ɓagʉɗʉ no giyo dididi,
anapá mʉtʉʉ.
23 Mʉtʉ ɓemoti amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɓambanzʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ
ɓinisonisa ndɛkɛ na muhukuso?»
Yeso usikisya ɓɛ:
24 «Gyoni ngu yasɨ kogulya ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɨngɨla ndɛkɛ kogulya mino, luki limoti ɓakakwananɨgʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ mombukwana ndaɓʉ amaga ndɛkɛ mino, adʉlaga mupumi,
iɓunu, mika ndɛkɛ kunzi, mapʉnga koyipa holi manaɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu,
tihukulyanɔ ɓaka mupumi.› Ɨyɨ amusikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya mino!›
26 Iɓunu aka ndɛkɛ ɓɛ: ‹Talyalyaga ndɨ, tanomwo pa imoti na iɓunu, ɨwɛ gɔnɨ nɔ
watɨpága ndɨ mʉtɨwɨ ka ɓapa yangba ɓaya ɓagʉɗʉ kusu.›
27 Luki limoti, ɨgɨlya ndɛkɛ ɓata kamʉɓɨkya ɓɛ: ‹Nakibigʉ kʉ mapʉnya mino.
Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu ɓasɨ ma ɓagya-manyɛ!›
28 Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ wa mamɨna ndɛkɛ mino Abala-
hamʉ, Isaka, Yakɔbɔ na ɓogyalandʉ ɓasɨ nɨɓɔ ka Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti
ɓamumbimba ndɛkɛ iɓunu kunzi!
29 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodogoku ndɛkɛ katʉkya ka ɨngɛngɛ na ka dumbe, ka
zɨɓɔ na zebu, ɓika ndɛkɛ ɓakikogo kalyalya ka ɓʉngama ko Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓa kumbuso, ɓika ndɛkɛ kambwa, na nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika kʉwa
ndɛkɛ kumbuso.»

Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓakɛgʉ kamʉkana Yeso
(Matayɔ 23:37-39)

31 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya wanʉ, waga ka pa yagɔgɔ, kyɛ ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ akapa
kaumwisiso.»
32 Yeso umigisya ɓɛ: «Windoni kaɓɨkya nzɨyɔ nɨnɔ amɓɛ: ‹Na lɨsyɛ li nɨlɨna
nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, kohukuso ɓokoloɓu, na ɓʉgala nagya mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ. Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, nama ligubo kamɨ.›
33 Luki limoti, ʉɓɨkya ɓɛ: okwononi ɓɛ nidukulogi na lɨgʉndʉ kamɨ na lɨsyɛ li nɨlɨ,
na ɓʉgala, na lɨsyɛ nɨlɔ lagɔgɔ, kyɛ kokwononigʉ ɓɛ ɓamwɨ mugyalandʉ kunzi wa
Yelusalɛma.

34 Eeeze iɓunu ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, ɓatʉ ɓa Yelusalɛma, makahulumwisogo
ɓogyalandʉ, manʉbʉma na matamʉ niɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yinga yɔ napa ndi
mino kaʉmʉmʉla ɓatʉ kakʉ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ kɔkʉ ʉmʉmʉlaga mino ɓomikaki ka
ɓɛpapandʉlʉ, luki limoti, iɓunu makapagʉ ndi!
35 Ɛɛɛ winoni sɛ, ndaɓʉ kunu otigala ngundu. Nakamʉɓikya ambɛ: makɛminigʉ
ɓata kadwɛ ko ngbingo yi ninɔ maɓikya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi
ninɔ akodoku ɓʉɓʉnga ko lina ka Mombukwono-dosu!›»

14

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ka Lisyɛ la kimumbiso

1 Lisyɛ limoti la kimumbiso, Yeso inda ndi kʉ ka ngama ɓemoti ka Ɓafalisayɔ ninɔ
amaka ndi kalyalya kʉ kaki. Ɓambanzʉ ɓa ndi kanda Yeso ɓizumuuu.
2 Wina sɛ, alʉkʉ ɓemoti wo koloɓu ya ngunde a ndi wakamaga wa.
3 Kʉwa wa, Yeso umuuso ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu
apagatʉ ikani amʉyatʉ kahukuso mʉmbanzʉ ka Lisyɛ la kimumbiso?»
4 Luki limoti ɓadakyana ndi ɓiwo. Kʉwa wa Yeso avila ndi alʉkʉ nɔ, ahukuso, apá
ligʉndʉ.
5 Kumbuso yi Yeso ʉɓikya ndi ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Wani nɔ
luga kunu, mikaki ikani ngɔmbɛ kaki kogwa ka liɓyɛ, kakwananigʉ kanyɔ gʉtʉgʉ ka
Lisyɛ la kimumbiso aka?»
6 Likpʉmʉka li nilɔ ʉmbanga ndi kaigisyo.

Kunzi ʉbinikaga ɓatʉ niɓɔ ɓisisogo

7 Yɛki Yeso inaga ndi ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓʉmakaga ka malili ɓakisaga kaiko ka moliki
ma kambwa aka, ʉtʉlya ndi lizuni li nili:
8 «Mʉmbanzʉ kʉmaka ko dumo wo vononi, wakikonitɔgʉ ka ɓuliki ɓa kambwa.
Kyɛ yagɔgɔ ɓamokito gɔni mʉtʉ wa ibiba kaʉkitaga iwɛ,
9 iba mʉtʉ yi ninɔ amumoki iɓunu ɓasi ɓaɓa, kodonukuto kaʉɓikya ɓɛ: ‹Mʉsilya
mbɛyi alʉkʉ yi nimʉ ɓuliki ɓi niɓa.› Winda kʉwa kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso
mutumo no suni ɓiɗɛ.
10 Luki limoti, ɓakʉmaka ko dumo, winda kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso, iba ngbingo
yi ninɔ mombukwono dumo odoku mino, ʉɓikyi ni iyi ɓɛ: ‹Waiaaa, da wiki kʉnʉ
kambwa.› Wika kʉwa na ibiba kambwa ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ mika na iɓʉ kalyalya.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasi ninɔ ibinikaga, Kunzi asisagatʉ. Na ninɔ isisogo, Kunzi
abinikagatʉ.»
12 Kumbuso yi, Yeso aɓikya mʉtʉ yi ninɔ amaka ndi nɔ ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ wo
mino kaʉmaka ɓambanzʉ kalyalya kʉ kakʉ na ɓʉsɔɓi ikani gʉtʉgʉ na ɓʉgɔgɔ aka,
wakumokonitɔgʉ ɓawai-dakʉ, ɓamamakʉ, livananza kakʉ, gʉtʉgʉ ɓapimbani kakʉ
aka niɓɔ ɓa mukumbo. Kyɛ iɓʉ ɓakwananatʉ gɔni kaʉmaka ko ngbingo kaɓʉ, ika
kʉwa abɛ ɓakumigisyo masi nimɔ upí ɓi.
13 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ wo mino kalyisiso dumo, hʉmaka ɓokwino, ɓatʉ
ɓakigyagya, niɓɔ ɓa mʉdili na niɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ.
14 Wakagya ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilyatʉ ɓʉɓʉnga kyɛ iɓʉ ɓakakwananigʉ kaumigisyo.
Kunzi ʉkalya ndɛkɛ gɔni ko ngbingo yi ninɔ ɓatʉ ɓongbingbili ɓopupa ndɛkɛ mino
ka ɓambʉkʉ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka ɓatʉ niɓɔ ɓʉmakaga ko dumo
(Matayɔ 22:1-10)

15 Niyɔ ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti luga ka niɓɔ ɓa ndi kalyalya
pa imoti na Yeso aɓikya ɓɛ: «Igyagya ka mʉtʉ yi ninɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo ninɔ
wa Ɓʉngama ko Kunzi!»

16 Yeso amigisya na lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ ɓemoti alyisisa ndɨ dumo mudingi, ʉmaka
ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi.
17 Nɨyɔ ngbinga wa malɨlɨ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-ligubo kakɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓoduku kyɛ ngbingo wa malɨlɨ itulyonini!
18 Luki limoti ɨɓʉ ɓasɨ, yɨkaka-yɨkaka ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ʉpɨlyɨ. Mʉtʉ wa mambwa
aɓɨkya mʉgya-ligubo nɔ ɓɛ aɓikyiku mombukwana-dakɨ ɓɛ: ‹Noluwi ɓi tiko,
okwononi ɓɛ naga mbɛyɨ kaɨnoku yi. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ.›
19 Mʉtʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nuluwi ɓi ɓangɔmbɛ tɛkɛɓɛ* ko bulya ligubo lɨkpɔ
tiko, nakaɨnda kaʉnda. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ ɓaka.›
20 Mʉtʉ wagɔgɔ ɓata ɓɛ: ‹Navi ɓi muko mbɨya-mbɨya wanʉ, kinili nakɛgʉ ɨmɨ
kaɨnda kʉ.›
21 Mʉgya-ligubo ɨga ndɨ ka mombukwana-dakɨ, apága mongoni mi nɨmɔ masɨ. Nɨyɔ
ʉkana ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, aɓɨkya mʉgya-ligubo kakɨ nɔ ɓɛ:
‹Wogoni bɨgala ka mʉ ma sɛngɨ, ka ɓopisi ɓaya gʉɗʉ, idulyoku wanʉ na ɓatʉ ɓa
yangya, nɨɓɔ ɓa kɨgyagya, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ na nɨɓɔ ɓa mʉdɨlɨ.›
22 Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igoku mino, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, nogyi mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ aka yɔ weɓikyi mino, luki limoti pa atʉ aka mbɛyɨ ɓata.›
23 Kʉwa wa aɓɨkya ɓɛ: ‹Syo ka mʉ ma sɛngɨ na ka ɓapa ɓayagɔgɔ kʉ wakwanana
mino kaʉtakanya ɓambanzʉ. Hʉɓɨkya ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ wabangana na ɨɓʉ ambɛ
ɓoduku, iba dumo kamɨ otumi.›
24 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ kambwa, kɛgʉ na mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo kamɨ!›»

Ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓokwononi kaasa makpʉtʉka masɨ
(Matayɔ 10:37-38)

25 Kʉwa wa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓɨɓya Yeso. Oyikana ndɨ miso
kʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓasɨ ɓɛ:
26 «Mʉmbanzʉ ika mʉɓɨɓya kamɨ iba ɛpaga kʉgbɛ kakɨtaga abakɨ, amakɨ, mukakɨ,
ɓomikakɨ, ɓamamakɨ, gʉtʉgʉ kakɨtaga ɔɓɨlɨ kakɨ mombukwana-dakɨ yi aka. Kogyi
ɓɛyɔ, kakwananɨgʉ kaika mʉɓɨɓya kamɨ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ kabɨnɨka mʉsalaba kakɨ kɛɓɨɓya, kakwananɨgʉ kaiko mʉɓɨɓya
kamɨ.
28 Wanɨ mbɛyɨ nɔ luga kunu kapa kopika mʉnala, kapʉngɨgʉ mbɛyɨ kaiko, imuusa
ɓɛ ligubo li nɨlɔ alya ɓuyi ɓɨnga. Kumbuso yi, anda ikanɨ atʉ no ɓuyi ɓudingi nɨɓɔ
akwanana komosisyo noɓu ligubo li nɨlɔ.
29 Luki limoti, kakpɔ asɨ muɓumbe aka nɨ komagʉ, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika kaɨna, ɓika
katɨba,
30 ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Yooo! mʉtʉ yi nɨmʉna aɓʉkʉlaga ndɨ ɓɛ akopiko, luki limoti
kanɨ komagʉ!›
31 Mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ ngama ɓemoti mudingi kapa kaɨnda kabʉmana na ngama
wagɔgɔ, apʉnga mbɛyɨ iko, imuusa ɓɛ: ‹Na na ɓasʉda ɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ aka, nakwananatʉ
kakpumyo noɓu mumuyoniso kamɨ nɨnɔ a ɨyɨ na ɨɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa?›
32 Kɨna ɓɛ kakwananɨgʉ kakpumyo, atɨkɨlya ɓambanzʉ nɨ a mbɛyɨ asɨ ɓyɨ aka
kakʉnga ɓɛ ɓʉkananɨ ka mazɨyɔ.»
33 Kʉwa wa Yeso opipiloku ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu, kakwananɨgʉ
kaiko mʉɓɨɓya kamɨ kanɨ kosigʉ masɨ nɨmɔ a nomu.»

Liniko la ndapulu kɛgʉ na ɨzangɨya
(Matayɔ 5:13; Malɨkɔ 9:50)

---

* **14:19 14:19** Ɓʉkandɨlaga ndɨ ɓɛngbɨngɨlɨ ka mʉ ɓaɓa-ɓaɓa. Ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino kakpakyana, ɓanoluto ɓagɨta nɨɓayɔ akpɔgɔ kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ.

34 «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata lɔ
akwanana kondingimosogo?
35 Kikigʉ ɓata na ɨzangɨya gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka, luki limoti ɓombimbo kʉwa
limbimbo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

15

Kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ inisini
(Mataɣɔ 5:13; Malɨkɔ 9:50)

1 Lɨsyɛ limoti, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa yɨgya-yanyɛ ɓasɨ
ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kamʉkana.
2 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya,
ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna akaʉtɨlya na kalyalya na ɓatʉ ɓa yɨgya-yanyɛ!»
3 Yeso utulyoku kʉwa ndɨ lizuni li nɨlɨ:
4 «Mʉtʉ ɓemoti luga kunu kika na ɓakɔndɔlɔ mɨya, ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo,
kakwananɨgʉ kaʉsa nɨɓɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka ɨsa, aga kakɨsa nɨnɔ ika
nɨ oɓungogini ɓi kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?
5 Ngbingo yi nɨnɔ amɨna mino, ogwa magyagya. Abɨnɨka ka mambɨga.
6 Kumbuso yi ɨga kʉ kakɨ, ʉmaka ɓawai-dakɨ na ɓapɨmbanɨ kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ:
‹Doniku kogwa magyagya pa imoti na ɨmɨ kyɛ naminini kɔndɔlɔ kamɨ nɨnɔ oɓungaga
ndɨ!›
7 Nakamʉɓɨkya ambɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɨgyagya ikaga yidingi kʉgʉ wa lɨsyɛ
wa mʉtʉ wanyɛ oyikasaga mino ɔɓɨlɨ kakɨ kakɨtaga nɨyɔ ɓambanzʉ ɓongbingbili
ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na mʉsasa koyikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ.»

Lɨfalanga nɨlɔ oɓunga ndɨ inisini

8 Yeso aɓɨkya kʉwa wa ɓɛ: «Kika nɨ muko ɓemoti a na ɓambuma tɛkɛɓɛ, ɓemoti
yi oɓungo, kakwananɨgʉ katʉna tala, akpaga ndaɓʉ, akɨsa ɓɨwɛsɛɛɛ kadwɛ kʉ kwa
kʉ aminoku mino?
9 Ngbingo yi nɨnɔ amɨna mino, ʉmaka ɓawai-dakɨ na ɓapɨmbanɨ kakɨ ʉɓɨkya ɓɛ:
‹Da mogwini ɨgyagya pa imoti na ɨmɨ kyɛ naminini ambuma yi nɨnɔ eɓungi ɓi!›
10 Nakamʉɓɨkya ambɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: Kunzi na ɓamalaika kakɨ ɓogwaga
magyagya mudingi ko bulya ka mʉtʉ wanyɛ ɓemoti nɨnɔ oyikasaga ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Miki nɨnɔ oɓungaga ndɨ ɨginiku ka abakɨ

11 Yeso idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ no ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa.
12 Mupipilo aɓɨkya abakɨ ɓɛ: ‹Baba, ipóku ɨmɨ mukumbo ma lisimo li la kamɨ.›
Kʉwa wa ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓomikakɨ mukumbo.
13 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, mupipilo amʉmʉla ndɨ nɨmɔ kakɨ, aga ndɨ no ɓuyi
ɓi ka mugi mimoti ma ɓyɨ. Kʉ ɓɛyɔ, apʉta ndɨ ɓuyi kakɨ ɓasɨ, anakpakyana gbalɨ.
14 Nɨyɔ ama kapʉta ɓuyi ɓasɨ, ayʉndɨ mudingi ogulya ndɨ ka mugi mi nɨmɔ, apʉnga
ndɨ ka yangya ka makpʉmʉka masɨ.
15 Ogulya ndɨ ligubo ka mʉtʉ ɓemoti wa mugi mi nɨmɔ. Alʉkʉ yi nɨnɔ atɨka ndɨ ko
tutu kauɓuulyogo ɓangʉya kakɨ.
16 Ikagatʉ ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kalya malɨlɨ nɨmɔ ɓangʉya ɓalyaga ndɨ mɔ, luki
limoti kɛgʉ gʉtʉgʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kapá.
17 Kʉwa wa apʉnga ndɨ koyikosogo lɨmbɛngɨ. Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Bagya ligubo nɨɓɔ ka
baba ɓalyalyaga ɓɨnza, na ɓa na malɨlɨ mudingi kakɨtaga! Wɨna sɛ, na kʉwa ɨmɨ
kokwa na nza kʉnʉ!
18 Natʉkyatʉ, nɨga ka baba, naɓikyoku ambɛ: Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko
Kunzi na ko misa ka kʉ.

19 Nakokwononigʉ ɓata ambɛ ɨmaka ɓɛ mikakʉ. Ɨva gʉtʉgʉ kʉwa asɨ abɛ mʉgya-
ligubo kakʉ.›
20 Kʉwa wa, ava ndɨ ligʉndʉ kaɨga kʉ ka abakɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ ɓyɨ aka, abakɨ amɨna, amibo, akwilya kumbu
kʉgbɛ. Aga ndɨ mbangʉ katɨlya, apututo ɓiputututu. 21 Kʉwa wa miki aka na ɨyɨ ɓɛ:
‹Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ, nakokwononigʉ ɓata ɓɛ
ɓɛmakɨ ɓɛ mikakʉ.›
22 Luki limoti, abakɨ ʉɓɨkya ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Doniku na kutuko nɨkwɔ kwanza
kʉgbɛ, mamokisya mikamɨ. Mumokyoni pɛtɛ ka kpɛngbɛ, mamokisyogo ɓɛkpakʉ.
23 Doniku na ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ, mamwɔ. Tolyolyini, togwa magyagya.
24 A ɓɛyɔ, mikamɨ nɨnɔ a ndɨ nɨ okwini, a ɓata mbɨya-mbɨya wanʉ muɓisi. A ndɨ
nɨ oɓungogini, inisonini ɓata!› Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ dumo.
25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, pʉta a ndɨ ɨyɨ ko tiko. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ kaigoku, adwɛ ɓuwobi
na mʉsɛngɨ, ʉkana kʉwa ɓyɛmbɨ nɨɓɔ ogwanana ɓɔ.
26 Amaka ɓemoti ka ɓagya-ligubo, amuusa ɓɛ lɨkpʉmʉka tino lɔ a kʉnʉ?
27 Asikisya ɓɛ: ‹Mamakʉ iginiku, kinili abakʉ amwilyini ngɔmbɛ yi nɨnɔ wanvʉɗʉ-
nvʉɗʉ kyɛ mikakɨ igiku wapʉpʉ.›
28 Kʉwa wa pʉta angbʉta ndɨ, akya kogulya ka ndaɓʉ. Abakɨ opupoku ndɨ
kaɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ ogulyinɔ ɓaka,
29 luki limoti miki asikisya ndɨ abakɨ ɓɛ: ‹Hʉkana! Ɨmɨ nikaga kaugugubyo ka
ɓyanga ɓudingi, nakoɓunagʉ mʉtʉʉ kakʉ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Luki limoti
wakɛpágʉ ɨmɨ mikya mɛmɨ ambɛ togwi na ɨyɨ magyagya na ɓawai-damɨ.
30 Luki limoti yɛkɨ mikakʉ nɨnɔ apʉta ndɨ ɓuyi kakʉ na ɓaɗanda igiku ɨyɨ,
wamwɨlya ɨwɛ ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ!›
31 Abakɨ asikisya ɓɛ: ‹Mikamɨ, ɨwɛ wikaga pa imoti na ɨmɨ masyɛ masɨ. Mukumbo
kamɨ masɨ a makakʉ.
32 Luki limoti okwononi mbɛyɨ ɓi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kyɛ
mamakʉ yi nɨmʉna wakamɨna mʉ, a kʉwa ndɨ nɨ okwini, luki limoti iginiku muɓisi.
A ndɨ nɨ oɓungogini, luki limoti inisini ɓata!›»

16

Mʉgya-ligubo wa ɓokoli

1 Yeso ʉbɨbɨlya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ bɨbʉ yi nɨyɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti a ndɨ
na mʉgya-ligubo nɨnɔ a ndɨ kapita wa mukumbo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓodogoku ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Kapita kakʉ akapʉta mukumbo kakʉ payaya.›
2 Kʉwa wa mombukwana mukumbo amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ:
‹Nakaʉkana mongoni manyɛnyɛ kʉgbɛ kʉgʉ kakʉ na nakaɨna ambɛ a ɓɛyɔ. Ɨtangɨlya
nɛkɨ makpʉmʉka kamɨ masɨ kyɛ wakikigʉ ɓata kapita kamɨ.›
3 Kapita yi nɨnɔ imuusa ɓɛ: ‹Ngama kamɨ kɛgʉ ɓata kapa ɓɛ nikito kapita kakɨ.
Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ no ngu yɨdɨma ɓotiko. A gɔnɨ suni ka mʉtʉ ɓɛyɔ no
mino yɨ kaiko kaɨkʉkʉngya.
4 Iyaaa! nibini ɓɛyɔ nagya mino iba ngbingo yi nɨnɔ ɓekpumya ɓanʉ mino ka
ligubo, ɓambanzʉ ɓɛtɨlyɨtɔ ka ɓa kʉ kaɓʉ.›
5 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kaʉmakaga ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓoluɓu
ka mombukwana-dakɨ. Amuusa ndɨ mʉtʉ wa mambwa ɓɛ: ‹Luki tino lɔ okwononi
ɓɛ mumigisyo mombukwana-damɨ?›
6 Asikisya ɓɛ: ‹Bangbɔngbɔlɔ ɓa molingo mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ
wa ɓoluɓu nɨmʉ, wika ɓɨgala, wokpika ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.›

7 Kumbuso yi aɓɨkya wagɔgɔ ɓɛ: ‹Sɛ kʉwa ɨwɛ, wa na luɓu wa ɨnga?› Asikisya ɓɛ:
‹Ɓasaki ɓaya nganʉ mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ nɨmʉ, kpiko ɓatɛkɛɓɛ
ɓʉgɨna.›
8 Kʉwa wa mombukwana mukumbo abɨba ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kapita yi nɨnɔ
wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo kakɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa na ɓokoli kʉgbɛ luga
kaɓʉ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngbanganya.»
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ husingyoni ɓambanzʉ no ɓuyi kunu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Ngbingo
yi nɨnɔ ɓuyi osyo mino, ɓamʉtɨlya ka mugi ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Mʉmbanzʉ kika na ɓungbingbili ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na ɓungbingbili
gɔnɨ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ. Mʉmbanzʉ kika na ɓokoli ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ,
ika na ɓokɔli gɔnɨ na kʉɓɔɓɔkʉ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ.
11 Kika nɛkɨ nɨ makɛgʉ na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya nɨmɔ kʉnʉ
ka ɔɓɨlɨ, wanɨ nɔ amʉpá ndɛkɛ ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ?
12 Makiki na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ, wanɨ nɔ amʉpá
nɨmɔ kunu?
13 «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kaugugubyo ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ,
amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ payaya.
Makakwananɨgʉ kagugubyo ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Yeso akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ makpʉmʉka dididi
(Mataɣɔ 11:12-13; 5:31-32; Malɨkɔ 10:11-12)

14 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kaʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ Yeso ɓɨkyaaa,
kyɛ ɓapagatʉ ndɨ ɨɓʉ ɓuyi.
15 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mɨgyaga ko misa ka ɓambanzʉ abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, luki
limoti Kunzi ibatʉ mambɛngɨ kunu masɨ. Kyɛ luki nɨlɔ inisaga na ɨbɨba ko misa ka
ɓambanzʉ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.
16 Kadwɛ ko ngbingo ka Yuani-Mubatizaɨ, a ndɨ ngbingo wa Mʉtʉʉ ka Musa na
ɓogyalandʉ. Katʉkya ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Ɓʉngama
ko Kunzi iɓikyogoni ndɨ, na mʉtʉ wasɨ ɓemoti-ɓemoti akagya kɛkɛlɛ kogulya mino.
17 A yapʉpʉ lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ kolimiko, luki limoti a yapʉpʉ kʉgbɛ mikya liɓiso gʉtʉgʉ
mʉkɛɗɛ aka wa Mʉtʉʉ kolimiko.
18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ asikisaga mukakɨ, ava wagɔgɔ, ikaga abɛ kasyɛ na muko ikanɨ
mbʉnya ɓɛngɛnɨ, na mʉtʉ nɨnɔ avaga muko nɨ mbʉnyakɨ asikisini, mʉtʉ yi nɨnɔ
ogyini ɓɨlya.»

Yeso akabɨba bɨbʉ ka mʉtʉ wa mukumbo na Lazalɔ

19 «A ndɨ na mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti nɨnɔ imokisyaga ndɨ ɓotu ɓayanzanza na
ɓaya lɨgabʉ lapʉ. Masyɛ masɨ ikaga ndɨ kogwa magyagya, analyalya ɓɨnza.
20 A ndɨ gɔnɨ na mʉtʉ wa yangya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ, a ndɨ na ɓapwayɨ
nzʉyɨ yasɨ. Ikaga ndɨ ɨyɨ wakanga ka kpɔlɔ wa mupumi ma ndaɓʉ ka mʉtʉ wa
mukumbo yi nɨnɔ.
21 Lazalɔ ikagatʉ ndɨ na mʉsasa kalya makɔmbɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka mɨza ka
alʉkʉ nɨnɔ. Luki limoti ɓɛnva kʉwa ɓɔ ɓodogoku ndɨ kaɗyo ɓapwayɨ.
22 Lɨsyɛ limoti, mʉtʉ wa yangya nɨnɔ okwa ndɨ, ɓamalaika ɓaga ndɨ na ɨyɨ ɓuwobi
na Abalahamʉ ka Paladiso. Kumbuso yi, mʉtʉ wa mukumbo okwa ndɨ gɔnɨ, ɓalumbo.
23 Ka ɓabɨlɨ kʉ a ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Kʉwa wa, ɨkwɛ kʉgʉ, amɨna Abalahamʉ
ɓyɨ, sɛ kʉwa Lazalɔ ka kpɔlɔ kakɨ.
24 Apamɨkana ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, ɨmɨnɨlyanɔ ɓaka kumbu, mʉtɨkanɔ ɓaka
Lazalɔ kalubo kpɛngbɛ ko liɓo, edudulisi lɨsasʉ, kyɛ nakaigyogyisa kʉgbɛ ko ɓuku
ɓi nɨɓa.›

25 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mikamɨ, tamana mbɛyɨ ambɛ winisana
ndɨ na lɨngama lidingi ka ɔɓɨlɨ kakʉ nɨ Lazalɔ a sɛ ndɨ ɨyɨ kalya kumbu yidingi. Mbɨya
wanʉ, a kʉwa ɨyɨ kogwa magyagya kʉnʉ, wa kʉwa ɨwɛ kaigyogyiso.
26 Na gɔnɨ, lɨɓyɛ lodu a luga kusu na iɓunu. Kʉwa wa gɔ wa, nɨɓɔ ɓika kapa katʉkya
kʉnʉ kaɨnda kʉ mo mino kʉ ɓakakwananɨgʉ. Na nɨɓɔ ɓika kapa katʉkya kʉ kodoku
kʉnʉ, ɓakakwananɨgʉ kazaba ɓɛgɛyɔ.›
27 Mʉtʉ wa mukumbo aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Kikiliki baba, ɨtɨkɨlyanɔ ɓaka Lazalɔ kʉ ka
lɨvananza kamɨ,
28 kyɛ na na ɓomika mama kuɓukumuti. Ɨndɨ kaʉɓɨkya kambwa aka iba
ɓakodonikutɔgʉ ɓata ɨɓʉ kʉnʉ ka pa ya kigyogyiso yi nɨyɨ.›
29 Luki limoti, Abalahamʉ amigisya ɓɛ: ‹Ɓamamakʉ ɓa no moɓiso ma mʉtʉʉ ka
Musa na ɓogyalandʉ, ɓʉmʉkanɨ asɨ ɨɓʉ aka!›
30 Mʉtʉ wa mukumbo nɔ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, kɛgʉ nɨlɔ okwononi
nɨlɔ aka lɔ. Luki limoti, kika nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka ɓabɨlɨ ɨnda kʉ ɓo mino,
ɓoyikosatʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ.›
31 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓakopo kahʉkana mʉtʉʉ ka Musa na
kahʉmʉkana ɓogyalandʉ, ɓakabaɨlyɨgʉ kika gʉtʉgʉ nɨ mʉmbanzʉ opupiniku ka
ɓabɨlɨ aka.›»

17

Kaugwisiso na kaʉpɨlya ɓɛngɛnɨ
(Mataɣɔ 18:6-7, 21-22; Malɨkɔ 9:42)

1 Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓopisi ɓayɨgya ɓʉnyɛ kɛgʉ na nyɨka, luki limoti
kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!
2 Akwanano ɓi ɓɛ ɓakpɨkɨlɨ lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko lɨɓo lidingi, iba
kulutonito ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ katʉkya ko pisi ya ɓungbingbili.
3 Wiminyonito ɓɨnza:
Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, muyoyisatʉ. Kʉkʉnga mʉpɨlya, wapɨlya.
4 Kika nɨ ugyilyini ɓʉnyɛ nganga maɗɨya na ɨka ka lɨsyɛ limoti, odoku kaʉkʉnga
mʉpɨlya nganga maɗɨya na ɨka gɔnɨ, wapɨlya.»

Baya akwanana kagya makpʉtʉka mʉmbanga-mbanga

5 Ɓatʉtʉmbwa ɓaɓɨkya ndɨ Mombukwono-dosu ɓɛ: «Tɨmatɨlya baya kusu.»
6 Mombukwono-dosu igisya ɓɛ: «Makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ
maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨna ɓɛ: ‹Mukuko,
wikunoku ka lɨmbɛngɨ lo lɨɓo lidingi,› Amʉmʉkanatʉ ɓi.»

Ɓagya-ligubo ɓakwanana kagya ɨkɨ?

7 «Tovini mbɛyɨ abɛ mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na mʉgya-ligubo ɓemoti nɨnɔ akpɔgɔ
ɓotiko ikanɨ uɓuulyaga ɓambaza ka ɓanyama. Ngbingo yi nɨnɔ mʉgya-ligubo igogoku
mino ko tiko, akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Doku ɓɨkwa kalyalya?›
8 Kalɨ, luki limoti aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmbambɨlya malɨlɨ, kumbuso yi wigomosyana ɓotu,
wodoku kegugubyo ko ngbingo yi nɨnɔ niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi
wakwanana kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kalyalya na komwo.›
9 Abibisa mʉgya-ligubo kakɨ kyɛ ika nɨ ogyini nɨlɔ akpamyi?
10 A mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ: ngbingo yi nɨnɔ mogyini mino masɨ nɨmɔ Kunzi
akamʉkpamya, ɓikyoni ambɛ: ‹Ta ɓagya-ligubo ɓapayaya aka, togyi ligubo nɨlɔ aka
lɔ kusu.›»

Yeso uhukusini ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ

11 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɨnda misa ka Yelusalɛma, aɓyɛ ka mʉlɨlɨ ma
iwili ya Samalia na Galilaya.

12 Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosila ka mugi mimoti ɓɛnɛ, ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ
ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ ɓyɨ na ɨyɨ,
13 ɓapʉnga kapamɨkanaga ɓɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tikwilyanɔ ɓaka
kumbu!»
14 Yeso ʉmɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓokumu ɓo mino ɓamʉkpɨmɨ nzʉyɨ.*»
Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda aka nɔ, ɓahʉka.
15 Nɨyɔ ɓemoti luga kaɓʉ ɨna ɓɛ oukini, igoku ndɨ ka Yeso anabibiso Kunzi na lɨyʉ
lapʉ.
16 Ogwa ndɨ mokpukpu kambwa kakɨ, amigisya ɨbɨba. A ndɨ Musamalia.
17 Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Kɛgʉ ɓambanzʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓɔ ɓongumoni? Nɨɓɔ ɓagɔgɔ
kʉɓɔmʉ ɓa kʉwa yanɨ?
18 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ igiku kamigisilyo Kunzi ɨbɨba, kiki asɨ
mʉɓyɨ yi aka nɨmʉ.»
19 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, waga. Baya kakʉ uhukusini.»

Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu
(Mataɣɔ 24:23-28, 37-41)

20 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi odoku pɨyɛ ndɛkɛ ngbingo
tino?»
Umigisya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ kodoku abɛ luki la kimibisikono.
21 Ɓakaɓɨkyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Winoni, iɓu nɨɓa!› ikanɨ ‹Iɓu nɨɓɔ kʉʉ!› Kyɛ Ɓʉngama
ko Kunzi a luga kunu.»

Lɨsyɛ nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ngbingo wagɔ odokuto ndɛkɛ nɨnɔ
miko mina na mʉsasa kamɨna Mika-mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki
limoti nɨ makaminigʉ.
23 Ɓamʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓɛ: ‹A kʉʉ!› ikanɨ ‹A wanʉ!›, luki limoti makindonitɔgʉ kʉ,
makogonitɔgʉ mbangʉ kʉ ɓɛyɔ.
24 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ngbangbata kangɨnana. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ngbangbata angɨnanaga mino
katʉkya ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ na kadwɛ ka magɔgɔ, ɓambanzʉ ɓamɨna ndɛkɛ Mika-
mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ nɨlɔ opuponoku ndɛkɛ mino.
25 Luki limoti okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi mbɛyɨ kʉgbɛ, ɓatʉ ɓa lɨsyɛ
li nɨlɨna ɓambimbo.
26 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ
ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
27 Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ
Nʉa ogulya ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ. Tumo odoku kʉwa ndɨ ɓɨyakpa, ɓambanzʉ ɓasɨ
ɓolumwaga ndɨ.
28 A ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Lɔtɨ. Ɓambanzʉ
ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanaluwo na ɓanagaba makpʉmʉka, ɓanadɨma
ɓotiko na ɓanopiko ɓandaɓʉ.
29 Luki limoti lɨsyɛ li nɨlɔ Lɔtɨ opupa ndɨ mino ka Sɔdɔmʉ, Kunzi olukusa ndɨ ɓuku
na libu longiɗo-ngiɗo katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ abɛ mbwayɨ, ulumwisaga ndɨ ɓasɨ.
30 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.
31 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kingyigʉ ndɛkɛ ɓata
ka ndaɓʉ kakɨsa mukumbo kakɨ. Mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko
kakwananɨgʉ ndɛkɛ ɓata kaɨga kava luki kʉ kakɨ.

---

* **17:14 17:14** Ɓokumu ɓɔ ɓakpɨmaga ndɨ, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ mʉmbanzʉ oukini.

32 Eee, tomomoni sɛ nɨlɔ asilya ndɨ muka Lɔtɨ.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ akɨsaga kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ ndɛkɛ, luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusatʉ ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
34 Nakamʉɓɨkya ambɛ no biti yi nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ka kanga imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
35 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga pa imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
36 [Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kagya ligubo ko tiko: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.†]»
37 Ɓaɓɨɓya ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ yanɨ?‡»
Yeso usikisya ɓɛ: «Kʉ manda ma nyama ikago mino, ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkanaga wa gɔ wa.»

18

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulya malʉmba

1 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya lizuni nɨlɨ kauwonisilo ɓɛ ɓakwanana kalʉmba masyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ kadɨkaga.
2 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, a ndɨ na zozi ɓemoti nɨnɔ kaɓangagɨgʉ ndɨ Kunzi, anʉmɨna ɓatʉ ɓasɨ payaya aka.
3 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ gɔnɨ aka nɔ, a ndɨ na woko ɓemoti muko yi nɨnɔ odogoku ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kaɓɨkya zozi nɔ ɓɛ: ‹Tɨkʉlya ngbanga kusu na mumuyoniso kamɨ.›
4 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, zozi a ndɨ asɨ kakya aka. Luki limoti ka muliɓo aɓɨkya kʉsɔ kakɨ ɓɛ: ‹A ɓɛyɔ, nakaɓangagɨgʉ Kunzi, na nʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ payaya aka,
5 luki limoti, woko yi nɨmʉna edomisini. Kinili okwononi ɓɛ nakʉlyɨ ngbanga kakɨ. Kumbuso yi kikigʉ ɓata kodoku ɓongbinga ɓasɨ kegbomisa mʉ.›»
6 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓɛ: «Hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɔ zozi wanyɛ nɔ akaɓɨkya!
7 A ɓɛyɔ, Kunzi kakwananɨgʉ kaʉkʉlya ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ngbanga wanza, ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaɨgama na ɨyɨ biti na lɨsyɛ? Kusingyigʉ ɓɨgala?
8 Nakamʉɓɨkya ambɛ: ʉkʉlyatʉ ngbanga kaɓʉ ɓɨkwa. Luki limoti wa Mikamʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ʉtakanyatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa baya?»

Malʉmba ka Mufalisayɔ na ndɔmbɛ wa manzanza

9 Yeso atwa ndɨ gɔnɨ lizuni nɨlɨna ko bulya ka ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓɨmɨnaga ndɨ ɓingbingbili ko misa ko Kunzi na ɓanʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ asɨ payaya aka. Aɓɨkya ɓɛ:
10 «A ndɨ lɨsyɛ limoti, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓaɗaka ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓemoti a ndɨ Mufalisayɔ, wagɔgɔ ndɔmbɛ wa manzanza.
11 Mufalisayɔ, amaga, apʉnga kʉwa ndɨ kaɨlʉmbɨlya ɓɛ: ‹Kunzi o, nakaubibisa kyɛ na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, na kɛgʉ ɨmɨ abɛ ndɔmbɛ wa manzanza yi nɨmʉ.
12 Noginyagatʉ malɨlɨ ko ngbingo nganga yɨɓa ka pɔsɔ, napágatʉ liɗu limoti la tɛkɛɓɛ la mukumbo kamɨ masɨ.›
13 Luki limoti, ndɔmbɛ amaga ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, kakwanana gʉtʉgʉ ndɨ kaɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti iyipa ndɨ ikubasʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Kunzi o, ɨpɨlyanɔ ɓaka kyɛ na ɨmɨ mʉtʉ wanyɛ.›»

17:32 17:32 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:26. † **17:36 17:36** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ ka moɓiso dididi mandɛlɨ. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37 17:37** A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨna ndɛkɛ ɓingbanganya.

14 Yeso omotiloku ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ, alʉkʉ nɔ ɨga ndɨ kʉ kakɨ nɨ
Kunzi aitisini mʉtʉ wongbingbili kakɨtaga Mufalisayɔ. Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.»

Bʉngama ko Kunzi a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨgyaga abɛ ɓomiki
(Matayɔ 19:13-15; Malɨkɔ 10:13-16)

15 Ɓambanzʉ ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓawɛsɛ ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ. Nɨyɔ
ɓaɓɨɓya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
16 Luki limoti Yeso ʉmaka ɓɛ ɓakpuɗiku na ɓomiki, aɓɨkya ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa abɛ ɨɓʉ.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana Ɓʉngama ko Kunzi
mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki, kakwananɨgʉ ndɛkɛ kogulya mino.»

Mʉtʉ wa lɨngama lidingi
(Matayɔ 19:16-30; Malɨkɔ 10:17-31)

18 Ngama ɓemoti ka Ɓayuda amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana
pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
19 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki nɨ Kunzi aka mʉkaka.
20 Wibagatʉ mʉtʉʉ: ‹wakogyonitɔ ɓɨlya, wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ,
wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, mʉɓanga abakʉ na
amakʉ.›»
21 Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Nagyagatʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ masɨ katʉkya ndɨ ka limiki.»
22 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Utigolyi ɓata luki limoti: Gaba mukumba
kakʉ masɨ, hʉlʉpya ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi, wika kʉwa na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
23 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ alʉkʉ nɔ ʉkana lɨkpʉmʉka lɔ ɓɛyɔ, alya ndɨ kumbu,
kyɛ a ndɨ na mukumbo makpʉ kʉgbɛ.
24 Nɨyɔ Yeso ɨna ɓɛ alʉkʉ nɔ a ndɨ no kumbu, oɓikyoku ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ ɓa
mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!
25 A ɓipoli kʉgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mʉsaɗa kakɨtaga mʉtʉ wa
mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkana, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisono na
muhukuso?»
27 Yeso osikisya ɓɛ: «Kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya Kunzi.»
28 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ aɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ nɨmɔ ta ndɨ nomu, tapʉnga
kaʉɓɨɓya.»
29 Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ osini ndaɓʉ
kakɨ, ikanɨ amakɨ, ɓamamakɨ, ɓaɓʉkʉta kakɨ, ɓomikakɨ, ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi,
30 mʉtʉ yi nɨnɔ inisono na ɓʉngama ɓakpʉ ka masyɛ mi nɨma, na ko ngbingo yi
nɨnɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ ɓanʉ na opupoku ka mbʉkʉ
(Matayɔ 20:17-19; Malɨkɔ 10:32-34)

31 Yeso akɨɗa ndɨ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi, takaɨnda
ka Yelusalɛma, masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓokpika ndɨ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ
igyonosa ɓanʉ kʉ.
32 A ɓɛyɔ, ɓasʉta ɓanʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓamɨna payaya, ɓatʉmbwa, ɓaɓakyɨlya ɓotikito.
33 Ɓatɨna pimbo, ka muliɓo mi ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka
mbʉkʉ.»

34 Luki limoti ɓaɓiɓya ɓakotombisyagʉ ndɨ luki kyɛ isi ya mʉnzɨna nɨmɔ a ndɨ na ɨɓʉ makɨsʉma. Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ Yeso akapa kaɓɨkya lɨkpʉmʉka tino.

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ ka Yeliko
(Matayɔ 20:29-34; Malɨkɔ 10:46-52)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Yeliko, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi nɨ anɨkʉkʉngya.
36 Ʊkana ndɨ mungilito ma ambaza ka ɓambanzʉ nɨ anakɨtaga, uusa ndɨ ɓɛ a pɨyɛ ɓʉnɨ.
37 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɔ akakɨtaga.
38 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kapamɨkanaga, anaɓɨkya ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
39 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kambwa kakɨ ɓanyakɨlya ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti idukulogo kapamɨkana kʉwa kʉgbɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
40 Yeso amaga, aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓoduku na ɨyɨ. Ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ yi akpuɗoku mino, Yeso amuusa ɓɛ:
41 «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
Asikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
42 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɨnza, miso ʉkʉlɨkanɨ! Baya kakʉ uhukusini.»
43 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso akʉlɨkana ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya Yeso nɨ anabibiso Kunzi. Nɨyɔ ambaza wasɨ ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, apʉnga ndɨ gɔnɨ kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayɔ

1 Nɨyɔ Yeso ogulya ndɨ ka Yeliko, akɨtanaga luga wa gʉɗʉ yi nɨnɔ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakayɔ. A ndɨ ngama ka ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na mʉtʉ wa lɨngama.
3 A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso, luki limoti yɛkɨ a ndɨ mukuɗu kakwananagʉ ndɨ kamɨna yi ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Aga kʉwa ndɨ mbangʉ kambwa, aɗaka ka sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛ kyɛ amɨnɨ Yeso nɨnɔ a ndɨ kokitogoku wa.
5 Nɨyɔ Yeso osila ka pa nɨyɔ, ɨkwɛ kʉgʉ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Zakayɔ syoku ɓɨgala! Kyɛ na mubiko kakʉ na lɨsyɛ lɨ nɨlɨ.»
6 Zakayɔ osyoku ndɨ ɓɨgala, atɨlya ndɨ Yeso na magyagya.
7 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna oga kasyɛ ka mʉtʉ wanyɛ!»
8 Luki limoti Zakayɔ amaga ndɨ, aɓɨkya Mombukwono-dosu, ɓɛ: «Muwonisilo, hʉkana: nakagbanana mukumbo kamɨ lugo, nʉpá ɓatʉ ɓa yangya liɗu limoti, na nakavaga ndɨ ɓuyi ka mʉmbanzʉ ka ɓokoli, namigisya kʉwa nganga yɨkwanganya.»
9 Yeso aka ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ, muhukuso ogulyini ka ndaɓʉ yi nɨyɨ, kyɛ nɨmʉna a ɨyɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ gɔnɨ.
10 Ka lɨngʉnʉ, Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɨ kaʉkɨsa na kauhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓasaa
(Matayɔ 25:14-30)

11 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, Yeso omotiloku lizuni limoti kyɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi obiko.
12 Oɓikyoku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza la ɓʉngama aga ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kolyoku ɓʉngama, kumbuso yi, igoku kalya ɓʉngama kʉ kaɓʉ.

13 Kambwa wa ligundu, umaka ndi ɓambanzu tɛkɛɓɛ luga ka ɓagya-ligubo kaki,
upága ndi yikaka-yikaka likuta limoti la ɔlɔ, uɓikya ɓɛ: ‹Tundisoni ɔlɔ nimu kadwɛ
ku kwa ku nigoku ndɛkɛ mino.›
14 Luki limoti ɓatu ɓa mugi kaki ɓakapagigu ndi. Ɓutika kuwa ndi ɓambanzu no
mongoni kumbusa kaki kaɓikyoku ɓɛ: ‹Takɛgu kabailya ɓɛ aluku nɔ alyitɔ ɓungama
ku kusu.›
15 Niyɔ ɓapá ɓungama, igoku. Utikisya ɓagya-ligubo niɓɔ upá ndi ɔlɔ ɓɛ ibi kuwa
ɓɛyɔ ɓatundisa ndi mino.
16 Ninɔ wa mambwa odoku ndi, aɓikya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kugu wa likuta
limoti la ɔlɔ nilɔ wɛpá ndi, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ tɛkɛɓɛ.›
17 Ngama aka ɓɛ: ‹A ɓinza! Wa mugya-ligubo wanza. Yɛki wo ɓi na ɓungbingbili
ko luki likɛdɛ, nubisa ɓanu ngama kaunda ɓaguɗu tɛkɛɓɛ.›
18 Mugya-ligubo wa maɓa odoku ndi, aɓikya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kugu wa
likuta limoti la ɔlɔ nilɔ wɛpá ndi, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ kuɓukumuti.›
19 Ngama aka ɓɛ: ‹Iwɛ, nubisini ngama kaunda ɓaguɗu kuɓukumuti.›
20 Mugya-ligubo wa masaa odoku, aɓikya ɓɛ: ‹Yɛ ba, likuta la ɔlɔ kaku nilɔ wɛpá
ndi nili. Noɓuulyaga ndi ɓinza, yikanda ɓingbufu na inzanza ya kutuko.
21 A ɓɛyɔ, na ndi kauɓanga, kyɛ wa mutu muɗiya. Wapunaga makpumuka nimɔ
wakobisogigu, wanobuulya masɔlɔ nimɔ wakakunagigu.›
22 Ngama aɓikyoku ɓɛ: ‹Wa mugya-ligubo wanyɛ! Nakauku lya ngbanga kaɓyɛnɛnɛ
na munzina kaku. Wibagatu ndi ɓɛ na mutu muɗiya, ɓɛ napunaga makpumuka nimɔ
nakobisogigu, nobuulyaga masɔlɔ nimɔ nakakunagigu.
23 Yɛki a ɓɛyɔ, ko bulya iki yɔ wakobisagu ndi mino ɓuyi kami ka baki? Iba wa
nigiku mino, nonyuku ni itundini.›
24 Kumbuso yi ngama uɓikya ɓatu niɓɔ ɓa ndi wa ɓɛ: ‹Mukupyoni likuta la ɔlɔ li
nilɔ, mapá mutu yi ninɔ a nomu tɛkɛɓɛ.›
25 Ɓaɓikya ɓɛ: ‹Ngama, a kuwa iyi na makuta tɛkɛɓɛ!›
26 Usikisya ɓɛ: ‹Nakamuɓikya ambɛ, kika ni mumbanzu a no luki ɓamatilyatu ɓata.
Luki limoti, mutu yi ninɔ kɛgu no luki ɓakupya gutugu luki likɛɗɛ aka nilɔ akwanano
ɓi kaiko nolu.
27 Doniku sɛ kuwa na ɓomuyoniso kami, niɓɔ ɓakɛgu ndi kapa ɓɛ niki ngama kaɓu,
mukɔ ɓingo kambwa kami wa.›»

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Yuani 12:12-19)

28 Niyɔ Yeso ama ndi kaɓikya likpumuka nilɔ, aga ka Yelusalɛma. A ndi iyi kambwa
ni ambaza anaɓiɓya kumbuso.
29 Wa a kuwa ndi mino ɓuwobi kadwɛ ka Bɛtɛfagi na Betania, ɓuwobi na ngupa
niyɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ Ngupa ya Mizeituni, utika ɓaɓiɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓiɓya kaki
kambwa.
30 Uɓikya ɓɛ: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma. Ngbingo yi ninɔ mosilo
mino ku, matakanya mikya punda mukandila ninɔ mumbanzu gutugu ɓemoti aka
kanoɗokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu.
31 Mumbanzu kamumuusa ɓɛ: ‹Makakula ko bulya iki?› Maɓikya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.›»
32 Ɓaɓiɓya ɓaɓa niɓɔ ɓaga kuwa ndi, ɓatakanya punda muɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ
Yeso uɓikya ndi mino.
33 Wa ɓa ndi mino kakula mikya punda nɔ, ɓamombukwana-daki ɓumuusa ɓɛ: «Ko
bulya iki yɔ ma mino kakula?»
34 Ɓusikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»

35 Kumbuso yi ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ. Ɓolosa ndɨ ɓotu kaɓʉ kʉgʉ
wa nyama, ɓaɗokiso mino Yeso.
36 Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo miso ka Yelusalɛma, ɓambanzʉ ɓolosaga
ndɨ ɓotu kaɓʉ ko pisi.
37 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngʉpa ya Mizeituni,
ambaza wasɨ ka ɓaɓɨɓya otuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ. Apʉnga ndɨ kabibisa Kunzi
na lɨyʉ lapʉ ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ ɓɨna ndɨ mɔ.
38 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi aɗukulyi ngama nɨnɔ akodoku ko lina ka
Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga! Kunzi apí mazɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na avɨ ɨbɨba kʉgʉ
wa lɨsyɛ kʉgbɛ!»
39 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉsɔ wa ambaza ɓaɓɨkya Yeso
ɓɛ: «Muwonisilo, hʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓadakɨ.»
40 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakadaka, matamʉ kʉwa mɔ
apamɨkanaga!»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ɓanʉ mino

41 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na Yelusalɛma, amɨna, apʉnga
kagama.
42 Anaɓɨkya ɓɛ: «Heee ɓe, Yelusalɛma, kiko ɓi nɨ wa gɔnɨ ɨwɛ kaiba na lɨsyɛ nɨlɨna
ɓɛ luki tino lɔ akwanano ɓi kaʉpá mazɨyɔ! Luki limoti mbɨya wanʉ, luki li nɨlɔ a
lakɨsʉma ko misa kakʉ, wakakwananɨgʉ kaɨna!
43 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ nɨlɔ ɓomuyoniso kakʉ ɓukungula ndɛkɛ mino
ɓikululu, ɓʉmbɨmbɨta mutili masɨ ɓɨmbɨtɨtɨ.
44 Ɓʉpanza ndɛkɛ ɓɨgbatata, ɓulumwisaga ɓatʉ kakʉ. Ɓakasɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ lɨtalʉ
limoti aka lakibiso kʉgʉ wa lagɔgɔ, kyɛ wakibagʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi udulyoku
ndɨ mino isingo.»

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Malikɔ 11:15-19; Yuani 2:13-22)

45 Yeso ogulya kʉwa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kaukpumyo ɓambula.
46 Ʊɓɨkya ɓɛ: «Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Ndaɓʉ kamɨ ika ndɛkɛ ndaɓʉ ya
malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
47 Masyɛ masɨ Yeso apága ndɨ mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu,
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓangama ɓakɨsaga ndɨ ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino.
48 Luki limoti ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓamwɔ lɨkɨ, kyɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ
ɓamʉkanaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ.

20

Wanɨ nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
(Matayɔ 21:23-27; Malikɔ 11:27-33)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ na kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza
ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓopuponoku kʉwa ndɨ
pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
2 ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ ambɛ wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no ngu tino?
Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu yi nɨyɔ?»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na mbɛyɨ gɔnɨ ɨmɨ kamumuuso lɨkpʉmʉka limoti aka.
Iɓikyoni ambɛ:
4 Iɓatiso ka Yuani apʉnya ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»
5 Luki limoti ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisya
ɓɛ: ‹Apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ›, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka kakɨ?›

6 Luki limoti, takosikisya ambɛ: ‹Ka ɓambanzʉ›, ɓatʉ ɓasɨ ɓatɨmakatʉ na matamʉ!
Kyɛ ɓibagatʉ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.»
7 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ ambɛ apʉnya yanɨ.»
8 Yeso uɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga
makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Matayɔ 21:33-46; Malɨkɔ 12:1-12)

9 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya ndɨ ɓambanzʉ lizuni li nɨlɨ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ
tiko ya muzabibu. Kʉwa wa ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyogo tiko yi nɨyɔ.
Aga kʉwa ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kʉ osyosyoku ndɨ mino ɓinyeku-nyeku.
10 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atikoku ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti kʉ
ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalya ndɨ alʉkʉ nɔ na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ
papuyi.
11 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔgɔ, luki limoti ɓagya-
ligubo ɓi nɨɓɔ ɓabʉma ndɨ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni, ɓamigisoku
ndɨ gɔnɨ maɓɔkʉ papuyi.
12 Atɨka ndɨ ɓata mʉgya-ligubo wa masaa. Ɓakɔgɔ ndɨ ɓapwayɨ, ɓakpumyo.
13 Mombukwono tiko aɓɨkya kʉwa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakatɨka mikamɨ
nɨnɔ mʉpaka. A abɛ ɓakwananatʉ kaɓanga.›
14 Luki limoti nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku, ɓaɓɨkyana luga
kaɓʉ ɓɛ: ‹Ɨyɨ nɔ mombukwana lisimo li nɨlɨ. Tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu.›
15 Ɓapupisa kʉwa ndɨ no gilito kunzi wo tiko, ɓamwɔ.»
Kumbuso yi, Yeso umuusa ɓɛ: «Ɛɛɛ, mombukwono tiko yi nɨyɔ ʉgya sɛ kʉwa ndɛkɛ
ɓʉnɨ?
16 Odoku ndɛkɛ, ulumwisogo ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ
tiko yi nɨyɔ.»
Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɛyɔ, kɨgyananɨgʉ
ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
17 Luki limoti Yeso ʉnda ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ, ilu lɔ ɨɨta kʉwa lɨtalʉ lidingi la lindu.›
18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ogwa kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ, na
mʉtʉ yi nɨnɔ lɨtalʉ li nɨlɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉta ndɛkɛ ɓɨsɛkɛ-sɛkɛ.»

Tupîni ɓangama makpʉmʉka kaɓʉ na tapá Kunzi ma kakɨ gɔnɨ
(Matayɔ 22:15-22; Malɨkɔ 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓokumu-kumu ɓa ndɨ kakɨsa
kagwɨ Yeso kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓibini ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko bulya kaɓʉ aka. Luki
limoti, ɓʉɓanga ndɨ ɓambanzʉ.
20 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓyɛ Yeso no miso ɓɨkyɛkyɛkyɛ. Ɓatɨkɨlya ɓatʉ ɓa ɓokoli
nɨɓɔ ɓɨgyaga ndɨ abɛ ɓakiko ɓongbingbili. Ɓa ndɨ kamuusogo kyɛ ɓa ndɨ kapa kagwi
na ɓʉnyɛ, ɓanakɨsa ɓɛɓɔ ka mʉnzɨna kakɨ. Ɓa kʉwa ndɨ kakɨsa no pisi tino yo ɓasʉta
mino ka maɓɔkʉ ka ngama mudingi wa iwili.
21 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓɔ ɓamuusa kʉwa ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ nɨlɔ
waɓɨkyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakʉndagɨgʉ ɨwɛ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ
na ɨbɨba kaɓʉ, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka ɓungbingbili.
22 Tɨɓɨkyanɔ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ ikanɨ apakyatʉ koluo manzanza ka Kaizalɨ,
Ngama mudingi ka Ɓalʉma?»
23 Luki limoti Yeso andʉnga ndɨ ɓokoli kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ:

24 «Iwonisiloni mbɛyɨ ambuma ɓemoti.» Kumbuso yi umuusa ɓɛ: «Mulundu no
lino ka wanɨ lɔ a kʉgʉ yi?»
Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A ma ka Kaizalɨ ngama mudingi wa Lʉma.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, mupóni Kaizalɨ makpʉmʉka
nɨmɔ kakɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ kakɨ gɔnɨ.»
26 Ɓakamɨnagʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ka nɨmɔ aɓɨkya ndɨ kambwa ka ɓambanzʉ. Luki
limoti, mʉnzɨna mi nɨmɔ usikisya ndɨ mɔ udikisa mʉnɔkʉ ɓɨdɛ, ɓadakyana ndɨ ɓiwo.

Yeso akanzɨna ko bulya bɨlɨla ka ɓamanda
(Matayɔ 22:23-33; Malɨkɔ 12:18-27)

27 Kʉwa wa Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, (Ɓasadukayɔ ɓa ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ ɓɛ ɓopupagatʉ ka mbʉkʉ kumbusa wa kukwakʉ)
ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ:
28 «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kavanana, okwo, asa mukakɨ
nɨ kɛgʉ na ɓomiki, okwononi ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ
mamakɨ ɓomiki.›
29 Wɨna sɛ, a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti.
Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
30 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, kumbuso yi okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ
ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
31 Kʉwa wa igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa na kaɓʉ ɓasɨ
maɗɨya na ɨka. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓokwa ndɨ nɨ ɓakaɓukutigʉ miki gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
32 Ka muliɓo, muko yi nɨnɔ okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
33 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muka wanɨ luga kaɓʉ? A
ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
34 Yeso ukikisya ɓɛ: «Ɓalʉkʉ na ɓoko ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓakavanana.
35 Luki limoti, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉmɨna ɓɛ ɓakwananatʉ kaika ka ɔɓɨlɨ
nɨnɔ akodoku, na kopupa ka ɓambʉkʉ, ɓakavananɨgʉ ndɛkɛ.
36 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kolumwogo, kyɛ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika ndɛkɛ kʉwa
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika. Ɓa ɓomika Kunzi, kyɛ ika kanɨ ɓopuponi ndɨ ka mbʉkʉ.
37 Gʉtʉgʉ Musa uwonisila ndɨ kambwa aka ɓɛ ɓamanda abɨlɨlatʉ ndɛkɛ. Kʉsɔ
wa moɓiso nɨmɔ atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana nɨ kɛgʉ
kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu ɓɛ: ‹Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka
Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ.›»
38 Yeso omotiloku ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti a Kunzi ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓʉsɨmaga ɓɛ ɓokwoni ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa na ɔɓɨlɨ ko bulya
kakɨ.»
39 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,
wosikisyiku ɓɨnza.»
40 A ɓɛyɔ, ɓakɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuusogo makpʉmʉka magɔgɔ.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Masiya nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Malɨkɔ 12:35-37)

41 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ
Kilisito a miko-mika ngama Daudi?
42 Kyɛ ngama Daudi mombukwana-dakɨ yi akaɓɨkya ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka
Ɓayuda ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya Mombukwana-damɨ ɓɛ: Da wiki ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
43 na kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba
kakʉ.›
44 A ɓɛyɔ, Daudi amakaga Masiya ɓɛ ‹Mombukwono-dosu›, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ
iki ɓata miko-mikakɨ?»

Makikonitɔgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

45 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana wa ɓɛ:
46 «Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ. Ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni. Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
47 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

21

Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malɨkɔ 12:41-44)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɨkwɛ ka kpɔlɔ kakɨ, ʉmɨna ɓatʉ ɓo ɓuyi nɨ ɓanaɗɨkɨta apɛpɛ kaɓʉ ka mʉmbɨ.
2 Amɨna ndɨ gɔnɨ woko muko yi nɨnɔ wa yangya nɨ anaɗɨkɨta ɨkya mafalanga maɓa.
3 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ woko wa yangya yi nɨmʉna nɔ opí ɨyɨ yidingi kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
4 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí nɨyɔ kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti, woko yi nɨmʉna, ka yangya kakɨ, opí ɨyɨ masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Kumbu nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:1-2; Malɨkɔ 13:1-2)

5 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a yanza kʉgbɛ na matamʉ mi manzanza, na makpʉmʉka manzanza nɨmɔ ɓambanzʉ ɓapá ndɨ apɛpɛ yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
6 «Lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ ka masɨ nɨmɔ makaɨna ma, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»
7 Kumbuso yi ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbinga yi nɨnɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino?»
8 Yeso usikisya ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ. Ɓatʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya› na ‹Ngbingo yi nɨnɔ itulyonini.› Luki limoti, makuɓiɓyonitɔgʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga, makombomboyonitɔgʉ. Okwononi ɓɛ nɨlɔ igyonosito ndɛkɛ mbɛyɨ, luki limoti kɛgʉ ɓɛ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ika ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ.»
10 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Lɨvananza limoti abʉmana ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ, ɓʉngama ɓimoti ʉlanana ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ.
11 Ka ɓewili dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigiso ɓapʉ, ayʉndɨ na ɓokoloɓu ɓayanyɛnyɛ uhuma ndɛkɛ ɓambanzʉ, ika ndɛkɛ gɔnɨ na makpʉmʉka muɓongiso na mʉmbanga-mbanga kainisono kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, kambwa wa nɨmɔ masɨ kaigyonoso, ɓamugwito ndɛkɛ, ɓamugyogyiso. Ɓamulikisa ndɛkɛ ko ngbongu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ɓamʉmakya ka bɔlɔkɔ. Ɓaga ndɛkɛ na iɓunu kamusombiso kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ na ɓangama ɓa ɓewili kyɛ ko bulya lino kamɨ.
13 Yigyogyiso yi nɨyɔ ika kʉwa ndɛkɛ kunu pisi ya kʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni kamɨ.

14 Wikoni ɓakɨtʉlya kanɨ makɛgʉ kombomboyo kakɨsa ɓɛ maɓɨkya ɓʉnɨ nɨ
ɓamulikisini ko ngbongu.
15 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ namuwonisilo mʉnzɨna mi nɨmɔ na yimibo
nɨyɔ ɓomuyoniso kunu ɓakakwananɨgʉ mino kobiso ɗongoso na iɓunu, gʉtʉgʉ
kamusikisya lɨkpʉmʉka aka.
16 Gʉtʉgʉ ɓobonu aka na ɓomonu, ɓomomonu, ɓonguwo kunu na ɓawai-donu
ɓamʉgabatʉ ndɛkɛ. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓudingi luga kunu.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya kamɨ.
18 Luki limoti iɓunu mika ndɛkɛ ka mazɨyɔ aka nɨ gʉtʉgʉ litukatʉ aka kamun-
yukigʉ.
19 Pisi ka lɨmbɛngɨ lɨnda, mohukusagatʉ mambɛngɨ kunu.»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ndɛkɛ mino
(Matayɔ 24:15-21; Malikɔ 13:14-19)

20 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mamɨna ndɛkɛ mino Yelusalɛma nɨ
ɓasʉda ɓakungulini ɓikululu, miba ndɛkɛ ɓɛ panzɨkana kakɨ a kʉwa ɓuwobi.
21 Kʉwa wa nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya
ɓangʉpa. Nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yelusalɛma ɓakɨɗa ndɛkɛ ɓɨkɛɗɛ, na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ
ka sɛngɨ ɓakogʉlyɨgʉ ndɛkɛ ɓata ka gʉɗʉ.
22 Kyɛ ka masyɛ mi nɨmɔ Kunzi ogyogyisa ndɛkɛ lɨvananza kakɨ, iba masɨ nɨmɔ
ikpikaga ndɨ ka Moɓiso igyonosi.
23 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki
ɓalya ndɛkɛ kumbu. Kumbu yidingi ika ndɛkɛ ka mugi mi nɨmɔ na ngbʉta ko Kunzi
inisana ndɛkɛ ka ɓatʉ ɓi.
24 Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa, ɓaga ndɛkɛ na ɓagɔgɔ ɓɛdʉnga ka
ligbito pa yasɨ ka ɓogiyo ɓayasɨ. Na ɓɛvananza nɨɓayɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓaɗɨtaga
ndɛkɛ Yelusalɛma kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo kaɓʉ osyo mino.»

Mika-mʉmbanzʉ igokuto ndɛkɛ
(Matayɔ 24:29-31; Malikɔ 13:24-27)

25 Kʉwa wa, Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga inisana
ndɛkɛ ka mɔnɨ, tɨmba na ka mangʉtʉ. Mbumbo ya moɓo makpʉkpʉ na mʉɓaka apá
ndɛkɛ mʉʉngwa mudingi, na ɓɛvananza aɓanga ndɛkɛ kʉgbɛ.
26 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓahʉmwana ndɛkɛ na kʉɓangakʉ katamana
lɨkpʉmʉka nɨlɔ osiloku ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mongu masɨ nɨmɔ
kʉgʉ wa lɨsyɛ abɛ mɔnɨ, tɨmba na mangʉtʉ atʉkya ndɛkɛ ka ɓapa kaɓʉ.
27 Kʉwa wa ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka ɨkʉɓa, no ngu pa imoti na
ɨbɨba yidingi.
28 Ko ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ apʉnga ndɛkɛ mino kaigyonoso, wom-
ogoni, mananɨkana, mika ɓakɨtʉlya kyɛ Kunzi ika kʉwa ndɛkɛ ɓuwobi kamʉkʉlaga.»

Yeso akokingyoso Ɓʉngama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayɨ
(Matayɔ 24:32-35; Malikɔ 13:28-31)

29 Kumbuso yi Yeso ʉpá ndɨ likingyosi li nɨlɨ: «Wondoni mbɛyɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɨ na
bʉkʉtɔ tagɔgɔ tasɨ.
30 Kapʉnga kaɓaka mapakʉ mambɨya, iba syangasʉ a kʉwa ɓuwobi koɓuniko.
31 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ makɨna kʉwa ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ kaigyonoso, miba
kʉwa ndɛkɛ ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓuwobi.
32 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza nɨlɨ ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ
makpʉmʉka nɨmɔ masɨ kanigyonosigʉ.
33 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti lɨkpʉmʉka kamɨ kolimikigʉ ndɛkɛ
lu.»

Yeso odoku ndɛkɛ ɓigbututu

34 Yeso omotiloku ɓɛ: «Wiminyonito! Makiɗondomosonitɔgʉ ko bulya malɨlɨ na lɨbʉma, makidomisonitɔgʉ ko bulya ɔɓɨlɨ. Kanɨ kɛgʉ ɓɛ lɨsyɛ nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ ɓigbututu kanɨ makɛgʉ na tamanago yi.
35 Lɨsyɛ nɨlɔ usilya ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓosi ɓigwinonogo mino ka kuyakʉ.
36 Makololonitɔgʉ, lumboni ɓongbinga ɓasɨ. Iba miki ndɛkɛ no ngu yɨpɨlya masɨ nɨmɔ ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mʉmbanzʉ.»
37 Na lɨsyɛ, Yeso olipyaga ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti opupaga ndɨ kaɨnda kasyɛ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
38 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓopupyaga ndɨ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamʉkana.

22

Yuda akakɨsa kagwisiso Yeso
(Matayɔ 26:1-5; Malɨkɔ 14:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Yɨnga nɨnɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati wokofulu, nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
2 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ kakɨsa pisi kamwɔ Yeso ɓɨpɛlɛ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ.
3 Kʉwa wa, Abɨlɨ ogulya ndɨ kʉsɔ ka Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
4 Aga ndɨ kaʉkanana na ɓokumu-kumu na ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya kʉgabɨlya Yeso.
5 Ɓogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ ko bulya yi, ɓʉkanana ndɨ kapá ɓuyi.
6 Yuda aɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ, apʉnga kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso ɓɨpɛlɛ.

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓaɓa kaamba malɨlɨ ma Pasɨka
(Matayɔ 26:17-25; Malɨkɔ 14:12-21; Yuani 13:21-30)

7 Ka yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati nɨ ɓakagyɨgʉ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ mino ɓomikya ɓakɔndɔlɔ ko bulya malɨlɨ ma Pasɨka ɨtʉlyana ndɨ.
8 Kʉwa wa Yeso atɨka ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wogoni katiɓungusilyogo malɨlɨ ma Pasɨka.»
9 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa sɛ ɓɛ toɓungusyogiku yanɨ?»
10 Yeso usikisya ɓɛ: «Hukononi, nɨyɔ mogulya ka gʉɗʉ, mabangana na alʉkʉ ɓemoti obinikini mbɨkɛ yo liɓo. Wogoni pa imoti na ɨɓʉ kadwɛ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ogulyoku mino,
11 mamuuso mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akaumuusa ɓɛ ndaɓʉ tino yɔ alya mina Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
12 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga ɓɨnza. Moɓungusyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
13 Ɓaga ndɨ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ uɓikyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Malɨkɔ 14:22-26; 1 Ɓakolito 11:23-25)

14 Nɨyɔ ngbinga mʉlyalya ɨtʉlyana, Yeso apʉnga ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa.
15 Kumbuso yi ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Na ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kalya Pasɨka yi nɨmʉ ma pa imoti na iɓunu kambwa wa kigyogyiso.
16 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata Pasɨka kadwɛ kʉ kwa kʉ igyonosa ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

17 Kʉwa wa ɓapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ɨbɨba, kumbuso yi aɓɨkya ɓɛ:
«Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nɨmʉ, mamwo luga kunu ɓasɨ.
18 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, nakomwigʉ ndɛkɛ ɓata
vinya wa muzabibu kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Ɓʉngama ko Kunzi odoku ndɛkɛ mino.»
19 Kʉwa wa ava ndɨ mukati, nɨyɔ amigisya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, ʉlʉpyaga,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ ipi ko bulya kunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
20 Kumbuso wa malɨlɨ, Yeso ʉpá kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉna
a agʉmɛ wambɨya ko Kunzi pisi ka ɓangʉ kamɨ nɨyɔ oɗukogi ko bulya kunu.
21 Luki limoti hukononi! Mʉtʉ yi nɨnɔ akegaba ka ɓomuyoniso akalyalya pa imoti
na ɨmɨ.
22 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ mino,
luki limoti kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagabo yi!»
23 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ kauusono luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ sɛ nɔ akwanana
kagya inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓaɓɨɓya?

24 Kumbuso yi ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kolutono ɓanimuuso ɓɛ wanɨ nɔ mʉtʉ wa
ɨbɨba kʉgbɛ luga kaɓʉ.
25 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓayɔ ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ na nɨɓɔ ɓa no ngu kʉgʉ kaɓʉ ɓapaga ɓɛ
ɓʉmakɨ ɓɛ: ‹Ɓagya-manza.›
26 Iɓunu makogyonitɔgʉ abɛ ɨɓʉ! Luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ pʉta luga kunu
okwononi kaiko abɛ miki. Na mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ ngama okwononi kaiko abɛ mʉgya-
ligubo.
27 Mʉtʉ tino pɨyɛ nɔ a na ɨɓɨba kʉgbɛ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko kalyalya, ikanɨ
nɨnɔ ikaga kagya ligubo la malɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko. Iyo, a ɓɛyɔ, luki
limoti ɨmɨ na luga kunu abɛ mʉgya-ligubo.
28 Iɓunu mikaga ndɨ pa imoti na ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ wa ɓikaga ndɨ mino kegyogyiso.
29 Na ɨmɨ kamʉpá Ɓʉngama ɓɛgɛyɔ baba ɛpá ndɨ minɔ ɨmɨ.
30 Kʉwa ɓɛgɛyɔ malyalya ndɛkɛ, momwo pa imoti na ɨmɨ ka Ɓʉngama kamɨ,
mikanana ndɛkɛ ka moliki ma ɓʉngama kosombiso mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka
Ɓezaleli.»

Yeso akaɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

31 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Hʉkana ɓɨnza, Simoni: Ɓahukulyi Abɨlɨ
pisi ɓɛ amʉpɨpɨ ɓasɨ ɓɛyɔ ɓapɨpaga mino mʉpʉnga.
32 Luki limoti ɨmɨ nulumbilyito ɓi ambɛ baya kakʉ kodikogonitɔgʉ, ɨwɛ, wakemigi-
lyoku ɓanʉ ɓata, utumisa ɓamamakʉ mambɛngɨ.»
33 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, na wakɨtʉlya kaɨnda ka ligbito, gʉtʉgʉ
ka kukwakʉ aka pa imoti na ɨwɛ.»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ no biti ya lɨsyɛ li
nɨlɨ, kɔkʉ kalɨkagʉ nɨ wakanemongonyigʉ nganga yɨsaa.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaʉlanana

35 Kʉwa wa Yeso umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ namʉtɨka ndɨ mino
kaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨ makigwinonogigʉ no luki abɛ ɓuyi, kʉgba, ɓɛkpakʉ,
mazangatʉ ndɨ luki?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Haaa, takazangagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti
aka.»
36 Ʊɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Luki limoti mbɨya wanʉ, mʉtʉ nɨnɔ a no ɓuyi okwononi
kʉwa kava. A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ nɨnɔ a na kʉgba. Na nɨnɔ kɛgʉ na dʉkpa ya
lʉnga, okwononi kagaba koti kakɨ, oluwa imoti.

37 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ okwononi igyonosi kʉgʉ ka ɨmɨ nɨlɔ
ikpikaga ndɨ ka Moɓiso ɓɛ: ‹Ɓamatana ndɨ pa imoti na ɓagya-manyɛ.› Iyo
nakamʉɓɨkya ambɛ nɨlɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ika kʉwa kaigyonoso.»
38 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna ɓadʉkpa ɓayɨɓa nɨɓa yɨ.»
Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ama ɓʉɓwa.»

Yeso ogoni kalʉmba ka Ngʉpa ya Mizeituni
(Mataɣɔ 26:36-46; Malɨkɔ 14:32-42)

39 Kʉwa wa Yeso opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, aga ka Ngʉpa ya Mizeituni ɓɛyɔ aka
yɔ agyaga ndɨ mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓyɛ ndɨ.
40 Nɨyɔ ɓadwɛ ka pa yi nɨyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lumboni kyɛ makogwonitɔgʉ ka
kʉɓɔɓɔkʉ.»
41 Kumbuso yi idukula ndɨ ɓyɨ na ɨɓʉ, oɓuno moli, alʉmba,
42 ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, wakapa, wekiɗisya ɓaka kɔpɔ yi nɨmʉ. Luki limoti,
sɨpananɨsɔ kakʉ sɔ igyonosi nɨ kɛgʉ nɨsɔ kamɨ.»
43 [Kʉwa wa malaika ɓemoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ apuponilyoku, atumisa ndɨ
lɨmbɛngɨ.
44 Yeso a ndɨ ko kumbu yidingi, idukulaga kʉwa ndɨ kalʉmba na kɛkɛlɛ. Ɓungu
apʉnga ndɨ kaɗʉka wasɨ abɛ ɓɛgbɛtɛtɨyɛ ɓa ya ɓangʉ.]
45 Kumbuso wa malʉmba, igoku kʉnʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino. Ʉtakanya ka ɓatɔtɔ
ɓingbwungono ko bulya kumbu.
46 Umuusa ɓɛ: «Heɓeee, ma kʉwa ka ɓatɔtɔ? Zuzukoni, malʉmba kyɛ makog-
wonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

Ɓangama ka Ɓayuda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

47 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ kanzɨna aka ɓɛyɔ, ambaza ka ɓambanzʉ
opuponoku. Yuda, nɨnɔ a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɔ a ndɨ
kaukpokyonisoku. Akpuɗoku ndɨ Yeso kapututo.
48 Luki limoti, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yuda, wakapututa Mika-mʉmbanzʉ kowon-
isilo ɓɛ wagobini?»
49 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna nɨlɔ a ndɨ kapa kaigyonoso lɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, tʉlananɨtɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓa na ɓadʉkpa kusu?»
50 Ɓemoti luga kaɓʉ ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndɨ kutiliko kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ.
51 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Wosoni, ama ɓʉɓwa.» Avɨla ndɨ kutiliko ka alʉkʉ
nɔ, ahukuso.
52 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko
Kunzi na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kagwi ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa
na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
53 Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ.
Luki limoti ngbingo a kʉwa no kunu iɓunu pa imoti na ngama wo biti.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:57-58, 69-75; Malɨkɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

54 Kʉwa wa ɓagwi ndɨ Yeso. Ɓaga na ɨyɨ, ɓamingyisa ndɨ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu.
Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya nɨ a ɓyɨ.
55 Ɓagbʉnda ndɨ ɓuku ka pa yangba, ɓikanana ndɨ wa, Pɛtɛlɛ odoku ndɨ gɔnɨ kaiko
luga kaɓʉ.
56 Mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi amɨna ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo ɓuku, anda
ɓizumuuu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a tʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»
57 Luki limoti Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Eze, nakamibigʉ ɨmɨ.»

58 Kagya ɓata yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ amɨna ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨwɛ aka,
wa ɓemoti kaɓʉ gɔnɨ.» Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Wai aaa, nakɛgʉ ɨmɨ
ɓemoti kaɓʉ.»
59 Kagya ɓata abɛ saa imoti ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ otiwolya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨmʉ
ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ, kyɛ a Mʉgalilaya.»
60 Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, nakɛgʉ kaiba ambɛ wakapa kaɓɨkya
ɓʉnɨ.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a ndɨ mino kanzɨna nɔ, kɔkʉ alɨka.
61 Mombukwono-dosu oyikana ndɨ, anda Pɛtɛlɛ ɓɨngbangbangba. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ
atamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka
na lɨsyɛ li nɨlɨ, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
62 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

Ɓakatʉmbwa na kabʉma Yeso
(Matayɔ 26:67-68; Malɨkɔ 14:65)

63 Ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyaga Yeso ɓa ndɨ katɨba na kabʉma.
64 Ɓakanda ndɨ miso na kutuko, ɓanamuusa ɓɛ: «Tɨtʉlya, wanɨ nɔ uipi!»
65 Ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni.

Ɓogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Yuani 18:19-24)

66 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ. Ɓaga ndɨ na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi,
67 ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ nɨ Kilisito, tɨɓɨkya.» Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ:
«Nakamʉɓɨkya, makɛbaɨlyɨgʉ,
68 na nakamumuuso lɨkpʉmʉka, makesikisyigʉ.
69 Luki limoti katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, Mika-mʉmbanzʉ ika ɓanʉ wakiko ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ a nɔ ngu.»
70 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa nɛkɨ Miko Kunzi?» Usikisya ndɨ
ɓɛ: «Moɓikyini nɨ iɓunu, Ɨmɨ nɨ ɨyɨ.»
71 Ɓaɓɨkyana kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ! Timukyonili nɨ
iɓusu aka nɨlɔ opupisi ka mʉnɔkʉ kakɨ.»

23

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasɨ atʉkya, ɓaga ndɨ na Yeso kʉ ka Pilatʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kasʉngʉlya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tatakanya ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉna
nɨ anʉpʉta ɓatʉ kusu ɓamʉ. Anʉɓɨkya ɓɛ ɓakuluwonito ɓamanzanza ka ngama
mudingi wa Lʉma. Anɨbɨba ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya, ngama.»
3 Pilatʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa ngama ka Ɓayuda?» Yeso amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ
nɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ.»
4 Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ɓokumu-kumu na ambaza nɨnɔ amʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ:
«Nakɛgʉ ɨmɨ kaɨna lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓabisi mino alʉkʉ
yi nɨmʉ na mʉkɔmbʉ.»
5 Luki limoti ɓatʉ nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ Yeso ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɨngbanganya na
lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Kʉsɔ wa muwonisili kakɨ, alʉkʉ yi nɨmʉna akaʉkpamya ɓambanzʉ
kavɨkɨmanaga. Apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ mi nɨmɔ katʉkya ka Galilaya aka, kumbuso
yi akɨtanaga ka mugi masɨ ka Ɓayuda, na mbɨya yi nɨmʉ, osiliniku wanʉ.»
6 Wa Pilatʉ ʉkana mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, uusa ɓɛ: «Mʉtʉ mʉna a Mʉgalilaya?»
Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo ngama!»

7 Ngbingo yi nɨnɔ ʉkana mino ɓɛ Yeso otukyiku ka iwili nɨyɔ Ɛlɔdɨ Atipasɨ andaga
ndɨ, atɨka ndɨ Yeso kʉ kakɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɨyɨ Ɛlɔdɨ a ndɨ gɔnɨ wa ka Yelusalɛma
wa.

Ɓogoni na Yeso ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 27:11-26; Malɨkɔ 15:1-15; Yuani 18:39–19:16)

8 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ amɨna Yeso, ogwa magyagya kyɛ ʉkanagatʉ ndɨ nɨ ɓananzɨna ko bulya
ka Yeso. Kinili katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ikaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamɨna yi. A ndɨ
gɔnɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ amininɔ gʉtʉgʉ nɨ anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.
9 Amuusaga ndɨ makpʉmʉka mudingi luki limoti nɨ Yeso kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka.
10 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ wa nɨ ɓanabɨnɨkɨlya Yeso
makpʉmʉka ɓititi.
11 Ɛlɔdɨ na ɓasʉda kakɨ ɓa ndɨ katɨba ɓikyekyekye, ɓanamɨna payaya. Kumbuso yi,
amokisyiso kutuko kwanza, amigiso ɓata kʉ ka Pilatʉ.
12 Lɨsyɛ nɨlɔ, Ɛlɔdɨ nɨnɔ ɓakoɓyogɨgʉ ndɨ na Pilatʉ, ɓɨɨta kʉwa ndɨ ɓawai.

Pilatʉ oɓikyini ɓɛ okwononi Yeso okwi
(Matayɔ 27:15-26; Malɨkɔ 15:6-15; Yuani 18:39–19:16)

13 Pilatʉ ʉmʉmʉla ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka Ɓayuda pa imoti na ɓambanzʉ
ɓagɔgɔ,
14 ʉɓɨkya ɓɛ: «Medulyiku ɓi na mʉtʉ mʉna manaɓɨkya ɓɛ akaʉkpamya ɓambanzʉ
kavɨkɨmanaga. A ɓɛyɔ, no ɓi kamuusogo ko misa kunu makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
motumbulogi ko bulya kakɨ, luki limoti nakaminigʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti
aka.
15 Ɛlɔdɨ kaminigʉ ɓi ɨyɨ na ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ, kyɛ amigisikuto ɓi kʉnʉ. A nɛkɨ
ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ mʉna kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi
mino ɓɛ ɓamwɨ.
16 Kinili, ɨmɨ natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
17 [Ka ɓayɨnga ɓaya Pasɨka ɓayasɨ, Pilatʉ ʉkʉlyaga ndɨ mʉtʉ wa ligbito ɓemoti.]
18 Luki limoti ɓagbʉngʉkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ mʉtʉ yi nɨmʉ! Watikulyoku
Balaba!»
19 Balaba nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka bɔlɔkɔ kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga ka
gʉɗʉ, amwɔ ndɨ gɔnɨ mumbanzʉ.
20 Yɛkɨ Pilatʉ a ndɨ kapa aka kakʉla Yeso, ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛyɔ.
21 Luki limoti ɓidukulaga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka
mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
22 Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino ɓɔ ogyi ɓi? Nakaminigʉ
ɨmɨ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ. Natinisisa
pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
23 Luki limoti ɓambanzʉ ɓotiwolya ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ ɓabangɨlagɨnɔ Yeso ka
mʉsalaba aka. Lɨmbɛngɨ akundumono Pilatʉ,
24 abaɨlya ndɨ kaʉgyɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
25 Akʉla Balaba, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka ligbito kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ
kavɨkɨmanaga na amwɔ ndɨ gɔnɨ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa, ʉpá ndɨ Yeso ɓɛ ɓagyɨ ɓɛyɔ
ɓa mino kapa.

Ɓanaga kamwɔ Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓa ndɨ mino kaaga na Yeso, ɓabangana na Simoni nɨnɔ
mʉtʉ wa Kulɛnɛ nɨ anigoku ko tiko. Ɓabinikisa ndɨ mʉsalaba kumbuso ka Yeso no
bou.

27 Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya. Ɓoko nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓanagamana, na kalya kumbu ko bulya kakɨ.
28 Yeso oyikono, ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓoka ɓa Yelusalɛma, makegomonitɔgʉ ɨmɨ! Luki limoti wigomoni iɓunu ɓamombukwana-donu pa imoti na ɓomikunu!
29 Iyo, kyɛ ngbingo odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓaɓɨkya ɓanʉ mino ɓɛ: ‹Ɨgyagya ka ɓandʉya, ko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓakaɓʉkʉtagʉ na nɨɓɔ ɓakulungusagʉ ɓomiki!›
30 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ɓanʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Gwoni kʉgʉ kusu› na kaɓɨkya ɓokpumo ɓɛ: ‹Titikyoni!›
31 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓakogyogyiso sɨbʉkʉsɔ siɓisi ɓɛyɔ, angɛnɛngɛnɛ kʉwa nɨsɔ sikwo?»
32 Ɓagatʉ ndɨ gɔnɨ na ɓalʉkʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓagya-manyɛ ɓi, kaʉmwɔ pa imoti na Yeso.
33 Nɨyɔ ɓosila ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Ɨkpʉkpʉkʉsɔ sa Mʉ», ɓasʉda ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, ɓʉbangɨlaga gɔnɨ ɓagya-manyɛ, ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.
34 Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, hʉpɨlyanɔ ɓaka kyɛ ɓakɛgʉ kaiba nɨlɔ ɓakagya.» Ɓatwa kʉwa ndɨ lɨɓɛsɛ ko bulya yɨgbananaga ɓotu kakɨ.
35 Ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakamanana wa ɓigwo, ɓanɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ. Ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ihukusinɔ kʉwa ɨyɨ mombukwana-dakɨ, kika nɨ ɨyɨ nɨ Kilisito nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ.»
36 Ɓasʉda ɓa ndɨ gɔnɨ katɨba, ɓisisiloku ɓuwobi na ɨyɨ, ɓapá ndɨ vinya wozyo,
37 ɨɓʉ aka ɓɛ: «Kika nɨ wa ngama ka Ɓayuda, wihukuso nɛkɨ mombukwana-dakɨ yi!»
38 Ɓokpika ndɨ ka mʉsalaba kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ ngama ka Ɓayuda.»
39 Ɓemoti luga ka ɓagya-manyɛ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ɓɔ a ndɨ katʉmbwa Yeso, anaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨwɛ nɨ Masiya? Wihukusa nɛkɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ, watihukusa kʉwa gɔnɨ iɓusu!»
40 Luki limoti nɨnɔ wagɔgɔ nɔ apamyaga, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ɨwɛ mʉnaaa, wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓanga Kunzi aka, ɨwɛ nɨnɔ wakaigyogyisa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ?
41 Iɓusu, ɓakatigyogyiso ka ɓungbingbili. Takainisana na mʉkalya nɨmɔ okwononi na yɨgya yanyɛ kusu. Luki limoti, ɨyɨ kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.»
42 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Yeso, wakeɓusolonitɔgʉ ɓaka ngbingo yi nɨnɔ wodoku ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama kakʉ.»
43 Yeso amigisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, na lɨsyɛ li nɨlɨ takaiko pa imoti na ɨwɛ ka Paladiso.»

Yeso osisini lɨmbɛngɨ
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Yuani 19:28-30)

44 A ndɨ banda saa sita, biti ohuma ɔɓɨlɨ wasɨ kadwɛ ka saa tisa.
45 Mɔnɨ olimika ndɨ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, anʉɨka ndɨ lugo.
46 Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Baba ooo, nigisini lɨmbɛngɨ kamɨ ka maɓɔkʉ kakʉ.» Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, osisa lɨmbɛngɨ.
47 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ɨna nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ, abibisa Kunzi, ɨyɨ aka ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ asɨ mʉtʉ wongbingbili aka!»
48 Ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ nɨnɔ odoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɨga kʉwa ndɨ nɨ otumini no kumbu ɓɨɗɛ.
49 Ɓawai-dakɨ Yeso ɓasɨ, gʉtʉgʉ ɓoko aka nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabiso kotukyoku ka Galilaya, ɓamaga ndɨ ɓyɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaigyonoso lɔ.

Yɛzɛfʉ akalumbo Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malɨkɔ 15:42-47; Yuani 19:38-42)

50-51 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alimatia, ka iwili ya Yudɛa,
ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ. A ndɨ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ niɓɔ ɓakɔgɔ ndɨ mʉkɔmbʉ
ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi. A ndɨ mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lanza, ɔɓɨlɨ kakɨ a ndɨ
ɓingbingbili, aɓʉndaga ndɨ Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, koɓingisyagʉ ndɨ ɨyɨ
nɨlɔ ɓɛngɛnɨ ɓa ndɨ nɨ ɓoɓikyini na nɨlɔ ɓagya ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
52 Aga ndɨ ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso.
53 Kumbuso yi, atotisa ndɨ ka mʉsalaba, atikyogo na kutuko kwa hʉɗʉ-hʉɗʉ, abisa
ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
54 A ndɨ lɨsyɛ la kuɓukumuti, nɨlɔ ɓambanzʉ ɓiɓungusyaga ndɨ mino ko bulya Lɨsyɛ
la kimumbiso.
55 Kʉwa wa ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓodoku ndɨ na Yeso katʉkya ka Galilaya, ɓaɓyɛ Yɛzɛfʉ.
Ɓɨna mbʉkʉ na ɓɛyɔ ɓongosa ndɨ mino manda ka Yeso.
56 Kumbuso yi, ɓɨganana ndɨ, ɓoɓungusyogo molingo na malazi ko bulya manda.
Lɨsyɛ la kimumbiso, ɓolipyaga nɨ ɓakogyigʉ ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa
ikpika ndɨ mino.

24

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-10; Malɨkɔ 16:1-8; Yuani 20:1-10)

1 Kʉwa ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, ɓoko ɓava malazi dididi nɨmɔ ɓoɓungusyaga
ndɨ, ɓaga ka mbʉkʉ.
2 Ɓatakanya lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ nɨ ɓotini ka kpɔlɔ.
3 Ɓogulya ndɨ, luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda ka Mombukwono-dosu
Yeso.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kombomboya nɔ, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓakimokisyo ɓotu
ɓayawenge-wenge ɓupuponilya ndɨ, ɓamaga ka kpɔlɔ kaɓʉ.
5 Nɨyɔ ɓoko ɓogwa kʉɓangakʉ bɛyɔ, ɓodidika ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ aka na ɨɓʉ ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ a muɓisi luga wa ɓamanda?
6 Kɛgʉ wanʉ, opupini ka mbʉkʉ. Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ amʉɓɨkya ndɨ ngbingo
yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Galilaya ɓɛ:
7 ‹Okwononi ɓɛ ɓasʉtɨ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ, ɓabangɨlaga ka
mʉsalaba, kumbusa wa masyɛ masaa, opupa ka mbʉkʉ.›»
8 Ɓoko ɓatamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ lɔ.
9 Ɓatʉkya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaga kapága mongoni mi nɨmɔ ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na
ɓemoti na ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
10 A ndɨ wa nɨ Malia wa Magadala, Yuana na Malia amakɨ Yakɔbɔ. Ɓoko ɓagɔgɔ nɨɓɔ
ɓa ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓatʉtʉmbwa mongoni nɨmɔ ɓɛgɛyɔ.
11 Luki limoti ɓatʉtʉmbwa ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓoko ɓakagya ɓakpɨɓa, kanɨ
ɓakoɓinikyonɨgʉ.
12 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, aga mbangʉ ka mbʉkʉ, aɓɨmya, ɨna asɨ ɓapanga ɓaya
ɓotu aka. Kumbuso yi ɨga kʉ kakɨ, otumini na ombombo ɓɨɗɛ ko bulya lɨkpʉmʉka
nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa ko pisi ya Emausi
(Malɨkɔ 16:12-13)

13 Ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi
mimoti nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Emausi. Mugi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilomɛtɛlɛ tɛkɛɓɛ
na imoti* kadwɛ ka Yelusalɛma.

* **24:13 24:13** Ɓuwobi abɛ ligʉndʉ la ɓasaa ɓaɓa.

14 Ɓa ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna na kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-dakɨ yi ukpuɗoku ndɨ, ɓɨsʉngya na ɨɓʉ.
16 Ɓaɓɨɓya ɓatʉ ndɨ kamɨna yi, luki limoti misa kaɓʉ a ndɨ nɨ upiini ɓipi nɨ ɓakɛgʉ kamibo.
17 Yeso umuusa ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ mo mino kaɨnzɨnzɨnya ko pisi ɓɛnɛ?» Ɓamaga kʉwa ndɨ, ɓotumini no kumbu ɓɨɗɛ.
18 Ɓemoti luga kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ Kɔlɔpasɨ, asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ mʉkaka aka nɔ luga ka ɓatʉ ɓa Yelusalɛma wakukonigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi kʉ ka masyɛ mi nɨma?»
19 Kumbuso yi umuusa ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ?» Ɓaɓɨɓya ɓasikisya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ asilyi ɓi Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ a ndɨ mugyalandʉ wo ngu. Owonisila ndɨ ngu ya ɓugyalandʉ ko pisi ya yɨgya na mʉnzɨna kakɨ kambwa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
20 Luki limoti ɓokumu-kumu na ɓangama kusu ɓasʉta ndʉkʉ ka Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ, ɓabangɨlaga ndʉkʉ ka mʉsalaba.
21 Iɓusu ta ndɨ kasɨma ambɛ ɨyɨ nɔ Kunzi atikoku kaʉkʉlaga Ɓezaleli ka ɓubaya. Luki limoti, na lɨsyɛ li nɨlɨ a kʉwa masyɛ masaa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi mino.
22 Luki limoti, ɓoko ɓemoti-ɓemoti ka mʉɗɔngɔ kusu ɓatigugumisito nzʉyɨ kʉgbɛ. Ɓoga na lɨsyɛ li nɨlɨ ko mbolugo ka mbʉkʉ,
23 luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda kakɨ. Ɓigoku katɨtʉmbʉlyaga ɓɛ ɓamalaika ɓupupilyi, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓɨngbanganya ɓɛ a muɓisi.
24 Kʉwa wa ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kusu ɓɨnda ka mbʉkʉ, ɓatakanya makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoko ɓʉɓɨkya ndɨ mino, luki limoti kanɨ ɓakaminigʉ ɓata Yeso.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓongingi aaa, ma ɓuti ka baɨlya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ kaɓɨkyaga ndɨ!
26 Kakwananɨgʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛ Masiya† igyogyisi ɓɛyɔ kambwa kaingya ka ɨbɨba kakɨ?»
27 Kumbuso yi ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓokpikini ko bulya kakɨ ka Moɓiso masɨ ko Kunzi. Apʉnga mbɛyɨ ndɨ na kɨtaɓʉ ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka ɓakɨtaɓʉ ɓayasɨ nɨɓayɔ ka ɓogyalandʉ.
28 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na mugi mi nɨmɔ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino kaɨnda, Yeso agya ndɨ abɛ anʉsaga.
29 Luki limoti ɓotiwolya kaɓɨkya ɓɛ: «Tikini na iɓunu wanʉ kyɛ a kʉwa ɓʉgɔgɔ, biti ika gɔnɨ kolipyo.» Ingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ika pa imoti na ɨɓʉ kʉ.
30 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo, ʉpá.
31 Kʉwa wa miso uukwikona ndɨ, ɓamibo, luki limoti ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ulimikya ndɨ pɛlɛ.
32 Ɓaɓɨkyana ndɨ ɓɛ: «Iyo, mambɛngɨ o ɓi na iɓusu ɓɨsamʉ-samʉ ngbingo yi nɨnɔ o ɓi mino kanzɨna na iɓusu ko pisi na katɨtʉmbʉlyaga Moɓiso ko Kunzi!»
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉkya, ɓɨga ndɨ ka Yelusalɛma. Nɨyɔ ɓosila kʉ, ɓʉtakanya ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓʉmʉmʉkana pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya Yeso.
34 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, Mombukwono-dosu opupini ka mbʉkʉ, apuponilyito Simoni!»

† **24:26 24:26** Ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Kilisito.

35 Kʉwa wa ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ nɨ ɓa
ko pisi, na ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ mino Yeso ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino koɓunonaga
mukati.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 28:16-20; Malɨkɔ 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

36 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso
mombukwana-dakɨ yi opuponoku ɓigbututu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na
iɓunu!»
37 Ɓotuma ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓaminini abɨlɨ.
38 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makombomboyo? Ko bulya ɨkɨ yɔ
ma mino na ɓotumo ka mambɛngɨ?
39 Winoni magʉ na maɓɔkʉ kamɨ: Ɨmɨ aka nɔ ɓɨkpɛ! Ivilogoni, mɛndaga, kyɛ abɨlɨ
kɛgʉ na nzʉyɨ no kuwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mina kɛmɨna ɓɛnɛ.»
40 A ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ nɨ anʉwanya maɓɔkʉ na magʉ.
41 Ɓaɓɨɓya ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ,
ɓakakwananagʉ ndɨ kabaɨlya ɓɛ Yeso nɔ akanzɨna nɔ. Kʉwa wa umuusa ɓɛ:
«Makɛgʉ no luki lɨlya wanʉ?»
42 Ɓapá ndɨ dongbu ya musi mukongo.
43 Yeso ava ndɨ, alya ko misa ka ɓʉ.
44 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ ndɨ mino luga kunu,
namʉɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ambɛ: ‹Okwononi ɓɛ masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ
kamɨ ka Mʉtʉʉ ka Musa, ka moɓiso ka ɓogyalandʉ, ka Mambʉ ka Ɓayuda akwanana
ndɨ ɓɛ igyonosi.›»
45 Kʉwa wa uhukwa ndɨ yimibo kyɛ ɓʉkanɨ nɨlɔ a ka Moɓiso.
46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpika ka Moɓisa ɓɛ: ‹Masiya igyogyisatʉ, opupa ka mbʉkʉ
kumbusa wa masyɛ masaa.›
47 Okwononi kaʉɓɨkyaga ɓɛvananza ɓayasɨ Mongoni Manza ko lino kakɨ, kapʉnga
ɓanʉ ka Yelusalɛma kyɛ ɓambanzʉ ɓoyikoni, ɓinisonisa na mʉpɨlya.
48 Iɓunu ɓɔ ma ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
49 Na ɨmɨ, mombukwana-dakɨ namʉtɨkɨlyatʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Baba amʉwanyaga
ndɨ. Luki limoti, wikoni ka Yelusalɛma aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ motumo mino
no ngu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso oɗokini kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Malɨkɔ 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

50 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kunzi wa Yelusalɛma ɓuwobi na mugi
mi nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Betania. Kʉ ɓɛyɔ, ubisilya maɓɔkʉ, uɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kauɗukilyo ɓʉɓʉnga nɔ, asanana na ɨɓʉ, aɗaka
ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
52 Kumbuso yi ɓabibisa kʉwa ndɨ, ɓɨganana ka Yelusalɛma kanɨ ɓotumini na
magyagya ɓɨɗɛ.
53 Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso ƀɛyɔ
Yuani
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ atʉtʉmbwa ƀɛyɔ ka Yuani okpika ndɨ nɨma. Atʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ wanʉ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ƀambanzʉ, kukwakʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaƀɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ƀokoloƀu, anokpumyo mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ƀambanzʉ.

Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ kɛgʉ mʉƊɔngɔnɨ na nɨyɔ Matayɔ ikanɨ Malɨkɔ ikanɨ Luka okpika ndɨ. A ƀɛyɔ, Yuani akasɨma ƀɛ ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ukpikilya ndɨ kɨtaƀʉ yi nɨyɨ ƀibatʉ ƀakɨtaƀʉ nɨƀayɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ƀokpika ndɨ. Ƀibo gɔnɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Yeso atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi na nɨlɔ agya ndɨ. Katʉmbʉlagagʉ ƀata makpʉmʉka mi nɨmɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ƀatʉmbʉlaga ndɨ ɨƀʉ.

Ka mʉpʉnganagɨ ma kɨtaƀʉ yi nɨyɨ, Yuani owonisila ƀɛ Yeso nɨ wanɨ. Aƀɨkya ndɨ ƀɛ a Mʉnzɨna ko Kunzi mɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaɨita mʉmbanzʉ. Yeso agya ndɨ makpʉmʉka mudingi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ okitogi yimibo ka ƀambanzʉ, kyɛ ƀibi ƀɛ a Ngama nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ kambwa aka, aƀɨkya ƀɛ ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ƀambanzʉ.

Ko ngbingo ka Yeso, ƀambanzʉ ƀa ndɨ ƀakɨgbananaga: ƀemoti-ƀemoti ƀaƀɨnɨkyanatʉ Yeso kyɛ ƀoƀingisyatʉ ndɨ ƀɛ a Miko-Kunzi. Ƀatʉ ƀagɔgɔ ƀamʉya ndɨ, ƀanaƀɨkya ƀɛ a mʉtʉ ka Mumuyoniso, na okwononi ƀɛ ƀamwɨ. Yuani akaƀɨkya ƀɛ: «Luki limoti, ƀokpika ndɨ nɨmana kyɛ maƀɨnɨkyanɨ ƀɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaƀɨnɨkyana ƀɛyɔ, minisana na ɔƀɨlɨ pisi ko lino kakɨ.» Yuani 20:31.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Kobibiso Mʉnzɨna *1:1-18*
Yuani-Mubatizaɨ akaƀɨkyaga Mongoni Manza *1:19-34*
Yeso akaʉpʉnaga ƀaƀɨƀya kakɨ ƀa mambwa *1:35-51*
Yeso ogyini nganga maƊɨya na ɨka makpʉmʉka mi nɨmɔ akaʉmbaga ƀambanzʉ *2:1–12:50*
Pɔsɔ wa muliƀo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso, na kukwakʉ kakɨ *12:1–19:42*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *20:1-10*
Yeso upupilyini ƀaƀɨƀya kakɨ *20:11–21:25*

Yeso-Kilisito nɨ Mʉnzɨna ko Kunzi

1 Ka mʉpʉnganagɨ, kambwa Kunzi kagya ɔƀɨlɨ, Mʉnzɨna a kʉwa ndɨ wa. Mʉnzɨna a ndɨ pa imoti no Kunzi. Mʉnzɨna a ndɨ Kunzi ƀɨkpɛ.
2 A ƀɛyɔ, Ɨyɨ a ndɨ pa imoti no Kunzi ka mʉpʉnganagɨ.
3 Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi ka mʉnzɨna aka, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ kigyonosagʉ ndɨ pisi ka mʉnzɨna.
4 Ɔƀɨlɨ opupa ndɨ ka Mʉnzɨna. Ɔƀɨlɨ yi nɨnɔ ʉpága ƀambanzʉ ƀʉngbanganya.
5 Ƀʉngbanganya ƀi nɨƀɔ anzɛgɛ ko biti, luki limoti biti kahumagʉ ndɨ.
6 A ndɨ na mʉtʉ ƀemoti nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ƀɛ Yuani*.
7 Odoku ndɨ abɛ dɛmʉ wa ƀʉngbanganya ƀi nɨƀɔ kyɛ ƀambanzʉ ƀasɨ ƀaƀɨnɨkyanɨ ƀʉngbanganya pisi ka mʉtʉʉ kakɨ.
8 Ɨyɨ ƀɨkpɛ kɛgʉ ndɨ ƀʉngbanganya, luki limoti, odoku ndɨ kaiko dɛmʉ wa ƀʉngbanganya ƀi nɨƀɔ.

---

* **1:6 1:6** Ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ.

9 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ a nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ. Odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauzigo ɓatʉ ɓasɨ.
10 Mʉnzɨna a ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakamibagʉ ndɨ.
11 Mʉnzɨna odoku ndɨ kʉ kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨ ɓava-kʉkakɨ ɓakatilyigʉ.
12 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓatɨlyatʉ ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ʉpá kʉwa ngu kaiko ɓomiko Kunzi.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɨɓʉkʉtagʉ abɛ ɓomiko Kunzi pisi ka ɓangʉ, ikanɨ ka nzʉyɨ, ɨkanɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓɨɓʉkʉtaga mino, luki limoti ɓɨɓʉkʉta no Kunzi.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓa ndɨ kamaka ɓɛ Mʉnzɨna nɔ ɨita ndɨ mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ odoku ndɨ kaiko luga kusu, otumini na ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ ɓɨɗɛ. Tɨna ndɨ ɨbɨba kakɨ, ɨbɨba yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti.
15 Yuani nɔ a dɛmʉ kakɨ, atʉɓɨlagatʉ ndɨ ɓɛ: «Na ndɨ kanzɨna ko bulya kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›»
16 Iɓusu ɓasɨ tinisanatʉ ndɨ na ɨzɨyɔ kakɨ, totumaga ndɨ ɓasɨ na ɓʉɓʉnga kakɨ ɓakpʉ kakɨtanaga.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi apá ndɨ Mʉtʉʉ pisi ka Musa, luki limoti, ɨzɨyɔ na lɨngʉnʉ odoku ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
18 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka nɨnɔ atimibisisa ndɨ Kunzi nɨ Mikakɨ wa ɓemoti. Ɨyɨ miki yi nɨnɔ a Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ akatʉmbʉlaga nɨyɔ ɨna ndɨ no miso
(Mataɨɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Mʉtʉmbʉlagɨ ka Yuani-Mubatizaɨ nɨma ngbingo yi nɨnɔ Ɓayuda ɓatikilyoku ndɨ mino ɓokumu na Ɓalawi kotukyoku ka Yelusalɛma kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?»
20 Yuani kanganyagʉ ndɨ, luki limoti, osikisya ndɨ ɓɨngbanganya kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ Kilisito.»
21 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ wanɨ? Ɨwɛ nɨ Ɨlɨya?» Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ ɨyɨ.» Ɓamuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Wa mugyalandʉ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Kalɨ.»
22 Kʉwa wa, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ sɛ kʉwa nɨ wanɨ? Tɨɓɨkya kyɛ okwononi tɨgɨ kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓatitikiku. Wa pɨyɛ kaɓɨkya ɓʉ ko bulya kakʉ ɓɨkpɛ?»
23 Yuani usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,›»
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ mino.
24 Ɓafalisayɔ ɓatʉ ndɨ gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ka Yuani.
25 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ wakɛgʉ Kilisito, ikanɨ Ɨlɨya, ikanɨ mugyalandʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino koɓotiso?»
26 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso no liɓo. Luki limoti, atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga kunu nɨnɔ makamibigʉ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ. Ɨmɨ, nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka.»
28 Masɨ nɨma akɨtanaga ndɨ ka Betania, kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ mino.

Yeso nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi

29 Ɓʉgalo ɓi, Yuani amɨna ndɨ Yeso nɨ anodoku, aɓɨkya ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ nɨmʉ.

30 Na ndɨ kanzɨna kʉgʉ kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ, a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›
31 Ɨmɨ ɓɨkpɛ, nakamibogigʉ ndɨ. Luki limoti, nodoku ndɨ koɓotiso no liɓo kyɛ namibisisi na ɓatʉ ɓasɨ ɓa Izaleli.»
32 Yuani ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɨna ndɨ ɓɛ: «Nɨna ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ likpondi. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ika ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kamibo. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ koɓotiso no liɓo, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Wɨnatʉ ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku na kaiko kʉgʉ ka mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ nɔ oɓotisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu.›
34 Nɨnatʉ ndɨ masɨ mi nɨmɔ, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ Miko Kunzi.»

Yeso upunogini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa

35 Na ɓʉgala ɓi, Yuani a mbɛyɨ ndɨ ɓata wa aka wa pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ.
36 Nɨyɔ amɨna Yeso kakɨtaga, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨmʉ.»
37 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya Yeso.
38 Yeso oyikana ndɨ, ʉmɨna nɨ ɓanaɓɨɓya, ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makakɨsa ɨkɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Labi, isi yi nɨ ‹Muwonisilo›, wikaga yanɨ?»
39 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Doniku, mɨnatʉ.» Ɓodoku ndɨ, ɓaga kaɨna pa nɨyɔ a ndɨ mino, ɓika ndɨ na ɨɓʉ na ɓʉgɔgɔ ɓi nɨɓɔ. A ndɨ banda saa-kumi.
40 Andɨlɨa nɨnɔ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉnzɨna ka Yuani na kaɓɨɓya Yeso.
41 Ɨnda mbɛyɨ ndɨ ka mamakɨ ɓɛyɔ ka Simoni, aɓikyoku ɓɛ: «Taminini ɓi Masiya», isi yi nɨ «Kilisito».
42 Kumbuso yi, ɨnda kʉwa ndɨ na Simoni kʉ ka Yeso. Yeso anda ndɨ Simoni ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Simoni, mika Yuani. Ɓʉmakaga kʉwa ɓanʉ ɓɛ Kɛfa[†]». Isi yo lino li nɨlɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ.

Yeso amokini Filipi ɨɓʉ na Natanaeli

43 Na ɓʉgala ɓagɔgɔ, Yeso a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda ka Galilaya. Ɓabangana kʉwa ndɨ na Filipi, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»
44 Filipi a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida kʉ Andɨlɨa na Pɛtɛlɛ ɓɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ mino.
45 Kumbuso yi, Filipi ɓabangana ndɨ na Natanaeli, aɓɨkya ɓɛ: «Taminini ɓi mʉtʉ yi nɨnɔ Musa okpikaga ndɨ mongoni kakɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ, na nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓokpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kakɨ. Ɨyɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ, mika Yɛzɛfʉ.»
46 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Luki lanza akwananatʉ gɔnɨ kopupo ka Nazalɛtɨ?» Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Dawɨnɨ nɔ.»
47 Nɨyɔ Yeso amɨna Natanaeli nɨ anodoku, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muizaleli walɨngʉnʉ nɨmʉ. Kɛgʉ mʉtʉ wa ɓokoli.»
48 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Wemibi lɨkɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kambwa gʉtʉgʉ Filipi kaʉmaka, numinito ɓi. Wo ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ.»
49 Natanaeli aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ɨwɛ nɨ Miko Kunzi, ɨwɛ nɨ Ngama ka ɓomikya Ɓezaleli.»
50 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini kyɛ nuɓikyi ɓɛ numinito ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ? Wɨnatʉ ɓanʉ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgbɛ!»
51 Omotiloku ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mɨnatʉ ndɛkɛ lɨsyɛ nɨ oukwikonini, ɓamalaika ko Kunzi ɓanaɗaka, ɓonosyo kʉgʉ ko Mika-mʉmbanzʉ.»

---

† **1:42 1:42** *Kɛfa:* A lino la Lɨlamɛɛ.

2

Dumo wa ndʉwa ka Kana

1 Kumbusa wa masyɛ maɓa, dumo wa ndʉwa a ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya. Amakɨ
Yeso a ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Ɓamaka ndɨ gɔnɨ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ko dumo yi nɨnɔ.
3 Nɨyɔ vinya osyo, amakɨ Yeso aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ɓata na
vinya.»
4 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, nɨlɔ kusu na ɨwɛ ogwi ɓʉ? Ngbingo
kamɨ kanitulyonigʉ mbɛyɨ.»
5 Amakɨ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Gyoni masɨ nɨmɔ amʉɓɨkya.»
6 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na ɓambɨkɛ ɓayakpʉkpʉ madɨya nɨɓɔ ɓagya ndɨ na matamʉ. Kʉsɔ
yi, Ɓayuda ɓobisaga ndɨ mino moɓo nɨmɔ ɓiɓuɓisaga ndɨ nomu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kaɓʉ. Mbɨkɛ yimoti akwanana ndɨ kaingyo ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti*.
7 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Tumisogoni ɓambɨkɛ ɓi nɨɓa no moɓo.»
Ɓotumisaga ndɨ ɓɨkyɛɛkyɛɛ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tugoni mino liɓo li nɨlɨ, mapóku ngama wo dumo.»
Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
9 Ngama wo dumo akɨngɨla ndɨ liɓo li nɨlɔ nɨ iitini kʉwa vinya. Kɛgʉ ndɨ kaibo ɓɛ
vinya yi nɨnɔ apʉnya yanɨ. Luki limoti, ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓatʉga ndɨ liɓo, ɓatʉ ndɨ
ɨɓʉ kaiba. Ngama wo dumo amaka kʉwa alʉkʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ndʉwa,
10 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ waɓuulyogi mino vinya wanza kadwɛ
mɔnɨ ɓʉɓwanʉ? Ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓapʉngaga mbɛyɨ kapá nɨnɔ wanza. Kumbuso yi,
ɓakadamʉwa, ɓapá sɛ kʉwa zalamba.»
11 A lɨkpʉmʉka lɨmbanga la mambwa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. A ndɨ ka Kana, kʉ ka
Galilaya. Yeso owoniso ɨbɨba kakɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, ɨɓʉ na amakɨ, ɓamamakɨ na ɓaɓɨɓya
kakɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ masyɛ makɛɗɛ aka.

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Mataɣɔ 21:12-13; Malɨkɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Nɨyɔ yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi, Yeso aɗaka ndɨ ka
Yelusalɛma.
14 Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ ɓanʉgaba ɓangɔmbɛ,
ɓakɔndɔlɔ na ɓonzuwo. Ɓatʉ ɓugomosyono ɓuyi ɓa ndɨ nɨ ɓikononini ka ɓamɨza
kaɓʉ.
15 Yeso agya ndɨ mufimbo no ligi, apʉnga kaukpumyo ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, pa imoti na ɓakɔndɔlɔ na ɓangɔmbɛ kaɓʉ. Omisya ndɨ ɓuyi ka
ɓogomosyono ɓuyi, utindika ɓamɨza ɓitigbo-tigbo.
16 Ɨyɨ aka na ɓogobiso ɓonzuwo ɓɛ: «Tumboni masɨ nɨma wanʉ, mokoitisonitɔgʉ
ndaɓʉ ka Baba abɛ sɔkɔ!»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, sɨpananɨsɔ kamɨ ko bulya ndaɓʉ kakʉ ezungusini lɨmbɛngɨ
ɓɨzʉʉʉ.»
18 Ɓayuda ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Likingyosi lɨmbanga tino lɔ wakwanana
katɨgyɨlya katimoniso ɓɛ wa no ngu yɨgya ɓɛyɔ?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ponzoni Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ, nɨgɨlyatʉ kopika ka masyɛ
masaa.»
20 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓopika ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya na madɨya, ɨwɛ, wɨgɨlya kopika ka masyɛ masaa aka?»
21 Luki limoti, Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya yi nɨ nzʉyɨ kakɨ.

---

* **2:6 2:6** *ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti:* A mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓabido ɓakpʉkpʉ kuɓukumuti.

22 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Yeso opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana
ndɨ ɓɛ aɓɨkyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓaɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ Moɓiso na mʉnzɨna
nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ.

Yeso ibagatʉ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ

23 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka, ɓambanzʉ
ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ agyaga ndɨ.
24 Luki limoti, Yeso kɨtambyagɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ, kyɛ a ndɨ kaumibo ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨnza.
25 Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. A ɓɛyɔ,
ɨyɨ mombukwana-dakɨ ibagatʉ ndɨ nɨlɔ a ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

1 Luga ka Ɓafalisayɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Nikodimo. A ndɨ ɓemoti
ka ngama ka Ɓayuda.
2 Lɨsyɛ limoti, asilyoku kʉwa ndɨ Yeso no biti, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba
ambɛ Kunzi nɔ utikoku ndɨ katiwonisilo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kagya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛyɔ wo mino kagya, kanɨ Kunzi kɛgʉ pa imoti na
ɨyɨ.»
3 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kigilyi
kaɨɓʉkʉta, kakwananɨgʉ kaɨna Ɓʉngama ko Kunzi»
4 Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Igyonosa lɨkɨ mʉmbanzʉ kayɨɓʉkʉta ɓata nɨ a kʉwa
mbɔkʉ-mbɔkʉ? Akwananatʉ ɓata kogulya ka mʉma ka amakɨ, ɨgɨlya kaɨɓʉkʉta?»
5 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ
kiɓukuti ko liɓo na ka Lɨmbɛngɨ, kakwananɨgʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.
6 Nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na ɓomikya-ɓambanzʉ, a mʉmbanzʉ, nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a lɨmbɛngɨ.
7 Wakombomboyonitɔgʉ ka nɨlɔ nuɓikyi ɓɛ: ‹Wokwononi kaɨgɨlya kaɨɓʉkʉta.›
8 Ovivi ovivaga pa yasɨ kʉ apaga mino. Ʊkanagatʉ kukwo yi, luki limoti,
wakibogigʉ ɓɛ apʉnyaga yanɨ ikanɨ ɨndaga yanɨ. Igyonosaga ɓɛgɛyɔ ka mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ ɨɓʉkʉta na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.»
9 Kʉwa wa, Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa lɨkɨ?»
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma Izaleli ɓɛyɔ wo mino yɔ,
wakibigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ?
11 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, iɓusu, taɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ
tibogo, ta ɓadɛmʉ ɓa nɨmɔ tinoni. Luki limoti, iɓunu, makapagɨgʉ katɨɓɨnɨkyana.
12 Makɛbaɨlyagɨgʉ gʉtʉgʉ iki yi aka ngbingo yi nɨnɔ namʉnzɨnɨlyaga mino ko bulya
makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Angɛnɛngɛnɛ kʉwa ka makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ aka?
13 Wɨna sɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ oɗokoni kʉgʉ wa lɨsyɛ,
kiki asɨ Mika-Mʉmbanzʉ aka nɨnɔ osyoku ndɨ ɨyɨ kʉ.
14 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Musa aɗokisa ndɨ mino nzʉka wa ngwɛyɨ kʉgʉ wa
mʉngbɨngɨlɨ kʉ ka ɨsa, okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-Mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ,
15 iba mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ ɔɓɨlɨ kʉgbɛ. Kinili, apá ndɨ mino Mikakɨ wa ɓemoti, kyɛ
mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana koɓungogonitɔgʉ, luki limoti, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.
17 Kunzi katikokugʉ ndɨ Mikakɨ kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, atikoku ndɨ
kahukuso yi.

3:14 3:14 Wanda ka Lɨtatanga 21:9.

18 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana, ɓakabisigʉ na mʉkɔmbʉ. Luki limoti, nɨnɔ
kaɓɨnɨkyanagʉ, ɓabisoni na mʉkɔmbʉ, kyɛ kaɓɨnɨkyanagʉ Miki wa ɓemoti ko Kunzi.
19 Winoni ɓɛyɔ Kunzi akɔgɔ mino mʉkɔmbʉ: ɓʉngbanganya odonuku ndɨ ka ɔɓɨlɨ,
luki limoti, ɓambanzʉ ɓapaga ɨɓʉ biti aka kakɨtaga ɓʉngbanganya kyɛ yɨgya kaɓʉ a
yanyɛ.
20 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, amʉyaga ɓʉngbanganya ɓafɛ. Mʉtʉ yi nɨnɔ,
amʉyaga kakpʉɗa ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ yanyɛ kinisononi.
21 Luki limoti, nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ odogoku ɨyɨ ka ɓʉngbanganya,
kyɛ yɨgya kakɨ inisoni ɓɨnza ɓɛ akaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizaɨ ɨɓʉ na Yeso

22 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ ka iwili ya Yudɛa. Ika ndɨ pa imoti
na ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ ka masyɛ, anuɓotiso ɓambanzʉ.
23 Yuani atʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kauɓotiso ɓambanzʉ ka Ainoni, ɓuwobi na Salimu kyɛ liɓa
a ndɨ lakpʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ, anuɓotiso.
24 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓa mbɛyɨ ndɨ nɨ ɓakanamokyigʉ Yuani ka ligbito.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti ka Yuani ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na Muyuda
ɓemoti kʉgʉ wa yɨgya kaɓʉ ko bulya kiɓuɓiso.
26 Ɓɨnda ndɨ ka Yuani, ɓaɓikyoku ɓɛ: «Muwonisilo, alʉkʉ yi nɨnɔ ma ndʉkʉ na ɨɓʉ
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, nɨnɔ watʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ, a kʉwa gɔnɨ koɓotiso.
Ɓatʉ ɓasɨ ɓakagbɔ kʉ o mino!»
27 Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kainisono no luki,
kanɨ Kunzi kapágʉ ndɨ.
28 Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi mɛmʉkanatʉ ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ
Kilisito, luki limoti, Kunzi etikoku ndɨ kambwa kakɨ.›
29 Mombukwana muko nɔ ikaga mbʉnya muko. Luki limoti, wai-dakɨ mbʉnya
muko nɨnɔ a ka kpɔlɔ kakɨ, anamʉkana, ogwaga magyagya kʉgbɛ ko bulya lɨyʉ ka
mbʉnya muko. Kinili, na na magyagya ɓɨsɨnɨ-sɨnɨ mbɨya wanʉ.
30 Okwononi ɓɛ ɨbɨba kakɨ oɓoɓoyi, nɨyɔ kamɨ agbʉwa.»

Nɨnɔ akodoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

31 «Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ. Nɨnɔ wa lɨtɔmbʉ a ɨyɨ
mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ aka, anzɨnaga ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ
otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
32 Atʉmbʉlaga makpʉmʉka nɨmɔ ɨna ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ. Luki limoti,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓɨnɨkyanagɨgʉ nɨlɔ ikaga kaɓɨkya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ abaɨlyaga lɨkpʉmʉka kakɨ, oɓinikyononi ɓɛ Kunzi nɨ lɨngʉnʉ.
34 Mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi atikoku, aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kyɛ Kunzi atumisogo
na Lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɨɗɛ.
35 Baba apagatʉ Mikakɨ, asilyoni makpʉmʉka masɨ.
36 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana Miki, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Nɨnɔ akya kaɓɨnɨkyana,
kinisonigʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Luki limoti, ngbʉta ko Kunzi ika kʉgʉ kakɨ.»

4

Yeso akanzɨna na Waɓasamalia

1 Nɨyɔ Yeso iba ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓukonini ɓɛ ɨsaɓʉ ka ɓaɓɨɓya kakɨ akobwa kʉgbɛ,
na akauɓotisa ɓambanzʉ kakɨtaga Yuani,
2 (a ɓɛyɔ, kɛgʉ Yeso mombukwana-dakɨ nɔ uɓotisaga ndɨ, luki limoti, ɓaɓɨɓya kakɨ.)
3 Atʉkya ndɨ ka Yudɛa, ɨga ɓata ka Galilaya.
4 Kadwɛ kʉ ɓɛyɔ, akwanana ndɨ kakɨtaga pisi ka Samalia.

5 Adwɛ kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti wa Samalia, nɨnɔ ina ɓɛ Sikali, ɓuwobi no tiko
nɨyɔ Yakɔbɔ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ.
6 Lɨkɔ ka Yakɔbɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Yeso a ndɨ nɨ hupini na lɨgʉndʉ ɓɨdapaɗa, ika kʉwa
ndɨ ka kpɔlɔ wa lɨkɔ. A ndɨ banda mɔnɨ ka mʉsɨkatʉ.
7 Waɓasamalia odoku ndɨ katʉga liɓo, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, imusanɔ ɓaka mino
liɓo.»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ nɨ ɓogoni koluwo malɨlɨ ka gʉɗʉ.
9 Waɓasamalia aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Eze! Muyuda ɓɛyɔ wo mino yɨ, wakaɨkpʉnda
kɛkʉnga ɨmɨ Waɓasamalia liɓo lɨkɨ?» (A ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓakʉkananagɨgʉ ndɨ na
Ɓasamalia.)
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wakamibo ɓi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apága, wiba ɓɛ wanɨ nɔ
akaʉkʉnga liɓo, iba ɨwɛ nɔ wakungi ɓi. Winisono ɓi no liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ.»
11 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakɛgʉ no luki lɨtʉga liɓo
na lɨkɔ* a lodu kʉgbɛ. Wakwanana kʉwa kainisono no liɓo li nɨlɔ la ɔɓɨlɨ lɔ lɨkɨ?
12 Tɨtosu ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ nɔ atɨsɨlya ndɨ iɓusu lɨkɔ li nɨlɨ. Ɨyɨ ɓɨkpɛ nɔ omwaga ndɨ,
iki ɓomikakɨ gʉtʉgʉ ɓambaza ka ɓanyama kakɨ aka. Wakaɨmɨna abɛ ɨwɛ nɔ wakitogi
Yakɔbɔ?»
13 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ komwo liɓo li nɨlɨ, ɨmʉkanatʉ ɓanʉ ɓata
mʉsasa.
14 Luki limoti, nɨnɔ omwo ndɛkɛ liɓo nɨlɔ ɨmɨ napá, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa
gʉtʉgʉ iki yi aka. Liɓo li nɨlɔ ɨɨta ndɛkɛ kʉsɔ kakɨ lɨkpakpa nɨlɔ ika kopupisa liɓo la
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
15 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ipóku nɛkɨ liɓo li nɨlɔ, iba
nakimukononitɔgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa. Kʉwa wa gɔ wa, nakodukugʉ ndɛkɛ ɓata
wanʉ katʉga liɓo.»
16 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨnda kamokoku mbʉnyakʉ, modoku na ɨyɨ wanʉ.»
17 Muka nɔ asikisya ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na mʉlʉkʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓikyi
lɨngʉnʉ ɓɛ wakɛgʉ na mulʉkʉ,
18 kyɛ wa kʉwa na ɓovononi kuɓukumuti. Nɨnɔ ma na ɨyɨ mbɨya wanʉ, kɛgʉ
mbʉnyakʉ. Woɓikyi lɨngʉnʉ.»
19 Kʉwa wa, muka aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakaɨna abɛ wa
mugyalandʉ.
20 Ɓotitosu ɓabibisaga ndɨ Kunzi kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ. Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ pa
nɨyɔ okwononi mino kabibisa Kunzi nɨ Yelusalɛma aka.»
21 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ma, ɨɓɨnɨkyana nɔ. Ngbingo odokuto nɨnɔ makɨndɨgʉ ndɛkɛ
mino kabibiso Baba kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ ikanɨ ka Yelusalɛma.
22 Iɓunu Ɓasamalia, mabibisogo Kunzi nɨ makɛgʉ kamibo. Iɓusu Ɓayuda,
tabibisogo nɨ tanamibo, kyɛ muhukuso akotukyoku ka Ɓayuda.
23 Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo mino
Kunzi ka lɨngʉnʉ, ɓabibisogo ndɛkɛ Baba ka Lɨmbɛngɨ na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Baba
ʉkɨsaga inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
24 Kunzi nɨ Lɨmbɛngɨ, na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisogo, okwononi ɓɛ ɓabibisi ka Lɨmbɛngɨ
na ka lɨngʉnʉ.»
25 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ɓɨnza ambɛ Masiya akodoku (nɨnɔ ɓamakaga
ɓɛ Kilisito). Wa odoku ndɛkɛ mino, ɨyɨ, atɨtʉmbʉlyagatʉ masɨ.»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Kilisito, nɨnɔ nakaʉnzɨnɨlya nɔ.»
27 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓigoku ndɨ. Ɓa ndɨ kombomboyo kyɛ
ɓamɨna ndɨ Yeso kanzɨna na muko. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kamuusagʉ ndɨ
muko nɔ ɓɛ: «Wakakɨsa ɨkɨ?» Ikanɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Wakanzɨna na ɨyɨ ko bulya
ɨkɨ?»

* **4:11 4:11** *lɨkɔ:* Ɓakpɔgɔ ndɨ lɨkɔ kʉ lɨkpɔ.

28 Muko nɔ asa kʉwa ndɨ mbɨkɛ wa, ɨga, utumbulyogoku ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ:
29 «Donuku kamɨna! Alʉkʉ ɓemoti a kʉ, etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni. Kɛgʉ sɛ ɓanʉ ɓi Kilisito nɨnɔ?»
30 Ɓatʉkya kʉwa ndɨ wa, ɓɨnda kamɨna Yeso.
31 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, lyalya mbɛyɨ!»
32 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakalya malɨlɨ nɨmɔ makɛgʉ iɓunu kaibo.»
33 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga kʉwa ndɨ kauusono ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti sɛ kʉwa nɔ oduku kapá malɨlɨ?»
34 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Malɨlɨ kamɨ nɨ kagya sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ na kotulyosa ligubo nɨlɔ ɛpá ndɨ.
35 Makaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwono-donu ɓɛ: ‹Osikoni ɓatɨmba ɓakwanganya ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana?› Luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ, wikweni, winoni ɓotiko. Malɨlɨ ongotini, a kʉwa kakʉnga kobuulyo.
36 Mʉtʉ nɨnɔ akobuulyo inisonini ɨyɨ na mʉkalya kakɨ, a kʉwa kamʉmʉla masɔlɔ ko bulya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kʉwa wa, mʉkʉkʉna na mʉtʉ mubuulyo ɓogwa magyagya ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa.
37 A ɓɛyɔ, a lɨngʉnʉ nɨlɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mʉtʉ ɓemoti nɔ akʉnaga, wagɔgɔ obuulyo.›
38 Ɨmɨ, namʉtɨka ndɨ kobuulyo ko tiko nɨyɔ makagyagʉ ndɨ mino ligubo. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ ɓɨkɔ ndɨ mino ɓungu ɓɨkya, iɓunu modoku kobuulya masɔlɔ ma ligubo kaɓʉ aka.»
39 Ɓasamalia ɓakpʉ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso, kyɛ muko yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni.»
40 Kinili, nɨyɔ Ɓasamalia ɓodoku ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ kogonitɔgʉ mbɛyɨ. Agya ndɨ ɓata wa masyɛ maɓa.
41 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi kʉgbɛ ɓabaɨlya ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya.
42 Ɓaɓɨkyaga kʉwa ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Takoɓinikyonigʉ ko bulya nɨlɔ aka lɔ watiɓikyi, luki limoti, kyɛ timukyonili kʉwa nɨ iɓusu aka. Tibini lɨngʉnʉ ambɛ ɨyɨ nɔ a Muhukuso wa ɔɓɨlɨ.»

Yeso akahukuso mika ngama ka ɓasʉda

43 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ maɓa ka mugi mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa, aga ka Galilaya.
44 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ kɛgʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ.»
45 Nɨyɔ osila ka Galilaya, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓatɨlya ndɨ, kyɛ ɓɨndatʉ ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka yɨnga wa Pasɨka ka Yelusalɛma, ɓɨna ndɨ masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ kʉ.
46 Yeso ɨga kʉwa ndɨ ka Kana kʉ ka Galilaya, kʉ oyikosa ndɨ mino liɓo kaɨɨta vinya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ngama ɓemoti ka ɓasʉda nɨnɔ mikakɨ mʉlʉkʉ yi a ndɨ no koloɓu kʉ ka Kapɛlɛnaumu.
47 Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso otukyiniku ɓi ka Yudɛa, a kʉwa ka Galilaya, odoku ndɨ kamɨna. Ɨtatanaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ ɓɛ ɨndɨ nɔ ɓaka ka Kapɛlɛnaumu kahukusilyo mikakɨ nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makini ndɛkɛ iɓunu mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga aka, makaɓɨnɨkyanɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.»
49 Ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, taganɔ ɓaka kʉ kamɨ kanɨ miki kanodokigʉ.»
50 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨga, miki oukini.»
Alʉkʉ nɔ ʉkana ndɨ nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ, ɨga.
51 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓabangana na ɓagya-ligubo kakɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Miki oukini.»
52 Kʉwa wa, umuusa ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi ngbinga tino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi isyeiku ɓi, na saa-saɓa ya mʉsɨkatʉ.»

53 Baba nɔ ibo kʉwa ndɨ ɓɛ o ɓi ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Miki oukini.» Kʉwa wa, ngama nɔ na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.
54 Nɨlɔ a ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga la yɨɓa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. Agya ndɨ ngbingo yi
nɨnɔ igoku ndɨ mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudɛa.

5

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ

1 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓa ndɨ no dumo ka Yelusalɛma, Yeso aga ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ziwa ɓemoti ɓuwobi na mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, nɨmɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ «mupumi ka Ɓakɔndɔlɔ». Ziwa yi nɨnɔ a ndɨ na ɓangbangba
kuɓukumuti ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Ɓamakaga ndɨ ziwa yi nɨnɔ ka Libelenia ɓɛ
«Bɛtɛsaida».
3 Kʉsɔ wa ɓangbangba ɓi nɨɓayɔ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi ɓikaga ndɨ
ɓakanganana wa. Ikaga ndɨ na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, nɨɓɔ ɓa dɨlɨ na
ɓazɛgɛsɨ. [Ɓikaga ndɨ kaɓʉnda ɓɛ lɨɓo obunzikoni,
4 a ɓɛyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndɨ ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti
ka ziwa yi nɨnɔ kabunzo. Mʉtʉ wo koloɓu wa mambwa nɨnɔ osyaga ndɨ ko lɨɓo li
nɨlɔ kanɨ malaika obunzini, aʉkaga ndɨ lɨngʉnʉ.]
5 Luga kaɓʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa
na ɓʉgɨna.
6 Nɨyɔ Yeso amɨna wakanga, ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ a ndɨ no koloɓu ka masyɛ mudingi,
amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kapa kahʉka?»
7 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakikogigʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ
esiso ko lɨɓo ngbingo yi nɨnɔ ɓobunzaga mino. Nɨyɔ nakɨngɨlaga ambɛ nosyi kʉ ɓɛyɔ,
mʉtʉ wagɔgɔ osyo kambwa kamɨ.»
8 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wamaga, va kalagba kakʉ na wakpakyana!»
9 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ. Ava kalagba kakɨ, apʉnga ndɨ kakpakyana.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
10 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Lɨsyɛ li nɨlɨ, a Lɨsyɛ
la kimumbiso. Wakakwananigʉ kabɨnɨka kalagba kakʉ.»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ ehukusi nɔ eɓikyi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ,
wakpakyana.›»
12 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ tino nɔ uɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ,
wakpakyana?›»
13 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kɛgʉ ndɨ kamibo Yeso. A ɓɛyɔ, Yeso a
ndɨ nɨ olimikogini ka ambaza nɨnɔ a ndɨ wa.
14 Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ
wohukini. Wakogyonitɔgʉ ɓata ɓʉnyɛ, kyɛ wigyogyisa kʉwa kakɨtaga ɓɛyɔ wo ɓi
mino.»
15 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨnda ndɨ kaʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ Yeso nɔ ahukusa ndɨ.
16 Kinili, ɓapʉnga ndɨ mino kakɨsa kagyogyiso Yeso, kyɛ ahukusa ndɨ mʉmbanzʉ
ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Baba agyaga ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ɨmɨ na gɔnɨ mino aka
ɓilubi.»
18 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓidukulaga kʉwa ndɨ ɓata kakɨsa Yeso
ɓɨvaka-vaka kamwɔ. Ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ, kɛgʉ asɨ kyɛ Yeso ɨnaga ndɨ Lɨsyɛ la
kimumbiso payaya, luki limoti, kyɛ aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Kunzi nɨ abakɨ ɓɨkpɛ, na
ɨyɨ mombukwana-dakɨ a mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.

Kunzi apá ndɨ Mikakɨ ngu yasɨ

19 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata Ɓayuda ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
Miki kakwananɨgʉ kagya luki na mʉtamanagɨ kakɨ, kiki nɨlɔ aka lɔ ɨnaga na Abakɨ.
Nɨlɔ Baba agyaga, Miki agya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
20 A ɓɛyɔ, Baba apagatʉ Miki, awonisilaga masɨ nɨmɔ agyaga. Awonisila kʉwa
ndɛkɛ ɓata makpʉmʉka mudingi-dingi kʉgbɛ, kʉwa wa gɔ wa, nɔkʉ amʉdɨka ndɛkɛ
ɓɨdɛ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ubililisogo mino ɓamanda, ʉpá ɔɓɨlɨ, ka lɨngʉnʉ, Miki
ʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɨyɨ ʉbaɨlyaga ɓɛgɛyɔ.
22 Na gɔnɨ, Baba kakɔgɨgʉ ngbanga ka mʉmbanzʉ, luki limoti, apóni ndɨ Miki ngu
yi nɨyɔ yasɨ,
23 kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓangɨ Miki mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓaɓangaga mino Baba. Mʉtʉ yi
nɨnɔ kaɓangagɨgʉ Miki, kaɓangagɨgʉ gɔnɨ Baba nɨnɔ atikoku.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka
kamɨ, na aɓɨnɨkyana nɨnɔ etikoku ndɨ, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓakamakyɨgʉ
ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ, luki limoti, otukyoni ka kukwakʉ akɨtaga ka ɔɓɨlɨ.
25 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo akodoku, na a kʉwa gɔnɨ
wakɨtʉlyana aka, nɨnɔ ɓamanda ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Miko-Kunzi. Na nɨɓɔ
ɓʉkana ndɛkɛ, ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ wasɨ o mino ka maɓɔkʉ ka Baba, apá gɔnɨ Miki,
ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ wasɨ a kʉwa gɔnɨ ka maɓɔkʉ ko Miki.
27 Apá ndɨ Miki ngu yɨkɔ ɓangbanga, kyɛ a Mika-mʉmbanzʉ.
28 Makombomboyonitɔgʉ, kyɛ ngbingo akodoku nɨnɔ ɓamanda ɓayasɨ nɨɓayɔ a ka
ɓambʉkʉ ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Mika-mʉmbanzʉ,
29 ɓopupogoku. Nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnza, ɓopupoku ndɛkɛ kainisoniso na ɔɓɨlɨ, luki
limoti, nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnyɛ, ɓopupoku ndɛkɛ kaingyo ka mʉngɨmbɔ.»
30 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Nakakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka no ngu
kamɨ. Nakɔgɔ ngbanga kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ baba ɛkpamyaga, na ngbanga kamɨ ikaga
wongbingbili kyɛ nakakɨsagɨgʉ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, nɨsɔ ka mʉtʉ yi
nɨnɔ etikoku.»

Miko-Kunzi a na ɓadɛmʉ ɓudingi

31 Yeso omotiloku ndɨ kʉwa ɓɛ: «Nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi,
ɓʉdɛmʉ kamɨ kɛgʉ ɓa lɨngʉnʉ.
32 Luki limoti, mʉtʉ wagɔ nɔ a dɛmʉ kamɨ, na nakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ
kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ.
33 Iɓunu, mʉtɨkatʉ ndɨ ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yuani, na ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ a ndɨ
ɓa lɨngʉnʉ.
34 Ɨmɨ, nakɛgʉ na nza ya ɓʉdɛmʉ ka mʉmbanzʉ. Luki limoti, nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ
winisononi na muhukuso.
35 Yuani a ndɨ abɛ tala mʉtʉna na mʉnzɛ. Iɓunu, mabaɨlya ndɨ kazananɨlyaga
ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
36 Luki limoti, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓudingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨɓɔ ka Yuani. A ɓɛyɔ,
mogubo nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ ɓɛ nagyagɨ, imu mɔ nagyaga, na imu mɔ epupilyaga
ɓʉdɛmʉ na kowonisilo ɓɛ Baba nɔ etikoku ndɨ.
37 Na Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ. Makanukonigʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ
ikanɨ kamɨna.
38 Makoɓuulyogigʉ lɨkpʉmʉka kakɨ ka mambɛngɨ kunu, kyɛ makaɓɨnɨkyanagʉ
mʉtʉ yi nɨnɔ atikoku ndɨ.
39 Mikaga ɓakiɗukufo ɓiguɓu katangʉlaga Moɓiso Motu, kyɛ matamanaga ɓɛ
makiko kagya ɓɛyɔ, makwanana kainiso na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti,
dɛmʉ kamɨ nɨ Moɓiso mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ.

40 Luki limoti, makya kodoku kʉ kamɨ kainiso na ɔɓɨlɨ.
41 Nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kotukyoku ka ɓambanzʉ,
42 luki limoti, nakamumibo: kʉsɔ kunu, makɛgʉ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.
43 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ko lino ka Baba, luki limoti, makapagɨgʉ kɛtɨlya. Mʉtʉ wagɔ kodoku ko lino kakɨ ɓɨkpɛ, matɨlyatʉ ndɛkɛ.
44 Makwanana kaɓɨnɨkyana lɨkɨ? Iɓunu mapánanaga ɨbɨba luga kunu aka nɨ makɛgʉ kakɨsa nɨyɔ otukyogoku ko Kunzi yɨkaka.
45 Makotomononitɔgʉ ɓɛ ɨmɨ, namʉpílyagatʉ ndɛkɛ ɓangbanga ka Baba. Musa nɨnɔ mobisa ndɨ baya kunu kʉgʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ amʉpílyaga ndɛkɛ.
46 A ɓɛyɔ, makaɓɨnɨkyana ndɨ Musa, iba meɓinikyononi gɔnɨ, kyɛ ɨyɨ, okpikagatʉ ndɨ mongoni kʉgʉ kamɨ.
47 Luki limoti, kika nɨ makɛgʉ kaɓɨnɨkyana moɓiso kakɨ, makwanana kʉwa kaɓɨnɨkyana mʉnzɨna kamɨ lɨkɨ?»

6

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Kumbuso yi, Yeso azaba ndɨ kʉsyakʉ wa ibombu ya Galilaya nɨyɔ ɓalɨkyaga gɔnɨ ɓɛ Tibelia.
2 Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓɨɓya. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ Yeso agyaga ndɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa, ɓikanana ndɨ kʉ ɓɛyɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
4 Wɨna sɛ, yɨnga ka Ɓayuda nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
5 Yeso ɨkwɛ ndɨ, amɨna ambaza mudingi nɨ anadulyoku. Aɓɨkya kʉwa ndɨ Filipi ɓɛ: «Taluwoku mukati yanɨ kaulyoliso na ɨyɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa?»
6 Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Filipi aka. A ɓɛyɔ, Yeso atʉ ndɨ kaiba kambwa aka ɓɛ agya ɓʉ.
7 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ takaluwo mukati ma ɓambuma ɓamɨya ɓaɓa*, kɨtʉlyanigʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.»
8 Ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, aɓɨkya ɓɛ:
9 «Miki ɓemoti atʉ na mukati kuɓukumuti ma saili wanʉ† pa imoti na ɓosi ɓaɓa. Luki limoti, malɨlɨ mi nɨmɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ luki aka ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛnɛ.»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hulikisoni ɓambanzʉ ɓasɨ.» Tɔnɨtɔ a ndɨ tidingi wa ɓɨgbɛsɛɛɛ, ɓikonono kʉwa ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓa ndɨ banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
11 Yeso ava kʉwa ndɨ mukati, nɨyɔ abibiso Kunzi, ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Agya ndɨ na ɓosi ɓɛgɛyɔ, ʉpága mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
12 Nɨyɔ ɓikutaga ndɨ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mumuloni ɓodongbu nɨɓayɔ osikoni kyɛ koputikononitɔgʉ.»
13 Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa na ɓodongbu ɓaya mukati kuɓukumuti ɓaya saili nɨɓayɔ asɨkana ndɨ.
14 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a lɨngʉnʉ mugyalandʉ nɨnɔ a ndɨ kakwanana kodoku ka ɔɓɨlɨ.»
15 Yeso andʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakodoku kagwi ka mapʉpʉ ɓɛ kyɛ iki ngama, atʉkya ndɨ, aga ɓata mʉkaka ka ngʉpa.

---

* **6:7 6:7** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndɨ mʉkalya ma lɨsyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔnɨ ka Matayɔ 20:2. † **6:9 6:9** *saili:* A bumo nɨyɔ inisaga abɛ gbagala.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Matayɔ 14:22-33; Malikɔ 6:45-52)

16 Niyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɓaɓiɓya kaki ɓinda ndi ka mutili ma ibombu.
17 Ɓaɗaka kʉwa ndi ka ingbɔlɔ, ɓapʉnga kazaba, ɓaga misa ka Kapɛlɛnaumu. Biti
a ndi ni olipyini, Yeso kɛgʉ ndi mudoku kaʉtakanya.
18 Ovivi a ndi wapʉ, mʉɓaka anokotukosa liɓo la ibombu ɓigbiya-gbiya.
19 Niyɔ ɓaɓiɓya ɓagya ɓakilɔmɛtɛlɛ banda kuɓukumuti ikani maɗiya kʉgʉ wo liɓo,
ɓamina ndi Yeso ni anukpuɗoku. A ndi kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓipapapa. Ɓogwa
ndi ombombo kʉgbɛ.
20 Luki limoti, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Imi nɔ, makoɓongonitɔgʉ.»
21 Ɓaɓiɓya ɓa kʉwa ndi kapa ɓɛ ɓavi, luki limoti, ingbɔlɔ ifʉma ndi ɓigala kubi ka
pa niyɔ ɓa ndi mino kainda.

Ambaza ka ɓambanzʉ akakisa Yeso

22 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza ka ɓambanzʉ niɓɔ ɓotigala ndi kʉsyakʉ wagɔgɔ wa
ibombu ɓatamana ndi ɓɛ ingbɔlɔ o ɓi wa imoti aka. Yeso kaɗakagʉ ndi pa imoti
na ɓaɓiɓya kaki, luki limoti, ɓaɓiɓya ɓinda ndi asi iɓʉ aka.
23 Wina sɛ, mangbɔlɔ magɔgɔ otukyoku ndi ka gʉɗʉ wa Tibelia. Mangbɔlɔ mi nimɔ
a kʉwa ndi ni osilini ɓuwobi na pa niyɔ ɓambanzʉ ɓalya ndi mino mukati, kumbuso
Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi.
24 Ambaza ka ɓambanzʉ ina ndi ɓɛ Yeso ikani ɓaɓiɓya kaki ɓakɛgʉ ɓata wa.
Ɓaɗaka kʉwa ndi ka mangbɔlɔ, ɓaga kakisa ka Kapɛlɛnaumu.

Yeso ni mukati ma ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

25 Niyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓadwɛ, ɓatokonyoku ndi Yeso kʉsyakʉ wagɔgɔ wa ibombu,
ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo, wosiliku wanʉ ngbingo tino?»
26 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, makɛgʉ kɛkisa
asi kyɛ mini ɓi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, luki limoti kyɛ malyi ɓi mukati,
mikutogo ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
27 Makogyonitɔgʉ ligubo ko bulya malili nimɔ apʉtikanaga. Luki limoti, gyoni ka
nimɔ olipyogo, apá ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mika-mʉmbanzʉ amʉpátʉ ndɛkɛ malili
mi nimɔ. A ɓɛyɔ, Baba ninɔ a Kunzi ɓikpɛ owonisila ndi ɓingbanganya ɓɛ iyi nɔ
atikoku.»
28 Ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Takwanana kagya ɓʉ kotulyoso mogubo nimɔ Kunzi
apaga?»
29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ligubo nilɔ Kunzi akapa ɓɛ gyoni nili: iɓinikyononi imi
yi ninɔ ɓetikoku ndi.»
30 Ɓaɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Likpʉmʉka limbanga tino lɔ wakwanana katigyilya kyɛ
tʉɓinikyani? Wakagya luki tino?
31 Ɓotitosu ɓalyatʉ ndi malili nimɔ ɓalikyaga ɓɛ mana kʉ ka isa. Mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ
ikpikaga ndi mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Kunzi ʉpá ndi mukati nimɔ otukyoku ndi
kʉgʉ wa lisyɛ.›»
32 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, a lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kɛgʉ Musa nɔ
amʉpá ndi mukati nimɔ otukyoku ndi kʉgʉ wa lisyɛ. Luki limoti, Baba nɔ apága
mukati ma lingʉnʉ nimɔ otukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
33 A ɓɛyɔ, mukati ko Kunzi, a nimɔ osyogoku kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, apá ɔɓili
ka litɔmbʉ.»
34 Ɓaɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tipága masyɛ masi mukati mi nimɔ
aka mɔ.»
35 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Imi ni mukati nimɔ apága ɔɓili. Mʉmbanzʉ kodoku kʉ
kami, ɛɓinikyana, kimʉkanigʉ ndɛkɛ ɓata nza na mʉsasa gʉtʉgʉ iki yi aka.

36 Luki limoti, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ambɛ: wɨna sɛ, mɛmɨnatʉ ndɨ kanɨ makoɓinikyonigʉ.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ baba ɛpá, odokuto kʉ kamɨ. Kedulyoku, nakakpumyigʉ ndɛkɛ.
38 A ɓɛyɔ, nakotukyokugʉ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti nɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ.
39 Na sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ a ɓɛ nakaɓungusogonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka nɨɓɔ epóku, luki limoti nupupisatʉ ɓasɨ ka ɓambʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.
40 A ɓɛyɔ, sɨpananɨsɔ ka baba a ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amɨna Miki, aɓɨnɨkyana, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.»
41 Ɓayuda ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨnzɨnya Yeso kyɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨyɨ nɨ mukati nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
42 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Yeso mʉ? Mika Yɛzɛfʉ? Takamibigʉ mbɛyɨ abakɨ na amakɨ? Akwanana pɨyɛ kaɓɨkya ɓata lɨkɨ ɓɛ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ?»
43 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Wosoni kaɨnzɨnzɨnya luga kunu.
44 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kodoku kʉ kamɨ, kiki nɨ Baba nɨnɔ etikoku ndɨ aka nɔ alutiniku. Ɨmɨ, napupisatʉ ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.
45 Ɨkpikaga ka moɓiso ka ɓogyalandʉ ɓɛ: ‹Kunzi ʉtɨwa ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ.› Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amʉkana Baba, aɓyɛ mʉtʉʉ kakɨ, odokuto kʉ kamɨ.
46 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ aminoni Baba, kiki nɨnɔ aka nɔ otukyoku ko Kunzi, ɨyɨ nɔ aminoni Baba.
47 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ.
49 Ɓotitonu ɓalyatʉ ndɨ mana ka ɨsa, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
50 Luki limoti, mukati mi nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨma. Mʉtʉ yi nɨnɔ alya, kokwigʉ ndɛkɛ.
51 Ɨmɨ nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉmbanzʉ kalya, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mukati mi nɨmɔ napá ndɛkɛ ambɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ nɨ nzʉyɨ kamɨ.»
52 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akwanana pɨyɛ katɨpá nzʉyɨ kakɨ ɓɛ talyɨ lɨkɨ?»
53 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makolyi nzʉyɨ ko Mika-mʉmbanzʉ, momwo ɓangʉ kakɨ, makikigʉ na ɔɓɨlɨ kʉsɔ kunu.
54 Mʉmbanzʉ kalya nzʉyɨ kamɨ, omwo ɓangʉ kamɨ, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Napupisa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.
55 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kamɨ a malɨlɨ ma lɨngʉnʉ, ɓangʉ kamɨ a luki limwo la lɨngʉnʉ.
56 Mʉtʉ nɨnɔ alyaga nzʉyɨ kamɨ, omwa ɓangʉ kamɨ, ikaga kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.
57 Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a na ɔɓɨlɨ, ɨmɨ, na na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ. A ɓɛgɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ ɛlya, inisa na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kamɨ.
58 Mukati mi nɨma otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kɛgʉ abɛ nɨmɔ ɓotitonu ɓalya ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓokwaga ndɨ aka. Luki limoti, nɨnɔ alya mukati mi nɨma, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
59 Yeso anzɨna ndɨ mʉnzɨna mi nɨmana ka Kapɛlɛnaumu nɨ akapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

60 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna ka Yeso ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mʉnzina mi nɨmana a mʉmbanga kʉgbɛ, wanɨ nɔ akwanana kapa kaʉkana?»

61 Yeso andʉnga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakaɨnzɨnzɨnya ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
Kinili, umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ amutulisito mambɛngɨ?
62 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ika kʉwa lɨkɨ nɨ maminini Mika-mʉmbanzʉ kaɗaka ɓata ka pa
nɨyɔ a ndɨ mino kambwa?
63 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ apága ɔɓɨlɨ. Nzʉyɨ kakwananɨgʉ kagya luki. Mʉnzɨna nɨmɔ
namʉɓɨkya ndɨ mɔ a mutumo no ngu ya lɨmbɛngɨ, na imu mɔ apága ɔɓɨlɨ.
64 Luki limoti, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana. A ɓɛyɔ,
Yeso ibagatʉ ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ɓɛ atʉ na nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ na
nɨnɔ agaba ndɛkɛ.»
65 Omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kinili, namuɓikyi ambɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ
akwanana kodoku kʉ kamɨ kiki nɨ baba aka nɔ ahukwilyini pisi.›»
66 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasa ndɨ,
ɓakakpakyanagɨgʉ ndɨ ɓata na ɨɓʉ.
67 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɛ: «Yɛgʉ iɓunu, ma kʉwa gɔnɨ
iɓunu kapa kɛsa?»
68 Simoni-Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨnda ɓata ka wanɨ? Ɨwɛ
wa na mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
69 Iɓusu, takaɓɨnɨkyana, takaiba ambɛ ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ.»
70 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ aka nɔ namʉpʉnaga ndɨ iɓunu ɓasɨ tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa? Luki limoti, ɓemoti luga kunu a mumuyoniso!»
71 Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya ka Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Simoni Isikalioti. A ɓɛyɔ,
Yuda nɔ a ndɨ kagaba, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa yɔ.

7

Ɓamamakɨ Yeso ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana

1 Kumbuso yi, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ kapa kalingyo Yudɛa
kyɛ ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ kakɨsa kamwisiso.
2 Wɨna sɛ, yɨnga ɓemoti ka Ɓayuda nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ yɨnga wa Ɓangbangba*
a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
3 Ɓamamakɨ Yeso ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉkyɨlya iɓusu wanʉ, waga ka Yudɛa
iba ɓaɓɨɓya kakʉ nɨɓɔ kʉ ɓɨnɨtɔ gɔnɨ ɨɓʉ nɨlɔ wika kagya.
4 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka ko dikidɪ̂, nɨ a
sɛ kakɨsa kaimibisisoko ɓɨngbanganya. Kika nɨ wakagya makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga, wiwonisa nɛkɨ ka ɓambanzʉ ɓasɨ.»
5 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓamamakɨ ɓɨkpɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ kamɨ wanza kanitulyonigʉ mbɛyɨ. Luki
limoti, nɨnɔ kunu ikaga ɨyɨ asɨ wanza aka ɓongbinga ɓasɨ.
7 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kamʉmʉya iɓunu. Luki limoti, ɓɛmʉyatʉ ɨmɨ kyɛ
na dɛmʉ kaʉɓɨkyaga yɨgya kaɓʉ yanyɛ.
8 Windoni iɓunu ka yɨnga. Nakɛgʉ mino ɨmɨ kaɨnda kyɛ ngbingo kamɨ kɛgʉ mbɛyɨ
wakɨtʉlyana.»
9 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, asɨkana ndɨ ɨyɨ ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yɨnga

10 Nɨyɔ ɓamamakɨ ɓɨnda ndɨ ka yɨnga, Yeso ɨnda ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɨpɛlɛ nɨ ɓambanzʉ
ɓakibigʉ.

---

* **7:2 7:2** *yɨnga wa Ɓangbangba:* a ndɨ yɨnga ka Ɓayuda nɨnɔ agyaga ndɨ pɔsɔ ɓemoti, ɓalyaga ndɨ ka tɨmba wa kʉɓɔmʉ na nɨnɔ wa tɛkɛɓɛ kanɨ ɓomoni kanyɔ masɔlɔ. Ɓatamanaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya-Ɓezaleli ɓa ndɨ mino ka ɨsa. Ko ngbingo wa yɨnga yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓikaga ndɨ ka ɓangbangba. Yelusalɛma a kʉwa ndɨ pa yidingi kʉ ɓalyaga ndɨ mino yɨnga yi nɨnɔ. Wanda kaƁalawi 23:34-36; Yɨgɨlya 16:13.

11 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɨvaka-vaka, ɓanuusogo ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?»
12 Kʉsɔ wa ambaza kʉ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kaɨnzɨnzɨnya yakpʉ kʉgʉ ka Yeso. Ɓatʉ
ɓagɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ wanza.» Ɓatʉ ɓɔ ɓɛ: «Haaa, akauluta ɓambanzʉ
ko pisi yanyɛ.»
13 Luki limoti, kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ɓɨngbanganya,
kyɛ ɓʉɓangaga ndɨ ɓangama ka Ɓayuda.
14 Ngbingo yi nɨnɔ dumo a kʉwa ndɨ mino ɓɨkɔkpwɔ, Yeso aga ndɨ ka Ndaɓʉ ko
Kunzi, apʉnga kapá mʉtɨwɨ.
15 Ɓayuda ɓombombaya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna apʉnya mbɛyɨ na yimibo
yanɨ? Wɨna sɛ, kɨndagʉ gʉtʉgʉ ndɨ ka ɨkɔlɔ ɓɛgɛyɔ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtɨwɨ nɨmɔ ɨmɨ napága, kikogigʉ makamɨ, luki limoti,
ikaga ma ko Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ.
17 Mʉmbanzʉ kika wakɨtʉlya kagya nɨlɔ Kunzi apaga, iba pisi ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ
ɓɛ akotukyoku ka Baba ikanɨ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga ko lina kakɨ ɓɨkpɛ, akɨsaga ɨbɨba kakɨ aka mombukwana-
dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ akɨsaga ɨbɨba ka nɨnɔ atikoku ndɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ nɨ
kʉɓɔɓɔkʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
19 Musa kamʉpágʉ mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ? Luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa
kemwisiso?»
20 Ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Wanɨ mbɛyɨ nɔ akakɨsa
kaumwisiso?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nagya ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga limoti aka, amudikisa ndɨ
iɓunu ɓasɨ nɔkʉ ɓɨdɛ.
22 Iɓunu mʉkɔgɔ ɓomiki gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka kyɛ Musa amʉpá ndɨ
mʉtʉʉ kagyaga ɓɛyɔ. Ka lɨngʉnʉ, kodokugʉ ndɨ ka Musa, luki limoti, ka ɓotitonu.
23 Kika nɛkɨ nɨ ɓʉkɔgɔtʉ ɓomiki ka Lɨsyɛ la kimumbiso, a ko bulya yiɓuulya mʉtʉʉ
ka Musa. Ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ mambɛngɨ o mino kamʉkandɨkana wa nauhukusi
mino mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?
24 Makokogonitɔgʉ mʉkɔmbʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ mɨnaga no miso aka, luki limoti,
kogoni ka ɓungbingbili.»

Yeso nɨ Masiya?

25 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓakakɨsa
kamwisiso nɨmʉ?
26 Wɨna sɛ, akanzɨna ɓɨngbanganya kambwa ka ɓambanzʉ na ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ
kaɓukyo aka. Ɓangama ɓibito nɛkɨ ɓi lɨngʉnʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya?
27 Takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨmʉna apʉnya yanɨ. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Masiya
odoku ndɛkɛ mino, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ndɛkɛ ɓɛ apʉnya yanɨ.»
28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Matʉ kemibo ɓɨnza na mibatʉ kʉ no mino kapʉnya?
Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨnɔ etikoku ndɨ aɓɨkyaga ɨyɨ asɨ
lɨngʉnʉ aka. Iɓunu, makamibigʉ.
29 Ɨmɨ, namibatʉ kyɛ notukyoku ndɨ kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ etikoku.»
30 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓagwi Yeso lɨkɨ, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananagʉ ndɨ kagwi, kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ wakɨtʉlyana.
31 Kʉsɔ wa ambaza, ɓambanzʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ
Masiya odoku ndɛkɛ mino, agyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makpʉ kakɨtaga alʉkʉ yi nɨmʉ?»

Ɓafalisayɔ ɓutikini ɓazamʉ kagwi Yeso

32 Ɓafalisayɔ ɓʉmʉkana ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnzɨnzɨnya ko bulya ka Yeso ka
ambaza kʉ. Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓazamʉ kagwi.
33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Na mbɛyɨ ɓata pa imoti na iɓunu ko
ngbinga mʉkɛɗɛ. Kumbuso yi, nɨgatʉ katakanya nɨnɔ etikoku ndɨ.
34 Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makakwananɨgʉ ndɛkɛ
kosila kʉ niko mino.»
35 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ, nɨyɔ takakwananɨgʉ
mino kamɨna? A sɛ kapa kaɨnda ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa ɓumisikono luga ka Ɓagiliki
na kaʉpá Ɓagiliki mʉtɨwɨ kakɨ?
36 Atiɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makak-
wananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.› Isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ nɨ ɨkɨ?»

Liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ

37 Lɨsyɛ la muliɓo la yɨnga yi nɨnɔ a ndɨ lɨsyɛ lidingi kʉgbɛ. Lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso amaga
ndɨ ɓɨgba, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na mʉsasa, oduku komwo liɓo
kʉnʉ no mino.
38 Ka mʉtʉ yi nɨnɔ, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga mino
ɓɛ: ‹Mambɛngɨ mo moɓo mudingi-dingi nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ akɨka ndɛkɛ katʉkya ka
lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana.›»
39 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨlɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓaɓɨnɨkyana ɓika ndɛkɛ nolu. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ lidoku, kyɛ
Kunzi a ndɨ nɨ kanapígʉ Yeso ɨbɨba.

Ɓambanzʉ ɓigbononogini ko bulya ka Yeso

40 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ luga wa ambaza ɓʉkana mino mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ aka Mugyalandʉ nɨnɔ ɓawanyaga ndɨ!»
41 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masiya nɔ!» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Ambɛ,
Masiya akwananatʉ kotukyoku ka Galilaya?
42 Moɓiso Motu kaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ Masiya ɨɓʉkʉta ndɛkɛ ka lɨvananza ka ngama
Daudi na ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi nɨmɔ Daudi a ndɨ mino?»
43 Kʉwa wa, ambaza ɨgbananaga ndɨ ko bulya ka Yeso.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kapa kagwi, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kavɨlagʉ ndɨ.

Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso

45 Kumbuso yi, ɓazamʉ nɨɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ, ɓigoku.
Ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓazamʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makodukugʉ mino na Yeso?»
46 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨmbanga! Takanamukonigʉ ndɛkɛ mʉmbanzʉ ananzɨna
abɛ alʉkʉ yi nɨnɔ kʉ!»
47 Ɓafalisayɔ ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, mogulyini kʉwa gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ
kwi nɨkwɔ?
48 Atʉ mbɛyɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu ka ɓangama ikanɨ ka
Ɓafalisayɔ nɨnɔ aɓɨnɨkyana?
49 Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ka Musa. Ɓovoni ndɨ ligbongoni.»
50 Nikodimo a ndɨ ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Ɨyɨ nɔ odoku ndɨ kamɨna
Yeso kambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
51 «Mʉtʉʉ kusu, akɔgɔtʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ nɨ ɓakanomukonigʉ ikanɨ
ɓakanibigʉ ɓɛ ogyi ɓi ɨkɨ?»
52 Luki limoti, ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Wa kʉwa ɨwɛ mʉtʉ wa Galilaya gɔnɨ? Kpɨma
mbɛyɨ Moɓiso Motu ɓɨnza ikanɨ wɨnatʉ gʉtʉgʉ ɓɛ mugyalandʉ ɓemoti opupatʉ ndɛkɛ
ka Galilaya.»

Yeso na aɗanda ɓemoti

[
53 Kumbuso yi, ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨganana ndɨ ka ɓakʉkaɓʉ.

8

1 Luki limoti, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
2 Ɓʉgala ɓi na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ɨga ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Iko, apʉnga ndɨ kaʉpá mʉtɨwɨ.
3 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓodoku kʉwa ndɨ wa na muko ɓemoti nɨnɔ ɓagwi ndɨ na mʉlʉkʉ. Ɓamomosa ndɨ kambwa ka ɓambanzʉ ɓɨgbʉ,
4 ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, ɓagwi muko yi nɨmʉ na mʉlʉkʉ mbɨya wa.
5 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, Musa atɨkpamya ndɨ kaʉmwɔgɔ inguo ya ɓoko ɓi nɨɓa na matamʉ. Ɨwɛ, wa sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉ?»
6 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Yeso, kyɛ ɓa ndɨ kakɨsa kasʉngʉlya. Luki limoti, Yeso odidika ndɨ, apʉnga kokpiko na kpɛngbɛ ka lɨtɔmbʉ.
7 Nɨyɔ ɓisisilaga ndɨ mino kamuusogo, Yeso ananʉkana ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ nɨnɔ kanogyigʉ ndɛkɛ ɨyɨ ɓʉnyɛ luga kunu, apʉngɨ nɨ ɨyɨ kamaka lɨtalʉ la mambwa.»
8 Kumbuso yi, odidika ndɨ ɓata, apʉnga ɓata kokpiko ka lɨtɔmbʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉkya yɨkaka-yɨkaka kaɨpʉnga na ɓambɔkʉ. Yeso otigolo mʉkaka aka wa ɨɓʉ na muko yi nɨnɔ wa a mbɛyɨ ndɨ ɓata mino wakamaga kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa.
10 Kʉwa wa, Yeso amaga ɓata ndɨ, amuuso muko nɔ ɓɛ: «Yɛ ma, ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓa yanɨ? Kɛgʉ nɛkɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ubisi na mʉkɔmbʉ?»
11 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, nakubisigʉ ɨmɨ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ. Waganɔ, luki limoti, wakigilyonitɔgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.»]

Yeso nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ

12 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kɛɓɨɓya kakpakyanɨgʉ ndɛkɛ ko biti, luki limoti, inisona ndɛkɛ na ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»
13 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa dɛmʉ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi. Ɓʉdɛmʉ kakʉ kɛgʉ nɛkɨ ɓa lɨngʉnʉ.»
14 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ, kyɛ nakaiba ambɛ napʉnya yanɨ na nakaɨnda yanɨ. Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaiba ɓɛ napʉnya yanɨ ikanɨ nakaɨnda yanɨ.
15 Iɓunu, makɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ka ɓambanzʉ. Luki limoti, ɨmɨ, nakakɔgɨgʉ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ.
16 Na gʉtʉgʉ nakakɔ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, ika ka ɓungbingbili aka kyɛ nakɛgʉ mʉkaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nɨnɔ etikoku.
17 Wɨna sɛ, ka mʉtʉʉ kunu, ɓokpikatʉ ndɨ ɓɛ ɓʉdɛmʉ ka ɓatʉ ɓaɓa ɓɔ ikaga ɓa lɨngʉnʉ.
18 Na dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ.»
19 Ɓafalisayɔ ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Abakʉ a sɛ kʉwa yanɨ?» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makemibigʉ na makamibigʉ Baba. Makemiba ndɨ, iba mamibatʉ gɔnɨ Baba.»
20 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi. A ndɨ ka kpɔlɔ wa kpokoyo nɨnɔ ɓaɗɨkɨtaga mino apɛpɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagwigʉ ndɨ kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ ndɨ wakɨtʉlyana.

Yeso oɓikyini ɓɛ akaɨnda kʉ ka Baba

21 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nogoni ɨmɨ. Mɛkɨsatʉ ɓanʉ, luki limoti, mokwo ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda.»

22 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda kaibongiso, kyɛ akaɓɨkya
ɓɛ: ‹Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda?›»
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa wasɨ wanʉ, luki limoti, ɨmɨ, na mʉtʉ
wa kʉgʉ. Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, luki limoti, ɨmɨ, nakɛgʉ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ yi
nɨmʉ.
24 Kinili, namuɓikyi ɓi ambɛ mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. A ɓɛyɔ,
makoɓinikyoni ɓɛ ɨmɨ nɨ, ‹Natʉ›, mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu aka.»
25 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mbɛyɨ nɨ wanɨ ɓɨkpɛ?» Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ
nɨ nɨnɔ namʉɓɨkya ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.
26 Na na makpʉmʉka makpʉ kamʉɓɨkya na kamubiso mino na mʉngɨmbɔ. Luki
limoti, naɓɨkyaga ka ɔɓɨlɨ nɨlɔ aka lɔ nʉkana ndɨ na nɨnɔ etikoku ndɨ. Ɨyɨ, aɓɨkyaga
lɨngʉnʉ.»
27 Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ a ndɨ kaʉnzɨnɨlya ko bulya ka Abakɨ.
28 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ maɗokisa ndɛkɛ mino Mika-
mʉmbanzʉ, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ nɨ ‹Natʉ›. Miba ɓɛ nakagyagɨgʉ luki gʉtʉgʉ
limoti aka ka sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, naɓɨkyaga nɨlɔ aka lɔ Baba ewonisila ndɨ.
29 Nɨnɔ etikoku ndɨ a pa imoti na ɨmɨ. Kɛsagʉ ndɨ mʉkaka, kyɛ nagyaga ɓongbinga
ɓasɨ nɨlɔ aka lɔ aɓosogo.»
30 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ.

Kʉlɨkanaga ya lɨngʉnʉ

31 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɛ: «Makiko kaɓyɛ mʉnzɨna
kamɨ ɓɨnza, miko ka lɨngʉnʉ ɓaɓɨɓya kamɨ.
32 Miba ndɛkɛ lɨngʉnʉ, na lɨngʉnʉ amʉkʉlaga.»
33 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta lɨvananza ka Abalahamʉ, mʉmbanzʉ katibisagʉ iɓusu
ɓusunzu gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Wakatiɓɨkya lɨkɨ ɓɛ takʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ?»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
agyaga ɓʉnyɛ a musunzu wa ɓʉnyɛ.
35 Musunzu kikogigʉ ɓongbinga ɓasɨ ka lɨvananza. Luki limoti, miki ikaga ɨyɨ mino
ka ɓongbinga ɓasɨ.
36 Kika nɛkɨ nɨ Miki amukulogini, mika kʉwa ndɛkɛ ɓʉkʉlɨkanaga lɨngʉnʉ.
37 Nakaiba ambɛ ma lɨvananza ka Abalahamʉ. Luki limoti, makakɨsa kemwisiso,
kyɛ makɛgʉ kabaɨlya mʉnzɨna kamɨ.
38 Ɨmɨ, nakaɓɨkya nɨlɔ nɨna ndɨ ka Baba. Iɓunu, makagya nɨlɔ mʉkana ndɨ na
obonu.»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Obosu nɨ Abalahamʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makiko ɓi
ka lɨngʉnʉ ɓomika Abalahamʉ, makwanano ɓi kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Abalahamʉ
agyaga ndɨ mino.
40 Luki limoti, mbɨya wanʉ makakɨsa kemwisiso. Wɨna sɛ, Abalahamʉ kagyagʉ
ndɨ ɨyɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨmɨ namʉɓɨkyaga ndɨ lɨngʉnʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ
kotukyoku ko Kunzi.
41 Iɓunu, makagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ obonu wagɔgɔ agyaga ndɨ mino.» Ɓasikisya
ndɨ Yeso ɓɛ: «Takɛgʉ ɓomiki ɓa ɓʉɗanda. Obosu ɓemoti nɨ Kunzi aka.»
42 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi kiko ɓi Obonu, makwananatʉ ɓi kɛpa. A ɓɛyɔ, ɨmɨ
nopupa ndɨ ko Kunzi, nodoku sɛ kʉwa. Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki
limoti, ɨyɨ nɔ etikoku ndɨ.
43 Ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakamʉɓɨkya? A kyɛ
makakwananɨgʉ kaʉkana mʉnzɨna kamɨ.
44 Obonu nɨ mumuyoniso, mapaga kagya nɨlɔ aka lɔ aɓosilogo. Ɨyɨ, a ndɨ mʉmwɔ
ɓambanzʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka kanomogigʉ ndɛkɛ

ka lingunu, kyɛ lingunu kɛgu kusɔ kaki. Ngbingo yi ninɔ aɓukulaga mino ɓɔngɔ, anzinaga iyi asi muɗɔngɔni aka, kyɛ ikaga iyi ɓɛyɔ aka yɔ katukya ndi ka ɓundɛli. A ɓɛyɔ, a mutu wa kuɓɔɓɔku na mombukwana kuɓɔɓɔku.
45 Luki limoti, imi naɓikyaga lingunu, kinili, makɛɓinikyanagigu.
46 Mutu tino luga kunu nɔ akwanana kaɓikya ɓingbanganya ɓɛ nagya ndi ɓunyɛ? Kika nɛki ni nakaɓikya lingunu, ko bulya iki yɔ makɛgu mino kɛɓinikyana?
47 Mutu ko Kunzi ukanaga likpumuka ko Kunzi. Kika ni iɓunu makukanagigu, a kyɛ makɛgu ɓatu ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamu

48 Kuwa wa, Ɓayuda ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Iɓusu, toɓikyito ɓi lingunu ambɛ wa Musamalia, na gɔni ɓɛ wa na limbɛngi la ɓunyɛ.»
49 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Nakɛgu imi na limbɛngi la ɓunyɛ, luki limoti, naɓangagatu Baba. Iɓunu, makɛɓangagigu imi.
50 Ɨmi, nakakisagigu ibiba kami, luki limoti, Kunzi nɔ ɛkisilyaga imi. Ɨyi nɔ akɔgɔ munginbɔ.
51 A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mumbanzu koɓuulyogo munzina kami, kokwigu ndɛkɛ.»
52 Ɓayuda ɓaɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Mbiya wanu, tibini sɛ kuwa lingunu ambɛ wa na limbɛngi la ɓunyɛ! Abalahamu okwoni ndi, ɓogyalandu ɓokwogo gɔni. Ɨwɛ, wakaɓikya ɓɛ: ‹Mumbanzu koɓuulyogo munzina kami, kokwigu ndɛkɛ.›
53 Wa mutu wa ibiba kakitaga obosu ɓɛyɔ ka Abalahamu? Okwoni ndi, ɓogyalandu ɓokwogo gɔni. Wa mbɛyi kaiva abɛ wani?»
54 Yeso osikisya ɓɛ: «Nakibiba imi mombukwana-daki yi, ibiba yi niyɔ kikigu na izangiya. Baba yi ninɔ maɓikyaga ɓɛ Obonu, iyi nɔ ɛbibaga imi.
55 Luki limoti, makamibigu. Ɨmi, namibatu imi. Nakaɓikyo ɓi ambɛ nakamibigu, niko ɓi mutu waɓɔngɔ abɛ iɓunu. Luki limoti, namibatu na noɓuulyagatu munzina kaki.
56 Obonu ɓɛyɔ ka Abalahamu ogwaga ndi magyagya ka tamanaga kaina lisyɛ nilɔ nodoku ndɛkɛ mino. A lingunu, inatu ndi, otumo na magyagya ɓiɗɛ.»
57 Ɓayuda ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Wakanotulyosigu ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Wamina kuwa ndi Abalahamu yi liki?»
58 Yeso aka na iɓu ɓɛ: «A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, kambwa Abalahamu kaiɓukuta, imi ‹natu.›»
59 Ɓapunaga kuwa ndi matamu kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso isuma ndi, opupo ka Ndaɓu ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mutu ninɔ iɓukuta ndi ni kinagigu

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kakpakyana ko pisi, amina aluku ɓemoti ninɔ iɓukuta ndi ni kinagigu.
2 Ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa ndi ɓɛ: «Muwonisilo, ko bulya iki yɔ aluku yi nimu iɓukuta ndi mino ni kinagigu? A ndi ko bulya ɓunyɛ kaki ikani niɓɔ ka ɓaɓukuta kaki?»
3 Yeso osikisya ndi ɓɛ: «Kɛgu ko bulya ɓunyɛ kaki ikani niɓɔ ka ɓaɓukuta kaki. Luki limoti, a ɓɛyɔ kyɛ ligubo ko Kunzi inisoni pisi ku kaki.
4 Okwononi tagyi ligubo ka ninɔ etikoku ndi na lisyɛ. Biti a kuwa kolipyo, ngbingo yi ninɔ mumbanzu kakwananigu mino kagya ligubo.
5 Ngbingo yi ninɔ na mbɛyi mino ka ɔɓili, imi ni ɓungbanganya ɓa ɔɓili.»
6 Niyɔ Yeso anzina ɓɛyɔ, aɓakya ndi ɓotikito ka litɔmbu, opula kuwa, agboɗya noɓu aluku yi ninɔ ko miso.

7 Aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Wɨnda kaɨsʉkʉsa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» nɨ «Mʉtʉ yi nɨnɔ ƀatiki». Alʉkʉ nɔ aga ndɨ ƀɛyɔ aka yɔ, ɨsʉkʉsa miso, igoku kʉwa nɨ anɨna ƀɨngbanganya.
8 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ƀatʉ nɨƀɔ ƀamɨnaga ndɨ kambwa kaɨkʉkʉngya, ƀuusa ndɨ ƀɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ nɨnɔ ikaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya nɨmʉ?»
9 Ɓagɔgɔ ƀosikisya ndɨ ƀɛ: «Iyo, ɨyɨ aka nɔ.» Ɓagɔgɔ ƀata ƀɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɨyɨ, ƀaƀyɛnɛnɛ na ɨyɨ.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Ɨmɨ aka nɔ.»
10 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ƀɛ: «Miso uhukwikoni ƀi lɨkɨ?»
11 Osikisya ndɨ ƀɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ ƀamakaga ƀɛ Yeso opuli ƀi lɨtɔmbʉ, egboɗyo nolu ko miso, ɛƀɨkya ƀɛ: ‹Wɨnda kaɨsʉkʉsa ka Siloamu.› Nago ƀi, nogyoku ƀɛyɔ aka yɔ, napʉnga kaɨna.»
12 Ɓamuusa ƀata ndɨ ƀɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» Usikisya ƀɛ: «Sibigʉ.»

Ɓafalisayɔ ƀakakpɨma mʉtʉ nɨnɔ ƀahukusa ndɨ

13 Kʉwa wa, ƀɨnda ndɨ na alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kʉ ka Ɓafalisayɔ.
14 Wɨkwɛ sɛ a ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso lɔ Yeso opula ndɨ mino lɨtɔmbʉ, ahukusa alʉkʉ yi nɨnɔ.
15 Ɓafalisayɔ ƀamuusa ndɨ gɔnɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ƀɛ igyonosa ndɨ lɨkɨ ƀɛ apʉngɨ kaɨna ƀɛyɔ? Uƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Egboɗya ndɨ lɨtɔmbʉ ko miso, nisukusoku, mbɨya wanʉ nakaɨna.»
16 Ɓafalisayɔ ƀagɔgɔ ƀaƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mʉtʉ ko Kunzi, kyɛ kɛgʉ kaƀanga Lɨsyɛ la kimumbiso.» Luki limoti, ƀagɔgɔ ƀata ƀaƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉtʉ wanyɛ akwanana pɨyɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ƀɛnɛ lɨkɨ?» Ɓafalisayɔ ƀɨgbananaga ndɨ luga kaƀʉ.
17 Ɓamuusa ƀata ndɨ alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ƀɛ: «Ɨwɛ, wakaƀɨkya ƀʉ kʉgʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ uhukusi ƀi?» Osikisya ndɨ ƀɛ: «A mugyalandʉ.»
18 Luki limoti, ƀangama ka Ɓayuda ƀakaƀɨnɨkyanagʉ ndɨ ƀɛ alʉkʉ nɔ ɨƀʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ, mbɨya wanʉ akaɨna ƀɨngbanganya. Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ƀaƀʉkʉta kakɨ,
19 ƀumuusa ndɨ ƀɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a mikunu ƀɨkpɛ? Makaƀɨkya lɨngʉnʉ ƀɛ ɨƀʉkʉta ndɨ kanɨ kɨnagɨgʉ? Ɨkɨ yɔ igyonosi kʉwa ƀɛ apʉngɨ kaɨna?»
20 Ɓaƀʉkʉta kakɨ ƀosikisya ndɨ ƀɛ: «Takaiba ƀɛ a mikusu na ɨƀʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
21 Luki limoti, takɛgʉ kaiba ƀɛyɔ opungi mino kaɨna ƀɛnɛ. Takɛgʉ gɔnɨ kamibo mʉtʉ yi nɨnɔ ahukusi. Takibigʉ iƀusu. Mumuusogono ɨyɨ aka, a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ, akwanana kamʉtʉmbʉlyaga.»
22 Ɓaƀʉkʉta kakɨ ƀaƀɨkya ndɨ ƀɛyɔ kyɛ ƀa ndɨ kaʉƀanga ƀangama ka Ɓayuda. A ƀɛyɔ, ɨƀʉ ƀangama ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ nɨ ƀukononini ƀɛ mʉmbanzʉ kaƀɨkya ƀɛ Yeso nɨ Masiya, ƀakpumyo lɨngʉnʉ ka ndaƀʉ ya malʉmba.
23 Kinili, ƀaƀʉkʉta ko miki yi nɨnɔ ƀosikisya ndɨ ƀɛ: «A iti ya mʉmbanzʉ, mumuusogoni ɨyɨ aka.»
24 Ka nganga ya yɨƀa, Ɓafalisayɔ ƀamaka ndɨ ƀata alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ, ƀaƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Ɓɨkya lɨngʉnʉ kambwa ko Kunzi. Iƀusu, takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a mʉtʉ wanyɛ.»
25 Usikisya ndɨ ƀɛ: «Nakibigʉ ikanɨ a mʉtʉ wanyɛ. Luki limoti, nakaiba lɨkpʉmʉka limoti aka: nakɨnagɨgʉ ndɨ, mbɨya wanʉ na kʉwa kaɨna.»
26 Ɓamuusa ndɨ ƀɛ: «Ugyi ƀi ƀʉ? Uhukusi ƀi lɨkɨ?»
27 Usikisya ndɨ ƀɛ: «Namutumbulyogini ƀi, luki limoti, makɛgʉ kaʉkana. Ko bulya ɨkɨ makapa ƀɛ namʉtʉmbʉlyagɨ ƀata? Ma kʉwa gɔnɨ iƀunu kapa kaɨita ƀaƀɨƀya kakɨ?»
28 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ katʉmbwa, ƀanaƀɨkya ƀɛ: «Sɨ ɨwɛ nɔ wa mʉƀɨƀya kakɨ! Luki limoti, ta iƀusu ƀaƀɨƀya ka Musa.

29 Iɓusu, tibagatʉ ɓɛ Kunzi akpʉmʉkaga ndɨ na Musa. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨmʉ,
takibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ!»
30 Alʉkʉ nɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka lɨmbanga a kyɛ makibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ,
luki limoti, ehukusini!
31 Takaiba ɓɛ Kunzi kʉmʉkanagɨgʉ ɓatʉ ɓanyɛ. Luki limoti, amʉkanaga mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ aɓangaga, anagya sɨpananɨsɔ kakɨ.
32 Tanukonigʉ ndɛkɛ ɓɛ mʉmbanzʉ ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
33 Alʉkʉ yi nɨmʉ kotukyiku ndɨ ko Kunzi, kakwananɨgʉ ɓi kagya luki.»
34 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katʉkya wa aka wa ɓʉɓʉkʉta ndɨ mino, wikaga ɨwɛ ka ɓʉnyɛ
aka. Wakapa kʉwa katɨtɨwa?» Kʉwa wa, ɓapupisa ndɨ kunzi wa ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉtʉ nɨnɔ misa akʉlɨkana ndɨ, aɓinikyonini Yeso

35 Yeso ʉkana ndɨ mongoni ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓakpumyini alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ.
Ɨnda kʉwa ndɨ katakanya, amuusa ɓɛ: «Watʉ kaɓɨnɨkyana Mika-mʉmbanzʉ?»
36 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ wanɨ iba
naɓɨnɨkyanɨ.»
37 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, waminini, ɨyɨ nɔ wakanzɨna na ɨyɨ mbɨya wanʉ.»
38 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, noɓinikyonini.» Oɓuna
ndɨ moli kambwa kakɨ.
39 Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ ko bulya mʉngɨmbɔ:
okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɨnɨ na nɨɓɔ ɓɨnaga ɓagʉna ɓokoloɓu
ɓaya mamɔmɔ.»
40 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉkana mʉnzɨna mi
nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ta kʉwa gɔnɨ ɨɓusu ɓʉgʉna koloɓu ya
mamɔmɔ?»
41 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makiko ɓi no koloɓu ya mamɔmɔ, makikigʉ ɓi na ɓʉnyɛ.
Luki limoti, mbɨya wanʉ makaɓɨkya ɓɛ: ‹Takaɨna.› Kinili, ma ka ɓʉnyɛ aka.»

10

Lizuni ka muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ

1 Yeso oɓikyoku ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ
kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ, luki limoti aɗaka, ingya ka ngala,
a mʉtʉ wo kuɓakʉ na munzikaɓʉ.
2 Luki limoti, muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ nɔ ogulyaga ɨyɨ pisi ka mupumi.
3 Zamʉ ahukwilyaga mupumi, ɓakɔndɔlɔ ɓʉkana lɨyʉ ka muɓuɓulyo. Ɨyɨ, apʉnga
kaʉmaka yɨkaka-yɨkaka no mino kaɓʉ, upupisa kunzi.
4 Kupupiso ɓasɨ kunzi, akɨtaga kambwa kaɓʉ, apʉnga kakpakyana. Ɓakɔndɔlɔ aka
ɓingbooo kumbusa kakɨ kyɛ ɓibatʉ lɨyʉ kakɨ.
5 Ɓakaɓɨɓyagɨgʉ mubiko. Luki limoti, ɓomisikono ɓingbwi, kyɛ ɓakibigʉ lɨyʉ ka
mubiko.»
6 Yeso ʉtwɨlya ndɨ lizuni li nɨlɨ, luki limoti, ɓambanzʉ ɓakotombisyagʉ ndɨ.

Yeso nɨ muɓuɓulyo wanza

7 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨmɨ nɨ
mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ.
8 Ɓasɨ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kamɨ, ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ na ɓonzikaɓʉ. Luki
limoti, ɓakɔndɔlɔ ɓakʉmʉkanagʉ ndɨ.
9 Ɨmɨ nɨ mupumi. Mʉmbanzʉ kingyo pisi kʉ kamɨ inisanatʉ na muhukuso.
Akwananatʉ kaingyo, opupoku, atakanya malɨlɨ aka.
10 Mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku ɨyɨ kaiɓo aka, kamwɔ na kapʉta. Ɨmɨ, nodoku kyɛ
ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ, na ɓiki na ɨyɨ wakpʉ kʉgbɛ.

11 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Muɓuɓulyo wanza apága ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kakɨ.
12 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ ogugubyaga ɓuyi aka kɛgʉ muɓuɓulyo, na gʉtʉgʉ ɓakɔndɔlɔ aka ɓakɛgʉ ɓakakɨ. Kamɨna sukopi kodoku, ʉsa, apɨkɨta. Sukopi yi nɨnɔ ubumbukya ɓakɔndɔlɔ, umisyo ɓingbwi.
13 A ɓɛyɔ, alʉkʉ yi nɨnɔ agyaga ligubo ko bulya ɓuyi aka, kikogigʉ no kumbu ka ɓakɔndɔlɔ.
14 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Numibatʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ, ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓemiba gɔnɨ,
15 mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba emibaga mino, namiba gɔnɨ Baba. Ɨmɨ, nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
16 Natʉ ɓata na ɓakɔndɔlɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka lindilo li nɨlɨ. Nokwononi gɔnɨ kaaga na ɨɓʉ, ɓʉkana lɨyʉ kamɨ. Moɗu masɨ maɓa ɓodoku kʉwa ambaza ɓemoti na muɓuɓulyo ɓemoti.
17 Baba ɛpaga kyɛ nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ, kumbuso yi, ninisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
18 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kɛkʉpya ɔɓɨlɨ, luki limoti, nakapá na lɨmbɛngɨ kamɨ. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono ɓata na ɨyɨ. Nɨyɔ akaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ.»
19 Ɓayuda ɓɨgbananaga ɓata ndɨ ka nganga ya yɨɓa ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
20 Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! A na ibikyasʉ! Ma mbɛyɨ kamʉkana ko bulya ɨkɨ?»
21 Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨma kɛgʉ mʉnzɨna ka mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ akwanana mbɛyɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ lɨkɨ?»

Ɓayuda ɓakɛgʉ kapa Yeso

22 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓa ndɨ kalya dumo wakɨgɨlya koukwo Ndaɓʉ ko Kunzi ka Yelusalɛma. A ndɨ ko ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ.
23 Yeso a ndɨ kaɨnanaga magʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ka Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pa ka Sɔlɔmɔnɔ.
24 Ɓayuda ɓakungula kʉwa ndɨ ɓikululu, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakatigbomisa ɓamʉ ɓɛnɛ kadwɛ ko ngbingo tino? Kika nɨ ɨwɛ nɨ Masiya, tɨɓɨkya nɛkɨ ɓɨngbanganya.»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyoni ndɨ. Luki limoti, makaɓɨnɨkyanagɨgʉ. Mogubo nɨmɔ nakagya ko lino ka Baba imu mɔ akepupilyo ɓʉdɛmʉ.
26 Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ makɛgʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
27 Ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓʉkanagatʉ lɨyʉ kamɨ, numibagatʉ, na ɓɛɓɨɓyagatʉ.
28 Ɨmɨ, nʉpága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakoɓungogigʉ ndɛkɛ. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɛkʉpyɨgʉ ndɛkɛ ya kaɓʉ.
29 Baba nɔ ɛpá ndɨ ya kaɓʉ, na ɨyɨ a no ngu kakɨtaga makpʉmʉka masɨ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakʉpya luki.
30 Wɨna sɛ, iɓusu na Baba ta luki limoti.»
31 Ɓayuda ɓɨgɨlya kʉwa ndɨ kava matamʉ ɓɛ ɓamakagɨ nomu.
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Namuwonisila ndɨ mogubo manzanza mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nɨmɔ, tino lɔ mo mino kapa kɛmaka na matamʉ?»
33 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ligubo lanza lɔ to mino kapa kaʉmakaga na matamʉ, luki limoti, a kyɛ wakatʉmbwa Kunzi. Ɨwɛ wa mikya-ɓambanzʉ aka na wakapa kaɨgya abɛ Kunzi.»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ka mʉtʉʉ kunu ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Iɓunu ma ɓokunzi.›

10:34 10:34 Wanda ka Mambʉ 82:6.

35 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kolimogo Moɓiso. Luki limoti,
Kunzi ʉmaka ndi ɓɛ ɓokunzi ɓatʉ niɓɔ ɓamʉkanaga ndi.
36 Baba ɛpʉnaga ndi imi, etikoku ka ɔɓili. Kinili, naɓikyaga ɓɛ na Miko Kunzi.
Makwanana piyɛ kaɓikya liki ɓɛ nakatʉmbwa Kunzi?
37 Kika ni nakɛgʉ kagya mogubo ka Baba, makeɓinikyonito.
38 Luki limoti, nakagya, ɓinikyononi gʉtʉgʉ kʉwa mogubo kami aka, gʉtʉgʉ
makɛɓinikyoni imi. Wiboni, motombisyo ɓinza ɓɛ Baba a kʉsɔ kami, na imi kʉsɔ
kaki.»
39 Ɓakisa ɓata ndi kagwi, luki limoti, ʉʉkaga.
40 Yeso iga ndi kʉsyakʉ wa Yɔlɔdani kʉ Yuani oɓotisaga ndi mino ka ɓʉndɛli, ika
ndi kʉ ɓɛyɔ.
41 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓadulyoku ndi, ɓanaɓikya ɓɛ: «Yuani kagyagʉ ndi
likpʉmʉka limbanga gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, lasi nilɔ atʉmbʉlaga ndi ko
bulya ka Yeso a ndi lingʉnʉ.»
42 Na kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓinikyana ndi.

11

Kukwakʉ ka Lazalɔ

1 A ndi na mʉtʉ wo koloɓu ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Lazalɔ. Ɨyi Lazalɔ ikaga ndi ka
mugi ma Betania. Ɓasali kaki ɓɛyɔ ka Malia na Malata ɓikaga ndi kʉ gɔ kʉ.
2 (A Malia yi ninɔ ogboɗya ndi magʉ ka Mombukwono-dosu na malazi, akpaga no
tukatʉ kaki. Mamaki ɓɛyɔ ka Lazalɔ nɔ a ndi no koloɓu.)
3 Ɓasali ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓatikilya ndi Yeso mayʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wai-dakʉ
akaimʉkana.»
4 Niyɔ Yeso ʉkana mino mongoni mi nimɔ, iyi aka ɓɛ: «Kokwigʉ no koloɓu yi niyɔ.
Luki limoti, isi yi ni kowonisilo ibiba ko Kunzi, kyɛ Mikaki avi ibiba.»
5 Wina sɛ, Yeso apaga ndi Lazalɔ pa imoti na ɓasali kaki ɓɛyɔ ka Malia na Malata.
6 Luki limoti, niyɔ ʉkana ndi ɓɛ Lazalɔ a no koloɓu, agya mbɛyi ɓata masyɛ maɓa
ka pa niyɔ a ndi mino yɔ,
7 kumbuso yi, ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Tigini ɓata ka Yudɛa.»
8 Ɓaɓiɓya ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Muwonisilo, Ɓayuda ɓo ɓi kakisa kaʉmwɔ na matamʉ
mbiya aka ɓi wanʉ. Wa ɓata kapa kaiga kʉ ɓɛyɔ?»
9 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Takɛgʉ mbɛyi na ɓasaa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka lisyɛ limoti?
Kika ni mʉmbanzʉ akakpakyana na lisyɛ kakwananigʉ kasakaga, kyɛ akaina
ɓingbanganya.
10 Luki limoti, mʉmbanzʉ kakpakyana no biti, asakagatʉ kyɛ kɛgʉ kaina
ɓingbanganya.»
11 Kumbuso kaɓikya ɓɛyɔ, Yeso amatila ɓata ndi ɓɛ: «Wai-dosu ɓɛyɔ ka Lazalɔ a
ka tɔtɔ, luki limoti, nakainda kazuzukiso.»
12 Ɓaɓiɓya ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika ni a ka tɔtɔ, ahʉkatʉ.»
13 A ɓɛyɔ, Yeso a ndi kaɓikya ɓɛ Lazalɔ okwini, luki limoti, ɓaɓiɓya ɓa ndi iɓʉ
kasima ɓɛ a kanzina ko bulya tɔtɔ aka.
14 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓingbanganya ɓɛ: «Lazalɔ okwini ɓi.
15 Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kyɛ nakɛgʉ ɓi kʉ. Na ɓɛyɔ, makwananatʉ
kɛɓinikyana. Luki limoti, togoni kʉ kaki.»
16 Kʉwa wa, Tʉma ninɔ ɓamakaga gɔni ɓɛ «Muɓigi» ʉɓikya ndi ɓaɓiɓya ɓadaki
ɓɛ: «Togoni nɛki kʉwa ɓasi aka, iba tolumwogi pa imoti na iɓʉ.»

Yeso a no ŋgu kapupiso mʉmbanzʉ ka mbʉkʉ

17 Niyɔ Yeso osila ndi, atakanya Lazalɔ ni a kʉwa na masyɛ makwanganya ka
mbʉkʉ.

18 Betania a ɓuwobi na Yelusalɛma, banda ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓasaa aka.
19 Kinili, Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ nɨ ɓodunuku katakanya Malia na Malata, kautumiso
mambɛngɨ ko bulya kukwakʉ ka mamaɓʉ.
20 Ngbingo yi nɨnɔ Malata ʉkana mino ɓɛ Yeso akodoku, ɨnda ndɨ katɨlya. Luki
limoti, Malia asɨkana ndɨ ɨyɨ wakiko ka ndaɓʉ.
21 Malata aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-
mama kokwigʉ.
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ masɨ nɨmɔ wakʉnga Kunzi, ʉpátʉ.»
23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mamakʉ akopupa ka mbʉkʉ.»
24 Malata asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ambɛ opupokuto ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ
ɓambanzʉ ɓopupa ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ la muliɓo.»
25 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nupupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ, ɨmɨ nɨ ɔɓɨlɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gʉtʉgʉ kokwo.
26 Mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ikaga kʉsɔ kamɨ, kɛɓɨnɨkyana, kokwigʉ ndɛkɛ. Watʉ
kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»
27 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakaɓɨnɨkyana ambɛ ɨwɛ nɨ Masiya,
Miko Kunzi, nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku ka ɔɓɨlɨ.»

Yeso akagama Lazalɔ

28 Nɨyɔ Malata aɓɨkya ɓɛyɔ, aga ndɨ. Kʉwa wa, amaka Malia, aɓɨkya na ɓepisi-pisi
ɓɛ: «Muwonisilo a kʉ, akaʉmaka.»
29 Nɨyɔ aka yɔ Malia ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ɓɨkwa, ɨnda katakanya.
30 Wɨna sɛ, Yeso a ndɨ nɨ kanodwigʉ ka mʉsɛngɨ. A mbɛyɨ ndɨ ka pa nɨyɔ Malata
ɨnda ndɨ mino katɨlya.
31 Ɓayuda nɨɓɔ ɓa ndɨ katumisa Malia lɨmbɛngɨ ka ndaɓʉ kʉ, ɓamɨna ndɨ kaamaga
ɓɨkwa na kopupo. Ɓaɓyɛ, ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ akaɨnda kagama ka mbʉkʉ.
32 Nɨyɔ Malia osila kʉ Yeso a ndɨ mino, amɨna, ogwa ka magʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.»
33 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso amɨna ndɨ mino kagama, ʉmɨna gɔnɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓodoku
ndɨ na ɨɓʉ kagama, nzʉyɨ atwa ndɨ ɓɨkyakyakya, alya kumbu kʉgbɛ.
34 Uusa ndɨ ɓɛ: «Mabisiku ɓi yanɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
dawɨnɨnɔ.»
35 Yeso agama ndɨ.
36 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a ndɨ wai-dakɨ aka!»
37 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Sɨ ɨyɨ nɔ ahukusa ndɨ mʉtʉ wo
koloɓu ya mamɔmɔ. Kakwananɨgʉ gɔnɨ ɓi kakpɨngbɨlya Lazalɔ kukwakʉ?»

Yeso apupisini Lazalɔ ka mbʉkʉ

38 Nzʉyɨ atwa ɓata ndɨ Yeso, aga ka mbʉkʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ,
ɓotikya na lɨtalʉ lidingi ɓikpwu.
39 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tumboni lɨtalʉ!» Mamakɨ Lazalɔ ɓɛyɔ ka Malata aɓɨkya
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a kʉwa kolumbo, kyɛ a kʉwa na masyɛ makwanganya wa
ɓalumbi ɓi mino.»
40 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakuɓikyigʉ mbɛyɨ ɓi ambɛ wakaɓɨnɨkyana, wɨnatʉ ɨbɨba
ko Kunzi?»
41 Ɓatʉmba kʉwa ndɨ lɨtalʉ. Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo,
nakaubibiso kyɛ wemukonini.
42 Ɨmɨ, nibagatʉ ambɛ wɛmʉkanaga masyɛ masɨ. Luki limoti, noɓikyi ɓɛyɔ ko bulya
ka ɓambanzʉ nɨɓana ɓekunguli ɓa, iba ɓaɓɨnɨkyanitɔ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.»
43 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Lazalɔ, pupoku!»
44 Opupoku kʉwa ndɨ, magʉ na maɓɔkʉ mʉkandaga na ɓapanga ɓaya ɓotu, miso
mutikya na kutuko. Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mukulogoni, masa aga.»

Ƀangama ƃakagya dikiɗi kamwisiso Yeso

45 Ƀayuda ƃakpʉ niƃɔ ƃodoku ndɨ ka Malia, ƃaƃɨnɨkyana ndɨ Yeso kaɨna nɨlɔ agya
ndɨ.
46 Luki limoti, ƃagɔgɔ luga kaƃʉ, ƃɨnda ndɨ ka Ƀafalisayɔ na ƃʉtʉmbʉlyaga
lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ.
47 Kʉwa wa, ƃokumu-kumu na Ƀafalisayɔ ƃamʉmʉkana ndɨ ka Basa-Yidingi kaƃʉ,
ƃaƃɨkya ƃɛ: «Tagya sɛ ƃʉ? Alʉkʉ mʉna a kʉwa kagya mokingyosi makpʉ.
48 Takasɨlya ngbingo kagyaga aka ƃɛyɔ, ƃatʉ ƃasɨ ƃaƃɨnɨkyanatʉ. Kumbuso yi,
Ƀalʉma ƃodoku kʉwa ƃanʉ kapʉta Ndaƃʉ ko Kunzi na mugi kusu.»
49 Luki limoti, ƃemoti luga kaƃʉ, nɨnɔ ina ndɨ ƃɛ Kayafa na nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu
ka syangasʉ si nɨsɔ, ʉƃɨkya ndɨ ƃɛ: «Iƃunu, makibigʉ luki!
50 Makibigʉ ambɛ a gʉtʉgʉ ƃɨnza mʉmbanzʉ ƃemoti kokwo ko bulya ka ƃatʉ
ƃudingi? Kigyonoso ƃɛyɔ, lɨvananza lasɨ kolumwogigʉ.»
51 (Mʉnzɨna mi nɨmɔ kotukyokugʉ ndɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti,
ƃɛyɔ a ndɨ mino kumu-kumu ka syangasʉ nɨsɔ, a ndɨ kaƃɨkya na ƃugyalandʉ ƃɛ Yeso
akwanana ndɨ kokwo ko bulya lɨvananza ka Ƀayuda.
52 Na kukwakʉ kakɨ kɛgʉ asɨ ko bulya ka Ƀayuda aka. Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya
kaʉmʉmʉla ka imoti, ƃomiko Kunzi niƃɔ ƃomisikana ndɨ ƃingbwi.)
53 Katʉkya kʉwa ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ƃangama ka Ƀayuda ƃʉkanana ndɨ
kamwisiso Yeso.
54 Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ƃata ƃɨngbanganya luga ka Ƀayuda. Luki limoti,
atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda ka iwili nɨyɔ ƃuwobi na ɨsa, ka gʉɗʉ nɨnɔ ina ndɨ ƃɛ
Efulaimu. Ƀikaga kʉwa ndɨ kʉ pa imoti na ƃaƃɨƃya kakɨ.
55 Yɨnga ya Pasɨka ka Ƀayuda a kʉwa ndɨ ƃuwobi. Ƀambanzʉ ƃudingi ƃatʉkya ndɨ
ko giyo kaƃʉ, ƃaɗamba ka Yelusalɛma kaɨƃuƃiso kambwa wa yɨnga ya Pasɨka.
56 Ƀa ndɨ kakɨsa Yeso ƃɨvaka-vaka, ƃanimuuso luga kaƃʉ kʉ ka Ndaƃʉ ko Kunzi ƃɛ:
«Makaɨna ƃʉnɨ? Odokutɔ gɔnɨ ka yɨnga ikanɨ kodukugʉ?»
57 Ƀokumu-kumu na Ƀafalisayɔ ƃa ndɨ nɨ ƃopíni mʉtʉʉ ƃɛ mʉmbanzʉ kibo kʉ
Yeso o mino, akwanana kaʉƃɨkya kyɛ ƃɨndɨ kagwi.

12

Malia akagboɗyo Yeso na malazi ka magʉ
(Matayɔ 26:6-13; Malɨkɔ 14:3-9)

1 Masyɛ maɗɨya kambwa wa yɨnga ya Pasɨka, Yeso aga ndɨ ka Betania, kʉ ka Lazalɔ
nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
2 Kʉ ƃɛyɔ, ƃambambambya ndɨ. Malata nɔ a ndɨ kaugugubyo. Lazalɔ a ndɨ ƃemoti
ka niƃɔ ƃa ndɨ pa imoti na Yeso ka mɨza.
3 Kʉwa wa, Malia ava ndɨ supa ya malazi matʉmbɛ-tʉmbɛ na ma lɨgabʉ lapʉ.
Agboɗyo kʉwa ndɨ na imu Yeso ka magʉ, akpaga no tukatʉ kakɨ. Sʉ ya malazi ohuma
ndɨ ndaƃʉ yasɨ.
4 Luki limoti Yuda Isikalioti, ƃemoti ka ƃaƃɨƃya ka Yeso, nɨnɔ agaba ƃanʉ, aƃɨkya
ndɨ ƃɛ:
5 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ƃakogobigʉ mino malazi mi nɨma ka ƃambuma ƃamɨya ƃasaa*,
ƃʉpá ƃatʉ ƃa yangya ƃuyi ƃi?»
6 Kaƃɨkyagʉ ndɨ ƃɛyɔ kyɛ a ndɨ kaʉmɨnɨlya ƃatʉ ƃa yangya kumbu, luki limoti, kyɛ
a ndɨ mʉtʉ wo kuƃakʉ. Ɨyɨ nɔ oƃuulyaga ndɨ mʉmbɨ ma apɛpɛ na iƃagatʉ ndɨ mino
ƃuyi ƃi.
7 Luki limoti, Yeso aƃɨkya ndɨ ƃɛ: «Mʉsa! Ogyi ƃɛyɔ ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ƃelumbo
ndɛkɛ mino.

* **12:5 12:5** *ƃambuma ƃamɨya ƃasaa:* Wanda gɔnɨ Yuani 6:7.

8 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ,
takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.»

Ƀangama ɓakagya dikiɗi kamwisisa Lazalɔ

9 Ambaza mudingi ka Ƀayuda iba ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ ka Betania. Ƀɨnda kʉwa ndɨ
kʉ, kɛgʉ asɨ ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kyɛ ɓamɨnɨ gɔnɨ Lazalɔ nɨnɔ ɨyi Yeso
apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
10 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓʉkanana ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwisisi Lazalɔ,
11 kyɛ Ƀayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ kopupo ka mʉɗɔngɔ kaɓʉ ko bulya kakɨ, na
kaɓɨnɨkyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza wakpʉ nɨnɔ odoku ndɨ ka yɨnga wa Pasɨka ʉkana ndɨ ɓɛ
Yeso a gɔnɨ kodoku ka Yelusalɛma.
13 Ƀava ndɨ mangʉ, ɓaga katɨlya nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
«Ɨbɨba ko Kunzi!
Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga!
Kunzi aɗukulyi ngama wa Izaleli ɓʉɓʉnga.»
14 Yeso inisana ndɨ no mikya punda, aɗaka kʉgʉ yi. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ikpikaga ndɨ mino ɓɛ:
15 «Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa gʉɗʉ wa Siona!
Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kʉgʉ wa mikya punda.»
16 Ƀaɓɨɓya kakɨ ɓakotombisyagʉ mbɛyɨ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɨkwa. Luki limoti,
ngbingo yi nɨnɔ Yeso ogulya ndɨ mino ka ɨbɨba, ɓatamana sɛ kʉwa ɓɛ lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓambanzʉ ɓagyɨlya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
17 Ƀambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ngbingo yi nɨnɔ apupisoku ndɨ mino
Lazalɔ ka mbʉkʉ, na azuzukiso luga ka ɓamanda, ɓatʉmbʉlaga ndɨ nɨlɔ ɓɨna ndɨ no
miso.
18 Kinili, ambaza ka ɓambanzʉ odoku ndɨ katɨlya. A ndɨ nɨ ukonini ɓɛ Yeso nɔ agya
ndɨ likingyosi nɨlɔ.
19 Ƀafalisayɔ ɓaɓɨkyana kʉwa luga kaɓʉ ɓɛ: «Minini! Makakwananɨgʉ ɓata kagya
luki. Ƀambanzʉ ɓasɨ ɓa kʉwa kumbuso kakɨ aka!»

Ƀatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka Ƀagiliki ɓakakɨsa Yeso

20 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kabibiso Kunzi ngbinga wa yɨnga, Ƀagiliki ɓemoti-
ɓemoti ɓatʉ ndɨ gɔnɨ wa.
21 Ƀakpuɗoku ndɨ Filipi, nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida ka iwili ya Galilaya,
ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ, to ɓi kapa kamɨna Yeso.»
22 Filipi ɨnda ndɨ kaɓɨkya Andilɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨnda kaɓɨkya Yeso.
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ ava mino ɨbɨba.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lɨsɔlɔ kogwi ka lɨtɔmbʉ, okwo, ika
ndɛkɛ asɨ ilu aka. Luki limoti, kokwo, aɓʉkʉta kʉwa bumo yakpʉ.
25 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga ɔɓɨlɨ kakɨ aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ amʉyaga ɔɓɨlɨ kakɨ
ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Mʉmbanzʉ kapa kegugubyo, ɛɓɨɓyɨ. Mʉgya-ligubo kamɨ ika ndɛkɛ kʉ gɔ kʉ ɨmɨ
niko mino. Mʉmbanzʉ kika mʉgya-ligubo kamɨ, Baba abibisatʉ.»

Yeso akanzɨna ko bulya kukwakʉ kakɨ

27 «Mbɨya wanʉ, lɨmbɛngɨ egwini ɓʉpɔ. Naɓɨkya ɓʉ? Naɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓɛ: Babooo,
ihukusaganɔ ɓaka ko ngbingo wa yigyogyiso yi nɨmʉ? Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ
nadulyoku ndɨ nɨmʉna aka mʉ.

28 Ba, bibisanɔ lino kakʉ!» Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ:
«Nobibisoni lino kamɨ, nɨgɨlyatʉ ndɛkɛ ɓata kobibiso.»
29 Ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ wakamaga wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya
ɓɛ: «Ngbangbata sɛ nɔ opomikoni!» Ɓagɔgɔ ɓɛ: «Malaika nɔ anzinilyi!»
30 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lɨyʉ li nɨlɨ kopupigʉ ko bulya kamɨ, luki limoti,
ko bulya kunu.
31 Ngbingo itulyonini, Kunzi akapʉnga kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mbɨya
wanʉ, akakpumyo ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
32 Wa ɓeɗokisa ndɛkɛ mino kʉgʉ, nuluta ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ kʉ kamɨ.»
33 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓɛ inguo ya kukwakʉ tina kwɔ okwa ndɛkɛ.
34 Ambaza ka ɓambanzʉ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tʉkana ndɨ ka mʉtʉʉ ɓɛ Masiya
ika ndɛkɛ ɨyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Wa kʉwa kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ:
‹Okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-mʉmbanzʉ kʉgʉ.› Mika-mʉmbanzʉ yi nɨnɔ nɨ wanɨ?»
35 Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya atʉ mbɛyɨ ɓata luga kunu ko ngbinga
mʉkɛɗɛ. Kpokyononi na lɨsyɛ, kyɛ biti kamuhumonito. Mʉtʉ nɨnɔ akpakyanaga no
biti, kibogigʉ ɓɛ akaaga yanɨ.
36 Ɓinikyononi nɛkɨ ɓʉngbanganya ngbingo yi nɨnɔ ma mbɛyɨ mino na ɨɓʉ aka, kyɛ
mɨɨtɨ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.»
Kumbuso Yeso kaɓɨkya ɓɛyɔ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ, isumoku.

Ɓayuda ɓokyini kaɓɨnɨkyana Yeso

37 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso agya ndɨ mino mokingyosi mʉmbanga-mbanga ko misa ka ɓʉ
ɓɛyɔ, ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ,
38 kʉwa wa gʉ wa, mʉnzɨna nɨmɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyana:
«Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ta ndɨ kaɓɨkyaga?
Mombukwono-dosu awonisila ndɨ wanɨ kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu kakɨ?»
39 Kinili, ɓakakwananɨgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana, kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓata
ɓɛ:
40 «Kunzi udulogoni ndɨ miso,
ʉdʉlaga yimibo.
Agya ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓakinogonitɔgʉ ɓata,
yimibo kaɓʉ kotombisyogonitɔgʉ ɓata luki.
Kinili, ɓakoyikosagʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kaɓʉ,
Iba nuhukusatʉ ndɨ!»
41 Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso kambwa, anzɨnagatʉ ndɨ ko bulya
kakɨ.
42 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓudingi luga ka ɓangama ka Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyanatʉ ndɨ. Ɓakɛgʉ
ndɨ kapa kaipupiso kyɛ Ɓafalisayɔ ɓakukpumyoni ka ndaɓʉ ya malʉmba kaɓʉ.
43 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapaga ndɨ ɨɓʉ ɨbɨba ka ɓambanzʉ kakɨtaga nɨyɔ odogoku ko
Kunzi.

Ɓakɔ mʉngɨmbɔ pisi ka lɨkpʉmʉka ka Yeso

44 Kʉwa wa, Yeso apamɨkana ɓɛ: «Nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, kɛɓɨnɨkyanagʉ ɨmɨ aka, luki
limoti, aɓɨnɨkyana gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
45 Nɨnɔ akɛmɨna, akamɨna gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
46 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ abɛ ɓʉngbanganya, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana
kikonitɔgʉ ko biti.
47 Mʉmbanzʉ kʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kogyigʉ, nakakʉlyɨgʉ mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ,
nakodokugʉ ndɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, nodoku ndɨ kahukuso.
48 Mʉmbanzʉ kɛmʉya, akya kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kamɨ, a na zozi kakɨ. Mʉtɨwɨ
nɨmɔ napága ndɨ mɔ abisa ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ka lɨsyɛ la muliɓo.

49 A ɓɛyɔ, nakanzɨnagɨgʉ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ nɔ ɛkpamya
ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɛ nakwanana kaɓɨkya ikanɨ katɨwa ɓʉnɨ.
50 Nakaiba ɓɨnza ambɛ, mʉtʉʉ ka Baba apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kinili, nɨlɔ
naɓɨkyaga, ikaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ Baba ɛkpamya ndɨ mino.»

13

Yeso akaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ

1 A ndɨ nɨ otigolini lɨsyɛ limoti kadwɛ ka Pasɨka. Yeso a kʉwa ndɨ kaimibo ɓɛ ngbingo
kakɨ itulyonini katʉkya ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ na kaaga ka abakɨ. Ʉpaga ndɨ ɓava-kʉkakɨ
nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, idukulogo kaʉpa kadwɛ ka muliɓo.
2 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kalya malɨlɨ ma ɓʉgɔgɔ. Mumuyoniso a ndɨ nɨ
amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti ɓɛ agabɨ Yeso.
3 Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ Abakɨ apá ndɨ ngu ka makpʉmʉka masɨ, na gɔnɨ ɓɛ otukyoku
ndɨ kʉ kakɨ ko Kunzi na a ndɨ kaɨga kʉ gɔ kʉ.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino aka ka mɨza, amaga ndɨ, ɨnyɔ kutuko kwa
mbanzɨ, ava kutuko kumoti ɓɛnɛ, ɨkpɨkɨla ka ɨɗʉkʉfɨsɔ.
5 Kumbuso yi, oɗuka ndɨ lɨɓo ka sani, apʉnga kaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ na
kaʉkpaga na kutuko nɨkwɔ ɨkpɨkɨla ndɨ ka ɨɗʉkʉfɨsɔ.
6 Nɨyɔ adwɛ ka Simoni Pɛtɛlɛ, ɨyɨ Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ
kʉwa nɔ wakɛsʉkʉsa magʉ?»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ wakibigʉ, luki limoti, wibatʉ
ɓanʉ.»
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ kɛsʉkʉsa ɨmɨ magʉ? Kɨgyananɨgʉ!» Luki limoti, Yeso aka
na ɨyɨ ɓɛ: «Nakusukusi magʉ, takikigʉ ndɛkɛ ɓata pa imoti na ɨwɛ.»
9 Simoni Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓata ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kiko nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ,
wakɛsukusonitɔgʉ asɨ magʉ aka. Luki limoti, ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ maɓɔkʉ na mʉ!»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ isukusogi, kɛgʉ ɓata na nza ya kɨsʉkʉsaga,
akwanana kʉwa kaɨsʉkʉsa asɨ magʉ aka. A ɓɛyɔ, iɓunu ma ɓɨngɔ, luki limoti kɛgʉ
iɓunu ɓasɨ.»
11 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kamibo mʉtʉ nɨnɔ agaba ɓanʉ, kinili aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu
ɓasɨ makɛgʉ ɓɨngɔ.»
12 Nɨyɔ ʉma kaʉsʉkʉsa magʉ, imokisyo ɓata ndɨ kutuko kakɨ kwa mbanzɨ, igoku
ɓata kalyalya, umuusa ndɨ ɓɛ: «Mibito isi ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ namugyilyi?
13 Iɓunu, mɛmakaga ɓɛ Muwonisilo, Mombukwono-dosu, maɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kyɛ
na ɓɛyɔ aka yɔ.
14 Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini magʉ, iɓunu
makwanana gɔnɨ kasʉkʉsana magʉ luga kunu.
15 A ɓɛyɔ, ɨmɨ namupí likingyosi, kyɛ gyoni iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ namugyilyi
mino.
16 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, musunzu kakwananɨgʉ kaiko ngama
ka mombukwana-dakɨ, gʉtʉgʉ atʉtʉmbwa aka kakwananɨgʉ kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ
atiki.
17 Mbɨya wanʉ mibini lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, makagya ɓɛyɔ namugyilyi mino, mika
ndɛkɛ ɓatʉ ɓa magyagya.»
18 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, nakɛgʉ kamʉɓɨkya iɓunu ɓasɨ. Ɨmɨ,
nakaumibo ɓatʉ nɨɓɔ nupunogoni ndɨ. Luki limoti, okwononi itulyosi nɨlɔ ikpikaga
ndɨ ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ talyalyaga ndɨ na ɨyɨ, eitilyini›.
19 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya yi nɨmʉ kambwa ɓɛ igyonosi. Ngbingo yi
nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino, maɓɨnɨkyana ɓanʉ ɓɛ ‹ɨmɨ, natʉ›.

13:18 13:18 Wanda ka Mambʉ 41:10.

20 A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mumbanzu katilya mutu yi ninɔ natiki,
etilyi imi. Mumbanzu kɛtilya, atilyi gɔni ninɔ etikoku ndi.»

Yeso oɓikyini ɓɛ Yuda agabatu
(Mataɔ 26:20-25; Malikɔ 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Niyɔ Yeso ama ndi mino kanzina ɓɛyɔ, limbɛngi alya ndi kumbu, aɓikya ndi
ɓingbanganya ɓɛ: «A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatu.»
22 Ɓaɓiɓya ɓapunga ndi kaandanana luga kaɓu, ni ɓakɛgu kotombisyo ɓɛ akanzina
ko bulya ka wani.
23 Wa ɓa ndi mino kalyalya, ɓemoti ka ɓaɓiɓya kaki ninɔ iyi Yeso apaga ndi, a ndi
ka kpɔlɔ kaki.
24 Simoni Pɛtɛlɛ anuta ndi muɓiɓya yi ninɔ ɓɛ kyɛ amuusi Yeso ikani a ndi kaɓikya
likpumuka li nilɔ ko bulya ka wani.
25 Muɓiɓya yi ninɔ igumya ndi ka Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wani?»
26 Yeso asikisya ndi: «Nakolubo dongbu ya mukati mi nima ko supu, mutu yi ninɔ
napá, iba iyi ninɔ.» Yeso olubo kuwa ndi, apá Yuda Isikalioti mika Simoni.
27 Niyɔ aka yɔ Yuda ava, Abili ingya ndi kusɔ kaki. Yeso aka ndi na iyi ɓɛ: «Niyɔ
wakapa kagya, gya ɓigala-gala.»
28 Gutugu mutu ɓemoti aka luga ka niɓɔ ɓa ndi kalyalya wa, kotombisyagu ndi isi
ya munzina mi nimɔ.
29 A ɓɛyɔ, yɛki Yuda nɔ oɓuulyaga ndi ɓuyi, ɓatu ɓagɔgɔ luga ka ɓaɓiɓya ɓa ndi
kasima ɓɛ Yeso akaɓikya ɓɛ oluwi malili nimɔ ɓakwanana ndi kalya ka yinga, ikani
indi kaupá ɓatu ɓa yangya luki likɛɗɛ.
30 Yuda ava kuwa ndi dongbu ya mukati mi nimɔ, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, opupa
ndi. A kuwa ndi ni biti olipyini.

Mutuu mambiya

31 Niyɔ Yuda opupo, Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Mbiya-mbiya yi nimu, Mika-Mumbanzu
ovini ibiba, Kunzi ovini gɔni ibiba pisi ku kaki.
32 Kika ni Kunzi ovini ibiba pisi ku kaki, iyi Kunzi mombukwana-daki yi owonisilatu
gɔni iyi ibiba ko Miki pisi ku kaki ɓikwa.
33 Ɓomikami, nakɛgu ɓata na iɓunu ko ngbingo munda. Mɛkisatu, luki limoti,
muɗɔngɔni ɓɛyɔ nuɓikya ndi mino Ɓayuda, namuɓikyi kuwa gɔni iɓunu mbiya yi
nimu ɓɛ: makakwananigu kainda ku imi no mino kaaga.
34 Nakamupá mutuu mambiya: ponononi luga kunu. Muɗɔngɔni ɓɛyɔ imi namupa
ndi mino, ponononi iɓunu ɓɛgɛyɔ.
35 Kika ni ma na sipananisɔ luga kunu, ɓatu ɓasi ɓiba ndɛkɛ ɓɛ ma ɓaɓiɓya kami.»

Yeso akaɓikya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatu
(Mataɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Luka 22:31-34)

36 Simoni Pɛtɛlɛ amuusa ndi Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wa sɛ kuwa kainda
yani?» Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Ku no mino kainda, wakakwananigu kɛɓyɛ mbiya
wanu, luki limoti, wɛɓyɛtu ndɛkɛ kumbuso.»
37 Pɛtɛlɛ amuuso ɓata ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki nakakwananigu
kauɓyɛ mbiya wanu? Na wakitulya kapá ɔɓili kami ko bulya kaku.»
38 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Watu aka wakitulya kapá ɔɓili kaku ko bulya kami? A
lingunu, a lingunu, nakauɓikya ambɛ, kambwa kɔku kaalika, wika ni wemongonyini
nganga yisaa.»

14

Yeso ni pisi niyɔ indaga ku ka Baba

1 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Makombomboyonitɔgʉ. Muɓinikyononi
Kunzi, mɛɓɨnɨkyana gɔnɨ ɨmɨ.
2 Ka ndaɓʉ ka Baba ɓapa a ɓayakpʉ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, nakakwananigʉ ɓi kamʉɓɨkya
ambɛ nogoni kamuɓungusilyogo yi.
3 Nakaaga kamuɓungusilyogo pa, nigokuto ɓata kamʉva, iba kʉ ɨmɨ niko mino,
wikoni iɓunu kʉ gɔ kʉ.
4 Mibatʉ kʉ no mino kaɨnda, mibatʉ gɔnɨ pisi yi.»
5 Tʉma aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takibigʉ kʉ wo mino kaɨnda.
Tiba kʉwa pisi lɨkɨ?»
6 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ pisi, lɨngʉnʉ na ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananɨgʉ kaɨnda ka Baba nɨ koɓyigʉ pisi kʉ kamɨ.
7 Makemibo ɓi ɓɨnza, mamibatʉ gɔnɨ ɓi Baba. Katʉkya mbɨya wanʉ, mamibatʉ na
maminoni.»
8 Filipi aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨwanya kʉwa asɨ Baba aka, ama
kʉwa gʉtʉgʉ ɓʉɓwa.»
9 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Filipi, mututu kɛgʉ ɓuwobi wa tiko mino na iɓunu,
wakemibagʉ? Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛmɨna, aminoni gɔnɨ Baba. Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino
kaɓɨkya ɓɛ: ‹Tɨwanya Baba?›
10 Wakɛgʉ kaɓɨnɨkyana ambɛ, ɨmɨ, na kʉsɔ ka Baba na Baba kʉsɔ kamɨ? Mʉnzɨna
masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga, kopupogigʉ na ɨmɨ, luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉsɔ kamɨ nɔ
agyaga mogubo kakɨ.
11 Iɓinikyononi ngbingo yi nɨnɔ no mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba na
Baba a kʉsɔ kamɨ. Makoɓinikyoni ɓɛyɔ, iɓinikyononi gʉtʉgʉ asɨ ko bulya mogubo
kakɨ aka.
12 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ eɓinikyononi, agya ndɛkɛ
mogubo nɨmɔ nagyaga. Agyaga ndɛkɛ gɔnɨ makpʉmʉka makpʉkpʉ kʉgbɛ, kyɛ ɨmɨ
nakaaga ka Baba.
13 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makʉnga ndɛkɛ ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ ndɛkɛ iba
Baba avɨ ɨbɨba pisi ko Miki.
14 Makakʉnga luki ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ.»

Yeso uwonyogini ɓaɓɨɓya Lɨmbɛngɨ-Lotu

15 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Makɛpa, magya mʉtʉʉ kamɨ.
16 Ɨmɨ, nakʉnga ɓanʉ Baba, amʉpí mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ ika na iɓunu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ kamʉtʉngbʉlaga:
17 mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kabaɨlya, kyɛ
ɓakamɨnagɨgʉ na ɓakamibogigʉ. Luki limoti, iɓunu mamibatʉ kyɛ ikaga ɓuwobi na
iɓunu, na a ka mambɛngɨ kunu.
18 Nakamʉsɨgʉ ndɛkɛ ɓokwino, nigokuto ndɛkɛ ɓata ɓuwobi na iɓunu.
19 Otigoli yɨkɛɗɛ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata, luki limoti, iɓunu,
mɛmɨnatʉ. Ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ, iɓunu mika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gɔnɨ.
20 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mibatʉ ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba, iɓunu kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ
kʉsɔ kunu.
21 Mʉtʉ yi nɨnɔ ibaga mʉtʉʉ kamɨ, agya, ɨyɨ nɔ ɛpaga. Baba apa ndɛkɛ mʉtʉ yi
nɨnɔ ɛpaga, ɨmɨ napa ndɛkɛ gɔnɨ, nimibisisa kʉ kakɨ.»
22 Yuda yi nɨmʉ kɛgʉ ndɨ Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
ko bulya ɨkɨ yɔ wiwoniso mino ku kusu aka nɨ kɛgʉ ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kɛpa, agyatʉ nɨlɔ niko kaɓɨkya. Baba apatʉ,
iɓusu na Baba todoku ndɛkɛ kʉ kakɨ, tiko kʉsɔ kakɨ.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛpagɨgʉ, kagyagigʉ nɨlɔ niko kaɓɨkya. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ makaʉkana
kɛgʉ ma kamɨ, luki limoti a nɨmɔ ka Baba nɨnɔ etikoku ndɨ.

25 Namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ na mbɛyɨ ɓata luga kunu aka.
26 Luki limoti, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ noɓikyi ɓi ambɛ odoku ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga nɨ
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ Baba atikoku ko lino kamɨ. Ɨyɨ amuwonisila ndɛkɛ makpʉmʉka
masɨ, amutomosya masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ.
27 Namusilyi mazɨyɔ, namʉpá mazɨyɔ kamɨ. Ɨmɨ, nakamupígʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓapága mino. Makombomboyonitɔgʉ ikanɨ kaɓanga.
28 Mukonito ɓi ɓɛyɔ namuɓikyi ɓi mino ɓɛ: ‹Nogoni, luki limoti, nigokuto ndɛkɛ
ɓuwobi na iɓunu.› Kiko ɓi nɨ mɛpagatʉ, gwoni magyagya kyɛ nakaaga ka Baba. A
ɓɛyɔ, Baba a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ kɛkɨtaga ɨmɨ.
29 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya wanʉ kanɨ kanigyonosigʉ, kyɛ ngbingo yi
nɨnɔ igyonosa ɓanʉ mino, ɓinikyononito.
30 Nakɛgʉ ɓata na iɓunu na mʉnzɨna manda kyɛ ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a kʉwa
kodoku. Ɨyɨ kakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka,
31 luki limoti, okwononi ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓibi ɓɛ napagatʉ Baba, na ɨmɨ nagyaga
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɛkpamya ndɨ mino. Womogoni, totukyini wanʉ.»

15

Yeso nɨ muzabibu ma lingʉnʉ

1 «Ɨmɨ nɨ muzabibu ma lingʉnʉ, Baba nɔ a mombukwono tiko.
2 Akɔgɔ tabɨ kamɨ yasɨ nɨyɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ. Oɓungusyogo nɨyɔ aɓʉkʉtaga, kyɛ
aɓʉkʉtɨ yakpʉ kakɨtaga.
3 Iɓunu, ma kʉwa ɓɨngɔ pisi ka mʉtɨwɨ nɨmɔ namʉpága ndɨ.
4 Wikoni kʉsɔ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ no mino kʉsɔ kunu. Mʉtabɨ mumoti
kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yɨkaka nɨ kɛgʉ ka muzabibu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ,
iɓunu makakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo makiki kʉsɔ kamɨ.
5 Ɨmɨ nɨ muzabibu, iɓunu ma tabɨ. Nɨnɔ ikaga kʉsɔ kamɨ, ɨmɨ kʉsɔ kakɨ, aɓʉkʉta
bumo yakpʉ. A ɓɛyɔ, kiki na ɨmɨ, makakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka.
6 Mʉmbanzʉ kiki kʉsɔ kamɨ, ɓambimba kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtabɨ, ʉmɨla.
Ɓavaga tabɨ yi nɨyɔ ʉmɨlaga, ɓabʉsya ko ɓuku, agbʉndɨkana.
7 Makiko kʉsɔ kamɨ na lɨkpʉmʉka kamɨ iko kʉsɔ kunu, kungoni masɨ nɨmɔ makapa,
minisanatʉ na imu.
8 Makaɓʉkʉta bumo yakpʉ, lino ka Baba avatʉ ɨbɨba, kʉwa wa, mɨɨta ndɛkɛ
ɓaɓɨɓya kamɨ ɓa lingʉnʉ.
9 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛpa mino, namupa ɨmɨ ɓɛgɛyɔ. Wikoni ka sɨpananɨsɔ kamɨ.
10 Makagya mʉtʉʉ kamɨ, mika ndɛkɛ ka sɨpananɨsɔ kamɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ,
nagyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ka Baba, nikaga ka sɨpananɨsɔ kakɨ.
11 Namʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kyɛ gwoni magyagya abɛ ɨmɨ. Ɨgyagya kunu
ika kʉwa yidingi kakɨtaga.
12 Nakamʉpá mʉtʉʉ ambɛ ponononi luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namʉpa ndɨ mino
ɨmɨ.
13 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ sidingi kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága
ɔɓɨlɨ kakɨ ka ɓawai-dakɨ.
14 Iɓunu, mika ɓawai kika nɨ makagya nɨlɔ ɨmɨ, nakamʉkpamya kagya.
15 Nakamʉmakɨgʉ ɓata ɓɛ ɓosunzu, kyɛ musunzu kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-
dakɨ agyaga. Nakamʉmaka ambɛ ɓawai, kyɛ namumibisoni masɨ nɨmɔ nʉkana ndɨ
na Baba.
16 Kɛgʉ iɓunu ɓɔ mɛpʉnaga ndɨ, luki limoti, ɨmɨ nɔ namʉpʉnaga. Namʉtɨka ambɛ
windoni, ɓukutogoni bumo na bumo nɨyɔ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo. Kʉwa wa, Baba
amʉpá masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
17 Ka muliɓo, mʉtʉʉ kamɨ nɨma: ponononi luga kunu.»

Ɔɓɨlɨ akamʉya Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ

18 «Kika nɨ ɔɓɨlɨ akamʉmʉya, wiboni ambɛ apʉnga ndɨ kɛmʉya ɨmɨ kambwa kunu.
19 Makika ndɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ amʉpatʉ ɓi kyɛ miko ɓi ɓatʉ kakɨ. Luki limoti, ɨmɨ, namupunogoni ndɨ katʉkya luga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Iɓunu, makɛgʉ ɓata ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili ɔɓɨlɨ akamʉmʉya.
20 Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ namʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Musunzu kɛgʉ na ɨbɨba kakɨtaga mombukwana-dakɨ.› Kika nɨ ɓambanzʉ ɓegyogyisa ndɨ, ɓamugyogyiso ndɛkɛ iɓunu ɓɛgɛyɔ. Na kika nɨ ɓagyatʉ ndɨ mʉtɨwɨ kamɨ, ɓagya ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.
21 Luki limoti, ɓamʉgya ndɛkɛ nɨmɔ masɨ ko bulya kamɨ, kyɛ ɓakamibigʉ nɨnɔ etikoku ndɨ.
22 Nakoduku ndɨ na nakunzinilyi ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓakɛgʉ ɓata no pisi ya kanganya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
23 Nɨnɔ akɛmʉya, akamʉya gɔnɨ Baba.
24 Nakogyi ndɨ luga kaɓʉ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyagʉ ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓɨnatʉ ndɨ, luki limoti, ɓa asɨ katɨmʉya aka iɓusu na Baba.
25 Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ka mʉtʉʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Ɓɛmʉya ndɨ payaya aka.›
26 Namutikilyokuto ndɛkɛ kotukyoku ka Baba, mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga. Mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ nɨlɔ akodoku ka Baba. Ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ dɛmʉ kamɨ.
27 Na iɓunu mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ gɔnɨ, kyɛ ma ndɨ pa imoti na ɨmɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.»

16

1 «Namʉɓɨkya ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ kyɛ makotukyonitɔgʉ ka baya kunu.
2 Ɓamukpumyagatʉ ndɛkɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Na ngbingo atʉ ndɛkɛ kodoku nɨnɔ ɓamʉmwɔgɔ ndɛkɛ mino, ɓanasɨma ɓɛ ɓakapá Kunzi apɛpɛ.
3 Ɓagyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ kyɛ ɓakamibigʉ Baba, gʉtʉgʉ ɨmɨ aka.
4 Luki limoti, namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ wa ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ mino, matamana ɓɛ, ɨmɨ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ.»

Ligubo ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

«Nakamʉɓɨkyagʉ ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, kyɛ ta ndɨ pa imoti na iɓunu.
5 Mbɨya wanʉ, naniga kʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku ndɨ. Na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kemuuso ɓɛ: ‹Wakaɨnda yanɨ?›
6 Luki limoti, yɛkɨ namuɓikyi ɓɛyɔ, kumbu amutumini kʉwa ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ.
7 Wɨna sɛ, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ. A ɨzangɨa kunu ɓɛ ɨmɨ naga. A ɓɛyɔ, nakogo, nɨnɔ akwanana ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga kamudulyikugʉ ndɛkɛ ɓata. Luki limoti, nakaga, namutikilyokuto ndɛkɛ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, uwonisila ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ko bulya ɓʉnyɛ, bulyo ɓungbingbili na bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi.
9 Ko bulyo ɓʉnyɛ, kyɛ ɓakapagʉ kaɓɨnɨkyana.
10 Ko bulyo ɓungbingbili, kyɛ nakaaga ka Baba na makɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
11 Ko bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi, kyɛ ɓokoni ndɨ mʉngɨmbɔ ka ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
12 Na ɓata na makpʉmʉka mudingi kamʉɓɨkya. Luki limoti, makakwananɨgʉ kabɨnɨka ɓuti ɓi mbɨya wanʉ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, amukpokyonisaga ndɛkɛ ka lɨngʉnʉ aka. A ɓɛyɔ, kanzɨnagɨgʉ ndɛkɛ ko lino kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, aɓɨkyaga ndɛkɛ masɨ nɨmɔ ʉkanaga na amʉɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.

14 Owonisaga ndɛkɛ ɨbɨba kamɨ kyɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.
15 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ka Baba a makamɨ gɔnɨ. Kinili namuɓikyi ambɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Lɨmbɛngɨ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

16 «Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata.»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaimuuso luga kaɓʉ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ akatɨɓɨkya lɔ? Akatɨɓɨkya ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata›. Na ɓɛ: ‹Nakaɨnda ka Baba.›»
18 Ɓisisilaga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbinga mʉkɛɗɛ› isi yi nɨ ɨkɨ? Takɛgʉ kaiba ikanɨ akanzɨna ko bulyo luki tino.»
19 Yeso iba ndɨ ɓɛ ɓa ndɨ kapa kamuuso lɨkpʉmʉka. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makaimuuso ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ namuɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata?›
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, iɓunu, magamanatʉ ndɛkɛ, mogulya ko kumbu. Luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓogwa ndɛkɛ ɨɓʉ magyagya. Iɓunu, mika ndɛkɛ ko kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndɛkɛ magyagya.
21 Ngbingo nɨnɔ muko o mino kaɓʉkʉta, ikaga ko kumbu kyɛ a ngbingo kakɨ wa yigyogyiso. Luki limoti, kaɓʉkʉta, katamanɨgʉ ɓata yigyogyiso yi nɨyɔ. Ikaga kʉwa na magyagya kyɛ oɓukutini.
22 Iɓunu gɔnɨ, ma ko kumbu mbɨya wanʉ. Luki limoti, namʉmɨnatʉ ndɛkɛ ɓata nɨ mambɛngɨ amutumini na magyagya ɓɨɗɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamʉkʉpyɨgʉ ndɛkɛ magyagya mi nɨmɔ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makemuusigʉ ndɛkɛ ɓata lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Baba amʉpátʉ masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
24 Kadwɛ na lɨsyɛ nɨlɨ, makonokungigʉ luki ko lino kamɨ. Kungoni, minisanatʉ nolu iba ɨgyagya kunu iki kʉwa yidingi.»

Yeso aɗitogoni ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ

25 Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Namʉɓɨkyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndɛkɛ nɨnɔ nakamʉnzɨnɨlyɨgʉ ɓata mino ɓɛyɔ, luki limoti, namʉnzɨnɨlya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ko bulya ka Baba.
26 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makʉngaga ndɛkɛ Baba makpʉmʉka masɨ ko lino kamɨ. Nakɛgʉ kamʉɓɨkya ambɛ ɨmɨ nɔ namʉkʉngʉlyaga ndɛkɛ.
27 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Baba ɓɨkpɛ amʉpagatʉ, kyɛ iɓunu, mɛpagatʉ, maɓɨnɨkyana ɓɛ notukyoku ndɨ ko Kunzi.
28 Notukyoku ndɨ ka Baba, nodoku ka ɔɓɨlɨ. Mbɨya wanʉ, nakasa ɔɓɨlɨ, nɨga ka Baba.»
29 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Iyaaa, mbɨya wanʉ, wa kʉwa kanzɨna ɓɨngbanganya. Wakɛgʉ ɓata katwa mozuni.
30 Mbɨya wanʉ, takaiba ambɛ wibaga makpʉmʉka masɨ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya ɓɛ mʉmbanzʉ umuusito ɓata lɨkpʉmʉka. Kinili, takaɓɨnɨkyana ɓɛ wotukyoku ndɨ ko Kunzi.»
31 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Moɓinikyonini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ?
32 Ɛɛɛ, ngbingo a sɛ kodoku, itulyonini, nɨnɔ momisikana ndɛkɛ mino ɓingbwi, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmagalya ka nakpangbala kakɨ. Ngbingo nɨnɔ mɛsa ndɛkɛ mino mʉkaka ɓɨnvʉɓʉ. Luki limoti, nakɛgʉ mʉkaka kyɛ Baba a pa imoti na ɨmɨ.

33 Namʉɓɨkya ndɨ masɨ nɨmɔ kyɛ winisononi na mazɨyɔ kʉsɔ kamɨ. Migyogyisatʉ
ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, makoɓongonitɔgʉ. Ɨmɨ, noɗitoni ndɨ masɨ ka ɔɓɨlɨ ɓɨnvɨ.»

17

Yeso akaʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya kakɨ

1 Nɨyɔ Yeso ama kanzɨna ɓɛyɔ, ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo, ngbingo
itulyonini. Mubibiso mikakʉ, kyɛ ɨyɨ ubibisi gɔnɨ.
2 Wapóni ndɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓasɨ, kyɛ ʉpí ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ wapá ɔɓɨlɨ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ yi nɨ kaumibo ɨwɛ, Kunzi ɓemoti, nɨnɔ walɨngʉnʉ na ɨmɨ
Yeso-Kilisito nɨnɔ wetikoku ndɨ.
4 Ɨmɨ, nubibisoni kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Nomoni ligubo nɨlɔ wetikoku ndɨ kagya.
5 Babooo, mbɨya wanʉ, imigisyoku ɨbɨba ɓuwobi na ɨwɛ, ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ
nikaga ndɨ noyu kʉ kakʉ kambwa wagyɨ ɔɓɨlɨ.
6 Numibisikosoni ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, wɛpá. Ɓa ndɨ ɓatʉ kakʉ,
wepóku, ɓoɓuulyogo lɨkpʉmʉka kakʉ.
7 Mbɨya yi nɨmʉ, ɓakaiba ɓɛ masɨ nɨmɔ wɛpá ndɨ, apʉnya kʉ kakʉ.
8 Kyɛ nukitisyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ wɛɓɨkyaga ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Ɓiba ndɨ
ka lɨngʉnʉ ɓɛ nopunyoku kʉ kakʉ na kaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
9 Ɨmɨ, nakaʉkʉngɨlya. Nakɛgʉ kaʉkʉngɨlya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, luki limoti, nɨɓɔ wɛpá ndɨ
kyɛ ɓa kʉwa ɓatʉ kakʉ.
10 Masɨ nɨmɔ na nomu a ma kakʉ na nɨmɔ kakʉ a ma kamɨ, ɨbɨba kamɨ akainisoniso
ko pisi kaɓʉ.
11 Nakɛgʉ ɓata ka ɔɓɨlɨ, luki limoti ɨɓʉ ɓa mbɛyɨ kʉ kwa kʉ, wɨna sɛ, ɨmɨ nakaaga
kʉ kakʉ. Baba Wotuooo, huɓuulyogo ko ngu yo lino kakʉ. Lino nɨlɔ wɛpá ndɨ, kyɛ
ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨɓusu to mino na ɨwɛ.
12 Ngbingo yi nɨnɔ nikaga ndɨ mino pa imoti na ɨɓʉ, nuɓuulyaga ndɨ ko ngu yo lino
kakʉ nɨlɔ wɛpá ndɨ. Nuɓuulyaga ndɨ ɓɨnza na gʉtʉgʉ ɓemoti luga kaɓʉ koɓungagagʉ
ndɨ, kiki nɨnɔ aka nɔ oɓungaga ndɨ kyɛ Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.
13 Mbɨya wanʉ, nakaaga kʉ kakʉ. Nakaɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɨ na mbɛyɨ ɓata ka
ɔɓɨlɨ aka iba ɨgyagya kamɨ iki ɓɨɗɛ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Ɨmɨ, nʉɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka kakʉ, na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓʉmʉya ndɨ ɓɨkanganga kyɛ
ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
15 Nakɛgʉ kalʉmba ambɛ hʉtʉmba ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, huɓuulyogo ka mumuyon-
iso.
16 Ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
17 Huɓuɓisa ɓitu pisi ka lɨngʉnʉ, kyɛ mʉnzɨna kakʉ nɨ lɨngʉnʉ.
18 Nakaʉtɨka ka ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛtikoku ndɨ gɔnɨ mino ɨmɨ.
19 Nakaʉpá ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ apɛpɛ ko bulya kaɓʉ, kyɛ ɓɨpí gɔnɨ ɨɓʉ na lɨngʉnʉ kʉ
kakʉ.
20 Nakɛgʉ kahʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓana aka ɓa, luki limoti, nakaʉlʉmbɨlya gɔnɨ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ mʉtʉʉ kaɓʉ, ɓɛɓɨnɨkyana.
21 Nakalʉmba kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓiki luki limoti, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ Baba wo mino
kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakʉ. Ɨɓʉ gɔnɨ ɓiki luki limoti kyɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ
ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
22 Ɨmɨ, nupóni ndɨ ɨbɨba nɨyɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ to mino
na ɨwɛ.
23 Ɔɓɨlɨ kamɨ a kʉsɔ kaɓʉ na nɨnɔ kakʉ kʉsɔ kamɨ, iba ɓiki ka imoti na lɨngʉnʉ. A
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓiba ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku, hʉpaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛpaga mino.

24 Babooo, ka ɓatʉ ɓi niɓɔ wɛpá ndɨ, nakapa ambɛ kʉ niko mino, ɓiki ɨɓʉ kʉ gɔ
kʉ, kyɛ ɓini ɨbɨba niyɔ kamɨ. Ɨbɨba yi niyɔ wɛpá ndɨ kyɛ wɛpatʉ ndɨ kambwa kagya
ɔɓɨlɨ.
25 Babooo, wa mʉtʉ wongbingbili. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakumibigʉ, luki limoti, ɨmɨ
numibatʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓi niɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
26 Ɨmɨ, numibisikosoni ko misa ka ɓʉ na nidukulagatʉ kaumibisikoso, kyɛ
sɨpananɨsɔ nɨsɔ wa nosu kʉgʉ kamɨ iki gɔnɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ, na ɨmɨ niki gɔnɨ
ka mambɛngɨ kaɓʉ.»

18

Ɓasʉda ɓagwini Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Malikɔ 14:43-53; Luka 22:47-53)

1 Niyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso opupa ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ, aga kʉsyakʉ wo liɓo
nɨlɔ ina ɓɛ Kidoloni. Ɓogulya ndɨ ko tiko yimoti niyɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
2 Yuda, nɨnɔ agaba ndɨ, ibagatʉ ndɨ pa niyɔ kyɛ Yeso ɓamʉmʉkanagatʉ ndɨ na
ɓaɓɨɓya kakɨ kʉ ɓɨgala-gala.
3 Ɨyɨ Yuda ɨnda kʉwa ndɨ ko tiko kʉ. A ndɨ pa imoti na ambaza ka ɓasʉda na
ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi niɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓapá ndɨ. Ɓatʉ ɓi
niɓɔ ɓa ndɨ na mamɔmɔ, ɓatala na makpʉmʉka ma ɓangʉ.
4 Yeso a ndɨ kaiba masɨ nɨmɔ a ndɨ kasilyo. Ukpuɗoku ndɨ, umuusa ɓɛ: «Makakɨsa
wanɨ?»
5 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.» Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ.»
Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ gɔnɨ wakamaga pa imoti na ɨɓʉ wa.
6 Niyɔ Yeso ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ», ɓɨga na lɨbɔ kumbuso, ɓogwaga wasɨ
ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Ɨgɨlya ɓata ndɨ kaumuusa ɓɛ: «Makakɨsa wanɨ?» Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Yeso, mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ.»
8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyi ambɛ ɨmɨ nɨmʉ. Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ nɔ makɛkɨsa,
husoni ɓatʉ ɓi niɓa ɓaga.»
9 Anzɨna ndɨ ɓɛyɔ, kotulyoso mʉnzɨna nɨmɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Babaooo, mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka koɓungagagʉ ndɨ luga ka ɓatʉ niɓɔ wɛpá ndɨ.»
10 Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ na dʉkpa, anyʉʉlya, ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ
kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ɓɨkya. Lino ka mʉgya-ligubo nɔ ndɨ nɨ Malikusi.
11 Luki limoti, Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wigiso dʉkpa ka sɨkpakasʉ
si. Baba nɔ eɓungusyilyaga ndɨ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Ambɛ, wakapa ɓɛ
nakamwonitɔgʉ?»

Ɓasʉda ɓanaga na Yeso ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana

12 Ambaza ka ɓasʉda na ngama kaɓʉ, sɛ kʉwa ɓazamʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka
Ɓayuda ɓagwi kʉwa ndɨ Yeso, ɓakanda.
13 Ɓaga mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ ka Ana. Ɨyɨ Ana, a ndɨ abakɨ muka Kayafa nɨnɔ a ndɨ
kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ.
14 Kayafa nɔ ʉpá ndɨ ɓambɔkʉ ka ɓayuda mʉtʉʉ ɓɛ: «A gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉtʉ ɓemoti
kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-70; Malikɔ 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simoni Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya wagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓyɨɓya Yeso kumbuso. Mʉɓɨɓya yi
nɨnɔ ɓibananagatʉ ndɨ no kumu-kumu, kinili ɓogulya ndɨ pa imoti na Yeso ka pa
yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu.

16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asɨkana ndɨ ɨyɨ kʉnzi, ɓuwobi na mupumi. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ
ɓibananaga ndɨ no kumu-kumu nɔ opupoku ndɨ, ɓanzɨna na muko yi nɨnɔ a ndɨ zamʉ
wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Pɛtɛlɛ.
17 Muko yi nɨnɔ amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ ɨwɛ ɓemoti ka ɓaɓɨɓya
ka alʉkʉ yi nɨmʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
18 Ɓʉdɨ a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ. Ɓagya-ligubo na ɓazamʉ ɓa ndɨ nɨ ɓogbundini ɓuku,
ɓamanana ka kpɔlɔ yi kaʉta. Pɛtɛlɛ a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ wakamaga wa, anʉta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso
(Mataɣɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Kumu-kumu apʉnga ndɨ kamuusogo Yeso ko bulya ɓaɓɨɓya kakɨ na ko bulya
mʉtɨwɨ kakɨ.
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya.
Masyɛ masɨ natɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓapa
ɓayasɨ nɨɓayɔ Ɓayuda ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. Nakaɓɨkyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka ko dikiɗi.
21 Wakemuusogo ko bulya ɨkɨ? Umuuso ɓatʉ nɨɓɔ ɓɛmʉkanaga ndɨ. Ɨɓʉ, ɓibatʉ
ɓɨnza nɨlɔ naɓɨkyaga ndɨ.»
22 Nɨyɔ Yeso aɓɨkya ɓɛyɔ, zamʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ wa aɓɨta Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ,
kumu-kumu nɔ wakasikisya ɓɛyɔ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ noɓikyi ɓɨnyɛ, wonisila ɓʉnyɛ ɓi. Luki limoti, kika
nɨ noɓikyi ɓɨnza, ko bulya ɨkɨ yɔ weipi mino?»
24 Kʉwa wa, Ana atɨka ndɨ Yeso kʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. Ɨyɨ Yeso a mbɛyɨ
ndɨ mʉkanda aka.

Pɛtɛlɛ amongonyini ɓata Yeso
(Mataɣɔ 26:71-75; Malɨkɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ wakamaga aka wa, anʉta ɓuku. Ɓamuusa
ndɨ ɓɛ: «Wakikogigʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉɓɨɓya kakɨ?» Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ,
aɓɨkya ɓɛ: «Kalɨ! Nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
26 Ɓemoti ka ɓagya-ligubo ko kumu-kumu, nɨnɔ a ndɨ mamakɨ alʉkʉ nɨnɔ Pɛtɛlɛ
akɔ ndɨ kutiliko, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ɨmɨ, nakamuminigʉ mbɛyɨ ɓi na ɨyɨ ko tiko?»
27 Pɛtɛlɛ ɨgɨlya ɓata ndɨ kaanganya. Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatʉ
(Mataɣɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓatʉkya ndɨ na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka
basa ka ngama mudingi. Luki limoti, ɓangama ka ɓayuda ɓakogulyagʉ ndɨ ɨɓʉ kʉ
ɓɛyɔ. Ɓa ndɨ kapa kaiko ɓakiɓuɓiso aka kyɛ ɓiki ɓakɨtʉlya kalya Pasɨka.
29 Kinili, ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ opupoku ndɨ kaʉtakanya, umuusa ɓɛ:
«Magwi alʉkʉ yi nɨmʉna ko bulya ɨkɨ?»
30 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kiki ɓi mʉtʉ wanyɛ, iba takodukugʉ na ɨyɨ kʉ kakʉ.»
31 Pilatʉ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ ɓi, masombiso
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kunu.» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na luusa kamwɔ
mʉmbanzʉ.»
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyanɨ, kowonisilo inguo
ya kukwakʉ nɨkwɔ okwa ndɛkɛ.
33 Kʉwa wa, Pilatʉ ogulya ɓata ndɨ ka basa, amaka Yeso, amuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama
ka Ɓayuda?»
34 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Upupi asɨ ɨwɛ aka ɓɨkpɛ, ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ
ɓutumbulyogi?»

35 Pilatʉ asikisya ɓɛ: «Na sɛ ɨmɨ muyuda? Sɨ ɓava-kʉkakʉ na ɓokumu-kumu ɓɔ
ɓoduku na ɨwɛ. Wogyi ɓi ɨkɨ?»
36 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Kika ndɨ ɓa ɔɓɨlɨ yi
nɨmʉ, iba ɓatʉ kamɨ ɓebumonilyito ɓi ɓɛ ɓakegobonitɔgʉ ka Ɓayuda. Luki limoti,
ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa wanʉ.»
37 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ ngama?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ
wakaɓɨkya ɓɛ na ngama. Ɨmɨ, nɨɓʉkʉta ndɨ na nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kyɛ naɓɨkyagɨ
ɓɨngbanganya makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akɨsaga makpʉmʉka ma
lɨngʉnʉ, ɛmʉkanagatʉ.»
38 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨngʉnʉ mbɛyɨ nɨ ɨkɨ?»

Pilatʉ okuni ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Matayɔ 27:15-31; Malikɔ 15:6-20; Luka 23:13-25)

Nɨyɔ Pilatʉ aɓɨkya ɓɛyɔ, opupa ɓata ndɨ kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Nakinigʉ ɨmɨ ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ alʉkʉ yi nɨmʉ.
39 Luki limoti, kaɨna ɓɛyɔ magyaga mino ka ɓʉndɛlɨ, namʉkʉlyagatʉ mʉtʉ ɓemoti
wa ligbito ka Pasɨka. Ma nɛkɨ kapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka Ɓayuda?»
40 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ alʉkʉ yi nɨmʉ! Takapa
Balaba aka.» Wɨna sɛ, Balaba yi nɨnɔ a ndɨ munzikaɓʉ.

19

1 Kʉwa wa, Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓaga na Yeso, ɓatiniku pimbo.
2 Ɓasʉda ɓoipa ndɨ muligi mo mowo ɓiwilili abɛ ɨkpakpasʉ, ɓamokisya ndɨ.
Ɓamokisya gɔnɨ ndɨ kanzʉ wangbʉ.
3 Ɓɨndaga ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓanatɨba ɓikyekyekye ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tumuusito,
ngama ka Ɓayuda!» Ɓanaɓɨtaga.
4 Pilatʉ opupoku ndɨ ɓata, ʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ: «Hukononi, nakamunyulyoku kyɛ
wiboni ambɛ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ namakyɨ mino ka
mʉngɨmbɔ.»
5 Yeso opupoku kʉwa ndɨ, na ɨkpakpasʉ so mowo ka mʉ, ɓamokisyini kanzʉ
wangbʉ. Pilatʉ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ kunu nɨmʉ.»
6 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na ɓazamʉ ɓamɨna, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga
ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!» Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muvoni ɨɓunu
ɓamombukwana-donu, mabongilogoku. A ɓɛyɔ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ nɨyɔ namakyɨ
mino ka mʉngɨmbɔ.»
7 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu ta na mʉtʉʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ,
okwononi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ okwi, kyɛ akaɨbɨba ɓɛ a Miko Kunzi.»
8 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, aɓanga ndɨ ɓata kʉgbɛ.
9 Ɨga ndɨ ka ndaɓʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wa mbɛyɨ mʉkɨ?» Luki limoti, nɨ Yeso
kasikisyigʉ.
10 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, wedokilyi ɨmɨ? Wakɛgʉ mbɛyɨ kaiba ambɛ
ɨmɨ nɔ nakwanana kaʉkʉlaga ikanɨ kaʉbangɨlaga ka mʉsalaba?»
11 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓʉngama kakʉ kɛgʉ kʉgʉ kamɨ, kiki asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi
upóku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ egobi ɓi ka maɓɔkʉ kakʉ,
obinikini ɓʉnyɛ ɓudingi kakɨtaga nɨɓɔ kakʉ.»
12 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Pilatʉ apʉnga ndɨ kakɨsa pisi kasiso Yeso. Luki
limoti, Ɓayuda ɓapʉnga ɓata ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Wakasisa alʉkʉ yi nɨmʉ iba
wakɛgʉ wai-dakɨ Kaizalɨ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaidondiso ɓɛ a ngama, a mumuyoniso
ka Kaizalɨ.»

13 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, apupisisa ndɨ Yeso. Ika ndɨ ko kiti nɨnɔ ʉkɔgɔ ndɨ mino
ɓangbanga, ka pa nɨyɔ ɓoɗukya ndɨ na matamʉ. Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ
«Gabata.»
14 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka yɨnga wa Pasɨka, banda sa-sita. Pilatʉ
ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda ɓɛ: «Ngama kunu nɨmʉ!»
15 Luki limoti, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ! Mʉmwɔ! Mʉbangɨlaga ka
mʉsalaba!» Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ nabangɨlagɨ ngama kunu ka
mʉsalaba?» Ɓokumu-kumu ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na ngama wagɔgɔ, asɨ
Kaizalɨ aka.»
16 Pilatʉ ʉpá kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakabangɨlaga Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɓasʉda ɓava kʉwa ndɨ Yeso.
17 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ yi nɔ abɨnɨka ndɨ mʉsalaba kakɨ, opupa ndɨ kunzi
wa gʉɗʉ. Ɨnda kʉwa ndɨ miso ya pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ» isi yi
na Libelenia ɓɛ «Gɔlɔgɔta.»
18 Kʉ ɓɛyɔ, ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, nɔ kʉ, nɔ kʉ.
19 Pilatʉ okpika ndɨ ko mikya-lɨɓaʉ, ɓabanga ka mʉsalaba. A ndɨ yikpiko ɓɛ: «Yeso
mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, Ngama ka Ɓayuda.» 20 Ɓayuda ɓudingi ɓatangʉlaga ndɨ moɓiso
mi nɨmɔ, kyɛ pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso a ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ. A ndɨ yikpiko
ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki.
21 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ka Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ Pilatʉ ɓɛ: «Wokokpikoni ɓɛ:
‹Ngama ka Ɓayuda,› luki limoti kpiko ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: Ɨmɨ nɨ
Ngama ka Ɓayuda!›»
22 Luki limoti, Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨyɔ nokpiki, ikpikini.»
23 Nɨyɔ ɓasʉda ɓama kabangɨlaga Yeso, ɓava ndɨ ɓotu kakɨ, ɓagbananaga ka
ɓapanga ɓayɨkwanganya. Sʉda ɓemoti-ɓemoti ava ndɨ panga yi yimoti. Ɓava ndɨ
gɔnɨ kanzʉ kakɨ nɨnɔ ɨtɨla ndɨ nɨ kɛgʉ na ɓapanga, katʉkya kʉgʉ adwɛ kusili, a ndɨ
kutuko kumuti aka.
24 Ɓasʉda ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Takayiɓogonitɔgʉ kanzʉ yi nɨmʉ, totwini
mino lɨɓɛsɛ, iba tɨnɨ ɓɛ wanɨ nɔ asumbo.» Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ
Moɓiso Motu nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓagbananaga ndɨ ɓotu kamɨ,
ɓatwa lɨɓɛsɛ ko bulya kanzʉ kamɨ.»
Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ.
25 Amakɨ Yeso, mamakɨ-amakɨ nɨnɔ muko yi, Malia nɨnɔ a ndɨ muko Kɨlɨɔpasɨ sɛ
kʉwa Malia mʉtʉ wa Magadala ɓa ndɨ ɓakamaga ɓuwobi na mʉsalaba ka Yeso.
26 Nɨyɔ Yeso amɨna ndɨ amakɨ pa imoti na mʉɓɨɓya yi nɨnɔ apága ndɨ kʉgbɛ, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Mama, mikakʉ nɨmʉ.»
27 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ mʉɓɨɓya nɔ ɓɛ: «Amakʉ kʉwa nɨmʉ.» Katʉkya ka lɨsyɛ
li nɨlɔ, mʉɓɨɓya nɔ aga ndɨ na Malia kʉ kakɨ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Kumbuso yi, Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ masɨ itulyonini. Kotulyasa nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka
Moɓiso Motu, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaɨmʉkana mʉsasa mo lɨɓo.»
29 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na mbɨkɛ yimoti yitumo na vinya wozyo ɓɨɗɛ. Kʉwa wa, ɓasʉda
ɓava ndɨ luki limoti la fʉɓʉ-fʉɓʉ, ɓoluba ndɨ ka vinya yi nɨnɔ, ɓakpɨkɨla ndɨ ka mʉ ma
mikya mʉngbɨngɨlɨ ma sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɨsɔpɔ, ɓokpuɗisa ndɨ ka mʉnɔkʉ
ka Yeso.

30 Nɨyɔ Yeso amya vinya wozyo yi nɨnɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masɨ itulyonini.» Abʉmya kʉwa ndɨ mʉ, osisa lɨmbɛngɨ.

Sʉda ɓemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzɨ

31 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Kinili, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓamanda ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ iki ka mʉsalaba aka kyɛ Lɨsyɛ la kimumbiso li nɨlɔ, a ndɨ lidingi. Ɓakʉnga kʉwa ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓuɓunogi magʉ kyɛ ɓutotisogi.

32 Ɓasʉda ɓodoku kʉwa ndɨ koɓunaga magʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɓa Yeso ka mʉsalaba. Ɓapʉnga ndɨ na mʉtʉ wa mambwa sɛ kʉwa nɨnɔ wagɔ.

33 Nɨyɔ ɓosilo ka Yeso, ɓɨna ndɨ ɓɛ okwini, kinili, ɓakaɓunagʉ ndɨ ɓata magʉ.

34 Luki limoti, sʉda ɓemoti atuma ndɨ na syogbu ka mbanzɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, liɓo na ɓangʉ opupa ndɨ.

35 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɔ akatʉmbʉlaga yi. Mʉtʉmbʉlagɨ kakɨ a ma lɨngʉnʉ. Ɨyɨ akaiba ɓɛ akaɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya kyɛ iɓunu ɓinikyononito gɔnɨ.

36 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mukuwo kakɨ mumuti aka koɓunikigʉ ndɛkɛ.»

37 Moɓiso magɔgɔ Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Ɓandaga ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatuma ndɨ na syogbu.»

Ɓanaga kalumba Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malikɔ 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ mʉtʉ wa Alimatia, ɨnda ndɨ kakʉnga Pilatʉ manda ka Yeso. Pilatʉ abaɨlya ndɨ. Yɛzɛfʉ ikaga ndɨ mʉɓɨɓya ka Yeso ko dikiɗi kyɛ a ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda, ovoku kʉwa ndɨ manda ka Yeso.

39 Nikodimo nɨnɔ ɨnda ndɨ ka Yeso lɨsyɛ limoti no biti, odoku ndɨ na malazi nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ manɛmanɛ mʉmatanaga no luki abɛ adʉdʉ. Malazi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.

40 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓava ndɨ manda ka Yeso, ɓakandaga ndɨ na ɓabandi ɓi nɨɓayɔ ɓogboɗyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ mino kambwa kalumbo mʉmbanzʉ.

41 Tiko yimoti a ndɨ ka pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso ka mʉsalaba. Kʉsɔ wo tiko yi nɨyɔ, a ndɨ na mbʉkʉ yimoti yambɨya nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ.

42 Kaɨna ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kiɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso ka Ɓayuda, ɓalumba ndɨ Yeso wa kyɛ mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ ɓuwobi.

20

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-8; Malikɔ 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, Malia nɨnɔ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala ɨnda ndɨ ka mbʉkʉ. Nɨyɔ osila kʉ, ɨna ɓɛ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓadʉla ndɨ nolu mbʉkʉ, ɓa ndɨ nɨ ɓotumbini.

2 Aga ndɨ mbangʉ ka Simoni Pɛtɛlɛ na ka mʉɓɨɓya wagɔ nɨnɔ Yeso apaga ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwono-dosu ka mbʉkʉ, takibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»

3 Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya nɨnɔ wagɔ nɔ ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ.

4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓaga ndɨ mbangʉ. Luki limoti, mʉɓɨɓya nɨnɔ wagɔ nɔ a ndɨ kapɨkɨta mbangʉ yapʉ kakɨtaga Pɛtɛlɛ, adwɛ ndɨ ɨyɨ kambwa.

5 Odidika ndɨ, aɓɨmya, ɨna ɓotu ɓayiɗukusila ka kpɔlɔ, luki limoti, nɨ kingyigʉ.

6 Kʉwa wa, Simoni Pɛtɛlɛ, nɨnɔ a ndɨ kaɓiɓyoku, osiloku. Ogulya ndɨ ka mbʉkʉ, ɨna ɓabandɨ ɓayiɗukusilo wa,

7 ɨna gɔnɨ ndɨ panga ya kutuko nɨkwɔ ɓatikya ndɨ noku Yeso mʉ. Panga ya kutuko
yi nɨyɔ a ndɨ yiɗukufogo, yibisa di ka pa yagɔgɔ nɨ kɛgʉ pa imoti na ɓabandɨ.
8 Kʉwa wa, mʉɓɨɓya wagɔgɔ nɨnɔ aɗɨkya ndɨ kosila ka mbʉkʉ, ogulya gɔnɨ. Ɨna
ndɨ, aɓɨnɨkyana.
9 A ɓɛyɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓakonotombisyigʉ isi ya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ko Moɓiso ɓɛ Yeso opupatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ.
10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɨganana ndɨ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Mataɣɔ 28:9-10; Malɨkɔ 16:9-11)

11 Malia a ndɨ wakamaga kunzi, ka kpɔlɔ wa mbʉkʉ, anagama. Ngbingo yi nɨnɔ a
mbɛyɨ ndɨ mina kagama aka nɔ, odidika ndɨ kaɓɨmya mbʉkʉ,
12 ʉmɨna kʉwa ndɨ ɓamalaika ɓaɓa ɓimokisyogini ɓotu ɓayotutu, ɓikogini ka pa
nɨyɔ ɓongosa ndɨ mina manda ka Yeso. Ɓemoti a ndɨ miso ya mʉ, wagɔ miso ya
magʉ.
13 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanyuni
Mombukwana-damɨ ka mbʉkʉ, nakibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
14 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, oyikana ndɨ, amɨna Yeso wakamaga, luki limoti, nɨ
kamibigʉ.
15 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ? Wakakɨsa wanɨ?» Malia a ndɨ
kasɨma ɓɛ zamʉ wo ɓotiko nɔ. Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ba, kika nɨ ɨwɛ nɔ wanyu
ɓi, ɨwanya kʉ wabisi ɓi mino, naviku.»
16 Yeso amaka ndɨ ɓɛ: «Malia!» Malia oyikana ndɨ, aɓɨkya na Libelenia ɓɛ:
«Labuni!» isi yi ɓɛ «Muwonisilo.»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakevilonitɔgʉ, kyɛ nakanoɗokigʉ mbɛyɨ ka Baba. Luki
limoti, wɨnda kaʉɓɨkya ɓomika-mama ambɛ nakaɗaka ka Baba nɨnɔ a gɔnɨ Obonu,
ko Kunzi kamɨ nɨnɔ a gɔnɨ Kunzi kunu.»
18 Malia yi nɨnɔ wa Magadala nɔ ɨnda kʉwa ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ aminito
Mombukwono-dosu, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Mataɣɔ 28:16-20; Malɨkɔ 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ɓʉgɔgɔ ɓa lɨsyɛ la Mungu li nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana. Ɓadʉlaga
ndɨ pumi ya ndaɓʉ nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga
Ɓayuda. Yeso odoku ndɨ, amaga luga kaɓʉ ɓɨgba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mazɨyɔ iki
pa imoti na iɓunu!»
20 Kumbusa kaɓɨkya ɓɛyɔ, ʉwanya maɓɔkʉ na mbanzɨ. Ɓaɓɨɓya ɓogwa kʉwa ndɨ
magyagya kamɨna Mombukwono-dosu.
21 Yeso ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu! Mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Baba ɛtɨka ndɨ mino, nakamʉtɨka ɨmɨ ɓɛgɛyɔ.»
22 Nɨyɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ, uusya ndɨ na ahʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu iki kʉsɔ
kunu.
23 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mʉpɨlyaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɓinisanaga ndɛkɛ na mʉpɨlya. Ɓasɨ nɨɓɔ
makʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.»

Tʉma oɓinikyonini kʉwa ɓɛ Yeso opupini ka mbʉkʉ

24 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso upuponilya ndɨ mino, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi», ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, kɛgʉ ndɨ ɨyɨ wa.
25 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Taminito sɛ iɓusu Mombukwono-dosu.»
Luki limoti, Tʉma usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakini ɓepukulu ɓayo sumani ka maɓɔkʉ kakɨ,
nakatuni kpɛngbɛ ka ɓepukulu ɓi nɨɓɔ, nakovili mbanzɨ kakɨ, nakaɓɨnɨkyanɨgʉ pɔ.»

26 Kumbusa wa pɔsɔ ɓemoti, ɓaɓiɓya ɓamʉmʉkana ɓata ndi ka ndaɓʉ yi niyɔ.
Tʉma a kʉwa ndi pa imoti na iɓʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ pumi a ndi mino yidʉlaga aka yɔ,
Yeso odoku ndi, iyi aka luga kaɓʉ ɓigba, ʉɓikya ndi ɓɛ: «Maziyɔ iki pa imoti na
iɓunu!»
27 Kʉwa wa, aɓikya ndi Tʉma ɓɛ: «Mʉtʉna kpɛngbɛ kakʉ wanʉ, wina maɓɔkʉ
kami. Makya kʉɓɔkʉkɔ wanʉ, wɛvila mbanzi. Wakikonitɔgʉ ɓata na ɓotumo, luki
limoti, ɓinikyana kʉwa.»
28 Tʉma asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwana-dami, Kunzi kami!»
29 Yeso aka ndi na iyi ɓɛ: «Woɓinikyonini sɛ kʉwa kyɛ weminini? Igyagya ka ɓatʉ
niɓɔ ɓaɓinikyanaga ni ɓakinigʉ!»

Yuani akatʉmbʉlaga isi ya kitaɓʉ yi niyi

30 Yeso agyatʉ ndi ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga magɔ makpʉ ko misa ka
ɓaɓiɓya kaki. Makpʉmʉka mi nimɔ kikpikagagʉ ndi ka kitaɓʉ yi niyi.
31 Luki limoti, ɓokpika ndi nimana kyɛ maɓinikyani ɓɛ Yeso ni Masiya, Miko-Kunzi.
Makaɓinikyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓili pisi ko lino kaki.

21

Yeso upuponilyini ɓaɓiɓya maɗiya na ika

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ɓata ndi ɓaɓiɓya kaki ka kpɔlɔ wa ibombu ya
Tibelia. Upuponilya ndi ɓɛnɛ:
2 Lisyɛ limoti, Simoni Pɛtɛlɛ, Tʉma ninɔ ɓamakaga ndi gɔni ɓɛ Muɓigi, Natanaeli
ninɔ a ndi mʉtʉ wa Kana ka iwili ya Galilaya, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa na ɓaɓiɓya
kaki ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓa ndi pa imoti.
3 Simoni Pɛtɛlɛ aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Nakaaga ka ɓosi.» Iɓʉ ɓasikisya ndi ɓɛ:
«Gʉtʉgʉ iɓusu aka, taga na iɓunu.» Ɓaga kʉwa ndi, ɓaɗaka ka ingbɔlɔ. Luki limoti,
biti yi niyɔ, ɓakanyɔgʉ ndi musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
4 Niyɔ lisyɛ a ndi kosyoku, Yeso a ndi wakamaga kubi, luki limoti ɓaɓiɓya ɓakɛgʉ
ndi kamibo.
5 Yeso umuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Ɓomikami, mugwito ɓosi?» Iɓʉ aka ndi ɓɛ: «Haaa.»
6 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Luboni moyo ka kʉmbanzikaniko kwa ingbɔlɔ, mugwito
ɓosi kʉ ɓɛyɔ.» Ɓoluba kʉwa ndi, moyo ʉgyagya kanyɔ kyɛ ɓosi ɓa ndi ni ɓoyumonini
mino ɓiyʉ.
7 Mʉɓiɓya ninɔ Yeso apaga ndi aɓikya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Mombukwono-dosu aka mʉ!»
Niyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ʉkana ɓɛyɔ, imokisya ndi kutuko kyɛ a ndi ndumbu, iyi aka ndi
ko liɓo ɓikudumu.
8 Ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ ɓa ndi kodoku aka ɓiwɛsɛɛ na ingbɔlɔ ni ɓananyɔ moyo nimɔ a
ndi ni oyumonini na ɓosi mɔ. A ɓɛyɔ, ɓakɛgʉ ndi ɓata ɓyi na kubi, a kʉwa ndi abɛ
mɛtɛlɛ miya imoti aka.
9 Niyɔ ɓifʉma, ɓatakanya ndi musi kʉgʉ wa makamʉ, na mukati.
10 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Doniku mino na ɓosi niɓɔ mapʉnya kaʉnyɔ.»
11 Simoni Pɛtɛlɛ aɗaka kʉwa ndi ka ingbɔlɔ, apʉnga koluta moyo nimɔ a ndi
mʉyʉmana na ɓosi ɓakpʉkpʉ miya imoti ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti na ɓasaa. Gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ ɓa ndi mino ɓudingi yɔ, moyo katinikagagʉ ndi.
12 Yeso ʉɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Doniku kalyalya.» Gʉtʉgʉ mʉɓiɓya ɓemoti aka
kikpʉndagʉ ndi kamuusa ɓɛ: «Iwɛ ni wani?» Ɓa ndi kaiba ɓinza ɓɛ Mombukwono-
dosu nɔ. 13 Yeso ukpuɗoku ndi, ava mukati, ʉpága pa imoti na ɓosi.
14 A kʉwa ndi nganga ya yisaa Yeso kaupuponilyo ɓaɓiɓya kaki, katʉkya wa
opupoku ndi mino ka mbʉkʉ.

Yeso akapá Pɛtɛlɛ ligubo

15 Niyɔ ɓama kalyalya, Yeso amuusa ndi Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, mika Yuani,
wɛpagatu kaukitaga ɓatu ɓi niɓa?» Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu,
wibatu ɓinza ɓɛ nupagatu.» Yeso aka ndi na iyi ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓomikya ɓakɔndɔlɔ
kami!»
16 Igyilya ɓata ndi kamuusa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani, wɛpagatu?» Pɛtɛlɛ asikisya
ndi ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatu ɓinza ɓɛ nupagatu.» Yeso aka ndi ɓata na
iyi ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kami!»
17 Kumbuso yi, Yeso amuusa ɓata ndi ka nganga ya yisaa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani,
wɛpagatu?» Pɛtɛlɛ alya ndi kumbu kugbɛ ka yuuso ya yisaa yi niyɔ ɓɛ: «Wɛpagatu?»
Asikisya kuwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wibaga makpumuka masi, wibatu ɓɛ
nupatu!» Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kami!
18 A lingunu, a lingunu, nakauɓikya ambɛ, ngbingo yi ninɔ wa ndi mino muwanza,
wikpikilaga ndi iwɛ mombukwana-daki yi mukaɓa, waga ku wapaga ndi mino. Luki
limoti, ngbingo yi ninɔ waduɓa ndɛkɛ mino, wananaga ndɛkɛ maɓɔku, mutu wagɔgɔ
ukpikila mukaɓa, aga na iwɛ ku wakɛgu ɓi mino kapa.»
19 Ka munzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisila ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ okwa mino, apá ibiba ko
Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndi na iyi ɓɛ: «Iɓyeku!»

Yeso akanzina ko bulya ka muɓiɓya ninɔ apaga ndi

20 Niyɔ Pɛtɛlɛ oyikono, amina ndi muɓiɓya ninɔ Yeso apaga ndi ni anodoku.
Muɓiɓya yi ninɔ nɔ amuusa ndi Yeso na ɓepisi-pisi lisyɛ nilɔ ɓa ndi mina kalya
Pasika ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wani nɔ akaugaba?»
21 Niyɔ Pɛtɛlɛ amina muɓiɓya yi ninɔ ɓɛyɔ, amuusa Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
yɛgu sɛ kuwa nimu, likpumuka tino lɔ asilya ndɛkɛ?»
22 Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Nakapa ambɛ kokwonito kadwɛ ku kwa ku nigoku ndɛkɛ
mino, la kaku mino ni iki? Iwɛ, iɓyeku.»
23 Kinili, mongoni mi nimɔ aɗa kuwa luga ka ɓatu niɓɔ ɓaɓinikyana ndi Yeso ɓɛ
muɓiɓya yi ninɔ kokwigu ndɛkɛ iyi. Wina sɛ, Yeso kaɓikyagu ndi ɓɛ kokwigu, luki
limoti, aɓikya ndi ɓɛ: «Nakapa ɓɛ kokwonito ku kwa ku nigoku ndɛkɛ mino, la kaku
mino ni iki?»
24 Dɛmu wa makpumuka mi nimɔ ni muɓiɓya yi ninɔ. Iyi gɔni nɔ okpikaga.
Takaiba ambɛ ɓudɛmu kaki a ɓalingunu.
25 Yeso agyatu ndi makpumuka magɔgɔ mudingi. Nakaina abɛ ɓakokpikaga ndi
masi, imoti-imoti, iba pa kikigu ndi ka ɔɓili wasi niyɔ ɓakwanana kobiso mino
ɓakitaɓu ɓi niɓayɔ.

Ligubo
ka ɓatʉtʉmbwa
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa a kɨtaɓʉ ya yɨɓa nɨyɔ Luka okpika ndɨ. Akatʉmbʉlaga mogubo dididi nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa ɓagya ndɨ. Nɨyɔ ya mambwa a «Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpika ndɨ mino.» Kʉsɔ yi, atʉmbʉlaga ndɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, anzɨna ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kukwakʉ ka Yeso, ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, na ɓɛyɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Ka Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa, akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ mino ɓatʉtʉmbwa, na ɓɛyɔ ɓakpakyanaga ndɨ mino ka ɓagʉɗʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso yasɨ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓabangana ndɨ na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓongbingo ɓagɔgɔ ɓɛ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a asɨ ko bulya kaɓʉ aka. Luka atʉmbʉlaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, ɓɛyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ mino kabɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.

Atʉmbʉlaga ligubo lidingi nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓɛyɔ ka Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Pɔlɔ ɓagya ndɨ. Pɛtɛlɛ nɔ ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓa Yelusalɛma Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓudingi kaɓʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino. Pɔlɔ apága ndɨ ɨyɨ Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ akatɨwonisilo ɓɛ tokwononi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yelusalɛma *1:1–8:3*
Masyɛ ma muliɓo ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ *1:1-11*
Ɓapunogini Matɨasɨ kaiko atʉtʉmbwa *1:12-26*
Doku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu *2:1-13*
Ɓatʉtʉmbwa ɓopupini ɓadɛmʉ ɓo Mongoni Manza ka Yelusalɛma *2:14–8:3*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓa Yudɛa na ka Samalia *8:4–12:25*
Ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ *13:1–28:31*
Lɨgʉndʉ la mambwa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *13:1–14:28*
Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓʉndaga Pɔlɔ *15:1-35*
Lɨgʉndʉ la yɨɓa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *15:36–18:23*
Lɨgʉndʉ la yɨsaa ka Pɔlɔ koɓikyogoku Mongoni Manza *18:24–21:16*
Ɓagwini Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ ka Yelusalɛma *21:17–23:22*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Kaizalɨa *23:23–26:32*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Lʉma *27:1–28:31*

Luka akatʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la kɨtaɓʉ kakɨ

1 Ambɔkʉ Tiofilo,
Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ kamɨ ya mambwa, natʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Yeso apʉnga ndɨ kagya na kowonisilo katʉkya ka ɓʉndɛlɨ,
2 kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Yeso a ndɨ nɨ upunogini ɓatʉtʉmbwa, kambwa kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉpá mʉtʉʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Yeso uwonyogini ɓatʉtʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu

3 A ɓɛyɔ, kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, Yeso upuponilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa kauwonisilo ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi ɓɛ opupiniku ɓi ka mbʉkʉ. Kʉsɔ wa masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, Yeso upuponilyaga ndɨ, anʉnzɨnɨlya ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi.

4 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya pa imoti, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ:
«Makotukyonitɔgʉ ka Yelusalɛma wa. Luki limoti, muɓundogoni apɛpɛ nɨnɔ aka nɔ
Baba amʉwanyaga ndɨ. Apɛpɛ yi nɨnɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ namʉpá ndɨ mongoni
mi.
5 A ɓɛyɔ, Yuani oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ,
ɓamuɓotiso ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso akaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ

6 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa imoti na Yeso, ɓamuusa ndɨ
ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Ɓezaleli Ɓʉngama mbɨya wanʉ?»
7 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ bulyo kunu kaiba ngbingo ikanɨ lɨsyɛ nɨlɔ lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino. Baba yɨkaka aka nɔ akaiba ko ngu kakɨ.
8 Luki limoti, motumo ɓanʉ no ngu ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amusilya mino.
Miko ɓadɛmʉ kamɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Yelusalɛma, ka iwili ya Yudɛa na Samalia
wasɨ na kadwɛ ka mondu ma ɔɓɨlɨ wasɨ.»
9 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨ
ɓatʉtʉmbwa kakɨ ɓanamɨna. Kʉwa wa, ɨkʉɓa aɗika ndɨ ɓiwaɗi nɨ ɓakaminigʉ ɓata.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓazwa kaɓʉ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ɓakɨtʉlya aka kʉgʉ wa lɨsyɛ
kʉ Yeso a ndɨ mino kaaga, ɓatʉ ɓaɓa ɓakimokisyogo ɓotu ɓitutu ɓupuponilyoku ndɨ
ɓigbututu.
11 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓatʉtʉmbwa ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Galilaya, ko bulya ɨkɨ yɔ momononi
mino ɓigwo, mananda asɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka ɓɛyɔ? Yeso nɨnɔ Kunzi atumbi luga kunu
kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, igoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mamini mino kaaga yi.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓatʉkya ka ngʉpa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya
Mizeituni, ɓɨga ka Yelusalɛma. Ngʉpa yi nɨyɔ kɛgʉ ndɨ ɓyɨ na gʉɗʉ, a ndɨ abɛ
kilomɛtɛlɛ imoti aka.
13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓosilo mino ka Yelusalɛma, ɓaɗaka ndɨ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. A ndɨ nɨ Pɛtɛlɛ, Yuani, Yakɔbɔ, Andɨlɨa, Filipi, Tʉma,
Batulumei, Matayɔ, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Simoni nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi
kaɓʉ na Yuda mika Yakɔbɔ.
14 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ kalʉmba pa imoti na mʉtamanagɨ
mimoti. Ɓalʉmbaga ndɨ na ɓoko, na Malia amakɨ Yeso, na ɓamamakɨ Yeso.

Ɓapunogini Matɨasɨ kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓambanzʉ abɛ mɨya na ɓatɛkɛɓɛ-ɓaɓa nɨɓɔ ɓabaɨlya
ndɨ, ɓamʉmʉkana ndɨ. Pɛtɛlɛ amaga ndɨ luga ka ɨɓʉ, ɨyɨ aka ɓɛ:
16 «Ɓomika-mamaaa, okwononi ɓi ɓɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ka
Moɓiso. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ anzɨna ndɨ kambwa kʉsɔ ka Daudi ko bulya ka Yuda. Ɨyɨ
Yuda nɔ ɨɨta ndɨ kʉwa ngama ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso.
17 Yuda a ndɨ ɓemoti kusu, ikaga ndɨ gɔnɨ na ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
18 Oluwa ndɨ tiko no ɓuyi ɓi nɨɓɔ ɓakalya ndɨ na ɨɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ li
nɨlɔ agya ndɨ lɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ogwoku ndɨ na mʉ ɓɨpɛ, mʉma amalɨka, ɓasɔpʉ ɓayasɨ
ayobuka ndɨ ɓigbondo.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Kinili ɓalʉka ndɨ tiko yi
nɨyɔ ka lɨsasʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Akɛlɨdamʉ›, isi yi nɨ: ‹Tiko ya Ɓangʉ›.
20 Wina sɛ, ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ:
‹Pa kakɨ iki ndɛkɛ ngundu,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikigʉ ndɛkɛ mino.›
Ikpiko gɔnɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wagɔgɔ nɔ avɨ ndɛkɛ pa ya ligubo kakɨ.›
21-22 Kinili, okwononi ɓɛ mʉtʉ ɓemoti ogulyi luga kusu, kaiko dɛmʉ wo pupo ka
Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ. Iki ɓemoti ka nɨɓɔ tikaga ndɨ na ɨɓʉ ɓongbinga

ɓasɨ, wa tolingyaga ndɨ mino giyo pa imoti na Ɓamombukwono-dosu Yeso, katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ Yuani aɓotisa ndɨ mino, na kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

23 Kʉwa wa, ɓumomosa ndɨ ɓatʉ ɓaɓa: A ndɨ nɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ Balisaba, ɓalʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yusuto sɛ kʉwa Matɨasɨ.

24 Kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓalʉmba ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨnɔ wiba mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓasɨ, tiwonisilo nɨnɔ wapunogi luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓa,

25 iki atʉtʉmbwa ka Yeso, agyɨ ɓanʉ ligubo li nɨlɔ Yuda osi ɓi ɨyɨ, ɨmagalya ka pa yi nɨyɔ kakɨ.»

26 Kʉwa wa, ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ. Lɨɓɛsɛ awanya Matɨasɨ nɨnɔ ɓamakya ndɨ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti.

2

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓaɓɨɓya

1 Nɨyɔ lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ ɨtʉlyana, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa imoti.

2 Ko ngbingo ɓemoti, mungbi oɓuka ndɨ katukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muvivi mapʉ, otumo ɓɨɗɛ ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓakikonono.

3 Ɓɨna kʉwa ndɨ luki anipupisoku abɛ maɗaɗa mo ɓuku. Ɨgbananaga ndɨ, ibisogo limoti-limoti kʉgʉ ka mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.

4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kanzɨna masasʉ magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ mino kaʉkpamya.

5 Wɨna sɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ko giyo yasɨ ya ɔɓɨlɨ, ɓikaga ndɨ ka Yelusalɛma wa. Ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉgbɛ.

6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino mungbi mi nimɔ, ɓamʉmʉkana ambaza ɓemoti. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓanombomboya kʉgbɛ, kyɛ mʉtʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ a ndɨ kaʉmʉkana ɓaɓɨɓya nɨ ɓakanzɨna ka lɨsasʉ kakɨ ɓɨkpɛ.

7 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ kʉgbɛ, ɓotumo na ombombo ɓɨɗɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓakanzɨna ɓa, ɓakɛgʉ mbɛyɨ ɓasɨ asɨ Ɓagalilaya aka?

8 Igyonoso kʉwa ɓʉnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ʉmʉkanɨ kanzɨna lɨsasʉ kakɨ la kɨɓʉkʉta?

9 Atʉ ndɨ na ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka mugi ma Palatɨ, Medi, Elamu, Mezopotamia, Yudɛa, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia,

10 Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia nɨyɔ a ɓuwobi na gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kuleni. Atʉ ndɨ na nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Lʉma,

11 ka mugi ma Kɛlɛtɛ na nɨmɔ ma Alabia. Luga kaɓʉ, atʉ ndɨ na Ɓayuda ɓɨkpɛ, na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ ka Musa. Wɨna sɛ, ɨɓusu ɓasɨ takaʉmʉkana kanzɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi ka masasʉ kusu.»

12 Ɓombombaya ndɨ ɓasɨ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ. Ɓuusono ɓɛ: «Isi ya lɨkpʉmʉka lɨna pɨyɛ nɨ ɨkɨ?»

13 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓapʉnga kaʉtɨba ɓaɓɨɓya, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nɨɓana ɓokwini lɨbʉma!»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kambwa wa ambaza ka ɓambanzʉ

14 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti, apʉnga ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Iɓunu ɓomikya Ɓayuda, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga ka Yelusalɛma, pongoni motili, mibo nɨlɨ, mʉkana ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya.

15 Ɓatʉ nɨɓana ɓakɛgʉ na lɨbʉma ɓɛyɔ mo mino kaʉmɨna yɨ, kyɛ mɔnɨ a mbɛyɨ ka saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ aka.

16 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Yueli aɓɨkya ndɨ, a kʉwa kaigyonoso mbɨya wanʉ:

17 ‹Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: Ka masyɛ ma muliɓo,
nuɗukulya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ Lɨmbɛngɨ kamɨ,
ɓomikunu, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi ɓika ndɛkɛ ɓogyalandʉ,
ɓawanza na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kunu ɓalʉtaga ndɛkɛ ɓonziki.
18 Iyo, ka masyɛ mi nɨmɔ,
noɗuka ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ
kʉgʉ ka ɓagya-ligubo kamɨ ɓoko na ɓalʉkʉ ɓi,
ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓogyalandʉ.
19 Nagya ndɛkɛ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mokingyosi mʉpá ombombo ka ɔɓɨlɨ wa.
Mɨna ndɛkɛ ɓangʉ,
ɓuku na muki ɓindegbu-ndengbu.
20 Mɔnɨ opiya ndɛkɛ ɓipi,
tɨmba angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
Nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ kambwa wa lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino, lɨsyɛ li nɨlɔ lidingi na la ɨbɨba.
21 Kʉwa wa, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨgama ndɛkɛ no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndɛkɛ na muhukuso.›

22 Iɓunu ɓomikya Ɓezaleli, hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɨna nakamʉɓɨkya lɨ: Kunzi amuwonisatʉ ndɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɨ wanɨ. Makaiba ɓɨnza ɓɛ Kunzi agya ndɨ luga kunu, pisi ka Yeso, makpʉmʉka makpʉkpʉ, mʉmbanga-mbanga na mokingyosi mʉpá ombombo.

23 Ɓasʉta ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ kunu, Kunzi a ndɨ kaiba nɨlɔ kambwa aka, abaɨlya ɓɛ igyonosi ɓɛyɔ. Mamwɔ ndɨ pisi kabongisiso ka mʉsalaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.

24 Luki limoti, Kunzi, akʉlaga ndɨ ka mʉzʉzʉla ma kukwakʉ pisi kapupiso ka mbʉkʉ, kyɛ kukwakʉ kakwananɨgʉ ndɨ kakʉkʉmɨlyaga.

25 A ɓɛyɔ, Daudi anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Namɨnaga ndɨ Mombukwono-dosu kambwa kamɨ ɓongbinga ɓasɨ,
a ɓuwobi na ɨmɨ kyɛ nakomomonitɔgʉ.
26 Kinili, lɨmbɛngɨ kamɨ a na mazɨyɔ,
mʉnɔkʉ kamɨ amutumo na magyagya ɓɨɗɛ,
gʉtʉgʉ nzʉyɨ kamɨ ika ndɛkɛ yakɨtʉlya ka mʉtamanagɨ,
27 a ɓɛyɔ, wakasɨgʉ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ kozingo ka ɓabɨlɨ,
wakasɨgʉ ndɛkɛ mʉgya-ligubo kakʉ Wotu kapɔ.
28 Wewonisila ndɨ ɓopisi ɓaya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
wetumisa ndɛkɛ na magyagya ɓɨɗɛ wa tiko mino na ɨwɛ.›

29 Ɓomika-mama, nakwanana kamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi ɓɛ: okwoni ndɨ, ɓalumbo. Mbʉkʉ kakɨ a mbɛyɨ ɓata wa aka wa kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.

30 Luki limoti, a ndɨ mugyalandʉ, iba ndɨ ɓɛ Kunzi akʉlya ndɨ silika ɓɛ amomosa ndɛkɛ miki ɓemoti luga wa lɨvananza kakɨ nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama ka pa kakɨ.

31 Daudi ɨna ndɨ kambwa aka ɓɛ Kilisito opupokuto ndɛkɛ ka mbʉkʉ ngbingo yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Kunzi kasɨgʉ ndɛkɛ kozingo ka ɓabɨlɨ,
na nzʉyɨ kakɨ kapʉgʉ ndɛkɛ.›

32 Kunzi apupisatʉ ndɨ Yeso yi nɨnɔ nakanzɨna ko bulya kakɨ ka mbʉkʉ, iɓusu ɓasɨ ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

33 Kʉwa wa, Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ. Apá ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ awanyaga ndɨ mino. Yeso atitikilyoku ndɨ. A nɨlɔ makaɨna na kaʉkana mbɨya wanʉ.

34 A ɓɛyɔ, Daudi kaɗakagʉ ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
dawiki ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
35 kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.›
36 Kinili, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya Izaleli ɓokwononi kaiba ɓɨnza ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi aitisa ndɨ Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓaboilyini Kunzi

37 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ. Ɓamuuso Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɓomika-mama, tagya nɨlɨna ɓʉ?»
38 Pɛtɛlɛ usikisya ɓɛ: «Ikosoni mambɛngɨ na mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ogwo iɓatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amʉpɨlyatʉ ɓʉnyɛ kunu, amʉpá Lɨmbɛngɨ-Lotu.
39 A ɓɛyɔ, agʉmɛ ko Kunzi a ko bulya kunu na ɓomikunu. A ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ɓyɨ, na ɓasɨ nɨɓɔ Mombukwono-dosu Kunzi ʉmaka ndɛkɛ.»
40 Pɛtɛlɛ idukulogo ɓata ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka magɔgɔ kaʉpá mʉsasa ka baya na kautumiso mambɛngɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Puponi ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kyɛ ɓa ɓanyɛ, Kunzi amuusagatʉ.»
41 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Pɛtɛlɛ, ɓogwo iɓatiso. Lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓambanzʉ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓabaɨlya ndɨ, ɓɨmatɨla ka liɗu ka ɓatʉ ɓa baya.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓa baya ikaga ndɨ ɓʉnɨ?

42 Ɓikaga ndɨ ɓakɨtʉlya ɓongbinga ɓasɨ kaʉkana mʉtɨwɨ ka ɓatʉtʉmbwa, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ikaga ndɨ abɛ ɓomika-muko, ɓanalyalya pa imoti na ɓanalʉmba pa imoti.
43 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ ikaga ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ pisi ka ɓatʉtʉmbwa.
44 Ɓikaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ luki limoti, ɓanobiso mukumbo kaɓʉ pa imoti.
45 Ɓagabaga ndɨ lɨngama na mukumbo kaɓʉ, ɓagbananaga ɓuyi ɓi luga kaɓʉ ɓasɨ kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
46 Lɨmbɛngɨ limoti, ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanalyalya pa yimoti*. Ɓalyalyaga ndɨ na magyagya, na mambɛngɨ makisiso ka ɓandaɓʉ kaɓʉ.
47 Ɓabibisaga ndɨ Kunzi, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓanʉpa. Masyɛ masɨ Mombukwono-dosu ʉmatɨlaga ndɨ ka liɗu kaɓʉ, ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓinisanaga ndɨ na muhukuso.

3

Zɛgɛsɨ okpokyonini

1 Lɨsyɛ limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kaɗaka ka Ndaɓʉ ko Kunzi ka malʉmba ma saa-tisa.
2 Ɓuwobi na mupumi mi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza», mʉlʉkʉ ɓemoti ikaga ndɨ wa. Mʉlʉkʉ yi nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ. Masyɛ masɨ ɓabinikogoku ndɨ wa, kyɛ iki kaɨkʉkʉngya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
3 Nɨyɔ amɨna ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani nɨ ɓanogulyo kʉ, ʉkʉnga ɓuyi.
4 Ɓanda ndɨ ɓɨngbangbangba, Pɛtɛlɛ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Ɓindoku!» 5 Alʉkʉ nɔ ʉnda ndɨ ɓizumuuu, kyɛ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓakapá luki.
6 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ gʉtʉgʉ na lɨfalanga aka ikanɨ ɔlɔ. Luki limoti, nakaʉpá tʉmatʉ nɨtɔ na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, wamaga, wakpakyana!»
7 Kumbuso yi, Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ kamomoso. Wa aka wa, magʉ apingaga ndɨ,

---

* **2:46 2:46** *ɓanalyalya pa yimoti:* Akwananatʉ kaiko ka mɨza ka Mombukwono-dosu, ikanɨ kalya kɔmɔnyɔ, ikanɨ kalya malɨlɨ aka ɓɨkpɛ.

8 ɨyɨ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, ɓɨgba, apʉnga kakpakyana. Ɓogulya ndɨ na Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na
Yuani, anobumbukogo nɨ anabibiso Kunzi.
9 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓamɨna nɨ anakpakyana, anabibiso Kunzi.
10 Nɨyɔ ɓibo ɓɛ ɨyɨ nɔ ikaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya ka kpɔlɔ wa mupumi ma
Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨmɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Mupumi Manza», ɓaɓanga ndɨ, ɓapʉnga
kombomboyo ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ akɨtyanaga ndɨ lɔ.

Pɛtɛlɛ akanzɨna ka Ndaɓʉ ko Kunzi

11 Alʉkʉ nɔ kɛgʉ ndɨ ɓata kapa katʉkya ka kpɔlɔ ka Pɛtɛlɛ na Yuani. Ɓatʉ ɓasɨ
ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, ɓaga mbangʉ kʉ ɓa ndɨ mino ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ
«Pa ya kɨgbʉka ka ngama Sɔlɔmɔnɔ.»
12 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ ɨna ndɨ ɓɛyɔ, ʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, ko bulya ɨkɨ
yɔ mo mino kombomboyo ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino katɨnda
ɓɨngbangbangba abɛ iɓusu ɓɔ takpokyonisi pisi ko ngu na ɓungbingbili kusu kambwa
ko Kunzi?
13 Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ, Kunzi ka ɓotitosu, owonisi ɨbɨba
ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Iɓunu masʉta ndɨ, mamanganya kambwa ka Pilatʉ
nɨnɔ a ndɨ wakɨtʉlya kakʉlaga.
14 A ndɨ Wotu na Wongbingbili, luki limoti, iɓunu mamanganya ndɨ, maɓɨkya Pilatʉ
ɓɛ amʉkʉlyɨ mʉgya-manyɛ.
15 Wɨna sɛ, iɓunu mamwisisa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ atɨpága ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ, luki limoti
Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ. Tɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ no miso.
16 Alʉkʉ yi nɨmʉna makamɨna mʉ, mamibagatʉ. Ohuki pisi ka baya yo lino ka
Yeso, lino li nɨlɔ apingisogini. Baya yɔ ahukusi lɨngʉnʉ ɓɛyɔ ma kʉwa mino kamɨna
yɨ.
17 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakaiba ɓɨnza ambɛ iɓunu na ɓangama kunu
magya ndɨ Yeso ɓɛyɔ kyɛ makɛgʉ ndɨ kaiba.
18 Luki limoti, Kunzi otulyosa ndɨ nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ pisi ka ɓogyalandʉ
ɓasɨ ɓɛ Masiya kakɨ igyogyisatʉ ndɛkɛ.
19 Yikosoni nɛkɨ ɔɓɨlɨ kunu, mamigilyoku Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ kunu.
20 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ ngbingo muyukumo, amʉtɨkɨlya
Yeso, Masiya nɨnɔ amʉpʉnɨlyaga ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ.
21 Mbɨya wanʉ, okwononi ɓɛ Yeso iki mbɛyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka kadwɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino masɨ ka ɓungbingbili. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi
oɓikyoni ndɨ nɨlɔ pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓotu.
22 A ɓɛyɔ, Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-donu Kunzi amʉtɨkɨlya ndɛkɛ
mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, opupa ndɛkɛ luga wa lɨvananza kunu. Ukonogoni ndɛkɛ masɨ
nɨmɔ iko kamʉɓɨkya.
23 Mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ndɛkɛ kamʉkana, ɓapupisa ndɛkɛ ka lɨvananza ko Kunzi,
ɓamwɔ.›
24 Katʉkya ko ngbingo ka Samueli, ɓogyalandʉ ɓasɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ kumbuso kaɓʉ,
ɓanzɨnagatʉ ndɨ ko bulya nɨlɔ akaigyonoso ka masyɛ mi nɨma.
25 Iɓunu ma ka ɨkɔngɔ ka ɓogyalandʉ na nɨɓɔ ɓa agʉmɛ nɨnɔ Kunzi agya ndɨ
na ɓotitonu, kaɓɨkya Abalahamʉ ɓɛ: ‹Ɓopiga ɓaya ɔɓɨlɨ ɓayasɨ inisana ndɛkɛ na
ɓʉɓʉnga pisi ka lɨvananza kakʉ.›
26 Kinili, Kunzi atikoku mbɛyɨ ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ ko bulya kunu, kyɛ amuɗukilyi
ɓʉɓʉnga, anyɔgɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu ka ɓʉnyɛ kakɨ.»

4

Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ko ngbongu ka Basa-Yidingi

1 Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ. Ko ngbingo yi nɨnɔ,
ɓokumu, ngama ka ɓazamʉ ya Ndaɓʉ ko Kunzi na Ɓasadukayɔ ɓopuponoku ndɨ
ɓɨwɛɛɛ.
2 Mambɛngɨ a ndɨ kaʉtʉla kyɛ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ
mʉtʉʉ na kaʉɓɨkya ɓɛ yɛkɨ Yeso opupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ,
ɓopupa ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
3 Ɓugwi kʉwa ndɨ, yɛkɨ a kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ kadwɛ na ɓʉgala
ɓi.
4 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtʉʉ, ɓabaɨlya ndɨ. Ɓa kʉwa
ndɨ ɓanda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
5 Ɓʉgala ɓi, ɓangama ka Ɓayuda, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓamʉmʉkana ndɨ ka Yelusalɛma.
6 Kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana a ndɨ wa gɔ wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia sɛ kʉwa
ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨvananza ko kumu-kumu.
7 Ɓupupisoku ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani, ɓumomoso kambwa kaɓʉ, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ko
ngu ka wanɨ ikanɨ ko lino ka wanɨ yɔ mogyi ɓi mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»
8 Kʉwa wa, yɛkɨ Pɛtɛlɛ a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ, usikisya ɓɛ: «Iɓunu
ɓangama, sɛ kʉwa iɓunu ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
9 na lɨsyɛ li nɨlɨ, kika nɨ iɓusu ta ko ngbongu, a ko bulya ɓʉnza nɨɓɔ tagyilyi ɓi
zɛgɛsɨ yi nɨmʉ na ɓɛyɔ ouki mino yi.
10 Iɓunu na ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ wibonito sɛ ɓɨnza ambɛ kika nɨ alʉkʉ yi nɨmʉna
omogi kambwa kunu mʉna a wapʉpʉ, a ko lino ka Yeso-Kilisito mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.
Ɨyɨ nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi apupisoku ka mbʉkʉ.
11 Ɨyɨ nɨnɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ iɓunu, ɓopipiko, mombimba ndɨ
iitoni kʉwa lɨtalʉ la ɨzangɨya la muɓumbe.›
12 Muhukuso kɛgʉ ka mʉtʉ wagɔgɔ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ kɛgʉ no lino gʉtʉgʉ
limoti aka nɨlɔ ɓʉpá ɓambanzʉ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ ɓɛ kyɛ ʉpí muhukuso.»
13 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka Basa-Yidingi ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, kaɨna
ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ mino kanzɨna nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓumibagatʉ
ndɨ ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa payaya na ɓakaɓyɛgʉ ndɨ ɨkɔlɔ. Ɓandʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓikaga
ndɨ pa imoti na Yeso.
14 Luki limoti, ɓatʉ ndɨ kamɨna alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ wakamaga ɓuwobi na ɨɓʉ.
Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ.
15 Ɓʉkpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓopupi kunzi. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ,
16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tʉgya sɛ ɓatʉ nɨɓana ɓʉnɨ? A ɓɨngbanganya ɓɛ ɓagyatʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka lɨmbanga, ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓakaiba, kɛgʉ na yanganya.
17 Luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza ɓɛ mongoni mi nɨmɔ isisilogi kawawa luga ka ɓambanzʉ.
Tʉpakya nɛkɨ na ɗɨya ambɛ ɓakanzinilyonitɔgʉ ɓata mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
ko lino ka Yeso.»
18 Kumbuso yi, ɓʉmaka ɓata ndɨ, ɓʉgbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakonzinonitɔgʉ ɓata
ikanɨ ɓakowonisilonitɔgʉ ko lino ka Yeso.
19 Luki limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓusikisya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mbɛyɨ iɓunu aka, atʉ
ngbingbili ko misa ko Kunzi kamʉɓanga iɓunu nɨ takɛgʉ kaɓanga Ɨyɨ?
20 Kiko iɓusu aka, takakwananɨgʉ kaasa kanzɨna ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ tɨna ndɨ,
tʉkana.»
21 Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉnyakɨlya ɓata ndɨ, ɓʉsa. Ɓakɨnagʉ ndɨ pisi nɨyɔ
ɓakwanana ndɨ mino kaugyogyiso ko bulya ka ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa
ndɨ kabibiso Kunzi ka nɨlɔ akɨtaga ndɨ lɔ.
22 Alʉkʉ yi nɨnɔ inisana ndɨ na muhukuso mʉmbanga nɔ, a ndɨ na ɓyanga kakɨtaga
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

Malʉmba ka nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

23 Nɨyɔ ɓasisa Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ɓɨnda kʉwa ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓawai-daɓʉ
masɨ nɨmɔ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓʉɓɨkya ndɨ.
24 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalʉmba ndɨ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ: «Ngamaaa, ɨwɛ nɔ
wagya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo makpʉkpʉ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
25 Pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, wanzinisa ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Daudi, mʉgya-ligubo kakʉ
ɓɛ:
‹Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛvananza ɓo mino kavɨkɨmanaga?
Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓambanzʉ ɓo mino kagya ɓodikiɗi ɓaya payaya?
26 Ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨmbamba ndɨ ka lʉnga,
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kagyogyiso Mombukwono-dosu
na kagyogyiso Masiya nɨnɔ apʉnaga ndɨ.›
27 Iyo, a ɓɛyɔ, ngama Ɛlɔdɨ ɨɓʉ na Pɔsɔ Pilatʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, pa
imoti na ɓɛvananza ɓayagɔgɔ na ɓomikya-Ɓezaleli. Ɓamʉmʉkana ndɨ kagyogyiso
Yeso, mʉgya-ligubo kakʉ wotu, nɨnɔ wapʉnaga ndɨ ɓɛ iki Masiya.
28 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ kotulyoso nɨlɔ wosisilya ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ko ngu na ka
sɨpananɨsɔ kakʉ.
29 Mombukwono-dosu, mbɨya wanʉ, wɨnanɔ ɓaka ɓɛyɔ ɓo mino katigyogyiso yi.
Ʊpá ɓosunzu kakʉ ngu kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakʉ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
30 Nonokunɔ kʉɓɔkʉkɔ kakʉ ɓambanzʉ ɓahʉkɨ, ɓɨnɨ makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga na mokingyosi ko lino ka mʉgya-ligubo kakʉ wotu ɓɛyɔ ka Yeso.»
31 Nɨyɔ ɓama kalʉmba ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓʉmʉmʉkana yɔ ɨzʉkʉla ndɨ
ɓingbwuku-ngbwuku. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kaɓɨkyaga
Mongoni ko Kunzi nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

Yʉkanana ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

32 Ambaza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓikaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti na mʉtamanagɨ
mumoti. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ mukumbo kakɨ a makakɨ ɓɨkpɛ.
Luki limoti, ɓobisaga ndɨ masɨ pa yimoti ko bulya kaɓʉ.
33 Ɓatʉtʉmbwa ɓatʉmbʉlaga ndɨ no ngu yasɨ mongoni nɨmɔ Mombukwono-dosu
Yeso opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Kunzi uɗukilya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ɓudingi.
34 Mʉtʉ wa yangya kikogigʉ ndɨ luga kaɓʉ. A ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɓotiko ikanɨ
ɓandaɓʉ ɓagabaga ndɨ, ɓodoku no ɓuyi ɓi
35 ɓʉpá ɓatʉtʉmbwa. Ɨɓʉ ɓʉgbananɨlyaga kʉwa ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka.
36 A ndɨ na alʉkʉ ɓemoti ina ndɨ ɓɛ Yɛzɛfʉ, ɓatʉtʉmbwa ɓalʉka ndɨ ɓɛ Balanaba,
isi yi ɓɛ «Nɨnɔ utumisaga ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ». Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ Mulawi, mʉtʉ
wa uzu ya Kipulo,
37 agaba ndɨ tiko kakɨ, aga ndɨ na ɓuyi ɓi, upóku ɓatʉtʉmbwa.

5

Yɨgya yanyɛ ka Anania na Safila

1 Luki limoti, atʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Nɨyɔ ɓʉkanana na
mukakɨ ɓɛyɔ ka Safila, ɓagaba ndɨ gɔnɨ tiko kaɓʉ.
2 Ɓʉkanana ndɨ na mukakɨ, asʉma ndɨ ɓuyi ɓagɔgɔ, ɨnda kʉwa ndɨ kaʉpá
ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ otigala ndɨ.
3 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Anania, ko bulya ɨkɨ yɔ abɨlɨ umingyi mino
ɓɛyɔ kaɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu, wasʉma ɓuyi ɓagɔgɔ nɨɓɔ wogobi ɓi mino tiko?

4 Kambwa kagaba tiko, tiko yi niyɔ kɛgʉ ɓi ya kakʉ? Kumbuso kagabo yi, ɓuyi ɓi
kɛgʉ ɓi gɔni ɓa kakʉ? Ipungonogi mbɛyi na iwɛ ɓʉni kagya ɓɛyɔ? Ɛɛɛ, wakuɓugʉ
sɛ ɓambanzʉ, luki limoti, waɓu Kunzi!»
5 Niyɔ aka yɔ Anania ʉkana ɓɛyɔ, ogwa ndi ɓingbiii, okwo wa aka wa. Ɓatʉ ɓasi
niɓɔ ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ, ɓaɓanga ndi kʉgbɛ.
6 Ɓotugbo ɓodoku kʉwa ndi, ɓatikyogo, ɓabiniika, ɓaga ndi kalumbo.
7 Niyɔ agya abɛ saa yisaa ɓɛnɛ, mukaki osiloku ndi, ni kɛgʉ kaiba nilɔ okitonogi.
8 Pɛtɛlɛ aka ndi na iyi ɓɛ: «Iɓikya mbɛyi, ɓuyi ɓasi niɓɔ ogwi ɓi ko tiko niɓana aka
ɓa?» Asikisya ndi ɓɛ: «Iyo, iɓu niɓɔ aka ɓɔ.»
9 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Mukononi piyɛ ɓi na mbʉnyakʉ ɓʉni kakingilaga
Limbɛngi ka Mombukwono-dosu? Ʉkana, ɓatʉ niɓɔ ɓapʉnya kalumbo mbʉnyakʉ,
ɓa mbiya wanʉ ka mupumi wa, ɓakaaga na iwɛ ɓɛgɛyɔ.»
10 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ogwo ka magʉ ka atʉtʉmbwa wa, okwa ndi. Ɓotugbo
ɓogulyoku ndi, ɓatakanya ni odokini. Ɓaga ndi na iyi, ɓalumboku ka kpɔlɔ ka
mbʉnyaki.
11 Kʉwa wa, kanisa yasi na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ, ɓaɓanga
ndi kʉgbɛ.

Ɓatʉtʉmbwa ɓakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

12 Ɓatʉtʉmbwa ɓagyaga kʉwa ndi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi
makpʉ luga ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ndi ɓamʉmʉkanaga ndi ɓasi ka pa niyɔ
ɓalikyaga ndi ɓɛ pa ya yigbʉka ka Sɔlɔmɔnɔ.
13 Kɛgʉ ndi na mʉtʉ wodi ninɔ ikpʉndaga ndi kamatikana na iɓʉ. Wina sɛ,
ɓambanzʉ ɓubibisaga ndi kʉgbɛ.
14 Ambaza ka ɓalʉkʉ na ɓoko niɓɔ ɓaɓinikyanaga ndi Mombukwono-dosu ikaga
ndi kobwo, animatila ka ɓatʉ ɓa baya.
15 Ɓʉbinikaga ndi ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ko ɓopisi, ɓumongoso ka ɓakʉlʉgbʉ ikani
ka ɓakalagba. Ɓagyaga ndi ɓɛyɔ kyɛ Pɛtɛlɛ kakitaga wa, mulundu kaki akwanani
kaʉdʉnda mino ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
16 Ambaza ka ɓambanzʉ odogokuto ndi gɔni kotukyoku ka ɓagʉɗʉ niɓɔ ɓuwobi
na Yelusalɛma. Ɓodogoku ndi na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu na niɓɔ ɓa mambɛngi ma ɓʉnyɛ.
Iɓʉ ɓasi ɓahʉkagatʉ ndi.

Yigyogyiso ka ɓatʉtʉmbwa

17 Kʉwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓikaga ndi na iɓʉ, isi yi ɓɛ
liɗu ka Ɓasadukayɔ, ɓʉminilya ndi ɓatʉtʉmbwa imi.
18 Ɓugwi, ɓʉmakya ndi ka bɔlɔkɔ yidingi.
19 Luki limoti, no biti malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndi pumi ya
bɔlɔkɔ, upupisoku, ʉɓikya ɓɛ:
20 «Wogoni ka Ndaɓʉ ko Kunzi, mʉɓikyaga ɓambanzʉ likpʉmʉka lasi nilɔ la ɔɓili
wambiya.»
21 Niyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓopupya ndi ɓiɓo ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉnga kapá mʉtʉʉ.
Kumu-Kumu na ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi na iɓʉ, ɓʉmʉmʉla ndi ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasi
ka Ɓayuda ka mʉnzina ka Basa-Yidingi. Ɓʉtika kʉwa ndi ɓambanzʉ kaumokoku
ɓatʉtʉmbwa ka bɔlɔkɔ.
22 Luki limoti, niyɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓakʉtakanyagʉ ndi ɓata
ɓatʉtʉmbwa. Ɓigoku ndi kaʉpága mongoni mi nima:
23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yidʉlaga ɓinza ɓikpwɔkpwɔkpwɔ. Ɓazamʉ ɓo ɓi
ka pa kaɓʉ aka kambwa wo pumi. Luki limoti, niyɔ toukwi mupumi, takatokonyigʉ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.»

24 Nɨyɔ ngama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓokumu-kumu ɓʉkana ɓɛyɔ,
ɓamama ndɨ ɓɨgbagbagba, ɓanimuuso ɓɛ isilyoku sɛ kʉwa ɓʉ.
25 Kʉwa wa, mʉtʉ ɓemoti upuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ mugwi
ɓi ɓa sɛ kaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ.»
26 Kumbuso yi, ngama ka ɓazamʉ na ɓatʉ kakɨ ɓɨnda ndɨ kaugwi. Ɓodoku
na ɨɓʉ, luki limoti, ɓakʉgya ndɨ na ɓou kyɛ ɓa ndɨ kaɨɓangɨlya ɓɛ ɓambanzʉ
ɓakubumonitɔgʉ na matamʉ.
27 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ na ɨɓʉ, ɓumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kʉwa wa, Kumu-
Kumu apʉnga ndɨ kausombiso,
28 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Takamupokyigʉ mbɛyɨ ɓi kapá mʉtʉʉ ko lino ka mʉtʉ yi
nɨnɔ? Mʉtʉʉ kunu itulyonini ka Yelusalɛma wasɨ. Makapa katigboɗyo molingo ma
ndʉga ka mʉnɔkʉ ko bulya kukwakʉ kakɨ!»
29 Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi kaɓanga Kunzi nɨ
kɛgʉ kaʉɓanga ɓambanzʉ aka.
30 Mabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, mamwɔ. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu
apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ, abisa ndɨ Ngama na
Muhukuso kyɛ Ɓezaleli ɓoyikoni, Kunzi ʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
32 Iɓusu, ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi
ʉpá ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga.»
33 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉmʉkana mino ɓɛyɔ, miso ʉtana ndɨ ɓɨngbʉ, ɓa ndɨ
kapa kaʉma ɓatʉtʉmbwa.
34 Luki limoti, luga kaɓʉ wa, a ndɨ na Mufalisayɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Gamalieli,
muwonisilo wa mʉtʉʉ ka Musa. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓangaga ndɨ kʉgbɛ. Amaga ndɨ
luga kaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ ɓupupisi mbɛyɨ ɓatʉtʉmbwa kunzi.
35 Kumbuso yi, aɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, wiminyonito ka nɨlɔ makapa kagya ko
bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓa.
36 Kanokitogigʉ masyɛ makpʉ wa Teuda ipupisa ndʉkʉ mino. Ɨyɨ, ɨmɨnaga ɓi
abɛ kika mʉtʉ mudingi, ɓambanzʉ banda ɓamɨya ɓakwanganya ɓaɓɨɓyaga ndʉkʉ
ɓingbooo. Luki limoti, ɓamwoni ndʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi,
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kasɨkanagʉ ndʉkʉ.
37 Kumbusa kakɨ, Yuda nɨnɔ mʉtʉ wa Galilaya ipupisoku ɓi ɓɛgɛyɔ, wa ɓa ndʉkʉ
mino kaʉtanga ɓambanzʉ. Ɨyɨ, uluta ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ kaɓɨɓya. Luki limoti,
ɓamwɔ ndʉkʉ gɔnɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono.
38 Mbɨya wanʉ, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ tumboni tamanaga kunu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa,
musiso. Kiko lɨkpʉmʉka ka ɓambanzʉ, osyatʉ.
39 Luki limoti, kika nɨ akotukyoku ko Kunzi, makakwananɨgʉ kakpɨngba. Ɛɛɛ,
wiminyonito sɛ, makulonononito no Kunzi!»
Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Gamalieli.
40 Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓatʉtʉmbwa, ɓutinisiso fimbo, ɓʉgbɨtyaga ɓɛ
ɓakoɓikyonitɔgʉ ɓata lɨkpʉmʉka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, ɓusisa ndɨ.
41 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓopupa ndɨ ka Basa-Yidingi. Ɓa ndɨ ɓutumo na magyagya
ɓɨɗɛ, kyɛ Kunzi ɨna ndɨ ɓɨnza ɓɛ ɓigyogyisi ko bulya lino ka Yeso.
42 Masyɛ masɨ, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓandaɓʉ ɓayagɔgɔ dididi, ɓisisilaga ndɨ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.

6

Ɓupunogini ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka kausingyo ɓatʉtʉmbwa

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, yɛkɨ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kobwo kʉgbɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga
Ligiliki ɓapʉnga ndɨ kaɨgama na nɨɓɔ ɓanzɨnaga Libelenia, ɓanaɓɨkya ɓɛ masyɛ masɨ,
ngbingo mʉgbananaga malɨlɨ, ɓakʉpágɨgʉ ɓowoko kaɓʉ malɨlɨ ɓɨnza.
2 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ,
ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ tasɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya yɨgbananaga
malɨlɨ.
3 Kinili, ɓomika-mama, hupunogoni ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka luga kunu nɨɓɔ ɓa
yɨgya yanza, ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na yimibo. Tʉpá ɨɓʉ ligubo li nɨlɔ.
4 Iɓusu, togulyonogo malʉmba na kaɓɨkyaga Mongoni Manza.»
5 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓosa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Ɓʉpʉnaga kʉwa ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa: Etieni, mʉtʉ
wa baya yidingi na mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, Filipi, Pɔlɔkɔlɔ, Nikanɔlɔ, Timoni,
Palamɛna sɛ kʉwa Nɨkʉla, mʉtʉ wa Atiokia nɨnɔ abaya ndɨ ka kanisa ka Ɓayuda.
6 Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa, ɓubisilya maɓɔkʉ,
ɓʉlʉmbɨlya.
7 Mongoni Manza ko Kunzi a kʉwa ndɨ ka isisilogo aka. Ka Yelusalɛma, ɓaɓɨɓya
ɓobwa ndɨ ɓakpʉ na ɓokumu ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.

Ɓagwini Etieni

8 Etieni nɨnɔ Kunzi aɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga, atumiso no ngu, agyaga ndɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na mokingyosi makpʉkpʉ luga ka ɓambanzʉ.
9 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na Etieni. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ
ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Ɓosunzu ɓʉkʉlɨkanaga.» A ndɨ
Ɓayuda ɓa gʉɗʉ wa Kulɛnɛ, nɨyɔ ya Alesandulia, sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓa iwili ya Kilikia na
nɨyɔ ya Azia. Ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ kobiso ɓoɗongoso na Etieni,
10 luki limoti, ɓakakwananagʉ ndɨ kakɨtaga kyɛ a ndɨ kanzɨna na yimibo nɨyɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ndɨ.
11 Kʉwa wa, ɓʉkalyaga ndɨ ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓɨkyɨ ɓɛ: «Tamukoni ɓi nɨ anatʉmbwa
Musa no Kunzi.»
12 Ɓuvikimosaga ndɨ ɓambanzʉ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Kʉwa
wa, ɓodoku ndɨ kagwi Etieni, ɓaga na ɨyɨ ka Basa-Yidingi.
13 Ɓodokuto ndɨ gɔnɨ na ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna
kɛgʉ kaɨga kumbuso na mʉnzɨna manyɛnyɛ ko bulya ndaɓʉ yotu ko Kunzi na ko
bulya mʉtʉʉ ka Musa!
14 A ɓɛyɔ, tamukonito ɓi nɨ anaɓɨkya ɓɛ Yeso yi nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ apanza
ɓanʉ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨna, ogomosyono yɨgya nɨyɔ Musa atɨsɨlya ndɨ.»
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓa ndɨ kanda Etieni ɓɨngbangbangba. Ɓɨna
ndɨ miso kakɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka malaika.

7

Etieni akanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ ka Basa-Yidingi

1 Kʉwa wa, kumu-kumu amuusa ndɨ Etieni ɓɛ: «A lɨngʉnʉ nɨlɔ ɓakaɓɨkya ko bulya
kakʉ?»
2 Etieni asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓomika-mamaaa na iɓunu ɓababaaa, imukononito
ɓɨnza! Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba apuponilyatʉ ndɨ titosu Abalahamʉ ngbingo yi nɨnɔ a
mbɛyɨ ndɨ mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma Alani.
3 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Tʉkya ku kunu, ka lɨvananza kakʉ, waga ka mugi nɨmɔ
nakaʉwanya.›
4 Kʉwa wa, Abalahamʉ atʉkya ndɨ ka mugi ka Ɓakalidea, ɨnda ndɨ kaiko ka Alani.
Kʉ ɓɛyɔ, abakɨ okwa ndɨ. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndɨ kʉ, adukusoku ka mugi
mi nɨma mo mino mbɨya wanʉ.

5 Kʉ ɓɛyɔ, Kunzi kapágʉ ndɨ gʉtʉgʉ mugi aka ɨkanɨ mikya pa mʉkɛɗɛ kaɗɨta lɨsɔkʉ.
Luki limoti, awanyaga ndɨ ɓɛ apátʉ mugi mi nɨma, na ka ɓomiko-mikakɨ. Wɨna sɛ,
ko ngbingo yi nɨnɔ, Abalahamʉ kɛgʉ ndɨ no miki.
6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Lɨvananza kakʉ ika ndɛkɛ ka mugi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kʉ
ɓɛyɔ, ɓuitisa ndɛkɛ ɓosunzu, ɓugyogyisa ndɛkɛ ka ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya.›
7 Luki limoti, Kunzi aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɔtʉ ndɛkɛ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓa
mugi mi nɨmɔ ɓika ndɛkɛ nɨ ɓuitisini ɓosunzu. Kʉwa wa, nupupisatʉ ndɛkɛ, ɓodoku
kebibiso ka pa yi nɨyɨ.›
8 Kumbuso yi, Kunzi ɓʉkanana ndɨ na Abalahamʉ. Yʉkanana yi a ndɨ pisi ka
sɨmʉɨsɔ. Kinili, Abalahamʉ akusisa ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka kumbusa wa masyɛ
ɓʉgɨna ma yɨɓʉkʉta kakɨ. Isaka agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na nɨnɔ kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ. Yakɔbɔ
agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na ɓotitosu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
9 Titosu ɓikaga ndɨ no miso mopi na mamaɓʉ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ. Ɓagaba ndɨ ka
ɓusunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ,
10 anyɔgɔ ndɨ ka yigyogyiso kakɨ yasɨ. Apá ndɨ ɨzɨyɔ na yimibo kanzɨna kambwa ka
Falaɔ. Ngama amomosa ndɨ kaanda mugi ma Misili na kaamalya ndaɓʉ kakɨ yasɨ.
11 Luki limoti, ayʉndɨ ogulya ndɨ ka mugi masɨ ma Misili na nɨmɔ ma Kanana.
Kumbu yidingi, ɓotitosu ɓakɛgʉ ndɨ na malɨlɨ.
12 Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ malɨlɨ a ka Misili, ʉtɨka mbɛyɨ ndɨ ɓotitosu ka nganga ya
mambwa.
13 Ka nganga ya yɨɓa, Yɛzɛfʉ imibisikoso na ɓamamakɨ. Kʉwa wa, Ngama Falaɔ
iba ndɨ litino ka Yɛzɛfʉ.
14 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ kavoku abakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na
lɨvananza kakɨ lasɨ. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na kuɓukumuti.
15 Yakɔbɔ ɨnda ndɨ ka Misili, okwa ndɨ kʉ ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓotitosu aka.
16 Ɓabɨnɨka ndɨ ɓamanda kaɓʉ ka Sekemu, ɓolumboku ka pa ya ɓambʉkʉ nɨyɔ
Abalahamʉ oluwa ndɨ no ɓuyi ka maɓɔkʉ ka ɓomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.
17 Yɛkɨ masyɛ nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ kapá mino agʉmɛ a kʉwa ndɨ
ɓuwobi kaɨtʉlyana, ɓambanzʉ ɓɨtʉndaga ndɨ, ɓobwo ɓakpʉ kʉ ka Misili.
18 Kumbuso yi, ngama mudingi wagɔgɔ alya ndɨ ɓʉngama ka Misili. Ɨyɨ ngama yi
nɨnɔ kamibagʉ ndɨ Yɛzɛfʉ.
19 Aɓɔ ndɨ lɨvananza kusu, ʉgyagya ɓotitosu, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ mapʉ ɓɛ ɓumbimbogi
ɓomikaɓʉ nɨɓɔ ɓawɛsɛ kyɛ ɓokwogi.
20 Musa ɨɓʉkʉta ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ miki wanza ko misa ko Kunzi.
Ɓakwisa ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa aka ka ndaɓʉ ka abakɨ.
21 Ngbingo yi nɨnɔ ɓabisoku ndɨ mino ɓɨkɛɗɛ, mika Ngama Falaɔ muko yi ɨvɨlya
ndɨ, ikwisilyo abɛ mikakɨ mʉɓʉkʉta.
22 Kʉwa wa, ɓawonisila ndɨ Musa yimibo yasɨ ka Ɓamisili, ɨɨta mʉtʉ wa kibo
mʉnzɨna na mogubo dididi.
23 Nɨyɔ otulyoso ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, ɨkandaga ndɨ kaɨnda kaʉndoku
ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka ɓomikya Ɓezaleli.
24 Kʉ ɓɛyɔ, amɨna ndɨ Mumisili ɓemoti nɨ anagyogyiso mʉva-kʉkakɨ. Asingyoku
ndɨ alʉkʉ nɔ ɓa ndɨ kagyagya nɔ, igiso likosi, amwɔ Mumisili.
25 Musa a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓamamakɨ ɓakwanana ndɨ kaiba ɓɛ Kunzi apʉnaga ndɨ
ɨyɨ kauhukuso. Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ.
26 Ɓʉgala ɓi, upuponilya ndɨ Ɓezaleli ɓaɓa nɨ ɓanabʉmana. Akɨsa ndɨ kaʉgbʉmaga,
ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓawai, ma ɓatʉ ɓemoti, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kabʉmana?›
27 Luki limoti, nɨnɔ a ndɨ kagyogyiso ɓɛngɛnɨ, atindika ndɨ Musa, amuusa ɓɛ: ‹Wanɨ
nɔ utwi ngama na kaiko zozi kusu?
28 Wakapa kɛmwɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wamwi ɓi mino Mumisili isyeiku ɓi?›

29 Nɨyɔ Musa ʉkana ɓɛyɔ, apɨkɨta ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mugi nɨmɔ ina ɓɛ Madiani.
Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa.
30 Kumbusa wa ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, malaika apuponilya ndɨ Musa ka
gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana ka ɨsa ka ngʉpa ya Sinai.
31 Nɨyɔ Musa ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ
mino kaisisilo ɓɛkyɛ ɨnɨ ɓɨnza, ʉkana ndɨ lɨyʉ ka Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ nɨ Kunzi ka ɓatɨtakʉ, Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Nzʉyɨ
atwa ndɨ Musa ɓɨkyakyakya nɨ kikpundigʉ ɓata kaɨkwɛ kʉ.
33 Mombukwono-dosu aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wɨnyɔgɔ ɓɛkpakʉ, kyɛ pa yi nɨyɔ wo mino
wakamaga yɔ, a pa yotu.
34 Ninini ɓɛyɔ ɓo mino kaugyogyiso ɓatʉ kamɨ ka Misili. Nukonini mʉgamʉ kaɓʉ,
ɨmɨ nosyiku kaʉkʉlaga. Doku mbɨya wanʉ, nakaʉtɨka ka Misili.›
35 Musa yi nɨnɔ Ɓezaleli ɓamanganya ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na
kaiko zozi?› Ɨyɨ kʉwa nɔ Kunzi atɨka ndɨ kaiko ngama na kaʉkʉlaga pisi ka malaika
yi nɨnɔ apuponilya ndɨ ka gbɔgɔ.
36 Musa nɔ upupisoku ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ka Misili. Agya ndɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ muɓongiso ka Misili, ko lɨɓo la liniko lidingi nɨlɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ lɨɓo Langbʉ na ka ɨsa ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
37 Musa yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓɛ: ‹Kunzi amʉtɨkɨlyatʉ ndɛkɛ
mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, iko mʉva-kukunu.›
38 Ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓamʉmʉkana ndɨ mino ka ɨsa, Musa a ndɨ wa
pa imoti na ɓotitosu. Malaika anzɨnaga ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa ya Sinai, apá kʉwa
ndɨ mʉnzɨna ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ atikitisyaga ndɨ iɓusu.
39 Luki limoti, ɓotitosu ɓakapagɨgʉ ndɨ kamʉkana, ɓamʉya ndɨ ɓɨkanganga, ɓa ndɨ
kapa kaɨga ɓata ka Misili.
40 Ɓaɓɨkya ndɨ Aluni ɓɛ: ‹Tɨgyɨlya ɓokunzi nɨɓɔ ɓakwanana katikpokyoniso. A
ɓɛyɔ, Musa yi nɨmʉ nɔ atipupisiku ɓi ka Misili, takɛgʉ kaiba ɓɛ ɨkɨ yɔ agyi ɓi.›
41 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓɨgyɨlya ndɨ mulundu ko mikya ngɔmbɛ, ɓapá ndɨ
mulundu ma mikya ngɔmbɛ yi nɨnɔ ɓapɛpɛ. Ɓalisisa ndɨ dumo ko luki li nɨlɔ ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓagya ndɨ lɔ.
42 Kʉwa wa, Kunzi ʉpá ndɨ mʉgɔngʉ, ʉsa ɓɛ ɓiki kobibiso mangʉtʉ, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
‹Iɓunu Ɓezaleli,
ɨmɨ nɔ mɛpá ndɨ apɛpɛ wa ɓanyama na ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ
ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ka ɨsa?
43 Iɓunu mabɨnɨkaga ndɨ ɓangbangba ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Moloki
na lɨngʉtʉ ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Lefani.
Mɨgyɨlya ndɨ lundu yi nɨyɔ ɓɛkyɛ miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndɛkɛ ɓyɨ kakɨtaga mugi ma Babiloni.›
44 Kʉ ka ɨsa, ɓotitosu ɓa ndɨ na ngbangba nɨyɔ ikaga ndɨ na kpokoyo wa agʉmɛ.
Musa opika ndɨ ngbangba yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamya ndɨ mino, agya
ndɨ ka likingyosi li nɨlɔ ɨna ndɨ.
45 Kumbuso yi, ɓʉpá kʉwa ndɨ ɓomika ɓotitosu ngbangba yi nɨyɔ. Ɨɓʉ ɓabɨnɨka
ndɨ ngbingo yi nɨnɔ Yɔsʉa a ndɨ mino ngama kaɓʉ. Ɓɨnda ndɨ gɔnɨ na iyu ka mugi
ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ukpumya ndɨ kambwa kaɓʉ. Ngbangba yi nɨyɔ ikaga ndɨ kʉ
ɓɛyɔ kadwɛ ko ngbingo ka ngama Daudi.
46 Daudi inisana ndɨ na ɨzɨyɔ ko misa ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ akapikilyo Kunzi ka
Yakɔbɔ ndaɓʉ.
47 Luki limoti, Sɔlɔmɔnɔ kʉwa nɔ opika ndɨ.

48 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ kikogigʉ ka ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ
ɓopikogo. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
49 ‹Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ, kʉgʉ wa lɨsyɛ a kiti wa ɓʉngama kamɨ,
na lɨtɔmbʉ a pa kamɨ ya kibiso magʉ.
Makepikilyo inguo ya ndaɓʉ tino?
Pa kamɨ ya kimumbiso ika ndɛkɛ yanɨ?
50 Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ nɔ nagya makpʉmʉka masɨ mi nɨma?›
51 Eze iɓunu ɓatʉ ɓa mʉ mapʉaaa! Mambɛngɨ ɓingbongili, nɨ makɛgʉ kaʉkana.
Mikaga kobiso ɓoɗongoso na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitonu
ndɨ gɔnɨ!
52 Mugyalandʉ tino pɨyɛ nɔ ɓotitonu ɓakagyogyisagʉ ndɨ? Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ
ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ɓɛ Mʉtʉ Wongbingbili odokuto ndɛkɛ. Mbɨya wanʉ, masutini ɓi,
mamwɔ.
53 A ɓɛyɔ, minisana ndɨ na mʉtʉʉ ko Kunzi pisi ka ɓamalaika. Luki limoti, nɨ
makoɓuulyogigʉ.»

Kukwakʉ ka Etieni

54 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, miso ʉtana
ndɨ ɓingbʉ na Etieni, ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉkyalʉ.
55 Luki limoti, Etieni a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. Ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨna
ɨbɨba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.
56 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɨna lɨsyɛ ɓikpo, na Mika-mʉmbanzʉ wakamaga ka
kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.»
57 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓihooo, ɓɨdʉlaga motili, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi
ndɨ Etieni.
58 Ɓopupa ndɨ na ɨyɨ kunzi wa gʉɗʉ, ɓapʉnga ndɨ kabʉma na matamʉ. Ɓadɛmʉ
ɓava ndɨ ɓotu kaɓʉ, ɓoɗukusilo kambwa ka mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Saulo.
59 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kabʉma na matamʉ nɔ, Etieni alʉmba ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Yeso, va lɨmbɛngɨ kamɨ.»
60 Kʉwa wa, oɓuna ndɨ moli, apamɨkana ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakondonitɔgʉ
ɓʉnyɛ kaɓʉ!» Kumbuso yi, osisa ndɨ lɨmbɛngɨ.

8

1 Saulo abaɨlyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwɨ Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, yigyogyiso yidingi ɨpʉnganaga ndɨ ka kanisa ya Yelusalɛma.
Ɓatʉtʉmbwa ɓotigala ndɨ ɨɓʉ wa aka wa, ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓasɨ ɓomisikono
ɓingbwi ka iwili ya Yudɛa na nɨyɔ ya Samalia.
2 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi ɓalumba ndɨ Etieni, ɓagama ndɨ no kumbu
kʉgbɛ.
3 Luki limoti, Saulo a ndɨ kakɨsa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpɨma ɓandaɓʉ
ɓɨkpɛkpɛkpɛ kaugwi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko ɓi, anʉɗɨkɨta ka
bɔlɔkɔ.

Filipi akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Samalia

4 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓɔ ɓikaga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka pa yasɨ
kʉ ɓakpakyanaga ndɨ mino.
5 Filipi ɨnda ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti mudingi wa Samalia kaɓɨkyaga mongoni ko bulya
ka Kilisito.
6 Ambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉkanaga ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, ɓanɨna makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ikaga ndɨ kagya.

7 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ upupaga ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ nɨ anapamɨkanaga. Ɓazɛgɛsɨ ɓakpʉ na ɓatʉ ɓakɨgyagya ɓahʉkagatʉ ndɨ gɔnɨ.
8 Kʉwa wa, magyagya mudingi ingya ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
9 Wɨna sɛ, ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓatʉ Ɓasamalia ɓanaɓanga. Ɨbɨbaga ndɨ kʉgbɛ.
10 Ɓatʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ ɓamʉkanaga ndɨ kʉgbɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ngu ko Kunzi, nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Ngu Yidingi.›»
11 Ɓamʉkanaga ndɨ Simoni kyɛ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, udikisaga ndɨ nɔkʉ ɓɨdɛ na ɓanɛkɔ ɓi nɨɓɔ kakɨ ɓɔ.
12 Luki limoti, nɨyɔ ɓabaɨlya Mongoni Manza nɨmɔ Filipi a ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓiɓotisisa ndɨ.
13 Gʉtʉgʉ Simoni mombukwana-dakɨ yi abaɨlya ndɨ, ɓaɓotisiso, ɓikaga kʉwa ndɨ na Ɓafilipi aka. Mʉnɔkʉ adɨkaga ndɨ ɓɨdɛ kaɨna mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosaga ndɨ.
14 Ka Yelusalɛma, ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛ Ɓasamalia ɓoboilyini lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani.
15 Nɨyɔ ɓosilo ka Samalia, ɓʉlʉmbɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɔ kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyi.
16 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu kɛgʉ na ɨɓʉ lisilyo, ɓuɓotiso mbɛyɨ ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka.
17 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya kʉwa ndɨ.
18 Nɨyɔ Simoni ɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ ɓɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉtʉmbwa ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ, udulyoku ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani no ɓuyi, ʉɓɨkya ɓɛ:
19 «Ipóniku gɔnɨ ngu yi nɨyɔ, iba nakabisilyogo ɓanʉ mʉmbanzʉ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu asyilyo.»
20 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wigyogyinɔ gʉtʉgʉ pa imoti no ɓuyi kakʉ! Wakasɨma ɓɛ wakwananatʉ koluwo no ɓuyi luki nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ!
21 Wakɛgʉ na pa ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kundigʉ ɓɛgɛyɔ, kyɛ wakɛgʉ ngbingbili kambwa ko Kunzi.
22 Wasa tamanaga yanyɛ, walʉmba Mombukwono-dosu, yagɔgɔ akwananatʉ kaʉpɨlya inguo ya tamanaga yi nɨyɔ.
23 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ wa mutumo na mʉsasa, na wa ka bɔlɔkɔ ya ɓʉnyɛ.»
24 Simoni asikisya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani ɓɛ: «Ilumbilyono asɨ nɨ iɓunu aka, iba lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kesilyonitɔgʉ ɓɛyɔ moɓikyi mino.»
25 Kumbuso kapága mongoni ka nɨmɔ igyonosa ndɨ na kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓɨga ndɨ ka Yelusalɛma. Ko pisi, ɓa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi ɓobongonini na Muetiopia

26 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Wɨnda miso ya zebu, ka syʉngbʉ wo pisi yi nɨyɔ atʉkyaga ka Yelusalɛma kaɨnda ka Gaza.»
27 Filipi atʉkya ndɨ, aga. Ko pisi, abangana ndɨ na Muetiopia ɓemoti. Ɨyɨ alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba* kʉgbɛ kʉ kaɓʉ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ andaga ndɨ lɨngama lasɨ ka ngama mudingi muko yi wa Etiopia ɓɛyɔ ka Kandaki. Ɨyɨ Muetiopia yi nɨnɔ a ndɨ nɨ ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
28 A kʉwa ndɨ kaɨga kʉ kakɨ. Ikini ka masuwa kakɨ nɨnɔ ɓapunda ɓalutaga ndɨ, anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya.

---

* **8:27 8:27** *mʉtʉ wa ɨbɨba:* A mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kikɔgigʉ ndɨ wasɨ na agyaga ndɨ ligubo kʉ ka lʉpangʉ ka ngama

29 Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Mʉkpʉɗa masuwa yi nɨmʉ.»
30 Filipi ɨnda ndɨ mbangʉ, amʉkana Muetiopia nɨ anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya. Filipi amuusa ɓɛ: «Watʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ wakatangʉlaga lɔ?»
31 Asikisya ɓɛ: «Nakwanana kotombisyo lɨkɨ nɨ mʉmbanzʉ ketumbulyogigʉ?» Kʉwa wa, amaka ndɨ Filipi ɓɛ oɗokiku kaiko ka kpɔlɔ kakɨ.
32 A ndɨ katangʉlaga Moɓiso mi nɨma:
«Ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kɔndɔlɔ
ka pa yi nɨyɔ ɓumwɔgɔ mino ɓanyama,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya kɔndɔlɔ mʉdaka ɓiwo
kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkɔgɔ tukatʉ,
nɨ kɛgʉ kaiɓukuso.
33 Ɓayopisaga ndɨ nɨ ɓakakugʉ ngbanga kakɨ ka ɓungbingbili.
Wanɨ nɔ apága ndɛkɛ mongoni mo puponogo kakɨ?
Kyɛ ɓatumboni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Alʉkʉ yi nɨnɔ aka na Filipi ɓɛ: «Kikiliki, mugyalandʉ akanzɨna ɓɛyɔ ko bulya ka wanɨ? A ko bulya kakɨ aka ikanɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?»
35 Kʉwa wa, Filipi apʉnga ndɨ kozukogo pa ya Moɓiso mi nɨmɔ aka mɔ, aɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso.
36 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ, ɓadwɛ ka pa yimoti nɨyɔ a ndɨ no liɓo. Mʉtʉ wa ɨbɨba yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Yɛ ba! Liɓo nɨlɨ, ɨkɨ ɓata yɔ otigoli ɓɛ ɓeɓotisi?»
[
37 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ woɓinikyonini na lɨngʉnʉ, ɓakwanana kauɓotiso.» Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Na na baya ambɛ Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»]
38 Akpamya ɓɛ ɓamomosi masuwa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓosya ndɨ ko liɓo, Filipi aɓotiso.
39 Nɨyɔ ɓopupoku ndɨ ko liɓo, Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu aga ndɨ na Filipi nɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kaminigʉ ɓata. Luki limoti, aga kʉwa ndɨ nɨ otumini na magyagya ɓɨɗɛ.
40 Filipi ɨzʉkyana kʉwa ndɨ nɨ odwini ka mugi ma Azoto. A ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ mino kakɨtaga, kadwɛ kʉ kwa kʉ adwɛ ndɨ mino ka mugi ma Kaizalɨa.

9

Saulo ayikosini ɔɓɨlɨ

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Saulo ikaga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓaɓɨɓya ka Mombukwono-dosu, anʉpapandɨa kukwakʉ. Lɨsyɛ limoti, aga ndɨ kʉ ko kumu-kumu,
2 akʉnga ndɨ ɓabalʉwa kaɨnda ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ka gʉɗʉ wa Damasɨkɨ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, ɓasɨlya ndɨ pisi ɓikpo ɓɛ kʉtakanya ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakaɓyɨɓya lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu iki ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko, ugwi, ɨndɨ na ɨɓʉ ka Yelusalɛma.
3 Nɨyɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, mangbamʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ akungula ndɨ ɓikululu.
4 Ɨyɨ aka ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, ʉkana lɨyʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya ɨkɨ?»
5 Amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨ wanɨ?»
Lɨyʉ asikisya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Yeso nɨnɔ wakagyogyiso nɔ.
6 Luki limoti, wamaga, wingya ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ nɨlɔ wakwanana kagya.»
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka mʉɗɔngɔ, ɓamaga ndɨ. Nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Ɓa ndɨ kaʉkana lɨyʉ, luki limoti nɨ ɓakɛgʉ kamɨna mʉmbanzʉ.

8 Saulo amaga ndɨ, akʉla miso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ akʉla ndɨ mino miso yɔ, luki limoti
kɛgʉ ɓata kaɨna. Ɓagwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Damasɨkɨ.
9 Agya ndɨ masyɛ masaa nɨ kɛgʉ kaɨna, nɨ kɛgʉ kalyalya gʉtʉgʉ komwo liɓo aka.
10 Kʉ ka Damasɨkɨ kʉ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania.
Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ko nziki, amaka ɓɛ: «Anania!» Anania aka ndɨ
ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉna, Mombukwono-dosu».
11 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ko pisi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Yongbingbili›,
wingyo ka ndaɓʉ ka Yuda. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉwanyɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Saulo, nɨnɔ
a mʉtʉ wa Talasɨ. Akalʉmba mbɨya wanʉ.
12 Ɨyɨ aminito ɓi ko nziki alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Anania nɨ anogulyo kʉ a ndɨ
mino, abisilya maɓɔkʉ ɓɛ kyɛ apʉngɨ ɓata kaɨna.»
13 Anania osikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, numukoni ɓi ɓambanzʉ ɓudingi
ɓananzɨna lɨkpʉmʉka ka alʉkʉ yi nɨmʉ ɓɛyɔ ugyogyisogo ɓi mino ɓatʉ kakʉ ka
Yelusalɛma.
14 Oduku ɓi wanʉ kyɛ ɓokumu-kumu ɓɔ ɓatwi ɓi ɓɛ oduku kaugwi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓʉɓɨnɨkyana.»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Anania ɓɛ: «Wɨnda, kyɛ napunogini
alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ iki kegugubyo. Aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kamɨ ka ɓɛvananza dididi,
kambwa ka ɓangama na kambwa ka Ɓezaleli.
16 Nawonisila ɓanʉ nɨ ɨmɨ yigyogyiso yasɨ nɨyɔ asilyo ɓanʉ ko bulya kamɨ.»
17 Kʉwa wa, Anania aga ndɨ. Nɨyɔ agulyo ka ndaɓʉ, abisilya ndɨ Saulo maɓɔkʉ,
aɓɨkya ɓɛ: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso nɨnɔ upuponilyi ɓi ko pisi
ngbingo yi nɨnɔ wo ɓi mino kodoku kʉnʉ nɔ etikiku. Etikiku kyɛ miso ʉkʉlɨkanɨ,
wotumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ ko misa ka Saulo abɛ masɔbɨ
apupo, apʉnga ndɨ kʉwa ɓata kaɨna. Kʉwa wa, amaga ndɨ, ɓaɓotiso.
19 Kumbuso yi, alyalya ndɨ, ngu amigilyoku ɓata.

Saulo akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Damasɨkɨ

Saulo agya ɓata ndɨ mino masyɛ makɛɗɛ na ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Damasɨkɨ wa.
20 Kolipyagʉ ndɨ, apʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
ka Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Miko Kunzi.
21 Nɔkʉ ʉdɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ ɓɨdɛ. Ɓanuuso ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ ugyogyisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino ka Yeso ka
Yelusalɛma? Kodukugʉ ɓi mbɛyɨ kaugwi na kaaga na ɨɓʉ kambwa ka ɓokumu-
kumu?»
22 Luki limoti, Saulo ikaga kʉwa ndɨ asɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza na kɛkɛlɛ.
Owoniso ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, gʉtʉgʉ Ɓayuda aka nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Damasɨkɨ ɓakɛgʉ
ɓata ndɨ kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya ɓʉ.
23 Nɨyɔ olipya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ Saulo.
24 Luki limoti, ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ. Biti na lɨsyɛ ɓikaga kʉwa ndɨ koɓuulyogo
pumi ya gʉɗʉ ɓɛ kyɛ ɓamwɨ.
25 Biti yimoti, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓava ndɨ, ɓamakya ka mʉmbɨ, ɓasiso ka mʉzʉlʉ ɓɨyɛɛɛ
kunzi wa gʉɗʉ.

Saulo igini ka Yelusalɛma

26 Nɨyɔ Saulo osilo ka Yelusalɛma, a ndɨ kapa kamatɨkana na ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ. Luki
limoti, ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana ɓɛ a kʉwa mʉɓɨɓya gɔnɨ.
27 Kʉwa wa, Balanaba ava ndɨ, ɨnda na ɨyɨ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa. Ʊtʉmbʉlyaga
ndɨ ɓɛyɔ Saulo amɨna ndɨ mino Mombukwono-dosu ko pisi, na ɓɛyɔ Mombukwono-
dosu anzɨnɨlya ndɨ mino. Ʊtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Saulo aɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni
Manza ko lino ka Yeso ka Damasɨkɨ nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ.

28 Katʉkya kʉwa wa aka wa, Saulo amatɨkana ndɨ na ɨɓʉ. Ɓagaga ndɨ, ɓanigoku
ka Yelusalɛma kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ
na kʉɓangakʉ.
29 Ikaga ndɨ kanzɨna, anagya ɓoɗongoso na Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki.
Luki limoti, ɨɓʉ ɓa ndɨ kakɨsa kamwɔ aka.
30 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalʉmbaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka Kaizalɨa,
katʉkya wa, ɓamogosa ndɨ ka mugi ma Talasɨ.
31 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kanisa a ndɨ ka mazɨyɔ ka Yudɛa wasɨ, ka Galilaya na
ka Samalia. Kanisa idukulaga ndɨ ka baya, ikaga ndɨ kaɓanga Mombukwono-dosu,
ɨtʉndaga ndɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu

Pɛtɛlɛ ahukisini Ayɨnɨya

32 Pɛtɛlɛ ikaga ndɨ kolingyo ɓewili ɓayasɨ ɓi nɨɓayɔ. Lɨsyɛ limoti, ɨnda ndɨ kaʉnda
ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kʉ ka gʉɗʉ wa Luda.
33 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Ayɨnɨya. Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ
zɛgɛsɨ, ikaga ndɨ wakanga aka ka kalagba ka ɓyanga ɓʉgɨna.
34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ayɨnɨya, Yeso-Kilisito uhukusini. Wamaga,
woɓungusyaga ɓusisini kakʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, amaga ndɨ.
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Luda na ɓatʉ ɓa ɨsa ya Salɔnɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ Mombukwono-dosu.

Pɛtɛlɛ ozuzukisini manda ka Dolika

36 Ka mugi ma Yɔpa, a ndɨ na mʉɓɨɓya muko yi ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tabita.
Lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ «Dolika», isi yi nɨ «Longu». Ʉgyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɨnza,
anusingyo ɓatʉ ɓa yangya.
37 Lɨsyɛ limoti, agʉna ndɨ, okwo. Nɨyɔ ɓasʉkʉsaga, ɓamongosa ka ndaɓʉ yimoti ya
kʉgʉ.
38 Ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ a ka Luda nɨnɔ a ɓuwobi na Yɔpa. Ɓatɨkɨlya kʉwa
ndɨ ɓalʉkʉ ɓaɓa kaɓikyoku ɓɛ: «Kikiliki, doku mbɛyɨ kʉnʉ ɓɨkwa.»
39 Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, ɓɨnda pa imoti na ɨɓʉ. Nɨyɔ ɓosilo, ɓaga ndɨ na ɨɓʉ ka ndaɓʉ
yi nɨyɔ ya kʉgʉ yɔ. Ɓowoko ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ nɨ ɓanagamana, ɓanawoniso ɓakoti
na ɓotu nɨɓayɔ Dolika ʉtɨlyaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino na ɨɓʉ.
40 Pɛtɛlɛ upupisa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ kunzi, oɓuno moli, alʉmba ndɨ. Kumbuso yi, oyikono
kʉ manda a ndɨ mino, ɨyɨ aka ɓɛ: «Tabita, wamaga!»
Kʉwa wa, akʉla miso, amɨna Pɛtɛlɛ, ɨyɨ aka ɓiziko.
41 Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso. Ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya na ɓowoko,
umomosilyo nɨ a kʉwa ɓata muɓisi.
42 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yɔpa ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ
Mombukwono-dosu.
43 Pɛtɛlɛ asyɛsyɛ ndɨ ɓɨndɨ ka Yɔpa, ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni nɨnɔ
oɓungusyaga ndɨ bokuto ta ɓanyama.

10

Malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

1 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti ka Kaizalɨa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kuneli. Alʉkʉ yi nɨnɔ a
ndɨ ngama ka ɓasʉda mɨya yimoti. Ambaza yi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «ambaza ka
Ɓetalia».
2 A ndɨ mʉtʉ wongbingbili, aɓangaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndaɓʉ
kakɨ. Ʉpapága ndɨ kʉgbɛ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa yangya, na alʉmbaga ndɨ masyɛ masɨ.

3 Lɨsyɛ limoti, mɔnɨ kadwɛ ɓuwobi ɓasaa-tisa, malaika ɓemoti ko Kunzi apuponi-
lyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ abɛ kika ko nziki. Ɨyɨ malaika nɔ ogulya ndɨ kʉ kakɨ, amaka ɓɛ:
«Kuneli!»
4 Kuneli anda ndɨ ɓɨngbangbangba, kʉɓangakʉ atumini ɓɨɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ
ɓʉnɨ, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya ɓɛ: «Kunzi ukonini malʉmba kakʉ,
atamana ɓɛyɔ usingyogo mino ɓatʉ ɓa yangya.
5 Mbɨya wanʉ, ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka gʉɗʉ wa Yɔpa, ɓɨndɨ kamokoku alʉkʉ
ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
6 Ɨyɨ alʉkʉ nɔ ikaga ka Simoni, nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama. Obiso mugi
ka mutili mo liɓo lidingi.»
7 Nɨyɔ malaika yi nɨnɔ ɓa ndɨ kanzɨna na Kuneli nɔ aga, Kuneli ʉmaka kʉwa ndɨ
ɓagya-ligubo ɓaɓa luga ka ɓagya-ligubo kakɨ na sʉda ɓemoti. Sʉda yi nɨnɔ a ndɨ
mʉgya-ligubo kakɨ wandɛlɨ, na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ.
8 Kumbuso Kuneli kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ, ʉtɨka ka
Yɔpa.

Lɨmbɛngɨ-Lotu anzinilyini Pɛtɛlɛ

9 Ɓʉgala ɓi, ɓagya-ligubo ɓaɓa ɓi nɨɓɔ na sʉda yi nɨnɔ ɓatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ
kaɨnda ka Yɔpa. Nɨyɔ, ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ, Pɛtɛlɛ aɗaka ndɨ kalʉmba na
mʉsɨkatʉ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ.
10 Ɨmʉkana ndɨ nza, akʉnga malɨlɨ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino
kambambambya aka nɔ, ahʉmwana ndɨ abɛ kika nɨ okwini.
11 Ɨna ndɨ ko nziki nɨ lɨsyɛ oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku abɛ
kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya kadwɛ kʉ kwa kʉnʉ
ka lɨtɔmbʉ.
12 Kʉsɔ yi, a ndɨ na mobi masɨ ma ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, ɓanyama nɨɓɔ
ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
13 Kʉwa wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!»
14 Pɛtɛlɛ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ
ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.»
15 Ʉkana ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: «Luki nɨlɔ Kunzi oɓuɓisoni,
wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.»
16 Lɨyʉ li nɨlɔ ɨgɨlya ndɨ nganga yɨsaa. Kumbuso yi, luki li nɨlɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ wa
lɨsyɛ.
17 Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ. Ko ngbingo yi nɨnɔ
aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kuneli utikoku ndɨ ɓopuponoku ko miso ma mupumi wa, kyɛ ɓa
ndɨ nɨ ɓuwonyogini ndaɓʉ ka Simoni.
18 Ɓoipa ndɨ holi, ɓuusa ɓɛ: «Simoni nɨnɔ ina ɓɛ Pɛtɛlɛ ikaga wanʉ?»
19 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino lɨmbɛngɨ ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ
aka yɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasaa ɓakaʉkɨsa.
20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ɨɓʉ nɨ wakɛgʉ na ɓotumo, kyɛ ɨmɨ nɔ
nutikiku.»
21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ osyoku, ɨyɨ aka ndɨ na ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ makɛkɨsa? A sɛ ɓʉnɨ?»
22 Ɓasikisya ɓɛ: «Ngama ka ɓasʉda ɓɛyɔ ka ambɔkʉ Kuneli nɔ atitikiku. Ɨyɨ, a
mʉtʉ wongbingbili, aɓangagatʉ Kunzi, Ɓayuda ɓasɨ ɓabɨbaga kʉgbɛ. Malaika ɓemoti
ko Kunzi aɓikyi ɓɛ utikiku ɓambanzʉ kaʉmaka, ʉkanɨ nɨlɔ waɓikyoku.»
23 Ɓogulyo kʉwa ndɨ na Pɛtɛlɛ ka ndaɓʉ, ʉwanya pa ya ɓusisini.
Ɓʉgala ɓi, ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ pa imoti na ɨɓʉ. Ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ
ɓoboilyini ka Yɔpa, ɓubisoku ndɨ.

Pɛtɛlɛ ogoni ka Kuneli

24 Ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa na ɓʉgala ɓi. Kuneli a kʉwa ndɨ kaʉɓʉndaga aka nɨ
umumulini ɓava-kʉkakɨ pa imoti na ɓawai-dakɨ ɓa lɨmbɛngɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a ndɨ mino kogulya ka Kaizalɨa, Kuneli ɨnda ndɨ katɨlya.
Oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ, odidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ.
26 Luki limoti, Pɛtɛlɛ amomosa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, kyɛ na mʉmbanzʉ abɛ
ɨwɛ gɔnɨ.»
27 Ɓogulya ndɨ ɨɓʉ na Kuneli ka ndaɓʉ nɨ ɓanɨkpʉkpʉmʉkya. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtakanya
ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉmʉmʉkana.
28 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mibaga ɓɨnza ɓɛ kokwononigʉ Muyuda kakɔ lɨmbɨda na
mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ Muyuda ikanɨ kogulya ka ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ewonisini
ɓi ɓɛ nakaminonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka abɛ kiko wanyɛ ikanɨ mʉtʉ wa
mʉsʉgʉ.
29 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ mutiki ɓi mino ɓambanzʉ kɛmaka, noduku nɨ nakɛgʉ na
ɓotumo. Iɓikyoni nɛkɨ nɨlɔ metikisyi mino.»
30 Kuneli asikisya ndɨ ɓɛ: «A kʉwa masyɛ masaa, wa no ɓi mino kalʉmba kʉ
kamɨ na saa-tisa mɔnɨ ɓʉɓwa gɔnɨ ɓʉɓwa nʉ. Alʉkʉ ɓemoti wakimokisyogo ɓotu
ɓayawenge-wenge epuponilyo ndʉkʉ ɓigbututu, ɨyɨ aka ɓɨgba kambwa kamɨ.
31 Ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Kuneli, Kunzi ukonini ɓi malʉmba kakʉ, ʉtamana gɔnɨ ɓɛyɔ ʉpápaga
mino ɓatʉ ɓa yangya.
32 Ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka Yɔpa, ɓɨndɨ kamaka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni,
lino kakɨ lagɔgɔ nɨ Pɛtɛlɛ. Ikaga ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina gɔnɨ ɓɛ Simoni. Simoni yi
nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama, ibiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.›
33 Kinili, nutiki ɓi ɓambanzʉ ɓɨgala-gala kaʉmaka, wogyi ɓɨnza kodoku. Ta kʉwa
mbɨya wanʉ ɓasɨ kambwa ko Kunzi, kaʉkana lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Mombukwono-dosu
utikiku katɨɓɨkya.»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kʉ ka Kuneli

34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, nibini lɨngʉnʉ ambɛ ko misa ko Kunzi ɓatʉ
ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ aka,
35 luki limoti, ko giyo yasɨ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓangaga Kunzi, anagya masɨ ka
ɓungbingbili, Kunzi apaga mʉtʉ yi nɨnɔ.
36 Kunzi utikilyoku ndɨ Ɓezaleli lɨkpʉmʉka kakɨ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ma
mazɨyɔ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a Mombukwana ɓatʉ ɓasɨ.
37 Makaiba lɨkpʉmʉka nɨlɔ akitanaga ndɨ ka Yudɛa wasɨ, kapʉnga ka Galilaya
kumbusa wa kʉʉ ka Yuani ko bulya iɓatiso.
38 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi atumisa ndɨ mino Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
apá ngu. Olingyaga ndɨ giyo yasɨ, anagya asɨ ɓʉnza aka, anuhukuso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
mumuyoniso a ndɨ na ɨɓʉ ɓʉɗɨta ɓɨnvɨ kyɛ Kunzi a ndɨ pa yimoti na ɨyɨ.
39 Iɓusu ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ agya ndɨ kʉ ka mugi ka Ɓayuda na ka
Yelusalɛma. Ɓamwɔ ndɨ pisi ka bangɨlaga ka mʉsalaba.
40 Luki limoti, Kunzi apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa, awoniso
ɓɨngbanganya,
41 kɛgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, luki limoti kusu nɨɓɔ Kunzi atɨpʉnaga ndɨ kambwa ɓɛ tiki
ɓadɛmʉ. Iɓusu nɨɓɔ talyalya ndɨ, tomwo na ɨɓʉ kumbuso wo pupo kakɨ ka mbʉkʉ.
42 Atɨkpamya ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza, kaumibiso ɓɛ ɨyɨ nɔ
Kunzi atikoku ndɨ kaiko zozi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.
43 Ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ: ‹Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana
Yeso, inisono na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

44 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka nɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
45 Ɓayuda nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ pa imoti na Pɛtɛlɛ, ɓombomboya
ndɨ kʉgbɛ. Ɓa ndɨ kombomboyo kaɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi otikoku ndɨ a
gɔnɨ kausilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
46 A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kanzɨna masasʉ dididi, kabibiso Kunzi. Pɛtɛlɛ aka kʉwa ndɨ ɓɛ:
47 «Mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓana ɓinisonini na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ iɓusu. Wanɨ ɓata
nɔ aɓɨkya ɓɛ ɓakuɓotisoni?»
48 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓuɓotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka muliɓo, ɓaɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ
ɓɛ ɓagyɨ mbɛyɨ ɓata mino na ɨɓʉ masyɛ makɛɗɛ.

11

Pɛtɛlɛ akatʉmbʉlaga ka Yelusalɛma nɨlɔ igyonosa ndɨ

1 Ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Yudɛa ɓʉkana ndɨ ɓɛ
ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓoboilyini gɔnɨ ɨɓʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
2 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ igoku ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉkɔ* ndɨ, ɓapʉnga na ɨɓʉ
ɓoɗongoso,
3 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wogulyi ɓi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓava-kukusu, malyalyo ɓi pa
yimoti na ɨɓʉ!»
4 Luki limoti, Pɛtɛlɛ apʉnga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓɨnza-ɓɨnza makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ igyonosa ndɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
5 «Ɨmɨ, na ndɨ kalʉmba ka Yɔpa. Kumbuso yi, nahʉmwana ndɨ, ɛgya abɛ nakika
ko nziki, nɨna luki limoti anosyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi
masɨ makwanganya kadwɛ ɓuwobi na ɨmɨ.
6 Nanda ndɨ kʉsɔ yi ɓɨngbangbangba, nʉmɨna ɓanyama ɓa magʉ makwanganya,
nɨɓɔ ɓotutu, nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
7 Nʉkana ndɨ gɔnɨ lɨyʉ anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!›
8 Luki limoti, nosikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki
lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.›
9 Nukonoku ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ Kunzi oɓuɓisoni,
wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.›
10 Igyonosana ndɨ ɓɛyɔ nganga yɨsaa, kumbuso yi, luki li nɨlɔ ɨga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ ɓasaa nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ kɛmaka kotukyoku ka
Kaizalɨa, ɓosiloku ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ta ndɨ mino.
12 Lɨmbɛngɨ-Lotu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ taga na ɨɓʉ nɨ nakɛgʉ na ɓotumo. Ɓomika-mama
nɨɓana maɗɨya ɓana ɓebisoku ndɨ, togulya ka Kuneli.
13 Ɨyɨ atɨtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ malaika apuponilya ndɨ mino ka ndaɓʉ kakɨ, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: ‹Mʉtɨka mʉmbanzʉ ka Yɔpa kamokoku Simoni, nɨnɔ ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
14 Ɨyɨ Simoni amʉɓɨkyaga ɓanʉ makpʉmʉka nɨmɔ amʉpá muhukuso na ɓatʉ ɓa
ndaɓʉ kakʉ ɓasɨ.›
15 Nɨyɔ napʉnga kanzɨna, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atisilya ndɨ mino
ka mambwa.
16 Natamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Yuani oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, ɓamuɓotiso ndɛkɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu›
17 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi utikilyiniku ka ɨzɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ gɔnɨ lɔ atitikilyoku
ndɨ iɓusu, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨnɨkyana ndɨ mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
ɨmɨ sɛ pɨyɛ kʉwa nɨ wanɨ kagya ɓoɗongoso no Kunzi?»

---

* **11:2 11:2** *ɓʉkɔ:* Ɓayuda ɓukusisaga ndɨ ɓambanzʉ kowonisilo ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaboilyini Kunzi.

18 Niyɔ ɓukana ɓɛyɔ, mambɛngi ʉdʉdʉla ndi, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓikya ɓɛ: «A nɛki lingʉnʉ ɓɛ Kunzi uhukwilyini gɔni ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kayikoso ɔɓili, na kainisono na ɔɓili walingʉnʉ.»

Mʉpʉnganagi ma kanisa ya Atiokia

19 Niyɔ Etieni okwo†, ɓapʉnga ndi kaugyogyiso ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ndi, ɓomisikono kʉwa ndi ɓingbwi. Ɓaga ndi, ɓadwɛ kʉ kwa kʉ ka mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓa ndi kaʉɓikyaga Ɓayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi.

20 Luki limoti, luga kaɓʉ, ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndi ɓatʉ ɓa Kipulo na Kulɛnɛ, ɓosila ndi ka Atiokia. Ɓapʉnga kʉwa ndi kanzina na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓanzinaga ndi Ligiliki, na kaʉɓikyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.

21 Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa yimoti na iɓʉ. Kinili, ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓaɓinikyana ndi, ɓamigilya Mombukwono-dosu.

22 Niyɔ ɓatʉ ɓa kanisa ya Yelusalɛma ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ, ɓatika kʉwa ndi Balanaba ka Atiokia.

23 Ngbingo yi ninɔ osilo mino, ina ɓɛyɔ Kunzi uɗukilya ndi mino ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓabaya ndi ɓʉɓʉnga, ogwa magyagya. Utumisa ndi iɓʉ ɓasi mambɛngi kaigwinonogo na Mombukwono-dosu limbɛngi limoti.

24 A ɓɛyɔ, Balanaba a ndi mʉtʉ wongbingbili, mutumo na Limbɛngi-Lotu na baya ɓiɗɛ. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ aɓiniikyana ndi Mombukwono-dosu.

25 Kʉwa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi.

26 Niyɔ amina ndi, ɓaga na iyi ka Atiokia. Kʉsɔ wa syangasʉ simoti iti, ɓamʉmʉkanaga ndi ka kanisa yi niyɔ kʉ, ɓanʉtiwa ɓambanzʉ ɓakpʉ. Ɓapʉnga ndi kaʉmaka ɓaɓiɓya ɓɛ ɓakilisito ka nganga ya mambwa kʉ ɓɛyɔ.

27 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓogyalandʉ ɓotukyoku ndi ka Yelusalɛma ɓodoku ka Atiokia.

28 Ɓemoti kaɓʉ ninɔ ina ndi ɓɛ Agabʉ, amaga ndi, Limbɛngi-Lotu akpamya kaɓikyaga ɓɛ ayʉndi wapʉ ahumatʉ ɓanʉ ɔɓili wasi. Igyonosa ndi ɓɛyɔ aka yɔ ko ngbingo ninɔ Kɔlɔdɛ a ndi mino ngama mudingi wa Lʉma.

29 Ɓaɓiɓya ɓʉkanana ndi ɓɛ mʉtʉ yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ no ngu kaki, apí luki, ɓʉtitikyi ɓamamaɓʉ niɓɔ ɓa Yudɛa.

30 Ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓʉtikilya ndi ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa Yudɛa ɓangyɔ ɓi niɓɔ na Balanaba iɓʉ na Saulo.

12

Ɓamwini Yakɔbɔ, ɓamakya Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ

1 Ko ngbingo yi ninɔ, ngama Ɛlɔdi apʉnga ndi kaugyogyiso ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa kanisa.

2 Akpamya ndi ɓɛ ɓamwi Yakɔbɔ ninɔ mamaki Yuani na dʉkpa.

3 Niyɔ ina ndi ɓɛ Ɓayuda ɓakogwa magyagya ko bulya likpʉmʉka li nilɔ, agwisisa ndi gɔni Pɛtɛlɛ. A ndi ko ngbingo wa yinga niyɔ ɓalyaga mino mukati ɓikofulu.

4 Niyɔ agwi Pɛtɛlɛ, amakya ka bɔlɔkɔ, obisa ndi magbʉta makwanganya dididi ma ɓasʉda ɓakwanganya-ɓakwanganya kaɓuulyogo. A ndi kapa kasombiso kumbusa wa yinga wa Pasika.

5 Ɓa kʉwa ndi kaɓuulyogo Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ aka kʉ, ni kanisa iɗukufini ɓiguɓu kalʉmbilya.

Pɛtɛlɛ opupini ka bɔlɔkɔ

† **11:19 11:19** *niyɔ Etieni okwo:* Ɓidukulaga ndi kaugyogyiso ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ndi kakitaga ɓyanga tɛkɛɓɛ. Kinili, ɓomisikana ndi.

6 Ɛlɔdɨ a kʉwa ndɨ kapa kasombiso na ɓʉgala ɓi, no biti yi nɨyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ wakanga
luga ka ɓasʉda ɓaɓa mʉkanda na ɓaselegeni ɓayɨɓa kanɨ ɓazamʉ ɓanoɓuulyo
mupumi ma bɔlɔkɔ.
7 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu opuponoku ndɨ ɓigbututu, ndaɓʉ yi nɨyɔ
a ndɨ mino yɔ oɓuɓa ndɨ ɓitu. Malaika azʉkʉla ndɨ Pɛtɛlɛ, azuzukiso, aɓɨkya ɓɛ:
«Wamaga ɓɨgala-gala!» Kʉwa wa, ɓaselegeni nɨɓayɔ ɓakanda ndɨ na iɓu maɓɔkʉ
atɨnɨkaga ndɨ.
8 Malaika aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨkandɨla mʉkaɓa, wɨkandɨlaga ɓɛkpakʉ.» Agya ndɨ
ɓɛyɔ aka yɔ. Malaika aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wimokisyo koti kakʉ, weɓyeku.»
9 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ ka bɔlɔkɔ nɨ anaɓɨɓya malaika. Luki limoti, kɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ
nɨlɔ malaika a ndɨ kagya a lɨngʉnʉ. A ndɨ kasɨma ɓɛ nziki. 10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakɨtaga
ndɨ mino lɨgbʉta la mambwa ka ɓasʉda, kumbuso yi nɨlɔ la maɓa, ɓosila kʉwa ndɨ
ka mupumi nɨmɔ ɓagya ndɨ na ɓangwɛyɨ, nɨmɔ ɓaɓyɛgɛ ndɨ mino kaɨnda ka gʉɗʉ.
Mupumi mɔ oukwikana ndɨ nɨ imu aka kambwa kaɓʉ, ɓopupa ndɨ. Ɓisisilogo ko pisi
yimoti ɓɛnɛ, malaika alimikya ndɨ ɓɨpɛlɛ.
11 Niyɔ Pɛtɛlɛ imibo, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nibini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ ambɛ
Mombukwono-dosu atikiku malaika kakɨ kɛkʉlaga ka maɓɔkʉ ka Ɛlɔdɨ, na ka masɨ
nɨɓɔ Ɓayuda ɓo ɓi kapa kɛgya.»
12 Ngbingo yi nɨnɔ ibo mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, aga ndɨ ka Malia, amakɨ Yuani
nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ
kalʉmba.
13 Pɛtɛlɛ oyipa ndɨ holi ka mupumi ma kunzi. Mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Lɔda akpuɗoku ndɨ, kaʉkanɨlya.
14 Iba ndɨ lɨyʉ ka Pɛtɛlɛ, ogwa magyagya kʉgbɛ, kanɨ koukwigʉ mupumi. Ɨga ndɨ
mbangʉ kaʉɓɨkya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ a kunzi kʉ.
15 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wa na ibikyasʉ!» Luki limoti, otiolya ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a
lɨngʉnʉ. Ɓaɓɨkya kʉwa ɓɛ: «A nɛkɨ malaika kakɨ!»
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ a ndɨ asɨ koipa aka holi. Nɨyɔ ɓoukwa kʉwa ndɨ mupumi,
ɓamɨna, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ.
17 Udokisa ndɨ na maɓɔkʉ, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apupisi mino
ka bɔlɔkɔ. Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Muɓikyonikuto gɔnɨ Yakɔbɔ na ɓakilisito ɓagɔgɔ.»
Kumbuso yi, opupa ndɨ, aga ka pa yagɔgɔ.
18 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓasʉda ɓapʉnga ndɨ ɨpʉmbʉ luga kaɓʉ, ɓanuusono ɓɛ: «Pɛtɛlɛ
a yanɨ?»
19 Ɛlɔdɨ apá mʉtʉʉ ɓɛ ɓakɨsɨ ɓɨvaka-vaka, luki limoti nɨ ɓakaminigʉ. Usombisa ndɨ
ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyogo, akpamya ɓɛ ɓulumwisogi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ
ka Yudɛa, aga ka Kaizalɨa, agya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.

Kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ

20 Ɛlɔdɨ ikaga ndɨ no yoko yapʉ na ɓatʉ ɓa mugi ma Tilo na Sidɔna. Ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ kaɨnda kamɨna. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉkanana na Balasɨtɔ, nɨnɔ
oɓuulyaga ndɨ ndaɓʉ ka ngama, kumbuso yi, ɓaga ndɨ kaɨtatanaga na Ɛlodɨ kyɛ malɨlɨ
nɨmɔ ɓalyaga ndɨ otukyogoku ndɨ kʉ kakɨ.
21 Ka lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉkanana ndɨ mino, Ɛlɔdɨ imokisyaga ɓotu ɓaya ɓʉngama, ika ka
ɓuliki kakɨ ɓa ɓʉngama, apʉnga kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ.
22 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓata mʉmbanzʉ
nɔ akanzɨna, a kʉwa lɨyʉ ko kunzi.»
23 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndɨ
kyɛ kapágʉ ndɨ Kunzi ɨbɨba, ugwa ndɨ ɓodulu wakamaga, okwo.
24 Kʉwa wa, Lɨkpʉmʉka ko Kunzi isisilaga ndɨ kʉgbɛ, omisikana ka ɓapa ɓa yasɨ.

25 Niyɔ Balanaba na Saulo ɓama ndi ligubo kaɓu ka Yelusalɛma, ɓiga kuwa ndi pa imoti na Yuani ninɔ ɓamakaga ndi gɔni ɓɛ Maliko.

13

Ɓapunogini Balanaba iɓu na Saulo ka ligubo

1 Kusɔ wa kanisa ya Atiokia, a ndi na ɓogyalandu na ɓowonisilo. Luga kaɓu, a ndi ni: Balanaba, Simioni ninɔ ɓamakaga ndi gɔni ɓɛ Mutu Wopi, Lukio mutu wa Kulɛnɛ, Manaeni ninɔ ɓopinga ndi na ngama Ɛlɔdi Atipasi sɛ kuwa Saulo.

2 Lisyɛ limoti, ɓa ndi kabibiso Mombukwono-dosu ni ɓanoginyo gɔni malili. Kuwa wa, Limbɛngi-Lotu aɓikya ndi ɓɛ: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nilɔ numakaga ndi mino.»

3 Kumbusa koginyo malili na kalumba, ɓubisilya kuwa ndi maɓɔku, ɓupá kuwa ndi ligundu.

Balanaba na Saulo ɓogoni ka Kipulo

4 Kuwa wa, Limbɛngi-Lotu utika ndi Balanaba na Saulo ka lisu la Seleukia. Ku ɓɛyɔ, ɓaɗaka ndi ka bato, ɓaga ko uzu ya Kipulo.

5 Niyɔ ɓosila ka Salami, ɓaɓikyaga ndi mongoni ko Kunzi ka ɓandaɓu ɓaya malumba ka Ɓayuda. Yuani-Maliko a ndi pa imoti na iɓu, anusingyo gɔni ka ligubo.

6 Kuwa wa, ɓakpata ndi uzu wasi, ɓadwɛ ka guɗu wa Pafɔ. Ku ɓɛyɔ, ɓatakanya ndi mukima ɓanɛkɔ ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Bala-Yeso. A ndi Muyuda, ivaga ndi abɛ mugyalandu.

7 Ɓikaga ndi na ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Seligio-Pɔlɔ ninɔ a ndi na yimibo yakpu. Ngama yi ninɔ umaka kuwa ndi Balanaba na Saulo ku kaki, kyɛ a ndi na musasa kaukana likpumuka ko Kunzi.

8 Luki limoti, ɨlima (Isi yo lino li nilɔ ka Ligiliki ni mukpima ɓanɛkɔ) obisa ndi ɗongoso na iɓu, kyɛ kɛgu ndi kapa ɓɛ ngama abailyi.

9 Saulo ninɔ ina ndi gɔni ɓɛ Pɔlɔ, otuma ndi na Limbɛngi-Lotu, anda ɨlima ɓingbangbangba,

10 iyi aka na iyi ɓɛ: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na ɓokoli ɓiɗɛ, wa mutu wa kuɓɔɓɔku kugbɛ! Wakagyigu likpumuka la lingunu! Wasa kuwa ndɛkɛ koɓuna muki ka ɓopisi ɓaya ɓungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino?

11 Hukana, mbiya wanu, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakaguna koloɓu ya mamɔmɔ. Ko ngbingo ɓemoti ɓɛnɛ, wakinigu ɓanu ɓata mangbamu ma mɔni.»

Kolipyagu ɓata ndi, miso apiyo ɨlima ɓipi, ingya ndi ko biti niyɔ yopi. Apunga kuwa ndi kaamama ɓigbagbagba kakisa mutu ninɔ akwanana kakpokyoniso.

12 Niyɔ ngama ina likpumuka nilɔ igyonosa ndi lɔ, aɓinikyana ndi. A ɓɛyɔ, likpumuka ka Mombukwono-dosu atungana ndi pima.

Pɔlɔ na Balanaba ɓogoni ka Atiokia

13 Katukya ka Pafɔ, Pɔlɔ na ɓatu niɓɔ ɓa ndi na iɓu ɓaɗaka ndi ka bato, ɓinda miso ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Ku ɓɛyɔ, Yuani-Maliko usa ndi, iga ka Yelusalɛma.

14 Ɓidukulaga ndi na ligundu kaɓu katukya ka Peliga ɓadwɛ ndi ka Atiokia ninɔ ka Pisidia. Ka Lisyɛ la kimumbiso, ɓogulya ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, ɓikonono.

15 Niyɔ ɓama katangulaga ka kitaɓu ya Mutuu ka Musa na niyɔ ka Ɓogyalandu, ɓangama ɓa ndaɓu ya likungoni yi niyɔ, ɓatika ndi mumbanzu kauɓikya kuwa ɓɛ: «Ɓomika-mama, makika na likpumuka nilɔ utumiso ɓambanzu mambɛngi, makwanana kaɓikya!»

16 Pɔlɔ amaga ndi, ugbuma na maɓɔku, uɓikya ɓɛ: «Hukononi, iɓunu ɓomikya Ɓezaleli na iɓunu ɓatu ɓagɔgɔ niɓɔ mabibisogo Kunzi!

17 Kunzi wa lɨvananzo li nɨlɨ, Kunzi ka Ɓezaleli upunogoni ndɨ ɓotitosu. Umbuwisa
ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino ɓobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndɨ pisi ko
ngu kakɨ.
18 Abɨnɨka ndɨ ɓuti kaɓʉ ka ɨsa ka ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ-ɓakwanganya.
19 Kumbuso yi, olumwisaga ndɨ ɓɛvananza maɗɨya na ɨka ka Kanana. Ava kʉwa
ndɨ giyo kaɓʉ, ʉpá lɨvananza kakɨ ɓɛ iki lisimo kaɓʉ.
20 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga banda ɓamɨya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kʉwa ndɨ ɓotitosu ɓazozi, kadwɛ ko
ngbingo ka mugyalandʉ Samueli.
21 Kʉwa wa, ɓotitosu ɓakʉnga ndɨ ngama. Kunzi ʉpá Saulo nɨnɔ a ndɨ mika Kisi ka
lɨbaba ka Benyamini. Alya ndɨ ɓʉngama ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
22 Kumbuso katʉmba Saulo, Kunzi apá ndɨ Daudi ɓʉngama. Kunzi mombukwana-
dakɨ aɓɨkya ndɨ ko bulya ka Daudi ɓɛ: ‹Naminini Daudi mika Yɛsɛ, nasyɛ lɨmbɛngɨ
kʉ kakɨ, agyaga ndɛkɛ sɨpananɨsɔ kamɨ.›
23 Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikya Ɓezaleli mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Daudi. Mʉtʉ
yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, Muhukuso ka Ɓezaleli.
24 Kambwa Yeso kodoku, Yuani ʉɓɨkyagatʉ ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ ɓɛ ɓoyikosi
yɨgya kaɓʉ, ɓiɓotisiso.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Yuani a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na muliɓo ma ligubo kakɨ, uusaga
ndɨ ɓɛ: ‹Masɨmaga ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ? Ɨmɨ nakɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ makaɓʉndaga. Luki
limoti, ɨyɨ akodoku kumbuso kamɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ
kakɨ.›
26 Ɓomika-mama, iɓunu lɨvananza ka Abalahamʉ na iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ
mabibisogo, Kunzi otikoku ndɨ mongoni ma muhukuso mi nɨma ko bulya kusu.
27 Ɓatʉ ɓa Yelusalɛma na ɓangama kaɓʉ ɓakamibagʉ ndɨ Yeso. Ɓakotombisyagʉ
ndɨ ɓɨnza moɓiso ka ɓogyalandʉ nɨmɔ ɓatangʉlaga ndɨ ka Masyɛ masɨ ma
kimumbiso. Luki limoti, ɓotulyosa ndɨ moɓiso mi nɨmɔ pisi kakɔ ngbanga ka Yeso.
28 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓakɨnagʉ ndɨ mino ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ okwononi ndɨ ɓɛ
ɓamwisisi mino, ɓakʉnga ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ.
29 Nɨyɔ ɓotulyoso masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓasisoku ndɨ katʉkya ka
mʉsalaba, ɓalumbo.
30 Luki limoti, Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, Yeso upuponilyaga ndɨ ɓatʉ niɓɔ ɓɨndaga ndɨ pa imoti
na ɨɓʉ katʉkya ka Galilaya na kadwɛ ka Yelusalɛma. Mbɨya wanʉ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓa kʉwa ɓadɛmʉ kakɨ kambwa ka ɓambanzʉ.
32 Iɓusu takamʉɓɨkyaga kʉwa Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ
ɓotitosu,
33 otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kaɓʉ, apupisa ndɨ Yeso ka mbʉkʉ. Ikpikaga
ka Mambʉ, kʉpakʉkɔ kwa maɓa ɓɛ:
‹Ɨwɛ wa Mikamɨ mʉlʉkʉ yi,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ niitoni kʉwa abakʉ.›
34 Kunzi apupisatʉ ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ koponi. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Namʉpátʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓotu na niɓɔ ɓa lɨngʉnʉ,
nɨmɔ nawanyaga ndɨ Daudi.›
35 Kinili, akaɓɨkya gɔnɨ ka moɓiso magɔgɔ ɓɛ:
‹Wakakwananɨgʉ ndɛkɛ kasa mʉgya-ligubo kakʉ Wotu
kapɔ ka mbʉkʉ.›
36 Ngbingo yi nɨnɔ Daudi a mbɛyɨ ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, agyaga ndɨ mogubo mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kunzi akpamyaga ndɨ mino. Kumbuso yi, okwo, ɓalumba ndɨ ka kpɔlɔ ka
ɓatɨtakɨ, apɔ.

37 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, kapɔgʉ ndɨ ɨyɨ.
38 Ɓomika-mama, wiboni ambɛ: Na lɨsyɛ li nɨlɨ, minisono na mʉpɨlya pisi ka Yeso.
Gʉtʉgʉ mʉtʉʉ ka Musa aka kakwananagʉ ndɨ kamʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
39 Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaya Yeso, inisononi na ɓungbingbili.
40 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ kyɛ kamusilyonito nɨlɔ ikpikaga ka ɓakɨtaɓʉ ka
ɓogyalandʉ ɓɛ:
41 ‹Iɓunu ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mɨ!
Kyɛ, ɨmɨ, nakamʉgyɨlya lɨkpʉmʉka lɨmbanga,
ɓakamʉtʉmbʉlyaga yi, makaɓɨnɨkyanɨgʉ!›»
42 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓopupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba, ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ
ɓɨgɨlyɨtɔ ɓata mʉtʉʉ mi nɨmɔ aka mɔ ka Lɨsyɛ la kimumbiso nɨlɔ akodoku.
43 Kumbusa wa musilyoni, Ɓayuda ɓudingi na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ka kanisa
ka Ɓayuda, ɓaɓyɛ ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓananzɨna na ɨɓʉ, ɓanutumiso mambɛngɨ
ɓɛ ɓakosonononitɔgʉ na mazɨyɔ ko Kunzi.
44 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, ɓambanzʉ banda ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kaʉkana lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.
45 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉmɨna ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɛyɔ, ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ.
Ɓapʉnga kʉwa ndɨ koyikoso di masɨ nɨmɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga, ɓaɓuɓiso ɓitu.
46 Kʉwa wa, Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓʉɓɨkya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ ɓɛ:
«Okwononi mbɛyɨ ɓi ɓɛ ɓamʉɓɨkyagɨ iɓunu Ɓayuda lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Yɛkɨ
makɛgʉ kabaɨlya, manɨmɨna ɓɛ makokwononigʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, kinili,
iɓusu takaaga kʉwa miso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
47 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu atɨkpamya ndɨ ɓɛ:
‹Nʉpʉnaga ndɨ kaiko ɓʉngbanganya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso
kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.›»
48 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓogwa
magyagya. Ɓobibisa ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu. Ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi
ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓabaɨlya ndɨ.
49 Lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu ɨtʉlyana ndɨ ka mutili mi nɨmɔ masɨ.
50 Luki limoti, Ɓayuda ɓuvikimosaga kʉwa ndɨ ɓoko nɨɓɔ ɓakimibisikono ka
ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisono ka ɓagʉɗʉ.
Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyagya kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓukpumyo kʉ kaɓʉ.
51 Ɓaga ndɨ nɨ ɓanɨbʉmaga lɨɓungu la ɓakagba kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ
ina ɓɛ Ikonio.
52 Kʉ ka Atiokia kʉ, ɓaɓɨɓya ɓotigala ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya na Lɨmbɛngɨ-
Lotu ɓɨɗɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Kʉ ka Ikonio kʉ, Pɔlɔ na Balanaba ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda. Mʉnzɨna kaɓʉ ʉdwa ndɨ ɓambanzʉ mambɛngɨ, ɓatʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ,
iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda.
2 Luki limoti, Ɓayuda nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉ, ɓuvikimosogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
ndɨ Ɓayuda kaʉmʉya nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ.
3 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓika ndɨ mututu manda ka Ikonio. Ɓa
ndɨ ɓakɨgʉmya ka Mombukwono-dosu, ɓanzɨnaga ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
Ɨyɨ Mombukwono-dosu ʉpá ndɨ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na

13:51 **13:51** Wanda ka Luka 10:11.

mokingyosi. Owonisa ndɨ gɔnɨ ɓɛ nɨlɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya mazɨyɔ kakɨ a ndɨ la lɨngʉnʉ.
4 Kʉsɔ wa gʉɗʉ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ: liɗu limoti a ndɨ ka nakpangbala ka Ɓayuda, lagɔgɔ ka ɓatʉtʉmbwa.
5 Ɓayuda, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda pa imoti na ɓangama kaɓʉ, ɓʉkanana ndɨ kaugyogyiso Pɔlɔ na Balanaba na kaʉmwɔ na matamʉ.
6 Nɨyɔ Pɔlɔ na Balanaba ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapɨkɨta ndɨ miso ya ɓagʉɗʉ ɓa Likaonia ɓi nɨɓa: Lusetula, Delibe na ɓuwobi-ɓuwobi yi.
7 Kʉ ɓɛyɔ, ɓidukulaga ndɨ gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lusetula

8 Kʉ ka Lusetula, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ, kakpakyanagʉ.
9 Lɨsyɛ limoti a ndɨ kamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna. Pɔlɔ anda kʉwa ndɨ ɓɨngbangbangba, ɨna ɓɛ a na baya nɨyɔ akwanana kahukuso.
10 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wamaga!» Alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, amaga, apʉnga kakpakyana.
11 Nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa Likaonia ɓɨna nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ lɔ, ɓapamɨkanaga ndɨ na lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛ: «Ɓokunzi ɓiitini abɛ ɓambanzʉ, ɓosiliniku kʉnʉ ku kusu.»
12 Ɓalʉka ndɨ Balanaba ɓɛ Zeusi, Pɔlɔ ɓɛ Elime*, kyɛ ɨyɨ nɔ anzɨnaga ndɨ.
13 Kumu ɓemoti ka Zeusi odoku ndɨ kunzi wa mupumi ma gʉɗʉ na ɓangɔmbɛ ɓomumu ɓi ɓubongogini maʉwa. Ɓʉkanana ndɨ na ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓupíku ɓatʉtʉmbwa ka apɛpɛ.
14 Luki limoti, nɨyɔ Balanaba na Pɔlɔ ɓʉkana mongoni mi nɨmɔ, ɓɨyɨɓaga ndɨ ɓotu, ɓɨnda kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala luga wa ambaza ka ɓambanzʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
15 «Ɓomika-mama, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya ɓɛyɔ? Iɓusu ta ɓambanzʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ. Kika nɨ takamʉɓɨkyaga Mongoni Manza a kyɛ wosoni makpʉmʉka ma gbalɨ, mamigilyoku Kunzi walɨngʉnʉ nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
16 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, Kunzi ʉsa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ kagya ɓɛyɔ ɓɨnaga ndɨ mino.
17 Luki limoti, Kunzi kasagʉ ndɨ kaiwoniso pisi kagya ɓʉnza. A ɓɛyɔ, amulukusyaga mbwayɨ, amʉpá masɔlɔ ma ɓotiko ka ɓongbingo ɓi, amʉpá malɨlɨ, amutumisa na magyagya ɓɨɗɛ.»
18 Gʉtʉgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓa ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka kaʉɓɨkya ɓambaza ɓɛ ɓakupónitɔgʉ apɛpɛ.
19 Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Atiokia na Ikonio, ɓavikimosaga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓayipaga ndɨ Pɔlɔ na matamʉ, ɓaluto kunzi wa gʉɗʉ, ɓanasɨma ɓɛ okwini.
20 Luki limoti, nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, Pɔlɔ amaga ndɨ, ɨga ka gʉɗʉ. Ɓʉgala ɓi, ɓaga ndɨ na Balanaba ka Delibe.

Pɔlɔ na Balanaba ɓigini ka Atiokia

21 Pɔlɔ na Balanaba ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ wa Delibe, ɓinisono na ɓaɓɨɓya ɓudingi. Kumbuso yi, ɓɨga ndɨ ka gʉɗʉ wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia nɨnɔ kʉ ka Pisidia.
22 Kʉ ɓɛyɔ, ɓutumisa ndɨ ɓaɓɨɓya mambɛngɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya. Ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: «Tokwononi kakɨtaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi kambwa kaingyo ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

---

* **14:12 14:12** Ka kanisa ka Ɓagiliki, Zeusi a ndɨ lino ka ngama ka ɓokunzi, Elime nɨlɔ ka atʉtʉmbwa kaɓʉ.

23 Pɔlɔ na Balanaba ɓuɲpuɲilyaga ndi ɓazɛɛ ka ɓakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalumba na koginyo malili, ɓubisa ndi ka maɓɔku ka Mombukwono-dosu niɲɔ ɓaɓiɲikyana ndi.
24 Kumbuso yi, Pɔlɔ na Balanaba ɓakitanaga ndi ka iwili ya Pisidia, ɓadwɛ ka Pamufilia.
25 Buɓikyaga ndi gɔni ɓambanzu Likpumuka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, ɓaga ndi ka Atalia.
26 Katukya wa, ɓaɗaka ndi ka bato, ɓiga ka Atiokia, ku, ɓubisa ndi mino ka maɓɔku ko Kunzi ka ligubo nilɔ ɓa ndi ni ɓogyini.
27 Niyɔ ɓosila ndi ka Atiokia, ɓumumula ndi ɓatu ɓa kanisa, ɓutumbulyaga masi nimɔ Kunzi ugyilya ndi. Butumbulyaga gɔni ɓɛyɔ Kunzi uhukwilya ndi mino ɓatu niɓɔ ɓakɛgu ndi Bayuda mupumi ma baya.
28 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndi ɓata ɓindi pa imoti na ɓaɓiɓya.

15

Bambanzu ɓakagya ɓoɗongoso ko bulya simuisɔ

1 Batu ɓemoti-ɓemoti ɓotukyoku ndi ka Yudɛa, ɓosya ka Atiokia. Ku ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kautiwa ɓatu niɓɔ ɓabaya ndi ɓɛ: «Makikusisi muɗɔngɔni ɓɛyɔ mutuu ka Musa aɓikya mino, makakwananigu kainisono na muhukuso.»
2 Likpumuka atukya ndi ka ɓakpiɓa, Pɔlɔ na Balanaba ɓapunga ndi kasaana na ɓatu ɓi niɓɔ. Bukanana kuwa ndi ɓɛ Pɔlɔ, Balanaba pa imoti na ɓatu ɓagɔgɔ luga kaɓu ɓaɗaki ka Yelusalɛma kainzinzinyoku pa imoti na ɓatutumbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ko bulya likpumuka li nilɔ.
3 Ka ligundu li nilɔ, kanisa upá ndi makpumuka nimɔ okwononi kabiniika ɓuti kaɓu. Bakitanaga ndi ko giyo ya Foinikia na Samalia, ɓanatumbulaga ɓɛyɔ ɓatu niɓɔ ɓakɛgu ndi Bayuda ɓabaya ndi mino Kunzi. Mongoni mi nimɔ upá ndi ɓakilisito magyagya kugbɛ.
4 Niyɔ ɓosilo ka Yelusalɛma, kanisa, ɓatutumbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓutilya ndi. Kuwa wa, ɓutumbulyaga ndi masi nimɔ Kunzi ugyilya ndi.
5 Luki limoti, Bafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓabaya ndi, ɓamaga ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Okwononi ɓɛ ɓatu niɓɔ ɓabaya ni ɓakɛgu Bayuda ɓikusisi, ɓukpamya kagya mutuu ka Musa.»
6 Kuwa wa, ɓatutumbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓamumukana ndi kakpima likpumuka li nilɔ.
7 Niyɔ ɓagya ɓoɗongoso ɓindi, Pɛtɛlɛ amaga ndi, iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Bomika-mama, makaiba ɓɛ Kunzi epunogoni ndi ndɛli aka luga kunu kaɓikyaga Mongoni Manza ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Bayuda, ɓɛ kyɛ ɓukani, ɓabailya.
8 Kunzi niɲɔ ibaga mambɛngi ka ɓambanzu, owoniso ɓɛ uhukwilyoni ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Bayuda pisi kaupá Limbɛngi-Lotu, muɗɔngɔni ɓɛyɔ atipá ndi mino gɔni iɓusu.
9 Iyi kamakyagu ndi libaba luga kusu na iɓu, oɓuɓisa ndi mambɛngi kaɓu ɓitu kyɛ ɓaboilyoni.
10 Mbiya wanu, ko bulya iki yɔ makɛgu mino kaɓanga Kunzi? Makapa kaubinikiso ɓaɓiɓya ɓuti ɓa likumbogi nilɔ iki ɓotitosu, iki iɓusu ɓamombukwono-dosu takakwananigu ndi kabiniika?
11 A ɓɛyɔ, ta na baya ambɛ tinisana na muhukuso pisi ka iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso muɗɔngɔni abɛ iɓu.»
12 Kuwa wa, ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ndi wa ɓadakyana ndi ɓiwo. Bapunga ndi kamukana Pɔlɔ iɓu na Balanaba ɓɛyɔ ɓa ndi mino katumbulaga mokingyosi masi

na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓagya ndɨ ko ngu ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
13 Nɨyɔ ɓama kanzɨna, Yakɔbɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, imukononi mbɛyɨ!
14 Simoni atitumbulyogini ɓɛyɔ Kunzi uɓuulyaga ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, kyɛ ɨpʉnɨlyagɨ lɨvananza limoti luga kaɓʉ.
15 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a mʉɗɔngɔnɨ na mʉnzɨna ka ɓogyalandʉ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
16 ‹Kumbusa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, nigokuto ndɛkɛ,
nomosa ndɛkɛ ɓata ndaɓʉ ka Daudi nɨyɔ oɗukana ndɨ,
nopikatʉ ndɛkɛ ɓata,
nomosa ɓɨgbʉ,
17 kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, ɓatʉ ɓa mababa masɨ nɨmɔ nɨpʉnɨlyaga ndɨ, ɓiki ɓatʉ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛyɔ,
oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ndɛlɨ.›»
19 Yakɔbɔ idukulaga ndɨ kanzɨna ɓɛ: «Kinili, ɨmɨ, na na mʉtamanagɨ ambɛ kokwononigʉ kauɓukutisilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓamigilyoku Kunzi nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda makpʉmʉka nganga.
20 Luki limoti, okwononi tukpikilyi ɓɛ: ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉpága ka ɓokunzi, ɓasɨ ɓʉɗanda, ɓakulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini ɓasɔngʉ ikanɨ kalya ɓangʉ
21 A ɓɛyɔ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓambanzʉ ɓopungoni ndɨ kaɓɨkyaga Mʉtʉʉ ka Musa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, ɓikaga ndɨ katangʉlaga gɔnɨ Mʉtʉʉ mi nɨmɔ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda.»

Ɓutikilyini ɓakilisito ɓa Atiokia balʉwa

22 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa, ɓazɛɛ ɓa kanisa na kanisa wasɨ ɓʉkanana ndɨ kaʉpʉnaga ɓambanzʉ luga kaɓʉ, na kaʉtɨka pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ka Atiokia. Ɓapʉnaga ndɨ Yuda nɨnɔ ɨna ndɨ gɔnɨ ɓɛ Balisaba na Sila. Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa kinisono luga ka ɓakilisito.
23 Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ na balʉwa yi nɨmʉ:
«Iɓusu ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa tamumuusogitɔ iɓunu ɓomomosu ka baya nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kʉ ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.
24 Tukoni ɓi ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyi ɓi kʉnʉ nɨ takukpomyigʉ, ɓɨndo ɓi kamugbomiso na kamunzingimoso ɓamʉ na mʉnzɨna kaɓʉ.
25 Kinili, tukononi ɓi pa imoti kaʉpʉnaga ɓambanzʉ na kamʉtɨkɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana pa imoti na ɓomomosu ɓa lɨmbɛngɨ ɓɛyɔ ka Balanaba na Pɔlɔ,
26 ɨɓʉ ɓapóni ɔɓɨlɨ kaɓʉ kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
27 Tamutikilyito gɔnɨ Yuda na Sila. Ɨɓʉ ɓɔ ɓamʉtʉmbʉlyaga ɓɨngbanganya mongoni mi nɨmɔ tamukpikilyi mɔ.
28 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu pa imoti na iɓusu tini ɓi ɓɨnza ɓɛ takamubinikisoni ɓata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti, mokwononi kagya ɓɛ:
29 Makolyonitɔgʉ makɔlɔ ka ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága abɛ apɛpɛ ka ɓokunzi, makolyonitɔgʉ ɓangʉ, makulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini ɓasɔngʉ, wosoni ɓʉɗanda. Makagya ɓɛyɔ, iba mogyini ɓɨnza. Tamumuusogito ɓata.»
30 Ka muliɓo, Pɔlɔ, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila ɓatʉkya ndɨ, ɓaga ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓakilisito ɓasɨ, ɓʉpá balʉwa yi nɨnɔ.
31 Nɨyɔ ɓatangʉlaga ndɨ, ɓogwa magyagya, mambɛngɨ utumo.

15:20 15:20 Wanda ka Ɓalawi 17:10-16; 18:6-18.

32 Yuda na Sila niɓɔ ɓa ndɨ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓogyalandʉ, ɓutumisa ndɨ
ɓakilisito mambɛngɨ na ɓumomoso ka baya pisi ka mʉnzɨna dididi.
33 Ɓagya mbɛyɨ ɓata ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ. Kumbuso yi, ɓakilisito ɓʉpá ndɨ
lɨgʉndʉ ka mazɨyɔ kaɨga ka ɓatʉ niɓɔ ɓutikoku ndɨ. [
34 Luki limoti, Sila ɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo kʉ ɓɛyɔ.]
35 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ mbɛyɨ ɓata mino ka Atiokia kʉ. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓikaga ndɨ kowonisilo na kaɓɨkyaga pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi lɨkpʉmʉka
ka Mombukwono-dosu.

Pɔlɔ ɓosononini na Balanaba

36 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ Balanaba ɓɛ: «Tɨgɨ kaʉndaga
ɓakilisito ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ kʉ taɓɨkyaga ndɨ mino mongoni ko Mombukwono-dosu,
tiniku mbɛyɨ ɓɛ ɓa ɓʉ.»
37 Balanaba a ndɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓaga pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ
Malɨkɔ.
38 Luki limoti, Pɔlɔ akya ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, kyɛ ɨyɨ Yuani ʉsa ndɨ ɓɨgbʉ ka
Pamufilia, akya ndɨ kaɨnda pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo.
39 Pɔlɔ na Balanaba ɓadwanana ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓasanana ndɨ mino.
Balanaba ava kʉwa ndɨ Malɨkɔ, ɓaɗaka ka bato, ɓaga ko uzu wa Kipulo.
40 Nɨyɔ ɓakilisito ɓʉlʉmbɨlya, Pɔlɔ ava kʉwa ndɨ ɨyɨ Sila, ɓaga.
41 Ɓakɨtanaga ndɨ luga wa iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia. Kʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ utumisa
ndɨ ɓatʉ ɓa makanisa mambɛngɨ.

16

Timotio ɓogoni pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila

1 Pɔlɔ osila kʉwa ndɨ ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉɓɨɓya
ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Timotio. Amakɨ a ndɨ Waɓayuda, na a ndɨ nɨ aɓinikyonini
Kunzi, luki limoti, abakɨ a ndɨ ɨyɨ Mugiliki.
2 Ɓakilisito niɓɔ ɓikaga ndɨ ka Lusetula na ka Ikonio ɓabɨbaga ndɨ Timotio kʉgbɛ.
3 Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓiki kakpakyanaga na ɨyɨ. Akusiso kʉwa ndɨ kyɛ Ɓayuda ɓikaga
ndɨ ka iwili yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ abakɨ a Mugiliki.
4 Ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ niɓɔ ɓakɨtaga ndɨ mino, ɓikaga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ
nɨmɔ ɨpá ndɨ na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Yelusalɛma. Ɓʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ
ɓaɓyɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
5 Makanisa isisilaga kʉwa ndɨ kangata ka baya, ɓaɓɨɓya ɓonobwa masyɛ masɨ.

Ɓamokini Pɔlɔ ka Makedonia

6 Pɔlɔ na ɓatʉ niɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso, ɓakɨtanaga ndɨ pisi aka ko giyo ya Fuligia na
Galatia, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpakya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili
ya Azia.
7 Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Misia, ɓakɨngɨla kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti,
Lɨmbɛngɨ ka Yeso ʉpakya.
8 Kinili, ɓakɨtanaga kʉwa ndɨ pisi ka Misia, ɓosya ka Tolowasi.
9 No biti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki. Amɨna ndɨ Mumakedonia ɓemoti wakamaga
kambwa kakɨ, anɨtatanaga na ɨyɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Kikiliki, tisingyokuto gɔnɨ kʉnʉ ka
Makedonia!»
10 Kumbuso wo nziki yi nɨyɔ, takɨsa ndɨ kaaga ɓɨgala ka Makedonia. A ɓɛyɔ, ta
kʉwa ndɨ nɨ tibini ɓɛ Kunzi nɔ atimoki kaɨnda kaɓɨkyaga Mongoni Manza kʉ ɓɛyɔ.

Ludia aɓinikyonini Mombukwono-dosu

11 Kʉwa wa, taɗaka ndɨ ka bato, tatʉkya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa
Samotilake. Ɓʉgala ɓi, tosila ndɨ ka Nɛapoli.

12 Katʉkya kʉ, taga ndɨ ka Filipi nɨnɔ gʉɗʉ wa mambwa ka iwili ya Makedonia.
Ɓalʉma ɓɔ ɓandaga ndɨ gʉɗʉ yi nɨnɔ. Tagya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.
13 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, topupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, taga ka mutili mo liɓo. A
ɓɛyɔ, ta ndɨ kasɨma ambɛ tatakanyatʉ pa ya malʉmba. Tikonono kʉwa ndɨ, tapʉnga
kanzɨna na ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
14 Lugo ko ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓemoti a ndɨ Waɓatuatɛla, ina ndɨ ɓɛ Ludia. Agabaga ndɨ
ɓotu ɓayangbʉngbʉ ɓaya lɨgabʉ lapʉ, anaɓanga Kunzi. Muko yi nɨnɔ atɨmʉkanagatʉ
ndɨ, Mombukwono-dosu ahukwa ndɨ lɨmbɛngɨ ɓikpo kaʉkana ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɔ
Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ.
15 Kumbuso yi, iɓotisisa ndɨ na ndaɓʉ kakɨ. Atitikisyo, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makɨna ɓɛ
naɓinikyonini Mombukwono-dosu ka lɨngʉnʉ, doniku kaiko kʉ kamɨ.» Otiwolya ndɨ
ɓɨndɔndɔlɔndɔ.

Ɓagwini Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ka bɔlɔkɔ

16 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino kaɨnda ka malʉmba, mʉgya-ligubo
ɓemoti muko yi atikpuɗoku ndɨ. Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
nɨlɔ awonisilaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ. Ɓugyalandʉ ɓi
nɨɓɔ ʉpága ndɨ ɓambʉkwakɨ ɓuyi ɓudingi.
17 Apʉnga ndɨ katɨɓɨɓya iɓusu na Pɔlɔ, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓana ɓa
ɓagya-ligubo ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. Ɓakamʉwanya pisi nɨyɔ makwanana mino
kainisono na muhukuso.»
18 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, agyaga kʉwa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ka muliɓo, lɨmbɛngɨ
akundumana ndɨ Pɔlɔ, oyikono, ɨyɨ aka na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ko lino
ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo ka muko yi nɨmʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ aka ndɨ ɓindeɗe.
19 Nɨyɔ ɓamombukwana muko yi nɨnɔ ɓɨna ɓɛ ɨzangɨya kaɓʉ osyini, ɓugwi kʉwa
ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila, ɓupupisa ka pa yangba kambwa ka ɓangama.
20 Ɓusilisa ndɨ kambwa ka ɓazozi ka Ɓalʉma, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓa Ɓayuda,
ɓaputini gʉɗʉ kusu.
21 Ɓakowonisilo yɨgya yi nɨyɔ iɓusu Ɓalʉma takoɓingisyogigʉ ikanɨ kagya yi.»
22 Kʉwa wa, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ambaza wa ɓɨkpɛkɨ-
kpɛkɨ ko bulya ka Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila. Ɓazozi ɓakpamya ndɨ ɓɛ ɓʉnyʉ ndumbu, ɓʉtɨnɨ
pimbo.
23 Nɨyɔ ɓupa kaʉkʉɓa, ɓʉɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ, ɓakpamya zamʉ ɓɛ uɓuulyogi ɓɨnza.
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakpamya ndɨ mino zamʉ ɓɛyɔ, ʉmakya ndɨ ka kasɔ ka pa
yakpwɔ, ʉmakyaga magʉ ka kpʉkpʉ.
25 Lugo wo biti, Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓa ndɨ kalʉmba, ɓanɨmbɨla kabibiso Kunzi nɨ ɓatʉ
ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ɓanʉmʉkana.
26 Ko ngbingo ɓemoti aka, azigizo wapʉ azʉkʉla ndɨ muɓumbe ma ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ.
Wa aka wa, pumi yasɨ oukwikanaga ndɨ, ɓaselegeni ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa bɔlɔkɔ ɓatɨnɨkaga
ndɨ ɓitututu.
27 Nɨyɔ zamʉ ozuzuko, ɨna ndɨ pumi ɓikpokpo, anyɔ kʉwa sabɨ kakɨ ɓɛkyɛ ɨmwɨ
kyɛ a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ɓokyogini.
28 Luki limoti, Pɔlɔ apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Wakimwonitɔgʉ, ta ɓasɨ wa aka wa!»
29 Kʉwa wa, zamʉ nɔ akʉnga ndɨ tala, ogulyo ɓɨgala-gala ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, ogwa
ndɨ kambwa ka Pɔlɔ na Sila nɨ nzʉyɨ anatwa ɓɨkyakyakya.
30 Kumbuso yi, upupisa ndɨ, umuusa ɓɛ: «Iɓunu ɓababa, okwononi ɓɛ nagyɨ ɓʉnɨ
kainisono na muhukuso?»
31 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na
muhukuso, ɨwɛ pa imoti na ndaɓʉ kakʉ.»

32 Kʉwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamʉ ʉva ndɨ, ʉsʉkʉsa ɓapwayɨ ɓɨngɔ. Wa aka wa, ɓaɓotisa ndɨ, ɨyɨ pa imoti na ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ.
34 Kumbuso yi, aga ndɨ na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila kʉ kakɨ, ʉpá malɨlɨ. Alʉkʉ nɔ pa imoti na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓogwa ndɨ magyagya, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini Kunzi.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓangama ka ɓazozi ɓʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ kaɓɨkyoku zamʉ ɓɛ usisi.
36 Zamʉ atʉmbʉlyaga ndɨ Pɔlɔ mongoni mi nɨmɔ ɓɛ: «Ɓazozi ɓotikiku mayʉ ɓɛ namusisi. Mbɨya wanʉ, makwanana kʉwa kopupo, maga na mazɨyɔ.»
37 Luki limoti, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ɓɔ ɓɛ: «Ɓatitinisisi ɓi fimbo ka pa yangba nɨ ɓakatisombisigʉ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ. Wɨna sɛ ta ɓomikya Ɓalʉma. Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakapa katipupiso ɓɨpɛlɛ? Kigyonosigʉ! Ɓodukuno nɨ ɨɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi katipupiso yi!»
38 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨga ndɨ, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓangama lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ na Sila ɓa ɓomikya Ɓalʉma, ɓaɓanga ndɨ ɓɨnyɛ.
39 Kʉwa wa, ɓodoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨɓʉ, ɓusiso. Kumbuso yi, ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓopupi ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
40 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ na Sila ɓopupa ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, ɓɨnda ka ma Ludia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓɨnanana ndɨ na ɓakilisito, ɓutumisa mambɛngɨ, kumbuso yi, ɓaga ndɨ ɨɓʉ.

17

Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓanaga ka Tesalonika

1 Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila ɓaga ndɨ pisi ka gʉɗʉ wa Amufipoli na Apɔlɔnia, ɓosila kʉwa ndɨ ka Tesalonika kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino na ndaɓʉ ya malʉmba.
2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Pɔlɔ agyaga ndɨ mino kambwa, ogulya ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Ka Masyɛ ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndɨ kagya ɓoɗongoso na ɨɓʉ kʉ ko bulya Moɓiso Motu.
3 Ikaga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anowoniso ɓɛ okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbʉkʉ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Yeso yi nɨnɔ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya kakɨ, ɨyɨ nɨ Kilisito.»
4 Nɨyɔ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabaya ndɨ, ɓaɓyɛ kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Sila. Ɓagiliki ɓudingi nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓoko ɓakpʉ ɓakinisono, ɓabaya ndɨ gɔnɨ.
5 Luki limoti, Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ. Ɓʉpʉnaga ndɨ na lɨgʉndʉ ɓawanza ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓayɨgya yanyɛ. Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ ambaza wasɨ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, ɓaga ndɨ ka ndaɓʉ ka Yasoni kakɨsa Pɔlɔ na Sila ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓupupisi ko misa ka ɓambanzʉ.
6 Yɛkɨ ɓakʉmɨnagʉ ndɨ, ɓaga kʉwa ndɨ na Yasoni pa imoti na ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓɨdaɗa-daɗa ko misa ka ɓangama ɓa gʉɗʉ nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaputini ɔɓɨlɨ wasɨ, mbɨya wanʉ, ɓodwiniku kʉwa gɔnɨ wanʉ,
7 Yasoni nɔ utilyi ɓi kʉ kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ngama mudingi wa Lʉma kyɛ ɓakaɓɨkya ɓɛ atʉ na ngama wagɔgɔ nɨnɔ ina ɓɛ Yeso.»
8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉtʉla ndɨ ɓatʉ ɓakpʉ na ɓangama ɓa gʉɗʉ,
9 ɓusiso kʉwa ndɨ Yasoni nɨ ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gʉɗʉ wa Bɛlɔya

10 Nɨyɔ biti olipyo, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ na Sila ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Bɛlɔya. Nɨyɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓaga ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
11 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓa ndɨ ɓanza kaʉkɨtaga Ɓatesalonika. Ɓa ndɨ kabaɨlya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na mʉsasa makpʉ. Masyɛ masɨ, ɓakpɨmaga ndɨ Moɓiso ɓɛkyɛ ɓibi ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ la lɨngʉnʉ.

12 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabaɨlya ndɨ. Luga ka Ɓagiliki, ɓoko ɓakinisono na ɓalʉkʉ
ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ gɔnɨ.
13 Nɨyɔ Ɓayuda ɓa Tesalonika ɓʉkana ɓɛ Pɔlɔ akaɓɨkyaga gɔnɨ Mongoni Manza ko
Kunzi ka Bɛlɔya, Ɓaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga gɔnɨ kapá ɨpʉmbʉ na kauvikimosogo
ɓambaza ka ɓambanzʉ.
14 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndɨ Pɔlɔ miso yo liɓo lidingi, luki
limoti, Sila na Timotio ɓasɨkana mbɛyɨ ndɨ ɨɓʉ wa aka wa.
15 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndɨ ka gʉɗʉ wa Atɛnɛ. Kumbuso yi,
ɓigoku ndɨ ka Bɛlɔya na mayʉ nɨmɔ Pɔlɔ utikilyoku ndɨ Sila ɨɓʉ na Timotio ɓɛ ɓɨndɨ
katakanya ɓɨgala-gala.

Pɔlɔ a kʉwa ka Atɛnɛ

16 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kaɓʉndaga Sila na Timotio ka Atɛnɛ, a ndɨ no
kumbu kʉgbɛ kyɛ gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakɨgʉmya ka gbɨlitɔ.
17 Agyaga ndɨ ɓoɗongoso na Ɓayuda na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓangaga ndɨ Kunzi
kʉsɔ wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ka ɓapa ɓaya musilyoni, ikaga ndɨ na ɓoɗongoso masyɛ
masɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓosilyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
18 Ɓatʉ ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka liɗu ka Ɓɛpikulio na ka Ɓasitoiko, ɓapʉnga
ndɨ ɓoɗongoso na ɨyɨ. Ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓuusaga ndɨ ɓɛ: «Tongolobi mʉna
a mbɛyɨ kapa kaɓɨkya ɓʉ?» Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Akainisono abɛ a mʉɓɨɓɨkya
wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ɓa ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na ɓɛyɔ opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ.
19 Ɓava kʉwa ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Pa Yidingi nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Alɨyɔpagɔ»,
ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakwananatʉ katɨtʉmbʉlya isi ya mʉtʉʉ mambɨya nɨmɔ wakapá?
20 Wakatɨɓɨkyaga makpʉmʉka mo di. Ta nɛkɨ kapa kaiba ambɛ nɨyɔ yasɨ isi yi nɨ
ɨkɨ.»
21 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa Atɛnɛ ɓasɨ pa imoti na ɓobiko nɨɓɔ ɓikaga luga kaɓʉ ɓokitisaga
ndɨ ɓongbingo kaɓʉ ɓayasɨ kaɓɨkyaga na kaʉkana ɓomongoni ɓayambɨya.
22 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaga ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Alɨyɔpagɔ wa, ɨyɨ aka
ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Atɛnɛ, nakaɨna abɛ maɓaɨpá ko ɓokunzi kʉgbɛ.
23 A ɓɛyɔ, wa no ɓi mino kalingyo gʉɗʉ kunu, nɨnagatʉ ɓi ɓapa nɨɓayɔ mubibisogo
mino ɓokunzi kunu. Ninito ɓi gɔnɨ gbɔgbɔ yimoti nɨ ɓokpikini mino ɓɛ: ‹A ko
bulya ko kunzi yi nɨnɔ takamibogigʉ.› Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni ka nɨnɔ
mabibisogo nɨ makɛgʉ kamibo.
24 Kunzi yi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, ɨyɨ nɔ a Mombukwana lɨsyɛ
na lɨtɔmbʉ, kikogigʉ na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓopikogo.
25 Kɛgʉ na nza yi ɓɛ ɓambanzʉ ɓaguguɓyi abɛ kika na yangya. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ ʉpága
ɓatʉ ɓasɨ ɔɓɨlɨ, muyukumi na makpʉmʉka masɨ.
26 Katʉkya ka mʉmbanzʉ ɓemoti, agya ndɨ mababa ka ɓambanzʉ kyɛ ɓiki ka ɔɓɨlɨ
wasɨ. Ubisilyaga ndɨ ɓongbingo na lɨlɨ ka ɓogiyo.
27 Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓakɨsɨ. Gʉtʉgʉ ɓakiko kakɨsa nɨ
ɓakazakaɗaga, ɓakwananatʉ aka kamɨna. Wɨna sɛ, Kunzi a ɓuwobi na iɓusu ɓasɨ
yɨkaka-yɨkaka.
28 A ɓɛyɔ:
‹Ta na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ, tanɨgyɨgyɨlya na takaidukulogo kaiko na ɔɓɨlɨ.›
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓemoti-ɓemoti ka ɓayoko kunu ɓaɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Ta gɔnɨ iɓusu ɓomikakɨ.›
29 Yɛkɨ ta ɓomiko Kunzi, takikonitɔgʉ na tamanaga ambɛ akwanana kaika mʉɗɔngɔnɨ
abɛ kunzi yi nɨnɔ ɓagyaga na ɔlɔ, na ngwɛyɨ ikanɨ lɨtalʉ nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagya na
ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.

30 Luki limoti, Kunzi kɛgʉ ɓata kaanda ɓongbingo niɓɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino ko biti. Mbɨya wanʉ, akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓogiyo ɓayasɨ ɓɛ ɓoyikosi mambɛngɨ.
31 A ɓɛyɔ, obisoni lɨsyɛ nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ka ɓungbingbili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ apʉnaga ndɨ. Apupisa ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛkyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ mʉtʉ yi ɨyɨ nɨnɔ.»
32 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ ananzɨna ko bulya yipupa ka mbʉkʉ, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓapʉnga ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tʉmʉkanatʉ ɓanʉ mbɛyɨ ɓata lɨsyɛ lagɔgɔ.»
33 Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ.
34 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Kunzi. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Dionisi, mʉtʉ ɓemoti wa Alɨyɔpagɔ, muko ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Damali na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓata.

18

Pɔlɔ a kʉwa ka Kolito

1 Kumbusa wa nɨyɔ, Pɔlɔ atʉkya ndɨ ka Atɛnɛ, aga ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kolito.
2 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ Muyuda ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Akila. Ɨyɨ Akila a ndɨ mʉtʉ wa Pɔtɔ. A ndɨ nɨ iginiku mbɨya aka kotukyoku ka mugi ma Italia ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Pelesila, kyɛ ngama mudingi ɓɛyɔ ka Kɔlɔdɛ a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ɓɛ Ɓayuda ɓasɨ ɓopupi ka Lʉma. Pɔlɔ ɨnda kʉwa ndɨ kanda Akila ɨɓʉ na mukakɨ.
3 Yɛkɨ Pɔlɔ agyaga ndɨ ligubo la ɓangbangba ɓaya lɨbʉɗya abɛ Akila gɔnɨ, ɓika kʉwa ndɨ na ɨɓʉ pa imoti kagya ligubo li nɨlɔ.
4 Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, Pɔlɔ agyaga ndɨ ɓoɗongoso ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, anagya yasɨ ɓɛ Ɓayuda na Ɓagiliki ɓamʉkanɨtɔ.
5 Nɨyɔ Sila na Timotio ɓotukyoku ka Makedonia, ɓosiloku ka Kolito, Pɔlɔ ɨpá ndɨ wasɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi. A ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Masiya.
6 Luki limoti, Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓunilyo muki aka, ɓanatʉmbwa. Kʉwa wa, ʉbʉmɨlya ndɨ lɨɓungu la ɓotu kakɨ ɓipupupu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makoɓungogo gʉtʉgʉ ɓata ɨɓunu, kɛgʉ ɓata lɨkpʉmʉka kamɨ. Katʉkya mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.»
7 Pɔlɔ atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tito-Yusito. Ɨyɨ Tito-Yusito abibisagatʉ ndɨ Kunzi, ndaɓʉ kakɨ ikaga ndɨ ka kpɔlɔ wa nɨyɔ ya malʉmba ka Ɓayuda.
8 Kilisipo nɨnɔ a ndɨ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓa Kolito ɓakpʉ niɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana Pɔlɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ gɔnɨ, ɓiɓotisiso.
9 Biti yimoti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki nɨ Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, wika asɨ kanzɨna aka, wakodokonitɔgʉ,
10 kyɛ na pa imoti na ɨwɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉvɨligʉ kyɛ na na ɓambanzʉ ɓudingi ka gʉɗʉ yi nɨmʉ.»
11 Pɔlɔ agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ syangasʉ simoti na ɓatɨmba maɗɨya, kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlɔ

12 Ko ngbingo yi nɨnɔ Galio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Akaya, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ko bulya ka Pɔlɔ. Ɓagwi, ɓaga ndɨ na ɨyɨ kambwa ka ɓazozi,
13 ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akaʉkpamya ɓambanzʉ kabibiso Kunzi nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.»

14 Nɨyɔ Pɔlɔ a ndɨ kapa kanzɨna, Galio aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓayuda, kamwo
ɓi mʉmbanzʉ ikanɨ kagya ɓʉnyɛ, ɨmɨ, nakwananatʉ ɓi kamʉmʉkana.
15 Luki limoti, yɛkɨ makagya ɓoɗongoso ko bulya mʉnzɨna, mino na ko bulya mʉtʉʉ
kunu, nɨlɔ amundi iɓunu aka. Ɨmɨ, nakakwananɨgʉ kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.»
16 Kumbuso yi, Galio ukpumya ndɨ.
17 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Sositeni, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ɓalya ndɨ
ɓɨsʉsʉsʉ kambwa ka ɓazozi wa, nɨ Galio kɛgʉ gʉtʉgʉ kobiso mino lɨmbɛngɨ aka.

Pɔlɔ igini ka Atiokia

18 Pɔlɔ asyɛsyɛ mbɛyɨ ndɨ ɓata aka ɓɨndɨ ka Kolito wa. Kumbuso yi, ɓasanana
ndɨ na ɓakilisito, ɓaɗaka ndɨ ka bato kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila.
Iwisisa ndɨ mʉ ɓɨngɔ ka lɨsʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Kenekulɨa, kyɛ a ndɨ nɨ akuni silika
kambwa ko Kunzi*.
19 Nɨyɔ ɓadwɛ ka Ɛfɛsɔ, Pɔlɔ ʉsa kʉwa ndɨ wa aka wa. Aga ndɨ ka ndaɓʉ ya
malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga ɓoɗongoso na ɨɓʉ.
20 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓiki mbɛyɨ ɓata na ɨɓʉ wa aka wa. Luki limoti nɨ Pɔlɔ
kopagʉ.
21 Nɨyɔ a ndɨ kaasanana na ɨɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kunzi kapa, nigokuto ɓanʉ ɓata
kamʉnda.»
Kʉwa wa, atʉkya ndɨ na bato ka Ɛfɛsɔ wa, aga.
22 Nɨyɔ adwɛ ka Kaizalɨa, osyo, aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kaumuuso ɓatʉ ɓa kanisa.
Kumbuso yi, osyo kʉwa ndɨ ka Atiokia.
23 Agya ndɨ wa masyɛ makɛɗɛ aka, nɨyɔ atʉkya wa, apʉnga ndɨ kolingyo giyo
yimoti-yimoti katʉkya ka Galatia adwɛ ka Fuligia. Kʉ ɓɛyɔ, utumisa ndɨ ɓaɓɨɓya
ɓasɨ mambɛngɨ.

Apɔlɔ odwini ka Ɛfɛsɔ na ka Kolito

24 Muyuda ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alesandulia ina ndɨ ɓɛ Apɔlɔ, a ndɨ nɨ osilini
ka Ɛfɛsɔ. Anzɨnaga ndɨ ɓipoli-poli na ibaga ndɨ Moɓiso ko Kunzi ɓɨnza kʉgbɛ.
25 Ɓawonisila ndɨ kaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu. Agyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɓɨkyaga
na kowonisilo ka ɓungbingbili Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndɨ ɨyɨ
ɨɓatiso ka Yuani aka.
26 Apʉnga ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda
kʉ. Nɨyɔ Pelesila ɨɓʉ na Akila ɓamʉkana ndɨ, ɓamaka kʉ kaɓʉ, ɓawonisila ɓata
ɓɨngbanganya kʉgbɛ pisi ko Kunzi.
27 Yɛkɨ a ndɨ kapa kaɨnda ka iwili ya Akaya, ɓakilisito ɓatumisa ndɨ lɨmbɛngɨ,
ɓukpikilya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya nɨɓɔ kʉ kambwa aka ɓɛ ɓatɨlyɨtɔ ɓɨnza. Nɨyɔ osilo
kʉ ɓɛyɔ, usingya ndɨ kʉgbɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisana ndɨ na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko
Kunzi.
28 A ɓɛyɔ, ʉnzɨnɨlyaga ndɨ Ɓayuda na ɓou ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ,
anowoniso pisi ka Moɓiso Motu ɓɛ Yeso nɨ Kilisito.

19

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ɛfɛsɔ

1 Ngbingo yi nɨnɔ Apɔlɔ a ndɨ mino ka Kolito, Pɔlɔ akɨtanaga ndɨ ka iwili ya ɓangʉpa,
adwɛ ka Ɛfɛsɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti,
2 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ambɛ, minisanatʉ ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu ngbingo yi nɨnɔ
mabaya ndɨ mino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ! Takanukonigʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi aka nɨ
ɓananzɨna ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

---

* **18:18 18:18** *akuni silika kambwa ko Kunzi:* Wanda gɔnɨ Lɨtatanga. 6:5-18. Kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka Ɓayuda, mʉmbanzʉ kakɔ ndɨ silika kambwa ko Kunzi, kɨwɨgʉ ndɨ ɓata mʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana mino.

3 Umuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mogwa ndɨ iɓatiso tino?» Ɓasikisya ɓɛ: «Nɨyɔ ka Yuani.»
4 Pɔlɔ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yuani uɓotisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ndɨ kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓabaɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kakɨ. Mʉtʉ yi ndɨ nɨ Yeso.»
5 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓiɓotisisa ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
6 Pɔlɔ ubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ka masasʉ dididi na kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ.
7 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓuwobi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
8 Kʉsɔ wa ɓatɨmba ɓasaa, Pɔlɔ ɨndaga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, ananzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ. Agyaga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi, anakɨsa ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kamʉkana ɓabaɨlyɨ.
9 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓa ndɨ mambɛngɨ muti, ɓakya ka baya, ɓapʉnga kanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ, aga ndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya aka. Ɓikaga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya na ɨɓʉ masyɛ masɨ ka ndaɓʉ ya ɨkɔlɔ ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tilano.
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga ɓɨɓa. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka iwili ya Azia, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu.

Ɓomika Sɛkɛva ɓakakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ

11 Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga pisi ka Pɔlɔ.
12 Kinili, ɓubisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓotu na matambala nɨmɔ ikaga ndɨ nɨ odundini nzʉyɨ ka Pɔlɔ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓahʉkagatʉ ndɨ, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ anupupo gɔnɨ.
13 Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓikaga ndɨ kaamama ka ɓapa dididi kakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ puponi ko lino ka Yeso nɨnɔ Pɔlɔ akaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ.»
14 Kumu-kumu ɓemoti Muyuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Sɛkɛva a ndɨ na ɓomiki maɗɨya na ɨka. Ɓomikakɨ ɓɔ ɓagyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
15 Luki limoti, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Namibatʉ Yeso, namiba gɔnɨ Pɔlɔ ɓɨnza. Luki limoti, iɓunu ma ɓa wanɨ?»
16 Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɔ ubumbukyoku ɓomika Sɛkɛva, ʉkʉkʉmilyaga, ʉgyagya ndɨ ɓɨnyɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓomiki ɓɔ ɓopupoku ndɨ ka ndaɓʉ ɓondumbu na ɓeviɗi.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Ɛfɛsɔ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓanga ndɨ, ɓobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
18 Ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini, ɓodogoku ndɨ kaɓɨnɨkyana na kaɓɨkyaga ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓɨngbanganya ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓudingi ɓodoku ndɨ na ɓakɨtaɓʉ kaɓʉ ɓaya ɓanɛkɔ kabʉsya kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓagya kʉwa ndɨ ɨsaɓʉ ya ɓakɨtaɓʉ ɓi nɨɓɔ, apá ɓuyi ɓambuma ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
20 Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɨgbata ndɨ, ɨtʉlyana ka ɓapa ɓayasɨ.

Ɓambanzʉ ɓovikimonogini ka Ɛfɛsɔ

21 Kumbusa wa lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, Pɔlɔ osisila ndɨ kaɨnda ka Yelusalɛma pisi ka iwili ya Makedonia na nɨyɔ ya Akaya. Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakadwɛ kʉ, nakwananatʉ ɓanʉ gɔnɨ kaaga ka Lʉma.»
22 Ʉtɨka kʉwa ndɨ ka Makedonia ɓatʉ ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓesingyaga ndɨ ka ligubo, a ndɨ nɨ Timotio ɨɓʉ na Ɨlasɨtɔ. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ otigolo mbɛyɨ ndɨ ɓata ka Azia aka.

23 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ ka Ɛfɛsɔ ko bulya Pisi ka
Mombukwono-dosu.
24 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mutwo-mabɨsya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Demetilio. Ɨyɨ Demetilio
otwaga ndɨ ka ɓangwɛyɨ ɓekingyosi ɓayɨkɛkɛkɛ ɓaya ɓandaɓʉ ko kunzi muko yi nɨnɔ
ina ndɨ ɓɛ Alitemisi. Ligubo li nɨlɔ ʉpága ndɨ ɓotwa-mabɨsya ɓuyi ɓudingi.
25 Demetilio ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓotwa-mabɨsya na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ
ɓʉsɔlɔ ɓa ligubo li nɨlɔ. Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɨnza ɓɛ
talyalyaga ka ligubo li nɨlɨ.
26 Mbɨya wanʉ, makaɨna na kaʉkana nɨlɔ Pɔlɔ akagya. Kɛgʉ asɨ ka Ɛfɛsɔ aka, luki
limoti lɨkpʉmʉko nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana ka Azia wasɨ. Ulutoni ɓatʉ ɓudingi,
uyikasa tamanaga kaɓʉ ɓɛ ɓokunzi nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓutwogo ɓakɛgʉ ɓokunzi.
27 Kɛgʉ asɨ ligubo kusu aka lɔ akakɨsa kapʉtɨkana, luki limoti, gʉtʉgʉ ɨbɨba ya
ndaɓʉ ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Ɨyɨ nɨnɔ ɓabibisogo ɓapa ɓayasɨ ka Azia na
ka ɔɓɨlɨ wasɨ!»
28 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ,
ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
29 Kʉwa wa, gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉkanana ndɨ kaaga ɓɨgala-
gala ka pa yangba nɨyɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino, ɓagwi ndɨ Gayɔ na Alisitaliko,
Ɓamakedonia ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ na Pɔlɔ.
30 Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda kambwa ka ambaza yi nɨnɔ, luki limoti ɓaɓɨɓya
ɓapakya ndɨ.
31 Gʉtʉgʉ ɓangama ɓemoti-ɓemoti ɓa Azia nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓawai-dakɨ, ɓatɨkɨlya ndɨ
ɓambanzʉ kaɓɨkya ɓɛ kipupisonitɔgʉ kʉ ɓɛyɔ.
32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kanzɨna gbalɨ, ɓanzɨngɨmana
ndɨ. Luga kaɓʉ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓakɛgʉ ndɨ kaiba gʉtʉgʉ ɓɛ ɓomumukoni ko
bulya ɨkɨ.
33 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga wa ambaza ɓatʉmbʉlyaga ndɨ
Alesandulia lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓayuda ɓakpamya ndɨ ɓɛ akɨtagɨ kambwa. Kʉwa
wa, Alesandulia ʉgbʉma na maɓɔkʉ ɓɛ ɓadakɨ kyɛ a ndɨ kapa kanzɨna.
34 Luki limoti, nɨyɔ ɓambanzʉ ɓibo ɓɛ Alesandulia a Muyuda, ɨɓʉ ɓasɨ ɓapʉnga
ndɨ kapamɨkanaga ka ɓasaa banda ɓaɓa ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
35 Ka muliɓo, ndɔmbɛ mudingi wa gʉɗʉ yi nɨnɔ udokisa ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ
ɓa Ɛfɛsɔ, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ Ɛfɛsɔ a pa yi nɨyɔ oɓuulyogo ndaɓʉ ko kunzi
Alitemisi mudingi na mulundu kakɨ nɨmɔ ogwoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
36 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi
mbɛyɨ kosisa mambɛngɨ, nɨ makogyigʉ lɨkpʉmʉka ɓɨsɔsɔsɔ.
37 A ɓɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓi nɨɓana moduku na ɨɓʉ ɓa ɓakiɓigʉ ka ndaɓʉ ko kunzi kusu
ikanɨ katʉmbwa yi.
38 Kika nɨ Demetilio na ɓotwa-maɓɨsya nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo ɓakɛgʉ
kaʉkanana na mʉmbanzʉ, masyɛ mʉkɔ ɓangbanga atʉ, ɓazozi ɓatʉ gɔnɨ,
ɓakwanana kaaga kʉ ɓɛyɔ.
39 Makika na lɨkpʉmʉka lagɔgɔ lɨɓɨkya, nɨyɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ kambwa ka
ɓangama.
40 A ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓakwanana
katɨpɨlyaga ɓangbanga ɓɛ tovikimonogini. Takɛgʉ no pisi yi nɨyɔ tatʉmbʉlaga mino
mʉ ma musilyoni mi nɨma.»
41 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ.

20

Pɔlɔ igini ɓata ka Makedonia, akɨtanaga ka Giliki

1 Nɨyɔ pa adakɨlya, Pɔlɔ ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya, utumiso mambɛngɨ. Kumbuso
yi, ʉpága maɓɔkʉ, aga ndɨ ka Makedonia.
2 Akɨtanaga ndɨ pisi kʉ ɓɛyɔ, ʉpá ndɨ ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ makpʉ. Kumbuso yi, ɨnda ndɨ
ka mugi ma Giliki,
3 agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ ɓatɨmba ɓasaa. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɗaka ka bato kaɨnda
ka mugi ma Sulia, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓagyilini dikiɗi. Kʉwa wa, osisilya ndɨ kaɨga
kumbuso, akɨtanaga pisi ka Makedonia.
4 A ndɨ kakpakyana pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓa: Sopateli mika Pilo nɨnɔ a ndɨ
Mubeloya, Ɓatesalonika ɓɛyɔ ka Alisitaliko ɨɓʉ na Sekundo, Mʉdelibe nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Gayɔ, Timotio, sɛ kʉwa Tikiko ɨɓʉ na Tolofimo nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa Azia.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓɔ ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda katɨɓʉndaga ka Tolowasi.
6 Kumbusa wa yɨnga nɨyɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati ɓikofulu, taɗaka ndɨ ka bato
ka lɨsʉ la Filipi, kumbusa wa lɨgʉndʉ la masyɛ kuɓukumuti, tʉtakanyaga ndɨ ka
Tolowasi, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti.

Pɔlɔ opipilini kaaga ka Tolowasi

7 Lɨsyɛ la Mʉngʉ na ɓʉgɔgɔ, ta ndɨ ɓʉmʉmʉkana koɓunonogo mukati nɨ Pɔlɔ
ananzɨna. Yɛkɨ a ndɨ kapa kopupyo na ɓʉgala ɓi, idukulaga ndɨ no bulo kadwɛ lugo
wo biti.
8 Ta ndɨ ɓʉmʉmʉkana ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatala ɓakpʉ ɓʉtʉna
ɓingbiii.
9 Wɨna sɛ, a ndɨ na Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Eutiko, a ndɨ wakiko ka
lidilisa wa, ɨyɨ aka ndɨ tɔtɔ ɓɨpɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kanzɨna ɓɨndɨɨɨ
nɔ. Mʉwanza nɔ onyukoku ndɨ ka tɔtɔ, ogwoku kotukyoku ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ
ya yɨsaa. Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓamomosi, a ndɨ nɨ okwini.
10 Kʉwa wa, Pɔlɔ osyoku ndɨ, odidiko ɓuwobi na ɨyɨ, apututo, aɓɨkya ɓɛ: «A muɓisi,
wosoni kombomboyo!»
11 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨgɨlya ndɨ ɓata kaɗaka ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, oɓunonogo mukati, alya.
Idukulaga ndɨ ɓata kanzɨna ɓɨndɨɨɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ lɨsyɛ atɨnɨkaga ndɨ mino.
Kumbuso yi, aga ndɨ.
12 Ɓɨga ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ a muɓisi, ɓatʉ ɓasɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ.

Pɔlɔ otukyini ka Tolowasi, aga ka Milɛtʉ

13 Taga kʉwa ndɨ iɓusu kambwa, taɗaka ka bato kaɨnda ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ
Asosi. Kʉ ɓɛyɔ, takwanana kʉwa ndɨ kava Pɔlɔ na lɨgʉndʉ kyɛ a ndɨ nɨ osisilyini
kaɨnda na magʉ.
14 Nɨyɔ tosilyono na Pɔlɔ ka Asosi, tava kʉwa ndɨ ka bato, taga pa imoti na ɨɓʉ ka
gʉɗʉ wa Mitileni.
15 Tatʉkya ndɨ ɓʉgalo ɓi, tadwɛ ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Kio. Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, tadwɛ ndɨ
ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Samosi, kʉwa na ɓʉgala ɓi topupana ndɨ ka gʉɗʉ wa Milɛtʉ.
16 A ɓɛyɔ, Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kakɨtanaga ka Ɛfɛsɔ nɨ komogigʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ
kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndɨ kaiɗuso ɓɛ odwino gʉtʉgʉ ka Yelusalɛma
kambwa wa Patɛkɔtɨ.

Pɔlɔ ɓosononini na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Ɛfɛsɔ

17 Katʉkya ka Milɛtʉ wa, Pɔlɔ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ kaumokoku ɓazɛɛ ɓa
kanisa.
18 Nɨyɔ ɓosiloku, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ nosiloku ndɨ
mino wanʉ ka Azia, makaiba yɨgya kamɨ ɓɨnza ɓɛyɔ na ndɨ mino ɓongbinga ɓasɨ
luga kunu.
19 Nagugubya ndɨ Mombukwono-dosu nɨ nakɛgʉ na yɨbɨnɨka, ka mʉgamʉ na ka
yigyogyiso ko bulya ɓodikiɗi nɨɓayɔ Ɓayuda ɓɛgyɨlyaga ndɨ.

20 Makaiba ɓɛ nakamʉsʉmiɩyagʉ ndɨ gʉtʉgʉ luki limoti aka nɨlɔ la ɨzangɨya.
Namʉɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya lɨkpʉmʉka ko Kunzi, namʉpá mʉtɨwɨ ko misa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓandaɓʉ kunu.
21 Nʉɓɨkyaga ndɨ Ɓayuda, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ
kaɓʉ, ɓamigilyiku Kunzi, ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso.
22 Mbɨya wanʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu akɛkpamya kaɨnda ka Yelusalɛma. Nakɛgʉ kaiba
ambɛ ikoku ɓanʉ na ɨmɨ kʉ ɓʉ.
23 Luki limoti, ka ɓagʉɗʉ yɨkaka-yɨkaka, Lɨmbɛngɨ-Lotu ewonisilagatʉ kambwa ɓɛ
bɔlɔkɔ na yigyogyiso akɛɓʉndaga.
24 Nakamɨnagɨgʉ ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ luki la ɨzangɨya. Luki limoti, ɨzangɨya kamɨ a ɓɛ
nadwɨ ka muliɓo ma ligubo nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso ɛpá. Ligubo li nɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ma ɨzɨyɔ ko Kunzi.
25 Nikaga ndɨ kakpakyana luga kunu ɓasɨ, na naɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko
Kunzi. Luki limoti, katʉkya mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ makɛmɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata.
26 Kinili, na lɨsyɛ li nɨlɨ nakamʉgbɨtyaga ɓɛ ɓemoti kunu koɓungogo, kendigʉ ɓata
ɨmɨ.
27 A ɓɛyɔ, namʉtʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi lasɨ nɨ nakamusumilyigʉ luki
gʉtʉgʉ limoti aka.
28 Wiminyonito iɓunu ɓamombukwana-donu. Ɓuulyogoni ambaza wasɨ nɨnɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ɓɛ wikoni ɓoɓuɓulyo ɓi. Moɓuulyaga gɔnɨ kanisa ko Kunzi,
nɨyɔ inisana ndɨ noyu pisi ka ɓangʉ ko mikakɨ ɓɨkpɛ.
29 Ɨmɨ, nakaiba ɓɨnza ambɛ kumbusa wa lɨgʉndʉ kamɨ, ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓanyama ɓʉɗɨya ɓingyatʉ luga kunu, ɓakikigʉ no nzonzi wa ambaza.
30 Gʉtʉgʉ luga kunu aka, ɓambanzʉ ɓipupisatʉ ndɛkɛ kaɓɨkyaga mʉtʉʉ ma
kʉɓɔɓɔkʉ kyɛ ɓuluti ɓaɓɨɓya kumbuso kaɓʉ.
31 Wiminyonito! Manatamana ambɛ ka ɓyanga ɓɨsaa, nikaga ndɨ kamʉpá mʉtɨwɨ
yɨkaka-yɨkaka biti na lɨsyɛ ka mʉgamʉ.
32 Mbɨya wanʉ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kakɨ ma ɨzɨyɔ. Mongoni mi nɨmɔ
a no ngu kamupiko ka baya, kamʉpá lisimo pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ na mʉsasa mo ɓuyi ikanɨ ma ɔlɔ ikanɨ ma ɓotu ka mʉmbanzʉ.
34 Iɓunu ɓamombukwana-donu makaiba ɓɛyɔ nagyaga ndɨ mino ligubo na maɓɔkʉ
kamɨ, ko bulya kamɨ, na ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ takpakyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
35 Ka masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, namuwonisila ndɨ ɓɛ tokwononi kaɨkɔ ɓungu pisi
ka ligubo, kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya. Manatamana gɔnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
Mombukwono-dosu Yeso ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨzangɨya ka mʉtʉ nɨnɔ apága luki
okitogi nɨyɔ ka nɨnɔ ɓapága.›»
36 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, oɓuna ndɨ moli pa imoti na ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalʉmba.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓagbʉngʉkana ndɨ na mʉgamʉ, ɓanapututo na kapanana maɓɔkʉ.
38 Ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata. Ka
muliɓo, ɓɨnda ndɨ kabiso ka lɨsʉ.

21

Pɔlɔ ogoni ka Yelusalɛma

1 Nɨyɔ tasanana na ɨɓʉ, taɗaka ndɨ ɓata ka bato, taga ngbingbili ko uzu nɨyɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ Kosi. Ɓʉgala ɓi, tadwɛ ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Lodo. Katʉkya
ka Lodo, tadwɛ ka Patala.
2 Kʉ ɓɛyɔ, tatakanya ndɨ bato ɓemoti nɨ anaga ka Foinikia. Taɗaka ndɨ mino, taga.
3 Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ ɓuwobi na Kipulo, tasa ndɨ miso ya zebu, taga iɓusu ka Sulia.
Tɨfʉma ka Tilo, ka pa yi nɨyɔ bato osisaga ndɨ mino makpʉmʉka.

4 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉkpamya ndɨ kapakya Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.
5 Luki limoti, nɨyɔ pɔsɔ yi nɨyɔ akɨtaga, tidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kusu. Ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓoko na ɓomiki ɓɨnda ndɨ katibiso kunzi wa gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ toɓuna ndɨ moli kubi wa, talʉmba.
6 Nɨyɔ tasanana, taɗaka ndɨ ka bato, ɓaɓɨɓya ɓɨga kʉwa ndɨ ka ɓa kʉ-kaɓʉ.
7 Katʉkya ka Tilo, tomosisya ndɨ kazaba, tadwɛ ka Tolemai. Kʉ ɓɛyɔ, tɨnanana ndɨ na ɓomomosu ɓakilisito, tasyɛ ndɨ na ɨɓʉ lɨsyɛ limoti.
8 Ɓʉgala ɓi, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, tadwɛ ka Kaizalɨa. Tika ndɨ ka ndaɓʉ ka Filipi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «Mʉɓɨɓɨkya wo Mongoni Manza». Ɨyɨ Filipi a ndɨ ɓemoti ka ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ndɨ ka Yelusalɛma.
9 A ndɨ na ɓasɨka ɓakwanganya nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ. Ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓugyalandʉ ɓʉtʉmbʉlaga makpʉmʉka ko lino ko Kunzi.
10 Iɓusu ta kʉwa ndɨ wa nɨ togyini masyɛ makpʉ. Mugyalandʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Agabʉ, otukyoku ndɨ ka Yudɛa, osiloku wa.
11 Odoku katɨnda, ava mʉkaɓa ka Pɔlɔ, ɨkanda ndɨ nomu magʉ na maɓɔkʉ. Ɨyɨ aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓakandaga ɓanʉ mombukwana mʉkaɓa mi nɨma ɓɛyɔ, ɓagaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ bi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.›»
12 Nɨyɔ tʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, iɓusu na ɓatʉ ɓa Kaizalɨa tapakya ndɨ Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.
13 Luki limoti, Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagamana na kɛpá ombombo ɓɛyɔ? Na wakɨtʉlya kaikondisiso gʉtʉgʉ kokwo aka ka Yelusalɛma ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.»
14 Nɨyɔ tɨna ɓɛ kɛgʉ katɨmʉkana, tasa kʉwa ndɨ. Taɓɨkya ɓɛ: «Sɨpananɨsɔ ka Mombukwono-dosu igyonosi nɛkɨ!»
15 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tiɓungusyaga ndɨ, taɗaka ka Yelusalɛma.
16 Ɓaɓɨɓya ɓa Kaizalɨa ɓɨnda ndɨ katibiso ka alʉkʉ ɓemoti ka Kipulo nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Munasoni. Ɨyɨ Munasoni a ndɨ mʉɓɨɓya wandɛlɨ, tasyɛ kʉwa ndɨ kʉ kakɨ.

Pɔlɔ ogoni kʉ ka Yakɔbɔ

17 Nɨyɔ tosilo ka Yelusalɛma, ɓomomosu ɓakilisito ɓatɨtɨlya ndɨ na magyagya.
18 Ɓʉgala ɓi, tɨnda ndɨ pa imoti na Pɔlɔ kʉ ka Yakɔbɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓazɛɛ ɓasɨ ɓa kanisa ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ.
19 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kaumuusogo, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓuwobi-ɓuwobi nɨlɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi pisi ka ligubo kakɨ.
20 Nɨyɔ ɓazɛɛ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabibisa ndɨ Kunzi. Kumbuso yi, ɓaɓɨkya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Mamakɨ, watʉkaɨna ɓɛyɔ Ɓayuda ɓudingi ɓoboilyi mino ɓɛnɛ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa lɨmbɛngɨ limoti.
21 Wɨna sɛ, ɓukoni ɓi ɓɛ a abɛ wakaʉtɨwa Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga luga ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɛ ɓasɨ kaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa. Upokyi ɓi gɔnɨ ɓɛ ɓakukusisonitɔgʉ ɓomikaɓʉ, ɓakoɓyonitɔgʉ yɨgya ya ɓʉndɛlɨ ka Ɓayuda.
22 Tagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ kyɛ ɓibatʉ aka ɓɛ wosiliniku wanʉ?
23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, gya nɛkɨ nɨlɔ takaʉɓɨkya. Ta wanʉ na ɓalʉkʉ ɓakwanganya nɨɓɔ ɓakoni silika kambwa ko Kunzi kaɨpá ko Kunzi.
24 Windoni pa imoti na ɨɓʉ, miɓuɓisoku. Kalyatʉ gɔnɨ nɨlɔ okwononi kyɛ ɓiwisisi ɓamʉ. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakwanana kaiba ɓɛ mongoni masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ ko bulya kakʉ a maɓɔngɔ. Luki limoti, ɓibo gɔnɨ ɓɛ ɨwɛ wagyagatʉ mʉtʉʉ.
25 Tukpikilyini ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda nɨlɔ ɓakwanana kagya. Ɓakakwananɨgʉ kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, ikanɨ kalya ɓangʉ

gʉtʉgʉ nyama yi nɨnɔ ɓamwogo kanɨ ɓadulini ɓasɔngʉ, ɓakogyonitɔgʉ gɔnɨ ɓʉɗanda.»
26 Ɓʉgala ɓi, Pɔlɔ ɓɨnda ndɨ na ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ, ɓiɓuɓisa ndɨ. Kumbuso yi, ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛ masyɛ ma kiɓuɓiso osyo ko ngbingo tino, isi yi ɓɛ ɓakwanana kaʉpílya ɓemoti-ɓemoti apɛpɛ ngbingo tino.

Ɓagwini Pɔlɔ

27 Nɨyɔ masyɛ maɗɨya na ɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosyo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓa Azia ɓamɨna ndɨ Pɔlɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉwa wa, ɓavikimosaga ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ, ɓagwi ndɨ Pɔlɔ.
28 Ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, singyoniku! Alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ akaɓɨkyaga ka ɓapa ɓayasɨ, akaʉpá ɓambanzʉ ɓasɨ mʉtɨwɨ manyɛ ko bulya kusu, ko bulya mʉtʉʉ ka Musa na ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ. Umokyini gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉta pa Yotu yi nɨyɨ.»
29 A ɓɛyɔ, ɓamɨnatʉ ndɨ Pɔlɔ kambwa wa ka Yelusalɛma na Mʉɛfɛsɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tolofimo. Ɨɓʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Pɔlɔ amingyisatʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
30 Gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ, ɓambanzʉ ɓotinikoku ndɨ ɓingbufu. Ɓagwi Pɔlɔ, ɓaluta ndɨ ɓikpwukpwukpwu kunzi wa Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, ɓadʉlaga ndɨ pumi yi.
31 Ɓa kʉwa ndɨ kakɨsa kamwɔ. Kʉwa wa, mongoni asilya ndɨ ngama ka ambaza wa ɓasʉda ɓɛ gʉɗʉ wasɨ wa Yelusalɛma ovikimonogini.
32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉva ndɨ ɓasʉda na ɓakʉmanda kaɓʉ ɓaga ndɨ ɓangʉ kʉ ɓɛyɔ. Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓʉmɨna, ɓasa ndɨ kabʉma Pɔlɔ.
33 Ngama ka ɓasʉda isisiloku kʉwa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, agwisiso. Akpamya ɓɛ ɓakandɨ na ɓaselegeni ɓayɨɓa. Kumbuso yi, uusa ɓɛ: «Wanɨ mʉ? Ogyi ɨkɨ?»
34 Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kapamɨkana gbalɨ kanɨ ngama ka ɓasʉda kotombisyagʉ gʉtʉgʉ lɨkpʉmʉka limoti aka, kinili, akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda.
35 Nɨyɔ Pɔlɔ osilo ka mupumi, ɓasʉda ɓabɨnɨka ndɨ kyɛ ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ nɨ ovikimonogini.
36 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓɨɓya, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Mumwoni!»

Pɔlɔ akozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ

37 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ kʉwa mino ɓuwobi kamakya Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda, ɨyɨ aka ndɨ na ngama ka ɓasʉda ɓɛ: «Wakwananatʉ kɛsɨlya ngbingo kaɓɨkya lɨkpʉmʉka?»
Ngama ka ɓasʉda amuusa ndɨ ɓɛ: «Wibatʉ Ligiliki?
38 Kɛgʉ ɨwɛ nɨ Mumisili yi nɨnɔ opí ɓi ɨpʉmbʉ ka masyɛ mi nɨma, ʉva ɓonzikaɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya kaɨnda na ɨɓʉ ka ɨsa?»
39 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Muyuda wa Talasɨ, ka iwili ya Kilikia. Nɨɓʉkʉta ka gʉɗʉ wa kinisono. Kikiliki, ɨsɨlya mbɛyɨ mino ngbingo nanzɨnɨ na ɓatʉ ɓi nɨɓa.»
40 Ngama asɨlya ndɨ mʉnzɨna. Pɔlɔ amaga kʉwa ndɨ ko misa ma mupumi, ʉgbʉma ndɨ ɓambanzʉ na kʉɓɔkʉkɔ. Nɨyɔ ɓadaka, ʉɓɨkya ndɨ na Libelenia ɓɛ:

22

1 «Ɓomika-mama, ɓababa, pongoni mbɛyɨ motili ka nɨlɔ nakamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kowonisilo ɓɛ nakogyigʉ ɓʉnyɛ.»
2 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛyɔ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓiwo. Pɔlɔ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ:
3 «Ɨmɨ, na Muyuda. Nɨɓʉkʉta ka Talasɨ ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka Yelusalɛma wa. Gamalieli nɔ a ndɨ malima kamɨ. Ewonisilaga ndɨ ɓɛyɔ okwononi

mino kaɓyɛ mʉtʉʉ ka ɓotitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndɨ Kunzi na kɛkɛlɛ ɓɛgɛyɔ iɓunu ɓasɨ mo mino kagya na lɨsyɛ li nɨlɨ.
4 Nugyogyisaga ndɨ, numwisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga ndɨ pisi ko Mombukwono-dosu.
Nugwisisaga ndɨ ɓalʉkʉ na ɓoko ka bɔlɔkɔ.
5 Kumu-kumu na basa yasɨ ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓɨnza nɨlɔ nakaɓɨkya. A ɓɛyɔ, ɓɛpátʉ ndɨ
ɓabalʉwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasɨkɨ. Na ndɨ kapa kaɨnda kaugwi ɓakilisito
nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ, kodoku na ɨɓʉ kaugyogyiso ka Yelusalɛma.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Kunzi amaka ndɨ mino

6 «Na mbɛyɨ ndɨ ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ. Mɔnɨ a kʉwa ndɨ banda
ka mʉsɨkatʉ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓʉngbanganya osyoku ndɨ ɓigbututu kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ekungulo ɓikululu.
7 Nogwa ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, nʉkana lɨyʉ limoti anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya
ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso?›
8 Nuusa ndɨ ambɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Lɨyʉ li nɨlɔ esikisyo ɓɛ: ‹Ɨmɨ
nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ nɨnɔ wakegyogyiso nɔ.›
9 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ta ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓɨnatʉ ndɨ ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ, luki limoti
nɨ ɓakukonigʉ lɨyʉ li nɨlɔ.
10 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, nagyɨ sɛ ɓʉnɨ?› Esikisya ndɨ ɓɛ:
‹Wamaga, waga ka Damasɨkɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi
akaʉkpamya ɓɛ gya.›
11 Miso epiya ndɨ ɓipi na ɓʉpʉ ɓa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ. Ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ
ɓegwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨmɨ ka Damasɨkɨ.
12 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Aɓangagatʉ ndɨ Kunzi,
anaɓyɛ mʉtʉʉ kusu. Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kʉ ɓabɨbaga ndɨ kʉgbɛ.
13 Anania esilyoku ndɨ, ɨyɨ aka na ɨmɨ ɓɛ: ‹Saulo, mika-mama, miso ʉkʉlɨkanɨ!› Ko
ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso ɛkʉlɨkana ndɨ, namɨna Anania.
14 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kunzi ka ɓotitosu upunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛ
wiba sɨpananɨsɔ kakɨ, wamɨna Mʉtʉ Wongbingbili, ʉkana lɨyʉ kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, wika dɛmʉ kakɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ wini ɓi na nɨlɔ ukoni
ɓi.
16 Mbɨya wanʉ, wakaɓʉnda ɓata ɨkɨ? Wamaga, wiɓotisiso, wakʉnga mʉpɨlya ma
ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu atɨka ndɨ mino

17 «Kumbuso yi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma. Lɨsyɛ limoti, nɨyɔ na ndɨ kalʉmba ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɛgyɨlya ndɨ abɛ nakika ko nziki,
18 namɨna ndɨ Mombukwono-dosu, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wiɗuso, tʉkya ɓɨgala-gala ka
Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓana wanʉ ɓakapagʉ ɓanʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ʉɓɨkyaga ɓanʉ ko bulya kamɨ.›
19 Nasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ɓakaiba ɓɨnza ɓɛ nogulyaga ndɨ
ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda kaugwisiso na kaubumisiso ɓatʉ nɨɓɔ
ɓʉɓɨnɨkyana.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kakʉ ɓɛyɔ ka Etieni, ɨmɨ mombukwana-
dakɨ na ndɨ wa gɔ wa, noɓingisya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ, noɓuulyaga gɔnɨ ndɨ ɓotu ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kamwɔ.›
21 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Waga, kyɛ nakaʉtɨka ɓyɨ, ka
ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.›»

Pɔlɔ na ngama ka ɓasʉda wa Lʉma

22 Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mʉtʉmbʉlagɨ ka Pɔlɔ kadwɛ ka mʉnzɨna mi nɨma. Kʉwa
wa, ɓapʉnga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mumwoni mʉtʉ yi nɨmʉ! Mumwoni!
Mʉtʉ ɓɛyɔ ka nɨmʉ, kokwononigʉ na ɔɓɨlɨ!»
23 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga, ɓanombimbo ɓotu na komisyo liɓungu kʉgʉ.
24 Ngama ka ɓasʉda akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ kaɓʉ, ɓatɨnɨ
fimbo ɓɛ kyɛ anzɨnɨ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapa kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓakapamɨkanaga ɓɛyɔ
ko bulya ɨkɨ.
25 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kakanda Pɔlɔ ɓɛkyɛ ɓatɨnɨ, ɨyɨ Pɔlɔ aɓɨkya kʉmanda nɨnɔ a
ndɨ wa ɓɛ: «Ɓabʉmagatʉ Mʉlʉma nɨ ɓakasombisigʉ?»
26 Nɨyɔ kʉmanda yi nɨnɔ ʉkana ɓɛyɔ, ɨnda ndɨ katʉmbʉlyaga ngama kakɨ, aɓɨkya
ɓɛ: «Wagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Alʉkʉ yi nɨmʉna a Mʉlʉma!»
27 Ngama odoku kʉwa ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Ɨɓɨkya, ɨwɛ, wa Mʉlʉma?» Pɔlɔ
oɓingisyo.
28 Kʉmanda aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Nakalya ndɨ ɨmɨ ɓuyi ɓakpʉ ɓɛ kyɛ niki
Mʉlʉma.» Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Mʉlʉma ɓɨkpɛ.»
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kanziniso Pɔlɔ na mapʉpʉ
ɓomisikana ndɨ. Nɨyɔ kʉmanda iba ɓɛ akondisisi ɓi Mʉlʉma, ogwa ombombo.

Pɔlɔ akasamba ka Basa-Yidingi

30 Ɓʉgala ɓi, ngama ka ɓasʉda a ndɨ kapa kaiba ɓɨnza ɓɛ Ɓayuda ɓasungulyi Pɔlɔ
ko bulya ɨkɨ. Ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓatʉ kakɨ ɓɛ ɓakulogiku, ʉkpamya gɔnɨ ɓokumu-
kumu na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓasɨ kamʉmʉkana. Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na Pɔlɔ,
ɓamomosa kambwa kaɓʉ.

23

1 Pɔlɔ ʉnda ndɨ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓɨngbangbangba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-
mama, lɨmbɛngɨ kɛgʉ kɛdwa ka ligubo lasɨ nɨlɔ nagyɨlya Kunzi kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
2 Luki limoti, kumu-kumu Anania ʉkpamya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ
ɓɛ ɓaɓɨtɨ.
3 Kʉwa wa, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi nɔ ʉɓɨta kʉwa ɓanʉ ɨwɛ, ɨwɛ nɨnɔ abɛ
likingyosi la ikubasʉ sa ndaɓʉ si nɨsɔ ɓoɗingogo na pɛmbɛ. Wa wakiko kesombiso
ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino, wɨna sɛ, ɨwɛ ɓɨkpɛ woɓunini mʉtʉʉ ɓɛyɔ weɓitisisi mino
yi!»
4 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ wa, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kumu-kumu ko Kunzi nɔ
wakaɓuɓisa ɓɛyɔ!»
5 Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakɛgʉ ɓi kaiba ambɛ kumu-kumu nɔ. A
ɓɛyɔ, ikpiko ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Wakatumbwonitɔgʉ ngama wa lɨvananza kakʉ.›»
6 Pɔlɔ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ka Basa-Yidingi wa, ɓa ndɨ Ɓasadukayɔ na
ɓagɔgɔ Ɓafalisayɔ. Kinili, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama,
ɨmɨ na Mufalisayɔ, mikya-ɓafalisayɔ. Kika nɨ nakasamba, a kyɛ na na mʉtamanagɨ
ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.»
7 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kasaana na Ɓasadukayɔ, ɓambanzʉ
ɓɨgbananaga ndɨ.
8 A ɓɛyɔ, Ɓasadukayɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ kumbusa wa kukwakʉ, ɓakopupogigʉ ka
mbʉkʉ. Ɓomotiloku gɔnɨ ɓɛ ɓamalaika ɓakɛgʉ, gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. Luki
limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨnɨkyanagatʉ ɨɓʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ.
9 Gbʉngbʉ aka ndɨ ɓihooo! Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓagɔgɔ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ
ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓagya ndɨ ɓoɗongoso yapʉ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Takaɨna abɛ alʉkʉ
yi nɨmʉ kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka. Abɨlɨ ikanɨ malaika sɛ nɔ anzinilyi ɓi?»

10 Nɨyɔ ɗongoso atʉkya kʉwa ka ɓakpɨɓa, ngama ka ɓasʉda aɓanga ndɨ ɓɛ
ɓakasinzogonitɔgʉ Pɔlɔ. Kinili, ʉkpamya ndɨ ɓasʉda kosyo luga ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mʉkɔɓɔ.
11 No biti yi nɨyɔ aka yɔ, Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ Pɔlɔ, aɓɨkya ɓɛ:
«Wigwinɔ lɨmbɛngɨ aka! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ waɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka
Yelusalɛma, okwononi kagya ɓɛgɛyɔ ka Lʉma.»

Ɓayuda ɓakagyɨlya Pɔlɔ dikiɗi

12 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓagya ndɨ dikiɗi ɓɨpɛlɛ. Ɓakɔ ndɨ silika
ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ mino Pɔlɔ.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ, ɓa ndɨ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
14 Ɓaga ndɨ ka ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, takuni ɓi silika ambɛ
takalyɨgʉ luki kanɨ takanamwigʉ Pɔlɔ.
15 Mbɨya wanʉ, ukononi na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi, maɓikyoku ngama ka ɓasʉda
ɓɛ amunyulyiku Pɔlɔ kyɛ makapa kakpɨma lɨkpʉmʉka kakɨ ɓɨnza. Tika kʉwa iɓusu
ɓakɨlika kamosisyo kanɨ kanosilikugʉ wanʉ.»
16 Luki limoti, mʉbʉbʉgʉ ɓemoti ka Pɔlɔ ʉkana ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ. Aga ndɨ ka
mʉkɔɓɔ, ogulyo, atʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
17 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaka ngama ka ɓasʉda ɓemoti, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Mubisoku
mbɛyɨ mʉwanza nɨmʉ kʉ ka kʉmanda kyɛ a na lɨkpʉmʉka kaɓɨkya.»
18 Ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, ɓaga ndɨ na mʉwanza nɔ kʉ ka kʉmanda, aɓɨkya ɓɛ:
«Mʉtʉ wa bɔlɔkɔ nɨnɔ ina ɓɛ Pɔlɔ, emoki, ɛɓɨkya ɓɛ noduku no mikya-ɓawanza yi
nʉmʉna kʉnʉ kyɛ a na lɨkpʉmʉka kauzukilyogo.»
19 Kʉmanda amaka ndɨ mʉwanza nɔ ɓɨkɛɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ?»
20 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓayuda ɓukononi ɓi ɓɛ ɓakaʉkʉnga Pɔlɔ na ɓʉgala,
upupisilyoku kambwa ka ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi abɛ ɓakiko kapa ɓakpɨmɨ lɨkpʉmʉka
kakɨ ɓɨnza.
21 Luki limoti, wakukononitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya luga kaɓʉ ɓa na ɨyɨ mʉlɨka. Ɓaku ɓi silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ
komwo luki kanɨ ɓakanamwigʉ. Mbɨya wanʉ, ɓa ɓakɨtʉlya kaɓʉndaga kʉwa nɨlɔ
aka lɔ waɓɨkya.»
22 Kʉwa wa, kʉmanda ɓasanana ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ agbityogini ɓɛ
katumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ.

Ɓatikini Pɔlɔ ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Felisi

23 Kʉwa wa, kʉmanda ʉmaka ndɨ ɓangama ka ɓasʉda ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓagɔgɔ,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Huvoni ɓasʉda ɓamɨya ɓaɓa, mʉva ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ
ɓabʉmanaga kʉgʉ wa ɓapunda na ɓamɨya ɓaɓa nɨɓɔ ɓabʉmanaga na ɓosyogbu.
Ɓiki ɓakɨtʉlya kaɨnda ka Kaizalɨa na saa-tatʉ yo biti.
24 Muɓungusilyogonito gɔnɨ Pɔlɔ ɓapunda nɨɓɔ ɓakpokyoniso, ɓadwiso ɓɨnza kʉ
ka ngama Felisi.»
25 Kumbuso yi, akpika ndɨ ɓalʉwa ɓɛ:
26 «Ɨmɨ Kɔlɔdɛ Lusiasi, numuusogito ɨwɛ ngama wa ɨbɨba kʉgbɛ ɓɛyɔ ka Felisi.
27 Ɓayuda ɓo ɓi nɨ ɓagwini alʉkʉ yi nɨmʉna nutikilyi mʉ, ɓo ɓi kapa kamwɔ. Nɨyɔ
nukoni ɓi ɓɛ a Mʉlʉma, nasingyo ɓi na ɓasʉda kamɨ, nahukusogo.
28 Yɛkɨ no ɓi kapa kaiba ambɛ Ɓayuda ɓasungulyi ko bulya ɨkɨ, nago ɓi na ɨyɨ ka
Basa-Yidingi kaɓʉ.
29 Nini ɓi ambɛ ɓo ɓi kagya ɓoɗongoso na Pɔlɔ ko bulya mʉtʉʉ kaɓʉ. Luki limoti,
kɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka nɨyɔ ɓakwanana mino kamwɔ ikanɨ kagwi.
30 Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ Ɓayuda ɓakagyɨlya dikiɗi kyɛ ɓamwɨ, nʉtɨkɨlyo ɓi ɓɨgala-gala.
Nʉɓɨkyo ɓi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi ambɛ ɓɨndɨ na ngbanga yi nɨnɔ kʉ kakʉ.»

31 Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ɓʉkpamya ndɨ mino. Ɓava ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ
no biti yi nɨyɔ aka yɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka gʉɗʉ wa Atipatilisi.
32 Ɓʉgala ɓi, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na magʉ ɓigononoku kʉwa ndɨ ɨɓʉ ka mʉkɔɓɔ,
ɓʉsa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ wa ɓapunda kaidukulogo na Pɔlɔ.
33 Nɨyɔ aka yɔ ɓosilo ka Kaizalɨa, ɓapá ndɨ ngama Felisi ɓalʉwa, ɓawanya kʉwa
gɔnɨ ndɨ Pɔlɔ.
34 Ngama atangʉlaga ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Wa mʉtʉ wa iwili tino?» Nɨyɔ ʉkana
ndɨ ɓɛ Pɔlɔ a mʉtʉ wa Kilikia,
35 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Tanda lɨkpʉmʉka kakʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓusungulyi ɓi, ɓosiloku ɓanʉ mino.» Akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɓuulyogi Pɔlɔ ka ndaɓʉ
nɨyɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ opikisisa ndɨ.

24

Ɓayuda ɓakasʉngʉlya Pɔlɔ

1 Kumbusa wa masyɛ kuɓukumuti, Kumu-Kumu Anania, ɓazɛɛ ɓemoti-ɓemoti pa
imoti na bʉbʉma wa mʉnzɨna ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Teletulo ɓɨnda ndɨ ka Kaizalɨa.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ ka ngama Felisi.
2 Ɓamokoku ndɨ Pɔlɔ, Teletulo apʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ngama, kiki ndɨ ɨwɛ,
iba takɛgʉ motili ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉbʉbʉma ɓa ligubo kakʉ oyikosoni makpʉmʉka
mudingi ka mugi mi nɨma.
3 Ngama, tubibisaga ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓapa ɓayasɨ, ka masɨ nɨmɔ wagyaga.
4 Kʉwa wa gɔ wa, nakɛgʉ kapa kaʉlyɨlya ngbingo, no ɓi kapa ambɛ watimukonino
gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɓi ko ngbinga mʉkɛɗɛ.
5 Tini ɓi iɓusu ambɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a luki lanyɛ, ɨyɨ abɛ ngama ka liɗu ka ɓatʉ ɓa
Nazalɛtɨ*, akaudwonoso Ɓayuda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
6 Okingilito ɓi gɔnɨ kagya makɔkɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, tagwi kʉwa ɓi. [To ɓi ɓɛ
tasombisi kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu,
7 luki limoti, kʉmanda Lusiasi odoku ɓi no ɓou katɨkʉpya.
8 Ʉkpamya ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi kodoku kʉ kakʉ.] Wakwanana kʉwa mbɛyɨ
kamuusogo nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wiba ikanɨgʉ takaɓɨkya ɓɔngɔ.»
9 Ɓayuda ɓoɓingisya ndɨ, ɨɓʉ aka ɓɛ a ɓɛyɔ aka yɔ Teletulo oɓikyi mino yɔ.

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Felisi

10 Kʉwa wa, ngama Felisi akpamya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ anzɨnɨ, Pɔlɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ngama,
nakaiba ambɛ wa zozi wandɛlɨ ka mugi mi nɨma, kinili nakasamba kambwa kakʉ
lɨmbɛngɨ ɓipisiii.
11 Wakwanana kakpɨma ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ambɛ kanokitogigʉ masyɛ
tɛkɛɓɛ na maɓa, wa noɗoki ɓi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
12 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ketokonyigʉ ɓi ka ɓoɗongoso ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ikanɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ikanɨ ka gʉɗʉ ikanɨ kakpamya ambaza ka
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓesungulyi mbɨya wanʉ, ɓakakwananɨgʉ kaumibiso ɓɛ
ɓesungulyi ko bulya ɨkɨ.
14 Luki limoti, nakaiba ambɛ nagugubyaga Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu, nanaɓyɛ pisi ka
Mombukwono-dosu, nɨyɔ ɨɓʉ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨgbʉta ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Na gɔnɨ na
baya ka masɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ na ka ɓakɨtaɓʉ ka Ɓogyalandʉ.
15 Mʉtamanagɨ kamɨ a makɨtʉlya ko Kunzi. Ɨɓʉ ɓa gɔnɨ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ
ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ikanɨ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ.

* **24:5 24:5** Mʉtʉ wa Nazalɛtɨ a lino nɨlɔ ɓapá ndɨ Yeso. Wanda gɔnɨ Matayɔ 2:23. A gɔnɨ lino ka ɓakilisito ɓa mambwa.

16 Kinili, ɨmɨ, nagyaga kɛkɛlɛ kaiko lɨmbɛngɨ lanza ɓongbinga ɓasɨ kambwa ko Kunzi
na kambwa ka ɓambanzʉ.
17 Kumbusa wa ɓyanga ɓudingi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma kaʉpápa ɓava-kʉkamɨ
na kapá Kunzi ɓapɛpɛ.
18 Na ndɨ kaiɓuɓiso ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓɛtakanya kʉwa ndɨ nɨ nanama ligubo li
nɨlɔ. Ambaza ka ɓambanzʉ kɛgʉ ndɨ ikanɨ ɨpʉmbʉ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Azia, ɓa tʉ ndɨ wa.
Ɨɓʉ ɓɔ ɓakwanana ndɨ kodoku kɛsʉngʉlya kʉ kakʉ, ɓakika ndɨ na lɨkpʉmʉka na ɨmɨ.
20 Kiki ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓa wanʉ ɓatʉmbʉlagɨ nɛkɨ ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓɛmɨna ndɨ na
iɓu wa ɓesombisa ndɨ mino ka Basa-Yidingi.
21 Lɨkpʉmʉka limoti aka lɔ naɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: ‹Na na baya
ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ, kinili nakasamba na
lɨsyɛ li nɨlɨ kambwa kunu.›»
22 Yɛkɨ ngama Felisi ibaga ndɨ ɓɨnza pisi ka Mombukwono-dosu, akitisaga ndɨ
ngbanga ka lɨsyɛ lagɔgɔ, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakɔ ɓanʉ ngbanga kunu ngbingo yi
nɨnɔ kʉmanda Lusiasi odoku ɓanʉ mino.»
23 Akpamya kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ɓɛ aɓuulyogi Pɔlɔ, anasɨlya gɔnɨ mino
ɓongbingo ɓaya kɨnanaga magʉ nɨ kɛgʉ kaʉpakya ɓawai-dakɨ kasingyo.

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Felisi na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila

24 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Felisi ɓodoku ndɨ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka
Dulusila nɨnɔ a ndɨ Waɓayuda. Ngama atikisya ndɨ Pɔlɔ, ʉkana nɨlɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkya
ko bulya baya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito.
25 Luki limoti, nɨyɔ Pɔlɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya
ɓungbingbili, kaigwi lɨmbɛngɨ, mʉngɨmbɔ ka masyɛ nɨmɔ akodoku, Felisi aɓanga
ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, wakwanana mbɛyɨ kaɨga. Nʉmakatʉ ɓanʉ ɓata
kumbuso.»
26 Ngama a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Pɔlɔ akwananatʉ ndɨ kaɨkalyaga, kinili atikisyaga
ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ɓiki na ɨyɨ ka ɓabʉbʉ.
27 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔkio Fɛsɨtɔ alya ndɨ ɓʉngama ka pa ka Felisi. Yɛkɨ
Felisi a ndɨ ɨyɨ kakɨsa kaiponoso na Ɓayuda, asa ndɨ Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ aka.

25

Pɔlɔ akapa kasamba kambwa ka Kaizalɨ aka

1 Nɨyɔ ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Fɛsɨtɔ agya masyɛ masaa wa osila ndɨ mino ka iwili
yi nɨyɔ, atʉkya ndɨ ka Kaizalɨa aɗaka ka Yelusalɛma.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu na ɓangama ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ kambwa
kakɨ. Ɓamalya lɨkpʉmʉka li no ngu,
3 ɨɓʉ aka ndɨ na ngama Fɛsɨtɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨnɔ ɓaka yasɨ kadukusoku Pɔlɔ ka
Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ nɨ ɓalikini ɓɛ ɓamwɨ ko pisi.
4 Luki limoti, ngama Fɛsɨtɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Pɔlɔ iki ka bɔlɔkɔ aka kʉ ka Kaizalɨa
kʉ, ɨmɨ na na lɨgʉndʉ kʉ gɔ kʉ.»
5 Ɨyɨ aka ɓata ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga luga kunu ɓakwanana kaɨnda pa imoti
na ɨmɨ ka Kaizalɨa. Kika nɨ Pɔlɔ agyatʉ ndɨ ɓʉnyɛ ɓakwanana kasʉngʉlya.»
6 Kumbuso Fɛsɨtɔ kagya na ɨɓʉ masyɛ ɓanda ɓʉgɨna ikanɨ tɛkɛɓɛ, ɨga ka Kaizalɨa.
Ɓʉgala ɓi, ika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, akpamya ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
7 Nɨyɔ osilo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma ɓakungula ndɨ
ɓikululu. Ɓabɨnɨkɨlya ndɨ makpʉmʉka ɓitititi nɨmɔ gʉtʉgʉ ɨɓʉ aka ɓakakwananɨgʉ
katʉmbʉlaga mʉ mi.

8 Pɔlɔ ɨtʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nakogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka,
nakoɓunigʉ mʉtʉʉ ka Ɓayuda ikanɨ nɨmɔ ma Ndaɓʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ nɨmɔ ka Kaizalɨ
aka.»
9 Ngama Fɛsɨtɔ a ndɨ kapa kaʉbaɨlya Ɓayuda, ɨyɨ aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Watʉ kapa
kaɨga ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga kʉ ɓɛyɔ?»
10 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ na wanʉ ka basa ka Kaizalɨ nɨyɔ ɓʉkɔgɔ mino
ɓangbanga. Ɓakwanana kesombiso wanʉ. Nakugyilyigʉ Ɓayuda ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ
ɓumoti aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ mombukwana-dakɨ wa mino kaiba ɓɨnza.
11 Kika nɨ nogyi ɓi ɓʉnyɛ ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana kemwisiso, ɨmɨ, nakoyagʉ.
Luki limoti, kika nɨ ɓakɛbɨnɨkɨlyaga makpʉmʉka, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kokwononigʉ kɛsʉta kʉ kaɓʉ. Nakapa ambɛ nasambɨ kambwa ka ngama Kaizalɨ
aka!»
12 Kʉwa wa, ngama Fɛsɨtɔ anzɨna ndɨ na ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɓapága mʉtɨwɨ, asikisya
Pɔlɔ ɓɛ: «Yɛkɨ wotiwolyi ɓɛ wokosomboku kambwa ka ngama Kaizalɨ aka, waga
kʉwa kʉ kwa kʉ.»

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Agilipa

13 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Agilipa ɨɓʉ na mamakɨ mukoyi ɓɛyɔ ka
Belenike ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa, ɓamuusoku ngama Fɛsɨtɔ.
14 Yɛkɨ ɓa ndɨ kagya kʉ ɓɛyɔ masyɛ mudingi, Fɛsɨtɔ atʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ngama
Agilipa lɨkpʉmʉka ka Pɔlɔ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti a wanʉ nɨnɔ Felisi
asa ndɨ ka bɔlɔkɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ naga ndɨ mino ka Yelusalɛma, ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ ka
Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓɛɓɨkya ɓɛ nakʉ lɨkpʉmʉka kakɨ kyɛ ɓamwɨ.
16 Nusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɓalʉma ɓakasʉtagɨgʉ mʉmbanzʉ nɨ ɓakanosombigʉ na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓasungulyi, mʉtʉ yi ɨtʉmbʉlyaga gɔnɨ nɨlɔ ɓiko kanɨ ɓasungulyini mino.›
17 Tosiloku ndɨ pa imoti na ɨɓʉ wanʉ. Kolipyagʉ, ɓʉgala ɓi aka nika ndɨ ka basa
yɨkɔ ɓangbanga, nakpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na alʉkʉ yi nɨmʉ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓodoku ndɨ gɔnɨ. Luki limoti, ɓakaɓɨkyɨlyagʉ ndɨ
makpʉmʉka ɓanyɛnyɛ ɓɛyɔ na ndɨ mino na mʉtamanagɨ.
19 Ɓa ndɨ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya kanisa kaɓʉ aka ɓɨkpɛ na ko bulya
ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, ɓaɓɨkyaga ɓɛ okwoni ndɨ, luki limoti Pɔlɔ
aɓɨkyaga ɨyɨ ɓɛ a muɓisi.
20 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nakwanana kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓʉnɨ. Kʉwa
wa, namuusa ndɨ Pɔlɔ ikanɨ akwananatʉ kaɗaka ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga
kakɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
21 Luki limoti, Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ asambɨ kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma
aka. Nakpamya kʉwa ndɨ ɓɛ iki ka bɔlɔkɔ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ natɨka ndɛkɛ mino
kʉ ɓɛyɔ.»
22 Ngama Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɨmɨ gɔnɨ, no ɓi kapa kamʉkana alʉkʉ yi
nɨmʉ.»
Fɛsɨtɔ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wamʉkana kʉwa na ɓʉgala.»
23 Ɓʉgala ɓi, Agilipa ɨɓʉ na Belenike ɓosiloku ndɨ na ɨbɨba, ɓambanzʉ kumbuso
kaɓʉ ɓingbooo, ɓingyo ka basa yɨkɔ ɓangbanga pa imoti na ɓangama ka ɓasʉda na
ɓangama ɓa mʉsɛngɨ. Kʉwa wa, Fɛsɨtɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
24 Fɛsɨtɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama Agilipa, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma mbɨya wanʉ pa
imoti na iɓusu, muminoni alʉkʉ yi nɨmʉ. Ɓayuda ɓasɨ ɓoduku ɓi kasʉngʉlya kʉ
kamɨ ka Yelusalɛma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓoduku mino wanʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ
okwononi okwi.
25 Ɨmɨ, nini ɓi ɓɛ kogyigʉ luki nɨlɔ ɓakwanana mino kamwɔ. Luki limoti, ɨyɨ mʉkaka
aka nɔ a ndɨ kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma, nɨna ndɨ ɨmɨ ɓɨnza
gɔnɨ katɨka kʉ ɓɛyɔ.

26 Nakinigʉ ɓi lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ nakwanano ɓi kokpika ko bulya kakɨ kapá
ngama mudingi wa Lʉma. Kinili, noduku na ɨyɨ kambwa kunu, ɓɨkpɛ kambwa kakʉ
ka ngama Agilipa. Ɓakamuusogo, nakwanana kʉwa kokpiko luki.
27 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ kɛgʉ ngbingbili katɨka mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ka Lʉma nɨ takanibigʉ
ɓɛ ɓasungulyi ɓi ko bulya ɨkɨ.»

26

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Agilipa

1 Kʉwa wa, Ngama Agilipa aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Wakwanana kʉwa kasamba.»
Pɔlɔ anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:
2 «Ngama, na lɨsyɛ li nɨlɨ, na na ɨgyagya yidingi kasamba kambwa kakʉ ka
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Ɓayuda ɓesungulyi ɓi mino.
3 A ɓɛyɔ, wibagatʉ ɓɨnza yɨgya yasɨ ka Ɓayuda na ɓoɗongoso kaɓʉ. Kikiliki,
ɨmʉkanatʉ na lɨmbɛngɨ lɨnda.
4 Ɓayuda ɓasɨ ɓamibatʉ ɔɓɨlɨ kamɨ katʉkya ka limiki. Ɓibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ
kamɨ a ndɨ mino luga wa lɨvananza kamɨ na ka Yelusalɛma.
5 Ɓemibagatʉ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓakapa, ɓakwanana kepupilyo ɓʉdɛmʉ ɓɛ na
ndɨ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ. Luga wa moɗu ma kanisa kusu, liɗu li nɨlɔ ikaga na mʉtʉʉ
mapʉ kʉgbɛ.
6 Na ko ngbongu mbɨya wanʉ kyɛ mʉtamanagɨ kamɨ asyɛ ka agʉmɛ nɨnɔ Kunzi
ʉgyɨlya ndɨ ɓotitosu.
7 Biti na lɨsyɛ, mababa kusu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓakabibiso Kunzi na ɓa na mʉtamanagɨ
kaɨna ɓɛyɔ agʉmɛ yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Ngama, Ɓayuda ɓɛsʉngʉlya ko bulya
mʉtamanagɨ mi nɨmɔ aka mɔ.
8 Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓunu makɛgʉ mino na baya ɓɛ Kunzi ozuzukisagatʉ ɓamanda?
9 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ, na ndɨ kasɨma ɓɛ nʉlananatʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ
lino ka Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ ka ɓopisi ɓayasɨ.
10 Nagya ndɨ ɓɛyɔ ka Yelusalɛma. Ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, nugwisisaga ndɨ
ɓakilisito ɓudingi ka ɓabɔlɔkɔ dididi, nɨyɔ ɓakɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓʉ ɓɛ ɓʉmwɨ, ɨmɨ
noɓingisyagatʉ ndɨ gɔnɨ.
11 Ɓongbingo ɓasɨ, nakɨtanagatʉ ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda ɓayasɨ,
nanugyogyiso ɓakilisito kyɛ ɓatʉmbwɨ lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndɨ na lɨngangɨ
na ɨɓʉ, kinili nɨndaga ndɨ kaugyogyiso ka ɓagʉɗʉ ɓogiyo ɓayagɔgɔ.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ abaya ndɨ mino Yeso

12 «A ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, ɓɛtɨka ka Damasɨkɨ.
13 Ngama, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ko pisi, na mʉsɨkatʉ, nɨna kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓʉngbanganya ɓiwenge-wenge kakɨtaga ɓyɨ ɓʉngbanganya ɓa mɔnɨ.
Ɓʉngbanganya ɓi nɨmɔ ekungula ndɨ ɓikululu pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ.
14 Iɓusu ɓasɨ togwa ndɨ wasɨ. Nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti ɛnɛɓɨkya na Libelenia ɓɛ:
‹Saulo, Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso? Wakagya mʉ mapʉ ma payaya
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nyama yi nɨnɔ mombukwana-dakɨ akwanana katɨnaga.›
15 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Mombukwono-dosu
esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso, nɨnɔ wakagyogyiso.
16 Luki limoti, tʉkya, wamaga. Nupuponilyi kyɛ nuitisi mʉgya-ligubo kamɨ. Wika
kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓɛyɔ wemini mino na nɨlɔ nuwonisila ndɛkɛ ɓata kumbuso.
17 Nuɓuulyaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ Ɓayuda na ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ, kʉ no mino
kaʉtɨka.

18 Nakaʉtika kyɛ ʉkʉli miso, upupisoku ko biti kyɛ ɓini ɓʉngbanganya. Kopupo ko
ngu ka Abili na kamigilyoku Kunzi. Ɓakɛɓinikyana kʉwa, ɓinisanatʉ na mʉpilya ma
ɓʉnyɛ kaɓʉ, ɓiko na lidɔdɔ luga ka ɓatʉ ko Kunzi.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ligubo nilɔ agya ndi

19 «Ngama Agilipa, nakakwananigʉ ndi kakya kagya nilɔ nina ndi ko nziki
kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
20 Luki limoti, nʉɓikyaga mbɛyi ndi ɓatʉ ɓa Damasiki, na niɓɔ ɓa Yelusalɛma sɛ
kʉwa ka iwili yasi ya Yudɛa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi Ɓayuda. Nʉɓikyaga
ndi ɓɛ ɓayikosi ɔɓili, ɓamigilyoku Kunzi, ɓowonisilo pisi ka yigya ɓɛ ɓayikosoni ɔɓili.
21 Ɓayuda ɓɛgwi ndi ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya likpʉmʉka li nilɔ, ɓakisa ndi
kɛmwɔ.
22 Luki limoti, Kunzi eɓuulyagatʉ kadwɛ na lisyɛ li nili. Na dɛmʉ kaki kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasi, iki ɓomiki ikani ɓambɔkʉ. Nakɛgʉ kaɓikyaga luki lagɔgɔ di na nilɔ
ɓogyalandʉ na Musa ɓaɓikya ndi ɓɛ igyonosatʉ ndɛkɛ.
23 Iɓʉ ɓaɓikya ndi ɓɛ Kilisito igyogyisatʉ, iko mʉtʉ wa mambwa kopupo ka mbʉkʉ
luga ka niɓɔ ɓokwaga ndi. Ʉɓikyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa livananza kusu mongoni ma
muhukuso na gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda aka.»

Pɔlɔ akakisa ɓɛ ngama Agilipa ayikosi ɔɓili

24 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kozukogo likpʉmʉka kaki, ambɔkʉ Fɛsitɔ
apamikana ɓɛ: «Pɔlɔ, wa ibikyasʉ! Balʉwa ninɔ waɓyɛ ndi wakpʉ nɔ uputoni!»
25 Pɔlɔ asikisya ndi ɓɛ: «Ngama, nakɛgʉ na ibikyasʉ, mʉnzina kami a ma lingʉnʉ
na mo ɓungbingbili.
26 Ngama Agilipa nimʉ akaiba ɓinza likpʉmʉka li nilɔ. Kinili, nakanzina kambwa
kaki ni nakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Na na limbɛngi ɓiɗɛ ɓɛ akaiba makpʉmʉka mi nimɔ
masi kyɛ kɛgʉ na nilɔ igyonosa ndi ko dikiɗi.
27 Ngama Agilipa, watʉ na baya ka likpʉmʉka li nilɔ ɓogyalandʉ ɓaɓikya ndi?
Nakaiba ambɛ wa na baya ka likpʉmʉka li nilɔ!»
28 Ngama asikisya ndi Pɔlɔ ɓɛ: «Wakasima ɓɛ wakwananatʉ keitiso Mukilisito ko
ngbinga mʉkɛɗɛ ɓɛyɔ?»
29 Pɔlɔ asikisya ɓɛ: «Iki gʉtʉgʉ mbiya wanʉ ikani kumbuso ndɛkɛ, nakakʉnga
Kunzi ambɛ kikonitɔgʉ asi iwɛ aka, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakɛmʉkana na lisyɛ li
nili ɓiiti mʉɗɔngɔni abɛ imi, kani ɓakɛgʉ ɓata na ɓaselegeni ɓi niɓa!»
30 Kʉwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi
niɓɔ ɓa ndi pa imoti na iɓʉ ɓamaga ndi,
31 ɓa ndi komisikono ni ɓananzina luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nimʉ kogyigʉ ɓʉnyɛ
gʉtʉgʉ ɓumoti aka niɓɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwi ikani kagwi.»
32 Agilipa aɓikya ndi Fɛsitɔ ɓɛ: «Ɓakwanano ɓi kasiso alʉkʉ yi nimʉ kiki ɓi ɓɛ
oɓikyi ɓi ɓɛ asamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka.»

27

Ɓamogosini Pɔlɔ ka Lʉma

1 Niyɔ ɓʉkanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, ɓʉpá kʉwa ndi Pɔlɔ na ɓatʉ
ɓemoti-ɓemoti ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ka maɓɔkʉ ka Yulio ninɔ a ndi ngama wa liɗu ka
ɓasʉda miya. Iyi Yulio a ndi ka liɗu ka ɓasʉda nilɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ «Ɓasʉda ka
Kaizali».
2 Taɗaka ndi ka bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Adalamiti, ninɔ a ndi kaifumoku ka masʉ
ma iwili ya Azia. Taga kʉwa ndi. Ta ndi kʉ ɓɛyɔ na Mumakedonia ɓemoti ninɔ ina
ndi ɓɛ Alisitaliko mʉtʉ wa Tesalonika.

3 Ɓʉgala ɓi, tɨfʉma ndɨ ka Sidɔna. Yulio a ndɨ kagya Pɔlɔ ɓɨnza. Asɨlya kʉwa ndɨ pisi kaɨnda kaɨnanana na ɓawai-dakɨ ɓɛ ɓapágɨ makpʉmʉka nɨmɔ akwanana ndɨ kaiko na mʉsasa mi.
4 Katʉkya wa, taɗakaga ndɨ, taɓyɛ mutili aka ko uzu nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kipulo kyɛ ovivi a ndɨ wapʉ kambwa kusu.
5 Tazaba ndɨ liɓo lidingi ɓuwobi na iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya Pamufilia, tadwɛ ka lɨsʉ ka gʉɗʉ wa Mila ka iwili ya Likia.
6 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ atakanya ndɨ bato ɓemoti wa gʉɗʉ wa Alesandulia nɨ anaga ka Italia. Atiɗokisa ndɨ mino.
7 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, takpakyana ndɨ ɓɨwɛsɛ, tadwɛ ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ wa Kinido ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi. Luki limoti, avivi kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ taga miso ya kʉ ɓɛyɔ, kinili ta kʉwa ndɨ kopupono ka Kɨlɛtɛ pisi ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Salimoni kyɛ avɨvɨ kɛgʉ ndɨ wapʉ kʉgbɛ kʉ ɓɛyɔ.
8 Tidukulaga ndɨ kakpakyana aka ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi, tɨfʉma ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Masʉ manza», ɓuwobi na gʉɗʉ wa Lasea.
9 Yɛkɨ masyɛ atɨkɨtanɨlyaga ndɨ mudingi, tosila kʉwa ndɨ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kʉgbɛ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo kyɛ ngbingo muginyo malɨlɨ a kʉwa ndɨ nɨ okitogini gɔnɨ. Pɔlɔ utukusya kʉwa ndɨ motili ɓɛ:
10 «Ɓomika-mama, nakaɨna abɛ takatʉkyɨlya lɨgʉndʉ, ikatʉ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, iki makpʉmʉka ikanɨ bato apʉtɨkanatʉ, iɓusu tahʉkaga kukwakʉ ɓaka ɓɨkwɛ.»
11 Luki limoti, ngama ka ɓasʉda a ndɨ wakɨgʉmya kʉgbɛ ka mʉnzɨna ka sʉfɛlɛ wa bato na mombukwana bato kakɨtaga nɨmɔ ka Pɔlɔ.
12 A ndɨ ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ, na lɨsʉ li nɨlɔ kikogigʉ lanza ko ngbingo yi nɨnɔ. Ɓudingi ɓa ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya katʉkya na kaaga ka Foinikia kaiko kʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ akɨtaga mino. Foinikia a lɨsʉ la Kɨlɛtɛ nɨlɔ a iikono miso kʉ mɔnɨ ogwaga mino.

Mbumbo yapʉ ka lɨmbɛngɨ lo liɓo

13 Kʉwa wa, ovivi apʉnga ndɨ kovivo nɨ kɛgʉ wapʉ kotukyoku ka Zebu, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓagyatʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino nɨ ɓosisilini. Ɓapwa bato, ɓakpatɨla ndɨ ɓuwobi na mutili mo uzu wa Kɨlɛtɛ.
14 Kolipyagʉ, kotukyoku ko uzu, ovivi wapʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ «ovivi wa zɨɓɔ-ɨngɛngɛ» apʉnga ndɨ kovivo wapʉ kʉgbɛ.
15 Ovivi yi nɨnɔ atundula ndɨ bato nɨ kɛgʉ wa ɨtɨlyanago mino. Takɨka kʉwa ndɨ.
16 Takɨka ndɨ miso ya kʉsɨlɨ ko mikyo uzu nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kauda. Tagya ndɨ ngu yasɨ koluto ɨngbɔlɔ nɨyɔ ɓuɗusogo na iyu ɓambanzʉ.
17 Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓoɗokisa ndɨ ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ka bato, ɓalingisyogo bato no ligi ya kiɗuso. Ɓa ndɨ kaɓanga ɓɛ ɓakitilyonogonitɔ ko mbumi ya mutili ma Libia. Ɓosisa kʉwa ndɨ lɨɓaʉ liti nɨlɔ ikaga ndɨ lɨkpɨkɨla ka bato ko liɓo kyɛ bato iki kakɨka ɓɨwɛsɛɛɛ.
18 Ɓʉgala ɓi, mbumbo idukulaga ndɨ katiyongo aka no ngu. Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓapʉnga ndɨ kombimbo mukumbo ko liɓo kyɛ bato opolimoni.
19 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, ɓapʉnga ndɨ kombimbo nɨ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi makpʉmʉka ma bato ko liɓo.
20 Kʉsɔ wa masyɛ mudingi, iki mɔnɨ ikanɨ mangʉtʉ kinisonogigʉ ndɨ. Mbumbo kɛgʉ ndɨ kaɨgaga mayʉ, takɛgʉ ndɨ ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ tahʉkatʉ.
21 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bato ɓa ndɨ nɨ ɓogyini masyɛ mudingi na ɓanza. Pɔlɔ amaga ndɨ luga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓawai, makɛmʉkano ɓi iba makotukyigʉ ɓi ka Kɨlɛtɛ, takabanganɨgʉ ɓi no mbumbo, makpʉmʉka kapʉtɨkanɨgʉ ɓi gɔnɨ ɓɛnɛ.
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ makikonitɔgʉ na kʉɓangakʉ kyɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti luga kunu kokwigʉ, luki limoti, bato aka nɔ akapʉtɨkana.

23 A ɓɛyɔ, no biti yi nɨyɨ, malaika ko Kunzi nɨnɔ nɨgʉmya kʉ kakɨ na nɨnɔ nabibisogo epuponilyito,
24 ɛɓɨkyo ɓi ɓɛ: ‹Pɔlɔ, wakoɓongonitɔgʉ, okwononi ɨwɛ kasamba kambwa ka Kaizalɨ. Ko bulyo mazɨyɔ kakɨ kʉgʉ kakʉ, Kunzi uhukusogi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ma ɨɓʉ ka lɨgʉndʉ.›
25 Ɓawai, makoɓongonitɔgʉ nɛkɨ kyɛ, na wakɨgʉmya ko Kunzi, masɨ igyonoso ɓaka yɔ eɓikyi ɓi mino.
26 Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti ɓɛnɛ.»
27 Totulyosa ndɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa nɨ mbumbo anatiyungo aka gbalɨ kʉgʉ wo liɓo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ta kʉwa ɓuwobi kadwɛ kubi.
28 Ɓakandɨla ndɨ lɨtalʉ na muligi, ɓaɗɨkɨta ko liɓo, ɓɨna ndɨ ɓɛ ɓudu ɓi a mɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na maɗɨya na ɨka. Nɨyɔ ɓisisilo, ɓaɗɨkɨta ɓata, ɓɨna kʉwa ɓɛ a ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓʉgɨna.
29 Ɓa ndɨ kaɓanga ɓɛ bato kokpokpogonitɔgʉ ɓaka ka matamʉ. Kinili, ɓosisaga ndɨ ligi yɨkwanganya nɨyɔ a ndɨ yɨkpɨkɨlaga na ɓangwɛyɨ ɓayitititi miso ya liɓo li ɓɛkyɛ bato amagɨ, ɓaɓʉndɨla ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda ɓɛ lɨsyɛ asyɨ.
30 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kakɨsa kapɨkɨta. Ɓosisa kʉwa ndɨ mikya-ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɓiɗusaga na ɨyɨ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓaɓɔ ɓɛ ɓakosisogo ligi miso ya mʉ ma bato.
31 Luki limoti, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ kʉmanda na ɓasʉda ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓakiki ka bato aka, makakwananɨgʉ ɓi kahʉkaga.»
32 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓakɔgɔ ndɨ ligi yo mikya-ɨngbɔlɔ yi nɨnɔ, akɨka ndɨ.
33 Kambwa lɨsyɛ katɨnɨkaga, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ ɓalyalyɨ. Ʊɓɨkya ɓɛ: «Na lɨsyɛ li nɨlɨ, odwini kʉwa masyɛ tɛkɛɓɛ na makwanganya nɨmɔ mo mino ka mʉɓʉndɨlagɨ nɨ makɛgʉ kalya luki.
34 Nakamʉɓɨkya ambɛ lyoni nɛkɨ mino mikyo luki, kyɛ miki ɓapʉpʉ aka. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka kagyɨgʉ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu.»
35 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, Pɔlɔ ava ndɨ mukati, abibiso Kunzi kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ, oɓunonogo, apʉnga kalya.
36 Nzʉyɨ upolimana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalya kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ.
37 Kʉsɔ wa bato, ta ndɨ ɓasɨ ɓambanzʉ mɨya yɨɓa ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na maɗɨya (276).
38 Nɨyɔ ɓikutogo, ɓambimba ndɨ nganʉ ko liɓo ɓɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

39 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓakibagʉ ndɨ ɓata pa. Luki limoti, ɓɨna kʉwa ndɨ ɓyɨ pa yo mbumi yimoti ɓɛnɛ, ɓʉkanana ndɨ ɓɛ bato akwanana kaɨnda kaɨfʉma kʉ ɓɛyɔ.
40 Ɓakʉlaga ndɨ ligi nɨyɔ ɓamʉ ɓi a ndɨ ɓayɨkpɨkɨlaga na ɓangwɛyɨ, ɓasa ndɨ kolindo ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓakʉla ndɨ ligi ya ambʉ nɨnɔ ananaga bato ka mʉ mo liɓo. Kumbuso yi, ɓobongisa ndɨ kutuko ka mʉ ma bato, muvivi utundulo, ɓaga miso kʉ mbumi a ndɨ mino.
41 Luki limoti, ɓadwɛ ndɨ ka liɗuku lo mbumi yi nɨyɔ, luga wa ɓodungo ɓayɨɓa, bato akpakpaga ndɨ wa aka wa. Mʉ mi olinda ndɨ ɓɨɓɛ ko mbumi nɨ kɛgʉ ɓata koɗwo, lɨbɔ li lasɨ a ndɨ kapanzɨkana na mʉɓaka mapʉ nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso.
42 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓa ndɨ kapa kaulumwisogo ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, ɓɛkyɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokyogonitɔgʉ pisi kogwo liɓo.
43 Luki limoti, kʉmanda wa Lʉma a ndɨ na mʉsasa kahukusogo Pɔlɔ, ʉpakya ndɨ kagya ɓɛyɔ. Ʊkpamya ɓatʉ nɨɓɔ ɓibaga ndɨ kogwo liɓo ɓɛ ɓapʉngɨ nɨ ɨɓʉ kogwo, ɓopupana kubi.

44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kaʉɓyɛ gɔnɨ nɨ ɓigwinonogini ka ɓodongbu ɓaya maɓaʉ, ikanɨ ka nɨɓayɔ apanzɨkana ndɨ ka bato. Kinili, ɓatʉ ɓasɨ ɓosila ndɨ kubi ɓɨnza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

1 Nɨyɔ tahʉkaga ɓɛyɔ, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ lino lo uzu nɨyɔ ta ndɨ mino nɨ Melita.
2 Ɓatʉ ɓa mugi mi ɓatɨgya ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ, ɓatɨtɨlya ndɨ. Yɛkɨ mbwayɨ a ndɨ kalʉka na ɓʉdɨ gɔnɨ, ɓatɨgbʉndɨlya ɓuku ɓɛ tʉtɨ iɓusu ɓasɨ.
3 Pɔlɔ atʉpa ndɨ ɓɛnzyaga koɗikitoku ko ɓuku. Mbʉma opupa ndɨ kʉsɔ yi ko bulya ɓʉzʉ, ayangata ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ. 4 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa mugi ɓamɨna mbʉma kanɨ ayongotini ka kʉɓɔkʉkɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a asɨ mʉgya-manyɛ aka. Oukogi mbɛyɨ ɓɨkwɛ ko liɓo, luki limoti, ɓungbingbili ko Kunzi akapa ɓaka ɓɛ okwi.»
5 Luki limoti, Pɔlɔ ɨkpazya ndɨ nzʉka yi nɨnɔ ko ɓuku nɨ kimukonigʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka.
6 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ kʉɓɔkʉkɔ afulatʉ Pɔlɔ ikanɨ okwo ɓigbututu. Nɨyɔ ɓaɓʉndɨla ɓɨndɨ nɨ luki kagyigʉ, ɓoyikasa tamanaga kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a kunzi.
7 Ngama wo uzu yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Pubiliyɔ, a ndɨ no tiko ɓuwobi na pa yi nɨyɔ. Ɨyɨ Pubiliyɔ atɨtɨlya ndɨ ɓɨnza, tasyɛ masyɛ masaa kʉ kakɨ.
8 Abakɨ Pubiliyɔ a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ, anapʉwa gɔnɨ ɓangʉ. Pɔlɔ ingya ndɨ kʉ a ndɨ mino, alʉmbɨlya, abisilya maɓɔkʉ, ahʉka ndɨ.
9 Kumbuso yi, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ kayɨmʉkana ko uzu yi nɨnɔ ɓodoku ndɨ gɔnɨ, ɓahʉka ndɨ.
10 Ɓambanzʉ ɓapága ndɨ ɨbɨba kʉgbɛ. Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ katʉkya, ɓatɨpápa ndɨ.

Pɔlɔ odwini ka Lʉma

11 Kumbusa wa ɓatɨmba ɓasaa, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ ka bato nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ «Ɓokunzi ka ɓoɓigi». Bato yi nɨyɔ a ndɨ bato wa gʉɗʉ wa Alesandulia, ɓafʉma ndɨ ko uzu wa, kaɓʉndaga ɓɛ ngbinga wa ɓʉdɨ ɓapʉ akɨtagɨ mbɛyɨ.
12 Nɨyɔ tosilo ka Silakuse, tagya ndɨ kʉ ɓɛyɔ masyɛ masaa.
13 Katʉkya wa, taɓyɛ ka mutili mo liɓo lidingi aka kadwɛ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Legio. Ɓʉgala ɓi, muvivi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ mapʉ kotukyoku miso ya Zebu apʉnga ndɨ kovivo. Kumbusa wa masyɛ maɓa, tadwɛ ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Puteoli.
14 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓomomosu ɓakilisito, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ tasyɨ mbɛyɨ na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨgʉndʉ kusu ka Lʉma a ndɨ ɓɛyɔ.
15 Nɨyɔ ɓomomosu ɓa Lʉma ɓʉkana ndɨ mino mongoni kusu, ɓodoku ndɨ katɨtɨlya ka sɔkɔ wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉmɨna ndɨ, abibiso Kunzi, ngu amigoku ɓata.
16 Nɨyɔ tosila ndɨ ka Lʉma, ɓawanya Pɔlɔ ndaɓʉ di, ɓapá sʉda ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kaɓuulyogo.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lʉma

17 Kumbusa wa masyɛ masaa, Pɔlɔ ʉmaka ndɨ ɓangama ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ ka Lʉma. Nɨyɔ ɓamʉmʉkana, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓava-kukusu ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka ikanɨ koɓuno yɨgya yaɓʉndɛlɨ ka ɓotitosu. Luki limoti, ɓegwi ndɨ ka Yelusalɛma, ɓɛsʉta ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma.
18 Nɨyɔ ɓesombiso, ɓa ndɨ kapa kesiso. A ɓɛyɔ, ɓakɛmɨnagʉ ndɨ gʉtʉgʉ na lɨkpʉmʉka limoti aka nɨlɔ ɓakwanana ndɨ mino kɛmwɔ.

---

* **28:15 28:15** *Tiletabeline:* Ka Ligiliki a «Ɓandaɓʉ ɓayɨsaa ka ɓobiko.»

19 Luki limoti, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ ɨɓʉ kabaɨlya. Kinili, nɨna ndɨ ambɛ okwononi
ɓɛ ngama mudingi wa Lʉma aka nɔ akʉ ngbanga kamɨ. Kʉsɔ wa nɨyɔ yasɨ, nakɛgʉ
ndɨ na tamanaga kaʉsʉngʉlya ɓava-kukusu.
20 Kinili, namumoki ambɛ namʉɓɨkyɨ ɓɛyɔ. A ɓɛyɔ, namʉkandɨla na selegeni ɓɛnɛ
ko bulya mʉtamanagɨ nɨnɔ Ɓezaleli ɓa nomu.»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, takamɨnagʉ balʉwa gʉtʉgʉ ɓemoti aka kotukyoku ka
Yudɛa ko bulya kakʉ. Gʉtʉgʉ momosu Muyuda kodokugʉ katɨpága mongoni, ikanɨ
katɨɓɨkya lɨkpʉmʉka lanyɛ ko bulya kakʉ.
22 Luki limoti, to ɓi kapa kaʉkana tamanaga kakʉ. A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ ɓapa
ɓayasɨ, ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya liɗu li nɨlɔ wo mino.»
23 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓobisa ndɨ lɨsyɛ limoti kosilyono na Pɔlɔ.
Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓodoku kʉwa ndɨ ɓakpʉ kʉgbɛ ka pa nɨyɔ Pɔlɔ asyɛgɛ ndɨ mino.
Katʉkya na ɓʉsɔɓɨ kadwɛ na ɓʉgɔgɔ, Pɔlɔ a ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anʉpá mʉtʉʉ ko
bulya Ɓʉngama ko Kunzi. Anakɨsa ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka ka Yeso, pisi ka mʉtʉʉ
ka Musa, na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.
24 Luga kaɓʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyana ndɨ nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya, luki limoti ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino komisikono, ɓakɛgʉ ndɨ kaʉkanana luga kaɓʉ. Pɔlɔ
ʉmatɨlya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ lɨngʉnʉ ngbingo
yi nɨnɔ a ndɨ mino kaʉnzɨnɨlya ɓotitonu, pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
26 ‹Waga, hʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓana ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
27 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso!›»
28 Pɔlɔ opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wibonito sɛ ɓɛ Kunzi otikoniku Muhukuso ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Ɓʉkanatʉ ndɛkɛ ɨɓʉ.»
[
29 Nɨyɔ Pɔlɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓaga ndɨ nɨ ɓanagya ɓoɗongoso kʉgbɛ luga kaɓʉ.]
30 Pɔlɔ agya ndɨ ɓyanga ɓɨɓa ka ndaɓʉ nɨyɔ apága ndɨ mino ɓuyi yɔ. Ʉtɨlyaga ndɨ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kanda.
31 Aɓɨkyaga ndɨ mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi, anuwonisilo ɓambanzʉ
lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ, nɨ ɓakɛgʉ gɔnɨ
kapakya.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓalɯma
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Lɯma nɨmɯ. Kanogagɯ ndɨ ɨyɨ kɯ ɓɛyɔ, mɯtɯ wagɔgɔ nɔ ɯpága ndɨ Ɓalɯma Mongoni Manza, omosa ndɨ baya kɯ ɓɛyɔ. Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kyɛ ɓibi ɓɛ atɯ. Kinili ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ ika ndɛkɛ mino kaaga ka Ɛsɨpanya, aɓyɛtɯ pisi kɯ ɓɛyɔ kautumiso mambɛngɨ ɓɛ ɓiki ko pisi ka Kilisito aka. Ʊɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓalɯmbɨlyɨ kyɛ inisoni no pisi yi nɨyɔ atɯkɨlya mino lɨgɯndɯ. Pɔlɔ uwonisilo ka balɯwa yi nɨmɯ luki li nɨlɔ a la ɨzangɨya kɯgbɛ ka baya nɨ Kilisito. Aɓɨkya ɓɛ ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓɯnyɛ ɓakinisonigɯ ndɛkɛ ɓata na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, ɓakwanana mbɨya wanɯ kaɯkanana no Kunzi pisi kamatɨkana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apɯnaga ndɨ Pɔlɔ ɓɛkyɛ iki atɯtɯmbwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, a ngu ko Kunzi ka mɯtɯ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana. Ɓakakwananɨgɯ ɓata kaɓɨkya ɓɛ mɯtɯ yi nɨmɯ a Muyuda ikanɨ kɛgɯ Muyuda. Ɓakilisito ɓasɨ ɓa mɯɗɔngɔnɨ ko misa ko Kunzi, kɛgɯ na mɯtɯ yi nɨnɔ akitogi ɓɛngɛnɨ. Ʊvaga abɛ ɓatɯ ɓongbingbili, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mɯtɯ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.» Ɓalɯma 1:17.

Pɔlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi ɓakilisito ɓasɨ ɓɯkananɨ, mɯtɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka kamuyonitɔgɯ ɓɛngɛnɨ, kabisonitɔgɯ na mɯkɔmbɯ, kakonitɔgɯ ngbanga kakɨ gɯtɯgɯ yɨgya kakɨ kiki ɓɛyɔ okwononi mino.

Balɯwa yi nɨmɯ, nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya Ɓalɯma a wanza kɯgbɛ, katɯkya ka ɓɯndɛlɨ, Ɓakilisito ɓatɨlya ndɨ ɓɨnza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-17*
Ɓambanzɯ ɓasɨ ɓɔ ɓagya ndɨ ɓɯnyɛ *1:18–3:20*
Ɓɛyɔ Kunzi ɯva ndɨ mino ɓomikya-ɓambanzɯ kaiko ɓatɯ ɓongbingbili *3:21–4:25*
Ɓatɯ ko Kunzi ɓinisanatɯ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya *5:1–8:39*
Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kɛgɯ ka ɓongbinga ɓasɨ *9:1–11:36*
Ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ wa sɨpananɨsɔ *12:1–15:13*
Nɨyɔ Pɔlɔ osisilya ndɨ, na yuuso *15:14–16:27*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, mɯgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balɯwa yi nɨmɯ. Kunzi ɛmaka
ndɨ kaika atɯtɯmbwa, ɛtɛ di kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
2 Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ ndɛlɨ aka, pisi ka ɓogyalandɯ kakɨ
ka Moɓiso Motu.
3-4 Akanzɨna ko bulya ko Mikakɨ, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ ɨɓɯkɯta ndɨ
abɛ mɯmbanzɯ pisi ka lɨvananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndɨ mino
ka mbɯkɯ, Lɨmbɛngɨ-Lotu owonisila ndɨ no ngu ɓɛ a Miko Kunzi.
5 Ko pisi ka Yeso, Kunzi ɛpá ɨzɨyɔ kaika atɯtɯmbwa ka ɨbɨba kakɨ, kauluto ɓambanzɯ
ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ kabaɨlya na kagya Mɯtɯɯ kakɨ.
6 Ma gɔnɨ kɯsɔ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ, ɨɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amɯmakaga kaiko ɓatɯ ka
Yeso-Kilisito.
7 Nakamukpikilyo ɨɓunu nɨɓɔ ma kɯ ka Lɯma, ɨɓunu ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi amɯpa,
amɯmaka kaiko ɓatɯ kakɨ ɓotu. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
amuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akapa kaɨnda kaɯnda Ɓakilisito ɓa Lɯma

8 Kambwa wa yasɨ, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya
kunu ɓasɨ, kyɛ mongoni ma baya kunu akomisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
9 Kunzi nɨnɔ nagugubyogo na lɨmbɛngɨ limoti kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko mikakɨ,
akaiba ɓɛ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ. Akaiba ɓɛ nasyɛgɛ lɨmbɛngɨ kunu,
10 ɓongbinga ɓasɨ wa nalʉmbago mino. Nakakʉnga Kunzi ambɛ kapa, eukulyi pisi
kaɨnda kamʉnda.
11 A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna, kyɛ namʉpí apɛpɛ nɨnɔ wa Lɨmbɛngɨ-
Lotu, iba wikoni ɓakamaga ɓingumu ka baya.
12 Na kʉgbɛ, nakapa kamʉmɨna kyɛ totumisoni mambɛngɨ ka baya.
13 Iɓunu ɓomika-mamaaa, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ nikagatʉ ndɨ na mʉtamanagɨ
nganga ɓɨkyɔ kaɨnda kamʉnda, luki limoti kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ pisi kanouk-
wikonigʉ. Nakapa ambɛ ligubo kamɨ aɓʉkʉtɨ masɔlɔ luga kunu ɓɛgɛyɔ aɓʉkʉta ndɨ
mino ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.
14 Nokwononi kaɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ikanɨ ka nɨɓɔ ɓa payaya, iki
ka ɓatʉ ɓa ɓalʉwa ikanɨ ka nɨɓɔ ɓakasʉmagʉ.
15 Kinili, na gɔnɨ na mʉsasa koɓikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka nɨɓɔ mikaga
ka Lʉma.

Ngu ya Mongoni Manza

16 Nakɛgʉ no suni kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, a ngu nɨyɔ Kunzi uhukusogo
na iyu ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabalyaga, kapʉnga mbɛyɨ na Ɓayuda sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda.
17 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza akowonisilo ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzʉ kodoku
ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ. A pisi ka baya aka, katʉkya ka mʉpʉnganagɨ na
kadwɛ ka muliɓo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili
ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»

Ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ ɓanyɛ

18 Kunzi akowonisilo ngbʉta kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɓʉnyɛ ɓasɨ na yɨgya
yanyɛ yasɨ ka ɓambanzʉ. Ɓakpɨngbaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ
yanyɛ yi nɨyɔ.
19 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓambanzʉ ɓakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a
ɓɨngbanganya, kyɛ ɨyɨ nɔ umibisa ndɨ ɓɨngbanganya.
20 A ɓɛyɔ, katʉkya ndɨ wa aka wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ, makpʉmʉka nɨmɔ
kinisonogigʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ ngu kakɨ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ na yimibisikoso kakɨ ɓɛ a
Kunzi, inisanaga ɓɨngbanganya ka makpʉmʉka nɨmɔ agya ndɨ. Kinili, ɓambanzʉ
ɓakikigʉ no pisi yi nɨyɔ ɓɨgbʉka mino.
21 Ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti ɓakaɓangagɨgʉ na kamigisilyo ɨbɨba ɓɛyɔ okwononi
mino. Ɓamʉ kaɓʉ odonuku ɓiyoyoyo, mambɛngɨ kaɓʉ ma ɓungingi otigoloni ko biti.
22 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓa na yimibo, luki limoti ɓa ɓongingi.
23 Ka pa yibibiso Kunzi nɨnɔ kokwogigʉ, ɓobibisaga kʉwa ɨɓʉ gbɨlɨtɔ payaya nɨtɔ
ɓambanzʉ ɓagya ka likingyosi ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, ikanɨ la ɓombu, ikanɨ la ɓanyama
ɓa magʉ makwanganya, ikanɨ la ɓanyama nɨɓɔ ɓolutikonogo wasɨ.
24 Kinili, Kunzi ʉsa kʉwa ndɨ kagya makpʉmʉka ma mʉsʉgʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa
ma mambɛngi kaɓʉ, kʉwa wa gɔ wa, ɓapʉnga kagyɨlyana makpʉmʉka mo suni luga
kaɓʉ.
25 Ɓogomosyono lɨngʉnʉ nɨlɔ ko Kunzi na lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ. Ɓanobibiso
na kogugubyo makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi agya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ kabibisa ɨyɨ Kunzi
mombukwana-dakɨ. Ɨyɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.
26 Kinili, Kunzi ʉsa ndɨ ka mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ mʉpá suni. Ɓoko kaɓʉ
ɓanasyɛnɛnɛ luga kaɓʉ, yɨgya yi nɨyɔ a di na nɨyɔ igyonosogo.

1:17 1:17 Wanda ka Abakuki 2:4.

27 Mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɓalɯkɯ ɓasa kasyɛ na ɓoko, ɓanapa kayɯngana na kasyɛnɛnɛ
luga kaɓɯ, ɓanagya lɨkpɯmɯka lo suni. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakainiso na mɯkalya nɨmɔ
okwononi na yɨgya yanyɛ kaɓɯ.
28 Yɛkɨ ɓakapagɯ ndɨ kamiba Kunzi, Kunzi ɯsa ndɨ ka yimibo kaɓɯ ya ɓungingi,
kinili ɓakagya nɨlɔ ɓakakwanɨgɯ ɓi kagya.
29 Ɓaɓutumo na lɨkpɯmɯka nɨlɔ kɛgɯ la ɓungbingbili, ɓɯnyɛ, mɯsasa, ɗɨya,
ɓaɓutumo na imi, ɓanamwɔnɔnɔ luga kaɓɯ, ɨpɯmbɯ, kɯɓɔɓɔkɯ na ɓanagya nɨlɔ
aka lɔ ɓopo. Ɓanaɓɯkɯlyanaga makpɯmɯka,
30 ɓanaɓɨkyana makpɯmɯka manyɛnyɛ, ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi, ɓakɛgɯ
kaɓangana, ɓatɯ ɓakɨbɨnɨka na ɓayɨbɨba, ɓatɯ ɓa ɓokoli na ɓatɯ ɓakugbomiso
ɓaɓɯkɯta kaɓɯ ɓamɯ.
31 Ɓakɛgɯ na yimibo, ɓanaɓɨkya makpɯmɯka nɨ ɓakɛgɯ kagya, ɓatɯ ɓa lɨmbɛngɨ
lapɯ nɨ ɓakɛgɯ no kumbu na ɓatɯ ɓagɔgɔ.
32 Wɨkwɛ sɛ, ɓibatɯ mɯngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓatɯ nɨɓɔ ɓɨgyaga ɓɛyɔ
ɓokwononi na kukwakɯ. Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓakaidukulogo aka na yɨgya yi nɨyɔ,
ɓanɯbaɨlya gɔnɨ nɨɓɔ ɓagyaga makpɯmɯka mi nɨmɔ.

2

Kunzi akɔtɯ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzɯ

1 Ɨwɛ yi nɨnɔ wakakɔ ngbanga ka ɓɛngɛnɨ, wakikigɯ ndɛkɛ no pisi nɨyɔ wɨgbɯka
mino ka mɯngɨmbɔ ɓɛgɛyɔ, gɯtɯgɯ sɛ pɨyɛ nɨ wa wanɨ aka. Kyɛ kika kanɨ
wakakɔ ngbanga ka ɓatɯ ɓagɔgɔ, wanagya ɓata abɛ ɨɓɯ gɔnɨ, wakaɨmakya nɨ ɨwɛ
mombukwana-dakɨ yi ka mɯngɨmbɔ.
2 Tibagatɯ ambɛ Kunzi akɔgɔ ka lɨngɯnɯ ngbanga ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓagyaga inguo ya
makpɯmɯka mi nɨmɔ.
3 Wakasɨma ɓɛ wanyɨkatɯ mɯngɨmbɔ ko Kunzi, ɨwɛ yi nɨnɔ wakɔgɔ ngbanga ka
ɓɛngɛnɨ ka makpɯmɯka nɨmɔ wagyagatɯ gɔnɨ ɨwɛ?
4 Ikanɨ ɓudingi ɓa ɓɯnza ko Kunzi, lɨmbɛngɨ kakɨ lɨnda na lɨmbɛngɨ kakɨ lo kumbu,
kudwisogigɯ ɨwɛ lɨmbɛngɨ? Wakɛgɯ kaiba ambɛ ɓɯnza ko Kunzi ɓɔ ɯkpamya
koyikoso yɨgya?
5 Luki limoti, wa na lɨmbɛngɨ lapɯ na nɨlɔ kapagɯ koyikono. Kinili, wakaɨmakɨlya
ngbɯta yidingi nɨyɔ ko Kunzi ka lɨsyɛ nɨlɔ owonisila ndɛkɛ mino ngbɯta kakɨ na kakɔ
ngbanga ka ɓungbingbili,
6 akalya ndɛkɛ mɯtɯ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.
7 Kunzi ɯpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɓatɯ nɨɓɔ ɓakɨsaga ɓongbinga ɓasɨ
kagya ɓɯnza na ɓanakɨsa ɨbɨba, na bibiso pa imoti na ɔɓɨlɨ nɨnɔ kosyigɯ ndɛkɛ.
8 Luki limoti, owonisila ndɛkɛ ngbɯta kakɨ, kikigɯ ndɛkɛ no kumbu ka nɨɓɔ
ɓakamɯkanagɨgɯ, na nɨɓɔ ɓamɯya kagya lɨngɯnɯ ko Kunzi, ɓanaɓyɛ pisi ya ɓɯnyɛ
aka.
9 Ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɯnyɛ, kapɯnga ka Ɓayuda sɛ kɯwa ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ
ɓakɛgɯ Ɓayuda ɓigyogyisa ndɛkɛ, ɓalya kumbu.
10 Luki limoti, Kunzi ɯpá ndɛkɛ ɨbɨba, bibiso na mazɨyɔ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɯnza,
kapɯnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi kakɔgɨgɯ mɯmbanzɯ na mɯlɨlɨ.
12 Ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɯnyɛ kanɨ ɓakibigɯ Mɯtɯɯ ka Musa, ɓolumwaga ndɛkɛ
kanɨ Mɯtɯɯ mi nɨmɔ kugyogyisigɯ. Luki limoti, ɓasɨ nɨɓɔ ɓakagya ɓɯnyɛ nɨ ɓakaiba
Mɯtɯɯ ka Musa, Kunzi akɔ ndɛkɛ ngbanga kaɓɯ kaɓyɛnɛnɛ na Mɯtɯɯ mi nɨmɔ.
13 A ɓɛyɔ, kɛgɯ asɨ nɨɓɔ ɓɯkanaga Mɯtɯɯ ɓɔ ɓa ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, luki
limoti, nɨɓɔ aka ɓɔ ɓagyaga Mɯtɯɯ mi nɨmɔ.

14 Ƀɛvananza ƃayagɔgɔ ƃakɛgu iƃu na Mutuu ka Musa. Luki limoti, ƃemoti-ƃemoti
luga kaƃu ƃagyaga niyɔ aka yɔ Mutuu mi nimɔ aƃikyaga. Gutugu ƃɛyɔ ƃakɛgu mino
na Mutuu mi nimɔ, ƃowonisilogo ƃɛ ƃibagatu nilɔ ƃokwononi kagya.
15 Ƀakowonisilo ƃɛ nilɔ Mutuu apaga a lakikpiko ka mambɛngi kaƃu. Mambɛngi
kaƃu akaiba likpumuka li nilɔ, gutugu tamanaga kaƃu aka usungulyagatu ko ngbingo
wagɔgɔ, ngbingo wagɔgɔ umamalya.
16 Igyonosa ndɛkɛ ƃɛyɔ ka Lisyɛ nilɔ Kunzi akɔ ndɛkɛ mino ngbanga wa ƃodikiɗi
ka ƃambanzu pisi ka Yeso-Kilisito, kaƃyɛnɛnɛ na Mongoni Manza nimɔ nakaƃikyaga.

Ƀayuda na Mutuu

17 Sɛ kuwa iwɛ, wimakaga ƃɛ wa Muyuda, wigumyaga ka Mutuu ka Musa, wiƃibaga
ƃɛ wa mutu ko Kunzi,
18 wibagatu nilɔ Kunzi apaga na Mutuu uwonisiloni kapunaga nilɔ okwononi,
19 wivaga abɛ mutu yi ninɔ ukpokyonisogo ƃatu ƃo koloƃu ya mamɔmɔ na
ƃungbanganya ka niƃɔ ƃa ko biti,
20 muwonisilo ka ƃongingi na ka ƃomiki ƃakɛkɛkɛ. A ƃɛyɔ, wakaiba ƃinza ƃɛ Mutuu
uwonisiloni yimibo yasi na lingunu.
21 Ɛɛɛ, iwɛ ninɔ wakauwonisilo ƃatu ƃagɔgɔ, ko bulya tino yɔ wakɛgu mino
kaiwonisilo iwɛ ƃamombukwana-daki yi? Iwɛ ninɔ wakakuwa ƃɛ wosoni kuƃaku,
ko bulya tino yɔ wo mino kaiƃo?
22 Iwɛ ninɔ wakaƃikya ƃɛ mumbanzu kosyonitɔgu na muko ikani mbunya ƃɛngɛni,
ko bulya tino yɔ wo mino kagya ƃɛyɔ? Iwɛ ninɔ humuya ƃokunzi gbali, ko bulya tino
yɔ wo mino kaiƃo mukumbo ka ƃandaƃu ka ƃokunzi ƃi niƃɔ?
23 Wiƃibaga ƃɛ wiba Mutuu ko Kunzi, luki limoti, waminaga Kunzi payaya ko pisi
yiƃuno Mutuu kaki.
24 A ƃɛyɔ, ikpikaga ka Moƃiso ƃɛ: «Ƀɛvananza ƃayagɔgɔ ƃakatumbwa lino ko Kunzi
ko bulya kunu.»
25 A ƃɛyɔ, simuisɔ ika na izangiya iba wakagya Mutuu, luki limoti, wakoƃuno
Mutuu, wika abɛ mutu ninɔ ƃakanakugu.
26 Kika kani mutu yi ninɔ ƃakanakugu akagya Mutuu, Kunzi kaminigu abɛ kika
kani ƃakɔni ndi?
27 Mutu ninɔ ƃakanakugu, luki limoti agyagatu Mutuu, akɔ ndɛkɛ ngbanga kaku,
iwɛ ninɔ wakoƃuna Mutuu, gutugu kika kani wibagatu Mutuu ƃɛyɔ ƃokpiko mino na
gutugu kika kani ƃukoni ndi aka.
28 A ƃɛyɔ, Muyuda walingunu kɛgu ninɔ inisaga ka nzuyi aka na kɛgu ninɔ ƃinaga
ipukuli ya simuisɔ ka nzuyi kaki.
29 Luki limoti, Muyuda walingunu a ninɔ wa ka limbɛngi, ninɔ ƃakɔ simuisɔ ka
limbɛngi kaki, simuisɔ nisɔ otukyoku pisi ka Limbɛngi-Lotu, ni kɛgu pisi ka Mutuu
nimɔ ƃokpikaga ndi ko moƃiso. Muyuda yi ninɔ Kunzi nɔ abibaga, kɛgu ƃambanzu.

3

Ƀatu ƃasi ƃa ƃanyɛ ko misa ko Kunzi

1 Kaiko sɛ kuwa Muyuda a na izangiya tino? Gutugu simuisɔ aka a na izangiya
tino?
2 Izangiya a yidingi ka ƃopisi ƃayasi. Kunzi uhukwilyo mbɛyi ndi asi Ƀayuda aka
likpumuka kaki.
3 Iki sɛ kuwa? Kika kani ƃagɔgɔ luga kaƃu ƃakɛgu ndi ƃongbingbili, likpumuka li
nilɔ ayikosatu Kunzi kasa ƃungbingbili kaki?
4 Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! A ƃingbanganya ƃɛ Kunzi aƃikyaga likpumuka
la lingunu, kika gutugu kani ƃatu ƃasi ƃa na kuƃɔƃɔku, muɗɔngɔni ƃɛyɔ Moƃiso ko
Kunzi aƃikya mino ƃɛ:

«Kunziooo, ɓumibi ɓɛ wa wongbingbili ka mɯnzɨna kakɯ,
gɯtɯgɯ ɓakɯsɯngɯlya nɨ ngbanga kogwigɯ na ɨwɛ.»
5 Luki limoti, kika kanɨ ɓɯnyɛ nɨɓɔ tagyaga owonisilini ɓɨngbanganya ɓungbingbili
ko Kunzi, taɓɨkya kɯwa ɓɯnɨ? Takwananatɯ kaɓɨkya ambɛ Kunzi kɛgɯ ngbingbili
kyɛ atɨpága azaɓɯ? (Nakanzɨna abɛ mɯmbanzɯ).
6 Kigyonosigɯ, gɯtɯgɯ iki yi aka! Kyɛ kika kanɨ Kunzi kɛgɯ ngbingbili, akɔ ngbanga
wa ɔɓɨlɨ lɨkɨ?
7 Luki limoti, kika kanɨ ɓɔngɔ kamɨ akowonisilo lɨngɯnɯ ko Kunzi ɓɨngbanganya
na kowonisilo ɨbɨba kakɨ, ko bulya ɨkɨ sɛ kɯwa yɔ ɓo mino kebisa na ngbanga abɛ
mɯtɯ wa ɓɯnyɛ?
8 Ko bulya ɨkɨ takaɓɨkyɨgɯ mino ɓɛ: «Togyini ɓɯnyɛ iba ɓɯnza ipupisi mino?» Ɓatɯ
ɓagɔgɔ, ka lɨngɯnɯ, ɓakɛɓɯkɯlyaga lɨkpɯmɯka, ɓanaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɔ nanzɨnaga ɓɛyɔ.
Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ, Kunzi ubisatɯ ndɛkɛ na ngbanga na ɓokwononi ɓɛyɔ.
9 Ɨkɨ sɛ kɯwa? Iɓusu Ɓayuda, tukitogi ɓɛngɛnɨ na ɨkɨ? Haaa, gɯtɯgɯ no luki limoti
aka! Nowonisilini ɓi ambɛ ɓatɯ ɓasɨ, kapɯnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓakɛgɯ
Ɓayuda ɓa ɓasɨ asɨ ka ɓɯnyɛ aka.
10 A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kɛgɯ na mɯtɯ wa ɓungbingbili gɯtɯgɯ ɓemoti aka.
11 Kɛgɯ gɯtɯgɯ na mɯtɯ ɓemoti nɨnɔ mutombisyo lɨkpɯmɯka,
kɛgɯ gɯtɯgɯ na mɯtɯ ɓemoti aka nɨnɔ akakɨsa Kunzi.
12 Ɓatɯ ɓasɨ ɓapilyoni Kunzi mɯgɔngɯ, ɓasɨ ɓoɓungogoni.
Kɛgɯ na mɯtɯ ɓemoti nɨnɔ akagya lɨkpɯmɯka lanza, gɯtɯgɯ ɓemoti aka.
13 Mɯyɯ kaɓɯ a abɛ mbɯkɯ nɨyɔ ikaga ɓikpo,
masasɯ kaɓɯ a nɨmɔ ma kɯɓɔɓɔkɯ,
mɯnzɨna nɨmɔ opupaga ka nɔkɯ kaɓɯ a abɛ lɨngangɨ la nzɯka,
14 nɔkɯ kaɓɯ a itumo na mogbongoni na mɯnzɨna manyɛnyɛ.
15 Magɯ kaɓɯ a ɓipoli-poli kaɨnda kaugbukumisyo ɓambanzɯ,
16 ɓasaga pa yɨpɯtɨkana na kumbu ka ɓapa ɓayasɨ nɨɓayɔ ɓakɨtanaga mino,
17 ɓakibigɯ ɨɓɯ pisi ya mazɨyɔ.
18 Ɓakɛgɯ ɨɓɯ na kɯɓangakɯ ko Kunzi gɯtɯgɯ iki yi aka.»
19 Wɨna sɛ, tibagatɯ ambɛ masɨ nɨmɔ Mɯtɯɯ aɓɨkyaga, aɓɨkyaga ko bulya ka nɨɓɔ
ɓa kusili wa Mɯtɯɯ. Kɯwa wa gɔ wa, kikigɯ na mɯtɯ ɓemoti nɨnɔ akwanana koukwa
mɯnɔkɯ kaɨkɨsɨlya ɓungbingbili kakɨ, iba ɓatɯ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ ɓogulyi ka mɯkɔmbɯ ko
Kunzi.
20 Kinili, kɛgɯ na mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti nɨnɔ inisana ndɛkɛ na ɓungbingbili
ko misa ko Kunzi ko bulya yɨgya Mɯtɯɯ. A ɓɛyɔ, Mɯtɯɯ amibisaga imu mɯmbanzɯ
ɓɯnyɛ kakɨ aka.

Baya aitisogo mɯmbanzɯ ngbigbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbɨya wanɯ, Kunzi owonisiloni kɯwa ɓɛyɔ atiitisaga mino
ɓongbingbili ko misa kakɨ kanɨ kɛgɯ pisi kagya Mɯtɯɯ. Ɓakɨtaɓɯ ɓaya Mɯtɯɯ na
nɨɓayɔ ka ɓogyalandɯ oɓikyoni ndɨ lɨkpɯmɯka li nɨlɔ ɓɛ:
22 Kunzi uitisaga ɓambanzɯ kaiko ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi kabaɨlya Yeso-
Kilisito. Agyaga ɓɛyɔ ka ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlyaga, kyɛ yɨgbananaga kɛgɯ ɓata luga
kaɓɯ,
23 ɓasɨ ɓogyoni ɓɯnyɛ, ɓazanga kɯwa ɨbɨba ko Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, uitisoni ɓambanzɯ ngbingbili ko misa kakɨ
pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ɯkɯlaga ka ɓɯnyɛ ɓi nɨɓɔ.

3:4 3:4 Wanda ka Mambɯ 51:6.

25 Kunzi apá ndɨ abɛ apɛpɛ, kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaɨlya
ɓinisoni na mʉpɨlya. Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓungbingbili kakɨ. Ka ɓʉndɛlɨ
ndɨ, ko bulya lɨmbɛngɨ lɨnda kakɨ, kʉpágʉ ndɨ ɓambanzʉ azaɓʉ ko bulya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
26 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, akowonisilo ɓungbingbili kakɨ kyɛ iki wongbingbili
na kauikoso ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya Yeso kaiko ɓatʉ ɓo ngbingbili.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ya kɨbɨba a tʉ ɓata? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! Ko bulya ɨkɨ? Ko
bulyo yɨgya Mʉtʉʉ? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya.
28 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ mʉmbanzʉ kɨɨtagɨgʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko
pisi yɨgya Mʉtʉʉ, luki limoti ko bulya baya.
29 Kunzi a sɛ kʉwa Kunzi ka Ɓayuda aka? Kɛgʉ gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ?
A ɓɛyɔ, a gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ,
30 kyɛ Kunzi a ɓemoti aka, uitiso ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi ka
baya aka, iki Muyuda abɛ kɛgʉ Muyuda.
31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, toyopisaga sɛ kʉwa Mʉtʉʉ ko bulya baya? Haaa, luki limoti,
tokwononi kapá ɨbɨba ka Mʉtʉʉ.

4

Likingyosi ka Abalahamʉ

1 Taɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓʉnɨ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Ɨkɨ yɔ inisana ndɨ
na iyu?
2 Kika ndɨ nɨ Kunzi aitisa ndɨ Abalahamʉ ngbingbili pisi ka yɨgya kakɨ, Abalahamʉ
akwananatʉ ndɨ kaɨbɨba. Luki limoti, kakwananɨgʉ kaɨbɨba ko misa ko Kunzi.
3 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga ɓɛ: «Abalahamʉ abalya ndɨ Kunzi, kinili Kunzi
ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.»
4 Mʉgya-ligubo inisanagatʉ na mʉkalya kakɨ, mʉkalya mi nɨmɔ kɛgʉ abɛ luki nɨlɔ
ɓapága ka ɨzɨyɔ, luki limoti a nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapítɔ aka.
5 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ kagyagɨgʉ ligubo, luki limoti, abaɨlya Kunzi nɨnɔ aitisogo
mʉtʉ wanyɛ kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili
pisi ka baya kakɨ.
6 A ɓɛgɛyɔ ngama Daudi anzɨna ndɨ mino ko bulya ɓʉnza ka mʉtʉ nɨnɔ Kunzi avaga
abɛ mʉtʉ wongbingbili kanɨ kondigʉ yɨgya kakɨ ɓɛ:
7 «Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpɨlyaga yɨgya yanyɛ kaɓʉ,
olimaga ɓʉnyɛ kaɓʉ!
8 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ Mombukwono-dosu katangagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ kakɨ.»
9 Ɨgyagya yi nɨyɔ a asɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ ɓʉkɔ, ikanɨ a tʉ gɔnɨ ka
nɨɓɔ ɓakʉkɔgʉ? A ɓɛyɔ, toɓikyi ɓi ambɛ: «Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ abɛ mʉtʉ
wongbingbili ko bulya baya kakɨ.»
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ngbingo tino? A ndɨ kambwa wa sɨmʉɨsɔ ka
Abalahamʉ ikanɨ kumbuso yi? A ndɨ kambwa, kɛgʉ kumbuso yi.
11 Ɓakɔ ndɨ Abalahamʉ kumbuso, sɨmʉɨsɔ kakɨ a ndɨ abɛ likingyosi: likingyosi li
nɨlɔ a ndɨ kowonisilo ɓɛ Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ
kanɨ ɓakanakugʉ gʉtʉgʉ. Kinili, Abalahamʉ ɨɨta kʉwa abakɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabayaga
kanɨ ɓakanukugʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, Kunzi ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili.
12 A gɔnɨ abakɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɔ, kɛgʉ nɨɓɔ ɓɨgʉmya asɨ ka sɨmʉɨsɔ aka, luki
limoti nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ likingyosi ka obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ. Ɨyɨ abaya ndɨ kanɨ
ɓakanakugʉ.

Agʉmɛ ko Kunzi a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

4:3 4:3 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 15:6. **4:8 4:8** Wanda ka Mambʉ 32:1-2. **4:11 4:11** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 17:9-14.

13 Kunzi apá ndɨ Abalahamɯ na lɨvananza kakɨ agɯmɛ ɓɛ ɨɓɯ ɓɔ ɓalya ndɛkɛ ɔɓɨlɨ.
Kunzi kapágɯ ndɨ Abalahamɯ agɯmɛ yi nɨnɔ kyɛ agya ndɨ Mɯtɯɯ, luki limoti a kyɛ
Kunzi amɨna ndɨ mɯtɯ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.
14 A ɓɛyɔ, kika kanɨ ɓatɯ nɨɓɔ ɓagyaga Mɯtɯɯ aka ɓɔ ɓakwanana kaiko na
makpɯmɯka nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ, baya iko nɛkɨ ndɨ payaya, agɯmɛ ko Kunzi kikigɯ
nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛgɛyɔ.
15 A ɓɛyɔ, Mɯtɯɯ alɨkyaga ngbɯta ko Kunzi. Luki limoti, Mɯtɯɯ kiki, ɓakoɓunigɯ
ɓɛgɛyɔ.
16 Kinili agɯmɛ ɨpá ndɨ ko bulya baya ɓɛ kyɛ iki apɛpɛ wa ɨzɨyɔ nɨnɔ Kunzi apá. Na
gɔnɨ iki mɯkwanana ka ɓɛvananza ka Abalahamɯ ɓayasɨ, kɛgɯ asɨ ka nɨɓɔ ɓagyaga
Mɯtɯɯ aka, luki limoti a gɔnɨ ka nɨɓɔ ɓabayaga ɓɛyɔ Abalahamɯ nɨnɔ obosu ɓasɨ
abaya ndɨ mino.
17 A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya mino ɓɛ: «Nuitisoni abakɨ ɓɛvananza
ɓayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi nɨnɔ abaya ndɨ. A Kunzi nɨnɔ obililisaga
ɓamanda, agya nɨlɔ kanigyonosigɯ ndɨ.
18 Abalahamɯ a ndɨ na mɯtamanagɨ kainisoniso na nɨlɔ kakwananɨgɯ ndɨ ɓata
kaiko na mɯtamanagɨ mi. Abaya ndɨ, ɨita kɯwa ndɨ «abakɨ ɓɛvananza ɓayidingi»
mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: «Lɨvananza kakɯ ika ndɛkɛ lidingi.»
19 A kɯwa ndɨ na ɓyanga ɓuwobi kadwɛ mɨya yimoti. Baya kakɨ kadɨkagagɯ ndɨ
gɯtɯgɯ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaɨna ɓɛ nzɯyɨ kakɨ a kɯwa yakupo. A ndɨ gɔnɨ kaɨna ɓɛ
Sala kakwananɨgɯ ndɨ ɓata kaɓɯkɯta.
20 Kasananagɯ ndɨ na baya kakɨ. Kɛgɯ ndɨ na ɓotumo ka agɯmɛ nɨnɔ Kunzi apá
ndɨ. Luki limoti, baya yi nɨyɔ apá ndɨ ngu, abibisa ndɨ Kunzi.
21 A ndɨ kaiba ɓɨnza-ɓɨnza ɓɛ Kunzi a gɔnɨ no ngu yasɨ kotulyoso nɨlɔ awanyaga
ndɨ.
22 Kinili, Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a mɯtɯ wongbingbili.
23 Luki limoti, lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɓɛ «Kunzi amɨna ndɨ ɓɛ a mɯtɯ wongbingbili»
kikpikagagɯ ndɨ ko bulya kakɨ mɯkaka aka.
24 Ikpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kusu yi nɨɓɔ tokwononi kaiko ɓatɯ ɓongbingbili, iɓusu
nɨɓɔ tabaya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbɯkɯ.
25 Kunzi asɯta ndɨ ka kukwakɯ ko bulya ɓɯnyɛ kusu, apupisa ndɨ ka mbɯkɯ kyɛ
tiki ɓongbingbili.

5

Yɯkanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

1 Kinili, tiitoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbɨya wanɯ, ta
kɯwa na mazɨyɔ pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Tinisana na ɓɯnza ɓi nɨɓɔ pisi kɯ kakɨ na ko pisi ya baya. Ta kɯwa mbɨya wanɯ
ɓakisulyo ka ɓɯnza ɓi nɨɓɔ. Ta na magyagya ko bulya mɯtamanagɨ mi nɨmɔ ta na
imu kaiko ka ɨbɨba ko Kunzi.
3 Na ɓata, togwaga magyagya gɯtɯgɯ kanɨ takaigyogyiso aka, kyɛ tibagatɯ ambɛ
igyogyiso apága lɨmbɛngɨ lɨnda,
4 lɨmbɛngɨ lɨnda apága kibyo, kibyo apága mɯtamanagɨ.
5 Mɯtamanagɨ mi nɨmɔ katɨsagɨgɯ kayɨtambya payaya. A ɓɛyɔ, Kunzi otumisoni
mambɛngɨ kusu na sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá.
6 A ɓɛyɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ takɛgɯ ndɨ mino iɓusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndɨ
ɓatɯ ɓanyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi abisa ndɨ.

4:13 **4:13** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 12:2-3; 17:4-6; 22:15-18. **4:17** **4:17** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 17:5. **4:18** **4:18** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 15:5.

7 A yapupu kakwilyogo mutu wongbingbili. Yagɔgɔ, mumbanzu akwananatu kaiko
wakitulya kakwilyogo mutu wanza.
8 Luki limoti, Kunzi atiwonisila ɓingbanganya ɓɛyɔ atipaga mino kugbɛ: Kilisito
atikwilyaga mbɛyi ndi kani ta asi ɓatu ɓanyɛ aka.
9 Pisi ka kukwaku kaki, tinisononi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila ɓɛ
atihukusaga ndɛkɛ ka ngbuta ko Kunzi.
10 Ta ndi ɓomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atipá kuwa ndi yukanana na iyi pisi ka
kukwaku ko Mikaki. Yɛki tinisononi na yukanana na iyi, tahukaga kuwa ndɛkɛ pisi
ka ɔɓili ko Mikaki.
11 Kɛgu asi niyɔ aka yɔ, togwaga magyagya ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito ninɔ atihukulya pisi mbiya wanu kaukanana no Kunzi.

Adamu na Kilisito

12 Ɓunyɛ ogulya ndi ka ɔɓili ko bulya ka mutu ɓemoti, ɓunyɛ ɓi niɓɔ ogulyisoku
kuwa ndi kukwaku. Kinili, kukwaku kwi nikwɔ uɗagba kuwa ɓatu ɓasi kyɛ ɓatu
ɓasi ɓogyoni ɓunyɛ.
13 A ɓɛyɔ, kambwa wa Mutuu, ɓunyɛ a kuwa ndi ka ɔɓili aka. Luki limoti, yɛki
Mutuu kɛgu mbɛyi ndi imu, Kunzi kandagigu ndi gɔni bulyo ɓunyɛ.
14 Luki limoti, katukya ko ngbingo ka Adamu kadwɛ ka ninɔ ka Musa, kukwaku a
ndi kugu ka ɓatu ɓasi, gutugu niɓɔ aka ɓɔ ɓakagyagu ndi ɓunyɛ abɛ Adamu ninɔ
oɓuna ndi Mutuu ko Kunzi.
Adamu a ndi likingyosi ka mutu yi ninɔ a ndi kodoku.
15 Luki limoti, ɓunyɛ ka Adamu kɛgu muɗɔngɔni na apɛpɛ ninɔ Kunzi apá ndi ka
izɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatu ɓudingi ɓolumwaga ndi ko bulya ɓunyɛ ka mutu ɓemoti, luki
limoti izɨyɔ ko Kunzi a yidingi kugbɛ na apɛpɛ ninɔ apá ndi ka izɨyɔ ka ɓatu ɓudingi,
pisi ka mutu ɓemoti ninɔ ina ɓɛ Yeso-Kilisito.
16 Masɔlɔ ma apɛpɛ ninɔ Kunzi apá a di na ɓunyɛ ka mutu ɓemoti. A ɓɛyɔ, ngbanga
ninɔ ogwa ndi na mutu ɓemoti apá kuwa mungimbɔ. Luki limoti, nilɔ Kunzi apá ka
izɨyɔ kumbusa wa ɓunyɛ ɓudingi ka ɓambanzu lɔ uitiso ɓongbingbili ko misa kaki.
17 A ɓɛyɔ, kika kani kukwaku inisana ndi no ngu a ko bulya ɓunyɛ ka mutu ɓemoti,
a ko bulya ka mutu ɓemoti yi ninɔ. Luki limoti, ɓambanzu ɓinisononi kuwa na
mukumbo mudingi kugbɛ pisi ka Yeso-Kilisito iyi mukaka. Ɓatu ɓasi niɓɔ Kunzi upá
izɨyɔ yidingi, uitiso ɓongbingbili, ɓika ndɛkɛ na ɔɓili, ɓalya ndɛkɛ ɓungama pisi ka
mutu ɓemoti yi ninɔ, Yeso-Kilisito.
18 Kinili, ɓunyɛ ka mutu ɓemoti umakya ndi ɓatu ɓasi ka mungimbɔ. A muɗɔngɔni
ɓɛgɛyɔ yigya ya ɓungbingbili ka mutu ɓemoti ukulaga ndi mino ɓatu ɓasi ka
mungimbɔ, upá ɔɓili.
19 A ɓɛyɔ, ko bulya mu mapu ka mutu ɓemoti, ambaza mudingi ka ɓambanzu
ogulya ndi ka ɓunyɛ. A ɓɛgɛyɔ, pisi ka mutu ɓemoti ninɔ amukana ndi Kunzi, ambaza
mudingi ka ɓambanzu iita ndi wongbingbili ko misa ko Kunzi.
20 Niyɔ Mutuu odoku, ɓunyɛ obwo. Luki limoti, ku ɓunyɛ obwo mino, izɨyɔ ko
Kunzi obwo kuwa ɓata iyu kugbɛ gɔni.
21 Kinili, ɓɛgɛyɔ ɓunyɛ owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka kukwaku, a ɓɛgɛyɔ
izɨyɔ ko Kunzi owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka ɓungbingbili katiguliso ka ɔɓili
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, pisi ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nilɔ ondi ɓunyɛ na kaiko na ɔɓili pa imoti na Kilisito

1 Taɓikya sɛ kuwa ɓuni? Tokwononi kaidukulogo kagya ɓunyɛ ɓisɛlɛ-sɛlɛ ɓɛ kyɛ
izɨyɔ ko Kunzi isisilogi kobwo?

2 Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, ta kʉwa iɓusu abɛ ɓamanda,
takwanana ɓata kaidukulogo kaiko ka ɓʉnyɛ lɨkɨ?
3 Makibigʉ ambɛ pisi ka iɓatiso, tamatɨkana na Yeso-Kilisito na gɔnɨ ko pisi yi nɨyɔ,
tamatɨkana na ɨɓʉ ka kukwakʉ kakɨ?
4 Ɓɛgɛyɔ, pisi ka iɓatiso, ɓatilumboni pa imoti na ɨɓʉ kyɛ tamatɨkanɨ na ɨɓʉ ka
kukwakʉ kakɨ, iba ɓɛgɛyɔ Kilisito opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ pisi ko ngu ya ɨbɨba ka
Baba, iɓusu tiki kʉwa na ɔɓɨlɨ wambɨya.
5 A ɓɛyɔ, tomotikononi na ɨɓʉ pisi ka kukwakʉ ɓɛgɛyɔ okwa ndɨ mino. Kʉwa wa
gɔ wa, tamatɨkana ndɛkɛ gɔnɨ na ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ ko pisi yipupa ka mbʉkʉ.
6 Takaiba ɓɨnza ambɛ ɓabongilogoni ndɨ ɔɓɨlɨ nɨnɔ kusu wandɛlɨ pa imoti na Kilisito
ka mʉsalaba, kyɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉnyɛ okwi, iba takikonitɔgʉ ɓata ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ.
7 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kokwo, iba okulikonogini ka ɓʉnyɛ.
8 Kika kanɨ tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambɛ tika ndɛkɛ pa imoti na
ɨɓʉ gɔnɨ.
9 A ɓɛyɔ, takaiba ɓɨnza ambɛ wa aka wa Kilisito opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, kokwigʉ
ndɛkɛ ɓata: kukwakʉ kandʉngʉlyagɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
10 Ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, okwa ndɨ ka nganga imoti aka, luki limoti, a kʉwa na ɔɓɨlɨ
mbɨya wanʉ ko bulya ko Kunzi.
11 Kʉwa gɔnɨ, iɓunu wivoni abɛ makika ɓamanda ka nɨlɔ ondi ɓʉnyɛ, abɛ ɔɓɨlɨ
kunu a ko bulya ko Kunzi pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
12 Mbɨya wanʉ, ɓʉnyɛ kondungulyogonitɔgʉ ɓata nzʉyɨ nɨyɔ kunu ya lɨtɔmbʉ yɔ
ɓɛkyɛ wikoni kagya mʉsasa mi.
13 Makosonitɔgʉ ɓata pa ya nzʉyɨ kunu gʉtʉgʉ yimoti aka kogugubyo ɓʉnyɛ abɛ pisi
yɨgya lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni iɓunu ɓamombukwana-
donu ɓi ko Kunzi abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓozuzukoku ka kukwakʉ. Wipóni nzʉyɨ kunu yasɨ
kagugubyo Kunzi abɛ pisi yɨgya lɨkpʉmʉka lo ngbingbili.
14 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kamʉndʉngʉlyagɨgʉ ɓata kyɛ makɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki
limoti, ma kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ ko Kunzi.

Ɓosunzu ɓa ɓungbingbili

15 Ɨkɨ sɛ kʉwa ɓata? Tagyɨ ɓʉnyɛ kyɛ ta kɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti kyɛ
ta kʉwa kusili wa ɨzɨyɔ ko Kunzi? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka!
16 Makaiba ɓɨnza ambɛ makɨpá ka ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ pisi kagya Mʉtʉʉ kakɨ,
mɨɨta kʉwa ɓosunzu ka mombukwono-donu yi nɨnɔ makagya Mʉtʉʉ kakɨ nɔ. Ikanɨ
mika ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ nɨɓɔ atɨkaga ka kukwakʉ, ikanɨ mika kamʉkana Kunzi nɨnɔ
atɨkaga ka ɔɓɨlɨ wongbingbili.
17 Kunzi avɨ ɨbɨba! Ma ndɨ ka ɓʉndɛlɨ ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya wanʉ,
ma kʉwa kagya na lɨmbɛngɨ limoti muwonisilo nɨmɔ ɓamʉpá ndɨ.
18 Mokulikonogoni ndɨ ka ɓʉnyɛ, mɨɨta kʉwa ɓosunzu ɓa ɓungbingbili.
19 Nakanzɨna abɛ mʉmbanzʉ ko bulya nzʉyɨ ya ɓʉpɔ nɨyɔ mɨɓʉkʉta nɔyʉ. A ɓɛyɔ,
kambwa, ma ndɨ kanɨ mipíni ɓasɨ abɛ ɓosunzu kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, na
nɨlɔ lanyɛ kaɗiiso Kunzi. Mbɨya wanʉ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, wipóni kʉwa ɓasɨ abɛ
ɓosunzu kogugubyo ɓungbingbili iba ɔɓɨlɨ kunu iki ɓitu.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ, ɓungbingbili kɛgʉ ndɨ no ngu
kʉgʉ kunu.
21 Minisana ndɨ na ɨzangɨya tino kagya makpʉmʉka nɨmɔ mo mino no suni mbɨya
wanʉ? A ɓɛyɔ, muliɓo ma yɨgya yi nɨyɔ nɨ kukwakʉ!
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, mokulikonogoni ka ɓʉnyɛ, ma kʉwa ɓosunzu ko Kunzi.
Ma kʉwa na ɨzangɨya kyɛ a kʉwa kaɓuɓiso ɔɓɨlɨ kunu, na ka muliɓo, minisana ndɛkɛ
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

23 A ɓɛyɔ, mʉkalya ma ɓʉnyɛ nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ
nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko ɓʉkʉlɨkanaga ka ɓusunzu ɓa Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, makaiba ɓɨngbanganya nɨlɔ nakamʉɓɨkya kyɛ mibagatʉ Mʉtʉʉ,
mʉmbanzʉ ikaga kusili wa Mʉtʉʉ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a mbɛyɨ mino na ɔɓɨlɨ.
2 Likingyosi a ɓɛ, muko wo vononi nɨnɔ ikaga wakɨkpɨkɨla na Mʉtʉʉ ka ɔɓɨlɨ kakɨ na
mbʉnyakɨ ko ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ aka. Luki limoti, mʉlʉkʉ
kokwo, iba muko okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ ikaga ndɨ mino wakɨkpɨla na ɨyɨ
mɔ.
3 Kika kanɨ muko ovyini ɓata nɨ mbʉnyakɨ a mbɛyɨ ka mʉ aka, ɓaɓɨkya ɓɛ ogyi
ɓɨlya. Luki limoti, mbʉnyakɨ kokwo iba okulikonogini ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ndɨ mino
wakɨkpɨkɨla. Kavyɛ, ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓata ɓɛ ogyi ɓɨlya.
4 Ɓamamakɨ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ko bulya kunu, iɓunu mokwoni ka nɨlɔ ondi
Mʉtʉʉ pisi kamatɨkana na nzʉyɨ ka Kilisito. Kinili, iɓunu ma kʉwa mukumbo ka
mʉtʉ wagɔgɔ, nɨnɔ ɓapupisa ndɨ ka mbʉkʉ kyɛ taɓʉkʉtɨlyɨ Kunzi masɔlɔ nɨmɔ
okwononi.
5 A ɓɛyɔ, wa tikaga ndɨ mino tanaɓyɛ yɨgya ya nzʉyɨ, mʉsasa manyɛ nɨmɔ ikaga
ndɨ pisi ka Mʉtʉʉ agyaga ndɨ ligubo ka nzʉyɨ kusu yasɨ, anaɓʉkʉta masɔlɔ, masɔlɔ
mi nɨmɔ atɨtɨka ka kukwakʉ.
6 Luki limoti, mbɨya wanʉ, tokulikonogoni kʉwa ka Mʉtʉʉ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, tiitoni
kʉwa abɛ ɓamanda kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ na iɓusu lɨkpɨkɨla lɔ. Kinili,
takwanana kʉwa kagugubyo Kunzi na yɨgya yambɨya pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kanɨ
kɛgʉ ɓata na yɨgya yandɛlɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Mʉtʉʉ.

Ligubo la Mʉtʉʉ

7 Taɓɨkya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Mʉtʉʉ nɨ ɓʉnyɛ? Haaa! Gʉtʉgʉ iki aka. Luki limoti,
Mʉtʉʉ mɔ emibisa ndɨ ɓɛ ɓʉnyɛ nɨ ɨkɨ. A ɓɛyɔ, nakakwananɨgʉ ndɨ kaiba ambɛ
kaiko na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ nɨ ɨkɨ, kika ndɨ kanɨ Mʉtʉʉ kaɓɨkyagʉ ɓɛ:
«Wakikonitɔgʉ na mʉsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ.»
8 Ɓʉnyɛ inisana ndɨ na ngala katʉkya ka mʉtʉʉ, aɓʉkʉta kʉwa mobi masɨ ma
mʉsasa manyɛ kʉsɔ ka ɨmɨ. A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ kiki, ɓʉnyɛ kikigʉ ɓɛgɛyɔ.
9 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, wa Mʉtʉʉ kɛgʉ ndɨ mino, na ndɨ muɓisi, luki limoti wa mʉtʉʉ
odoku mino, ɓʉnyɛ ipupiso,
10 ɨmɨ nokwo. Kinili, mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana ndɨ kɛtɨka kaiko na ɔɓɨlɨ, ɛtɨka kʉwa
ndɨ ka kukwakʉ.
11 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ inisana ndɨ no pisi katʉkya ka mʉtʉʉ, ɛɓɔ, emwisiso.
12 Kinili, Mʉtʉʉ a imu motu, makpʉmʉka nɨmɔ atʉmbʉlaga a motu, mongbingbili
na manza.
13 Kika kʉwa ɓɛyɔ, luki lanza li nɨlɔ akwananatʉ ɓata kemwisiso? Haaa! Gʉtʉgʉ
iki yi aka. Luki limoti, ɓʉnyɛ ava ndɨ luki lanza li nɨlɔ, ɛmwɔ. Ko pisi yi nɨyɔ, mʉtʉʉ
ewonisila ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ luki lanza. Kinili, ɓʉnyɛ ɨtɨkɨtɨlaga kʉwa
ndɨ mino kaiko ɓʉnyɛ aka lɨngʉnʉ.

Ɓʉnyɛ undungulyogoni ɓambanzʉ

14 A ɓɛyɔ, tibagatʉ ambɛ Mʉtʉʉ andaga ɔɓɨlɨ wa lɨmbɛngɨ, luki limoti, ɨmɨ na na
nzʉyɨ ya ɓʉpɔ, ɓegoboni abɛ musunzu ka ɓʉnyɛ.
15 A lɨmbanga! Nakɛgʉ kotombisyo nɨlɔ nakagya! Nɨlɔ nakapa, nakɛgʉ kagya ilu,
luki limoti, nɨlɔ nakamʉya, ilu lɔ nakagya.
16 Kika kanɨ nakagya nɨlɔ nakɛgʉ kapa, isi yi ɓɛ nibini ambɛ Mʉtʉʉ a manza.

7:7 7:7 Wanda ko Pupo 20:17; Yɨgɨlya 5:21.

17 Kinili, kɛgu ɓata imi nɔ nakagya nilɔ, luki limoti a ɓunyɛ niɓɔ a kusɔ kami.
18 Nakaiba ambɛ likpumuka lanza kikogigu kusɔ kami, imi mutu wa nzuyi ya ɓupɔ. A ɓɛyɔ, na na musasa kagya ɓunza, luki limoti ngu yigya kɛgu.
19 A ɓɛyɔ, ɓunza niɓɔ nakapa kagya, nakɛgu kagya, luki limoti ɓunyɛ niɓɔ nakɛgu kapa kagya, iɓu ɓɔ nakagya.
20 Nakiko kagya nilɔ nakɛgu kapa, kɛgu ɓata imi nɔ nakagya ɓɛyɔ, luki limoti a ɓunyɛ niɓɔ a kusɔ kami.
21 Kinili, nondungi ambɛ igyonosogo na imi ɓɛ: niyɔ napaga kagya ɓunza, asi ɓunyɛ aka ɓɔ ipupisogo kambwa kami.
22 Kusɔ wa limbɛngi kami ɓikpɛ, nogwaga magyagya na Mutuu ko Kunzi.
23 Luki limoti, na ɓata kaina ka nzuyi kami yasi mutuu magɔgɔ nimɔ akabumana na mutuu nimɔ tamanaga kami apaga. Mutuu mi nimɔ ebiso musunzu wa Mutuu ma ɓunyɛ nimɔ a kusɔ kami.
24 Heɓe! Ambɛ kumbu a yidingi na imi eee! Wani sɛ nɔ ɛkulaga ka nzuyi yi ni yina akɛtika ka kukwaku yina?
25 Kunzi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ninɔ Muhukuso kusu!

Kinili, na musunzu wa Mutuu ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki limoti, ko pisi ya nzuyi ya ɓupɔ, na musunzu wa ɓunyɛ.

8

Kaiko na ɔɓili pisi ka Limbɛngi ko Kunzi

1 Kuwa wa gɔ wa, mungimbɔ kɛgu ɓata kugu ka ɓatu niɓɔ ɓa ɓumatikana na Yeso-Kilisito.
2 A ɓɛyɔ, mutuu ma Limbɛngi-Lotu nimɔ apága ɔɓili ka mutu ninɔ amatikana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mutuu ma ɓunyɛ na kukwaku.
3 Kunzi otulyosa ndi nilɔ Mutuu kakwananigu ndi kagya kyɛ ɓupɔ ɓa nzuyi odukusoku ndi Mutuu mi nimɔ ɓipoli. Ko bulyo yitumba ɓunyɛ, Kunzi akɔ ndi ngbanga wa ɓunyɛ niɓɔ ikaga ka nzuyi pisi katikoku Mikaki ɓikpɛ. Miki yi ninɔ iɓukuta ndi na nzuyi abɛ nzuyi ka ɓatu ɓa ɓunyɛ.
4 Kunzi agya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɔɓili kusu iki muɗɔngɔni ɓɛyɔ Mutuu aɓikyaga mino. Kuwa wa gɔ wa, kɛgu ɓata yigya ya nzuyi yɔ ika katikpokyoniso, luki limoti niyɔ ya Limbɛngi-Lotu.
5 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma nzuyi, tamanaga kaɓu ikaga ka likpumuka li nilɔ aka lɔ. Luki limoti, niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma Limbɛngi-Lotu, tamanaga kaɓu ikaga gɔni ka likpumuka li nilɔ aka lɔ.
6 Wina sɛ, tamanaga ya musasa ma nzuyi atikaga ka kukwaku, luki limoti, niyɔ ya Limbɛngi-Lotu atikaga ka ɔɓili na maziyɔ.
7 Ɓatu niɓɔ ɓasyɛ limbɛngi ka musasa ma nzuyi ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi. Ɓakagyagigu ɓata mutuu ko Kunzi, ɓakakwananigu gutugu kagya yi aka.
8 Ɓatu niɓɔ ɓaɓyɛgɛ musasa ma nzuyi ɓakakwananigu kaponoso Kunzi.
9 Wina sɛ, iɓunu makaɓyɛgigu ɓata musasa ma nzuyi, luki limoti, maɓyɛgɛ kuwa musasa ma Limbɛngi-Lotu, kyɛ Limbɛngi ko Kunzi a kusɔ kunu. Mumbanzu kiki na Limbɛngi ka Kilisito, iba kɛgu mutu kaki.
10 Kika kani Kilisito a kusɔ kunu, gutugu nzuyi kunu kokwo ko bulya likpumuka la ɓunyɛ, Limbɛngi-Lotu amupátu ɔɓili, kyɛ Kunzi amuitisoni ɓongbingbili.
11 Kika kani Limbɛngi ko Kunzi ninɔ apupisa ndi Yeso ka mbuku a kusɔ kunu, Kunzi ninɔ apupisa ndi Kilisito ka mbuku, amupátu gɔni ɔɓili ka nzuyi kunu ya kukwaku. Amupá ɔɓili yi ninɔ pisi ka Limbɛngi kaki nilɔ ikaga kusɔ kunu.
12 Kinili, ɓamamaki, ta na luɓu, luki limoti kɛgu luɓu wa nzuyi ɓɛ kyɛ tiki kagya musasa mi.

13 A ɓɛyɔ, makika kaɓyɛ likpumuka la nzuyi, mokwatu. Luki limoti, makamwɔ
yigya yanyɛ ya nzuyi pisi ka Limbɛngi-Lotu, mikatu na ɔɓili.
14 Ɓatu ɓasi niɓɔ Limbɛngi ko Kunzi ukpokyonisogo, ɓa ɓomiko Kunzi.
15 A ɓɛyɔ, Limbɛngi nilɔ miniso nolu, kɛgu limbɛngi la ɓusunzu, kamutumisa ɓata
na kuɓangaku. Luki limoti, a Limbɛngi-Lotu nilɔ amuitiso ɓomiko Kunzi, atikpamya
kamaka Kunzi na liyu lapu ɓɛ: «Aba! Baba!»
16 Limbɛngi ko Kunzi akatimibiso ɓingbanganya ka mambɛngi kusu ɓɛ ta ɓomiko
Kunzi.
17 Kika kani ta ɓomikaki, takwanana kuwa ndɛkɛ kalya lisimo nilɔ uwanyaga ndi
ɓatu kaki. Talya ndɛkɛ lisimo li nilɔ pa imoti na Kilisito. A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso
pa imoti na iɓu, togulya ndɛkɛ ka ibiba pa imoti na iɓu gɔni.

Ibiba niyɔ a ndɛkɛ kodoku

18 Nakaina ambɛ takakwananigu kokingyoso ibiba yi niyɔ a ndɛkɛ kodoku no
kumbu niyɔ takalya mbiya wanu.
19 Makpumuka masi nimɔ Kunzi agya ndi, akaɓundaga na musasa kugbɛ ngbingo
ninɔ Kunzi uwonisila ndɛkɛ mino ɓomikaki ɓingbanganya.
20 A ɓɛyɔ, makpumaka masi nimɔ Kunzi agya ndi ogulyoni kusili wa mutuu ma
makpumuka ma payaya. Kɛgu makpumuka mi nimɔ mɔ apa ndi, luki limoti Kunzi
nɔ obisa ndi kusili wa mutuu mi nimɔ. Wina sɛ, mutamanagi a ɓɛ:
21 lisyɛ limoti, Kunzi akulagatu ndɛkɛ makpumuka masi nimɔ agya ndi ka ɓusunzu
ɓa mutuu mi nimɔ aputaga masi, kyɛ ogulyi kuwa ka kulikanaga ya ibiba niyɔ ka
ɓomiko Kunzi.
22 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ kadwɛ mɔni na ɓuɓwanu, makpumuka masi nimɔ Kunzi
agya ndi akaigomisogo, animukana muzuzula abɛ muko yi ninɔ muma ikaga kalya.
23 Luki limoti, kɛgu asi makpumuka mi nimɔ aka mɔ. Gutugu iɓusu aka niɓɔ tinisa
ndi na Limbɛngi-Lotu abɛ talu-talu wa apɛpɛ ko Kunzi, tikaga gɔni kaigomisogo ka
mambɛngi kusu. Tikaga kaɓundila na musasa ambɛ Kunzi atiitisi ɓomikaki, atikulaga
ka ɓusunzu.
24 A ɓɛyɔ, toukoni, luki limoti pisi ka mutamanagi aka. Wakika kaina nilɔ
wakatamanaga, iba kɛgu ɓata mutamanagi mɔ. Mutu tino nɔ obisaga mutamanagi
ko luki nilɔ a kuwa kaina?
25 Luki limoti, takika na mutamanagi ko luki nilɔ takɛgu kaina, isi yi ɓɛ
takaɓundilaga na limbɛngi linda.
26 A muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ Limbɛngi-Lotu atisingyogo mino ka ɓupɔ. A ɓɛyɔ, takibigu
kalumba ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, Limbɛngi-Lotu ɓikpɛ lɔ atilumbilyaga ka
yigama niyɔ mumbanzu kakwananigu kozukogo pisi ka munzina.
27 Kunzi ninɔ ibaga ka mambɛngi ka ɓambanzu, ibagatu nilɔ Limbɛngi-Lotu ikaga
kapa kakunga. A ɓɛyɔ, Limbɛngi-Lotu ulumbilyaga ɓatu ko Kunzi ɓɛyɔ Kunzi apaga
mino.
28 Takaiba ɓinza ambɛ ka makpumuka masi, Kunzi ugyilyaga ɓunza ɓatu ɓi niɓɔ
ɓapaga. A ɓatu ɓi niɓɔ umakaga ndi kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ osisilya ndi mino.
29 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ Kunzi upunaga ndi kambwa aka, ubisa gɔni ndi di kaika abɛ
Mikaki. Kuwa wa gɔ wa, Mikaki ika ndɛkɛ puta luga ka ɓamamaki ɓudingi.
30 Ɓatu ɓi niɓɔ Kunzi upunaga ndi kambwa aka ɓɔ, umakaga ndi ni iyi gɔni. Niɓɔ
umakaga ndi, uitisa ndi ni iyi gɔni ɓongbingbili. Na niɓɔ uitisa ndi ɓongbingbili, upá
ndi ni iyi gɔni ibiba kaki.

Ɓudingi ɓa sipananisɔ ko Kunzi

31 Kaɓyɛnɛnɛ na likpumuka li nili, taɓikya kuwa ɓata ɓuni? Kunzi kika ka mutili
kusu, wani kuwa ɓata nɔ akwanana katiikyonilyo?

32 Ɨyɨ, kakyagɯ ndɨ kapá Mikakɨ, luki limoti asɯta ndɨ ka kukwakɯ ko bulya kusu ɓasɨ. Atimimya kɯwa ɓata lɨkɨ makpɯmɯka masɨ pa imoti na Mikakɨ?
33 Wanɨ nɔ akwanana kaɯsɯngɯlya ɓatɯ nɨɓɔ Kunzi ɯpɯnaga? Gɯtɯgɯ mɯtɯ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Kunzi nɔ uitisa ɓatɯ ɓongbingbili.
34 Wanɨ kɯwa nɔ akwanana kaubiso na mɯngɨmbɔ? Gɯtɯgɯ mɯtɯ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Yeso-Kilisito okwa ndɨ, na ɓata opupa ka mbɯkɯ, ikaga wakiko ka kɯmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi katɨlɯmbɨlya.
35 Luki tino lɔ akwanana katigbonoso na sɨpananɨsɔ ka Kilisito? Ika sɛ kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lɯnga ikanɨ kukwakɯ?
36 Mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso ko Kunzi ɓɛ:
«Ɓikaga kakɨsa masyɛ masɨ katɨmwɔ ko bulya kakɯ,
ɓanatɨgya abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓikaga kaɨnda kaɯkɔ ɓingo.»
37 Luki limoti, ka masɨ nɨmɔ ikaga katɨgya mɔ, tikaga ɓotutungyo kɯgbɛ pisi ka nɨnɔ atɨpa ndɨ.
38 A ɓɛyɔ, nakaiba ɓɨnza ambɛ lɨkpɯmɯka gɯtɯgɯ limoti aka, kakwananɨgɯ katigbonoso na sɨpananɨsɔ ko Kunzi: iki kukwakɯ, ɔɓɨlɨ, ɓamalaika, ɓangama, ngu, lɨkpɯmɯka la masyɛ mi nɨma ikanɨ lɨkpɯmɯka nɨlɔ okodoku,
39 iki ngu ya kɯgɯ ikanɨ nɨyɔ ya kusili, gɯtɯgɯ luki limoti aka nɨlɔ Kunzi agya ndɨ. Lɨkpɯmɯka gɯtɯgɯ limoti aka kakwananɨgɯ katigbonoso na sɨpananɨsɔ nɨsɔ Kunzi atiwonisila ndɨ kɯsɔ ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na ɓatɯ nɨɓɔ ɯpɯnaga ndɨ

1 Nakaɓɨkya lɨngɯnɯ kyɛ na kɯsɔ ka Kilisito, nakɛgɯ kamɯɓɔ. Lɨyɯ kamɨ la kɯsɔ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu okpokyonisogo, akemibiso ɓɨngbanganya ɓɛ nakɛgɯ kaɓɨkya ɓɔngɔ.
2 Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka lɨmbɛngɨ nɨyɔ kɛgɯ na muliɓo.
3 A ɓɛyɔ, ko bulya lɨvananza nɨlɔ nɨɓɯkɯta mino, napatɯ ɓi ambɛ Kunzi ɛgbangɨ ɨmɨ, nɨgbanana na Yeso-Kilisito ka pa kaɓɯ.
4 Ɨɓɯ nɨ Ɓezaleli. Kunzi uitisa ndɨ ɓomikakɨ, uwonilisa ndɨ ɨbɨba kakɨ, akɔ ndɨ liwai na ɨɓɯ, ɯpá ndɨ Mɯtɯɯ, uwonilisa ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino kabibiso, ɯpá ndɨ ɓagɯmɛ.
5 Ɓa ka lɨvananza ka ɓotitosu ɓɛyɔ ka Abalahamɯ, Isaka na Yakɔbɔ. Kilisito ɨɓɯkɯta ndɨ gɔnɨ pisi ka nzɯyɨ ka lɨvananza li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, ɨyɨ nɨnɔ a kɯgɯ wa masɨ, a Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
6 Kɛgɯ ɓɛ kyɛ agɯmɛ ko Kunzi ogwa kɯwa ndɨ payaya. A ɓɛyɔ, kɛgɯ ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Ɓezaleli ɓɔ ɓa Ɓezaleli ɓa lɨngɯnɯ,
7 ɓatɯ nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Abalahamɯ ɓakɛgɯ ɓasɨ ɓomikakɨ ɓa lɨngɯnɯ. A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ Abalahamɯ ɓɛ: «Nɯpá ndɛkɛ ɓomiki nɨɓɔ nɯwanyaga ndɨ pisi ka Isaka.»
8 Isi yi ɓɛ, ɓomiko Kunzi ɓa lɨngɯnɯ kɛgɯ nɨɓɔ ɓɨɓɯkɯta ko pisi ya nzɯyɨ, luki limoti, a asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓɨɓɯkɯta pisi ka agɯmɛ.
9 A ɓɛyɔ, agɯmɛ yi a ndɨ ɓɛ: «Nodoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨmɯna gɔnɨ mɯ, Sala ika ndɛkɛ kanɨ aɓukutini miki mɯlɯkɯ yi.»
10 Kɛgɯ asɨ nɨyɔ aka yɔ, Lɨbɨka ɯɓɯkɯta ndɨ ɓomiki ɓalɯkɯ ɓi ɓaɓa ɨɓɯ na titosu ɓɛyɔ ka Isaka.
11-12 Ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ ndɨ mbɛyɨ ɓakɨɓɯkɯta, kanɨ ɓakanogyigɯ gɯtɯgɯ ɓɯnza aka ikanɨ ɓɯnyɛ, Kunzi aɓɨkya ndɨ Lɨbɨka ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓɛ: «Pɯta agugubyaga ndɛkɛ miki.» Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ otulyosi nɨlɔ a ndɨ nɨ oɓungusyogini

8:36 8:36 Wanda ka Mambɯ 44:22. **9:7 9:7** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 21:12. **9:9 9:9** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 18:10, 14. **9:11-12 9:11-12** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 25:23.

kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpʉnagigʉ ɓambanzʉ kanda yigya kaɓʉ, luki limoti, lipʉpʉna kaki aɓyɛnɛnɛgɛ na molikoni kaki kʉ kaɓʉ.
13 Mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Napa ndi Yakɔbɔ, luki limoti namʉya Esaʉ.»
14 Taɓikya sɛ kʉwa ɓata ɓʉni? Ambɛ Kunzi kɛgʉ wongbingbili? A wongbingbili!
15 A ɓɛyɔ, aɓikya ndi Musa ɓɛ: «Nika ndɛkɛ no kumbu ka mʉtʉ ninɔ napa kaminyilya kumbu, nagyilya ndɛkɛ ɓʉnza ninɔ napa kagyilya ɓʉnza.»
16 A ɓɛyɔ, ɓʉnza ko Kunzi kandagigʉ nilɔ mʉmbanzʉ apaga, ikani kɛkɛlɛ kaki, luki limoti likpʉmʉka li nilɔ andi asi Kunzi aka mombukwana kumbu.
17 Kʉsɔ wa Moɓiso Motu, Kunzi aɓikya ndi ngama wa Misili ɓɛ: «Nʉpá ndi ɓʉngama kyɛ nowonisili ngu kami pisi kʉ kakʉ na litɔmbʉ lasi iba lino kami.»
18 Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka ninɔ apaga kaminyilya kumbu, otiwoso limbɛngi ka ninɔ apaga katiwoso limbɛngi.

Ngbʉta no kumbu ko Kunzi

19 Wɛɓikyatʉ yagɔgɔ ɓɛ: «Kika nɛki ni a ɓɛyɔ, ko bulya tino yɔ Kunzi o mino kauyoyiso ɓambanzʉ? A ɓɛyɔ, wani nɔ akwanana kagya ɗongoso na nilɔ akapa?»
20 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ tino sɛ kʉwa nɔ wakwanana kagya ɗongoso no Kunzi? Mbikɛ ya tʉkʉtɔ akwananatʉ kamuusa mʉlʉka-ɓambikɛ ɓɛ: «Wɛlʉka ndi ɓɛnɛ ko bulya iki?»
21 Mʉlʉka ɓambikɛ akwanana kagya na tʉkʉtɔ ɓɛyɔ aka yɔ opo mino: akwanana kalʉka na mʉɓʉngʉ ma tʉkʉtɔ mimoti, mbikɛ ya ligabʉ lapʉ ikani niyɔ ya ligabʉ kusili.
22 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka niyɔ Kunzi agya ndi. Apa ndi kowonisilo ngbʉta kaki na kaibisikoso ngu kaki. Luki limoti, ʉɓʉndilya ndi na limbɛngi linda, ɓambanzʉ niɓɔ ngbʉta kaki akwanana ndi kauipo na niɓɔ ɓakwanana ndi kogulya ka mʉngimbɔ.
23 Apatʉ ndi gɔni kowonisilo ibiba kaki yidingi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ a na iɓʉ no kumbu. Uɓungusyaga ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ kambwa aka kogulya ka ibiba kaki.
24 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ni iɓusu. Katimakagagʉ ndi asi iɓusu aka luga ka Ɓayuda, luki limoti luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda gɔni.
25 A nilɔ Kunzi aɓikya ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka kitaɓʉ ka mugyalandʉ Ɔsia ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi ɓatʉ kami,
nʉmaka ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami,
ɓatʉ niɓɔ nakʉpagigʉ ndi,
nʉmaka kʉwa ndɛkɛ ambɛ ɓatʉ kami ɓʉpaka.
26 Ka pa niyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Makɛgʉ ɓatʉ kami,›
ɓʉmaka ndɛkɛ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛ ɓomiko Kunzi ninɔ apága ɔɓili.»
27 Isaya apamikana ndi ko bulya ɓomikya Ɓezaleli: «Gʉtʉgʉ Ɓezaleli ɓakiko ɓi ɓudingi abɛ mbumi ko liɓo lidingi, ɓakɛɗɛ aka luga kaɓʉ ɓɔ ɓinisana ndɛkɛ na muhukuso.
28 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu otulyasa ndɛkɛ ka ɔɓili, lasi nilɔ aɓikya ndi ni kolipyisigʉ.»
29 Ɓɛgɛyɔ Isaya aɓikya ndi mino ka mambwa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu ninɔ a no ngu yasi katisili ndi ɓomiki,
iba tiitoni kʉwa abɛ gʉɗʉ wa Sɔdɔmʉ,
iba ta mʉɗɔngɔni abɛ gʉɗʉ wa Gɔmɔlɔ.»

9:13 9:13 Wanda ka Malaki 1:2-3. **9:15 9:15** Wanda ko Pupo 33:19. **9:17 9:17** Wanda ko Pupo 9:16. **9:25 9:25** Wanda ka Ɔsɛya 2:25. **9:26 9:26** Wanda ka Ɔsɛya 2:1. **9:28 9:27-28** Wanda ka Isaya 10:22-23. **9:29 9:29** Wanda ka Isaya 1:9; Mʉpʉnganagi 19:23-28.

Muhukuso a pisi ka baya, kɛgɯ pisi ka Mɯtɯɯ

30 Taɓɨkya sɛ kɯwa ɓɯnɨ? Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgɯ ndɨ kakɨsa kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Wɨna sɛ, Kunzi uitisoni kɯwa ɓongbingbili pisi ka baya.
31 Luki limoti, Ɓezaleli ɓa ndɨ kapa kaɨita ɓongbingbili pisi ka Mɯtɯɯ, wɨna sɛ, ɓakadwɛgɯ ndɨ mino.
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ ɓakɛgɯ ndɨ kakɨsa ɓungbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya, luki limoti ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓika ɓongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya. Ɓasakaga ka «lɨtalɯ nɨlɔ lisokisogo,»
33 ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Wɨkwɛ sɛ, nakobiso kɯ ka gɯɗɯ wa Siona lɨtalɯ lisokisogo,
lɨtalɯ la kugwisiso ɓambanzɯ.
Luki limoti, mɯtɯ nɨnɔ abaɨlya lɨtalɯ nɨlɔ, kikigɯ ndɛkɛ no suni.»

10

1 Ɓomika-mamaaa, mɯsasa ma lɨmbɛngɨ kamɨ na malɯmba kamɨ ko Kunzi ko bulya ka Ɓayuda a ambɛ ɓinisoni na muhukuso.
2 A ɓɛyɔ, nakwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ko bulya kaɓɯ ambɛ ɓa na kɛkɛlɛ kɯgbɛ ko bulya ko Kunzi, luki limoti kɛkɛlɛ yi kɛgɯ yɨmatɨkanaga na yimibo ya lɨngɯnɯ.
3 Ɓakotombisyagɯ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzɯ ɓatɯ ɓongbingbili ko misa kakɨ, ɓɨkɨsɨlya ndɨ nɨ ɨɓɯ ɓamombukwana-daɓɯ ɓi pisi yi. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakya ndɨ kaɓyɛ pisi yi nɨyɔ Kunzi uitisaga mino ɓambanzɯ ɓatɯ ɓongbingbili.
4 A ɓɛyɔ, Kilisito odwisoni Mɯtɯɯ ka Musa ka muliɓo, ɓɛ kyɛ ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya ɓɨɨtɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

5 A ɓɛyɔ, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yɨgya Mɯtɯɯ, Musa okpikaga ndɨ ɓɛ: «Mɯtɯ yi nɨnɔ agyaga mɯtɯɯ iko na ɔɓɨlɨ ko pisi yi.»
6 Luki limoti, nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ ko bulya kaiko ngbingbili ka baya nɨlɨ: «Wakimuusonitɔgɯ ɓɛ wanɨ nɔ aɗaka kɯgɯ wa lɨsyɛ?» Isi yi ɓɛ kasisoku Kilisito.
7 Wakimuusonitɔgɯ gɔnɨ ɓɛ: «Wanɨ nɔ osyo ka lɨɓyɛ lodu kɯ?» Isi ɓɛ kapupisoku Kilisito luga wa ɓamanda.
8 Luki limoti, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Lɨkpɯmɯka ko Kunzi a ɓuwobi na ɨwɛ ka mɯnɔkɯ kakɯ na ka lɨmbɛngɨ kakɯ.» Lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a mongoni ma baya nɨmɔ takakɯwaga.
9 Wakaɓɨkya ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatɯ ɓasɨ ɓɛ Yeso nɨ Mombukwono-dosu, wakabaɨlya ka lɨmbɛngɨ kakɯ ɓɛ Kunzi apupisatɯ ndɨ ka mbɯkɯ, winisono na muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, mɯmbanzɯ kabaɨlya ka lɨmbɛngɨ, Kunzi aitisatɯ mɯtɯ wongbingbili, katɯmbɯlaga gɔnɨ ɓɨngbanganya na mɯnɔkɯ kakɨ, inisono na muhukuso.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Mɯtɯ wasɨ nɨnɔ abaɨlya, kokwigɯ ndɛkɛ suni.»
12 Kinili, ɓudididi kɛgɯ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda kyɛ Mombukwana-daɓɯ ɓasɨ a ɓemoti. Ʊpága ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨtatanaga na ɨyɨ makpɯmɯka manzanza mudingi.
13 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Mɯtɯ wasɨ nɨnɔ ɨtatanaga ndɛkɛ no lino ka Mombukwono-dosu inisanatɯ ndɛkɛ na muhukuso.»
14 Ɓɨtatanaga sɛ kɯwa na ɨyɨ lɨkɨ kanɨ ɓakabaɨlyagɯ? Ɓabaɨlya lɨkɨ kanɨ ɓakɯkanagɯ ndɨ mongoni kakɨ? Ɓɯkana lɨkɨ kanɨ ɓakuɓikyogigɯ mongoni kakɨ?

9:33 **9:33** Wanda ka Isaya 8:14; 28:16. **10:5** **10:5** Wanda ka Ɓalawi 18:5. **10:8** **10:6-8** Wanda ka Yɨgɨlya 30:12-14. **10:13** **10:13** Wanda ka Yuweli 3:5.

15 Na ɓata, ɓaɓɨkyaga mongoni mi lɨkɨ kanɨ ɓakutikigʉ ɓambanzʉ kaɓɨkyaga? Ɓɛyɔ
ikpikaga mino ɓɛ: «A magyagya mudingi kaʉmɨna ɓambanzʉ kodoku no mongoni
manza!»
16 Luki limoti, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓabaɨlya ndɨ Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, Isaya aɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ kʉʉ kusu?»
17 Kinili, baya odogoku pisi kaʉkana mongoni nɨmɔ ɓikaga kaɓɨkyaga, mongoni mi
nɨmɔ nɨ kʉʉ ya lɨkpʉmʉka ka Kilisito.
18 Luki limoti, nakauusa ambɛ: «Ɓayuda ɓakʉkanagʉ ndɨ kʉʉ yi nɨyɔ?» Ɓʉkana
ndɨ ɓɨnza! Moɓiso ko Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
«Mayʉ ka ɓakʉkʉwa imukosa ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ,
Mʉnzɨna kaɓʉ adwɛ kʉ kwa kʉ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ.»
19 Nuusoku ɓata ambɛ: «Ɓezaleli ɓakotombisyagʉ ndɨ?» Musa aɗɨkya ndɨ kaʉɓɨkya
ɓɛ:
«Namudukusoku ndɛkɛ ɓatʉ ɓa imi na lɨvananza la payaya.
Namukondikosaga ndɛkɛ mambɛngɨ na lɨvananza nɨlɔ kɛgʉ na yimibo.»
20 Isaya ɨkpʉnda ndɨ gɔnɨ kaɓɨkya ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛkɨsagɨgʉ ndɨ, ɓeminoni,
Nipupisa ndɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛmuusogigʉ ndɨ lɨkpʉmʉka.»
21 Luki limoti, ko bulya ka Ɓezaleli, aɓɨkya ɓɛ:
«Masyɛ masɨ, nʉnanɨlyaga ndɨ maɓɔkʉ
lɨvananza nɨlɔ liɓuna muki na nɨlɔ la sɨlɨ-sɨlɨ.»

11

Kunzi kumbimbagʉ ndɨ Ɓezaleli

1 Nakauusa nɛkɨ ɓɛ: Kunzi umbimboni ɓatʉ kakɨ? Haaa! Gʉtʉgʉ iki yi aka! A
ɓɛyɔ, ɨmɨ mombukwana-dakɨ na Muizaleli, ka lɨvananza ka Abalahamʉ na ko pigo ka
Benyamini.
2 Kunzi kumbimbagʉ ndɨ ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɨpʉnɨlyaga ndɨ kambwa aka. Mibatʉ nɨlɔ
Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ko bulya ka Ɨlɨya wa a ndɨ mino kaɨgama kambwa ko Kunzi
ko bulya ka Ɓezaleli ɓɛ:
3 «Heɓeee, Mombukwono-dosu! Ɓulumwisogini ɓogyalandʉ kakʉ, ɓʉpanza gɔnɨ
ɓagbɔgbɔ ɓa ɓapɛpɛ kakʉ. Notigolini kʉwa ɨmɨ mʉkaka aka, na ɓa gɔnɨ kapa
kɛmwɔ.»
4 Luki limoti, Kunzi asikisya ndɨ ɓʉnɨ? Asikisya ndɨ ɓɛ: «Niɓuulyogi ɓi ɓambanzʉ
ɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓakoɓunigʉ ɓi moli kambwa ko kunzi nɨnɔ lina ɓɛ Bali.»
5 Mbɨya wanʉ, a gɔnɨ ɓɛgɛyɔ, a tʉ na ɓatʉ ɓakɛɗɛ nɨɓɔ Kunzi upunogoni ndɨ ko
bulya ɨzɨyɔ kakɨ.
6 Ʊpʉnaga ndɨ pisi ka ɨzɨyɔ, kɛgʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ. Kiki ndɨ ɓɛyɔ, ɨzɨyɔ ko Kunzi
kikigʉ ndɨ ɨzɨyɔ ya lɨngʉnʉ.
7 Nɨlɔ a sɛ kʉwa kaɨɓɨkya ɓʉnɨ? Ɓezaleli ɓakɨnagʉ ndɨ nɨlɔ ɓa ndɨ kakɨsa, luki
limoti ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓɨnatʉ ndɨ ɨɓʉ. Nɨɓɔ ɓagɔgɔ ɓasɨkana ndɨ,
ɓɨɨta ndɨ na mʉ mapʉ.
8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ: «Kunzi ʉpá ndɨ lɨmbɛngɨ
liti. Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, udulogoni miso kyɛ ɓakinonitɔgʉ, ʉdʉlaga motili kyɛ
ɓakukononitɔgʉ.»
9 Ngama Daudi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Malɨlɨ ma ɓodumo kaɓʉ ɨɨtɨ kpaka ikanɨ kuyakʉ,
kaugwisiso na kaʉpá azaɓʉ.

10:15 10:15 Wanda ka Isaya 52:7. **10:16 10:16** Wanda ka Isaya 53:1. **10:18 10:18** Wanda ka Mambʉ 19:5. **10:19 10:19** Wanda ka Yɨgɨlya 32:21. **10:21 10:21** Wanda ka Isaya 65:2. **11:4 11:4** Wanda ka 1 Ɓangama 19:18. **11:8 11:8** Wanda ka Yɨgɨlya 29:3; Isaya 6:10.

10 Misa kaɓʉ opiyi ɓipi kyɛ ɓakinonitɔgʉ ɓata,
udidikiso gɔngʉ kaɓʉ ɓongbinga ɓasɨ.»
11 Na kʉwa kauusa ambɛ: «Wa Ɓayuda ɓasakaga ndɨ mino, ɓogwa kʉwa ndɨ lɨngʉnʉ aka?» Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ! Luki limoti, pisi ka sakaga kaɓʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kaʉmɨna no misa mopi.
12 Ɓʉnyɛ ka Ɓayuda apá ndɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɔɓɨlɨ, kugwakʉ kaɓʉ apá ndɨ gɔnɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɓɛvananza. A ɓɛyɔ, ɓayuda ɓasɨ ɓakamɨgɨlya Kunzi ika kʉwa ɓata ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ!

Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

13 Mbɨya wanʉ, nakamʉɓɨkya iɓunu nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda. Ɨmɨ, na atʉtʉmbwa ka ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, nogwaga magyagya kʉgbɛ ka ligubo li nɨlɔ kamɨ lɔ.
14 Kinili, na na mʉtamanagɨ kagya ɓɛ ɓava-kʉkamɨ ɓamʉmɨnɨlyɨ imi iba nuhukusogi ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
15 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ʉtɛ ndɨ mino Ɓayuda ka kpɔlɔ, Kunzi ʉkanana ndɨ na ɔɓɨlɨ. Ika sɛ kʉwa ɓʉnɨ wa ɓamigilyoku ɓata mino Kunzi? Ika kʉwa abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓapʉngini ɓata ɔɓɨlɨ!
16 Ɓakapá Kunzi igbutu ya mukati nɨyɔ ya mambwa, mukati masɨ nɨmɔ otigolo ika kʉwa makakɨ gɔnɨ. Ɓakapá lyo ya ɨbʉkʉsɔ, tabɨ yi ika kʉwa ya kakɨ gɔnɨ.
17 Ɓezaleli ɓa abɛ ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni nɨsɔ Kunzi akɔgɔ ndɨ mino tabɨ yi. Ɨwɛ nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨsɔ ɓokpokpisa ndɨ ka pa ya tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ. Wa kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kanvɨnvɨlya liɓo kotukyoku ko lyo ya ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni si nɨsɔ.
18 Kinili, wakinonitɔgʉ tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ payaya. Wakaɨbɨba ko bulya ɨkɨ? Kɛgʉ ɨwɛ nɔ wolyolyisogo lyo, luki limoti lyo yɔ ulyolyisogo.
19 Wakwananatʉ yagɔgɔ kɛɓɨkya ɓɛ: «Ɓakɔgɔ ndɨ tabɨ yi nɨyɔ kyɛ ɓɛkpokpisi kʉwa ɨmɨ wa.»
20 A lɨngʉnʉ. Ɓakɔgɔ ndɨ kyɛ kɛgʉ ndɨ na baya. Ɨwɛ, wamʉkpakpa wa ko bulya baya. Wakibibonitɔgʉ, luki limoti wika na kʉɓangakʉ.
21 A ɓɛyɔ, kika kanɨ Kunzi kʉɓɨɓɨlagagʉ ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ sɨkʉna, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɨwɛ aka?
22 Winini ɓɛyɔ Kunzi owonisilo mino ko ngbinga ɓemoti ɓʉnza na ɗɨya kakɨ. A mʉɗɨya na ɓatʉ nɨɓɔ ɓogwo, a na ɓʉnza na ɨwɛ. Luki limoti, okwononi kaɨtɨkɨtɨlaga ka ɓʉnza ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, ɓʉkɔtʉ gɔnɨ ɨwɛ.
23 Kika kanɨ Ɓayuda ɓosini ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kaɓʉ, ɓukpokpisatʉ wa gɔ wa ɓa ndɨ mino kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi a na ngu kaukpokpiso ɓata wa gɔ wa ɓa ndɨ mino.
24 Ɨwɛ yi nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨmɔ ɓakɔ ndɨ, ɓokpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosogigʉ. Ɓayuda ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna. Kunzi akwanana nɛkɨ ɓata kaukpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓotukyoku ndɨ mino.

Lɨvananza ka Ɓezaleli ahʉka ndɛkɛ lasɨ

25 Ɓamamakɨ, nakapa kamumibiso dikiɗi yi nɨyɨ, iba makivonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓa kimibo kʉgbɛ: Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga ka Ɓezaleli ɓika ndɛkɛ ka ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓinisana ndɛkɛ mino na muhukuso.
26 Nɨyɔ a pisi yi nɨyɔ lɨvananza lasɨ la Izaleli inisono ndɛkɛ mino na muhukuso ɓɛyɔ moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ: «Muhukuso otukyoku ndɛkɛ ka Siona, olimaga ndɛkɛ yɨgya yanyɛ ka ɓomika Yakɔbɔ.

11:16 11:16 Wanda ka Lɨtatanga 15:19-20.

27 Nagya ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ, ngbingo yi nɨnɔ nasʉkʉsaga ndɛkɛ mino
ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
28 Ɓayuda ɓiitoni ɓomuyoniso ko Kunzi kyɛ ɓakya ndɨ Mongoni Manza. Likpʉmʉka
li nɨlɔ iitoni ɨzangɨya ku kunu ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ
ɓɛyɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ mino pisi ka ɓatɨtaɓʉ, asyɛgɛ lɨmbɛngɨ kʉgʉ kaɓʉ aka.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kapágɨgʉ luki mambɛngɨ maɓa, koyikosogigʉ tamanaga kakɨ kʉgʉ
ka mʉtʉ nɨnɔ ikaga kanɨ apunogini.
30 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, makamʉkanagʉ ndɨ Kunzi. Mbɨya wanʉ, Kunzi amukwilyoni
kumbu kyɛ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana.
31 Na gɔnɨ, mbɨya wanʉ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi kyɛ amukwilyi kumbu.
Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi akwanana gɔnɨ kahukwilyo ɨɓʉ kumbu.
32 A ɓɛyɔ, Kunzi uitisoni ɓatʉ ɓasɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko bulya yɨkya kamʉkana,
kyɛ uwonisili ɨɓʉ ɓasɨ kumbu kakɨ.

Kunzi a mudingi kʉgbɛ

33 Lɨngama ko Kunzi kɛgʉ no ngbimi! Yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ kakɨ kɛgʉ no kingyoso.
Kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo tamanaga kakɨ ikanɨ kaiba ɓopisi ɓaya
makpʉmʉka kakɨ.
34 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɨngbanganya ɓɛ:
«Wanɨ nɔ iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wanɨ nɔ akwanana kapá mʉtɨwɨ?»
35 «Wanɨ nɔ aɗɨkya ndɨ kapá luki,
ɓɛ kyɛ ɓakalyɨtɔ kumbuso yi?»
36 A ɓɛyɔ, masɨ otukyoku kʉ kakɨ, masɨ a makakɨ na ko bulya kakɨ. Kunzi avɨ ɨbɨba
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

12

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito

1 Ɓamamakɨ, kaɨna ɓɛyɔ Kunzi atikwilya mino kumbu, nakamʉkʉnga ambɛ wipóni
iɓunu ɓamombukwana-donu ko Kunzi abɛ apɛpɛ muɓisi, ninɔ wotu na muɓosilo
Kunzi. Nɨyɔ a pisi ya lɨngʉnʉ nɨyɔ okwononi mino kabibiso Kunzi.
2 Makoɓyenitɔgʉ yɨgya ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, luki limoti, musoni Kunzi kamuikoso na
kamʉpá yimibo yambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, makwanana kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
Kunzi apaga: lɨkpʉmʉka lanza, nɨlɔ aɓosilogo na nɨlɔ lanza kʉgbɛ.
3 Kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza nɨɓɔ Kunzi egyɨlya, nakamʉɓɨkya iɓunu ɓasɨ ambɛ:
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ na yɨbɨba kakɨtaga ɓɛyɔ
okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga nɨyɔ okwononi, kaɓyɛnɛnɛ na
baya nɨyɔ Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
4 A ɓɛyɔ, ta na nzʉyɨ yimoti nɨyɔ a na mababa makpʉ. Luki limoti, lɨbaba limoti-
limoti a na ligubo kakɨ.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ takika ɓudingi, ta nzʉyɨ yimoti aka kʉsɔ ka Yeso.
Ta ɓakizukonogo ɓasɨ pa imoti abɛ mababa ma nzʉyɨ yimoti.
6 Ta na ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ atɨpá yɨkaka-yɨkaka. Mʉtʉ kika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ,
okwononi agyɨ ligubo li nɨlɔ kaɓyɛnɛnɛ na baya kakɨ.
7 Mʉtʉ wagɔgɔ kika na apɛpɛ mugugubya ɓɛngɛnɨ, ugugubyi. Nɨnɔ a na apɛpɛ
muwonisilo, okwononi owonisili.
8 Nɨnɔ a na apɛpɛ mutumisa ɓɛngɛnɨ mambɛngɨ, okwononi utumisi. Nɨnɔ a na
apɛpɛ wa sɨpasʉ, okwononi kapá na lɨmbɛngɨ limoti. Nɨnɔ a na apɛpɛ wa kʉnanaga

11:34 11:34 Wanda ka Isaya 40:13. **11:35 11:35** Wanda ka Yɔbʉ 41:3.

ɓɛngɛnɨ, ʉnanagɨ na kɛkɛlɛ na nɨnɔ usingyogo ɓatʉ ɓa yangya, okwononi agyɨ na magyagya.
9 Sɨpananɨsɔ kikonitɔgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ. Kyoni lɨkpʉmʉka lanyɛ, migwinonogo na lɨkpʉmʉka lanza.
10 Ponononi luga kunu abɛ ɓomika-muko, magya kɛkɛlɛ kobibisono.
11 Wikoni ɓatʉ ɓʉgya ligubo no ngu nɨ makɛgʉ ɓaɓɔfʉ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ.
12 Wikoni na magyagya ko bulya mʉtamanagɨ kunu, mika na lɨmbɛngɨ lɨnda ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, wigwinonogoni na malʉmba.
13 Usingyoni ɓomomonu ɓakilisito nɨɓɔ ɓa ka yangya, manʉtɨlya ɓobiko ɓɨnza.
14 Hukungulyoni nɨɓɔ ɓakamugyogyiso ɓʉɓʉnga ko Kunzi. Kunzi uɗukilyo ɓʉɓʉnga nɨ kugbongigʉ.
15 Gwoni magyagya pa imoti na nɨɓɔ ɓakogwa magyagya, gomoni pa imoti na nɨɓɔ ɓakagama.
16 Wikoni na yʉkanana yanza luga kunu. Makikonito ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, luki limoti ɓakamʉpá gʉtʉgʉ ligubo la payaya aka, magya. Makiwonisonito iɓunu ɓamombukwana-donu abɛ makika ɓatʉ ɓa yimibo.
17 Makomigisyonito mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Kisoni kagya nɨlɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓiko mino kagbɨtya ɓamʉ.
18 Kika nɨ akwananatʉ, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ.
19 Ɓamamakɨ, makigisyonitɔgʉ likosi. Mʉmbanzʉ kamʉgyɨlya ɓʉnyɛ, musoni ka maɓɔkʉ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu aɓɨkya ka Moɓiso ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisya likosi, ɨmɨ nɔ nakalya ɓʉnyɛ.»
20 Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mumuyoniso kakʉ kika na nza, wapá malɨlɨ. Kika na mʉsasa, wamusa liɓo. A ɓɛyɔ, wakika kagya ɓɛyɔ, ika abɛ wakika kaɗuko na makamʉ mo ɓuku ka mʉ.»
21 Wakosonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaʉndʉngʉlyaga. Luki limoti, ndʉngʉlyaga ɓʉnyɛ pisi kagya ɓʉnza.

13

Uɓongogonito ɓangama

1 Mʉtʉ wasɨ okwononi kaʉɓanga ɓangama kyɛ ɓʉngama ɓasɨ otukyogoku ko Kunzi. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngama Kunzi nɔ ubisogo.
2 Kinili, mʉmbanzʉ nɨnɔ agyaga ɗongoso na ɓangama, agyaga ɗongoso ka nɨlɔ Kunzi omoso. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ɓimokyisiso ndɛkɛ nɨ ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ka mʉngɨmbɔ.
3 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnza ɓakʉɓangagɨgʉ ɓangama, luki limoti nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ aka ɓɔ ɓʉɓangaga. Wapatʉ kaiko kanɨ wakɛgʉ kaʉɓanga ɓangama? Gya nɛkɨ ɓʉnza, ngama ubibiso,
4 kyɛ a ka ligubo ko Kunzi kaʉkpamya kagya lɨkpʉmʉka lanza. Luki limoti, wakika kagya ɓʉnyɛ, ɛɛɛ! Mʉɓangatʉ kyɛ akwananatʉ kaʉpá azaɓʉ. Ɨyɨ a ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ.
5 Kinili, okwononi kaʉɓanga ɓangama, kɛgʉ asɨ ko bulya yɨkya ngbʉta ko Kunzi aka, luki limoti kyɛ lɨyʉ kunu la kʉsɔ akamʉkpamya kagya ɓɛyɔ.
6 Kinili gɔnɨ makalyaga mino manzanza. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓogyisisaga ligubo li nɨlɔ kyɛ Kunzi nɔ ubisa ɓɛ ɓagyagɨ ɓɨnza.
7 Mupóni mʉtʉ wasɨ nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapí: kika manzanza, makalya, kika ɓatakisi, muluwo, kika kaɓanga mʉmbanzʉ, maɓanga, kika kabibiso, mabibiso.

12:19 12:19 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35. **12:20 12:20** Wanda ka Mogbitoku 25:21-22.

Kaiko na sɨpananɨsɔ na ɓɛngɛnɨ

8 Makikonito no luɓu ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kiki asɨ sɨpananɨsɔ aka
luga kunu. Mʉtʉ yi nɨnɔ ʉpaga ɓɛngɛnɨ otulyosaga Mʉtʉʉ masɨ.
9 A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ nɨmɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na muko ikanɨ mbʉnya
ɓɛngɛnɨ, wakamwonitɔ mʉmbanzʉ, wakiɓonitɔgʉ, wakototonilyonitɔgʉ luki ka
ɓɛngɛnɨ», na magɔgɔ masɨ amʉmʉkana ka mʉtʉʉ mimoti aka ɓɛ: «Mʉpa wai-dakʉ
abɛ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.»
10 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga wai-dakɨ kagyɨlyɨgʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka. Kinili,
sɨpananɨsɔ otulyosaga Mʉtʉʉ masɨ.

Wikoni ɓakɨtʉlya ka yigoku ka Yeso

11 Gyoni ɓɛyɔ kyɛ makaiba ɓɨnza ambɛ ngbinga tino nɔ ta mino mbɨya wanʉ:
ngbingo muzuzuko itulyonini. A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ, muhukuso a kʉwa ɓuwobi na
iɓusu kakɨtaga ngbingo yi nɨnɔ tabaɨlya ndɨ mino.
12 Biti idukulogini, lɨsyɛ a ɓuwobi katɨnɨkaga. Tosini nɛkɨ yɨgya yanyɛ yo biti, tava
makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ ɓʉlananaga nomu na lɨsyɛ.
13 Tikini na yɨgya yanza nɨyɔ okwononi kaiko na lɨsyɛ. Tiɓuulyini ka mʉkɔɗɔɗɔ ma
malɨlɨ, ka lɨbʉma, ka ɓɨlya, ka makpʉmʉka manyɛnyɛ, ka mosooni na ko misa mopi.
14 Luki limoti, wimokisyoni ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito, nɨ makosigʉ ɓata lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ kamuluto kagya mʉsasa ma nzʉyɨ.

14

Makabisonito mʉmbanzʉ na mʉkɔmbʉ

1 Mutilyoni ɓɨnza mʉtʉ nɨnɔ a na ɓʉpɔ ka baya nɨ makɛgʉ na ɨɓʉ na ɓoɗongoso
ka mʉtamanagɨ kakɨ.
2 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga pisi ka baya kakɨ ɓɛ akwanana kalya malɨlɨ masɨ. Luki limoti,
mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɓʉpɔ ka baya alyaga ɨyɨ asɨ mapakʉ aka.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ alyaga ɨyɨ makpʉmʉka masɨ kokwononigʉ kamɨna payaya nɨnɔ
alyaga ɨyɨ mapakʉ aka. Na gɔnɨ, nɨnɔ alyaga mapakʉ kabisonito na mʉkɔmbʉ nɨnɔ
alyaga makpʉmʉka masɨ, kyɛ Kunzi atilyoni.
4 Ɨwɛ nɨ wanɨ kabiso mʉgya-ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ na mʉngɨmbɔ? Mʉgya-ligubo
yi nɨnɔ kigwinonogo ka ligubo kakɨ ikanɨ kasa, nɨlɔ andi mbʉkwakɨ aka. Luki limoti,
igwinonogo ka ligubo kakɨ kyɛ Mombukwono-dosu nɔ a no ngu kamomoso.
5 Mʉtʉ wagɔgɔ ɨnaga abɛ masyɛ magɔgɔ mɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga, luki limoti ka
mʉtʉ wagɔgɔ, masyɛ masɨ a mʉɗɔngɔnɨ. Okwononi mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ɓɨnza ka
lɨmbɛngɨ kakɨ nɨlɔ akabaɨlya.
6 Mʉtʉ nɨnɔ obibisaga lɨsyɛ limoti kakɨtaga magɔgɔ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá
Mombukwono-dosu ɨbɨba. Mʉtʉ nɨnɔ alyaga malɨlɨ masɨ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya
yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba kyɛ amigisyaga Kunzi ɨbɨba ko bulya malɨlɨ. Mʉtʉ
nɨnɔ alyaga ɨyɨ mapakʉ aka agyaga ɓɛyɔ ko bulya yɨpá Mombukwono-dosu ɨbɨba, ɨyɨ
amigisya gɔnɨ Kunzi ɨbɨba.
7 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu nɨnɔ a na ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ
kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a no ngu
kʉgʉ wa kukwakʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi,
8 takika na ɔɓɨlɨ, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a ko bulya
kabibiso ɨyɨ aka gɔnɨ. Kinili, kika gʉtʉgʉ kanɨ ta na ɔɓɨlɨ ikanɨ tokwini, ta mukumbo
ka Mombukwono-dosu.
9 A ɓɛyɔ, Kilisito okwa ndɨ, opupo ka mbʉkʉ kyɛ iki Ngama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogoni
na nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi.

13:9 13:9 Wanda ko Pupo 20:13-17; Yɨgɨlya 5:17-21; Ɓalawi 19:18. **14:2 14:2** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:25-27.

10 Luki limoti, ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wabisaga mino mamakʉ na mʉngɨmbɔ? Na ɨwɛ,
ko bulya ɨkɨ yɔ wamɨnaga mino mamakʉ payaya? Iɓusu ɓasɨ tika ndɛkɛ ko ngbongu
kambwa ko Kunzi.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨmɨ, Mombukwono-donu, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ:
ɓatʉ ɓasɨ ɓoɓuna ndɛkɛ moli kambwa kamɨ,
na ɨɓʉ ɓasɨ ɓebibisa ndɛkɛ.»
12 Kinili, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ozukaga ndɛkɛ lɨkpʉmʉka kakɨ
mombukwana-dakɨ yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamakʉ ka ɓʉnyɛ

13 Tosini nɛkɨ kobisono na mʉkɔmbʉ luga kusu. Luki limoti, okwononi kagya ɓɛ:
Takagyilyonito mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ akwanana kasokisogo
ikanɨ kagwisiso.
14 Matɨkana kamɨ na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni ɓɨnza ɓɛ malɨlɨ gʉtʉgʉ
mimoti aka kɛgʉ ɔpɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ a ɔpɛ, alya ka yakɔlyɨ aka,
mʉtʉ yi nɨnɔ imokyini nɨ ɨyɨ aka ka ɓʉnyɛ.
15 Wakika mʉtʉ wanyɛ ko misa ka mamakʉ ko bulya malɨlɨ nɨmɔ walyaga, wakɛgʉ
na sɨpananɨsɔ. Wakoputikosonito baya ka mʉtʉ nɨnɔ Kilisito akwilyaga ndɨ ko bulya
malɨlɨ.
16 Kokwononigʉ ɓɛ luki nɨlɔ a lanza ku kunu inisoni abɛ kika luki lanyɛ ko misa ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
17 A ɓɛyɔ, Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya malɨlɨ ikanɨ ko bulya luki limwo. Luki
limoti, a ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága: ɓungbingbili, mazɨyɔ na
magyagya.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ agugubyogo Kilisito ko pisi yi nɨyɔ, ikaga mʉtʉ wanza ko misa ko
Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Kinili, tokisini na kɛkɛlɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a na ɨzangɨya ko bulya yɨpá mazɨyɔ, na
nɨlɔ atihukwilya pisi katʉngbʉlanaga ka baya.
20 Makoputonitɔgʉ ligubo ko Kunzi ko bulya malɨlɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛ takwanana kalya
malɨlɨ masɨ, luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza kalya luki nɨlɔ akwanana kagwisiso ɓɛngɛnɨ.
21 Kɛgʉ ɓɨnza kalya makɔlɔ ikanɨ kamwo vinya na kagya makpʉmuka masɨ nɨmɔ
akwanana kagwisiso mamakʉ.
22 Ɓuulyogo tamanaga kakʉ mombukwana-dakɨ ko bulya makpʉmʉka mi nɨma
kambwa ko Kunzi. Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kikogigʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ kanɨ
akapa kagya lɨkpʉmʉka!
23 Luki limoti, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ mʉmbanzʉ nɨnɔ akalya malɨlɨ
na ɓotumo kyɛ nɨyɔ akowonisilo ɓɛ kɛgʉ wakamaga ka baya. Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ
kɛgʉ kotukyoku ka baya a ɓʉnyɛ.

15

Togyogini nɨlɔ uɓosilo gɔnɨ ɓɛngɛnɨ

1 Iɓusu nɨɓɔ ta ɓapʉpʉ ka baya, tokwononi kaʉtʉngbʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ
ka baya. Tokokwononigʉ kakɨsa nɨlɔ aka lɔ atiɓosilo.
2 Okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu akɨsɨ kauɓosilo ɓɛngɛnɨ,
kaʉtʉngbʉlaga, na kaungotiso ka baya.
3 A ɓɛyɔ, Kilisito kakɨsagɨgʉ ndɨ nɨlɔ aɓosilaga ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ. Luki
limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi ikpiko mino ɓɛ: «Kunziooo! Mosikoni
nɨmɔ ɓʉsɨkaga ndɨ, emigilyoku kʉwa ndɨ ɨmɨ.»

14:11 **14:11** Wanda ka Isaya 45:23. **14:16** **14:16** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:29. **15:3** **15:3** Wanda ka Mambʉ 69:10.

4 Masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ndɛlɨ ka Moɓiso ko Kunzi, ikpikaga ndɨ kyɛ atɨtɨwɨ. Moɓiso
mi nɨmɔ atɨpága lɨmbɛngɨ lɨnda, atitumisa mambɛngɨ ɓɛkyɛ tiki na mʉtamanagɨ.
5 Kunzi nɨnɔ apága lɨmbɛngɨ lɨnda na otumiso mambɛngɨ, amʉpí yʉkanana luga
kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito apaga mino.
6 Kʉwa wa gɔ wa, iɓunu ɓasɨ, mika kabibiso Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito na lɨyʉ limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

7 Tilyononi luga kunu kyɛ Kunzi avɨ ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kilisito amʉtɨlya ndɨ
mino.
8 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ Kilisito odoku ndɨ kaiko mʉgya-ligubo ka
Ɓayuda kowonisilo lɨngʉnʉ ko Kunzi pisi kautulyoso ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ
ɓatɨtaɓʉ.
9 Odoku ndɨ gɔnɨ kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓabibisi Kunzi ko bulya lɨmbɛngɨ
kakɨ lo kumbu, ɓɛgɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kinili, nubibisaga ndɛkɛ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
nɨmbɨlaga ndɛkɛ ko bulya ɨbɨba yo lino kakʉ.»
10 Moɓiso aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Iɓunu, ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, gwoni magyagya pa imoti na
lɨvananza nɨlɔ Kunzi apʉnaga ndɨ!»
11 Oɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Iɓunu ɓɛvananza ɓayasɨ, mubibisoni Kunzi,
iɓunu ɓatʉ ɓasɨ, mubibisoni.»
12 Mugyalandʉ Isaya aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Yɛsɛ* odokuto ndɛkɛ,
amaga ndɛkɛ, alya ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza,
na ɓɛvananza ɓobisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ kʉ kakɨ.»
13 Kunzi nɨnɔ apága mʉtamanagɨ, amutumisi na magyagya na mazɨyɔ ko bulya baya
nɨyɔ ma noyu kʉ kakɨ, iba motumi na mʉtamanagɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

14 Ɓamamakɨ, ɨmɨ ɓɨkpɛ nakaiba ɓɨnza ambɛ ma ɓatʉ ɓanza kʉgbɛ, ɓutumo na
masɨ nɨmɔ okwononi ɓɛ mibi, mibagatʉ kapánana mʉtɨwɨ.
15 Luki limoti, namukpikilyagatʉ makpʉmʉka mudingi ka balʉwa kamɨ nɨ nakɛgʉ
na kʉɓangakʉ, kamutomosyo mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Nokpikaga ndɨ ɓɛyɔ ko bulya
ɨzɨyɔ nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ,
16 kaika mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
Nakagya ligubo abɛ kumu ko Kunzi kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ, iba ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɨɨtɨ apɛpɛ nɨnɔ aɓosilaga Kunzi, apɛpɛ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu
aɓuɓisoni ɓitu.
17 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana nɛkɨ kaɨbɨba ko bulya ligubo
nɨlɔ nakagyɨlya Kunzi.
18 A ɓɛyɔ, nakɨkpʉnda kaɓɨkya lɨkpʉmʉka, ika nɨlɔ aka lɔ Kilisito otulyosa ndɨ pisi
kʉ kamɨ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓamibi Kunzi. Agya ndɨ nɨlɔ pisi ka mʉnzɨna
na yɨgya kamɨ,
19 pisi ko ngu ya mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ nagya ndɨ
ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Kinili, naɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Kilisito ka ɓa pa
ɓayasɨ katʉkya ka Yelusalɛma na kadwɛ ka iwili ya Ililiko.

15:9 15:9 Wanda ka Mambʉ 18:50. **15:10 15:10** Wanda ka Yɨgɨlya 32:43. **15:11 15:11** Wanda ka Mambʉ 117:1. * **15:12 15:12** *Yɛsɛ:* A ndɨ abakɨ Daudi.

20 Luki limoti, na ndɨ kapa kaɓɨkyaga Mongoni Manza asɨ ka ɓapa nɨɓayɔ
ɓakanukonigʉ mino mongoni ka Kilisito, kyɛ nakɛgʉ ndɨ kapa kopika ka muɓumbe
ka mʉtʉ wagɔgɔ.
21 Nagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉɓɨkyagagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓamɨnatʉ ndɛkɛ,
a ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉkanagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓotombisyatʉ ndɛkɛ.»

Pɔlɔ a na tamanaga kaaga ka Lʉma

22 Ligubo lo Mongoni Manza lɔ ɛkpɨngba ndɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda ku kunu kʉ.
23 Luki limoti, mbɨya wanʉ nomoni ligubo kamɨ ka ɓewili ɓi nɨɓayɨ. Kʉsɔ wa
ɓyanga ɓudingi, nikaga na mʉsasa kaɨnda kamʉmɨna.
24 Naɓyɛ ɓanʉ kʉ, ngbingo yi nɨnɔ nika ɓanʉ mino kaɨnda ka Ɨsɨpanyɛ. A ɓɛyɔ,
na na mʉtamanagɨ kamʉmɨna wa nika ɓanʉ mino kakɨtaga kʉ ɓɛyɔ. Togwa ɓanʉ
na iɓunu magyagya ka masyɛ makɛɗɛ. Na gɔnɨ kapa ambɛ ipoponito ɓanʉ ko bulya
lɨgʉndʉ li nɨlɔ.
25 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka Yelusalɛma kagya ligubo pa imoti na ɓatʉ
ko Kunzi nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ.
26 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa iwili ya Makedonia na nɨɓɔ ɓa Akaya ɓukononi ɓi,
ɓʉmʉmʉla ɓangyɔ ko bulya ka ɓatʉ ɓa yangya nɨɓɔ ɓa luga ka ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ
ɓa ka Yelusalɛma.
27 Ɓukononi ɓi nɨ ɨɓʉ aka kaʉmʉmʉla ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ kyɛ okwononi ɓi kagya ɓɛyɔ
aka yɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓinisana ndɨ na muhukuso ko bulya ka
Ɓayuda, okwononi nɛkɨ ɓɛ ɨɓʉ ɓusingyitɔ gɔnɨ Ɓayuda na mukumbo kaɓʉ.
28 Wa nama ɓanʉ mino kaʉlʉpyá ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ, naɓyɛ ɓanʉ pisi kʉ kunu kaaga
ka Ɨsɨpanyɛ.
29 Nakaiba ambɛ wa nosila ɓanʉ mino ku kunu kʉ, nadwɛ ɓanʉ mutumo na
ɓʉɓʉnga ka Yeso-Kilisito ɓɨɗɛ.
30 Ɓamamakɨ, nakaɨtatanaga na iɓunu ko lina ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
na ka sɨpananɨsɔ nɨsɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ambɛ isingyoni ka lʉnga nɨlɔ no mino
pisi ka malʉmba.
31 Ilumbilyoni ambɛ Kunzi eɓuulyogitɔ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso ɓo Mongoni
Manza nɨɓɔ ka Yudɛa, iba ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ka Yelusalɛma ɓʉtɨlyɨtɔ ɓangyɔ nɨɓɔ
nakaɨnda na iɓu.
32 Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi kapa, nadwɛ ɓanʉ ku kunu kʉ, mutumo na magyagya
ɓɨɗɛ. Noyukuma ɓanʉ mino yɨkɛɗɛ luga kunu.
33 Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

16

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakilisito Ɓalʉma

1 Namusilyi mʉsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Foibɛ nɨnɔ a mʉgya-ligubo ka kanisa ya Kenekulɨa,
2 ambɛ mutilyoni ɓɨnza ko lino ka Mombukwono-dosu, ɓɛyɔ okwononi mino
kaʉgyɨlya ɓatʉ ko Kunzi. Musingyoni ka masɨ nɨmɔ ika na nzoyi yi. A ɓɛyɔ, ɨyɨ
obinikoni ɓuti ka ɓatʉ ɓudingi gʉtʉgʉ ɨmɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
3 Namuusogito Pelesila ɨɓʉ na mbʉnyakɨ ɓɛyɔ ka Akila, iɓusu na ɨɓʉ ta ɓagya-ligubo
ka Yeso-Kilisito.
4 Ɓa ndɨ ɓuwobi kolumwogo ko bulya kamɨ. Kɛgʉ asɨ ɨmɨ aka nɔ nakaumigisyo
ɨbɨba, luki limoti makanisa ma giyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓakagya ɓɛgɛyɔ.
5 Numuusogito gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ.
Namuusito wai-damɨ ɓɛyɔ ka Ɨpɛnɛtʉ nɨnɔ a mʉtʉ wa mambwa ka baya mongoni
ka Kilisito ka iwili ya Azia.

15:21 15:21 Wanda ka Isaya 52:15.

6 Namuusogito Malia nɨnɔ amugugubya ndɨ kʉgbɛ.
7 Numuusogito ɓava-kʉkamɨ ɓɛyɔ ka Andoloniko na Yunia, nɨɓɔ ɓatigwi ndɨ na ɨɓʉ ka bɔlɔkɔ. Ɓa na ɨbɨba yidingi luga ka ɓatʉtʉmbwa, ɨɓʉ gɔnɨ ɓɔ ɓɨɨta ndɨ ɓakilisito kambwa kamɨ.
8 Namuusito Apuliatʉ, wai-damɨ mʉpaka kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
9 Namuuso Ulubano, mʉgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na iɓusu, na Sitakisi, wai-damɨ mʉpaka.
10 Namuuso Apɨlɛ, nɨnɔ igwinanaga ndɨ ka baya. Numuusogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ka Alisitobulu.
11 Namuusito mamakɨ ɓɛyɔ ka Elodiyo. Numuusogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu, nɨɓɔ ɓikaga ka ndaɓʉ ka Nalukiso.
12 Namuusogito Tɨlɨfɨna ɨɓʉ na Tɨlɨfʉsa. Ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓaguguɓya ndɨ Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ. Namuusogo gɔnɨ wai-damɨ ɓɛyɔ ka Palusi, nɨnɔ agyɨlya ndɨ gɔnɨ Mombukwono-dosu ligubo na kɛkɛlɛ.
13 Namuusito Lʉfʉ, nɨnɔ mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ka Mombukwono-dosu na amakɨ. Ɨyɨ mama yi nɨnɔ navaga gɔnɨ abɛ mama aka ɓɨkpɛ.
14 Namuusito Asukilisito, Fuligo, Ɨlɨmɛ, Patʉlʉba, Ɨlɨma na ɓomomosu nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ.
15 Namuusito Fɨlɔlɔgɔ na Yulia, Nɨlɨɔ na mʉsalɨ kakɨ, Ulipa na ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa pa imoti na ɨɓʉ.
16 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko. Makanisa ka Kilisito masɨ amumuusogito.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

17 Iɓunu ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ wiminyonito na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamakya yɨgbananaga, kyɛ ɓakaʉtʉmba ɓakilisito ko pisi ya ɓungbingbili, ɓanagya di na nɨlɔ ɓamuwonisilya ndɨ. Makuɓyenitɔgʉ.
18 A ɓɛyɔ, inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ kagugubyo Kilisito, Mombukwono-dosu, luki limoti ɓakoguguɓyo asɨ ɓamʉma kaɓʉ aka. Pisi ka mʉnzɨna kaɓʉ mandɛngɛ-ndɛngɛ na ma kʉɓɔɓɔkʉ, ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓatʉ ɓa mambɛngɨ mopoli.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ɓɛyɔ iɓunu maɓangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambɛ wikoni ɓagɛgɛlɛ ɓʉgya lɨkpʉmʉka lanza, mika ɓakɨmɨnya kakya ɓʉnyɛ.
20 Kunzi, nɨnɔ apága mazɨyɔ, aɗɨtagatʉ ɓanʉ Abɨlɨ kusili wa ɓakagba kunu. Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.
21 Timotio, nɨnɔ tagyaga na ɨyɨ ligubo amumuusito. Ɓava-kʉkamɨ ɓɛyɔ ka Lukio, Yasoni na Sosipateli ɓamumuusogito gɔnɨ.
22 Ɨmɨ Telitio, nɨnɔ nokpiki moɓiso mi nɨma, namumuusito ko lino ka Mombukwono-dosu.
23 Gayɔ, nɨnɔ etilyi ɓi kʉ kakɨ amumuusogito. Ɓatʉ ɓa kanisa ɓamʉmʉkanaga kʉ kakɨ. Ɨlasɨtɔ nɨnɔ oɓuulyogo ɓuyi ɓa gʉɗʉ amumuusito, gʉtʉgʉ momosu ɓɛyɔ ka Kwalatʉ.
[
24 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A ɓɛyɔ.]

Bibiso ya muliɓo

25 Tabibisini Kunzi! Ɨyɨ nɔ akwanana kamungotiso ka baya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kaɓɨkya. Pisi ka Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka.

26 Luki limoti mbɨya wanʉ, ipupisoni kʉwa ɓɨngbanganya pisi ka moɓiso ka
Ɓogyalandʉ, Kunzi wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ opóni mʉtʉʉ ɓɛkyɛ ɓɛvananza ɓayasɨ
ɓabaɨlyɨ, ɓagya mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
27 Kunzi mʉkaka, mombukwana ɓʉgɛgɛlɛ ɓasɨ avɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ la yɨba, agya syangasʉ simoti na ɓatɨmba madɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ʉɓɨkyaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Kolito a ndɨ gʉɗʉ wanza kʉgbɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓabato ɓosilogoku ndɨ wa kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ, na ɓambula ɓikaga ndɨ gɔnɨ ɓudingi. Ɓaɗanda ɓakɛgʉ ndɨ na kɨsa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ. Ka muliɓo, ɓuɓungusaga ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito.

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akpamya ndɨ Pɔlɔ katamana ko bulyo yi, kadwɛ kʉ kwa kʉ ukpikilya ndɨ mino balʉwa wa mambwa (wanda 1 Ɓakolito 5:9), kaʉɓɨkya ɓɛ ɓakosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, Ɓakolito ɓakpikilyatʉ ndɨ Pɔlɔ. Luki limoti, ɓakaɓyɛgʉ ndɨ mʉtɨwɨ mudingi nɨmɔ ʉpá ndɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Pɔlɔ makpʉmʉka dididi ko bulya ka Ɓakolito, mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza.

Osisilya kʉwa ndɨ kausikisya ka balʉwa yi nɨnɔ ɓakpikilya ndɨ nɔ, ʉpá gɔnɨ mʉtɨwɨ. Pɔlɔ ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ko bulya makpʉmʉka makpʉ abɛ yɨgbananaga ka Ɓakilisito, ɓɨlya, vanana, kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ka apɛpɛ wa gbɨlɨtɔ, Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága, na pupo ka mbʉkʉ.

Pɔlɔ a ndɨ wakisiso ko misa ka ɓʉ kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ okwononi ndɨ ʉɓɨkyɨ. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ yigwinonogo na Yeso aka yɔ okwononi kapá pisi ka makpʉmʉka mi nɨmɔ, na kaika na sɨpananɨsɔ na mʉmbanzʉ okitogi makpʉmʉka masɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-9*
Ɓakilisito ɓokokwononigʉ kabʉmana ikanɨ kaɨgbananaga *1:10–4:21*
Ɓakilisito ɓokokwononigʉ kagyagyana *5:1–6:20*
Ɓalʉkʉ na ɓoko kaɓʉ *7:1-40*
Okwononi kamʉkana Kunzi nɨ kɛgʉ gbɨlɨtɔ *8:1–11:1*
Ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko ka makanisa *11:2–14:40*
Ɓɛyɔ Kilisito aɗɨtaga ndɨ mino kukwakʉ *15:1-58*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *16:1-4*
Pɔlɔ a wakɨtʉlya ka lɨgʉndʉ *16:5-12*
Mʉtɨwɨ na yuuso *16:13-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ɓɛ niki atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito kyɛ ɨyɨ Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ. Iɓusu na mika-mama ɓɛyɔ ka Sositeni, tamumuusito.

2 Namukpikilyi iɓunu kanisa ko Kunzi nɨyɔ a ka Kolito, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ɓatʉ kakɨ ɓɨkpɛ, amuɓuɓisa ndɨ ɓitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balʉwa yi nɨmʉ, a gɔnɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ. Ɨyɨ nɔ a Mombukwana-daɓʉ na Mombukwono-dosu gɔnɨ.

3 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisilya Kunzi ɨbɨba

4 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ kamɨ ɨbɨba masyɛ masɨ ko bulya kunu, ka ɨzɨyɔ nɨyɔ
amʉpá ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
5 A ɓɛyɔ, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndɨ lɨngama lasɨ, nɨlɔ la
mʉnzɨna na nɨlɔ la yimibo.
6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni nɨmɔ
takamʉpága kʉgʉ ka Kilisito.
7 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ nɛkɨ ɓata na apɛpɛ ko Kunzi gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ amuɓwi,
iɓunu ɓi nɨɓɔ makaɓʉndaga ngbingo nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku
ndɛkɛ mino.
8 Ɨyɨ nɔ amumomosa ndɛkɛ lɨngʉnʉ kadwɛ ka muliɓo, kyɛ mʉmbanzʉ
kamuɓukulyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.
9 Kunzi utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ. Ɨyɨ nɔ amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni luki limoti
no mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Ɓomika-mama, nakaɨgama na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ambɛ wikoni na yʉkanana. Yɨgbananaga kikonitɔgʉ luga kunu! Wikoni luki limoti,
lɨmbɛngɨ limoti na tamanaga yimoti.
11 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama, ɓatʉ ɓa lɨvananza ka Kolowe ɓeɓikyi ɓi ɓɛ atʉ na
kʉkanaga luga kunu.
12 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: luga kunu, mʉtʉ ɓemoti akaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨmɨ, na mʉtʉ ka
Pɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɛtɛlɛ!»
Wagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Kilisito!»
13 Makasɨma ɓɛ Kilisito a wakɨgbananaga? Ambɛ, Pɔlɔ nɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka
mʉsalaba ko bulya kunu? Ikanɨ, mogwa ndɨ iɓatiso ko lino ka Pɔlɔ?
14 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba, kyɛ nakaɓotisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
luga kunu, kiki nɨ Kilisipo aka na Gayɔ.
15 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ nɛkɨ na nɨnɔ akwanana kaɓɨkya ɓɛ ɓaɓotisa ndɨ ko lino kamɨ.
16 Iyo, iyo! Naɓotisatʉ ndɨ gɔnɨ Sɛtɛfanɔ na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti,
nakibigʉ ikanɨ naɓotisa ndɨ ɓata mʉtʉ wagɔgɔ tino.
17 Kilisito ketikokugʉ ndɨ kauɓotiso ɓambanzʉ, luki limoti, kaɓɨkyaga Mongoni
Manza. Kapagɨgʉ ɓɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ na mʉnzɨna ma yimibo
ka ɓambanzʉ, kyɛ ɨzangɨya ya kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba kikonitɔgʉ payaya.

Yeso-Kilisito nɨ ngu na yimibo ko Kunzi

18 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba a abɛ lɨkpʉmʉka
la ɓungingi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakoɓungogo. Luki limoti, a ngu ko Kunzi ku kusu ɓi nɨɓɔ
tinisono na muhukuso.
19 Kyɛ Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ:
«Nɨna ndɛkɛ ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓagɛgɛlɛ payaya,
Napʉta yimibo ka ɓatʉ ɓa yimibo.»
20 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa balʉwa
aka? Ikanɨ ɓatʉ ɓakibo mʉnzɨna? Kunzi owonisiloni ndɨ ɓɛ yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
a ɓungingi.
21 A ɓɛyɔ, Kunzi, pisi ka yimibo kakɨ omosoni ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓakamibonito pisi ka yimibo kaɓʉ. Kinili, ɨna ndɨ ɓɨnza kauhukusogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓabaya pisi ka mongoni nɨmɔ naɓɨkyaga, aninisono abɛ lɨkpʉmʉka la ɓungingi.
22 Ɓayuda ɓapaga ɨɓʉ ɓɛ ɓʉgyɨlyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kyɛ
ɓaɓɨnɨkyanɨ. Ɓagiliki ɓakɨsaga ɨɓʉ yimibo.

23 Wɨna sɛ, iɓusu takaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba. Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ɓɛ Mongoni mi nɨmɔ a lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ogwisisogo ka baya, na Ɓagiliki ɓanaɓɨkya ɨɓʉ ɓɛ a lɨkpʉmʉka la ɓungingi.
24 Luki limoti, ka ɓatʉ niɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ, iki Muyuda ikanɨ Mugiliki, Kilisito a ngu na yimibo ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi agyaga aninisono abɛ ɓungingi, a ɓʉgɛgɛlɛ ɓudingi kakɨtaga ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓambanzʉ. Na nɨlɔ inisonogo abɛ kiko ɓʉpɔ kʉ kakɨ a no ngu kakɨtaga ngu ka ɓambanzʉ.
26 Ɓomika-mama, winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉmakaga mino: luga kunu, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya lɨmbanzʉ, ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ɓa ɓakɛɗɛ, ɓatʉ ɓa kinisoniso ɓa ɓakɛɗɛ na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa ɓakɛɗɛ gɔnɨ.
27 Luki limoti, Kunzi apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma payaya, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ suni. Apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɓʉpɔ, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓo ngu suni.
28 Apʉnaga ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kɛgʉ na ɨzangɨya, nɨmɔ ma payaya ko misa ka ɓambanzʉ na nɨmɔ kɛgʉ pɔ gʉtʉgʉ luki, kyɛ apʉtɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɨzangɨya.
29 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaɨbɨba kambwa ko Kunzi.
30 Pisi kʉ kakɨ, iɓunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na ɨyɨ nɔ atidulyoku ndɨ na yimibo nɨyɔ otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigyoni ndɨ ɓatʉ ɓongbingbili, ɓatʉ ɓotu, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
31 Kinili, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ na nɨlɔ Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba

1 Ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ nɨnda ndɨ mino ku kunu kamʉɓɨkyaga Mongoni kʉgʉ wa ɓodikiɗi ko Kunzi, ɨmɨ, nakiwonisilagʉ ndɨ abɛ mʉtʉ wa kiba mʉnzɨna ikanɨ abɛ mʉtʉ wa yimibo yidingi.
2 A ɓɛyɔ, wa na ndɨ mino luga kunu, nakapagʉ ndɨ kobiso lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka magɔgɔ, kiki asɨ kamibo Yeso-Kilisito aka nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba.
3 Kinili, nɨnda ndɨ ku kunu ka ɓʉpɔ, nzʉyɨ anɛtwa ɓɨkyakyakya na kʉɓangakʉ.
4 Mʉnzɨna na mʉtʉʉ kamɨ kɛgʉ ndɨ nɨmɔ makuɓulisya ɓambanzʉ ikanɨ nɨmɔ ma yimibo ya ɔɓɨlɨ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a ndɨ kowonisila ngu kakɨ,
5 kyɛ baya kunu kigumyonitɔgʉ ka yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti ko ngu ko Kunzi.

Ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi

6 Ngbingo yi nɨnɔ tʉtɨwago mino ɓatʉ niɓɔ ɓʉngata ka baya, tatɨwaga na yimibo ya lɨngʉnʉ nɨ kɛgʉ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ikanɨ nɨyɔ ka ɓangama, kyɛ ɓa ɓatʉ ɓulumwogo.
7 Yimibo nɨyɔ tanzɨnaga na iyu, a nɨyɔ otukyogoku ko Kunzi. A lɨkpʉmʉka nɨlɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kotombisyo na yimibo kakɨ ɓɨkpɛ na a lakɨsʉma ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ kyɛ tikito gɔnɨ ka ɨbɨba kakɨ.
8 Luga ka ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ, kɛgʉ na ɓemoti nɨnɔ iba ndɨ yimibo yi nɨyɔ. Ɓakiba ndɨ, iba ɓakabangɨlagagʉ ndɨ Mombukwana ɨbɨba ka mʉsalaba.
9 Luki limoti, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:

1:31 1:31 Wanda ka Yelemia 9:24.

«Nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɨnagʉ ikanɨ kaʉkana,
nɨlɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓɛmoti aka katamanagagʉ,
imu mɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.»
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atihukulya ndɨ iɓusu ɓɨngbanganya dikiɗi kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Lɨmbɛngɨ-Lotu ibaga masɨ, gʉtʉgʉ tamanaga nɨyɔ ayakɨsʉma kʉsɔ ko Kunzi.
11 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaiba tamanaga ka mʉtʉ wagɔgɔ, kiki nɨ lɨmbɛngɨ nɨlɔ aka lɔ a kʉsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ. A ɓɛgɛyɔ, kɛgʉ na nɨnɔ akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki asɨ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka.
12 Takinisanagʉ ndɨ iɓusu na lɨmbɛngɨ la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti, na Lɨmbɛngɨ nɨlɔ otukyoku ko Kunzi, kyɛ tibi makpʉmʉka manzanza nɨmɔ Kunzi atɨpá ndɨ ka ɨzɨyɔ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ tanzɨnaga mino, takanzɨnagɨgʉ na yimibo ka ɓambanzʉ, luki limoti, taɓɨkyaga nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ko Kunzi atiwonisilogo, tanozukogo makpʉmʉka ma Lɨmbɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ɨyɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ aka, kabaɨlyagɨgʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ɓungingi kʉ kakɨ, kakwananɨgʉ kotombisyo, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ awonisilo ɓi.
15 Mʉtʉ nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi akwanana kotombisyo makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, nɨmɔ Lɨmbɛgɨ ko Kunzi agyaga ɨyɨ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kotombisyo.
16 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Wanɨ nɔ ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wanɨ nɔ akwanana katɨwa?»
Luki limoti, iɓusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Ɓatʉ ka Kilisito nɨ ɓa wanɨ?

1 Ɓomika-mama, wa ta ndɨ mino na iɓunu, nakamʉnzɨnɨlyagɨgʉ ndɨ ɨmɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, akʉngaga ndɨ ɓɛ namʉnzɨnɨlyɨ abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ka baya.
2 Namʉpága ndɨ molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mousu-usu kyɛ makakwananɨgʉ ndɨ kotokwo. Gʉtʉgʉ mbɨya wanʉ, makakwananɨgʉ ɓɛgɛyɔ,
3 kyɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu, nɨyɔ kɛgʉ kowonisilo ɓɛ ma mbɛyɨ ɓata abɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ aka? Yɨgya kunu kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ aka?
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓemoti luga kunu o mino kaɓɨkya ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɔlɔ», na wagɔ ɓɛ «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ», yɨgya yi nɨyɔ kɛgʉ mbɛyɨ ya ɔɓɨlɨ?
5 Apɔlɔ mbɛyɨ nɨ wanɨ? Na Pɔlɔ nɨ wanɨ? Iɓusu, ta ɓagya-ligubo ko Kunzi, nɨɓɔ tamʉwanyaga ndɨ pisi ya baya. Tagya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Mombukwono-dosu apá ndɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
6 Ɨmɨ nakʉna ndɨ masɔlɔ, Apɔlɔ oɗukaga ɨyɨ no liɓo, luki limoti, Kunzi oɓokiso.
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa payaya. Kunzi yɨkaka aka nɔ a na ɨzangɨya kyɛ ɨyɨ nɔ oɓokisaga masɔlɔ.
8 Nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ. Kunzi akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
9 A ɓɛyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Iɓunu, ma tiko kakɨ.
Ma gɔnɨ ndaɓʉ nɨyɔ akopiko.

2:9 2:9 Wanda ka Isaya 64:3. **2:16 2:16** Wanda ka Isaya 40:13.

10 Kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɛpá, nakpɔ ndɨ muɓumbe mʉɗɔngɔnɨ abɛ
mupipiko wa kimibo. Mbɨya wanʉ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ akopika kʉgʉ yi. Luki limoti,
mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmɨnyɨtɔ ɓɛyɔ o mino kopika kʉgʉ yi.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ kakwananɨgʉ ɓata kobiso muɓumbe magɔgɔ kiki nɨmɔ aka
mɔ. Muɓumbe mi nɨ Yeso-Kilisito.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kopika kʉgʉ wa muɓumbe mi nɨmɔ na ɔlɔ, fɨza ikanɨ
na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, ɓagɔgɔ na makʉ, nyasɨ ikanɨ na kasa.
13 Ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ ɓɨngbanganya ka Lɨsyɛ lɨkɔ
mʉngɨmbɔ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku akɨngɨla ndɛkɛ na owonisilo ɨzangɨya ya ligubo
ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka.
14 Mʉmbanzʉ kopika ndɨ ka muɓumbe mi nɨmɔ nɨ ligubo kakɨ kopyigʉ, inisanatʉ
ndɛkɛ na mʉkalya.
15 Luki limoti, ligubo li nɨlɔ kapyɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ, kinisonigʉ ndɛkɛ no luki.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉkatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ahʉka ndɛkɛ abɛ kakɨtanaga
luga wa lɨɗaɗa lo ɓuku.
16 Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ ma Ndaɓʉ ko Kunzi na Lɨmbɛngɨ kakɨ ikaga kʉsɔ kunu?
17 Mʉmbanzʉ kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, Kunzi apanza ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ,
Ndaɓʉ ko Kunzi a ɓitu, iɓunu ɓɔ ma ndaɓʉ yi nɨyɔ.
18 Mʉmbanzʉ kiɓonitɔgʉ mombukwana-dakɨ yi. Mʉmbanzʉ ɓemoti luga kunu
kɨmɨna abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, okwononi ɨgyɨ abɛ ngingi,
kyɛ inisoni kʉwa na yimibo ya lɨngʉnʉ.
19 A ɓɛyɔ, yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi ko misa ko Kunzi. Kinili, Moɓiso Motu
aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ungyosaga ɓatʉ ɓa yimibo yi nɨyɔ ka ɓokoli kaɓʉ ɓɨkpɛ.»
20 Aɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu ibagatʉ tamanaga ka ɓatʉ ɓa yimibo,
iba ɓɛ a ya payaya.»
21 Mʉmbanzʉ kibibogonitɔgʉ nɛkɨ ko bulya ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, kyɛ makpʉmʉka
masɨ a mo kunu,
22 iki Pɔlɔ, Apɔlɔ ikanɨ Pɛtɛlɛ, lɨtɔmbʉ, ɔɓɨlɨ, kukwakʉ, makpʉmʉka mambɨya ikanɨ
nɨmɔ akodoku. Masɨ a mo kunu,
23 luki limoti, iɓunu ma ɓatʉ ka Kilisito, na ɨyɨ Kilisito a wa ko Kunzi.

4

Ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito

1 Mokwononi nɛkɨ katɨva abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito nɨɓɔ Kunzi ubisa kaɓɨkyaga
ɓodikiɗi kakɨ.
2 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga na ligubo ɓɛyɔ ka nɨlɔ, okwononi kaika mʉtʉ wongbingbili.
3 Kʉ kamɨ, kagyɨgʉ luki kika nɨ iɓunu ikanɨ ɓazozi ɓa ɔɓɨlɨ makesombiso yi. Gʉtʉgʉ
ɨmɨ aka, nakisombisigʉ nɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi.
4 Lɨmbɛngɨ a na ɨmɨ ɓɨdɛɛɛ, luki limoti, kɛgʉ ɓɛkyɛ na mʉtʉ wongbingbili. Zozi
kamɨ nɨ Mombukwono-dosu.
5 Kinili, makasombisonitɔgʉ mʉmbanzʉ kambwa wo ngbingo nɨnɔ ibisa ndɨ.
Ɓundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu. Opupisa ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya nɨlɔ
a lakɨsʉma ko biti, owonisila tamanaga ya ɓodikiɗi nɨyɔ ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.
Kʉwa wa, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ na ɨbɨba nɨyɔ okwononi na ɨyɨ
kotukyoku ko Kunzi.
6 Ɓamamakɨ, novi likingyosi ka Apɔlɔ na nɨlɔ kamɨ ka mombukwana-dakɨ yi
kyɛ amʉtɨwɨ. Takapa ambɛ ɓyeni likingyosi kusu, mibo isi ya mʉnzɨna mi nɨma:
«Makokpokyononitɔgʉ kunzi wa Moɓiso.» Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kabibisonitɔgʉ mʉmbanzʉ sɨpakala, amɨna wagɔgɔ payaya.

3:19 3:19 Wanda ka Yɔbʉ 5:13. **3:20 3:20** Wanda ka Mambʉ 94:11.

7 Wanɨ nɔ ubiso kʉgʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ? Kɛgʉ mbɛyɨ Kunzi nɔ ʉpá ndɨ masɨ nɨmɔ
wa na imu? Kika nɨ a ɓɛyɔ, ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ wo mino kaɨbɨba abɛ ɓakʉpágʉ
ndɨ mʉpá?
8 Mbɨya wanʉ, ma kʉwa na masɨ nɨmɔ ma na nzoyi yi! Ma kʉwa na lɨngama!
Miitoni ɓangama, luki limoti, takɛgʉ iɓusu ɓangama! Makiko ɓi ɓangama ka lɨngʉnʉ,
iba talya ɓʉngama ɓi nɨɓɔ pa imoti na iɓunu.
9 Luki limoti, ɛgyɨlya abɛ iɓusu ɓatʉtʉmbwa, Kunzi atiitisoni ɓatʉ ɓa muliɓo. Ko
misa ka ɓambanzʉ, ta abɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana kaulumwisogo ka pa yangba. Ɔɓɨlɨ
wasɨ, katʉkya ka ɓamalaika adwɛ ka ɓambanzʉ ɓakatɨmɨna abɛ ɓatʉ ɓa payaya.
10 Iɓusu, ta ɓatʉ ɓo bikyatʉ ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ ɓa
ɓʉgɛgɛlɛ ka ɔɓɨlɨ kunu kʉsɔ ka Kilisito. Ta na ɓʉpɔ, luki limoti, ma iɓunu no ngu.
Ɓamubibisaga iɓunu kʉgbɛ, luki limoti, ɓatɨmɨnaga iɓusu payaya!
11 Kadwɛ ko ngbingo yi nɨmʉ, takaigyogyiso na nza na mʉsasa, takɛgʉ na ɓotu,
ɓakatɨbʉma, tanamama ɓɨgbagbagba.
12 Takaɨkɔ ɓungu ɓɨkya kagya mogubo iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi. Nɨyɔ
ɓatɨtʉmbwaga, tuɗukulyaga ɓatʉ ɓi ɓʉɓʉnga. Nɨyɔ ɓatigyogyisogo, tɨkʉkaga asɨ
manzʉ aka.
13 Ɓakatɨnzɨnzɨnya yanyɛnyɛ, tosikisya ɓɨwɛsɛɛɛ. Kadwɛ ko ngbingo yi nɨmʉ,
ɓatɨmɨnaga abɛ makpʉmʉka mʉpɔ ma ɔɓɨlɨ, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatɨnda asɨ na ɨnyʉkʉ aka.
14 Nakɛgʉ kamukpikilyo ɓɛyɔ kamupísa suni, luki limoti, a ko bulya kamʉtɨwa
iɓunu abɛ ɓomikamɨ ɓʉpaka kʉgbɛ.
15 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ ɓakamuwonisilo kaiko kʉsɔ ka Kilisito,
wiboni ambɛ obonu a ɓemoti aka. Ɨmɨ nɨ obonu pisi ka Yeso-Kilisito, kyɛ ɨmɨ nɔ
namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza.
16 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kikiliki, ɓyeni yɨgya kamɨ.
17 Kinili, namutikilyi ɓi Timotio, mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ wongbingbili kambwa
ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amutomosyaga ɓanʉ ɓopisi ka Yeso-Kilisito nɨɓayɔ
naɓyɛgɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nowonisilaga mino pa yasɨ ka makanisa
masɨ.
18 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓakaɨbɨba, ɓanasɨma ɓɛ nakodukugʉ ɓanʉ ɓata
kamʉnda.
19 Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto ɓanʉ ɓɨkwa kamʉnda. Nako-
bisigʉ ɓanʉ lɨmbɛngɨ ka mʉnzɨna ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɨbɨbaga ɓɔ, luki limoti, ka nɨlɔ
ɓagyaga.
20 Kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya mʉnzɨna, luki limoti, a ko bulya ngu ya
yɨgya.
21 Makapa ɨkɨ? Makapa ɓɛ namudulyiku na mufimbo, ikanɨ na sɨpananɨsɔ na
lɨmbɛngɨ la mazɨyɔ?

5

Ɓɨlya ka kanisa ya Kolito

1 Mongoni akaɗa pa yasɨ ɓɛ makagya lɨkpʉmʉka la ɓʉɗanda luga kunu. Ɓakaɓɨkya
ɓɛ ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ ogikosini, kakɨtaga gʉtʉgʉ nɨɓɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. A
ɓɛyɔ, ɓakaɓɨkya ɓɛ atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga kunu nɨnɔ avi ɓi muko abakɨ!
2 Na iɓunu makaɨbɨba kʉgbɛ! Makwanano ɓi kalya kumbu, makpumya mʉtʉ yi
nɨnɔ ogyi inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ luga kunu.
3-4 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ɨmɨ ɓyɨ na iɓunu ka nzʉyɨ, na pa imoti na iɓunu ka
lɨmbɛngɨ. Ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni ɓi mʉngɨmbɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ
ogyi ɓi ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ abɛ nakiko ɓi luga kunu. Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga

ndɛkɛ mino, nikaga ndɛkɛ pa imoti na iɓunu ka lɨmbɛngɨ, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndɛkɛ luga kunu.

5 Makwanana nɛkɨ kasʉta mʉtʉ yi nɨnɔ ka Abɨlɨ, iba nzʉyɨ kakɨ ya ɓʉnyɛ apʉtɨkanɨ,* luki limoti, lɨmbɛngɨ inisono na muhukuso ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.

6 Makɛgʉ na nɨlɔ mɨbɨba mino! Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ sɨbʉkʉsɔ sɨkɛɗɛ nɨsɔ ofulisaga mukati, ofulisaga mʉɓʉngʉ masɨ?

7 Wingumosoni nɛkɨ! Tumboni sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ sandɛlɨ sɔ. Na ɓɛyɔ, mɨɨta mʉɓʉngʉ mambɨya nɨmɔ kɛgʉ na sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ. Ma kʉwa ɓɛyɔ, kyɛ Kilisito okwoni ndɨ ko bulya kusu abɛ mikya kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓapága ka apɛpɛ ka Pasɨka.

8 Talyini nɛkɨ Pasɨka, kikonitɔgʉ na mukati nɨmɔ ɓobisi na sɨbʉkʉsɔ sandɛlɨ nɨsɔ ofulisogo ikanɨ yɨgya ya ɓɨlya. Luki limoti, tolyini nɨmɔ mokofulu, mambɛngɨ ɓɨngɔ na ka lɨngʉnʉ.

9 Kʉsɔ wa balʉwa nɨnɔ namukpikilyi ɓi, namuɓikyi ɓi ambɛ makokogonitɔgʉ lɨmbɨda na ɓaɗanda.

10 Nakoɓikyigʉ ɓi ambɛ makukonononitɔgʉ na ɓaɗanda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓa mʉsasa, gʉtʉgʉ ɓonzikaɓʉ, gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ. Kiko ɓi ɓɛyɔ, iba mopupatʉ ɓi ka ɔɓɨlɨ!

11 Luki limoti, namukpikilyi ɓi ambɛ makikonitɔgʉ kaʉkanana na mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmaka ɓɛ mukilisito, nɨ a sɛ aɗanda, mʉtʉ wa mʉsasa, mʉtʉ nɨnɔ obibisaga gbɨlɨtɔ, mʉtʉ nɨnɔ ʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, adangbala wa makana ikanɨ munzikaɓʉ. Makokwononigʉ gʉtʉgʉ kalyalya na inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ.

12-13 Kɛgʉ liguba kamɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ ɓa kunzi, Kunzi nɔ ʉkʉlya ndɛkɛ. Luki limoti, iɓunu, makakwananigʉ kaʉkʉlya ɓatʉ ɓa kanisa kunu mʉngɨmbɔ? Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mukpumyoni mʉtʉ wanyɛ luga kunu.»

6

Ngbanga luga ka ɓakilisito

1 Kika kanɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu ɓodwononini na mukilisito dakɨ, ɨkpʉnda lɨkɨ kasungulyoku ka ɓazozi ɓa kunzi nɨ kindigʉ ka ɓatʉ ko Kunzi?

2 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓɔ ɓakɔ ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ? Kika nɨ a ɓɛyɔ, makakwananigʉ gɔnɨ kakɔ ngbanga wa makpʉmʉka makɛkɛkɛ?

3 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ iɓusu ɓɔ takɔ ndɛkɛ ngbanga ka ɓamalaika? Angɛnɛngɛnɛ sɛ kʉwa asɨ makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ?

4 Kika kanɨ makolutono ko bulya makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨnda na imu ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ kanisa kumibigʉ?

5 Nakamʉɓɨkya ambɛ a suni. Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti wa yimibo luga kunu, nɨnɔ akwanana kakɔ ngbanga ka ɓakilisito ɓadakɨ?

6 Atʉ sɛ kʉwa ɓɨnza Ɓakilisito kaɨsasambya kambwa ka ɓatʉ ɓa kunzi?

7 A ɓɛyɔ, kaiko na ɓangbanga luga kunu akowonisila ɓɛ ma kʉwa ɓugwa aka. Ko bulya ɨkɨ yɔ makokibyogigʉ mino lɨkpʉmʉka lanyɛ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mamʉyaga ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ makpʉmʉka kunu?

8 Luki limoti, iɓunu ɓɔ mʉgyagyaga ɓɛngɛnɨ, manʉkʉpya makpʉmʉka. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mugyogyisaga ɓɔ, ɓa ɓomomonu ɓakilisito aka.

9 Makibogigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi? Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ: ɓatʉ ɓa yɨgya yanyɛ, ɓatʉ nɨɓɔ

* **5:5 5:5** Wanda gɔnɨ ka 1 Timotio 1:20. Kasʉta mʉmbanzʉ ka mumuyoniso kyɛ nzʉyɨ kakɨ ya ɓʉnyɛ apʉtɨkanɨ, isi yi ɓɛ kalikisa mʉmbanzʉ ko ngbinga ɓemoti ɓɛnɛ kanɨ ogyini ɓʉnyɛ ka Kanisa ɓɛkyɛ ɨɓɨmyɨ, otuɓo, kumbuso yi, akwanana ɓata kaɨga ka Kanisa. **5:12-13 5:12-13** Wanda ka Yɨgilya 17:7.

ɓobibisaga gbɨlɨtɔ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ na ɓoko luga kaɓʉ,
10 ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓa mʉsasa, ɓadangbala ɓa makana, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓonzikaɓʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.
11 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndɨ, ɨtɨlya yo kunu di, amuitiso ɓongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ kusu.

Nzʉyɨ nɨ ndaɓʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

12 Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Nakwanana kagya makpʉmʉka masɨ ɓɛyɔ nopo mino.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ na ɨzangɨya kʉ kunu. Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ: «Nakwanana kagya masɨ ɓɛyɔ nopo mino», luki limoti, nakabaɨlyɨgʉ ambɛ ɨmɨ niki musunzu wo luki gʉtʉgʉ limoti aka.
13 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Ɓagya ndɨ malɨlɨ ko bulya mʉma na mʉma ko bulya malɨlɨ.» Luki limoti, Kunzi apʉta ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ maɓa. A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ nzʉyɨ ko bulya yɨgya ɓɨlya, agya ndɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzʉyɨ a ya ka Mombukwono-dosu.
14 Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ ɨɓusu ɓɛgɛyɔ pisi ko ngu kakɨ.
15 Makibogigʉ ɓɛ nzʉyɨ kunu a mababa ma nzʉyɨ ka Kilisito? Nakwanana sɛ kʉwa kava pa ya nzʉyɨ ka Kilisito namatana na pa ya nzʉyɨ ka aɗanda? Kigyonosigʉ!
16 Makibogigʉ ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ amatɨkanaga na aɗanda, ɓikaga kʉwa na ɨyɨ nzʉyɨ imoti? A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨɓʉ ɓaɓa ɓika kʉwa nzʉyɨ imoti.»
17 Luki limoti, nɨnɔ ɨmatɨkanaga na Mombukwono-dosu ɓɨɨtaga kʉwa ɨɓʉ na ɨyɨ luki limoti ka lɨmbɛngɨ.
18 Makogyonitɔ ɓɨlya! Ɓʉnyɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ mʉmbanzʉ agyaga ikaga kunzi wa nzʉyɨ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ agyaga ɓɨlya, agyaga ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ.
19 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ nzʉyɨ kunu nɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ a na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ Kunzi amʉpá ndɨ, ikaga kʉsɔ kunu. Nzʉyɨ kunu kɛgʉ yo kunu ka ɓamombukwono-donu,
20 kyɛ Kunzi amuluwa ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Mubibisogoni nɛkɨ Kunzi na nzʉyɨ kunu.

7

Pɔlɔ akanzɨna ko bulya vanana

1 Na kʉwa kamusikisya mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mekpikilyi ɓi ɓɛ: «A ɓɨnza mʉlʉkʉ kaika mʉkɔndɨ.»
2 Iyo, luki limoti, ko bulya yɨkya ɓɨlya luga kunu, okwononi mʉlʉkʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ ɓɨkpɛ, muko ika gɔnɨ na mbʉnyakɨ.
3 Mʉlʉkʉ okwononi kagyɨlya mukakɨ masɨ nɨmɔ mʉlʉkʉ agyɨlyaga muko, muko agyɨlya mbʉnyakɨ ɓɛgɛyɔ.
4 Nzʉyɨ ka muko kɛgʉ ɓata ya kakɨ, a kʉwa nɨyɔ ka mbʉnyakɨ. Nɨyɔ ka mʉlʉkʉ a kʉwa nɨyɔ ka mukakɨ.
5 Makokyonononitɔgʉ ka ɓusisini, kiki ɓɛ mukononi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka ko bulya malʉmba. Makagya ɓɛyɔ, kumbuso yi mɨgɨlya ɓata ɔɓɨlɨ kunu wa ndaɓʉ. Kiki ɓɛyɔ, makakwananɨgʉ kaigwi mambɛngɨ, Abɨlɨ apʉnga kamʉkɨngɨlaga.
6 Nɨlɔ noɓikyi kɛgʉ mʉtʉʉ, luki limoti, a kʉwa bulyo kunu aka.
7 Nakapa ambɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓikinɔ gʉtʉgʉ ɓi ɓakɔndɨ abɛ ɨmɨ. Luki limoti, Kunzi ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka ɓapɛpɛ dididi.

6:16 6:16 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

8 Nakaɥɓɨkya nɨɓɔ ɓakanovononigɥ ikanɨ ɓowoko ambɛ a ɓɨnza kaiko ɓɛyɔ aka yɔ,
abɛ ɨmɨ nɨ ɓakovononigɥ.
9 Luki limoti, ɓakokwononi kaigwi mambɛngɨ, ɓavananɨ, kyɛ a ɓɨnza kavanana nɨ
makokwigɥ mɥsasa.
10 Nakapá mɥtɥɥ mi nɨma ka ɓatɥ ɓi nɨɓɔ ɓovononononi. Mɥtɥɥ mi kopupokugɥ na
ɨmɨ luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu ɓɛ: muko katukyonitɔ mbɥnyakɨ.
11 Luki limoti, katɥkya, kovyenitɔgɥ ɓata. Kiki ɓɛyɔ, amɨgɨlyɨ mbɥnyakɨ. Na gɔnɨ,
mɥlɥkɥ kasikisonitɔgɥ mukakɨ ɓɛgɛyɔ.
12 Ka ɓatɥ ɓagɔgɔ*, kika nɨ mɥlɥkɥ mukilisito a na muko nɨnɔ kɛgɥ ɨyɨ mukilisito,
na muko yi nɨnɔ kabaɨlya vononi, mɥlɥkɥ kasikisonitɔgɥ. Ɨmɨ ɓɨkpɛ nɔ nakamɥɓɨkya,
kɛgɥ Mombukwono-dosu.
13 Na gɔnɨ, kika kanɨ muko nɨnɔ a mukilisito a ka mɥlɥkɥ nɨnɔ kɛgɥ ɨyɨ mukilisito,
mɥlɥkɥ yi nɨnɔ kabaɨlya kaika ɨɓɥ na ɨyɨ, muko yi nɨnɔ katukyonitɔgɥ.
14 A ɓɛyɔ, mɥlɥkɥ nɨnɔ kɛgɥ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana na
mukakɨ. Na gɔnɨ muko nɨnɔ kɛgɥ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana
na mbɥnyakɨ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, ɓomikaɓɥ ɓiko ɓi abɛ ɓomika ɓapaganɥ, luki limoti, ka
lɨngɥnɥ ɓa ɓuwobi no Kunzi.
15 Mɥlɥkɥ ikanɨ muko nɨnɔ konoboilyigɥ kapa kaasanana na mukilisito nɨnɔ
ɓavanana ndɨ na ɨyɨ, asa. Ka nɨlɔ, mɥlɥkɥ ikanɨ muko mukilisito kɛgɥ musunzu,
Kunzi amɥmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ka mazɨyɔ.
16 Ɨwɛ muko yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgɥ kaiba ɓɛ mbɥnyakɥ akwanana
kainisono na muhukuso pisi kɥ kakɥ? Na ɨwɛ mɥlɥkɥ yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgɥ
kaiba ɓɛ mɥkakɥ akwanana kainisono na muhukuso pisi kɥ kakɥ?

Kaiko ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi ɥmakaga ndɨ mino

17 Mɥmbanzɥ yɨkaka-yɨkaka isisilogi kaiko na ɔɓɨlɨ mɥɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ
Mombukwono-dosu abisa ndɨ mino, na kaiko ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino kambwa Kunzi
kamakaga. Mɥtɥɥ mi nɨmɔ nakapága ka makanisa masɨ imu nɨmɔ.
18 Kika nɨ Kunzi amakaga ndɨ mɥmbanzɥ nɨ ɓakuni, kokisonitɔgɥ kasɥma ipukulu
ya ɨmɥɨsɔ kakɨ. Kika nɨ amakaga ndɨ nɨ ɓakanakugɥ, kikusisonitɔgɥ ɓata.
19 Ɓakɥkɔ abɛ ɓakukugɥ, kagyɨgɥ luki. Luki limoti, ɨzangɨya nɨ kagya mɥtɥɥ ko
Kunzi.
20 Mɥtɥ wasɨ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ Kunzi
amakaga ndɨ mino.
21 Kika nɨ wa ndɨ musunzu ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ɥmakaga ndɨ mino, wakig-
bomisonitɔgɥ mɥ. Luki limoti, wakinisono na ngasa yɨkɥlɨkanaga, wakokitisogo-
nitɔgɥ ngasa yi nɨyɔ payaya.
22 A ɓɛyɔ, nɨnɔ a ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino,
Mombukwono-dosu akulogoni ndɨ. A ɓɛgɛyɔ, nɨnɔ kɛgɥ ndɨ musunzu wa
Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino, a kɥwa musunzu ka Kilisito.
23 Kunzi amuluwoni ndɨ na lɨgabɥ lapɥ. Ɓambanzɥ ɓakamuitisonitɔgɥ ɓata
ɓosunzu.
24 Ɓamamakɨ, okwononi ɓɛ mɥtɥ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa
Kunzi amakaga ndɨ mino.

Mɥtɥɥ ko bulya ka ɓatɥ nɨɓɔ ɓakɛgɥ ka ɓovononi

25 Ko bulyo ka ɓatɥ nɨɓɔ ɓakɛgɥ ka ɓovononi, nakɛgɥ na mɥtɥɥ kapɥnya ka
Mombukwono-dosu nɨmɔ nakwanana kamɥpá. Luki limoti, nakamɥpá tamanaga

* **7:12 7:12** *ɓatɥ ɓagɔgɔ:* A ɓalɥkɥ ikanɨ ɓoko nɨɓɔ ɓavanana kanɨ ɓakanamibigɥ Kilisito, ɓemoti kaɓɥ kabaɨlya Yeso nɨ kosononigɥ na ɓɛngɛnɨ.

kamɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mokwononi kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na ɨzɨyɔ nɨyɔ ninisana na iyu ka Mombukwono-dosu.
26 Ko bulya ya ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa masyɛ mi nɨma, nakaɨna ɓɨnza ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
27 Wakapa kavanana, wavanana. Kika kanɨ wa mʉkɔndɨ, wakokisonitɔgʉ kavanana.
28 Luki limoti, wakava muko, wakogyigʉ ɓʉnyɛ. Mʉsɨka kavanana, kogyigʉ ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakavanana ɓikatʉ ndɛkɛ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wa masyɛ masɨ, kinili nakapa kamʉtɨwa kyɛ makingyonitɔgʉ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi nɨɓɔ.
29 Ɓamamakɨ, nakapa kaɓɨkya ɓɛ masyɛ osikoni makɛɗɛ. Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓoko ɓiki abɛ ɓakɔndɨ,
30 nɨɓɔ ɓakagama, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kagama. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakatɨba, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ katɨba, nɨɓɔ ɓakoluwo makpʉmʉka, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ no luki.
31 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakalya lɨngama la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kalya. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna a kʉwa ɓuwobi kakɨtaga.
32 No ɓi kapa ambɛ makikonitɔgʉ kaigbomiso ɓamʉ. Mʉkɔndɨ ikaga wakɨgʉmya ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na muko asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mukakɨ ogwo mino magyagya,
34 ika kʉwa wakɨgbananaga. A ɓɛgɛyɔ, iki muko nɨnɔ kɛgʉ ko vononi ikanɨ mʉsɨka nɨnɔ konovyigʉ ɓasyɛgɛ mambɛngɨ ka lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu kyɛ ɓiki ɓitu ka nzʉyɨ na ka lɨmbɛngɨ. Muko wo vononi asyɛgɛ ɨyɨ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mbʉnyakɨ ogwo mino magyagya.
35 Nakaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya ɨzangɨya kunu, kɛgʉ ɓɛ nakamʉlɨkɨlyaga ɓakpaka. Nakapa kamuwonisilo ɓɛyɔ okwononi mina kaiko, kyɛ mugugubyoni Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ na ɓunzenge-nzenge.
36 Mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ kɛgʉ kagya muko nɨnɔ akasʉnga ɓɨnza, mʉsasa kabeɗuwo alʉkʉ yi nɨnɔ, agyɨnɔ ɓɛyɔ oboilyi mino, ɓavanana. Kogyigʉ ɓʉnyɛ.
37 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ kiki na mʉtamanagɨ mʉvanana kanɨ ɓakakpomyigʉ ka mapʉpʉ, kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ kavananɨgʉ, ogyi ɓɨnza.
38 Kinili, alʉkʉ yi nɨnɔ kava muko ɓimbu nɨnɔ o ɓi kasʉnga, ogyi ɓɨnza. Luki limoti, kakya kava ɓɛyɔ iba ogyi kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ.
39 Muko ikaga ka maɓɔkʉ ka mbʉnyakɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ. Mʉlʉkʉ kokwo, iba vononi osyini, akwanana kʉwa kava mʉtʉ yi nɨnɔ apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka ɓakilisito aka.
40 Kiko ɓi ɨmɨ, muko iko ɓi na magyagya kʉgbɛ kaiko woko aka. Nɨyɔ a mʉtamanagɨ kamɨ, nakaɨna abɛ natʉ gɔnɨ ɨmɨ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

8

Apɛpɛ wa makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi

1 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takaiba ambɛ «iɓusu ɓasɨ ta na yimibo» ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ mo mino kaɓɨkya. Yimibo apága yɨbɨnɨka, luki limoti, sɨpananɨsɔ opikaga ka baya.
2 Mʉmbanzʉ kiko kasɨma ɓɛ a na yimibo, kanibigʉ ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ibi.
3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi, Kunzi amibagatʉ.
4 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takwananatʉ kalya makɔlɔ mi nɨmɔ? Takaiba ɓɨnza ambɛ gbɨlɨtɔ kɛgʉ luki la ɓangbɔlɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, Kunzi a ɓemoti aka.

5 Atʉ na makpʉmʉka kʉgʉ wa lisyɛ na kʉnʉ ka litɔmbʉ nimɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓalikyaga ɓɛ ɓokunzi. Yɛki a ɓɛyɔ, atʉ nɛki na «ɓokunzi» ɓakpʉ na «ɓangama»
ɓakpʉ.
6 Luki limoti, ka nakpangbala kusu yipɛpɛ, Kunzi a ɓemoti aka, Obosu ninɔ agya
ndi makpʉmʉka masi, ta na ɔɓili ko ngu kaki. Na gɔni, Mombukwono-dosu a ɓemoti
aka, ni Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndi makpʉmʉka masi pisi kʉ kaki, iyi nɔ atipága
ɔɓili.
7 Luki limoti, ɓatʉ ɓasi ɓakibigʉ lingʉnʉ la likpʉmʉka li nilɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓibanana ndi kaubibiso ɓokunzi aka. Kadwɛ na lisyɛ li nili, ɓalyaga makɔlɔ nimɔ
ɓinaga abɛ ɓʉpá ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, tamanaga kaɓʉ a ya ɓʉpɔ, ɓiminaga kʉwa abɛ
ɓoputikonini pisi ka makɔlɔ mi nimɔ.
8 Wina sɛ, kɛgʉ malili mɔ atikpuɗisa ɓanʉ ɓuwobi no Kunzi. Takalya abɛ tokolyigʉ,
a mʉɗɔngɔni aka.
9 Wiminyonito, yɛki makɛgʉ ɓata ɓosunzu, yigya kunu kubumyonitɔgʉ ɓatʉ niɓɔ
ɓakɛgʉ ɓʉngata ka baya.
10 A ɓɛyɔ, kika kani mʉtʉ yi ninɔ baya kaki kanongotigʉ uminini, iwɛ ninɔ wa
na yimibo, kalyalya ka ndaɓʉ niyɔ ɓubibisaga mino ɓokunzi, kinigʉ abɛ kika ɓinza
kalya makɔlɔ nimɔ ɓʉpága ɓokunzi?
11 Kika ɓɛyɔ, mʉtʉ yi ninɔ oɓungagatʉ ko bulya yimibo kakʉ. Wina sɛ, Kilisito
okwa ndi ko bulya kaki gɔni.
12 Makʉgyilya ɓomomonu niɓɔ ɓakanongotigʉ ka baya ɓʉnyɛ, mutulisa mambɛngi,
a mʉɗɔngɔni abɛ makagyilya Kilisito mombukwana-daki yi ɓʉnyɛ.
13 Kinili, mika-mama kogwa ka ɓʉnyɛ ko bulya malili, nakalyigʉ ndɛkɛ ɓata makɔlɔ
kyɛ nakagwisisoni.

9

Mʉkalya ka atʉtʉmbwa

1 Nakɛgʉ mbɛyi gɔni mʉkʉlikanaga kagya ɓɛyɔ nopo mino? Nakɛgʉ mbɛyi
atʉtʉmbwa? Nakaminagʉ mbɛyi ndi gɔni Yeso Mombukwono-dosu? Makɛgʉ mbɛyi
masɔlɔ ma ligubo nilɔ nagyilyaga Mombukwono-dosu?
2 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓikya ɓɛ nakɛgʉ atʉtʉmbwa, iɓunu yipɛpɛ matʉ kaiba
ɓɛ na atʉtʉmbwa. A ɓɛyɔ, yɛki ma kʉwa luki limoti na Ɓamombukwono-dosu, iɓunu
ɓɔ makowonisila ɓɛ na atʉtʉmbwa.
3 Nusikisyaga ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛsʉngʉlyaga ɓɛ:
4 tokokwononigʉ kainisono na luki lilya ikani nilɔ limwo ka ligubo nilɔ tagyaga?
5 Tokokwononigʉ gɔni iɓusu kaʉva ɓoko niɓɔ tiko kakpakyana pa imoti na iɓʉ
ka ligubo mʉɗɔngɔni abɛ ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ, ɓamamaki Mombukwono-dosu na
gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka?
6 Ikani iɓusu na Balanaba aka ɓɔ tokwononi kaigugubyo iɓusu ɓamombukwono-
dosu ɓi kainisono no luki ka ɔɓili kusu?
7 Sʉda tina nɔ ikisilyaga ni iyi mombukwana-daki yi makpʉmʉka ma ɓʉsʉda?
Ikani mʉtʉ tina nɔ kakwananigʉ kalya bumo ya muzabibu ninɔ akʉna ndi? Ikani,
muɓuɓulya wa ɓamanya tina nɔ kakwananigʉ komwo maziɓa ka ɓanyama niɓɔ
uɓuulyogo?
8 Makasima ɓɛ nakaɓikya ɓɛyɔ kyɛ nawakigʉmya ka tamanaga ka ɓambanzʉ?
Gʉtʉgʉ Mʉtʉʉ ka Musa aka aɓikyaga ɓɛgɛyɔ.
9 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ
kani akaɗita nganʉ.» Kunzi asyɛgɛtʉ gɔni limbɛngi ka ɓangɔmbɛ? 10 Kɛgʉ mbɛyi
kanzina ɓɛyɔ ko bulya kusu? A ɓɛyɔ, ɓokpika ndi mʉnzina mi nimɔ ko bulya

9:9 9:9 Wanda ka Yigilya 25:4.

kusu. Okwononi ɓɛ mʉtʉ nɨnɔ akadɨma tiko na nɨnɔ akobuulyo, ɓagyɨ ligubo na mʉtamanagɨ ɓɛ ka muliɓo, ɓinisanatʉ gɔnɨ ɨɓʉ na masɔlɔ mi ma kaɓʉ.
11 Takʉna ndɨ masɔlɔ ma lɨmbɛngɨ kʉsɔ kunu. Ika kʉwa lɨkpʉmʉka lɨmbanga tino kika kanɨ ta na mʉsasa kalya luki ka maɓɔkʉ kunu?
12 Kika nɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakalyalya ka maɓɔkʉ kunu, kɛgʉ iɓusu ɓɔ talyalyo ɓi kaʉkɨtaga ɨɓʉ?
Takagyagʉ ndɨ iɓusu ɓɛyɔ, luki limoti, takokibya masɨ mi nɨmɔ kyɛ takokpingbonitɔgʉ Mongoni Manza ka Kilisito.
13 Makibigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓalyalyaga ka ligubo li nɨlɔ? Na nɨɓɔ ɓʉpága ɓapɛpɛ ka gbɔgbɔ, ɓalyayaga ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.
14 Na gɔnɨ, Mombukwono-dosu oɓikyoni ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓalyalyagɨ ka Mongoni Manza.
15 Luki limoti, nakagyagʉ ɨmɨ ɓɛyɔ, na nakokpikigʉ ɓɛkyɛ na mino kakʉnga luki. Okwononi gʉtʉgʉ nokwi kanɨ mʉmbanzʉ kokpingbigʉ yɨbɨba kamɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
16 Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza, kyɛ a ligubo nɨlɔ nokwononi kagya. Nokogyi ɓɛyɔ, iko kumbu yidingi na ɨmɨ.
17 Nakɨtwa ndɨ nɨ ɨmɨ ka ligubo li nɨlɨ, nakwananatʉ ɓi kaiko na mʉkalya. Luki limoti, yɛkɨ a likumbogi nɨlɔ ɓebinikisa ndɨ, nakwanana kagya aka.
18 Mʉkalya kamɨ sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Imu nɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza payaya kanɨ nakigumyigʉ kakʉnga nɨlɔ Mongoni Manza akwanano ɓi kɛpá.
19 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ musunzu ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Luki limoti, nɨɨta musunzu ka ɓambanzʉ ɓasɨ kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓakpʉ.
20 Luga ka Ɓayuda, nɨgyaga abɛ Muyuda kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ. Nakɛgʉ ɨmɨ kusili wa Mʉtʉʉ ka Musa, luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ nikaga mino luga kaɓʉ, nɨgyaga abɛ nakika gɔnɨ ɨmɨ kusili wa Mʉtʉʉ mi nɨmɔ kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ.
21 Nɨyɔ nikaga gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibogigʉ Mʉtʉʉ mi nɨmɔ, nɨgyaga abɛ ɨɓʉ, nɨ nakɛgʉ kanda mʉtʉʉ, kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ. Kɛgʉ ɓɛkyɛ na di na mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ na kusili wa mʉtʉʉ ka Kilisito.
22 Ka nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya, nɨgyaga abɛ mʉpɔ kyɛ ɓinisoni na muhukuso. Ka ɓatʉ ɓasɨ, navaga yɨgya kaɓʉ aka, kyɛ nagyaga yasɨ ambɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓinisoni na muhukuso.
23 Nagyaga nɨmɔ masɨ ko bulyo Mongoni Manza, kyɛ ninisonito gɔnɨ ɨmɨ na ɓʉɓʉngo ɓi.
24 Mibaga ɓɨnza ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga masindani ma mbangʉ, ɓapɨkɨtaga ɓasɨ. Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti aka nɔ ɓapága mʉkalya. Ɛɛɛ, pikitoni nɛkɨ mbangʉ wa makwanano mino kainisono na mʉkalya.
25 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga masindani, ɓiginyilyagatʉ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓʉbangɨ ɓɛgbɛgbɛ, wɨna sɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓi nɨɓayɔ kolipyogigʉ na pʉtɨkana. Luki limoti, tagyaga iɓusu ɓɛyɔ kyɛ tinisoni na nɨɓayɔ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.
26 Kinili, nakɛgʉ kapɨkɨta gbalɨ. Nakabʉmana luki limoti, kɛgʉ abɛ nakika kabʉmana na ovivi.
27 Nakogyogyisa nzʉyɨ kamɨ kʉgbɛ, iba nakozongonitɔgʉ mʉkalya, kumbusa kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ Mongoni Manza.

10

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ko bulya gbɨlɨtɔ

1 Ɓomika-mama, nakapa ambɛ tomononi nɨlɔ usilya ndɨ ɓotitosu. Ɓa ndɨ kakpakyana ɨɓʉ ɓasɨ kusili wa ɨkʉɓa, ɓazaba ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ liɓo lidingi langbʉ.

2 Ɓamatɨkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ na Musa pisi kogwa iɓatiso ka ɨkʉɓa na ko liɓo li nɨlɔ.
3 Ɓalyaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ malɨlɨ mumoti ma lɨmbɛngɨ.
4 Na ɓomwaga ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ liɓo la lɨmbɛngɨ limoti aka. A ɓɛyɔ, ɓomwaga ndɨ liɓo nɨlɔ opupaga ndɨ ka lɨtalʉ. Lɨtalʉ li nɨ Kilisito nɨnɔ ɓa ndɨ kakpakyana pa imoti na ɨɓʉ.
5 Luki limoti, ɓudingi luga kaɓʉ ɓakɛgʉ ndɨ ɓʉkwanana ko misa ko Kunzi, kinili, ɓolumwaga ndɨ ka ɨsa.
6 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a likingyosi ku kusu iba takikonitɔgʉ na mʉsasa manyɛ ɓɛyɔ ɓotitosu ɓa ndɨ mino na imu.
7 Makobibisogonitɔgʉ gbɨlɨtɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓikanana ndɨ kalyalya na komwo, kumbuso yi, ɓamaga ndɨ koɓino.»
8 Takikonitɔgʉ kagya ɓɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓolumwaga ndɨ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓasaa ka lɨsyɛ limoti.
9 Takakingilogonitɔgʉ Kilisito mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓanzʉka ɓulumwisaga ndɨ.
10 Takikonitɔgʉ kaɨgama mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, malaika ko Kunzi nɨnɔ ʉmwɔgɔ ɓambanzʉ, ulumwisaga ndɨ.
11 Makpʉmʉka mi nɨmana masɨ usilya ndɨ ɓotitosu kyɛ iki likingyosi ko bulya kusu. Ikpikaga ndɨ katiwonisilo kambwa, kyɛ ta ko ngbingo nɨnɔ a ɓuwobi na muliɓo.
12 Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ akasɨma ɓɛ a wakamaga ka baya, ɨmɨnyɨtɔ ɓɛ kogwonitɔ.
13 Kʉɓɔɓɔkʉ nɨkwɔ amusilyogo, a nɨkwɔ aka kwɔ usilyaga ɓatʉ ɓasɨ. Kunzi nɨnɔ otulyosaga nɨlɔ aɓɨkyaga, kakwananɨgʉ kasa Mumuyoniso ɓɛ amʉmakyɨ ka kʉɓɔɓɔkʉ kakɨtaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gʉtʉgʉ mino, amʉpátʉ ngu kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitɔgʉ ligubo ko Kunzi na gbɨlɨtɔ

14 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpakaaa, wiminyonito! Makobibisonitɔgʉ gbɨlɨtɔ.
15 Nakamʉnzɨnɨlya abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. Wondilyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya.
16 Tomononi wa tamwago mina kɔpɔ wa ɓʉɓʉnga, tamigisilyagatʉ Kunzi ɨbɨba. Ngbingo yi nɨnɔ tamwogo mino, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓangʉ ka Kilisito? Na ngbingo yi nɨnɔ tagbananago mino mukati, talya, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na nzʉyɨ ka Kilisito?
17 Yɛkɨ mukati a mumoti aka, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ɓakpʉ, ta nzʉyɨ yimoti, kyɛ iɓusu ɓasɨ talyaga mukati mumoti.
18 Winoni mbɛyɨ likingyosi la yɨgya ka Ɓezaleli: ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyaga apɛpɛ nɨnɔ ɓabisaga ka gbɔgbɔ, ɓakikogigʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana no Kunzi pisi ka apɛpɛ yi nɨnɔ?
19 Na sɛ kapa kaɓɨkya ɓʉ? Ambɛ makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága gbɨlɨtɔ ka apɛpɛ mɔ a na ɨzangɨya? Ikanɨ gbɨlɨtɔ tɔ a na ɨzangɨya?
20 Kalɨ! Luki limoti, nakaɓɨkya ambɛ apɛpɛ nɨnɔ mʉtʉ yi nɨnɔ kamibigʉ Kunzi apága, usilyaga ɓabɨlɨ, kasilyogigʉ Kunzi. Nakɛgʉ kapa ambɛ motikononi na ɓabɨlɨ.
21 Makakwananɨgʉ komwo ko ngbinga ɓemoti ka kɔpɔ ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. Makakwananɨgʉ gɔnɨ kalyalya ko ngbinga ɓemoti, ka mɨza ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ.
22 Ikanɨ, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasɨma ɓɛ iɓusu ɓɔ takitogi no ngu?

Togyini makpʉmʉka masɨ ka ɨbɨba ko Kunzi

10:6 10:6 Wanda ka Lɨtatanga 11:4. **10:7 10:7** Wanda ko Pupo 32:6.

23 Batu ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓikyaga ɓɛ: «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kɛgu manza. «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kakwananigu kopika baya kusu.
24 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kokisonitɔgu izangiya kaki ka mombukwana-daki yi, luki limoti, niyɔ ka ɓatu ɓagɔgɔ.
25 Lyoni masi nimɔ ɓagabaga ka sɔkɔ ni mambɛngi kɛgu kamudwa ko bulyo yi.
26 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ: «Ɔɓili na masi nimɔ a kusɔ yi a ma ka Mombukwono-dosu.»
27 Kika ni mutu ninɔ kamibigu Kunzi amumokini kalyalya ku kaki, makabailya kainda, lyoni masi nimɔ ɓamupá ni mambɛngi kɛgu kamudwa ko bulya yi.
28 Luki limoti, mutu ɓemoti kamuɓikya ɓɛ: «Makɔlɔ mi nimana a nimɔ ɓapá ndi abɛ apɛpɛ ka gbilitɔ.» Kika ɓɛyɔ, makolyonitɔgu ko bulya ka mutu yi ninɔ amuɓikyi na ɓɛkyɛ limbɛngi kadwonitɔ.
29 Nakɛgu kaɓikya ko bulya mambɛngi kunu, luki limoti, ko bulya ka nilɔ ka ninɔ amuɓikyi.
Mutu ɓemoti akwananatu kauuso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓɛpakyaga kagya ɓɛyɔ na mino kapa ko bulya limbɛngi ka mutu wagɔgɔ?
30 Nakamigisya Kunzi ibiba ko bulya luki nilɔ nakalya, ko bulya iki yɔ ɓɛnzinzinya mino ko bulya malili mi nimɔ?»
31 Kinili, kika ni makalyalya, komwo ikani kagya makpumuka masi, gyogoni ka ibiba ko Kunzi aka.
32 Yigya kunu kugwisisonito Bayuda ikani ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Bayuda gutugu kanisa ko Kunzi aka.
33 Byeni yigya kami. Nagyaga yapu ɓɛ yigya kami yasi uɓosili ɓambanzu ɓasi. Nakakisagigu izangiya kami ka mombukwana-dami, luki limoti, niyɔ ka ɓatu ɓasi, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.

11

1 Byeni yigya kami, muɗɔngɔni ɓɛyɔ imi mombukwana-daki yi naɓyɛgɛ mino yigya ka Kilisito.

Likpumuka la kitikya mu ko ngbingo wa malumba

2 Nakamubibisa kyɛ mɛtamanaga ɓongbinga ɓasi, makaɓyɛ mutiwi kami ɓɛyɔ aka yɔ namuwonisila ndi mino.
3 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni likpumuka li nili: Kilisito ni ngama ka mulukु wasi, mulukु ni ngama ka mukaki na Kunzi ni ngama ka Kilisito.
4 Mulukु wasi kika mu makitikyo kani akalumba ikani kaɓikyaga likpumuka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito payaya.
5 Luki limoti, muko wasi kika mu ɓikpo kani akalumba ikani kaɓikyaga likpumuka ko lino ko Kunzi, akaminisisa mbunyaki ninɔ ngama kaki payaya. A muɗɔngɔni abɛ kika mu muwa*.
6 Muko kiki mu makitikyo, akwanana nɛki gɔni kaiwisisa mu! Luki limoti, yɛki a suni ka muko kaikusisa tukatu ikani kaiwisisa mu, a nɛki ɓinza kaitikya mu.
7 Mulukु kakwananigu iyi kaitikya mu, kyɛ a likingyosi na ibiba ko Kunzi. Luki limoti, muko a iyi ibiba ka mulukु.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagu ndi mulukु wa mambwa ka nzuyi ka muko, luki limoti, muko wa mambwa opupa ndi ka mulukु.
9 Na kugbɛ, Kunzi kagyagu ndi mulukु ko bulya ka muko, luki limoti, agya ndi muko ko bulya ka mulukु.

---

* **11:5 11:5** *mu muwa:* Ko ngbingo yi ninɔ, ɓakagwi ndi muko ka ɓilya, ɓawaga ndi muko yi ninɔ mu ɓingɔ kowonisilo ɓɛ ogyi ɓilya.

10 Kinili, ko bulya ka ɓamalaika, muko akwanana kaitikya mʉ, kowonisilo ɓɛ a
kusili ka mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, ka ɔɓɨlɨ kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko kikigʉ ɓɨnza nɨ
kɛgʉ na mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ kikigʉ gɔnɨ ɓɨnza nɨ kɛgʉ na muko.
12 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muko wa mambwa opupa ndɨ mino ka nzʉyɨ ka mʉlʉkʉ,
mʉlʉkʉ ɨɓʉkʉtaga gɔnɨ ɨyɨ na muko, na masɨ apʉnya ko Kunzi.
13 Wondoni mbɛyɨ nɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi: atʉ ɓɨnza muko kaika mʉ
ɓikpo kanɨ akalʉmba?
14 Ɓambanzʉ ɓibagatʉ ɓɛ a suni mʉlʉkʉ kaiko no tukatʉ ɓivukuku.
15 Luki limoti, a ɨbɨba muko kaika notu ɓɛyɔ, kyɛ Kunzi apá ndɨ tukatʉ tidingi
kaitikya notu mʉ.
16 Mʉmbanzʉ kapa ɓata kagya ɓoɗongoso ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ibito ɓɨnza ɓɛ: iki
makanisa ko Kunzi ikanɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi takɛgʉ na yɨgya yagɔgɔ.

Pɔlɔ akauyoyiso ɓakilisito ko bulya malɨlɨ ma musilyoni

17 Nakɛgʉ kamʉbɨba wa no mino kamʉpá mʉtɨwɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ
mamʉmʉkanago mino, mʉmʉkana kunu kikogigʉ na ɨzangɨya, luki limoti, opupisaga
lɨkpʉmʉka lanyɛ aka.
18 Ya mambwa, ɓeɓikyi ɓi ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, yɨgbananaga
ikagatʉ luga kunu. Nakaɨna abɛ o mino ɓɛyɔ aka yɔ.
19 Okwononito ɓɛ yɨgbananaga ikitɔ aka luga kunu, iba ɓakilisito ɓalɨngʉnʉ luga
kunu ɓimibisikosito.
20 Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, kɛgʉ malɨlɨ ka Mombukwono-dosu mɔ
malyaga.
21 A ɓɛyɔ, nɨyɔ aka yɔ mikago mino kapʉnga kalyalya, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka oɗusaga
kalya malɨlɨ nɨmɔ aka mɔ odogoku ɨyɨ na imu, kʉwa wa gɔwa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga
na nza, ɓagɔgɔ ɓadamʉa ɓɨzɛngɛ.
22 Makɛgʉ iɓunu na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ makwanana mino kalyalya na komwo? Ikanɨ
makaɨna kanisa ko Kunzi payaya na makapa kaupíso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ no luki
suni? Makapa ɓɛ namʉɓɨkyɨ ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ namʉbɨbɨ? Haaa, nakakwananɨgʉ
kamʉbɨba ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ!

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-29; Malikɔ 14:22-25; Luka 22:15-20)

23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ Mombukwono-dosu ɛpá ndɨ ɨmɨ, imu nɨma, namukitisilyaga
kʉwa iɓunu: biti yi nɨyɔ ɓagaba ndɨ mino, Mombukwono-dosu Yeso ava ndɨ mukati,
24 nɨyɔ amigisilya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, aɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ, namupí
iɓunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamano yi.»
25 Nɨyɔ ɓama kalya, ava ndɨ kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉ nɨ
agʉmɛ wambɨya ko Kunzi, nɨnɔ ɓangʉ kamɨ oɗukogi mino katulyoso. Ɓongbingo
ɓasɨ wa momwaga ndɛkɛ mino, gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
26 A ɓɛyɔ, ɓongbinga ɓasɨ wa malyaga ndɛkɛ mino mukati mi nɨma na kamwo kɔpɔ
yi nɨmʉ, makaɓɨkyaga kukwakʉ ka Mombukwono-dosu ɓɨngbanganya kadwɛ kʉ kwa
kʉ igoku ndɛkɛ mino.
27 Kinili, nɨnɔ akalya mukati ikanɨ kamwa kɔpɔ ka Mombukwono-dosu nɨ
kokwononigʉ, akagya ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ na ɓangʉ ka Mombukwono-dosu.
28 Ɛɛɛ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkpɨmɨ ɓɨnza, alya kʉwa mukati na kamwa
kɔpɔ yi nɨmʉ.
29 Kyɛ mʉmbanzʉ kalya mukati na kamwo kɔpɔ, nɨ kɛgʉ kotombisyo isi ya nzʉyɨ
ka Mombukwono-dosu, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ka mʉngɨmbɔ.

30 Kinili, ɓudingi luga kunu ɓa na ɓokoloɓu, ɓa na pɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ na ɓagɔgɔ
ɓokwogoni ndɨ.
31 Takɨkpɨmaga mbɛyɨ ndɨ nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi, tanyɨkatu ɓi
mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
32 Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kyɛ takogulyonitɔgʉ
ka mʉkɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
33 Kinili, ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino kalya malɨlɨ ka
Mombukwono-dosu, a ɓɨnza kaɓʉndanaga.
34 Mʉmbanzʉ kika na nza, alyalyɨ mbɛyɨ kʉ kakɨ, kyɛ makimokyonitɔgʉ ka
mʉkɔmbʉ ngbingo wa musilyoni kunu. Noɓungusyagatʉ ɓanʉ makpʉmʉka magɔgɔ
nɨmɔ osikoni wa nodoku mino.

12

Ɓapɛpɛ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpága

1 Ɓomika-mama, nakɛgʉ kapa ambɛ wikoni ko biti ko bulya ɓapɛpɛ nɨɓɔ lɨmbɛngɨ
Lotu ʉpága.
2 Makaiba ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino nɨ makanamibigʉ Kunzi, mikaga
ndɨ ɓakɨgʉmya ka gbɨlɨtɔ nɨtɔ kanzɨnagɨgʉ, makakwananɨgʉ ndɨ kaigwi mambɛngɨ
kambwa kaɓʉ.
3 Mbɨya wanʉ, nakapa kamumibiso ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ Lɨmbɛngɨ ko
Kunzi ikaga kʉsɔ kakɨ, kakwananɨgʉ kagbanga Yeso. Na Lɨmbɛngɨ-Lotu kiki kʉsɔ ka
mʉtʉ yi nɨnɔ, kakwananɨgʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Yeso nɨ Mombukwono-dosu!»
4 Ɓapɛpɛ ɓa dididi, luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ ʉpága.
5 Ɓopisi ɓaya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, ɓagugubyogo Mombukwono-
dosu ɓemoti aka.
6 Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi ɓemoti aka nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ mogubo masɨ
mi nɨmɔ.
7 Lɨmbɛngɨ-Lotu akagya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko bulya ɨzangɨya ka ɓatʉ
ɓasɨ.
8 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔgɔ kanzɨna na yimibo, Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ
apá mʉtʉ wagɔ ngu kauwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na yimibo.
9 Apá wagɔ baya yapʉ, wagɔgɔ ngu kohukuso ɓokoloɓu.
10 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, apá
wagɔ apɛpɛ kanzɨna na ɓugyalandʉ, apá wagɔ yimibo kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ
otukyogoku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu ikanɨ nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ. Apága mʉtʉ wagɔ apɛpɛ
kanzɨna masasʉ ka Ɓamalaika, apá wagɔ yimibo kotongbomosyogo masasʉ mi nɨmɔ.
11 Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ agyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, apá mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka apɛpɛ kakɨ ɓɛyɔ abaɨlyago mino.

Kanisa a abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi

12 A ɓɛyɔ, Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi. Gʉtʉgʉ
mababa mi nɨmɔ kika mudingi, a nzʉyɨ yimoti aka.
13 Iɓusu ɓasɨ, Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓosunzu ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ ɓosunzu, togwa ndɨ iɓatiso kyɛ tiki nzʉyɨ yimoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu limoti.
Iɓusu ɓasɨ tinisana ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
14 Nzʉyɨ kɛgʉ na lɨbaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi.
15 Kika nɨ kʉgʉkɔ oɓikyini ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kʉɓɔkʉkɔ, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.»
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.
16 Na kika nɨ kutiliko oɓikyini ɓɛ: «Yɛkɨ nakɛgʉ ɨmɨ liso, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la
nzʉyɨ.» Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.

17 Kika ndɨ nɨ nzʉyɨ yasɨ a liso, akwanana kʉwa ndɨ kaʉkana lɨkɨ? Kika ndɨ nɨ a
kutiliko, akwanana kʉwa ndɨ kaiba sʉ yo luki lɨkɨ?
18 A ɓɛyɔ, Kunzi obisaga ndɨ lɨbaba limoti-limoti la nzʉyɨ kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ
kakɨ.
19 Masɨ kika ndɨ lɨbaba limoti aka, iba nzʉyɨ kɛgʉ!
20 Mababa a mudingi luki limoti, nzʉyɨ a yimoti aka.
21 Liso kakwananɨgʉ kaɓɨkya kʉɓɔkʉkɔ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kakʉ!» Gʉtʉgʉ mʉ
aka kakwananɨgʉ kaɓɨkya magʉ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kunu!»
22 Mababa ma nzʉyɨ nɨmɔ inisonogo abɛ kiko ma payaya, ikaga gɔnɨ imu na ɨzangɨya
aka.
23 Mababa nɨmɔ tɨnaga payaya, imu mɔ tobibisaga kakɨtaga magɔ. Nɨmɔ apága suni
kaɨna, imu mɔ toɓuulyaga kʉgbɛ,
24 kakɨtaga mababa ma ɨbɨba ma nzʉyɨ kusu. Kunzi agya ndɨ nzʉyɨ, apá ɨbɨba yidingi
ka mababa nɨmɔ tɨnaga payaya.
25 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mababa ma nzʉyɨ kikonitɔgʉ na yɨgbananaga. Luki limoti,
atʉngbʉlanagɨ mabɔbɔ.
26 Kika kanɨ lɨbaba limoti akaigomisogo, magɔgɔ masɨ igomisogo pa imoti na ilu.
Kika nɨ limoti ovini ɨbɨba, magɔgɔ masɨ ogwa magyagya pa yimoti na ilu.
27 Iɓunu ma nzʉyɨ ka Kilisito, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a lɨbaba la nzʉyɨ
yi nɨyɔ.
28 Kunzi ubisa ndɨ ɓatʉtʉmbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yɨɓa
ɓogyalandʉ na ya yɨsaa ɓowonisili. Kumbuso yi, atʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na apɛpɛ
kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, kauhukuso ɓambanzʉ, kausingyo ɓɛngɛnɨ,
kaʉnanaga ɓatʉ ɓagɔgɔ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika.
29 Ɓasɨ ɓakɛgʉ ɓatʉtʉmbwa, ikanɨ ɓogyalandʉ ikanɨ ɓowonisili. Ɓasɨ ɓakɛgʉ na
apɛpɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga,
30 kauhukusa ɓambanzʉ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika, ikanɨ kotongbomosyo
masasʉ mi nɨmɔ.
31 Hukisoni nɛkɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓa na ɨzangɨya kʉgbɛ. Ko bulyo yi nɨyɔ, nakamuwon-
isila mbɨya wanʉ pisi yanza kʉgbɛ kakɨtaga ɓayagɔgɔ ɓayasɨ.

13

Sɨpananɨsɔ okitogi makpʉmʉka masɨ

1 Nakanzɨna gʉtʉgʉ masasʉ ka ɓambanzʉ na nɨmɔ ka ɓamalaika, luki limoti, nakiki
na sɨpananɨsɔ, na mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨyʉ la ngwɛyɨ ikanɨ kengele nɨyɔ akoɓuko.
2 Nakanzɨna gʉtʉgʉ na ɓugyalandʉ ikanɨ kandʉnga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
makɨsʉma ikanɨ kaika na yimibo yasɨ ikanɨ kaika na baya nɨyɔ nakwanana na iyu
kohokisa ɓangʉpa, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na payaya aka.
3 Nakʉlʉpya gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa yangya lɨngama kamɨ lasɨ, nɨsʉta ɓɛ ɓɛbʉsyɨ ko ɓuku,
nakiki na sɨpananɨsɔ, nɨyɔ kɛgʉ na ɨmɨ na ɨzangɨya.
4 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ okibyagatʉ, ikaga mʉtʉ wanza, kikogigʉ no miso mopi,
kɨbɨnɨkagɨgʉ, kikogigʉ na lɨmbɛngɨ lidingi,
5 kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo suni, kakɨsagɨgʉ ɓʉnza kakɨ aka ka mombukwana-dakɨ
yi, kangbʉtagɨgʉ ɓɨkwa, kobisogigʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ ka lɨmbɛngɨ.
6 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ kogwogigʉ magyagya ka lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti, ogwaga
magyagya ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
7 Apɨlyaga makpʉmʉka masɨ, oɓuulyaga baya ka ɓongbinga ɓasɨ, ikaga na
mʉtamanagɨ na anokibyo ɓongbinga ɓasɨ.
8 Sɨpananɨsɔ kosyogigʉ. Luki limoti, ɓugyalandʉ osyatʉ ndɛkɛ, apɛpɛ mʉnzɨna
masasʉ ka ɓamalaika ikatʉ ndɛkɛ na muliɓo, yimibo olimikaga ndɛkɛ.

9 A ɓɛyɔ, yimibo kusu a yɨkɛɗɛ na ɓugyalandʉ kusu a ɓikpufu.
10 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ yimibo ya lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, nɨyɔ yo kpufu osyo.
11 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino miki, nanzɨnaga ndɨ abɛ miki, natamanaga ndɨ abɛ miki, nanotombisyo makpʉmʉka abɛ miki. Luki limoti, wa nɨita kʉwa mino mʉmbanzʉ, nasa lɨbɛnzɨ lasɨ.
12 Mbɨya wanʉ, takaɨna lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ abɛ mulundu ka nɛlaga wombulu-mbulu, luki limoti, kumbuso, tɨnatʉ ndɛkɛ ɓɨngbanganya. Mbɨya wanʉ, nakaiba luki lɨkɛɗɛ aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndɛkɛ Kunzi ɓɨnza mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ emibago mino.
13 Mbɨya wanʉ, makpʉmʉka masaa mi nɨma akpakyanaga pa imoti aka: baya, mʉtamanagɨ na sɨpananɨsɔ. Luki limoti, nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ luga wa makpʉmʉka masaa mi nɨmɔ nɨ sɨpananɨsɔ.

14

Ɨzangɨya ya ɓapɛpɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

1 Kisoni mbɛyɨ kaika na sɨpananɨsɔ kambwa wa masɨ. Kisoni gɔnɨ kaika na ɓapɛpɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kʉgbɛ kaika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ.
2 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna masasʉ mʉmbanga-mbanga, kʉnzɨnɨlyagɨgʉ ɓambanzʉ, luki limoti, anzɨnɨlyaga Kunzi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo. Pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ a makɨsʉma.
3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ, ʉnzɨnɨlyaga ɓambanzʉ. Ʉnzɨnɨlyaga ɓɛyɔ kaupika ka baya, kautumisa na kaududulisa mambɛngɨ.
4 Nɨnɔ anzɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga, ipikilyaga baya kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ opikaga baya ya kanisa yasɨ.
5 No ɓi kapa ambɛ iɓunu ɓasɨ nzinogoni masasʉ mʉmbanga-mbanga, luki limoti, no ɓi kapa ɓata kʉgbɛ ambɛ nzinogoni na ɓugyalandʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ anzɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga. Kika kanɨ atʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana katʉmbʉlaga nɨlɔ akaɓɨkya, kanisa yasɨ amagatʉ ka baya.
6 Ɓomika-mama, nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu, nakodoku ku kunu, napʉnga kamʉnzɨnɨlya ka masasʉ mʉmbanga-mbanga? Nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu kika nɨ mʉnzɨna kamɨ kɛgʉ kamuwonisila makpʉmʉka nɨmɔ ikaga makɨsʉma, kamuwonisila yimibo, ɓugyalandʉ ikanɨ mʉtɨwɨ?
7 Takava likingyosi la makpʉmʉka mo dumo abɛ sɨɓa ikanɨ dɔmʉ, kika nɨ mayʉ mi kɛgʉ koɓuko dididi, takwanana kaiba lɨyʉ la sɨɓa ikanɨ la dɔmʉ lɨkɨ?
8 Ɓakongboti nguɗu ya lʉnga ɓɨnza, wanɨ nɔ akwanana kaiɓungusyogo kaɨnda ka lʉnga?
9 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu: makiko kaɓɨkya makpʉmʉka nɨmɔ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kotombisyo, ɓiba kʉwa isi yi lɨkɨ? Nɨyɔ a abɛ makika kaɗɨkɨtaga tɔyɨ ka bʉtʉlʉ.
10 Masasʉ a mudingi ka ɔɓɨlɨ, masɨ okitisaga asɨ mʉnzɨna aka.
11 Mʉtʉ ɓemoti kika kanzɨna lɨsasʉ nɨlɔ nakibigʉ, iɓusu na ɨyɨ ɓasɨ tiko abɛ ɓongingi.
12 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu! Yɛkɨ ma na mʉsasa ma ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu, hukisoni nɛkɨ na kɛkɛlɛ, kʉgbɛ yi nɨɓɔ ɓakopika kanisa ka baya.
13 Kinili, nɨnɔ anzɨnaga ka masasʉ mʉmbanga-mbanga akwanana kakʉnga Kunzi kyɛ apí ngu koyikoso masasʉ mi nɨmɔ.

14 Kika nɨ nakalʉmba na masasʉ mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ lɔ akalʉmba, luki limoti, yimibo kɛgʉ kagya luki.
15 Nakwanana sɛ kʉwa kagya ɓʉnɨ? Nalʉmba na lɨmbɛngɨ na yimibo gɔnɨ. Nɨmbɨla na lɨmbɛngɨ na yimibo kamɨ gɔnɨ.
16 A ɓɛyɔ, wakiko kalʉmba ka lɨmbɛngɨ, wanamigisya Kunzi ɨbɨba, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ a ka musilyoni nɨ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kakwananɨgʉ koɓingisya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kyɛ kɛgʉ kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya.
17 Malʉmba kakʉ a manza, luki limoti kapikigʉ mʉtʉ wagɔgɔ ka baya.
18 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nanzɨnaga mino masasʉ mʉmbanga-mbaga kamʉkɨtaga iɓunu ɓasɨ.
19 Luki limoti, ka makutana napaga kaɓɨkya makpʉmʉka kuɓukumuti nɨmɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɨnza, kyɛ nʉtɨwɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ, nɨ nakoɓikyigʉ makpʉmʉka ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na masasʉ mʉmbanga-mbanga.
20 Ɓomika-mama, makikonitɔgʉ na tamanaga ya lɨbɛnzɨ, luki limoti, tamanaga kunu iki abɛ nɨyɔ ka ɓambɔkʉ. Pisi kagya ɓʉnyɛ, wikoni abɛ ɓomiki.
21 Kʉsɔ wa Mʉtʉʉ, Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ:
«Nanzɨnɨlyaga ndɛkɛ lɨvananza li nɨlɔ
pisi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa masasʉ dididi
na pisi ka nɔkʉ ka ɓobiko.
Na gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓakɛmʉkanɨgʉ ndɛkɛ.»
22 Kinili, apɛpɛ mʉnzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓinikyononi. Apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓinikyononi, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ.
23 Kiko mbɛyɨ nɨ kanisa wasɨ omumukonini, ɓatʉ ɓasɨ ɓananzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka ikanɨ nɨɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ Kunzi ɓakogulya ka musilyoni kunu, ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓɛ ma no bikyatʉ?
24 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakiko kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ikanɨ nɨnɔ kanaɓinikyonigʉ Kunzi, kogulya, imibo ɓʉnyɛ kakɨ ko bulya nɨlɔ iko kanɨ ukonini. Ɓasombiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ iko kanɨ ukonini,
25 ɓodikidɨ nɨɓayɔ ikaga na ɓoyu kʉsɔ kakɨ ipupiso ka ɓʉngbanganya. Ogwo kʉwa mokpukpu kabibiso Kunzi, anaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi a luga kunu!»

Ɓɛyɔ kanisa okwononi mino kakpakyana

26 Ɓomika-mama, takwanana sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino, mʉtʉ ɓemoti akwanana kaɨmbɨla, wagɔ apá mʉtɨwɨ, wagɔ atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, wagɔ apá mʉtʉʉ ka lɨsasʉ lɨmbanga na wagɔ ɓata oyikasa nɨlɔ ɓoɓikyi. Okwononi ɓɛ nɨmɔ masɨ iki na ɨzangɨya kopika kanisa ka baya.
27 Ɓambanzʉ ɓakapa kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbaga, okwononi ɓɛ ɓiki ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa, ɓanzɨnɨ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Mʉtʉ ɓemoti ikitɔ, koyikosogo nɨlɔ ɓiko kaɓɨkya.
28 Luki limoti mʉtʉ muikoso kiki, ɓadakɨ ɓiwo ka musilyoni. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka anzɨnɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ mombukwana-dakɨ yi no Kunzi kakɨ.
29 Ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓanzɨnɨ na ɓugyalandʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓiko kakpɨma nɨlɔ ɓakaɓɨkya.
30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mʉtʉ ɓemoti lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, okwononi ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna adakɨ.

14:21 14:21 Wanda ka Isaya 28:11-12.

31 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ makwanana kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ ɓemoti kumbuso
ka wagɔgɔ. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨmɔ, utumiso
mambɛngɨ.
32 Mambɛngɨ ka ɓogyalandʉ ʉmʉkanaga ɓogyalandʉ.
33 A ɓɛyɔ, Kunzi kɛgʉ Kunzi wa ɓunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa mazɨyɔ.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ igyonosogo mino ka makanisa masɨ ka ɓatʉ ko Kunzi,
34 ɓoko ɓokwononi kaiko ɓiwo ka musilyoni ma kanisa. Kɛgʉ na nɨnɔ ɓakwanana
kasɨlya mʉnzɨna. Okwononi ɓɛ ɓoko ɓiki ɓatʉ ɓakʉkana, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ
aɓɨkyaga mino.
35 Ɓakika na lɨkpʉmʉka la kuuso, ɓumuusi ɓambʉnyaɓʉ ka mʉsɛngɨ. A suni muko
kanzɨna ka musilyoni.
36 Makasɨma ɓɛ Mongoni ko Kunzi apʉnya ndɨ ku kunu? Ikanɨ amudulyoku ndɨ asɨ
iɓunu aka?
37 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mugyalandʉ ko Kunzi ikanɨ ɓɛ a na apɛpɛ
wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, okwononi ibito ɓɨnza ɓɛ nɨlɨna nakamukpikilyo lɨ a mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu.
38 Luki limoti, kibi lɨkpʉmʉka nɨlɔ, nɨlɔ andi kʉwa asɨ ɨyɨ aka.
39 Ɓomika-mama, yɛkɨ a ɓɛyɔ, kisoni kambwa wa masɨ kainisono na apɛpɛ
mʉnzɨna na ɓugyalandʉ. Makapokyonitɔgʉ mʉmbanzʉ kanzɨna ka masasʉ
mʉmbanga-mbanga.
40 Luki limoti, masɨ igyonosi ka ɓungbingbili na ɓɛyɔ okwononi mino.

15

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨmɔ ʉkana ndɨ

1 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakapa kamutomosya Mongoni Manza nɨmɔ
namʉɓɨkyaga ndɨ, nɨmɔ mabaɨlya ndɨ na nɨmɔ mo mina ɓakigwinonogo ɓingbufu.
2 Minisanatʉ na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nɨmɔ makiko kaɓyɛ ɓɛyɔ
aka yɔ namʉɓɨkyaga ndɨ mino. Makogyi ɓɛyɔ, baya kunu ika payaya.
3 Kambwa wa makpʉmʉka masɨ, namukitisilyaga mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɨmɨ
mombukwana-dakɨ yi nʉkana ndɨ. Kilisito okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso Motu.
4 Ɓalumba ndɨ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Moɓiso Motu aɓɨkya ndɨ mino.
5 Apuponilya ndɨ Pɛtɛlɛ, kumbuso yi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
6 Kʉwa wa, upuponilya ko ngbinga ɓemoti ɓaɓɨɓya kakɨ kakɨtaga ɓamɨya
kuɓukumuti. Ɓudingi luga ka ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓatʉ mbɛyɨ ɓata aka ka ɔɓɨlɨ, luki
limoti, ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ.
7 Kumbuso yi, apuponilya ndɨ Yakɔbɔ, kʉwa wa, upuponilyo ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ.
8 Kumbuso ka ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓasɨ, epuponilya ndɨ gɔnɨ ɨmɨ, ɨmɨ nɨnɔ na ndɨ abɛ miki
yi nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga nɨ kanongotigʉ.
9 A ɓɛyɔ, na mupipilo luga ka ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ ɓɛ ɓɛmakɨ
ɓɛ atʉtʉmbwa, kyɛ nogyogyisa ndɨ Kanisa ko Kunzi.
10 Luki limoti, na kʉwa ɓɛyɔ no mino mbɨya yi nɨmʉ pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi. Ɨzɨyɔ
yi nɨyɔ aɓʉkʉtatʉ ndɨ masɔlɔ. Nagya ndɨ ligubo kaʉkɨtaga ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓasɨ.
A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ɨmɨ, luki limoti, ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨyɔ a pa imoti na ɨmɨ.
11 Kinili, iki ɨɓʉ ikanɨ ɨmɨ, takaɓɨkyaga Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ mabaɨlya
ndɨ.

Kunzi upupisagatʉ ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ

12 Takaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ ka mbʉkʉ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga
kunu ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓakopupigʉ ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ?

13 Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛgɛyɔ.
14 Kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, takɛgʉ na Mongoni Manza nɨmɔ
takwanana kaɓɨkyaga, baya kunu a gɔnɨ payaya.
15 Na gɔnɨ, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ta ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ ko misa ko Kunzi, kyɛ
taɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndɨ Kilisito ka mbʉkʉ. Wɨna sɛ, Kunzi
kakwananɨgʉ ndɨ kagya ɓɛyɔ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ
ka ɓambʉkʉ.
16 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, Kilisito kopupagʉ
ndɨ nɛkɨ gɔnɨ ɨyɨ ka mbʉkʉ.
17 Na kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, baya kunu a ya payaya na ma asɨ ka
ɓʉnyɛ kunu aka.
18 Na ɓata, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Kilisito, ɓa nɛkɨ
gɔnɨ ɨɓʉ ɓuɓungogo.
19 Kika nɨ a ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ nɔ tobisa mino mʉtamanagɨ kusu ka
Kilisito, ta ɓatʉ ɓʉlya kumbu kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
20 Luki limoti, a lɨngʉnʉ ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ luga ka ɓamanda. A abɛ talʉ-talʉ,
kyɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupito ndɛkɛ gɔnɨ ɨɓʉ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ kukwakʉ odoku ndɨ mino pisi ka mʉtʉ ɓemoti, pupo ka
mbʉkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, odoku pisi ka mʉtʉ ɓemoti gɔnɨ.
22 Ɓɛgɛyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓokwaga mino kyɛ ɓa Ɓava-adamʉ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓinisana
ndɛkɛ ɓata na ɔɓɨlɨ kyɛ tomotikononi na Kilisito.
23 Luki limoti, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka opupa ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo kakɨ:
Kilisito nɔ a mʉtʉ wa mambwa, opuponi ndɨ ɨyɨ. Kumbuso yi ɓatʉ kakɨ ɓopupa ndɛkɛ
ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɛkɛ mino.
24 Kumbuso yi, ika kʉwa lɨsyɛ la muliɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kilisito apʉta ndɛkɛ
ɓʉngama ɓasɨ, ɨbɨba yasɨ na ngu yasɨ, amigisya kʉwa Kunzi Baba ɓʉngama.
25 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ Kilisito iki ngama kadwɛ kʉ kwa kʉ ʉɗɨta ndɛkɛ mino
ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨnvɨ kusili wa magʉ kakɨ.
26 Mumuyoniso nɨnɔ ɓamwɔ ndɛkɛ ka muliɓo, nɨ kukwakʉ.
27 Iyo, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa
magʉ kakɨ.» Luki limoti, a ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi kɛgʉ ɨyɨ ka «makpʉmʉka masɨ»
mi nɨmɔ, kyɛ ɨyɨ nɔ apá ndɨ Kilisito ngu kʉgʉ wa masɨ.
28 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino makpʉmʉka masɨ kusili ko Miki, ɨyɨ
Kilisito mombukwana-dakɨ yi ibiso ndɛkɛ kusili ko Kunzi nɨnɔ apá ndɨ ngu kaiko
kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ika ndɛkɛ lɨngʉnʉ kʉgʉ wa masɨ.
29 Tomononi mbɛyɨ ɓata lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨɓotisisogo ko bulya ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwogo. Ɓinisono na ɨzangɨya tino? Kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo
ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, ko bulya ɨkɨ kʉwa yɔ ɓɨɓotisisogo mino ko bulya kaɓʉ?
30 Na ɓata, ko bulya ɨkɨ yɔ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi to mino ɓongbinga ɓasɨ
kaɨkɨsɨlya kukwakʉ?
31 Ɓomika-mama, kukwakʉ ɛzʉzaga masyɛ masɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛyɔ nɨbɨbaga mino
ko bulya kunu ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
32 Nʉlanana ndɨ na ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya abɛ ɓanyama ɓo tutu.
Kika ndɨ ka yɨgya ko ɓomikya-ɓambanzʉ, ninisana ndɨ na ɨzangɨya tino? Kika nɨ
ɓamanda ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, okwononi nɛkɨ «tolyolyini, tomwo kyɛ ɓʉgala
tokwatʉ».
33 Wiminyonito sɛ: «Kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ, apʉtagatʉ yɨgya yanza ka
mʉmbanzʉ.»

15:22 **15:22** Wanda ka Ɓalʉma 5:12-21. **15:27** **15:27** Wanda ka Mambʉ 8:7. **15:32** **15:32** Wanda ka Isaya 22:13.

34 Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya ɓuɲyɛ. Batu ɓagɔ luga kunu
ɓakamibigu Kunzi. Nakamuɓikya ɓɛyɔ kamupíso suni.

Batu niɓɔ ɓokwaga ndi ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambuku liki?

35 Luki limoti, mutu ɓemoti akwananatu kauuso ɓɛ: «Bamanda ɓopupa ndɛkɛ ka
ɓambuku liki? Bika ndɛkɛ na ɓusɔlɔ ɓa nzuyi tino?»
36 Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi ninɔ wakunaga mino lisɔlɔ, okwononi mbɛyi okwi,
kumbuso yi aɓaka sɛ kuwa.
37 Lisɔlɔ nilɔ wakakuna lɔ, kɛgu ilu ni malili nimɔ aɓaka ɓanu, luki limoti, a libumo
payaya aka la muɲpuɲga ikani libumo lagɔgɔ.
38 Kunzi oɓokisaga kuwa libumo li nilɔ ɓɛyɔ opo mino, oɓukutisa libumo yikaka-
yikaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓusɔlɔ kaki.
39 Nzuyi yasi kɛgu muɗɔngɔni. Bambanzu ɓa na nzuyi kaɓu, ɓanyama na niyɔ
kaɓu, ɓombu na ɓosi ɓa na niyɔ kaɓu gɔni.
40 Nzuyi ya kugu wa lisyɛ a di na niyɔ ya litɔmbu, ibiba ya kugu wa lisyɛ a di na
niyɔ ya litɔmbu.
41 Mɔni angingaga di, timba di, mangutu di gɔni. Gutugu mangutu aka luga kaɓu
anzɛgɛ dididi aka gɔni.
42 Ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo yi ninɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambuku.
Bulumbaga ɓambanzu, kumbuso yi ɓapɔ, wa ɓopupa ndɛkɛ mino ka ɓambuku, ɓika
kuwa ndɛkɛ na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
43 Bolumbogo nzuyi ni kɛgu na ibiba ikani no ngu. Luki limoti, opupogo kuwa na
ibiba no ngu.
44 Ngbingo yi ninɔ ɓolumbaga mino, ikaga nzuyi ya limbanzu. Luki limoti, kopupo
ka mbuku iita kuwa nzuyi ya limbɛngi. Kika nɛki ni nzuyi ya limbanzu atu, nzuyi ya
limbɛngi atu nɛki gɔni aka.
45 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓikyaga ɓɛ: «Mutu wa mambwa ɓɛyɔ ka Adamu a ndi na
ɔɓili ka nzuyi ya litɔmbu.» Luki limoti, Adamu yi ninɔ wa kumbuso ni Limbɛngi nilɔ
apága ɔɓili*.
46 Kɛgu nzuyi ya limbɛngi yɔ odogoku ka mambwa, luki limoti, niyɔ ya limbanzu.
Nzuyi ya limbɛngi odogoku iyu kumbuso.
47 Kunzi agya ndi Adamu wa mambwa na liɓungu. A iyi mutu wa ɔɓili yi nimu.
Luki limoti, Adamu wa yiɓa otukyoku ndi iyi kugu wa lisyɛ.
48 Batu ɓa ɔɓili yi nimu ɓa muɗɔngɔni abɛ mutu yi ninɔ Kunzi agya ndi na liɓungu,
luki limoti, niɓɔ ɓa kugu ɓa muɗɔngɔni abɛ mutu yi ninɔ otukyoku ndi kugu wa lisyɛ.
49 Muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ to mino abɛ mutu yi ninɔ Kunzi agya ndi na liɓungu, tika
ndɛkɛ gɔni muɗɔngɔni abɛ mutu yi ninɔ otukyoku ndi kugu wa lisyɛ.
50 Bomika-mamaaa, nakapa kaɓikya ambɛ: luki nilɔ Kunzi agya ndi ka nzuyi na
ka ɓangu kakwananigu kalya lisimo la Bungama ko Kunzi. Nilɔ akwanana kapɔ,
kinisonigu na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
51 Mbiya wanu, nakamumibisa dikiɗi yimoti: takokwigu ndɛkɛ ɓasi, luki limoti,
tigomosyanatu ndɛkɛ ɓasi.
52 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ko ngbinga ɓemoti abɛ kuta, wa ɓofya ndɛkɛ mino siɓa ya
muliɓo. A ɓɛyɔ, wa siɓa oɓuka ndɛkɛ mino, ɓatu niɓɔ ɓokwaga ndi ɓopupa ndɛkɛ
ka ɓambuku na nzuyi niyɔ kapugu ndɛkɛ ɓata, iɓusu ɓasi tigomosyono.
53 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ pɔpɔtu ta nzuyi yi niyi imokisyi nzuyi niyɔ kakwananigu
ɓata kapɔ. Okwononi ɓɛ nzuyi yi niyina ya kukwaku yi imokisyi nzuyi niyɔ kokwigu
ndɛkɛ ɓata.

---

* **15:45 15:45** Adamu wa kumbuso, ni Kilisito. Wanda ka Muɲpuɲganagi 2:7.

54 Ngbingo yi nɨnɔ nzʉyɨ yi nɨyɔ apɔgɔ imokisyo ndɛkɛ mino nzʉyɨ yi nɨyɔ kapɔgɨgʉ,
nzʉyɨ ya kukwakʉ imokisyo nɨyɔ kokwogigʉ, iba Moɓiso Motu mi nɨmana itulyonini
sɛ kʉwa: «Kukwakʉ kɛgʉ ɓata, ɓodɗitini lɨngʉnʉ ɓɨnvɨ!»
55 «Eeeze kukwakʉ, ngu kakʉ a kʉwa yanɨ?
Eeeze kukwakʉ, syogbu kakʉ a kʉwa yanɨ?»
56 Kukwakʉ inisonogo no ngu pisi ka ɓʉnyɛ, mʉtʉʉ mɔ apága ɓʉnyɛ ngu.
57 Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ɨbɨba, ɨyɨ nɔ atɨpága ngu pisi ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito.
58 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpaka, witilyonogoni ɓingbu kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-
pɛkɛ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu masyɛ masɨ, kyɛ makaiba ɓɨnza ɓɛ ɓungu
ɓasɨ nɨɓɔ makaɨkɔ ka ligubo kakɨ, kokwigʉ payaya.

16

Mapʉmʉ ko bulya kanisa ya Yelusalɛma

1 Kʉwa ka nɨlɔ ondi lɨkpʉmʉka la mapʉmʉ ka ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ka Yelusalɛma,
ɓyeni gɔnɨ iɓunu mʉtʉʉ mi nɨmɔ nowonisila ndɨ ka Makanisa ma Galatia.
2 Makokwononigʉ kaɓʉndaga kamʉmʉla makpʉmʉka wa aka wa nosilo mina kʉ.
Masyɛ ma Mungu masɨ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka iki kobisaga ka kpɔlɔ, kʉ kakɨ, luki
nɨlɔ inisana nolu kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ
3 Wa nosila ɓanʉ mino ku kunu, nʉtɨka ɓanʉ ɓambanzʉ nɨɓɔ miko nɨ mupunogini
na ɓabalʉwa ambɛ ɓɨndɨ na ɓamapʉmʉ kunu ka Yelusalɛma.
4 Kakwanana ɓɛ nɨndɨtɔ gɔnɨ, tɨnda kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ kʉgʉkɔ kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya lɨgʉndʉ

5 Nakɨtaga ɓanʉ pisi ka Makedonia, nosilo sɛ kʉwa ku kunu, kyɛ na na tamanaga
kaɓyɛ pisi kʉ ɓɛyɔ.
6 Yagɔgɔ tagyatʉ ɓanʉ mino na iɓunu masyɛ makɛɗɛ, ikanɨ gʉtʉgʉ ngbingo wa
ndɔɓɔ wasɨ aka. Mɛpápa kʉwa ɓanʉ, nidukulaga na lɨgʉndʉ kamɨ.
7 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ kapa kamʉmɨna na lɨgʉndʉ aka. No ɓi katamanaga ambɛ
Mombukwono-dosu kapa, tasyɨtɔ ɓi na iɓunu masyɛ makɛɗɛ.
8 Luki limoti, no ɓi kapa kaiko wanʉ ka Ɛfɛsɔ, kadwɛ ka lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ,
9 kyɛ ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo nɨlɔ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ. Luki limoti,
ɓomuyoniso ɓa ɓakpʉ.
10 Timotio kosila ɓanʉ kʉ, gyoni yasɨ ɓɛ ɨmʉkanɨ ɓɨnza, kyɛ amʉgya-ligubo ka
Mombukwono-dosu abɛ ɨmɨ gɔnɨ.
11 Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kaminonitɔgʉ payaya. Luki limoti, mupóponito
kyɛ isisilogi na lɨgʉndʉ kakɨ ka mazɨyɔ, igoku kɛtakanya. Takaɓʉndaga pa imoti na
ɓomika-mama pisi ka baya.
12 Ka mutili ka momosu ɓɛyɔ ka Apɔlɔ, nigomoni na ɨyɨ nganga ɓɨkyɔ ambɛ ɓaga pa
imoti na ɓomomosu ɓagɔgɔ ku kunu kʉ, luki limoti, kɛgʉ mbɛyɨ kapa kaɨnda mbɨya
wanʉ. Ɨnda kʉwa ɓanʉ wa gɔwa inisono ɓanʉ mino no ngbingo.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

13 Hukwoni miso, migwinanaga ɓingbufu ka baya. Wikoni na lɨlʉkʉ, mika ɓatʉ ɓo
ngu.
14 Gyogoni masɨ ka sɨpananɨsɔ.
15 Bomika-mama, nakamʉkʉnga ɓata luki limoti. Sɨ mamibatʉ Sɛtɛfanɔ na
lɨvananza kakɨ, ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ ɓakilisito ɓa mambwa ka mugi ma Akaya, ɓɨpá ndɨ
kaugugubya ɓakilisito ɓagɔgɔ.

15:55 15:55 Wanda ka Isaya 25:8; Ɔsɛya 13:14.

16 Humukononi inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ, na ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo na kɛkɛlɛ.
17 Nakogwa magyagya ɓɛyɔ Sɛtɛfanɔ, Folotunato na Akaiko ɓosiliku mino yɨ. Ta ndɨ na ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makika wa.
18 Betumisaga ndɨ lɨmbɛngɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓamʉgyɨlyaga ndɨ gɔnɨ mino iɓunu. Makozunonitɔgʉ na inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ.
19 Makanisa nɨmɔ a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Pelesila pa imoti na kanisa nɨyɔ amʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ ɓamumuusogi kʉgbɛ ko lino ka Mombukwono-dosu.
20 Bakilisito ɓasɨ niɓana ɓa wanʉ ɓamumuusogito.
Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
21 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi ambɛ namumuusogito.
22 Mʉmbanzʉ kapogi Mombukwono-dosu, mʉtʉ yi ɨgbangɨ!
Malanata, isi yi ɓɛ Mombukwono-dosu, doku!
23 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na iɓunu.
24 Namʉpaga iɓunu ɓasɨ pisi ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ!

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wagɔgɔ nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito nɨmʉ. Ka balʉwa yi nɨnɔ wa mambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaɨnda kaundoku yi, luki limoti kagagʉ ndɨ ɓata. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓʉmʉmʉlɨ ɓangyɔ, ɨyɨ nɔ ɨnda kaʉva kyɛ ɓʉtɨkɨlyɨ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Timotio nɔ a ndɨ kaaga ka Kolito, ko pisi, ʉkana ndɨ mongoni ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito a ndɨ mino kʉ ɓɛyɔ. Mongoni mi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ manza. Ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ ka Kolito, ɓapá mʉtʉʉ di no Mongoni Manza nɨmɔ Pɔlɔ ʉpá ndɨ. Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ ka Kilisito. Timotio igoku ndɨ, atʉmbʉlyaga Pɔlɔ, Pɔlɔ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ, kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ ka tamanaga yi, na nɨyɔ agya ndɨ ɓɛyɔ kogonitɔgʉ kaʉnda. Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ka balʉwa yi nɨnɔ ɓɛ a atʉtʉmbwa ka Kilisito. Luki limoti, ɓɛyɔ agyago mino ligubo kakɨ a di na ɓatʉ ɓagɔgɔ. Luki li nɨlɔ agyaga ɓɛ ɓamʉyɨ ilu nɨlɔ. Ɨtatanaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓɨmatanagɨ na Ɓakolito ka ligubo. Ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ ɓidukulogi kaʉmʉmʉla ɓangyɔ aka ko bulya yɨbɨnɨka na iɓu ɓuti ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Omotiloku ɓɛ a ndɨ na mʉsasa kaundoku, kyɛ uɓikyiku ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakanosigʉ ɓʉnyɛ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Kika kanɨ Pɔlɔ akpakpa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa, a kyɛ a ndɨ na mʉsasa ɓɛ ɓambanzʉ ɓibi Mongoni Manza, ɓiba gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨ Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso ka Pɔlɔ, na akamisyo Kunzi ɨbɨba *1:1-11*
Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa luga ka ɓakilisito *1:12–2:17*
Kapa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino *3:1–7:16*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *8:1–9:15*
Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ a atʉtʉmbwa ka lɨngʉnʉ *10:1–13:10*
Yuuso ya muliɓo *13:11-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Iɓusu no mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio ɓɔ tamukpikilyi balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa Kanisa ko Kunzi ka Kolito na ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓa ka iwili ya Akaya.
2 Obosu Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tabibisini Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa lɨmbɛngɨ lo kumbu, atitumisogo mambɛngɨ ɓongbinga ɓasɨ.
4 Atitumisogo mambɛngɨ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kusu ɓasɨ, kyɛ pisi ko ngu nɨyɔ tinisono na iyu kotukyoku kʉ kakɨ, takwananɨtɔ gɔnɨ iɓusu kaʉgyɨlya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛgɛyɔ.
5 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ talyago mino kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kakɨ dididi, ɨyɨ atitumisogo mambɛngɨ ɓɛgɛyɔ.
6 Kika nɨ iɓusu takaigyogyiso, a kyɛ mambɛngɨ amutumi, minisono na muhukuso. Kika nɨ ɓatitumisini mambɛngɨ, a kyɛ mambɛngɨ amutumi gɔnɨ iɓunu kyɛ mokibyi yigyogyiso yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.

7 Kinili, tikaga ɓakɨtambya na iɓunu kyɛ tibagatʉ ambɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ migyogy-
isogo mino pa imoti na iɓusu, mambɛngɨ amutumogo ɓɛgɛyɔ pa imoti na iɓusu.
8 Ɓomika-mama, to ɓi kapa ɓɛ wibonito ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi nɨɓɔ tabangana ndɨ
na iɓu ka iwili ya Azia. Ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ, akɨtaga ngu kusu, takɛgʉ
ndɨ ɓata gʉtʉgʉ na mʉtamanagɨ ɓɛ takwananatʉ kaiko na ɔɓɨlɨ.
9 Ta ndɨ kaɨna abɛ ɓatikulyini ngbanga ɓɛ ɓatɨmwɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ
takibumonito kubatʉ, luki limoti, tɨgʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ upupisaga ɓambanzʉ ka
ɓambʉkʉ.
10 Kunzi nɔ atɨkʉlaga ndɨ ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ, atɨkʉlagatʉ aka ɓata. A
ɓɛyɔ, ta na baya kʉ kakɨ ɓɛ idukulagatʉ katɨkʉlaga aka.
11 Iɓunu gɔnɨ makatɨbɨnɨka pisi ka malʉmba. Kunzi ʉkanatʉ malʉmba ka ɓatʉ
ɓudingi nɨɓɔ ɓakatɨlʉmbɨlya, atiɗukilya ɓʉɓʉnga. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓudingi
ɓabibisatʉ ndɛkɛ ko bulya kusu.

Pɔlɔ kɛgʉ ɓata na lɨgʉndʉ ka Kolito

12 Ɨbɨba kusu nɨ ɓʉdɛmʉ ɓa mambɛngɨ kusu, tɨgyaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ,
kʉgbɛ yi, luga kunu na lɨmbɛngɨ la kisiso nɨ takɛgʉ na ɓokoli, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi
apago mino. Yɨgya yi nɨyɔ kotukyokugʉ ndɨ ka yimibo ka ɓomikya ɓambanzʉ, luki
limoti a ndɨ ɨzɨyɔ ko Kunzi.
13-14 A ɓɛyɔ, ka ɓabalʉwa kusu, tamukpikilyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ
makwanana katangʉlaga na kotombisyo. Nakaɨna abɛ motombisyatʉ ndɛkɛ ɓɨnza
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ mbɨya yi nɨmʉ, makanotombisyigʉ mbɛyɨ. Lɨkpʉmʉka li a ɓɛ
tɨbɨbaga ndɛkɛ na iɓunu mabɔbɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ
mino.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ, na ndɨ mbɛyɨ na mʉsasa kaɨnda kamundoku
ku kunu kʉ kyɛ minisoni na ɓʉɓʉnga ka nganga ya yɨɓa.
16 Na ndɨ na mʉtamanagɨ kaɓyɛ pisi ku kunu kʉ, kumbuso yi nadwɛ ka Makedonia.
Ngbingo kamɨ wakigoku kʉ ɓɛyɔ, noɓyeku ɓata pisi ku kunu iba mɛpágɨtɔ mukumbo
nɨmɔ abɨnɨka ɓuti kamɨ ka lɨgʉndʉ la Yudɛa.
17 Tamanaga yi nɨyɨ epupa ndɨ ka lɨmbɛngɨ aka? Ikanɨ, wa nosisilyago mino kagya
luki, nagyaga yimibo ya lɨmbanzʉ? Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ «iyo» ikanɨ «kalɨ» ko
ngbinga ɓemoti?
18 Kunzi a dɛmʉ, lɨkpʉmʉka nɨlɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ kɛgʉ ndɨ na mambɛngɨ maɓa.
19 Silivanɔ, Timotio na ɨmɨ tamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi.
Yeso kaɓɨkyagɨgʉ lɨkpʉmʉka na mambɛngɨ maɓa. Luki limoti, ɨyɨ nɨ «Iyo» nɨnɔ
otukyoku ko Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, Kunzi utulyosa ndɨ ɓagʉmɛ ɓasɨ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ pisi ka Yeso. Kinili,
pisi ka Yeso, takwanana kaɓɨkya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kabibiso Kunzi.
21 Kunzi nɔ atipiko iɓusu na iɓunu ka baya pisi ka Kilisito. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ
yi nɔ atɨpʉnaga.
22 Atibisa ndɨ na ɨɗa yimoti ɓɛnɛ kowonisila ɓɛ ta ɓatʉ kakɨ. Atitumisa na Lɨmbɛngɨ-
Lotu abɛ luki la mambwa ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga.
23 Kunzi nɔ a dɛmʉ kamɨ, kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ, nokwi. Nakɨgagʉ ndɨ ɓata ka
Kolito kʉ kyɛ nakamulisoni kumbu.
24 Ligubo kusu kɛgʉ kaiko ɓangama kʉgʉ wa baya kunu kyɛ baya kunu a kʉwa ya
kamaga. Luki limoti, takapa kamatɨkana na iɓunu ka ligubo kyɛ miki na magyagya.

2

1 Kinili, nakɨnagʉ ndɨ ɓata ɓɨnza kaɨnda kamundoku kyɛ nakamulyisoni kumbu.
2 Nakamulyisa kumbu, wanɨ nɔ togwa kʉwa na ɨyɨ magyagya? Kikigʉ mbɛyɨ asɨ
mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ nalyisi kumbu?

3 Namukpikilya ndɨ balʉwa ɓɛyɔ* kyɛ ngbingo yi nɨnɔ nosilo mino ku kunu kʉ,
makelyisonitɔgʉ kumbu iɓunu nɨɓɔ makwanana ndɨ kegwiso magyagya. Nakaiba
ɓɨnza ɓɛ magyagya kamɨ a nɨmɔ kunu ɓasɨ.
4 Namukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨnɔ nɨ nanalya kumbu kʉgbɛ, lɨmbɛngɨ
ekondikonogini ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓomomiso-miso ɓetumini ɓɨɗɛ ko miso. Nakamukpik-
ilyagʉ ndɨ kyɛ lyoni kumbu, luki limoti, a ndɨ kowonisila sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ na
nosu kʉgʉ kunu.

Kapɨlya mʉtʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ

5 Kika nɨ mʉmbanzʉ ogyini lɨkpʉmʉka lilyisisa kumbu, kegyilyigʉ ɨmɨ, luki limoti
amugyilyi iɓunu ɓasɨ. Nakakya kʉwa ɓɔngɔ, naɓɨkya ambɛ agyilyi ɓemoti-ɓemoti
luga kunu.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ amalyɨ kʉwa ka azaɓʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉ ɓudingi ɓapí ɓi.
7 Mbɨya wanʉ, okwononi kapɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ na katumisa lɨmbɛngɨ kyɛ
kolyonitɔgʉ kʉwa kumbu kʉgbɛ wa adɨkago mino.
8 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ muwonisiloni mʉtʉ yi nɨnɔ sɨpananɨsɔ.
9 A ɓɛyɔ, wa namukpikilya ndɨ mino balʉwa yi nɨnɔ, namʉkɨngɨla ndɨ ɓʉkɨngɨla
kyɛ nibi ikanɨ mɛmʉkanagatʉ ka makpʉmʉka masɨ.
10 Ngbingo yi nɨnɔ mapilyi mino mʉmbanzʉ, ɨmɨ napilyini gɔnɨ. Kika nɨ nopilyini
ka masɨ nɨmɔ nokwononi mino kapɨlya, nagyaga ɓɛyɔ ko bulya kunu ko misa ka
Kilisito,
11 kyɛ Abɨlɨ katindungulyogonitɔ. A ɓɛyɔ, tibagatʉ ɓokoli kakɨ ɓayasɨ.

Pɔlɔ a lɨmbɛngɨ ɓɨɗa ka mugi ma Tolowasi

12 Ngbingo yi nɨnɔ nosila ndɨ mino ka Tolowasi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka
Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndɨ mupumi ɓikpo kagya ligubo kʉ ɓɛyɔ.
13 Luki limoti, na ndɨ lɨmbɛngɨ ɓɨɗa kyɛ nakatakanyagʉ ndɨ mika-mama ɓɛyɔ ka
Tito. Kinili, tasanana ndɨ na ɓatʉ ɓa Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ɨbɨba

14 Kunzi avɨ ɨbɨba, kyɛ atɨmakyaga masyɛ masɨ ka mʉɗɔngɔ ma ɨbɨba ka ɓotutungyo
nɨmɔ Kilisito atikpokyonisigo mino. Atɨva iɓusu kokpokyoniso mongoni ka Kilisito ka
ɓapa ɓayasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ sʉ yanza ohumago mino.
15 A ɓɛyɔ, ta abɛ sʉ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sʉ yi nɨyɔ a ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓinisononi na muhukuso na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓungogo.
16 Ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungogo, a sʉ ya kukwakʉ, nɨyɔ atɨkaga ka kukwakʉ. Luki
limoti, ka nɨɓɔ ɓinisono na muhukuso, a sʉ ya ɔɓɨlɨ, nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ. Wanɨ sɛ kʉwa
nɔ okwononi ka inguo ya ligubo li nɨlɔ?
17 Takɛgʉ iɓusu abɛ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓagyaga ɓokoli ka lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
Luki limoti, taɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka ɓungbingbili, kyɛ ɨyɨ nɔ atitikoku ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito.

3

Ƀagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a sɛ kʉwa kowonisila ɓɛ topungini ɓata kaɨbɨba nɨ iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi? Tokwononi sɛ kʉwa kamuwonisilo ikanɨ kamʉkʉnga
ɓabalʉwa kusu ɓa ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyago mino?
2 Balʉwa kusu nɨ iɓunu aka, ikpikaga ka mambɛngɨ kusu. Ƀatʉ ɓasɨ ɓakwanana
kotombisyo na katangʉlaga.

---

* **2:3 2:3** Pɔlɔ akanzɨna wanʉ ko bulya balʉwa ɓemoti nɨnɔ ukpikilya ndɨ Ƀakolito, kɛgʉ 1Ƀakolito.

3 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ ma balʉwa yi nɨnɔ Kilisito akpikaga ndɨ, iɓusu kʉwa
ɓɔ tamudukulyoku na ɨyɨ. Balʉwa yi nɨnɔ kikpikagagʉ ndɨ na maɓɔkʉ, luki limoti
pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Kikpikagagʉ ndɨ gɔnɨ kʉgʉ wa mɨza wa
lɨtalʉ*, luki limoti ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.
4 Takanzɨna ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgʉmya kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito.
5 Kɛgʉ ɓɛkyɛ takwanana kagya luki no ngu kusu ɓamombukwono-dosu ɓi, luki
limoti ngu kusu otukyogoku ko Kunzi.
6 Ɨyɨ nɔ atɨpá ngu kaiko ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya. Agʉmɛ yi nɨnɔ kɛgʉ pisi
ka Mʉtʉʉ, luki limoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉtʉʉ atɨkaga ka kukwakʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu
apá ilu ɔɓɨlɨ.
7 Mʉtʉʉ nɨmɔ apága kukwakʉ ikpikaga ndɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ, ɨbɨba ko Kunzi
anzɛ ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ. Miso ka Musa oɓuɓa ndɨ ɓiwenge-wenge ko ngbinga
mʉkɛɗɛ aka. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓomikya Ɓezaleli ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanda ko
bulya ɨbɨba yi nɨyɔ.
8 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɨbɨba ya ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu iko sɛ kʉwa ndɛkɛ
ɓʉnɨ?
9 Kika kanɨ ligubo lɨmakya ka mʉngɨmbɔ inisononi ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka
nɨlɔ la kuitisa ɓambanzʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi?
10 Takwanana kaɓɨkya ɓɛ ɨbɨba yi nɨyɔ a mbɨya wanʉ kɛgʉ no kingyoso na nɨyɔ
yandɛlɨ, kyɛ nɨyɔ yambɨya yi nɨmʉ okitogi ɓyɨ.
11 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kolipyogigʉ a ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ
ka nɨmɔ asyɛsyɛgɛ!
12 Tɨgʉmya ko Kunzi pisi ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.
13 Takɛgʉ iɓusu abɛ Musa nɨnɔ itikya ndɨ miso na kɨtambala kyɛ ɓomikya Ɓezaleli
ɓakinonitɔgʉ muliɓo ma ɨbɨba nɨyɔ anzɛ ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
14 Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ. A ɓɛyɔ, kadwɛ gʉtʉgʉ na lɨsyɛ li nɨlɨ, nɨyɔ
ɓomikya Ɓezaleli ɓatangʉlaga moɓiso ka Agʉmɛ Wandɛlɨ, kɨtambala yi nɨyɔ a na
ɨɓʉ asɨ itikyo aka. Kɨtambala yi nɨyɔ akwanana kakʉlɨkana ka mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ
ɓomotikononi na Kilisito.
15 Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓongbinga ɓasɨ wa ɓatangʉlaga mino moɓiso ka Musa,
yimibo kaɓʉ ikaga yitikya aka na kɨtambala yi nɨyɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kamigilyoku Mombukwono-dosu, kɨtambala yi nɨyɔ
atʉkya.
17 Mombukwono-dosu yi nɨnɔ nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu. Pa nɨyɔ Lɨmbɛngɨ ka
Mombukwono-dosu a mino, kʉlɨkanaga a wa.
18 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ takɛgʉ ɓata na kɨtambala ko miso, ɨbɨba ka Mombukwono-dosu
akanzɛ kʉgʉ kusu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka nɛlaga. Ta kʉwa ɓuikono ka likingyosi ka
Mombukwono-dosu, ɨbɨba kusu anidukulogo kambwa aka. Nɨyɔ a ligubo la Lɨmbɛngɨ
ka Mombukwono-dosu.

4

Ɨzangɨya kʉsɔ wa ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ

1 Kunzi atikwilya ndɨ kumbu, atɨpá ligubo li nɨlɨ, kinili takakwananɨgʉ ɓata kaɨga
kumbuso.
2 Tosoni ɓodikiɗi na makpʉmʉka mo suni, takɛgʉ na ɓokoli na takogomosyonogigʉ
lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ
ɓɨngbanganya, kyɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ka lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɛ ta ɓatʉ ɓongbingbili
kambwa ko Kunzi.

* **3:3 3:3** Pɔlɔ akanzɨna ko bulya mʉtʉʉ ka Musa. Wanda gɔnɨ Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26.
3:7 3:7 Wanda ko Pupo 34:29.

3 Kika nɨ Mongoni Manza nɨmɔ takaɓɨkyaga a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kotombisyo, a na
ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ asɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakaɓyɛ pisi yiɓungogo.
4 Ɨɓʉ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ Abɨlɨ nɨnɔ a kunzi wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ukundumosoni
yimibo. Upiyasa miso ɓipi kyɛ ɓakinonito ɓʉngbanganya ɓa Mongoni Manza ma
ɨbɨba ka Kilisito nɨnɔ a likingyosi ko Kunzi.
5 A ɓɛyɔ, takaɓɨkyagɨgʉ mongoni kusu ka ɓamombukwono-dosu, luki limoti nɨmɔ
ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Iɓusu yɨpɛpɛ, tiitoni kʉwa ɓosunzu kunu ko
bulya kakɨ.
6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya anzɨ ko biti.» Ɨyɨ gɔnɨ nɔ odoku ndɨ na
ɓʉngbanganya ka mambɛngɨ kusu, kyɛ atiwonisili ɨbɨba kakɨ nɨyɔ anzɛgɛ ko misa ka
Kilisito.
7 Luki limoti, iɓusu ɓi nɨɓɔ ta na ɨzangɨya yi nɨyɔ ta abɛ ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ, kyɛ
ɓambanzʉ ɓibi ɓɨnza ɓɛ ngu yɨmbanga yi nɨyɔ kotukyokugʉ ku kusu, luki limoti ko
Kunzi.
8 Tikaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓongbinga ɓasɨ, luki limoti tokibyaga wa aka wa. Ɓikaga
katiyongo, luki limoti tigwiga mambɛngɨ aka.
9 Ɓatigyogyisogo, luki limoti Kunzi katɨsagɨgʉ. Ɓatɨbʉmyagatʉ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ,
luki limoti ɓakatɨmwɔgɨgʉ.
10 Tabɨnɨkaga ɓongbinga ɓasɨ kukwakʉ ka Yeso ka nzʉyɨ kusu, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ
inisonitɔ gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu.
11 Ta na ɔɓɨlɨ, luki limoti, kukwakʉ ikaga katɨzʉza aka ko bulya ka Yeso, kyɛ ɔɓɨlɨ
kakɨ inisoni gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ.
12 Kinili, kukwakʉ akagya ligubo kʉsɔ kusu, luki limoti, ɔɓɨlɨ anagya ɨyɨ kʉsɔ kunu.
13 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Noɓinikyononi, kinili nanzɨna ndɨ.» Iɓusu ta gɔnɨ na
baya yi nɨyɔ aka yɔ, kinili takanzɨna.
14 Takaiba ambɛ Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ,
atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pa imoti na Yeso, atibisa iɓusu na iɓunu ɓuwobi na
ɨyɨ.
15 A ɓɛyɔ, takokibya masɨ mi nɨmɔ ko bulya ɓʉnza kunu kyɛ ɓʉɓʉnga ko Kunzi
oɗukoni kʉgbɛ kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓudingi, iba ɓamigisilyi Kunzi ɨbɨba yidingi ko
bulya ɨbɨba kakɨ.

Baya yɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

16 Kinili, takɛgʉ kadɨkaga. Kika gʉtʉgʉ nɨ nzʉyɨ kusu akaɨnda pʉtɨkana, ɔɓɨlɨ kusu
wa lɨmbɛngɨ ɨɨtaga wambɨya masyɛ masɨ.
17 A ɓɛyɔ, yigyogyisa nɨyɔ ta na iyu mbɨya wanʉ kɛgʉ yapʉ, na a ko ngbinga mʉkɛɗɛ
aka tokokingyoso na ɨbɨba nɨyɔ ika ndɛkɛ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yigyogyisa yi nɨyɔ, iyu
yɔ akatiɓungusilyaga ɨbɨba yi nɨyɔ.
18 Iɓusu, takɛgʉ kakɨsa nɨlɔ ɓakwanana kaɨna, luki limoti, nɨlɔ ɓakakwananɨgʉ
kaɨna. A ɓɛyɔ, nɨlɔ inisonogo, kolipyogigʉ, luki limoti, nɨlɔ kinisonogigʉ a la ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.

5

1 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kusu nɨyɔ ta na iyu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ a abɛ ngbangba. Takaiba ambɛ,
kapʉtɨkana gʉtʉgʉ, ta na ndaɓʉ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨyɔ Kunzi atiɓungusilyaga kʉgʉ
wa lɨsyɛ. Ndaɓʉ yi nɨyɔ kipikagʉ na ɓambanzʉ, luki limoti na ɨyɨ ɓɨkpɛ.
2 Mbɨya-mbɨya wanʉ, takaigomisogo, ta na mʉsasa kʉgbɛ kaimokisya kʉgʉ wa
nzʉyɨ yi nɨyɔ ta na iyu kutuko kwagɔgɔ. Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ ndaɓʉ kusu nɨyɔ
ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.
3 Takimokisyo yi, takikigʉ ndɛkɛ ɓondumbu.

4:6 **4:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:3. **4:13** **4:13** Wanda ka Mambʉ 116:10.

4 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ɓata mino ka ngbangba yi nɨyɨna aka yɨ,
takaɨgama mʉɗɔngɔnɨ abɛ ta kika na likumbogi liti. Kɛgʉ ɓɛ takapa kaasanana na
nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti, takapa kaimokisya nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ kyɛ ɔɓɨlɨ
ohumi kukwakʉ.
5 Kunzi nɔ atiɓungusyaga ndɨ ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, atɨpá mbɛyɨ ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu
ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga ndɨ.
6 Kinili, takɛgʉ mino na kʉɓangakʉ ɓongbinga ɓasɨ. Takaiba ɓɛ takika na nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ, ta ɓyɨ na Mombukwono-dosu,
7 kyɛ takakpakyana pisi ka baya nɨ kɛgʉ pisi ka nɨlɔ takaɨna.
8 A ɓɛyɔ, takɛgʉ ɓutumo na kʉɓangakʉ, ta na mʉsasa kaasanana na nzʉyɨ yi nɨyɔ,
tɨnda kaiko ɓuwobi na Mombukwono-dosu.
9 Luki limoti, gʉtʉgʉ takika na nzʉyɨ yi nɨyɨ ikanɨ takasanana na iyu, lɨkpʉmʉka la
ɨzangɨya nɨ kaɓosilo yi.
10 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ tikatʉ ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ka Kilisito, mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka inisono na mʉkalya kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ yanza ikanɨ yanyɛ ngbingo yi
nɨnɔ a ndɨ mino ka lɨtɔmbʉ.

Kaʉkanana no Kunzi pisi ka Kilisito

11 Tibagatʉ isi yɨɓanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kɛkɛlɛ ɓɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓamibitɔ gɔnɨ. Kunzi atimiba ɓɨnza, na na mʉtamanagɨ ɓɛ matimibagatʉ gɔnɨ ɓɨnza
ka mambɛngɨ kunu.
12 Takɛgʉ kaɨbɨba kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika na ɓugindo
ko bulya kusu. Kinili, makwanana kʉwa kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga na ɓugindo ka
makpʉmʉka nɨmɔ inisonogo nɨ kɛgʉ nɨmɔ ikaga ka mambɛngɨ.
13 Kika kanɨ tinisaga abɛ ɓatʉ ɓobikyatʉ, a ko bulya ko Kunzi. Luki limoti, kika
kanɨ ta ɓamʉ ngbingbili, a ko bulya kunu.
14 Takpakyanaga kusili wa sɨpananɨsɔ ka Kilisito, iɓusu ɓi nɨɓɔ tibaga ɓɨnza ambɛ
mʉtʉ ɓemoti nɔ ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Kinili, iɓusu ɓasɨ tamatɨkana na ɨɓʉ ko pisi
ya kukwakʉ kakɨ.
15 Okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ
kikonitɔgʉ ɓata ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ. Luki limoti, iki kʉwa ko bulya ka nɨnɔ okwa
ndɨ, opupo ka mbʉkʉ ko bulya kaɓʉ.
16 Kinili, katʉkya mbɨya wanʉ, takɛgʉ ɓata kamɨna mʉmbanzʉ abɛ mʉmbanzʉ wa
nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ. Kiko gʉtʉgʉ nɨ tamiba ndɨ Kilisito abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ ɓata ɓɛyɔ.
17 Mʉmbanzʉ kiko kʉsɔ ka Kilisito, a kʉwa mʉtʉ wambɨya. Lɨkpʉmʉka landɛlɨ
kɛgʉ ɓata, a kʉwa nɨlɔ lambɨya aka.
18 Masɨ mi nɨma atʉkya ko Kunzi, atɨpá kaiko na yʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito.
Atɨpá gɔnɨ ligubo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ kaiko kaʉkanana na ɨyɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi agya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓiki kaʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito nɨ
kɛgʉ ɓata kanda ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Atɨpá kʉwa ligubo kaɓɨkyaga mongoni ma
yʉkanana yi nɨyɔ.
20 Iɓusu kʉwa ɓɔ tamalyaga lɨkpʉmʉka ka Kilisito, a kʉwa abɛ Kunzi ɓɨkpɛ
nɔ akamʉmaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ
hukonononi no Kunzi.
21 Kilisito kɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ, Kunzi abinikisa ndɨ ɓʉnyɛ kusu, kyɛ pisi ka Kilisito
tɨɨtɨ kʉwa ɓatʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

1 Kinili, iɓusu nɨɓɔ takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ:
ɨzɨyɔ nɨyɔ minisana na iyu, kogonitɔgʉ payaya.

2 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ko ngbingo nɨnɔ okwononi, nʉmʉkanatʉ ndɨ.
Ka lɨsyɛ la muhukuso, nusingyatʉ ndɨ.»
Iyo, mbɨya wanʉ, a ngbingo nɨnɔ okwononi, mbɨya wanʉ a lɨsyɛ la muhukuso.
3 Takapagɨgʉ ɓɛ mʉmbanzʉ ogwi no lino kusu gʉtʉgʉ ko pisi yimoti aka, kyɛ ligubo kusu kinisonitɔgʉ payaya.
4 Luki limoti, takɨsaga kowonisilo ɓongbinga ɓasɨ ambɛ ta ɓagya-ligubo ɓa lɨngʉnʉ ko Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso kʉgbɛ, yangya, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
5 ɓatɨbʉmagatʉ ndɨ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ, ɓʉkpamya ɓambanzʉ katɨvɨkɨmyanaga, ɓatigyisisaga ndɨ ligubo lapʉ, takikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ, gʉtʉgʉ luki lɨlya aka.
6 Ɔɓɨlɨ kusu akowonisila ɓɛ ta ɓagya-ligubo ko Kunzi pisi kaika lɨmbɛngɨ ɓɨngɔ, kaika na yimibo, kaika lɨmbɛngɨ lɨnda, kaika na yɨgya yanza, kaika pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu, kaika na sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ,
7 kapá mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpʉmʉka ma lʉnga kusu kaiɓuulyogo na kabʉmana na imu nɨ kagya ɓungbingbili ko misa ko Kunzi.
8 Ɓambanzʉ ɓatibibisagatʉ yagɔgɔ ɓatɨmɨna payaya, ɓatɨtʉmbwagatʉ yagɔgɔ ɓatɨɓanga. Ɓatɨvagatʉ abɛ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, luki limoti, taɓɨkyaga iɓusu lɨngʉnʉ aka.
9 Ɓatɨgyaga abɛ ɓakatimibogigʉ, luki limoti, ɓatimibaga ɓɨnza. Ɓatɨmɨnaga abɛ takika kokwogo, luki limoti, ta mbɛyɨ ɓapʉpʉ aka. Ɓatigyogyisagatʉ, luki limoti, ɓakatɨmwɔgɨgʉ.
10 Ɓatilyisagatʉ kumbu, luki limoti, tikaga iɓusu ɓongbinga ɓasɨ ka magyagya aka. Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa yangya, luki limoti, tungomikosagatʉ ɓatʉ ɓudingi. Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatandɨ, luki limoti, ta na makpʉmʉka masɨ.
11 Iɓunu, ɓava-kukusu Ɓakolito, tamuhukwilyi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, tamʉɓɨkya makpʉmʉka masɨ.
12 Tamuwonisilo ɓi iɓunu sɨpananɨsɔ, luki limoti, iɓunu ɓɔ makatiwonisilyigʉ ɓi iɓusu sɨpananɨsɔ.
13 Mbɨya yi nɨmʉ, nakamʉnzɨnɨlya ɓɛyɔ baba ʉnzɨnɨlyaga mino ɓomikakɨ, tihukwilyoni mambɛngɨ.

Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoboilyigʉ

14 Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yʉkanana tino yɔ akwanana kaiko luga wa ɓungbingbili na ɓʉnyɛ? Luga wa ɓʉngbanganya no biti?
15 Kilisito akwananatʉ kaʉkanana na Abɨlɨ? Ikanɨ mʉtʉ nɨnɔ oɓinikyononi, akwananatʉ kaʉkanana na nɨnɔ konoɓinikyonigʉ?
16 Ɓokunzi ɓakwananatʉ kaiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi? Iɓusu ta Ndaɓʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ɓɛgɛyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Tika ndɛkɛ na ɨɓʉ,
nakpakyana ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ.
Nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ lɨvananza kamɨ.»
17 Kinili Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
«Puponi luga kaɓʉ, wosonononi na ɨɓʉ.
Makovilonitɔgʉ luki lanyɛ,
ɨmɨ, namʉtɨlyatʉ.»
18 Mombukwono-dosu nɨnɔ wo ngu-kʉgbɛ aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
«Nika ndɛkɛ Obonu,
mika kʉwa ɓomikamɨ.»

6:2 6:2 Wanda ka Isaya 49:8. **6:18 6:16-18** Wanda ka Ɓalawi 26:12; Ezekieli 37:27; Isaya 52:11; Yelemia 31:9; Ezekieli 20:34; 2 Samueli 7:14; Isaya 43:6.

7

1 Iɓunu ɓawai aaa, yɛkɨ Kunzi atipóni ndɨ ɓagʉmɛ ɓi nɨɓa, tingumosini ka masɨ
nɨmɔ akwanana kapʉta nzʉyɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ kusu. Tagya kɛkɛlɛ kaiko lɨngʉnʉ ɓotu,
na kaɓanga Kunzi.

Pɔlɔ akogwa magyagya

2 Tihukwilyoni mambɛngɨ! Takagyogyisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka,
ikanɨ kaɓungusaga ka baya, ikanɨ kagyisiso ligubo ka iɓu.
3 Nakɛgʉ kanzɨna ɓɛyɔ kamʉmakya ka mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ɓɛ:
Ta ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na iɓunu, iki kanɨ ta ɓuɓisi gʉtʉgʉ nɨ tokwini aka.
4 Nɨɓʉsalaga kʉgbɛ na iɓunu, nikaga na ɓugindo kʉgbɛ ko bulya kunu. Kʉsɔ wa
yigyogyiso kusu yasɨ, nakadɨkagɨgʉ, nikaga mutumo na magyagya ɓɨɗɛ.
5 A ɓɛyɔ, wa tosila ndɨ mino ka Makedonia, takimumbisagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki aka.
Tabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi: ɓambanzʉ ɓa ndɨ katisooniso, totuma kʉwa
ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ.
6 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ otumisaga mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ko kumbu,
atitumisa ndɨ wa Tito osiloku ndɨ mino.
7 Kɛgʉ asɨ yɨnanana kusu aka na Tito yɔ atitumisa ndɨ mambɛngɨ, luki limoti, a kyɛ
matumisatʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ lɨmbɛngɨ. Atɨtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ma ndɨ mino na mʉsasa
kɛmɨna ɓata, ɓɛyɔ ma ndɨ mino kalya kumbu na ɓɛyɔ mɨpá ndɨ mino ko bulya kamɨ.
Nɨlɔ lasɨ, ɛpá ndɨ ɓata magyagya kʉgbɛ.
8 Gʉtʉgʉ balʉwa kamɨ kamulyisa ndɨ kumbu, nakɛgʉ ɨmɨ no kumbu. A ɓɛyɔ,
nalyatʉ ndɨ kumbu wa niba ndɨ mino ɓɛ balʉwa yi nɨnɔ amulyisatʉ ndɨ mino kumbu.
9 Mbɨya yi nɨmʉ na ka magyagya, kɛgʉ ɓɛkyɛ malya ndɨ kumbu, luki limoti, kyɛ
kumbu yi nɨyɔ oyikasatʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kunu. Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ kumbu yi nɨyɔ.
Takamʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.
10 A ɓɛyɔ, kumbu yi nɨyɔ Kunzi abaɨlyaga, ayikosaga ɔɓɨlɨ, atɨka ka muhukuso.
Inguo yo kumbu yi nɨyɔ a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ kayikosogigʉ
mʉmbanzʉ, atɨkaga iyu ka kukwakʉ.
11 Kumbu kunu aɓosilatʉ ndɨ Kunzi, winoni kʉwa masɔlɔ mi nɨmɔ amʉɓʉkʉtɨlya
ndɨ: Ma kʉwa ndɨ ɓopoli-poli kaɨgyɨgyɨlya, kakʉnga mʉpɨlya, nɔkʉ kamʉdɨka ɓɨdɛ ka
lɨkpʉmʉka lanyɛ, kaika na kʉɓangakʉ, kaika na mʉsasa kɛmɨna ɓata, kaika ɓakɨpá
ku kamɨ, kaika ɓakɨtʉlya kakɨsa nɨlɔ okwononi. Mowonisila ndɨ ka ɓopisi ɓayasɨ ɓɛ
makɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ ko pisi gʉtʉgʉ yimoti aka.
12 Kika nɨ namukpikilya ndɨ, kɛgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ
nɨnɔ ɓagyɨlya ndɨ ɓʉnyɛ. Luki limoti, a ndɨ kyɛ yɨgyɨgyɨlya na kɛkɛlɛ ko bulya kusu
inisoni ɓɨngbanganya ko misa ko Kunzi.
13 Kinili, yɨgya kunu atitumisa ndɨ mambɛngɨ.
Kɛgʉ asɨ nɨyɔ aka yɔ, luki limoti, togwatʉ ndɨ gɔnɨ magyagya kʉgbɛ kamɨna Tito
ɓɨsamʉ-samʉ kaɨna ɓɛyɔ iɓunu ɓasɨ madudulisa ndɨ mino lɨmbɛngɨ.
14 Kika kanɨ nɨbɨbatʉ ndɨ mino ko bulya kunu ko misa kakɨ, makɛpágʉ ndɨ suni.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓongbinga ɓasɨ, a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨbɨba kusu inisana ndɨ mino ya lɨngʉnʉ ko misa ka Tito.
15 Sɨpananɨsɔ kakɨ kʉgʉ kunu akaidukulaga aka, nɨyɔ akatamanaga ɓɛyɔ ma
ndɨ mina ɓasɨ ɓakɨtʉlya kamʉkana, na ɓɛyɔ matɨlya ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ na
kʉɓangakʉ.
16 Nakogwa magyagya kyɛ na wakɨtambya na iɓunu ka makpʉmʉka masɨ.

8

Kausingyo ɓɛngɛnɨ na lɨmbɛngɨ lanza

1 Ɓomika-mama, takapa kamumibiso ɓɛyɔ Kunzi oɗuka ndɨ mino ɨzɨyɔ ka
Makanisa ma Makedonia.
2 Ɓakilisito ɓa ndɨ kaigyogyisa kʉgbɛ, luki limoti, ɓa ndɨ ɓutuma na magyagya aka,
ɓanapápa nɨ ɓakɛgʉ na muliɓo, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓakangya kʉgbɛ yɔ.
3 Nɨnaga ndɨ no miso ɓɛyɔ ɓapága ndɨ mino makpʉmʉka. Ɓapága ndɨ na lɨmbɛngɨ
lanza nɨmɔ ɓikaga ndɨ na imu, ɓanapá gʉtʉgʉ kakɨtaga aka.
4 Ɓɨtatanaga ndɨ na iɓusu kʉgbɛ ɓɛ ɓusingyito gɔnɨ ɨɓʉ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
5 Ɓagya ndɨ makpʉmʉka makpʉ kakɨtaga nɨmɔ ta ndɨ na mʉtamanagɨ mi. Ɓɨpá
ndɨ mbɛyɨ ɨɓʉ ɓɨkpɛ ka Mombukwono-dosu, pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɓɨpá gɔnɨ
ko bulya kusu.
6 Kinili, tɨtatanaga ndɨ na Tito ambɛ omosisito ligubo nɨlɔ apʉnga ndɨ la ɓangyɔ ko
bulya ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
7 Ma na makpʉmʉka masɨ ɓɨkɛɗɛ-kɛɗɛ: ma na baya, mʉnzɨna, yimibo, kɛkɛlɛ ka
masɨ na sɨpananɨsɔ nɨsɔ mikaga nosu kʉgʉ kusu. Kinili, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka
mi nɨma, okwononi nɛkɨ gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa sɨpasʉ.
8 Nakɛgʉ kamʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓagyaga mino kɛkɛlɛ, nakapa kotombisyo ikanɨ sɨpananɨsɔ kunu a sa lɨngʉnʉ.
9 A ɓɛyɔ, mibagatʉ ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ
wa mukumbo, ɨgya mʉtʉ wa yangya ko bulya kunu, kyɛ miki kʉwa ɓatʉ ɓa mukumbo
pisi ka yangya kakɨ.
10 Kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, mʉtamanagɨ kamɨ nɨma: o ɓi ɓɨnza komosisya
ligubo la ɓangyɔ li nɨlɔ mopungi ɓi ka syangasʉ nɨsɔ okitogi ɓi. Ka syangasʉ si nɨsɔ,
iɓunu, makɛgʉ ndʉkʉ ɓatʉ ɓa mambwa asɨ kapá aka, luki limoti, ma ndʉkʉ gɔnɨ
ɓatʉ ɓa mambwa ɓakɨtʉlya kagya yi.
11 Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, mosisyoni nɛkɨ ligubo li nɨlɔ. Wikoni ɓakɨtʉlya komosisya
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ma ndɨ mino ɓakɨtʉlya wa mapʉnga ndɨ mino, kaɓyɛnɛnɛ na
makpʉmʉka nɨmɔ ma na imu.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika na mʉsasa mʉpá luki, Kunzi abaɨlyaga kapá luki nɨlɔ
wa nolu, nɨ kɛgʉ nɨlɔ wakɛgʉ na ilu.
13 Mʉtamanagɨ kamɨ, kɛgʉ kamʉmakya ka yangya ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ
ɓagɔgɔ, luki limoti, okwononi kaiko mʉɗɔngɔnɨ.
14 Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, makika na makpʉmʉka makpʉ, makwanana gɔnɨ
kausingyo na imu ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ka yangya. Lɨsyɛ lagɔgɔ, ɓakinisono na
mukumbo, ɓakwananatʉ gɔnɨ kamusingyo nɨ mingyini ka yangya. Kʉwa wa gɔ wa,
mika kʉwa mʉɗɔngɔnɨ.
15 A ɓɛyɔ Moɓiso o mino kaɓɨkya ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ atʉpa ndɨ yakpʉ, kɛgʉ ndɨ na iyu yidingi kakɨtaga,
na nɨnɔ atʉpa ndɨ yɨkɛɗɛ, kazangagʉ ndɨ luki.»

Tito ogoni na ɓawai-dakɨ ka Kolito

16 Kunzi avɨ ɨbɨba ɓɛyɔ apá ndɨ mino Tito lɨmbɛngɨ lanza kamusingya abɛ iɓusu
gɔnɨ.
17 Tito atɨmʉkanatʉ ndɨ, na ɓata, a ndɨ wakɨtʉlya kaaga ku kunu ɓɨgala-gala.
18 Takatɨka na momosu ɓemoti nɨnɔ lino kakɨ ava ndɨ ɨbɨba ka Makanisa masɨ, ko
bulya Mongoni Manza nɨmɔ aɓɨkyaga ndɨ.
19 Na ɓata, Makanisa mɔ atwa ndɨ ɓɛ tɨsʉngyɨ na ɨɓʉ ka ligubo lanza li nɨlɨ. Tabɨnɨka
ligubo li nɨlɔ, ko bulya ɨbɨba ka Mombukwono-dosu ɓɨkpɛ, na kowonisilo mʉsasa kusu
kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ.
20 Ɓatɨpá ndɨ ɓuyi ɓakpʉ. Takɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ lino kusu apʉtɨkanɨ ko bulya ɓuyi ɓi
nɨɓɔ.

8:15 8:15 Wanda ko Pupo 16:18.

21 Takɛgʉ kakɨsa kagya na kɛkɛlɛ yasɨ nɨyɔ a yanza ko misa ko Kunzi aka, luki limoti,
ko misa ka ɓambanzʉ gɔnɨ.
22 Takatɨka momosu wagɔgɔ pa imoti na ɨɓʉ nɨnɔ tandɨlya ndɨ ɓɨndɨ, tɨna ndɨ ambɛ
a na lɨmbɛngɨ lanza. Mbɨya yi nɨmʉ, a kʉwa na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kyɛ a wakɨɓʉsala na
iɓunu.
23 Tito, a wai-damɨ, tagyaga na ɨyɨ ligubo ko bulya kunu. Ɓomomosu ɓagɔgɔ nɨɓɔ
ɓokpokyoni na ɨɓʉ, ɓa ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Makanisa utiki. Ɓagyaga ligubo ko bulya
ɨbɨba ka Kilisito.
24 Uwonisiloni sɨpananɨsɔ, iba Makanisa ibitɔ ɓɛ takɨbɨbagɨgʉ payaya ko bulya
kunu.

9

Kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ

1 Kɛgʉ na ɨzangɨya kamukpikilyo ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ musingyaga ndɨ na
imu ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
2 A ɓɛyɔ, nibagatʉ ɓɛ ma na lɨmbɛngɨ lanza, na ndɨ na ɓugindo ko bulya kunu
kambwa ka ɓatʉ ɓa Makedonia, nanaɓɨkya ɓɛ: «Katʉkya ka syangasʉ nɨsɔ aka sɔ
okitogi ɓi, Ɓakilisito ɓa iwili ya Akaya, ɓikaga ɓakɨtʉlya kosingyo.» Yɨgya kunu ya
kɛkɛlɛ, uzuzukisoni ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ.
3 Nakamʉtɨkɨlya Tito na ɓomomosu ɓagɔgɔ, iba ɓugindo ɓi nɨɓɔ tikaga na iɓu ko
bulya kunu, kinisononitɔgʉ payaya. Kinili, wikoni ɓakɨtʉlya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ
mino.
4 Nakaɓanga kyɛ takodoku na ɓatʉ ɓa Makedonia nɨ takamutokonyigʉ ɓakɨtʉlya,
nogwatʉ suni, luki limoti nɨyɔ kunu ika kʉwa yɨkɨtanaga.
5 Kinili, nini ɓi ɓɨnza kaʉtɨka ɓomomosu ɓi nɨɓa ɓɛ ɓaga nɨ ɨɓʉ kambwa,
ɓʉmʉmʉlaga ɓangyɔ nɨɓɔ mʉwanyaga ndɨ. Mubisa kʉwa wa, nɨlɔ akowonisilo ɓɛ
mapága na lɨmbɛngɨ limoti nɨ kɛgʉ pisi ko ɓou.
6 Wiboni ɓɨnza: nɨnɔ akʉnaga yɨkɛɗɛ, obuulyaga yɨkɛɗɛ gɔnɨ. Nɨnɔ akʉnaga yakpʉ,
obuulyaga yakpʉ gɔnɨ.
7 Okwononi nɛkɨ mʉtʉ wasɨ apí mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ opo mino, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ
lɨkandɨkanaga ikanɨ kapá ka mapʉpʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi apaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága na
magyagya.
8 Kunzi a na ngu kamuɗukilyo ɓʉɓʉnga dididi, kyɛ masyɛ masɨ, miki na
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ okwononi, na ɓata, mika na nɨmɔ makwanana na imu
kosingyo mogubo manzanza masɨ.
9 A ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso ɓɛ:
«Hʉpága ɓatʉ ɓa yangya nɨ kɛgʉ katatanɨlya,
ɓʉnza kakɨ ika ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
10 Kunzi nɨnɔ apága mʉkʉkʉna masɔlɔ na malɨlɨ, amʉpátʉ gɔnɨ ɨɓunu masɔlɔ nɨmɔ
ma na mʉsaso mi, oɓokiso. Kʉwa wa gɔ wa, ɓʉnza kunu aɓʉkʉta masɔlɔ makpʉ.
11 Mika kʉwa na lɨngama ko pisi yasɨ kyɛ miki ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kapápa.
Ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ kʉwa Kunzi ka ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ tiko kaʉpá kotukyoku ku
kunu.
12 A ɓɛyɔ, ligubo li nɨlɔ magyaga kaʉpá ɓangyɔ, kikogigʉ na ɨzangɨya asɨ kausingyo
nolu ɓatʉ ko Kunzi ka yangya kaɓʉ aka, luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓamigisilyogo Kunzi
ɨbɨba kaɨna ɓɛyɔ.
13 Kaɓyɛnɛnɛ na masɔlɔ ma ligubo kunu, ɓambanzʉ ɓakabibiso Kunzi kaɨna ɓɛyɔ
mo mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Ɓabibisatʉ gɔnɨ Kunzi ka lɨmbɛngɨ
lanza kunu ɓɛyɔ magbananaga mino mukumbo kunu na ɨɓʉ, sɛ kʉwa na ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ.

9:9 9:9 Wanda ka Mambʉ 112:9.

14 Ɓamʉlʉmbɨlyatʉ kowonisilo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ ɓa nosu kʉgʉ kunu ko bulya ɨzɨyɔ
yidingi nɨyɔ Kunzi amuwonisila ndɨ.
15 Tamigisilyini Kunzi ɨbɨba ko bulya apɛpɛ kakɨ nɨnɔ kɛgʉ no kingyoso!

10

Pɔlɔ akaamalya ligubo kakɨ

1 Ɓambanzʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɨmɨ Pɔlɔ, nikaga abɛ mʉtʉ wa kʉɓangakʉ kanɨ na luga
kunu, luki limoti, nakika ɓyɨ na iɓunu, nanzɨnaga na ɗɨya. Nakamʉkʉnga pisi ka
ɓutombiii na ɓʉnza ka Kilisito ambɛ,
2 kikiliki, makeɗiisonitɔgʉ wa nosila mino ku kunu. A ɓɛyɔ, nikatʉ mʉɗɨya na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓatamanaga ɓɛ tagyaga ligubo abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
3 A lɨngʉnʉ ɓɛ ta ɓambanzʉ, luki limoti, takabʉmanagɨgʉ abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
4 Makpʉmʉka ma ɓangʉ mi nɨmɔ tabʉmanaga na imu kɛgʉ nɨmɔ ɓambanzʉ
ɓotwo. Luki limoti, a nɨmɔ mo ngu ko Kunzi, akwanana kagyogyiso mumuyoniso.
Takobumoniso tamanaga yanyɛ, tobumoniso
5 gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ la kɨbɨba nɨlɔ akolutono na yimibo ko Kunzi. Takoyikasa
tamanaga ka ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓangɨ Kilisito.
6 Ngbingo yi nɨnɔ kʉɓangakʉ kunu inisono mino ɓɨngbanganya, tika kʉwa
ɓakɨtʉlya kaʉpá ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ azaɓʉ.
7 Gyoni angɛ ka makpʉmʉka! Mʉmbanzʉ kɛɓɨkya ɓɛ a ka mutili ka Kilisito,
okwononi obisi mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: kika nɨ a ka mutili ka Kilisito,
iɓusu ta kʉ gɔ kʉ!
8 Kunzi atɨpá ndɨ ɓʉngama kamupiko ka baya, kɛgʉ kamumigiso kumbuso.
Niyipaga ikubasʉ kʉgbɛ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ nakɛgʉ mino no suni.
9 Nakɛgʉ kapa ambɛ winoni abɛ nakika kamuɓongiso na ɓabalʉwa kamɨ.
10 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɓabalʉwa ka Pɔlɔ ɓa ɓapʉpʉ na ɓo ngu,
luki limoti, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kika luga kusu, kikogigʉ no ngu, mʉnzɨna kakɨ
ikaga ma payaya gɔnɨ.»
11 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɛyɔ, ibito lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: iki lɨkpʉmʉka nɨlɔ tokpiki
nɨ ta ɓyɨ ikanɨ nɨlɔ tagya ndɛkɛ nɨ ta kʉwa luga kunu, kɛgʉ na ɓudididi.
12 A ɓɛyɔ, takakwananigʉ ɓi kaipimo ikanɨ kaikingyoso abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨbɨnɨkaga
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓa ɓongingi, ɓipimogo nɨ ɨɓʉ aka, ɓanikingyoso ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
13 Iɓusu, takiyipigʉ kubatʉ kakɨtaga. Luki limoti, takɨsaga kaamalya ko piki nɨnɔ
aka nɔ Kunzi atɨpá ndɨ nɨnɔ akatɨtɨka kadwɛ ku kunu.
14 Takɛgʉ kasɨɗa mʉlɨlɨ kusu, iko ɓi ɓɛyɔ kika ndɨ nɨ takadwɛgʉ ndɨ ku kunu.
A ɓɛyɔ, ta ndɨ ɓatʉ ɓa mambwa kosila ku kunu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka
Kilisito.
15 Takibibigʉ ko bulya liguba nɨlɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagya kyɛ takaɓuulyogo piki yi
nɨnɔ aka nɔ ɓatɨpá ndɨ. Luki limoti, ta na mʉtamanagɨ ɓɛ baya kunu idukulagatʉ,
takwanana kʉwa kagya mogubo dididi luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na piki nɨnɔ ɓatɨkʉlya
ndɨ.
16 Kʉwa wa, takwanana kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓewili ɓi nɨɓayɔ ɓyɨɓyɨ-ɓyɨ
na iɓunu nɨ takɛgʉ kaɨbɨba na masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagya ndɨ ka ɓopiki
kaɓʉ.
17 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Mʉtʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ ka nɨlɔ aka lɔ Mombukwono-
dosu agya.»
18 A ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ ɨbɨbaga nɔ ɓaɓingisyogo, luki limoti, a nɨnɔ
Mombukwono-dosu abɨbaga.

10:17 10:17 Wanda ka Yelemia 9:23; 1 Ɓakolito 1:31.

11

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ

1 Nakamʉɓɨkya ambɛ ipilyonito, mʉnzɨna kamɨ kiko abɛ mʉtʉ wa ibikyasʉ! Iyo,
ipilyonitɔ!
2 Na no iɓunu na imi, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi a mino noyu kʉgʉ kunu. A ɓɛyɔ,
naɓɨkya ndɨ ambɛ mavanana ndɛkɛ na mʉlʉkʉ ɓemoti, mʉlʉkʉ yi nɨ Kilisito. Nakapa
kamumomosa kambwa kakɨ abɛ mʉsɨka nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ.
3 Mibatʉ ɓɨnza ɓɛyɔ nzʉka aɓɔ ndɨ mina Ɛva pisi ka ɓokoli. Na kʉwa na kʉɓangakʉ
ambɛ tamanaga kunu koputikononitɔgʉ ɓɛyɔ, amʉtɨka kaasanana na ɓungbingbili na
lɨngʉnʉ nɨlɔ mo mino kʉsɔ ka Kilisito.
4 A ɓɛyɔ, mɨnaga makpʉmʉka masɨ ɓɨnza aka. Mʉmbanzʉ kodoku kamʉɓɨkya
lɨkpʉmʉka ka Yeso wagɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨnɔ iɓusu tamʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ,
mabaɨlya. Mikagatʉ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kabaɨlya lɨmbɛngɨ lodi nɨ kɛgʉ nɨlɔ minisana ndɨ
nolu ikanɨ kabaɨlya mongoni manza magɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.
5 Wɨna sɛ, nakaɨna abɛ ɓatʉtʉmbwo ɓi nɨɓɔ ɓakaʉbɨba ɓɔ ɓakekitogigʉ gʉtʉgʉ iki
yi aka.
6 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnago mino ɓiti yɔ, luki limoti, kɛgʉ yɨpɛpɛ pisi ka yimibo.
Ɓongbinga ɓasɨ, tamuwonisilaga yimibo yi nɨyɔ ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi.
7 Namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka ɨzɨyɔ. Nisisa kusili kyɛ iɓunu
minisoni na ɨbɨba. Ambɛ, nagya ndɨ ɓɨnyɛ?
8 Ngbingo yi nɨnɔ nagyaga ndɨ mino ligubo luga kunu, makanisa magɔgɔ mɔ
ɛkalyaga ndɨ. Nɨyɔ ikaga kʉwa ndɨ abɛ nakika kabʉka ɓuyi kaɓʉ, nanodoku na iɓu
kamusingyo.
9 Wa nikaga ndɨ mino na yangya luga kunu, nakamudomisogigʉ ndɨ na yɨkʉkʉngya,
kyɛ ɓomomosu nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Makedonia ɓedulyoku ndɨ na masɨ nɨmɔ na
ndɨ mino wakangya. Ka masɨ, niɓuulyaga ndɨ ɓɛ nakamubinikisonitɔgʉ ɓuti kamɨ,
niko asɨ kaiɓuulyo aka.
10 Pisi ka lɨngʉnʉ ka Kilisito nɨyɔ a kʉsɔ kamɨ, nakaɓɨkya ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kakwananɨgʉ kɛpakya kaiyipo ikubasʉ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ka iwili yasɨ ya
Akaya.
11 Ko bulya ɨkɨ yɔ no mino kanzɨna ɓɛyɔ? A kyɛ nakamʉpagɨgʉ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ,
Kunzi akaiba ɓɛ namʉpagatʉ.
12 Nɨyɔ nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba ɓatʉtʉmbwa ɓi nɨɓɔ ɓakikonito no
pisi ya kɨbɨba ɓɛ ɓagyaga ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ, ɓagya-ligubo ɓa ɓokoli. Ɓɨɓɔgɔ ɓɛ ɓa
ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito.
14 Kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨmbanga, kyɛ Abɨlɨ ɓɨkpɛ ɨɓɔgɔtʉ gɔnɨ ɓɛ a malaika wa
ɓʉngbanganya.
15 Kɛgʉ nɛkɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga ɓagya-ligubo ka Abɨlɨ ɓakɨɓɔ abɛ ɓa ɓagya-
ligubo ɓongbingbili. Muliɓo kaɓʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ na yɨgya kaɓʉ.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ abɛ atʉtʉmbwa

16 Nakapa ɓata kaɓɨkya ambɛ, makeminonitɔgʉ abɛ ngingi. Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ,
kɛgʉ na lɨkpʉmʉka, kyɛ ɨmɨ, nɨbɨbɨ mbɛyɨ gɔnɨ mino.
17 Mʉnzɨna mi nɨmɔ nakanzɨna, kɛgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ Mombukwono-dosu apaga,
luki limoti, a abɛ ngingi kyɛ na kaɨbɨba.
18 Ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓɨbɨbaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ, ɨmɨ, na
mbɛyɨ gɔnɨ kaɨbɨba ɓɛyɔ.
19 Iɓunu ma ɓatʉ ɓa yimibo, mokibyagatʉ gɔnɨ kaiko pa imoti na ɓongingi!

20 A ɓɛyɔ, mokibyagatʉ ɓɛ ɓamubisi ɓusunzu, ɓiɓa mukumba kunu, ɓanalyalya ka gɔngʉ kunu, ɓamʉmina payaya na ɓamʉɓitaga.
21 Na no suni kaɓikya yi: takɛgʉ ndi iɓusu no ngu yigya ɓɛyɔ!
Luki limoti, ninɔ aka nɔ akwanana kaibiba ka likpʉmʉka limoti, imi nagya mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ. Nakanzina abɛ ngingi.
22 Ɓatʉ ɓi niɓa ɓa Ɓebelenia? Imi na gɔni Muebelenia. Ɓa Ɓezaleli? Gʉtʉgʉ imi aka na gɔni Muizaleli. Ɓa ka livananza ka Abalahamʉ? Imi na kʉ gɔ kʉ.
23 Nakanzina mbiya wanʉ abɛ mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ na mʉ: ɓa ɓagya-ligubo ka Kilisito? Imi, na mʉgya-ligubo kaki kaʉkitaga ɓyi. Nagya ndi mogubo mapʉpʉ makpʉ kaʉkitaga iɓʉ, ɓegwi nganga ɓikyɔ ka bɔlɔkɔ kaʉkitaga iɓʉ, nalya bʉma ɓisʉsʉ kaʉkitaga iɓʉ, nigilyagatʉ kaina kukwakʉ no miso.
24 Nganga kuɓukumuti, Ɓayuda ɓɛtinatʉ ndi pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ*.
25 Ɓalʉma ɓɛtinatʉ ndi pimbo nganga yisaa. Nganga yimoti, ɓa ndi ɓɛ ɓɛmwi na matamʉ. Toɗukanatʉ ndi gɔni na ingbɔlɔ nganga yisaa, nganga yimoti, nolipyagatʉ, nasyɛ ka limbɛngi lo liɓo. 26 Ka magʉndʉ kami, nabangana ndi na ɓʉkpɛki-kpɛki ɓudingi: tumo ko moɓo, ɓonzikaɓʉ, ɓava-kʉkami Ɓayuda na ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ ndi Ɓayuda. Natʉ ndi gɔni na ɓʉkpɛki-kpɛki ka ɓagʉɗʉ, ka ɓasyʉngbʉ, ko liɓo lidingi, na luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓiɓɔgɔ ndi ɓɛ ɓa Ɓakilisito.
27 Nagyaga ndi liguba lapʉ, ngbingo wagɔgɔ nakikogigʉ ndi no ngbingo wa tɔtɔ. Nganga ɓikyɔ, nimʉkanaga ndi nza, mʉsasa mo liɓo, ni luki lilya kɛgʉ. Nigyogyisaga ndi na ɓʉdi no ndumbu.
28 Nakotwogigʉ makpʉmʉka masi. Pa imoti na niyɔ, masyɛ masi, limbɛngi kami asyɛgɛ ndi kʉgʉ wa Makanisa masi.
29 Mʉmbanzʉ kika mʉpɔ, imi na mʉpɔ gɔni. Mʉmbanzʉ kiga kumbuso ka baya, nalyaga kumbu kʉgbɛ.
30 Kika ɓɛ nibibi, nibiba ko bulya ɓʉpɔ kami.
31 Kunzi ninɔ wa ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, Abaki Mombukwono-dosu Yeso akaiba ɓɛ nakɛgʉ kaɓikya ɓɔngɔ.
32 Wa na ndi mino ka Damasiki, ko ngbingo ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Aleta, ngama wa iwili kaki ubisa ndi ɓambanzʉ ko pumi ya gʉɗʉ kyɛ ɓegwi.
33 Luki limoti, ɓawai-dami ɓɛmakya ndi ka mʉmbi, ɓesisa ndi pisi ka lidilisa na muligi ɓiyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ, nahʉkaga ndi.

12

Pɔlɔ a na igyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kɛgʉ ɓinza kaibiba, luki limoti nidukulagatʉ kaibiba aka. Nakanzina mbiya wanʉ ka nilɔ Mombukwono-dosu ewonisila ndi na nilɔ emibisa ndi.
2 Namibatʉ mukilisito ɓemoti*, a kʉwa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓikwanganya† wa Kunzi aɗokisa ndi mino kadwɛ kʉgʉ wa lisyɛ kʉgbɛ. Aɗokisa ndi na nzʉyi kaki ikani limbɛngi aka? Nakibigʉ imi, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
3 Nakaiba ɓɛ Kunzi aɗokisa ndi alʉkʉ yi ninɔ kadwɛ ka Paladiso. Nakaɓikya ɓata ambɛ nakibigʉ ikani Kunzi aɗokisa ndi na nzʉyi kaki ikani limbɛngi aka. Nakibigʉ imi, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
4 Kʉ ka Paladiso, alʉkʉ yi ninɔ ʉkana ndi mʉnzina mʉmbanga-mbanga nimɔ mʉtʉ wa litɔmbʉ kikpʉndigʉ kaigilya kozukogo.

---

* **11:24 11:24** *ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ:* Moɓiso ma Ligiliki akaɓikya ɓɛ kakitaga pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya niyɔ ikpikaga ndi ka kitaɓʉ ya Yigilya 25:3. * **12:2 12:2** *mukilisito ɓemoti:* Mʉtʉ yi ni Pɔlɔ mombukwana-daki. † **12:2 12:2** *ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓikwanganya:* A ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino ka Talasi ikani ka Atiokia, kambwa wa ligʉndʉ kaki la mambwa liɓikyaga Mongoni Manza.

5 Nakwanana kaɨbɨba ko bulya ka inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ. Luki limoti, ɨmɨ, nɨbɨba
ko bulya ɓʉpɔ kamɨ aka.
6 Nakapa kaɨbɨba, nakikigʉ ɓi abɛ ngingi, kyɛ naɓɨkyo ɓi lɨngʉnʉ aka. Luki limoti,
nakɛgʉ kapa kagya ɓɛyɔ kyɛ ɓakevonitɔgʉ abɛ mʉtʉ mudingi ɓɛyɔ ɓo mino kɛmɨna
ikanɨ ɓɛyɔ ɓo mino kɛmʉkana.
7 Kakya ɓɛ nakikoni na yɨbɨnɨka ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
ɓewonisila ndɨ, ɓɛmakyatʉ ndɨ luki la mʉzʉzʉla ka nzʉyɨ. Luki li nɨlɔ a abɛ malaika
ka Abɨlɨ nɨnɔ ɓatikoku ndɨ kɛbʉma kyɛ nakikonitɔgʉ na yɨbɨnɨka.
8 Nɨtatanaga ndɨ na Mombukwono-dosu nganga yɨsaa ambɛ ɛkʉlagɨ ka yigyogyiso
yi nɨyɔ.
9 Luki limoti, esikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨzɨyɔ kamɨ yɔ okwononi na ɨwɛ. Ngu kamɨ inisaga
ɓɨngbanganya kʉsɔ wa ɓʉpɔ.» Okwononi ɓɛ nɨbɨbɨ pisi ka ɓʉpɔ iba ngu ka Kilisito
iki kʉgʉ kamɨ.
10 Kinili, nogwaga magyagya ka ɓʉpɔ, mosikoni, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, yigyogyiso na ko
kumbu nɨyɔ nalyaga ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ no mina ka ɓʉpɔ,
a ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ nikago mino no ngu.

Kʉɓangakʉ ka Pɔlɔ ko bulya ka Ɓakolito

11 Nakanzɨna kʉwa abɛ mʉtʉ wa ibikyasʉ, iɓunu ɓɔ meitisa ɓɛyɔ na mapʉpʉ.
Iɓunu ɓɔ makwanano ɓi kɛbɨba. A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nakɛgʉ mino na ɨzangɨya
yi, nakɛgʉ yɨpɛpɛ kusili ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ mʉmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa ɨzangɨya.
12 Mogubo nɨmɔ nagya ndɨ kowonisilo ɓɛ na atʉtʉmbwa, igyonosa ndɨ kʉ ku
kunu pisi ka aɗalʉ mʉnda kamɨ. Mogubo mi nɨmɔ a ndɨ mokingyosi, makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ mudikisa nɔkʉ.
13 Luki tino lɔ nakamʉgyɨlagʉ ndɨ lanza ɓɛyɔ nakagyagʉ ndɨ mino ka makanisa
magɔgɔ? A asɨ ko pisi yimoti aka nɨyɔ nakamubinikisagʉ ndɨ mino ɓuti kamɨ.
Ipilyonitɔ ka nɨlɔ!
14 Mbɨya yi nɨmʉ, na wakɨtʉlya kaɨnda ɓata kʉ kunu ka nganga ya yɨsaa.
Makabɨnɨkɨgʉ ɓuti kamɨ ɓɛgɛyɔ. Nakɛgʉ na mʉsasa ma mukumbo kunu, luki limoti,
na na mʉsasa kunu ɓamombukwono-donu. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓomiki ɓɔ ɓʉkɨsɨlyaga
ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓuyi, luki limoti, nɨlɔ a ligubo ka ɓaɓʉkʉta.
15 Ɨmɨ, nika na ɨgyagya kalʉpyaga masɨ nɨmɔ na nomu na kaɨpá ɨmɨ mombukwana-
dakɨ yi ko bulya kunu. Kika kanɨ namuponi kʉgbɛ ɓɛyɔ, mɛmʉya kʉwa ɓata ɨmɨ
mʉmʉya?
16 A ɓɛyɔ, mokwononi kabaɨlya ɓɛ nakamubinikisagʉ ndɨ ɨmɨ ɓuti kamɨ. Luki
limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓɨnaga abɛ na mʉtʉ waɓɔngɔ, abɛ ninisana ndɨ na iɓunu pisi ka
ɓokoli.
17 Ambɛ, mʉtʉ tino nɔ natɨka ndɨ kamʉɓɔ, kamʉmʉla mukumbo ko lino kamɨ?
18 Nɨtatanaga ndɨ na Tito ɓɛ ɨndɨ kʉ kunu, natɨka na momosu wagɔgɔ ɓemoti. Ambɛ,
Tito amuɓulisyatʉ ndɨ, ava ɓuyi kunu? Takɛgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ na mʉtamanagɨ
mumoti? Takaɓyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ pisi yimoti aka?
19 Ambɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ masɨmaga ɓɛ takɨsaga kaɨsasambya ɓɛkyɛ tinisoni
abɛ ɓatʉ ɓanza ko miso kunu? Kɛgʉ ɓɛyɔ! Tanzɨnaga kambwa ko Kunzi pisi ka
Yeso-Kilisito. Ɓomika-mama ɓʉpaka, tamʉɓɨkyaga masɨ mi nɨmɔ kamupiko ka baya.
20 A ɓɛyɔ, na na kʉɓangakʉ ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ nosila ɓanʉ mino ku kunu,
nakamutokonyonitɔgʉ nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ no mino kapa. Iɓunu gɔnɨ nɨ makɛmɨnɨgʉ
ɓɛyɔ mo mina kapa. Na na kʉɓangakʉ kamʉtakanya ka mosooni, imi, mambɛngɨ
mʉkandɨkanaga, yɨgbananaga, kaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka, nzɨnzɨnyana, yɨbɨnɨka
na ka ɓunzenge-nzenge.
21 Na gɔnɨ na kʉɓangakʉ amɓɛ ka lɨgʉndʉ kamɨ lagɔgɔ ku kunu, Kunzi kepónitɔgʉ
suni kambwa kunu. Nakwanana kʉwa kalya kumbu ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ

ɓakaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonosigʉ kagya makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa mbɛyɨ ɓata ka mʉsʉgʉ aka, ɓʉɗanda na kagya ɓɛyɔ ɓoboilyi mino.

13

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ma muliɓo

1 Ika kʉwa nganga kamɨ ya yɨsaa kaɨnda kʉ kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ikpikaga
ndɨ mino ɓɛ: «Okwononi kakɔ lɨkpʉmʉka lasɨ kanɨ mumukonini ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ
ɓasaa.»
2 Na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ka masyɛ nɨmɔ akɨtaga ndɨ
na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ambɛ nakɨnda ɓanʉ ɓata kamʉnda, nakikigʉ ɓanʉ no kumbu
na mʉmbanzʉ. Namʉɓɨkyatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino kʉ kunu ka nganga
ya yɨɓa, luki limoti, nigilyi ɓata kamʉɓɨkya yi kyɛ nakɛgʉ pa imoti na iɓunu.
3 A ɓɛyɔ, makapa likingyosi nɨlɔ akowonisilo ɓɛ Kilisito anzɨnaga pisi kʉ kamɨ.
Kilisito kɛgʉ mʉpɔ, luki limoti, akowonisilo ngu kakɨ luga kunu.
4 A lɨngʉnʉ, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ka ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ, mbɨya yi nɨmʉ, a na
ɔɓɨlɨ pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na ɓʉpɔ abɛ ɨyɨ gɔnɨ, luki limoti, tinisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
pisi kʉ kakɨ ko ngu ko Kunzi nɨyɔ tagya na iyu ligubo ku kunu.
5 Wiɓimyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwano-donu ɓi, kaɨna ikanɨ ma tʉ ɓakamaga
ka baya. Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ Yeso-Kilisito a kʉsɔ kunu? Kiki ɓɛyɔ, nɨyɔ
akowonisilo ɓɛ maɓugwo ka baya.
6 Luki limoti, nakaɨna abɛ iɓunu mibatʉ ɓanʉ ɓɛ iɓusu tokogwagʉ ka baya.
7 Takakʉnga Kunzi ambɛ makogyonitɔgʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka,
takɛgʉ gɔnɨ kapa kowonisilo ɓɛ iɓusu ɓɔ ta ɓakamaga ka baya. Luki limoti, takapa
ɓɛ gyoni ɓʉnza gʉtʉgʉ kika kainisana abɛ takika kogwogwo.
8 A ɓɛyɔ, takakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a di na lɨngʉnʉ. Nɨlɔ
tokwononi kagya, nɨ kodukulaga aka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
9 Togwaga magyagya ngbingo yi nɨnɔ mikago mino ɓapʉpʉ, gʉtʉgʉ iɓusu takiko
ka ɓʉpɔ. Tikaga kamʉlʉmbɨlya kyɛ ɔɓɨlɨ kunu idukulogi kaika wanza kʉgbɛ.
10 Kinili, namukpikilyi ɓɛyɔ nɨ na ɓyɨ na iɓunu kyɛ nakikonitɔgʉ ɓanʉ mʉtʉla wa
namusilyo mino, kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉngama nɨɓɔ Mombukwono-dosu ɛpá. Ɓʉngama ɓi
nɨɓɔ a ko bulya kamupika ka baya nɨ kɛgʉ kamumigiso kumbuso.
11 Ɓomika-mama, nopipili kʉwa kamʉɓɨkya ambɛ namusini, tigoloni ɓɨnza. Gyoni
kɛkɛlɛ kaɓungusyo ɔɓɨlɨ kunu, tumisononi mambɛngɨ, wikoni luki limoti, mika ka
mazɨyɔ. Kunzi wa sɨpananɨsɔ na mazɨyɔ ika ndɛkɛ pa imoti na iɓunu.
12 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
Ɓakilisito ɓasɨ ɓamumuusogito.
13 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ ko Kunzi na silyono ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu iki na iɓunu ɓasɨ.

13:1 13:1 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15; Matayɔ 18:16; 1 Timotio 5:19; Ɓebelenia 10:28.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ƀagalatia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ƒakilisito ƒa Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ƒɛyɔ nganga yɨƒa kaʉƒɨkyaga Mongoni Manza. Iki Ƀayuda ikanɨ ƒatʉ ƒi nɨƒɔ ƒakɛgʉ Ƀayuda ƒaƒɨnɨkyana ndɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ kaɨita Ƀakilisito. Pɔlɔ ʉƒɨkyaga ndɨ ƒɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya ƒɛ Kunzi ʉvɨ abɛ ƒatʉ ƒongbingbili. Kumbuso, Ƀayuda ƒemoti-ƒemoti ƒaga ndɨ kʉ ka Galatia, ƒanaƒɨkya ƒɛ ƒazɛɛ ka ƒakilisito ƒa Yelusalɛma ƒɔ ƒutiki. Ƀoyikasa ndɨ Mongoni Manza masɨ nɨmɔ Pɔlɔ aƒɨkyaga ndɨ, ƒanaƒɨkya ƒɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ, na Mongoni Manza mi nɨmɔ akaƒɨkyaga a ma ƒɔngɔ. Ƀʉtʉmbʉlyaga ƒɛyɔ ƒatʉ ƒi nɨƒɔ ƒakɛgʉ Ƀayuda ƒaƒɨnɨkyana ndɨ mino, ƒokwononi gɔnɨ kagya ƒɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aƒɨkyaga mino. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ƒamalya ndɨ mino kʉgbɛ nɨ sɨmʉʉsɔ. Ƀaƒɨkyaga ƒɛ sɨmʉʉsɔ sɔ okwononi kagya ƒɛ Kunzi ʉvɨ ƒambanzʉ kaiko ƒatʉ ƒongbingbili. Ƀagalatia ƒapʉnga kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨƒʉ kayikusiso. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ kʉgbɛ, kyɛ kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨƒyɛ Mʉtʉʉ ka Musa lɔ agyaga ƒɛ Kunzi ʉvɨ ƒambanzʉ kaiko ƒongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ gɔnɨ Ƀagalatia, kaʉƒɨkya ƒɛ Kunzi kaƒɨkyagʉ ndɨ ƒɛyɔ. Sɨmʉʉsɔ si nɨsɔ akanzɨna ko bulya yi a ƒɛ lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ okwononi kaiko ƒɨngɔ. Ʉƒɨkya ndɨ gɔnɨ ƒɛ Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ abakɨ Ƀayuda mʉtʉ wongbingbili kambwa ƒɛ ƒakʉ. Baya aka yɔ agyaga ƒɛ Kunzi ʉvɨ ƒambanzʉ kaiko ƒatʉ ƒongbingbili, iyu gɔnɨ yɔ agya ƒɛ ƒiki na ɔƒɨlɨ nɨnɔ aƒosilo Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaƒʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ a lɨngʉnʉ atʉtʉmbwa, nɨlɔ aƒɨkyaga a lɨngʉnʉ *1:1-10*
Kunzi nɔ apʉnaga Pɔlɔ kaiko atʉtʉmbwa *1:11-24*
Mongoni Manza aƒɨkyaga pɨyɛ ƒʉnɨ ka lɨngʉnʉ? *2:1-21*
Baya aka yɔ akwanana kahukuso mʉmbanzʉ *3:1–4:31*
Tikini na sɨpananɨsɔ luga kusu, tosini Lɨmbɛngɨ-Lotu kananaga ɔƒɨlɨ kusu *5:1-6*
Yuuso ya muliƒo *6:11-18*

Yuuso

1-2 Ɨmɨ Pɔlɔ, nɨnɔ atʉtʉmbwa pa imoti na ƒatʉ ƒasɨ nɨƒɔ togwi na ɨƒʉ ligubo ƒɔ tukpikilyi ƒatʉ ƒa makanisa ma Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Nakɛgʉ atʉtʉmbwa ko pisi ka ƒambanzʉ, kɛgʉ ɨƒʉ ƒɔ ƒebisa ƒɛgɛyɔ. Luki limoti, na atʉtʉmbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nɨnɔ apuposa ndɨ ka mƀʉkʉ.

3 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ƒamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

4 Kilisito ɨsʉta ndɨ mombukwana-dakɨ yi katipupiso ka ƒʉnyɛ kusu. Agya ndɨ ƒɛyɔ kyɛ atɨkʉlagɨ ka ɔƒɨlɨ wanyɛ wa lɨsyɛ li nɨlɨ, mʉɗɔngɔnɨ ƒɛyɔ Kunzi Obosu apa ndɨ mino.

5 Kunzi avɨ ɨbɨba ka ƒɛnzɛ na ƒɛnzɛ! A asɨ ƒɛyɔ aka yɔ!

Mongoni Manza a mumoti aka

6 Akɛmbanga ƒɛyɔ mo mino kasa ƒɨkwa, Kunzi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ pisi ka ɨzɨyɔ ka Kilisito na kapʉnga kaƒyɛ Mongoni Manza magɔgɔ*.

---

* **1:6 1:6** *Mongoni Manza magɔgɔ:* Kaƒyɛnɛnɛ na ƒaƒɨƒɨkya ƒa «Mongoni Manza magɔgɔ», kainisoniso na muhukuso akʉngaga ndɨ kaƒɨnɨkyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kʉgʉ wa nɨyɔ, akʉngaga ƒata ndɨ kagya mʉtʉʉ ka Ƀayuda mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaikusiso na kaika di na ƒatʉ ƒi nɨƒɔ ƒakɛgʉ Ƀayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

7 Kɛgʉ ɓɛkyɛ atʉ na Mongoni Manza magɔgɔ. Luki limoti, a na ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ
ɓakamʉɓɔɓɔ, ɓanakɨsa kogomosyono Mongoni Manza ka Kilisito.
8 Iki iɓusu ikanɨ malaika nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
di na nɨmɔ taɓɨkyaga ndɨ, ogwito ɓodulu!
9 Na ɓata kaɨgɨlya kamʉɓɨkya nɨlɔ tamʉɓɨkya ndɨ ambɛ: mʉmbanzʉ kodoku
kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza magɔ di na nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ
ogwito ɓodulu!
10 Ambɛ, nakika kanzɨna ɓɛyɔ, na sɛ kakɨsa ambɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓɛbɨbɨ? Haaa.
Nakakɨsa ambɛ Kunzi mʉkaka aka nɔ ɛbɨbɨ. Na sɛ kakɨsa kauɓosilyo ɓambanzʉ?
Haaa. Nakiko ɓi kakɨsa kauɓosilo ɓambanzʉ, nakikigʉ ɓi mʉgya-ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Pɔlɔ kaɓɨkyaga Mongoni Manza

11 Ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, Mongoni Manza nɨmɔ naɓɨkyaga
ndɨ, kotukyokugʉ ka ɓambanzʉ.
12 Kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ ekitisyaga ndɨ ikanɨ kewonisilo. Luki limoti, Yeso-Kilisito nɔ
ewonisila ndɨ ɨmɨ.
13 Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ nɨgyaga ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ka dini ka
Ɓayuda. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ nogyogyisaga ndɨ mino kanisa ko Kunzi kʉgbɛ, nanagya
kɛkɛlɛ kapanzo yi.
14 Ka dini yi nɨyɔ, nagyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaʉkɨtaga ɓadamɨ Ɓayuda kaamalya no ngu
yɨgya ka ɓotitosu.
15 Luki limoti, ka ɨzɨyɔ kakɨ, Kunzi ɛpʉnaga ndɨ kambwa ɨmɨ kaɨɓʉkʉta, ɛmakaga.
16 Emibisa ndɨ Mikakɨ kyɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza kakɨ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda. Nakɨndagʉ ndɨ kakʉnga mʉtʉʉ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
17 Nakaɗakagʉ ndɨ ka Yelusalɛma ɓɛgɛyɔ kyɛ tɨnananɨ na niɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉtʉmbwa
kambwa kamɨ. Luki limoti, naga ndɨ ɨmɨ ka mugi ma Alabia, kumbuso yi, nigoku ka
Damasɨkɨ.
18 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨsaa, naɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kyɛ tɨnananɨ na Pɛtɛlɛ,
tagya ndɨ na ɨyɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa.
19 Nakamɨnagʉ ndɨ atʉtʉmbwa wagɔ, kiki asɨ Yakɔbɔ aka nɨnɔ mamakɨ
Mombukwono-dosu.
20 Lasɨ nɨlɔ namukpikilyi wanʉ, a lɨngʉnʉ. Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya kambwa
ko Kunzi ambɛ nakɛgʉ kamʉɓɔ.
21 Kumbuso yi, naga ndɨ ka iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia.
22 Luki limoti, ɓatʉ ɓa makanisa ka Kilisito nɨmɔ ka iwili ya Yudɛa ɓakɛmibogigʉ
ndɨ.
23 Ɓʉkanaga ndɨ asɨ mongoni aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ atigyogyisaga ndɨ a kʉwa
mbɨya wanʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma baya nɨyɔ akɨsaga ndɨ kapanza.»
24 Ɓabibisaga kʉwa ndɨ Kunzi ko bulya kamɨ.

2

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ

1 Kumbusa wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya, tɨga ɓata ndɨ ka Yelusalɛma na
Balanaba. Tava kʉwa ndɨ gɔnɨ Tito.
2 Naga ndɨ kʉ, kyɛ Kunzi nɔ ɛɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ okwononi naga. Kʉ ɓɛyɔ, nʉpága
ndɨ ɓambɔkʉ ɓa kanisa mongoni ma ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nagya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kambwa na
nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ kikonitɔgʉ la payaya.
3 Gʉtʉgʉ Tito nɨnɔ takpakyanaga ndɨ na ɨyɨ kanɨ a Mugiliki, ɓakakpamyagʉ ndɨ ɓɛ
ɓakusisi,

4 wɨna sɛ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓogulya luga kusu, ɓa ndɨ kakɨsa kaiba ɓɛyɔ
tɨgyaga mino wa Yeso-Kilisito atɨkʉlaga mino. Ɓa ndɨ ɓata kapa katimigiso ka
ɓusunzu.
5 Takʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi yɨkɛɗɛ aka, kyɛ ta ndɨ koɓuulyogo ko bulya
kunu lɨngʉnʉ la Mongoni Manza.
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓambɔkʉ ɓa kanisa ɓakɛpágʉ ndɨ mʉtʉʉ mambɨya. A
ɓɛyɔ, ɓʉmbɔkʉ kaɓʉ, kɛgyagʉ ndɨ ɨmɨ luki, kyɛ Kunzi kakɔgɨgʉ ɨyɨ mʉkɔmbʉ ka
mʉmbanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ ya kunzi.
7 Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ ɓɛ Kunzi ɛpʉnaga ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Pɛtɛlɛ kaɓɨkyaga
ka Ɓayuda.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi ebisa ndɨ atʉtʉmbwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ abiso mino Pɛtɛlɛ kaiko atʉtʉmbwa ka Ɓayuda.
9 Yakɔbɔ, Pɛtɛlɛ na Yuani*, nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ madʉlʉ ma kanisa ɓibatʉ ndɨ ɨzɨyɔ nɨyɔ
Kunzi ɛpá ndɨ. Ɓatisingya kʉwa ndɨ iɓusu na Balanaba kowonisila yʉkanana. Taga
kʉwa ndɨ iɓusu kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɨɓʉ, ɓaga
ndɨ ka Ɓayuda.
10 Ɓatɨɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ tʉtamanɨtɔ ɓatʉ ɓa yangya. Napʉnga ndɨ
kagya ɓɛyɔ aka yɔ lɨmbɛngɨ limoti.

Pɔlɔ akanzɨnɨlya Pɛtɛlɛ

11 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ osila ndɨ mino ka Atiokia, nayoyisa ndɨ ko
misa ka ɓambanzʉ, kyɛ a ndɨ nɨ opungini kagya ɓɨnyɛ.
12 A ɓɛyɔ, kambwa ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Yakɔbɔ, ɓosiliku,
Pɛtɛlɛ alyalyaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Luki limoti, kumbuso
ɨɓʉ kosilo, upupa ndɨ, asa kalyalya na ɨɓʉ kyɛ a ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda.
13 Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓogulya ndɨ gɔnɨ ka yɨgya yi nɨyɔ yanyɛ yɔ, na kʉ ɓaluta ndɨ
mino Balanaba.
14 Nɨyɔ nɨna ndɨ ambɛ ɓakɛgʉ ɓata kakpakyana ka ɓungbingbili ɓo Mongoni Manza,
naɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ amɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ Muyuda wakaɓyɛ yɨgya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, wakwanana kʉwa kauyikasa lɨkɨ ka mapʉpʉ kaɓyɛ
yɨgya kunu?»

Mʉmbanzʉ wasɨ inisa na muhukuso pisi ka baya

15 Iɓusu, ta Ɓayuda, takɛgʉ ɓatʉ ɓo giyo yagɔgɔ nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ko Kunzi.
16 Tibagatʉ ambɛ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisa na ɓungbingbili kambwa ko
Kunzi pisi kagya mʉtʉʉ. Luki limoti, inisa noɓu ko bulya baya kakɨ ka Yeso-Kilisito.
Kinili, iɓusu gɔnɨ, taɓinikyononi ndɨ Yeso-Kilisito, kyɛ tinisoni ɓongbingbili pisi ka
baya kusu kakɨ nɨ kɛgʉ ko bulya yɨɓyɛ mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ
kainisana na ɓungbingbili kambwa ko Kunzi kyɛ aɓyɛgɛ mʉtʉʉ.
17 Iɓusu, takakɨsa kaiko ɓongbingbili pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Luki limoti,
iɓusu, ta gɔnɨ ɓilubi ko pisi ya ɓʉnyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
Yɨgya yi nɨyɔ akowonisila ɓɛ Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya ɓʉnyɛ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ!
18 A ɓɛyɔ, nakɨgɨlya ɓata kopika ndaɓʉ nɨyɔ napanza ndɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ
yi, akowonisila ɓɛ nakagyagɨgʉ mʉtʉʉ.
19 Wɨna sɛ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, ɨmɨ nokwoni ndɨ. Mʉtʉʉ mɔ agya ndɨ
ɓɛ kukwakʉ nɨkwɔ esilyi. Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ niki na ɔɓɨlɨ ko misa ko
Kunzi. Tokwa ndɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba.

---

* **2:9 2:9** *Yuani* wanʉ, a nɨnɔ atʉtʉmbwa.

20 Kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ na muɓisi, luki limoti, Kilisito nɔ a muɓisi kʉsɔ kamɨ. Mbɨya wanʉ, ɔɓɨlɨ kamɨ a abɛ mʉmbanzʉ, na na ɨyɨ ko bulya baya ko Mika Kunzi nɨnɔ ɛpa ndɨ, ɨsʉta ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kamɨ.
21 Nakakwananɨgʉ kagya ɨzɨyɔ ko Kunzi kyɛ kika nɨ mʉtʉʉ mɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓungbingbili, kukwakʉ ka Kilisito kɛgʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya.

3

Mʉtʉʉ ikanɨ baya

1 Eze iɓunu Ɓagalatia! Ma ɓongingi! Wanɨ nɔ amʉkʉma ndɨ? Wɨna sɛ, ɓamʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɨngbanganya mongoni ma kukwakʉ ka Yeso-Kilisito ka mʉsalaba.
2 Nakapa ambɛ isikisyoni ka lɨkpʉmʉka limoti li nɨlɨ: Lɨmbɛngɨ ko Kunzi amusilyo pisi kagya mʉtʉʉ, ikanɨ kaʉkana ikanɨ kabaɨlya Mongoni Manza?
3 Ɓungingi tino ɓɔ ma noɓu ɓɛyɔ? Mapʉnga ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mbɨya wanʉ, ma kʉwa kapa komosisyo pisi ka yɨgya ya nzʉyɨ?
4 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ nɨmɔ amusilya ndɨ, a ndɨ ma payaya aka? Kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma payaya.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amutumisago mino na Lɨmbɛngɨ kakɨ, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga luga kunu, agyaga ɓɛyɔ kyɛ magyaga mʉtʉʉ ikanɨ mabaɨlyaga Mongoni Manza?

Mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kaɨyɨta wongbingbili pisi ka mʉtʉʉ

6 Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi, kinili, Kunzi ava ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.
7 Wiboni nɛkɨ ɓɨnza ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya, ɨɓʉ ɓɔ ɓa lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Abalahamʉ.
8 Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ-Ɓayuda ɓinisana ndɛkɛ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kaɓʉ. Kinili, Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkya ndɨ Abalahamʉ kambwa ɓɛ: «Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ko bulya kakʉ.»
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakabaya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aɗukilya ndɨ mino Abalahamʉ.
10 Luki limoti, Kunzi ʉgbangatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ɓakɨgʉmya ko bulya mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ligbongoni iki kʉgʉ ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kaɓyɛgɨgʉ ɓongbinga ɓasɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ.»
11 A ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kinisonogigʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mʉtʉʉ, kyɛ ikpikaga ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»
12 Wɨna sɛ, mʉtʉʉ na baya a makpʉmʉka maɓa dididi. Luki limoti, Moɓiso aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpika ndɨ mino kʉsɔ yi.»
13 Kilisito atɨkʉlaga ndɨ ka ligbongoni la mʉtʉʉ, ɨvɨlya kʉwa ndɨ nɨ ɨyɨ ligbongoni ko bulya kusu. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Ligbongoni aɓyɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɓabongilogi ka mʉsalaba.»
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ, akɨtagɨtɔ gɔnɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.

Agʉmɛ a wandɛlɨ kakɨtaga mʉtʉʉ

15 Ɓamamakɨ, tovini mbɛyɨ likingyosi ko bulya yɨgya kusu. Nɨyɔ mʉmbanzʉ asaga agʉmɛ walɨngʉnʉ, mʉtʉ wagɔ kakwananɨgʉ kayikoso ikanɨ kamatɨla luki kʉgʉ yi.

3:13 3:13 Wanda ka Yɨgɨlya 21:23.

16 A mʉɗɔngɔnɨ na ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza kakɨ.
Moɓiso kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ «ka ɓɛvananza kakɨ», kyɛ kɛgʉ ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ. Luki
limoti, akaɓɨkya ɓɛ «ka lɨvananza kakʉ». Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ mʉtʉ ɓemoti aka.
Mʉtʉ yi nɨnɔ nɨ Kilisito.
17 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: Kunzi apóni ndɨ agʉmɛ walɨngʉnʉ. Mʉtʉʉ nɨmɔ opupa ndɨ
imu kumbusa wa ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa koɓunigʉ ikanɨ
koyikosigʉ agʉmɛ ko Kunzi.
18 Luki limoti, kika kanɨ lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mʉtʉʉ, kakwananɨgʉ ɓata
ɓɛ oduku pisi ka agʉmɛ. Wɨna sɛ, Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ ɨzɨyɔ pisi ka agʉmɛ.
19 Ligubo la mʉtʉʉ kʉwa nɨ ɨkɨ? Ɓamatɨla ndɨ ko bulya yiwonisila ɓɛ ɓomikya
ɓambanzʉ ɓoɓunatʉ ndɨ mʉtʉʉ. Ibisa ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ miki nɨnɔ Kunzi
awanyaga ndɨ Abalahamʉ ɨɓʉkʉta ndɛkɛ mino. Kunzi ʉpá ndɨ Ɓamalaika mʉtʉʉ
kakɨ pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ anzɨnɨlyaga ndɨ na ɓambanzʉ ko lino ko Kunzi, mʉtʉ
yi ndɨ nɨ Musa.
20 Wɨna sɛ, takɛgʉ no nzoyi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ o mina
ɓemoti aka, Kunzi, ɨyɨ, mʉkaka aka.

Isi ya Mʉtʉʉ

21 Nɨyɔ a nɛkɨ kowonisila ɓɛ Mʉtʉʉ a makɨgbanana na ɓagʉmɛ ko Kunzi? Pɔ,
gʉtʉgʉ iki yi aka! Kika nɨ Kunzi opóni ndɨ Mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana kaʉpá ɓambanzʉ
ɔɓɨlɨ nɨnɔ walɨngʉnʉ, ɓambanzʉ ɓakwanana nɛkɨ ɓi kaiko ɓongbingbili ko misa ko
Kunzi pisi ka Mʉtʉʉ.
22 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ ɔɓɨlɨ wasɨ amʉɗɨta na ɓʉnyɛ ɓɨnvɨ, kyɛ
Kunzi ʉpí ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana pisi ka baya kaɓʉ ka Yeso-Kilisito apɛpɛ nɨnɔ
ʉwanyaga ndɨ.
23 Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mʉtʉʉ a ndɨ nɨ atikondogini ɓɨkpɛkɨ-
kpɛkɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, kaɓʉndɨla ɓɛ baya yi nɨnɔ inisoni.
24 Mʉtʉʉ a kʉwa ndɨ muɓuɓulyo kusu kadwɛ kʉ kwa kʉ Kilisito odoku ndɨ mino,
kyɛ tinisoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya.
25 Mbɨya wanʉ, ɓɛyɔ ngbingo wa baya odunuku mino yɔ, takɛgʉ ɓata kusili ka
muɓuɓulyo yi nɨnɔ.
26 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito.
27 Iyo, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mogwa ndɨ iɓatiso kʉsɔ ka Yeso-Kilisito, ma kʉwa abɛ
makimokisya Kilisito.
28 Kɛgʉ nɛkɨ ɓata na ɓudididi luga ka Ɓayuda na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, luga
ka ɓosunzu na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, luga ka ɓalʉkʉ na ɓoko. A ɓɛyɔ, iɓunu
ɓasɨ ma luki limoti ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
29 Kika nɨ ma ɓatʉ ka Kilisito, ma nɛkɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ, na minisanatʉ
ndɛkɛ na agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi awanyaga ndɨ mino.

4

Ɓakilisito ɓakɛgʉ ɓata ɓosunzu, luki limoti, ɓomiko Kunzi

1 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: a ɓɨnza miki kalya lisimo ka abakɨ. Luki limoti, ngbingo yi
nɨnɔ a mbɛyɨ mino mʉkɛɗɛ aka, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ musunzu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a nɨ ɨyɨ
mino mombukwana lɨngama lasɨ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ika mbɛyɨ kusili ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakakwiso, kadwɛ wa lɨsyɛ li
nɨlɔ abakɨ atwa ndɨ ɨtʉlyana mino.
3 Iɓusu gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ndɨ mino abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, ta ndɨ
ɓosunzu ɓa makpʉmʉka gbalɨ nɨmɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ.
4 Luki limoti, nɨyɔ ngbingo ɨtʉlyana ndɨ, Kunzi atikoku Mikakɨ. Muko aɓʉkʉta ndɨ,
apʉnga ndɨ kakpakyana kusili wa mʉtʉʉ ka Ɓayuda.

5 Kunzi atikoku ndɨ kaʉkʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kusili wa mʉtʉʉ na katiitiso
ɓomikakɨ.
6 Ko bulyo yi nɨyɔ mo mino ɓomikakɨ, Kunzi otikoku ndɨ Lɨmbɛngɨ ko Mikakɨ.
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ka mambɛngɨ kusu nɨlɔ apamɨkanaga ɓɛ: «Aba! Baba!»
7 Kinili, wakɛgʉ ɓata musunzu, luki limoti miki wa ndaɓʉ. Yɛkɨ wa miki, walyatʉ
ndɛkɛ lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikakɨ.

Pɔlɔ akalya kumbu ko bulya ka Ɓagalatia

8 Ka ɓʉndɛlɨ, makamibogigʉ ndɨ Kunzi na ma ndɨ ɓosunzu ka ɓokunzi ɓa payaya.
9 Luki limoti, mbɨya wanʉ mamibatʉ Kunzi, ikanɨ Kunzi nɔ amumibo. Ogwogi ɓata
ɓʉ kaɨgɨlya makpʉmʉka magbalɨ mi nɨmɔ kɛgʉ no ngu na ɨzangɨya? Makapa ɓata
kaimigiso ka ɓusunzu?
10 Mɨpága kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kunu kʉgʉ wa masyɛ, ɓatɨmba, ɓongbingo na ɓyanga.
11 Na na kʉɓangakʉ kyɛ akɛgyɨlya abɛ nokwi ɓi ngbufu-ngbufu payaya ko bulya
kunu.
12 Ɓamamakɨ, kikiliki, wikoni abɛ ɨmɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɨɨta mino abɛ iɓunu.
Makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.
13 Makaiba ɓɨnza ɓɛ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka nganga ya mambwa kyɛ
na ndɨ no koloɓu.
14 Makwananatʉ ndɨ kɛɓakyɨlya ɓotikito ikanɨ ketindikogo ko bulya koloɓu kamɨ.
Luki limoti, mɛtɨlya ndɨ abɛ malaika ko Kunzi, abɛ Yeso-Kilisito mombukwana-dakɨ
yi.
15 Ma ndɨ ka magyagya. Ogwi kʉwa ɓata ɓʉ mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ, nakwananatʉ
ɓi kaiko dɛmʉ kunu: kiko ɓi kanɨ mʉmbanzʉ ɨnyɔgɔ liso apá mʉtʉ wagɔgɔ,
makwananatʉ ndɨ kɛgyɨlya yi ɓɛyɔ!
16 Niitini kʉwa mumuyoniso kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nakamʉɓɨkyaga makpʉmʉka
ma lɨngʉnʉ?
17 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɨpá na iɓunu ɓɔ, tamanaga kaɓʉ kɛgʉ yanza. Ɓakapa
kamugbonosono na ɨmɨ, kyɛ miki ɓakɨgʉmya kʉ kaɓʉ.
18 A ɓɨnza kaɨpá na mʉmbanzʉ ka makpʉmʉka manzanza ɓongbinga ɓasɨ, kɛgʉ
asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ no mina luga kunu.
19 Ɓomikamɨ, na ɓata na mʉzʉzʉla ko bulya kunu abɛ nɨmɔ muko ikaga na imu
kambwa wa lɨɓukuti. Mʉzʉzʉla mi nɨmɔ ika ndɛkɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ yɨgya ka Kilisito
amumingyano mino.
20 No ɓi kapa ambɛ niki luga kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nibi ambɛ nakwanana
kamʉnzɨnɨlya lɨkɨ. Mʉ egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali ɨɓʉ na Sala

21 Iɓikyoni, iɓunu nɨɓɔ mapaga kaiko kusili wa mʉtʉʉ, makibogigʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ
aɓɨkyaga mino?
22 A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ Abalahamʉ ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa: ɓemoti na Agali
nɨnɔ a ndɨ musunzu, wagɔgɔ na Sala, nɨnɔ a ndɨ muko wa ndaɓʉ.
23 Mika musunzu ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino. Luki
limoti, nɨnɔ ka muko wa ndaɓʉ ɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi apá
ndɨ.
24 Bɨbʉ yi nɨyɨ a abɛ likingyosi. Ɓoko ɓaɓa ɓi nɨɓa ɓa likingyosi la ɓagʉmɛ ɓaɓa.
Agʉmɛ wa mambwa nɨ Agali nɨnɔ ɓomikakɨ ɓɨɓʉkʉtaga ka ɓusunzu. A likingyosi la
agʉmɛ nɨnɔ igyonosa ndɨ ka ngʉpa ya Sinai.
25 Agali a likingyosi la ngʉpa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ
Yelusalɛma * wa lɨsyɛ li nɨlɨ, kyɛ a ka ɓusunzu pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.

4:22 4:22 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 16:15; 21:2. * **4:25 4:25** *Yelusalɛma:* A likingyosi la dini ka Ɓayuda.

26 Luki limoti, Yelusalɛma wa kʉgʉ kɛgʉ ka ɓusunzu, ɨyɨ nɨ omosu.
27 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Gwanɔ magyagya, ɨwɛ ndʉya, ɨwɛ nɨnɔ wakaɓʉkʉtagʉ!
Pamɨkanaganɔ na magyagya, ɨwɛ nɨnɔ wakɨmʉkanagʉ mʉzʉzʉla ma liɓukuti!
A ɓɛyɔ, muko nɨnɔ ɓasikisogo ʉɓʉkʉta ndɛkɛ ɓomiki
ɓakpʉ kakɨtaga nɨnɔ ikaga ko vononi.»
28 Ɓamamakɨ, iɓunu, miɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, mʉɗɔngɔnɨ abɛ Isaka.
29 Ka ɓʉndɛlɨ, miki nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino, agyogyisaga ndɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ yasɨ a ɓata kaigyonoso aka ka masyɛ mi nɨma.
30 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓʉ? Akaɓɨkya ɓɛ: «Mukpumyo muko nɨnɔ musunzu yi no mikakɨ, kyɛ mika musunzu kakwananɨgʉ kalya lisimo pa imoti no mika muko wa ndaɓʉ.»
31 Kinili ɓamamakɨ, takɛgʉ ɓomika musunzu, luki limoti, ta ɓomika muko wa ndaɓʉ.

5

Mukilisito okulikonogoni

1 Kilisito atɨkʉlaga ndɨ lɨngʉnʉ, kyɛ takikonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu. Wikoni kʉwa wa aka wa, makimokyonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
2 Hukononi, ɨmɨ Pɔlɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ: makikusiso, Kilisito kikigʉ ɓata na ɨzangɨya kʉ kunu.
3 Na ɓata kaigɨlya kaɓɨkya ambɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apa kaikusiso, okwononi agyɨ mʉtʉʉ ka Musa masɨ.
4 Iɓunu nɨɓɔ makɨsaga kaiko ɓongbingbili pisi ka mʉtʉʉ, ma ɓakɨgbananaga na Kilisito. Ɨzɨyɔ ko Kunzi amuzongoni.
5 Luki limoti, iɓusu ɓi nɨɓɔ tabaya, taɓakɨgʉmya ko Kunzi nɨnɔ atidukusoku ndɛkɛ ɓongbingbili. Takaɓʉnda nɨlɔ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ akagya ligubo pisi ka baya kusu.
6 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamatɨkana na Yeso-Kilisito, kikusiso ikanɨ kikusisigʉ a mʉɗɔngɔnɨ. Luki li nɨlɔ okitogi nɨ baya nɨyɔ akainisoniso pisi ka sɨpananɨsɔ.
7 Ma ndɨ na yɨgya yanza kambwa! Wanɨ ɓata nɔ amʉkpɨngba ndɨ kaɓyɛ makpʉmʉka ma lɨngʉnʉ?
8 Ɓulyisyo yi nɨyɔ kɛgʉ kotukyoku ko Kunzi nɨnɔ amʉmakaga.
9 Ɓɛyɔ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: «Sɨbʉkʉsɔ sɨkɛɗɛ nɨsɔ ofulisogo mukati, adukusogoku fufu wasɨ ɓɨdayɨ-dayɨ.»
10 Ɨmɨ, na wakɨgʉmya kunu, kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. Nakaiba ambɛ makikigʉ na tamanaga di na ɨmɨ. Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akamʉɓɔɓɔ, iki wanɨ ikanɨ wanɨ, igyogyisatʉ ndɛkɛ.
11 Ɓamamakɨ, ɨmɨ nakika kaɓɨkyaga ɓɛ okwononi kaikusiso, ɓa ɓata kegyogyiso ko bulya ɨkɨ? Nakiko ɓi kaɓɨkya ɓɛyɔ iba takɛgʉ ɓakɨgbanana. Luki limoti taɓakɨgbanana kyɛ nakaɓɨkyaga bulyo kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamʉpʉta ɓamʉ na lɨkpʉmʉka la kikusiso, okwononi ɓidukyi ɓakambwa kaɓʉ ɓigbogbogbo.

Lɨmbɛngɨ-Lotu na mʉsasa ma nzʉyɨ

13 Ɓamamakɨ, Kunzi amʉmakaga ndɨ kyɛ makʉlɨkanagɨ. Luki limoti, kʉlɨkanaga yi nɨyɔ, kikonitɔgʉ pisi komosisyo mʉsasa kunu masɨ ma nzʉyɨ. Tungbulonogoni ka sɨpananɨsɔ.

4:27 4:27 Wanda ka Isaya 54:1. **4:30 4:30** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:10.

14 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa masɨ a ka nɨma: «Mʉpa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpaga
mino ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.»
15 Luki limoti, makiko kakʉkana na kalyanana luga kunu abɛ ɓanyama ɓotutu,
wiminyonito ambɛ makomwonononitɔgʉ.
16 Kinili, nakamʉɓɨkya ɓɛ: wosoni Lɨmbɛngɨ-Lotu kokpokyoniso ɔɓɨlɨ kunu, kʉwa
wa gɔ wa, makikigʉ ɓata kaɓyɛ mʉsasa kunu ma nzʉyɨ.
17 A ɓɛyɔ, mʉsasa ma nzʉyɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉsasa ma
Lɨmbɛngɨ abʉmanaga na nɨmɔ ma nzʉyɨ. Masɔlɔ ma bʉmana kaɓʉ ikaga kʉwa ɓɛ
takagyɨgʉ ɓata nɨlɔ takapa kagya.
18 Luki limoti, kika nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamukpokyoniso, makɛgʉ ɓata ɓosunzu ɓa
mʉtʉʉ.
19 Tibaga ɓɨnza ambɛ mʉsasa ma nzʉyɨ atɨtɨkaga ka makpʉmʉka nɨma: ɓɨlya,
tamanaga yanyɛ, ɓʉɗanda,
20 kaubibiso ɓokunzi gbalɨ, lʉga, mʉyana, saana, imi, kaiko na lɨmbɛngɨ likuɗu,
kakɨsa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgbananaga,
21 kaiko na lɨmbɛngɨ ɓikpo, lɨbʉma, lɨgbʉgbʉ na makpʉmʉka magɔgɔ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ nɨma. Nakaɨgɨlya kamʉɓɨkya ɓɛyɔ namʉɓɨkya ndɨ mino kambwa: nɨɓɔ ɓakagya
makpʉmʉka mi nɨmɔ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.
22 Luki limoti, masɔlɔ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨma: sɨpananɨsɔ, magyagya, mazɨyɔ, kaiko
na lɨmbɛngɨ lɨnda, ɓʉnza, yɨgya yanza, baya,
23 kaiko ɓitombiii na kaiɓuulyo ɓɨnza. Kɛgʉ na mʉtʉʉ gʉtʉgʉ mumoti aka nɨmɔ
apakyaga makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma.
24 Ɓatʉ ka Yeso-Kilisito ɓobongilogoni ndɨ yɨgya ya nzʉyɨ ka mʉsalaba, pa imoti na
ɓʉnyɛ nɨɓɔ ʉkandaga ndɨ na mʉsasa manyɛ.
25 Lɨmbɛngɨ atɨpóni ɔɓɨlɨ, tosini Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ gɔnɨ lɔ katikpokyoniso.
26 Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, tosini dwanana ikanɨ kaiko na imi luga kusu.

6

Kosingyono ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ

1 Ɓomika-mama, kika nɨ ɓatokonyini mʉmbanzʉ nɨ anagya ɓʉnyɛ, iɓunu ɓi nɨɓɔ
makakpakyana ko ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka ɓutombiii.
Wiminyonito sɛ, kyɛ makogwonitɔgʉ gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ.
2 Singyononi ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, na ɓɛyɔ, motulyasa kʉwa mʉtʉʉ ka
Kilisito.
3 Kika nɨ mʉmbanzʉ akaɨmɨna ɓɛ a mʉtʉ wa ɨzangɨya, luki limoti nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ,
akaɨɓɔ ɨyɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
4 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka aɓɨmyɨ yɨgya kakɨ ɓɨkpɛ. Kɨna ɓɛ okwononi kaɨbɨba,
ogwi magyagya ka lɨmbɛngɨ kakɨ aka. Luki limoti, kikonitɔgʉ na tamanaga ɓɛ ukitogi
ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
5 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka amalya ndɛkɛ nɨ ɨyɨ yɨgya kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓawonisilogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo
kakɨ na muwonisilo kakɨ.
7 Ɓakamuɓonitɔgʉ: ɓakatɨbagɨgʉ Kunzi. Masɨ nɨmɔ mʉmbanzʉ akʉnaga, imu gɔnɨ
aka mɔ obuulyogo.
8 Mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ oɓosilaga mʉsasa ma nzʉyɨ kakɨ, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ
ma mʉsasa mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ. Masɔlɔ mi nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ
aɓosilogo Lɨmbɛngɨ-Lotu, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ nɨmɔ opupogo ka Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ.
Masɔlɔ mi nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

5:14 5:14 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

9 Takuponitɔgʉ kagya ɓʉnza. Takodikogi, tobuulyatʉ ndɛkɛ masɔlɔ mi ko ngbingo nɨnɔ akodoku.
10 Kinili, ɓɛyɔ ta mbɛyɨ mino no ngbingo ɓɛnɛ, tugyilyini ɓatʉ ɓasɨ ɓʉnza, kʉgbɛ yi, ɓomomosu ka baya.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

11 Winoni ɓɛyɔ no mino kamukpikilyo moɓiso makpʉkpʉ mi nɨma na maɓɔkʉ kamɨ.
12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkpamyaga kaikusiso ka mapʉpʉ, ɓakɨsaga kaiwoniso ɓɛ kyɛ ɓambanzʉ ɓʉbɨbɨ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓakugyogyisonitɔgʉ ɓɛ ɓakaɓɨkyaga mongoni ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusisogo, ɓakagyagɨgʉ ɨɓʉ mʉtʉʉ. Ɓakɨsaga kamukusiso kyɛ ɓiki kaɨbɨba na ɓepukulu ɓaya ɨmʉʉsɔ kunu.
14 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ inguo ya ɨbɨba yi nɨyɔ, kiki asɨ nɨyɔ aka yɔ ya mʉsalaba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ, pisi ka mʉsalaba mi nɨmɔ, ɔɓɨlɨ a kʉwa abɛ okwoni ku kamɨ, na ɨmɨ gɔnɨ, na kʉwa abɛ nokwoni ndɨ ka ɔɓɨlɨ.
15 Kinili, takikusiso ikanɨ takikusisi, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɨzangɨya nɨ kaiko na ɔɓɨlɨ wambɨya.
16 Mazɨyɔ na ɓʉnza iki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ pisi yi nɨyɔ, ika gɔnɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
17 Katʉkya mbɨya wanʉ, mʉmbanzʉ kegbomisonitɔgʉ ɓata mʉ, kyɛ na na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisila ɓɛ na mʉtʉ ka Yeso*.
18 Ɓamamakɨ, ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu ɓasɨ. Iyo a ɓɛyɔ!

* **6:17 6:17** Pɔlɔ a ndɨ na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisilo ɓɛ ɓagyogyisa ndɨ ɓɛyɔ ɓagya ndɨ mino Yeso.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓaɛfɛsɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Ɛfɛsɔ balʉwa yi nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Gʉɗʉ wa Ɛfɛsɔ a ndɨ wanza kʉgbɛ luga ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ ɓa Lʉma nɨɓɔ ɓa ka Azia. Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula. Ɓapikilya ndɨ kunzi kaɓʉ nɨnɔ ɓamakaga na Ligiliki ɓɛ Alitemisi ndaɓʉ yanza. Ɓatʉ ɓa Lʉma ɓamakaga ɨɓʉ kunzi yi nɨnɔ ɓɛ Diana. Alitemisi yi nɨnɔ a sanamʉ muko yi. Ɓɨndaga ndɨ kabibiso ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Ɓatʉ ɓasɨ kʉ ɓɛyɔ ɓaɓɨnɨkyana sanamʉ yi nɨyɔ kiki asɨ Ɓayuda aka ɨɓʉ na Ɓakilisito.

Nɨyɔ Pɔlɔ igoku ndɨ ka Ɛfɛsɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, ʉpá ndɨ Ɓayuda ɓa kʉ mʉtʉʉ ka lɨsyɛ la mungu kaɓʉ. Kumbuso yi, igoku ndɨ kyɛ kakwananɨgʉ ndɨ kolipya kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨndatʉ ɓata kaʉnda. Nɨyɔ aga ɓata ka nganga ya yɨsaa, agya ɓyanga ɓɨsaa nɨ anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ka balʉwa yi nɨmʉ: Kunzi atimibisisa ndɨ nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma, nɨlɔ omosa ndɨ ka ɨzɨyɔ kakɨ. Akaɨɓɨkya ɓɛ ɓamʉmʉla ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ma lɨtɔmbʉ kyɛ Yeso-Kilisito iki ngama kʉgʉ yi. Omotiloku ɓɛ Ɓakilisito ɓokwononi kaʉkanana, na kaiko abɛ ɓomika-muko, kɛgʉ ɓɨnza kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda, ikanɨ nɨnɔ kʉ kɛgʉ yi. Mumuyoniso kaɓʉ a mʉkaka aka, ɨyɨ nɨ Abɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓakilisito ɓokwononi kalʉmba pa imoti kyɛ Abɨlɨ kundungulyogonitɔgʉ.

Pɔlɔ atʉmbʉlagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ mʉlʉkʉ okwononi mino kaiko na mukakɨ, ɓɛyɔ ɓomiki ɓokwononi mino kaiko na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓosunzu ɓokwononi mino kaiko na ɓamombukwana-daɓʉ. Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Kilisito atiɗukulya ndɨ ɓʉɓʉnga na Lɨmbɛngɨ-Lotu *1:3–3:21*
Tikini na ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito *4:1–6:20*
Yuuso ya muliɓo *6:21-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakɨ, kaika atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito.
Nakamukpikilyo iɓunu ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ mabaɨlya Yeso-Kilisito kʉ ka Ɛfɛsɔ*.
2 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɓʉɓʉnga, ɓamʉpá mazɨyɔ.

Kunzi atiɗukilyaga ɓʉɓʉnga pisi ka Kilisito

3 Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avɨ ɨbɨba! Atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga pisi ka matɨkana na Kilisito, atɨpá ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
4 Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndɨ kaika ɓatʉ kakɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ tiki ɓotu nɨ takɛgʉ na ɨɗa kambwa kakɨ. Ko bulya sɨpananɨsɔ kakɨ,
5 osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ tika ndɛkɛ ɓomikakɨ pisi ka Yeso-Kilisito. Abaɨlya ndɨ ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ.
6 Tabibisini nɛkɨ Kunzi ka ɨzɨyɔ kakɨ nɨyɔ atɨpá ndɨ pisi ko Mikakɨ mʉpaka.

---

* **1:1 1:1** Moɓiso mandɛlɨ magɔgɔ kɛgʉ no lino la *Ɛfɛsɔ.* Ka masyɛ mi nɨmɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Ɛfɛsɔ, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

7 Pisi ka ɓangʉ ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndɨ, atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu. Kʉwa wa gɔ wa, atiwonisiloni ndɨ ɓudingi ɓa ɨzɨyɔ kakɨ,
8 atitumiso noyu, atɨpá yimibo yasɨ na akili wasɨ.
9 Atimibisa ndɨ dikiɗi kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya yanza kakɨ, nɨlɔ osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ otulyasa ndɛkɛ pisi ka Kilisito.
10 Tamanaga yi nɨyɔ, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ abisa ndɨ: kamʉmʉla masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na kusili wa mɔnɨ kaiko kusili wa ɓʉngama ka Kilisito aka yɨkaka.
11 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Kilisito, tinisononi na nɨlɔ atɨwanyaga ndɨ. A ɓɛyɔ, Kunzi atipunogoni ndɨ kambwa aka, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga kakɨ. Otulyosaga makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ osisilyogo mino na ɓɛyɔ apaga mino.
12 Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi, iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓa mambwa kobiso tamanaga kusu kʉsɔ ka Kilisito!
13 Iɓunu gɔnɨ, maɓinikyononi ndɨ Kilisito ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɨ mino mongoni ma lɨngʉnʉ, Mongoni Manza nɨmɔ amudulyoku ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Kunzi amubisa ndɨ na ɨɗa kowonisila ɓɛ ma kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨɗa yi nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ awanyaga ndɨ.
14 Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ nɨ mʉkalya ma mambwa ma lisimo nɨlɔ Kunzi ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ. Tinisana ndɛkɛ na mʉkalya mɨ nɨmɔ ngbingo yi nɨnɔ kʉlɨkanaga kusu ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi.

Pɔlɔ akaʉlʉmbɨlya ɓakilisito

15 Nukononi ɓɛyɔ maɓɨnɨkyana mino Mombukwono-dosu Yeso na ɓɛyɔ mʉpaga mino ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
16 Kinili, nabibisogo Kunzi masyɛ masɨ ko bulya kunu. Nakamʉɓʉsalagɨgʉ ka malʉmba kamɨ.
17 Nakʉngaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa ɨbɨba, kamʉpá Lɨmbɛngɨ kakɨ iba wikoni na yimibo na ɓʉngbanganya, na kʉ kwa kʉ mamibo mino ɓɨnza.
18 Nakʉngaga ambɛ amuhukwi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, kyɛ mibi mʉtamanagɨ tino mɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ mino. Miba gɔnɨ ɨbɨba yidingi na lɨngama kakɨ lasɨ nɨlɔ ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ,
19 miba ngu yidingi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo iɓusu ɓi nɨɓɔ takaɓɨnɨkyana. Owonisila ndɨ ngu kakɨ yasɨ,
20 ngbingo yi nɨnɔ apupisa ndɨ mino Kilisito luga ka ɓamanda, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ kʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓangama ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓudingi-dingi ɓasɨ ikanɨ ka ɓotutungyo ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓo ngu ikanɨ ɓamalaika ɓasɨ. A ngama kʉgʉ wa masɨ nɨmɔ ɓakwanana katwa ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna ikanɨ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ akodoku.
22 Kunzi obisoni ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ ka Kilisito, abisa ndɨ Kilisito kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ, abiso ɓɛ iki mʉ ma kanisa.
23 Kanisa nɨ nzʉyɨ ka Kilisito. Kilisito a wakiko kʉsɔ yi na Kunzi a mutumo kʉsɔ ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ma ndɨ ɓukwo ko bulya yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ kunu.
2 Mɨpága ndɨ ka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, managya mʉtʉʉ ka ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nɨnɔ a lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ akagya ligubo kʉsɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi.

3 Ka ɓundɛli, iɓusu ɓasi ta ndi gɔni abɛ iɓu. Ɔɓili kusu aɓyɛnɛnɛgɛ ndi na musasa
ma nzuyi, anagya sipananisɔ si na nisɔ sa mambɛngi kusu. Kinili, ko bulya yigya kusu
yanyɛ niyɔ tiɓukuta noyu, takakwananigu ndi kanyika ngbuta ko Kunzi muɗɔngɔni
abɛ ɓatu ɓagɔ.
4 Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sipananisɔ sidingi nisɔ
atiwonisila ndi,
5 iɓusu niɓɔ ta ndi ɓukwo ko bulya ɓunyɛ kusu, atipá ɓata ɔɓili pa imoti na Kilisito.
A pisi ka iziyɔ ko Kunzi yɔ minisana ndi mino na muhukuso.
6 Kusɔ wa matikana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndi pa imoti na iɓu ka
mbuku, atilikiso na iɓu ka ɔɓili yi ninɔ kugu wa lisyɛ.
7 Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ atiwonisili ka ɓyanga niɓɔ akodoku iziyɔ kaki yidingi na
yimbanga. Atiwonisila ɓunza kaki ka matikana kusu na Yeso-Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, iziyɔ ko Kunzi yɔ amupá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nimɔ
kotukyokugu ku kunu, luki limoti, a apɛpɛ ko Kunzi.
9 Makinisanagu ndi na imu pisi ka yigya kunu. Kinili, mumbanzu gutugu ɓemoti
aka kakwananigu mino kaiyipo ikubasu.
10 A ɓɛyɔ, ta ligubo ko Kunzi, atigya ndi ka matikana kusu na Yeso-Kilisito kyɛ
tiki kagya makpumuka manzanza ka ɔɓili. Oɓungusyaga ndi makpumuka mi nimɔ
kambwa aka ɓɛkyɛ tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kusɔ ka Kilisito

11 Ɓayuda ɓi niɓɔ ɓa na ɓepukulu ɓaya simuusɔ, ɓimakaga ɓɛ ɓatu ɓi niɓɔ
ɓikusiso. Iɓunu ɓi niɓɔ makɛgu Ɓayuda ɓakiɓukuta, makɛgu na ɓepukulu ɓi niɓɔ.
Ɓamumakaga ɓɛ makɛgu ɓakikusiso. Eee, tomononi ɓɛyɔ ma ndi mino kambwa,
12 ma ndi ɓyi na Kilisito, makakwananigu ndi kaiko luga ka ɓomikya Ɓezaleli.
Makɛgu ndi ka ɓagumɛ ninɔ Kunzi ugyilya ndi kaunana na iɓu. Makɛgu ndi na
mutamanagi na makɛgu no Kunzi ka ɔɓili.
13 Luki limoti, mbiya wanu ka matikana na Yeso-Kilisito, iɓunu niɓɔ ma ndi ɓyi no
Kunzi, ma kuwa ɓikpuɗu no Kunzi pisi ka ɓangu ka Kilisito.
14 A ɓɛyɔ, iyi nɔ atipá maziyɔ. Ɨyi nɔ agya ndi ɓɛ Ɓayuda na ɓatu niɓɔ ɓakɛgu
Ɓayuda ɓiki luki limoti. Pisi kapá nzuyi kaki, mulili nimɔ ugbanana ndi, agyaga ndi
ɓɛ ɓiki ɓomuyoniso luga kaɓu, kɛgu ɓata.
15 Atumba ndi mutuu ka Ɓayuda, ɓopisi ɓi na yigyo yi. Ʊgya iɓu ɓasi kaiko ɓatu
ɓumoti, ɓiita ɓambiya, ka matikana na iyi. Kuwa wa gɔ wa, obisa ndi maziyɔ luga
kaɓu.
16 Pisi ka kukwaku kaki ka musalaba, Kilisito umumula ndi ɓasi kaiko nzuyi yimoti,
atumba ndi simuyoniso, uhukwilya pisi kamatikana no Kunzi.
17 Kilisito odoku ndi kapága Mongoni Manza ma maziyɔ kunu ka niɓɔ ma ndi ɓyi
no Kunzi, na ka niɓɔ ɓa ndi ɓuwobi na iyi.
18 A ɓɛyɔ, pisi ka Kilisito iɓusu ɓasi, iki Ɓayuda ikani ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda,
takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Limbɛngi-Lotu li nilɔ.
19 Kinili, iɓunu ɓatu niɓɔ makɛgu Ɓayuda, makɛgu ɓata ɓobiko ikani ɓatu niɓɔ
ɓotukyoku ndi ɓyi. Luki limoti, ma kuwa ɓatu ɓotu, ɓatu ɓa Ndaɓu ko Kunzi.
20 Ma kuwa gɔni iɓunu ɓakipika ka ndaɓu niyɔ ɓatutumbwa na ɓogyalandu
ɓakpɔ ndi muɓumbe mi. Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi ni litalu nilɔ osulyaga
muɓumbe mi.
21 Pisi ka matikana kusu na Kilisito, ndaɓu yi niyɔ a yakamaga ɓingbufu, na a kuwa
kaidukulogo kaiko yotu kusɔ ka Mombukwono-dosu.
22 Iɓunu gɔni ma ɓakipiko pa imoti na ɓatu ɓagɔ ɓasi kaiko ka ndaɓu niyɔ Kunzi
ikago mino pisi ka Limbɛngi kaki.

3

Pɔlɔ akaʉtʉmbʉlyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓodikiɗi ka Kilisito

1 Kinili, ɨmɨ Pɔlɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ na mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu
ɓi niɓɔ makɛgʉ Ɓayuda.
2 A ɓɛyɔ, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi ɛpá ndɨ mino ligubo pisi ka ɓʉnza kakɨ ko bulya
kunu.
3 Eukwoni ndɨ yimibo, kemibisa ɓodikiɗi kakɨ ɓɛyɔ namukpikilyi ɓi mino ka
ɓukuɗu yɔ.
4 Makatangʉlaga moɓiso kamɨ, makwanana kotombisyo ɓɛyɔ nibaga mino dikiɗi
ka Kilisito.
5 Kunzi kumibisagʉ ndɨ ɓatʉ ɓandɛlɨ. Luki limoti, mbɨya wanʉ uwonisiloni ɓatʉ
kakɨ ɓotu: ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ, pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ.
6 Dikiɗi yi nɨyɨ: pisi ka Mongoni Manza, ɓakwanana kaʉpá ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda na Ɓayuda pa imoti, mʉkalya nɨmɔ Kunzi asʉma ndɨ ko bulya lɨvananza kakɨ.
Ɓa mababa ma nzʉyɨ yimoti, ɓakainisono gɔnɨ ɨɓʉ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi awanyaga
ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
7 Kunzi ebisoni ndɨ mʉgya-ligubo wa Mongoni Manza mi nɨmɔ, pisi ka apɛpɛ nɨnɔ
ɛpá ndɨ kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ.
8 Nakɛgʉ pɔ luki luga ka ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi. Luki limoti, ɓɛpá ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ
kaʉɓɨkyaga ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨngama ka Kilisito nɨlɔ kɛgʉ na muliɓo.
9 Nakwanana kauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya ɓɛyɔ Kunzi o mino kotulyoso
dikiɗi yi nɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, asʉma ndɨ dikiɗi yi nɨyɔ katʉkya
ka ɓʉndɛlɨ.
10 Kinili, mbɨya wanʉ, pisi ka Kanisa, ɓangama ɓasɨ na ɓotutungyo ɓa ɔɓɨlɨ wa kʉgʉ
wa lɨsyɛ ɓakwanana kʉwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi nɨyɔ
ko ɓopisi dididi.
11 Nɨyɔ yasɨ akaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi, nɨyɔ otulyosa
ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
12 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu kʉ kakɨ, takwanana
kodoku kambwa ko Kunzi lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ.
13 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ makogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ nakaigyo-
gyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi nɨyɔ akamʉpá ɨbɨba ya lɨngʉnʉ.

Ɓudingi ɓa sɨpananɨsɔ ka Kilisito

14 Kinili, nakoɓuna moli kambwa ko Kunzi Baba,
15 nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ kusili wa mɔnɨ.
16 Nakakʉnga Kunzi nɨnɔ a na ɨbɨba yidingi na lɨngama lasɨ ambɛ amʉpí ɓʉpʉpʉ
pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ iba miki no ngu ka mambɛngɨ kunu.
17 Kilisito iki ka mambɛngɨ kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka sɨpananɨsɔ,
migwinonogo ɓingbufu kʉsɔ yi.
18 Kʉwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na lɨvananza lasɨ ko Kunzi ɓɛ Kilisito
atɨpaga kʉgbɛ.
19 Iyo, makwanana ɓanʉ kotombisyo sɨpananɨsɔ si nɨsɔ gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okitogi nɨmɔ
yimibo yasɨ yɔ, iba miki kʉwa na ɔɓɨlɨ wasɨ ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kʉsɔ kunu.
20 Kunzi a no ngu kagya yakpʉ kakɨtaga nɨyɔ takʉngaga na nɨyɔ tatamanaga, agyaga
ligubo kʉsɔ kusu pisi ko ngu yi nɨyɔ.
21 Ɨbɨba kʉ kakɨ, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

4

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

1 Ɨmɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ naguguɓyogo Mombukwono-dosu, na nɛkɨ kamʉɓɨkya
ambɛ iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wikoni na yɨgya nɨyɔ okwononi na molikoni
mi nɨmɔ.
2 Wikoni masyɛ masɨ ɓakisiso, ɓotombiii na lɨmbɛngɨ lɨnda, manokibyono luga kunu
ka sɨpananɨsɔ.
3 Gyoni yapʉ koɓuulyo yimoti nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamʉpá pisi ka mazɨyɔ nɨmɔ
akamʉmʉmʉla pa imoti.
4 Nzʉyɨ a yimoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu a limoti gɔnɨ. Kunzi amʉmakaga ka mʉtamanagɨ
mumoti gɔnɨ.
5 Mombukwono-dosu a ɓemoti, baya yimoti, iɓatiso yimoti,
6 Kunzi a ɓemoti, Abakɨ ɓatʉ ɓasɨ, a kʉgʉ ka ɓasɨ, agyaga ligubo pisi ka ɓasɨ na a
kʉsɔ ka ɓasɨ.
7 Luki limoti, Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨzɨyɔ, Kilisito apá ɨyɨ apɛpɛ.
8 Kinili ikpikaga ɓɛ:
«Ngbingo yi nɨnɔ aɗaka ndɨ mino kʉgʉ,
aga ndɨ na ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ,
ʉpá ɓambanzʉ ɓapɛpɛ.»
9 «Aɗaka ndɨ kʉgʉ.» Isi yi sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Isi yi nɨ kambwa kaɗaka, Kilisito osya
mbɛyɨ ndɨ kusili kʉgbɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
10 Nɨnɔ osyoku ndɨ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ kakɨtaga lɨsyɛ kyɛ ɨtʉlyanɨ ka
ɓapa ɓayasɨ.
11 Ɨyɨ nɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓapɛpɛ dididi: ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓagɔ kaiko ɓatʉtʉmbwa,
ɓagɔ ɓogyalandʉ, ɓagɔ ɓaɓɨɓɨkya ɓo Mongoni Manza, ɓagɔ ɓata ɓapasɨtɛlɛ na
ɓowonisilo.
12 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓiki ɓʉkwanana kotulyoso ligubo kakɨ, ko bulya
lipipiko la kanisa, nzʉyɨ ka Kilisito.
13 Kʉwa wa gɔ wa, iɓusu ɓasɨ tika kʉwa luki limoti ka baya kusu, tamiba ɓasɨ Miko
Kunzi. Tɨɨta ɓatʉ ɓʉngata ka baya, tiko na yɨgya yanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
14 Kʉwa wa, takikigʉ ɓata abɛ ɓomiki kaamama ɓɨgbagbagba abɛ ɨngbɔlɔ nɨyɔ
mbumbo oyungaga ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Takikigʉ ɓata kogwogwo ka mʉtʉʉ ka ɓatʉ
gbalɨ niɓɔ ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓɛngɛnɨ na kaʉbʉmya pisi ka ɓokoli kaɓʉ.
15 Luki limoti, pisi kaɓɨkyaga lɨngʉnʉ ka sɨpananɨsɔ, topingo ka makpʉmʉka masɨ na
kadwɛ kʉ kwa kʉ tɨɨta mino abɛ Kilisito nɨnɔ a mʉ ma kanisa.
16 Pisi kʉ kakɨ, mababa masɨ ma nzʉyɨ a pa yimoti na ka yimoti. Na nzʉyɨ yasɨ a
yakizukyonogo ɓɨnza ko ngu ya moziko. Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨbaba limoti-
limoti o mino kagya ligubo ɓɛyɔ okwononi mino, nzʉyɨ yasɨ akangata na kaipiko ka
sɨpananɨsɔ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Kilisito

17 Kinili nakaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu ɓɛ: ɔɓɨlɨ kunu
kikonitɔgʉ ɓata abɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Tamanaga kaɓʉ ikaga asɨ ya payaya
aka.
18 Yimibo kaɓʉ opiyoni biti ɓipi, ɓakɛgʉ na ɔɓɨlɨ nɨnɔ Kunzi apága. A ɓɛyɔ, ɓakibigʉ
luki gʉtʉgʉ limoti aka kyɛ ɓa na mʉ mapʉ.
19 Ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo suni aka. Ɓipóni asɨ ka yɨgya yanyɛ aka na ɓanagya
makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
20 Luki limoti, ɓakamuwonisilagʉ ndɨ iɓunu ɓɛyɔ ko bulya ka Kilisito!
21 Mʉkanatʉ ndɨ mongoni ka Yeso ɓɨnza, ɓamuwonisilo lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakɨ.

4:8 4:8 Wanda ka Mambʉ 68:19.

22 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana nɛkɨ kaasanana na yɨgya kunu yandɛlɨ, mopupa ka ɔɓɨlɨ
kunu wandɛlɨ nɨnɔ apága mʉsasa ma kʉɓɔɓɔkʉ nɨmɔ atɨkaga mʉmbanzʉ kapʉtɨkana.
23 Okwononi kaiko ɓatʉ ɓambɨya ka mambɛngɨ na tamanaga kunu,
24 mogulya ka ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ Kunzi agya ndɨ ka likingyosi kakɨ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ
a wongbingbili na a na ɓutu ɓa lɨngʉnʉ.
25 Kinili, okwononi kaasanana na ɓɔngɔ! Mʉmbanzʉ wasɨ aɓɨkyagɨ mamakɨ
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kyɛ iɓusu ɓasɨ ta mababa ma nzʉyɨ yimoti aka.
26 Kika nɨ mongbutini, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Okwononi ngbʉta kunu osyi
kambwa mɔnɨ kogwo.
27 Makasilyonitɔgʉ mumuyoniso ngbingo gʉtʉgʉ iki yi aka kamʉndʉngʉlyaga.
28 Nɨnɔ iɓaga ndɨ, asɨ kuɓakʉ, luki limoti iɗukufi ɓiguɓu kagya ligubo na maɓɔkʉ
kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, ika na ɔɓɨlɨ wanza. Akwanana gɔnɨ kaiko no luki kausingyo
nolu ɓatʉ ɓa yangya.
29 Mʉnzɨna manyɛ gʉtʉgʉ mumoti aka kopuponitɔgʉ ka nɔkʉ kunu. Ɓikyogoni
nɨmɔ aka mɔ manza, nɨmɔ akwanana kaika na ɨzangɨya kaupiko ɓatʉ ɓagɔ na nɨmɔ
akwanana kapá ɨzɨyɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓiko kamʉmʉkana.
30 Makalyisisonitɔgʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu kumbu. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ɨɗa nɨyɔ Kunzi
amubisa ndɨ kowonisila ɓɛ ma ɓatʉ kakɨ kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ amʉkʉlaga ndɛkɛ mino
ka ɓʉnyɛ.
31 Wosoni tamanaga yasɨ ka mumuyoniso: gbɔkɔ, ngbʉta, pamɨkanaga na mosikoni.
Wosoni ɓʉnyɛ ɓasɨ!
32 Luki limoti, wikoni ɓanza, ɓutumo na sɨpananɨsɔ luga kunu. Pilyononi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉpɨlya ndɨ mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka ɓʉngbanganya

1 Ma ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ʉpaga, ɓyeni nɛkɨ yɨgya kakɨ.
2 Wikoni na sɨpananɨsɔ luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino. Apá ndɨ
ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu abɛ apɛpɛ nɨnɔ wa sʉ yanza kambwa ko Kunzi.
3 Ma ka lɨvananza ko Kunzi, kinili yɨgya yasɨ ya ɓʉɗanda, ya mʉsʉgʉ, gʉtʉgʉ ya
mʉsasa ma mukumbo aka kinisononitɔgʉ luga kunu.
4 Kɛgʉ gɔnɨ ɓɨnza kopupisogo mʉnzɨna ma gbalɨ, mo suni ikanɨ manyɛ, kyɛ kɛgʉ
na ɨzangɨya. Luki limoti, mʉnzɨna kunu iki nɨmɔ mumigisyo Kunzi ɨbɨba aka.
5 Wiboni ɓɨnza ambɛ: aɗanda wasɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ na nɨnɔ wa mʉsasa ma
mukumbo (mʉsasa ma mukumbo a mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaubibiso ɓokunzi), nɨɓɔ ɓasɨ
ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ka Kilisito na ko Kunzi.
6 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ na mʉnzɨna ma payaya, kyɛ inguo ya mʉnzɨna mi
nɨmɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ.
7 Kinili, makusyonitɔgʉ inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ka mʉɗɔngɔ.
8 Mikaga ndɨ kambwa ko biti, luki limoti, mbɨya wanʉ, pisi ka matɨkana kunu
na Mombukwono-dosu, ma kʉwa ka ɓʉngbanganya. Wikoni na yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa
ɓʉngbanganya.
9 A ɓɛyɔ, masɔlɔ ma ɓʉngbanganya nɨ ɓʉnza, ɓungbingbili na lɨngʉnʉ.
10 Gyoni yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nɨmɔ aɓosogo Mombukwono-dosu.
11 Makomotikononitɔgʉ ka makpʉmʉka ma payaya nɨmɔ ɓagyaga ko biti. Luki
limoti, pupisoni ka ɓʉngbanganya.
12 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagyaga ko dikiɗi, apágatʉ suni
kopupiso yi.

13 Wɨna sɛ, ngɓingo yi nɨnɔ ɓopupisaga mino dikidi, lɨkpʉmʉka li ipupisaga kʉwa
ka ɓʉngbanganya.
14 A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ ipupisaga ka pa yangba, ɨɨtaga kʉwa ɓʉngbanganya. Kinili
ɓaɓɨkyaga ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉna wa ka tɔtɔ aaa, zuzuko!
Pupoku ka ɔɓɨlɨ ka ɓamanda,
Kilisito anzɛ kʉgʉ kakʉ.»
15 Wiminyonito nɛkɨ na yɨgya kunu. Makikonitɔgʉ abɛ ɓongingi, luki limoti, wikoni
abɛ ɓatʉ ɓa yimibo.
16 Wakiko no ngɓingo kagya luki, ngɓingo yi nɨnɔ kuukogɔnɨtɔgʉ, kyɛ masyɛ mi
nɨmana, a manyɛ.
17 Makikonitɔgʉ nɛkɨ ɓongingi, luki limoti, gyoni yapʉ kaiba nɨlɔ Mombukwono-
dosu akapa.
18 Makodomwonitɔgʉ vinya, kyɛ apʉtaga mʉ ka mʉmbanzʉ, luki limoti, wikoni
ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Tumisonogoni mambɛngɨ na mambʉ, mambʉ mubibiso na mambʉ nɨmɔ
akotukyoku ka mambɛngɨ. Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka
mambɛngɨ kunu masɨ.
20 Mumigisilyoni Kunzi Baba ɨbɨba masyɛ masɨ na ka makpʉmʉka masɨ, ko lino ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓoko na ɓambʉnyaɓʉ

21 Ɓongononi mabɔbɔ ko bulya kʉɓangakʉ ka Kilisito nɨkwɔ a kʉsɔ kunu.
22 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ maɓangaga mino
Mombukwono-dosu.
23 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨ mʉ ka mukakɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino mʉ ma kanisa.
Kilisito nɨ Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzʉyɨ kakɨ.
24 Ɓoko ɓakwanana nɛkɨ kaʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ ka makpʉmʉka masɨ, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ kanisa aɓangaga mino Kilisito.
25 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito apa ndɨ mino
kanisa. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulyo yi.
26 Agya ndɨ ɓɛyɔ, koɓuɓiso kanisa ɓitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi ko liɓo*
na mʉnzɨna.
27 Abaɨlya ndɨ ɓɛ kanisa inisoni kambwa kakɨ na ɨbɨba, nɨ kɛgʉ na ɨɗa ikanɨ ɨɓɔ
yagɔgɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Luki limoti, iki ɓitu nɨ kɛgʉ wa ɓamɨnya mino.
28 Ɓalʉkʉ ɓakwanana nɛkɨ kaʉpa ɓoko kaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓapago mino nzʉyɨ
kaɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Nɨnɔ apaga mukakɨ, ɨpaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
29 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ omuyoni nzʉyɨ kakɨ ɓɨkpɛ.
Luki limoti, olyolyisogo, anoɓuulyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito agyaga mino na kanisa.
30 A ɓɛyɔ, ta mababa ma nzʉyɨ kakɨ.
31 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ
ɓakpakpana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨɨta kʉwa nzʉyɨ yimoti.»
32 A yapʉpʉ kʉgbɛ kotombisyo dikidi yi nɨyɨ, luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ a
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akanda Kilisito na Kanisa.
33 Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kunu: mʉlʉkʉ wasɨ akwanana kapa mukakɨ ɓɛyɔ
ɨpago mino mombukwana-dakɨ yi, muko aɓanga mbʉnyakɨ.

6

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓomiki na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ

* **5:26 5:26** *pisi ko liɓo:* Akanzɨna ko bulya iɓatiso (wanda gɔnɨ Tito 3:5). **5:31 5:31** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

1 Iɓunu ɓomiki, huɓongoni ɓaɓʉkʉta kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu
apaga mino. Mokwononi kagya ɓɛyɔ.
2 Mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ Kunzi apá ndɨ mino agʉmɛ nɨma: «Mʉɓanga abakʉ na
amakʉ,
3 kyɛ wiki ɓɨnza, wika gɔnɨ na ɔɓɨlɨ mʉnda.»
4 Sɛ kʉwa iɓunu ɓababa, makutulisonitɔgʉ ɓomikunu mambɛngɨ. Luki limoti,
ukwisoni, manʉtɨwa na manuwonisilo mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓosunzu na ɓamombukwana-daɓʉ

5 Iɓunu ɓosunzu aaa, huɓongoni ɓamombukwana-donu ɓi niɓana kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,
manʉbibiso na lɨmbɛngɨ limoti, mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko ɓi kagugubyo Kilisito.
6 Makugugubyonitɔgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓo mino kamʉnda kyɛ
minisoni ɓanza. Luki limoti, tulyosoni sɨpananɨsɔ ko Kunzi na mambɛngɨ kunu masɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓosunzu ka Kilisito.
7 Gyoni ligubo kunu la ɓusunzu na lɨmbɛngɨ lanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko kagyɨlya
Mombukwono-dosu. Makogyonitɔgʉ abɛ makiko kagyɨlya mʉmbanzʉ.
8 Wiboni ambɛ mʉmbanzʉ kiko musunzu ikanɨ mʉkʉlɨkanaga, Mombukwono-dosu
akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza niɓɔ ika kanɨ ogyoni ndɨ.
9 Iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ, ugyilyoni ɓosunzu kunu ɓɛgɛyɔ. Wosoni
kaʉnyakɨlya ɓɨnyaka-nyaka. Wiboni ambɛ iɓunu na ɓosunzu kunu ma na Muwon-
isilo ɓemoti kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨyɨ ʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ aka.

Makpʉmʉka ma lʉnga ka Mukilisito

10 Ka muliɓo, kisoni ngu kunu pisi ka matɨkana na Mombukwono-dosu ko ngu kakɨ
yidingi.
11 Voni makpʉmʉka ma lʉnga masɨ nɨmɔ Kunzi akamʉpá, iba mumuyoniso
kamundungilyogonitɔgʉ na ɓokoli kakɨ. 12 A ɓɛyɔ, takɛgʉ kabʉmana na ɓatʉ ɓa
ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki limoti, takabʉmana na ɓotutungyo ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓangama,
ɓatʉ ɓo ngu na ɓamombukwana ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna wo biti mʉ.
13 Kinili, voni mbɨya wanʉ makpʉmʉka ko Kunzi masɨ ma lʉnga! Kʉwa wa gɔ
wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ lanyɛ odoku ndɛkɛ mino, makwanana kaisulyo kambwa ka
mumuyoniso. Ka muliɓo ma lʉnga, makwanana kaiko ɓakisulyo.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni ɓakɨtʉlya: mɨkandɨla lɨngʉnʉ ɓingbufu abɛ mʉkaɓa,
mimokisyo ɓungbingbili abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ nɨkwɔ oɓuulyogo mbanzɨ.
15 Wimokisyoni kɛkɛlɛ yɨɓɨkyaga Mongoni Manza ma mazɨyɔ abɛ ɓɛkpakʉ.
16 Baya kunu iki ɓongbinga ɓasɨ abɛ kɔpɨ nɨyɔ makwanana na iyu kolimogo ɓuku
ɓa ɓomongwo ɓasɨ ka Mumuyoniso.
17 Vonito gɔnɨ muhukuso abɛ ɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ na Lɨkpʉmʉka ko Kunzi abɛ
dʉkpa nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨpá.
18 Nɨmɔ masɨ, mukungogoni Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ka mobi ma malʉmba masɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni ɓongbinga ɓasɨ
ɓakɨtʉlya, hulumbilyoni ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
19 Ikungilyonito gɔnɨ, iba ngbingo yi nɨnɔ nanzɨnaga ɓanʉ mino, Kunzi ɛwanyɨ ɓɛyɔ
nakwanana mino kaɓɨkya. Kʉwa wa gɔ wa, nakikigʉ kazakaɗaga kaibisikoso dikiɗi
ya Mongoni Manza.
20 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ka bɔlɔkɔ ɓɛnɛ, na ɨmɨ mʉɓɨɓɨkya wa Mongoni Manza
mi nɨmɔ aka mɔ. Ikungulyoni nɛkɨ iba nakikonito na kʉɓangakʉ, luki limoti, iba
naɓɨkyagɨ ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

6:3 6:3 Wanda ko Pupo 20:12; Yɨgɨlya 5:16.

21 Nakapa ambɛ wibonito gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka kamɨ na ligubo nɨlɔ nakagya.
Momosu mʉpaka na mʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Tikiko amʉpágatʉ
ɓanʉ mongoni masɨ.
22 Namutikilyi ambɛ amʉpágɨ mongoni kusu, amutumisa gɔnɨ mambɛngɨ.
23 Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɓomomosu ɓasɨ
mazɨyɔ, ɓʉpá sɨpananɨsɔ na baya!
24 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapaga Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito na sɨpananɨsɔ nɨsɔ kɛgʉ na muliɓo.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓafilipi
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yɨɓa, aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ yi nɨnɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Nɨyɔ ɓagwi ka bɔlɔkɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Ɓafilipi ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓangyɔ, ɓatɨkɨlya ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ko ngbingo yi nɨnɔ, kaumigisyo ɨbɨba, na kaʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ʉmɨnatʉ ndɨ ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ ɓatikilyoku ndɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, ɓakapílyonitɔgʉ Kunzi mʉgɔngʉ ikanɨ kaʉmʉkana ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di na nɨmɔ ko Kunzi. Utomosya ɓata ɓɛ ɓiitoni luki limoti na Kilisito, na a mʉtamanagɨ mi nɨmɔ okwononi iki luga kaɓʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-11*
Ɓɛyɔ Pɔlɔ o mino kaɨna ɔɓɨlɨ *1:12-30*
Yeso-Kilisito aka nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ kɨbɨnɨkagʉ ndɨ *2:1-18*
Yɨgya ka Timotio ɨɓʉ na Epafolodito *2:19-30*
Mʉmbanzʉ okwononi kaɓosilo Kunzi *3:1–4:9*
Pɔlɔ akaumigisyo Ɓafilipi ɨbɨba *4:10-20*
Yuuso ya muliɓo *4:21-23*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ iɓusu na Timotio, ɓosunzu ka Yeso-Kilisito iɓusu ɓɔ tamukpilyi iɓunu
ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Tukpikilyi ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ pisi ka
Yeso-Kilisito pa imoti na ɓapatʉ ɓa kanisa na ɓadiakɛlɛ.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ wa namʉtamanaga mino.
4 Ɓongbinga ɓasɨ wa nikaga mino kamʉlʉmbɨlya, nalʉmbaga na ɨgyagya,
5 kyɛ tamatɨkana ndɨ na iɓunu katʉngbʉla ligubo lɨɓɨkyaga Mongoni Manza katʉkya
ka lɨsyɛ nɨlɔ mabaya ndɨ mino na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ.
6 Nakaiba ɓɨnza ambɛ Kunzi nɨnɔ apʉnga ndɨ ligubo nɨlɔ lanza lɔ kʉsɔ kunu,
idukulaga ndɛkɛ nolu kadwɛ kʉ kwa kʉ omosisya ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Yeso-
Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
7 A ɓɨnza kʉgbɛ ɨmɨ kaiko na mʉtamanagɨ manza ko bulya kunu ɓasɨ. Nobiso
lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kunu kyɛ iɓunu ɓasɨ tomotikononi na iɓunu ka ligubo nɨlɔ Kunzi
ewonisilo mino ɨzɨyɔ kakɨ. A ɓɛyɔ, mogyini ɓata ɓɛgɛyɔ wa no mino ka bɔlɔkɔ wanʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ndʉkʉ mino kaɓɨkyaga no ngu Mongoni Manza na kowonisilo
ɓɛ a malɨngʉnʉ.
8 Kunzi akaiba ɓɛ nɨlɔ nakaɓɨkya a lɨngʉnʉ. Namʉpaga ɓasɨ kʉgbɛ ɓɛyɔ Yeso-
Kilisito amʉpaga mino.
9 Namʉlʉmbɨlyaga ambɛ sɨpananɨsɔ kunu idukulogi kʉgbɛ. Sɨpananɨsɔ nɨsɔ
amuitiso kaiko na yimibo ya lɨngʉnʉ na mutombisyi manza,
10 iba wiboni kapʉnaga nɨlɔ a lanza kʉgbɛ. Kʉwa wa, mika ɓɨngɔ, nɨ makɛgʉ wa
ɓamuyoyiso mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino.

11 Pisi ka Yeso-Kilisito, ɔɓiɨlɨ kunu otuma ndɛkɛ na yɨgya ya ɓungbingbili ko bulya ɨbɨba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

12 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ esilya ndɨ lɔ, ilu lɔ odukulaga ndɨ Mongoni Manza.
13 Kinili ɓasʉda ɓasɨ nɨɓɔ ka ngama mudingi na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ na ka bɔlɔkɔ kyɛ nakagugubyo Kilisito.
14 Mongoni ma ligwigwi kamɨ ʉmatɨlya ndɨ ɓomomosu ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kanɨ ɓoɓinikyonini baya kʉgbɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ nɨ ɓakɛgʉ ɓata na kʉɓangakʉ.
15 A lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ, ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga na lɨmbɛngɨ lanza.
16 Nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓɛpatʉ. Ɓakaiba ɓɛ na wakɨtʉlya kaamalya Mongoni Manza.
17 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso, ɓanasɨma ɓɛ ɓakamatɨla yigyogyiso kamɨ wa no mino kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
18 Mʉtamanagɨ kaɓʉ kika mongbingbili ikanɨ manyɛ, kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatʉ aka kogwa magyagya.
19 Nakaiba ɓɨnza ambɛ pisi ka malʉmba kunu na ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ ka Yeso-Kilisito o mino kɛtʉngbʉlaga, nakʉlɨkanagatʉ ɓanʉ.
20 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ nakaɓʉnda na nɨlɔ no mino na mʉtamanagɨ kʉgbɛ, nakogwigʉ suni ko pisi ya lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, iki mbɨya wanʉ na ka ɓongbinga ɓasɨ, nika kabibiso Kilisito na kɛkɛlɛ na nzʉyɨ kamɨ yasɨ, iki kanɨ na muɓisi gʉtʉgʉ kanɨ nokwini aka.
21 A ɓɛyɔ, kʉ kamɨ, ɔɓiɨlɨ kamɨ nɨ Kilisito. Kukwakʉ a ɨzangɨya kʉ kamɨ.
22 Luki limoti, nakika muɓisi, nakwanana kagya ligubo la ɨzangɨya. Kinili luga wa kukwakʉ na ɔɓiɨlɨ, sibigʉ ambɛ napʉna ɨkɨ.
23 Na kʉwa wakɨgbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito, nɨyɔ okitogi na ɨzangɨya kʉgbɛ.
24 Luki limoti, nakika muɓisi, ika na ɨzangɨya kʉgbɛ ko bulya kunu.
25 Yɛkɨ na na ɓɨnɨkyana ka nɨlɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ na iɓunu kaidukulogo kamʉtʉngbʉlaga ɓasɨ kopingo na kaiko na magyagya ka baya,
26 iba wa nigoku ɓanʉ mino ɓuwobi na iɓunu, ɨbɨba kunu pisi kʉ kamɨ, ka matɨkana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lʉnga lo Mongoni Manza

27 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ wikoni na yɨgya kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza ka Kilisito. Kʉwa wa, nakodoku abɛ nakodukugʉ kamʉnda, nʉkanɨ ɓaka ɓɛ maɓakisulyo ka mʉtamanagɨ mimoti, na iɓunu ɓasɨ makaʉlanana ko bulya baya nɨyɔ akotukyoku ko Mongoni Manza.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓomuyoniso kunu gʉtʉgʉ iki yi aka. Yɨgya yi nɨyɔ owonisila ɓɛ ɓaɓuɓungogo, luki limoti, owonisila ku kunu ɓɛ minisononi na muhukuso. Nɨyɔ igyonoso no ngu ko Kunzi.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi amupóni ngasa kagugubyo Kilisito, kɛgʉ asɨ pisi ka baya aka, luki limoti a gɔnɨ pisi ka yigyogyiso ko bulya kakɨ.
30 Mbɨya wanʉ, ta pa imoti na iɓunu ka lʉnga. Iɓunu mɛmɨnatʉ kaʉlanana lʉnga li nɨlɔ, na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ, makaʉkana aka ɓɛ na asɨ kaʉlanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na ɓudingi kakɨ

1 Matɨkana kunu na Kilisito kamʉpágʉ mbɛyɨ ngu? Sɨpananɨsɔ kakɨ kamutumisagʉ
mambɛngɨ? Makɛgʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Makikogigʉ mbɛyɨ na
sɨpananɨsɔ no kumbu luga kunu?
2 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, itumisoni lɨmbɛngɨ na magyagya, mika na yʉkanana, mika lɨmbɛngɨ
limoti na mʉtamanagɨ mimoti.
3 Makogyonitɔgʉ ɓoɗongoso ikanɨ kaika na lɨmbɛngɨ la kɨbɨnɨka ka lɨkpʉmʉka
gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, wikoni na lɨmbɛngɨ la kisiso, manʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓanza kʉgbɛ kamʉkɨtaga iɓunu ɓɨkpɛ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka mombukwana-dakɨ
aka, luki limoti, atamanɨtɔ gɔnɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
5 Wikoni luga kunu na yɨgya abɛ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
6 Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ Kunzi aka, kakɨsagʉ ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.
7 Luki limoti akya ndɨ masɨ, ɨɨta ndɨ abɛ musunzu.
Ɨɨta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ luga ka ɓambanzʉ, ɓamiba ndɨ ɓɛ a mʉmbanzʉ lɨngʉnʉ.
8 Isisa ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abaɨlya ndɨ kagya mʉtʉʉ kadwɛ ka kukwakʉ,
kukwakʉ nɨkwɔ ka mʉsalaba.
9 Kinili Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ, apá ndɨ lino. Lino li nɨlɔ a lidingi kakɨtaga
mino magɔgɔ masɨ.
10 Kunzi apa ndɨ ɓɛ masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kusili wa lɨtɔmbʉ*,
oɓuni moli kambwa ka Yeso,
11 masɨ aɓɨkyɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso-Kilisito nɨ Mombukwono-dosu, ka ɨbɨba ko Kunzi
Baba.

Kaiko ɓatʉ ɓʉnzɛ ka ɔɓɨlɨ

12 Iɓunu ɓamamakɨ ɓʉpaka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ magyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ngbingo
yi nɨnɔ na ndɨ mino luga kunu, gyoni kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ wa takɛgʉ ɓata mino
na iɓunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kʉɓangakʉ nɨ nzʉyi anamʉtwa
ɓɨkyakyakya,
13 kyɛ Kunzi akagya ligubo kʉsɔ kunu, kamʉpá mʉsasa no ngu kagya nɨlɔ akaɓosilo.
14 Gyoni masɨ nɨ makɛgʉ na yɨgama, gʉtʉgʉ ɓoɗongoso aka.
15 Kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ na ɓʉnyɛ, mika ɓitu, mika ɓomiko Kunzi nɨ makɛgʉ
no pisi yi nɨyɔ ɓamuyoyiso mino luga ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
Mika kanzɛ luga kaɓʉ abɛ mangʉtʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ,
16 kanɨ manuwonisilo mongoni nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Kʉwa wa gɔ wa, nakwanana
ndɛkɛ kaiko na ɓugindo ko bulya kunu ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, kyɛ
ika kanɨ nakokwagʉ ndɨ ligubo ka iɓu, ikanɨ kokwo ngbufu-ngbufu payaya.
17 Gʉtʉgʉ ɓangʉ kamɨ kaɗʉkaga, ika abɛ kɨmatɨla ka apɛpɛ wa baya kunu nɨnɔ
mapága Kunzi. Nika na magyagya, togwa magyagya pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
18 Gwoni gɔnɨ iɓunu magyagya, mogwa magyagya pa imoti na ɨmɨ.

Pɔlɔ atikini Timotio ɨɓʉ na Epafolodito ka Filipi

19 Na na tamanaga kʉsɔ ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ namʉtɨkɨlyatʉ Timotio
mbɨya, iba nogwi ɓanʉ magyagya kaʉkana mongoni kunu na ɨyɨ.
20 Ɨyɨ aka mʉkaka nɔ a na tamanaga abɛ ɨmɨ, analya kumbu kʉgbɛ ko bulya kunu.
21 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakakɨsa asɨ ɨzangɨya kaɓʉ aka kanɨ kɛgʉ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
22 Iɓunu, makaiba ɓɛyɔ Timotio owonisilo mino ɓungbingbili kakɨ: ogyoni ligubo
lo Mongoni Manza pa imoti na ɨmɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki ka kpɔlɔ ka abakɨ.

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13–53:12; Matayɔ 20:28. * **2:10 2:10** *kusili wa lɨtɔmbʉ:* A pa yi nɨyɔ Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓikaga mino.

23 Kinili, na na mʉtamanagɨ katɨka ku kunu wa niba ɓanʉ mino lɨkpʉmʉka kamɨ
ɓɨnza.
24 Na gɔnɨ na baya ambɛ Mombukwono-dosu kapa, ɨmɨ nagatʉ ɓanʉ gɔni kamʉmɨna
ɓɨkwa.
25 Luki limoti, nini ɓi ɓɨnza ambɛ namʉtɨkɨlyɨ mbɛyɨ Epafolodito. Ɨyɨ a mika-mama
ka baya. Akagya ligubo na akaʉlanana pa imoti na ɨmɨ ko Mongoni Manza. Ɨyɨ nɔ
matikoku ndʉkʉ na makpʉmʉka mi nɨmɔ na ndʉkʉ nzoyi yi.
26 A gɔnɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata iɓunu ɓasɨ. Alya ndʉkʉ kumbu kʉgbɛ
ɓɛgɛyɔ mʉkana ndʉkʉ mino ɓɛ a na nzʉyɨ.
27 A ɓɛyɔ, agʉna ndʉkʉ yapʉ, ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ. Kunzi akwilyito ɓi kumbu,
kɛgʉ asɨ ɨyɨ aka, luki limoti na ɨmɨ gɔnɨ ɓɛ kyɛ nakolyonitɔgʉ ɓata kumbu kʉgbɛ.
28 Kinili, okwononi ɓɛ namʉtɨkɨlyɨ yakakɨ ɓɨgala iba gwoni magyagya ngbingo yi
nɨnɔ mamɨna ɓata mino, kumbu kamɨ ɨgba kʉwa gɔnɨ.
29 Kʉwa wa gɔ wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu.
Okwononi kaubibiso inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓa,
30 kyɛ o ɓi ɓuwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi ɓi ka mʉkpanga ma lɨɓyɛ wa
oduku ɓi mino kesingyo ko ngbingo yi nɨnɔ makakwananɨgʉ ɓi mino kodoku iɓunu
ɓamombukwono-donu.

3

Pisi ya lɨngʉnʉ kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

1 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa kamʉɓɨkya ka muliɓo ambɛ: «Gwoni magyagya pisi
ka matɨkanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakɛgʉ na ɓuti kamukpikilyo ɓata
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namukpikilya ndɨ mino. Nɨyɔ yasɨ a ko bulya kamuɓuulyogo.
2 Wiminyonito na ɓagya-ligubo ɓanyɛ ɓa abɛ ɓɛnva. Wiminyonito na nɨɓɔ
ɓɨgʉmyaga ko bulya sɨmʉɨsɔ.
3 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓɔ ɓatɨkɔ sɨmʉɨsɔ sa lɨngʉnʉ kyɛ tagugubyogo Kunzi no ngu ya
Lɨmbɛngɨ kakɨ. Ta na ɓugindo kyɛ tomotikononi na Yeso-Kilisito, takɨgʉmyagʉ ka
ɨzangɨya ya nzʉyɨ.
4 Wɨna sɛ, nakwananatʉ gɔnɨ ɓi ɨmɨ kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ. Mʉmbanzʉ
kapa kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ, nakwananatʉ gɔnɨ ɨmɨ kaɨgʉmya mino kʉgbɛ.
5 Ɓɛkɔndɨ kanɨ na na masyɛ ɓʉgɨna. Na Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na
Muebelenia, ɓatɨtɛ ɓa ndɨ ɓasɨ asɨ Ɓebelenia aka, pisi ka mʉtʉʉ nɨmɔ Ɓayuda
ɓagyaga ndɨ, nagyaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Mufalisayɔ wanza.
6 Na ndɨ na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kogyogyiso Kanisa. Kaɓyɛnɛnɛ na ɓungbingbili pisi kagya
mʉtʉʉ, nakɛgʉ ndɨ na dakɨ yi.
7 Luki limoti, masɨ nɨmɔ nɨnaga ndɨ abɛ kika na ɨzangɨya, nakaɨna mbɨya wanʉ
payaya ko bulya ka Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, nɨnaga masɨ payaya ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ.
Lɨkpʉmʉka li nɨ kamibo Mombukwana-damɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Nasa ndɨ masɨ
ko bulya kakɨ, nakaɨna masɨ abɛ mozoyo iba niki na ɨzangɨya na Kilisito,
9 na kaiko mʉmatɨkana na ɨyɨ lɨngʉnʉ. Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ɓɛ na mʉtʉ
wongbingbili kyɛ nagyaga ndɨ mʉtʉʉ. Luki limoti, na mʉtʉ wongbingbili ko bulya
baya kamɨ ka Kilisito. Ɓungbingbili otukyogoku ko Kunzi nɨnɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓabaɨlya.
10 Mʉsasa kamɨ, nɨ kamibo Kilisito, kaiba ngu yi nɨyɔ opupa ndɨ noyu ka mbʉkʉ,
kaigyogyiso ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na kokwo ɓɛyɔ okwa ndɨ mino,
11 nika na mʉtamagɨ ambɛ nopupatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨmɨ ka mbʉkʉ.

Kapɨkɨta mbangʉ kadwɛ ka muliɓo

3:6 3:6 Wanda ka Ligubo 8:3; 22:4; 26:9-11.

12 Nakɛgʉ kapa kaɓɨkya ɓɛ nodwini ka muliɓo ikanɨ na kʉwa mʉkwanana. Luki limoti, na mbɛyɨ ka mbangʉ aka kakɨsa kainisono na mʉkalya, kyɛ na kʉwa ka maɓɔkʉ ka Yeso-Kilisito.
13 Ɓamamakɨ, kɛgʉ ɓɛkyɛ na kʉwa na mʉkalya, luki limoti nakagya ɓɛnɛ: nakaɓʉsala lasɨ nɨlɔ a kumbuso, nagya kɛkɛlɛ ka nɨlɔ a kambwa kamɨ.
14 Kinili nakaidukulogo na mbangʉ aka kadwɛ ka muliɓo, kava mʉkalya nɨmɔ Kunzi akatɨmalɨkya kʉgʉ wa lɨsyɛ pisi ka Yeso-Kilisito.
15 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ ta kʉwa ɓʉngata ka baya, tikini na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ mʉɗɔngɔnɨ. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi amuwonisilatʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya.
16 Kika gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, tidukulogini kagya ɓɛyɔ aka yɔ tapʉnga ndɨ mino kagya.
17 Iɓunu ɓamamakɨ, ɓyoni likingyosi kamɨ iɓunu ɓasɨ. Tanupóni likingyosi, kinili hundoni nɨɓɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ akaɓyɛnɛ na likingyosi li nɨlɔ.
18 Namʉɓɨkyaga ɓongbinga ɓasɨ, nakaɨgɨlya ɓata kamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kʉwa na ɓomomiso-miso ambɛ ɓatʉ ɓudingi ɓɨgyaga abɛ ɓomuyoniso ka Kilisito nɨnɔ okwa ndɨ ka mʉsalaba.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopipilo koɓungogo kyɛ kunzi kaɓʉ nɨ mʉma kaɓʉ. Ɓɨbɨbaga na lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanano ɓi kaʉpá suni. Ɓobisaga ɨɓʉ lɨmbɛngɨ asɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
20 Luki limoti, mugi kusu a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ɓɛyɔ, taɓʉndaga mino igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo.
21 Oyitisa ndɛkɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉpɔ ka nzʉyɨ ya ɨbɨba. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ, pisi ko ngu nɨyɔ a noyu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ.

4

Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, namʉpaga kʉgbɛ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata. Iɓunu nɨ ɨgyagya kamɨ, na na ɓugindo ko bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapʉ na Mombukwono-dosu.
2 Ɨwɛ Ivodia iɓunu na Sitiko, nakaɨtatanaga na iɓunu ambɛ wikoni na yʉkanana luga kunu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
3 Na ɨwɛ nɨnɔ wagyaga ligubo ka ɓungbingbili pa imoti na ɨmɨ, hʉtʉngbʉlaga ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓɨnza kyɛ ɨɓʉ ɓɔ tʉlanana na ɨɓʉ lʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza pa imoti na Kɨlɨmɛtɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. Mino ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Gwoni magyagya ɓongbinga ɓasɨ ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu. Na ɓata kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ, gwoni magyagya.
5 Wonisiloni yɨgya yanza kunu ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ. Mombukwono-dosu a ɓuwobi kodoku.
6 Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, luki limoti, lumboni ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ma na mʉsasa mi, mamigisya Kunzi ɨbɨba ka lasɨ nɨlɔ ika kanɨ amugyilini.
7 Kʉwa wa gɔ wa, mazɨyɔ ko Kunzi nɨmɔ okitogi yimibo yasɨ, oɓuulyogo mambɛngɨ kunu na tamanaga kunu pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
8 Ɓamamakɨ, nakapa kopipila ɓata kamʉɓɨkya ambɛ bisoni tamanaga kunu ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ, nɨlɔ la ɨbɨba, nɨlɔ la ɓungbingbili, nɨlɔ kɛgʉ na ɨɓɔ, nɨlɔ lɨɓosilono, nɨlɔ okwononi na ɓɨnɨkyana, lasɨ nɨlɔ lanza kʉgbɛ na nɨlɔ okwononi no bibiso.
9 Gyoni nɨmɔ ɓamuwonisila ndɨ na nɨmɔ mava ndɨ na ɨmɨ, pisi ka mʉnzɨna na pisi ka yɨgya kamɨ. Kʉwa wa, Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ ika pa imoti na iɓunu.

Pɔlɔ akaumigisya Ɓafilipi ɨbɨba

10 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ pa imoti na Mombukwono-dosu kyɛ
mowonisili ɓata ɓɛ mɛtamanagatʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ mɛtamanagatʉ ndɨ luki
limoti, makikogigʉ ndɨ no pisi kewonisilo yi.
11 Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yangya. A ɓɛyɔ, nibananatʉ ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ,
kogwa magyagya na masɨ nɨmɔ nikaga nomu.
12 Nibananatʉ kaika ka yangya, nibananatʉ gɔnɨ kaika ka ɓundei. Nibananatʉ
ɓongbinga ɓasɨ na pa yasɨ kaika na nza ikanɨ wakikuto, kaiko ka ɓundei ikanɨ kaiko
na yangya.
13 Nakwanana kagya nɨmɔ masɨ ko ngungu ka Kilisito nɨnɔ ɛpága ngu.
14 Luki limoti, mogyi ɓɨnza kamatɨkana pa imoti na ɨmɨ ka yigyogyiso.
15 Iɓunu Ɓafilipi, makaiba ɓɨnza ɓɛ wa natʉkya ndɨ mino ka Makedonia, ko ngbingo
yi nɨnɔ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kanisa kunu aka yɔ ɛpápága
ndɨ.
16 Katʉkya wa na ndɨ mino kʉwa ka Tesalonika, mɛtɨkɨlyatʉ ndɨ makpʉmʉka
nganga ɓɨkyɔ nɨmɔ na ndɨ na yangya yi.
17 Nakɛgʉ wa kɨgʉmya kunu ambɛ wikoni kɛpápá, luki limoti na na mʉsasa ambɛ
winisononito gɔnɨ na ɓʉɓʉnga.
18 Mbɨya wanʉ, na kʉwa na masɨ nɨmɔ na ndʉkʉ no nzoyi yi, na kʉwa na imu
mudingi kakɨtaga. Epafolodito edulyiku ɓi na masɨ nɨmɔ mɛtikilyiku ɓi. Masɨ nɨmɔ
mepí ɓi abɛ apɛpɛ wa sʉ ya tʉmbɛ-tʉmbɛ kambwa ko Kunzi. Kunzi apaga inguo ya
apɛpɛ nɨnɔ, aɓosogo kʉgbɛ.
19 Kunzi nɨnɔ kamɨ, amʉpátʉ nɨmɔ ma no nzoyi yi, kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba ya lɨngama
kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
20 Tabibisini Obosu Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

Yuuso ya muliɓo

21 Numuusito ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito. Ɓomomonu nɨɓana
kʉnʉ ɓamumuusito gɔnɨ.
22 Ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi ɓamumuusito, kʉgbɛ nɨɓɔ ɓikaga ka ngama mudingi Kaizalɨ.
23 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kɔlɔsɨ nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓakilisito nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ ɓa ɓakigwinonogo yapʉ ka baya. Epafalasɨ nɨnɔ ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ nɔ ʉɓɨkyaga ndɨ mbɛyɨ Mongoni Manza. Kumbusa wa ɓyanga, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaga ndɨ gɔnɨ ka Kɔlɔsɨ, ɓʉpá ndɨ mʉtʉʉ di na Mongoni Manza nɨmɔ Epafalasɨ ʉpá ndɨ. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi ɓamalaika, na makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ ukitogi ɓambanzʉ. Ɓʉɓɨkyaga gɔnɨ ndɨ ɓɛ okwononi ɓikusisi, na ɓɛ ɓokokwononigʉ kalya malɨlɨ masɨ.

Nɨyɔ Epafalasɨsɨ ʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɔ, aga ndɨ katakanya Pɔlɔ kʉ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ ka Lʉma, atʉmbʉlyaga. Kʉwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, kaʉɓɨkya ɓɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ muhukuso.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Malʉmba kaigiso ɨbɨba *1:3-14*
Kilisito nɨ wanɨ, agya ɨkɨ? *1:15–2:19*
Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Yeso-Kilisito *2:20–4:6*
Yuuso ya muliɓo *4:7-18*

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakɔlɔsaɨ

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Timotio,
2 takamukpikilyo iɓunu lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ ka Kɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu kʉ, ma ɓomomosu ɓa lɨngʉnʉ ka Kilisito. Obosu Kunzi amʉpí ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tamigisyaga Kunzi nɨnɔ Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba ko bulya kunu ɓongbinga ɓasɨ wa tikaga mino kamʉlʉmbɨlya.
4 A ɓɛyɔ, tukonito ɓi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Mongoni Manza nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ amusilya ndɨ mino ka mambwa, mibatʉ ndɨ nɨyɔ Kunzi amuɓungusilyo kʉgʉ wa lɨsyɛ. Baya kunu na sɨpananɨsɔ kunu a sakipiko ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.
6 Mongoni Manza mi nɨmɔ akomisikono, anidukulogo kaɓʉkʉta masɔlɔ ka ɔɓɨlɨ wasɨ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agya ndɨ mino luga kunu katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mʉkana ndɨ mino ka nganga ya mambwa mongoni ma ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mandʉnga ndɨ lɨngʉnʉ la ɨzɨyɔ yi nɨyɔ.
7 Wai-dosu wa ligubo ɓɛyɔ ka Epafalasɨ nɔ amuwonisila ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨyɨ a mʉgya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu.
8 Ɨyɨ nɔ atimibisi ɓi ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ndɨ mino sɨpananɨsɔ luga kunu.
9 Kinili, iɓusu tamʉlʉmbɨlyaga gɔnɨ ɓongbinga ɓasɨ katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ tʉkana ndɨ mino mongoni kunu. Takʉngaga Kunzi ambɛ amumibisi sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ apága ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
10 Kʉwa wa-gɔ-wa ɔɓɨlɨ kunu akwanana kaɓosilo Mombukwono-dosu, managya ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ a lanza ko misa kakɨ. Maɓʉkʉta kʉwa masɔlɔ dididi ma yɨgya yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi ɓɨnza.

11 Takakʉnga ambɛ amutumisi na ngu ya ɨbɨba kakɨ, iba miki na aɗalʉ mʉnda kokibyo yigyogyiso yasɨ.
12 Mumigisilyoni Obosu Kunzi ɨbɨba na ɨgyagya, ɨyɨ nɨnɔ amʉpá ngu kainisono na lɨdɔdɔ nɨlɔ asʉma ka ɓʉngama ɓa ɓʉngbanganya ko bulya ka ɓatʉ kakɨ.
13 Ɨyɨ nɔ atɨnyɔgɔ ndɨ ko ngu yo biti nɨyɔ atɨɗita ndɨ ɓɨnvɨ, atigulyisa ka ɓʉngama ko Mikakɨ mʉpaka.
14 Takʉlɨkanaga pisi kʉ kakɨ, tinisana na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ pisi kʉ kakɨ gɔnɨ.

Kilisito na ligubo kakɨ

15 Kilisito nɨ likingyosi ko Kunzi nɨnɔ takamɨnagɨgʉ. Ɨyɨ nɔ a pʉta ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ.
16 A ɓɛyɔ, a pisi kʉ kakɨ yɔ Kunzi agya ndɨ mino makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ, nɨmɔ inisonogo na nɨmɔ kinisonogigʉ, iki ngu ka ɓamalaika, ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, ɓangama na ɓatʉ ɓo ngu. Pisi kʉ kakɨ aka na ko bulya kakɨ, Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ.
17 Kilisito a ndɨ kambwa wa makpʉmʉka masɨ, pisi kʉ kakɨ luki lasɨ a ka po yi.
18 Ɨyɨ nɨ mʉ ma nzʉyɨ, nzʉyɨ yi nɨyɔ nɨ Kanisa. Ɨyɨ nɔ a mʉpʉnganagɨ wa ɔɓɨlɨ wambɨya. A pʉta, mʉtʉ wa mambwa kopupa ka mbʉkʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iki mʉtʉ wa mambwa ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ kaiko mutumo kʉsɔ ko Mikakɨ.
20 Apa ndɨ kaʉkanana na ɔɓɨlɨ wasɨ pisi kʉ kakɨ. Ko pisi ya ɓangʉ ko Mikakɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi ʉpá ndɨ mazɨyɔ ka makpʉmʉka masɨ iki ka lɨtɔmbʉ ikanɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, iɓunu ma gɔnɨ ndɨ ɓyɨ no Kunzi. Ma ndɨ ɓomuyoniso kakɨ pisi ka mʉtamanagɨ na yɨgya yanyɛ.
22 Luki limoti, ko pisi ya kukwakʉ nɨkwɔ Mikakɨ okwa ndɨ ka nzʉyɨ, Kunzi ukonononi na iɓunu kyɛ wipupisoni kambwa kakɨ ɓitu, ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino.
23 Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, ɓakamaga na ɓakisulyo ɓingbufu. Makopilyonitɔgʉ mʉgɔngʉ ka mʉtamanagɨ nɨmɔ minisana ndɨ nomu katʉkya wa mʉkana ndɨ mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi nɨmɔ ɨɓɨkyaga ndɨ ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ. Ɨmɨ Pɔlɔ, niitoni kʉwa mʉgya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ ko bulya Kanisa

24 Mbɨya wanʉ, nakogwa magyagya ka yigyogyisa nɨyɔ nakalya ko bulya kunu. A ɓɛyɔ, pisi ka nzʉyɨ kamɨ, nakotulyoso nɨlɔ ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya nzʉyɨ kakɨ, isi nɨ Kanisa.
25 Niitoni mʉgya-ligubo wa Kanisa, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ Kunzi ɛpá ko bulya kunu: etikoku kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ lasɨ.
26 Lɨkpʉmʉka li nɨ dikiɗi nɨyɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkpʉ, luki limoti upupisilyo kʉwa ɓatʉ kakɨ mbɨya wanʉ.
27 A ɓɛyɔ, Kunzi a ndɨ kapa kaumibiso isi yo dikiɗi nɨyɔ yanza na ya ɨzangɨya, nɨyɔ oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ. Dikiɗi yi nɨyɨ: Kilisito a kʉsɔ kunu, amʉpá mʉtamanagɨ ɓɛ mikatʉ ndɛkɛ ka ɨbɨba ko Kunzi.
28 Kinili, takauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ambɛ Kilisito nɨ wanɨ. Tanutukusyo ɓasɨ motili na kauwonisilo yɨkaka-yɨkaka na yimibo yasɨ, iba mʉtʉ wasɨ angatɨ ka baya pisi kamatɨkana na Kilisito.
29 Kinili, nakagya ligubo, na nʉlanana no ngu nɨyɔ otukyoku ka Kilisito. Ngu yi nɨyɔ akagya ligubo kʉsɔ kamɨ ɓɨnza.

2

1 A ɓɛyɔ, nakapa ɓɛ wiboni ambɛ nakaʉlanana yapʉ ko bulya kunu, ko bulya ka
ɓakilisito ɓa Laodikia, na ko bulya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi niɓɔ ɓakaneminigʉ ndi.
2 Nakapa ambɛ mambɛngi kaɓʉ iki mutumo, ɓiko luki limoti ka sipananisɔ, ɓiki
ɓutumo na yimibo niyɔ yikitanaga. Kinili, ɓakwanana ndɛkɛ kaiba dikiɗi ko Kunzi.
Dikiɗi yi niyɔ ni Kilisito mombukwana-daki yi.
3 Ɨzangiya yasi ya yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi a ya kisʉma kʉsɔ kaki.
4 Nakamʉɓikya ɓɛyɔ iba mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ no ɓobulo ɓaya payaya.
5 Kiko gʉtʉgʉ ni takɛgʉ pa imoti na iɓunu ka nzʉyi, ta pa imoti na iɓunu ka
limbɛngi. Na na igyagya kamʉmina ɓɛyɔ mo mino ɓakamaga ɓingbu na ɓakisulyo
ka baya ka Kilisito.

Ɔɓili ka ɓakilisito

6 Yɛki maɓinikyononi Yeso-Kilisito abɛ Mombukwono-dosu, wikoni kʉwa
ɓʉmatikana aka pa imoti na iyi.
7 Wikoni ɓakitikitilyaga kʉsɔ kaki, mapiko ɔɓili kunu wasi kʉgʉ kaki, mikoni
ɓongbinga ɓasi ɓakipiko kʉgbɛ ka baya kaɓyɛnɛnɛ na mʉtiwi nimɔ mʉkana ndi.
Wikoni gɔni ɓutumo na limbɛngi libibiso.
8 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ kamuɓɔnitɔgʉ na mʉnzina ma kʉɓɔɓɔkʉ na ma
payaya. Yimibo yi niyɔ ipiko kʉgʉ wa yigya ka ɓambanzʉ, kʉgʉ wa mʉtʉʉ nimɔ
ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓili ni kɛgʉ kʉgʉ ka Kilisito.
9 A ɓɛyɔ, Kunzi mombukwana-daki yi iita mʉmbanzʉ pisi ka Kilisito, amutumo
ɓiɗɛ kʉsɔ kaki.
10 Minisononi na masi pisi kʉ kaki, iyi ni ngama ka ɓangama na a kʉgʉ wa masi.
11 Na ɓata, pisi ka matikana na Yeso yɔ ɓamʉkɔ mino. Simʉisɔ si nisɔ kɛgʉ nisɔ
ɓambanzʉ ɓakɔgɔ na maɓɔkʉ, luki limoti, a nisɔ apʉnya ka Kilisito, nisɔ atikʉlaga
ka ɓʉnyɛ.
12 Pisi ka iɓatiso, ɓamulumboni pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti na iɓʉ gɔni
ka mbʉkʉ. A ɓɛyɔ, moɓinikyononi ngu ko Kunzi niyɔ apupisa ndi ka mbʉkʉ.
13 Ka ɓʉndɛli ndi, ma ndi abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ kunu na kyɛ ma livananza
nilɔ ɓakʉkɔgigʉ. Luki limoti, mbiya wanʉ Kunzi amupóni ɓata ɔɓili wambiya pa
imoti na Kilisito. Atipilya ɓʉnyɛ kusu ɓasi.
14 Alimogoni ndi balʉwa wo luɓu ninɔ atisʉngʉlyaga ndi kyɛ takagyagigʉ ndi
mʉtʉʉ. Alimogoni ndi balʉwa yi ninɔ pisi kabangilaga ka mʉsalaba.
15 Kinili, Kunzi ukupyoni ndi ɓangama ngu, akʉpya gɔni ngu ya ɓʉnyɛ. Ʉnyɔ gɔngʉ
kunzi, ukpokyoniso ɓingbooo abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko dumo wa ibiba ko Mikaki.
16 Kinili, mʉmbanzʉ kamusombisonitɔgʉ ka nilɔ makalya ikani ka nilɔ makomwo
ikani ko bulya yinga sipakala, gʉtʉgʉ kaɓikila timba ikani Lisyɛ la kimumbiso.
17 Makpʉmʉka nimɔ masi a asi abɛ mulundu ma likpʉmʉka nilɔ akwanana ndi
kodoku, luki limoti likpʉmʉka la lingʉnʉ ni Kilisito aka.
18 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ inisaga abɛ mʉtʉ wa kisiso na ninɔ ubibisogo
ɓamalaika, kamusombisonitɔgʉ. Inguo ya mʉtʉ ninɔ igʉmyaga kʉgbɛ ko bulya
ɓonziki niɓayɔ alʉtaga, anibiba na tamanaga ya payaya niyɔ ya limbanzʉ.
19 Kɛgʉ iyi wakigwinonogo na Kilisito ninɔ a sɛ iyi mʉ. Nzʉyi yasi ikaga na ngu ko
bulya ka Kilisito. Ɨyi nɔ ozukonogo moziko na siso pa imoti kyɛ angati ɓɛyɔ Kunzi
apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito

20 Mokwoni ndi pa imoti na Kilisito, makʉlikanaga ka mʉtʉʉ nimɔ ɓambanzʉ
ɓobiso ka ɔɓili. Ko bulya iki yɔ ma ɓata mino kaigya abɛ makiko ɓatʉ ɓa ɔɓili yi

nɨmʉ? Ko bulyo tino yɔ makapa ɓata mino mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso, nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
21 «Wakolyonito» ikanɨ «Wakokingyonito» ikanɨ «Wakovilonito!»
22 Mʉtʉʉ mi nɨma a ko bulya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga ɓɨkwa kanɨ ɓotumiyini. Nɨmɔ a asɨ mʉtʉʉ nɨmɔ aka mɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ na yɨgya ka ɓambanzʉ aka.
23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ inisogo abɛ kika na yimibo, kyɛ akʉngaga ɓɛ ɓobibisi yɨgya ka ɓambanzʉ, kaisiso na kaigyogyiso nzʉyɨ. Luki limoti, nɨlɔ kakwananɨgʉ kakpɨngba mʉsasa ma nzʉyɨ.

3

1 Mopuponi ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito. Kisoni nɛkɨ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ Kilisito a mino wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
2 Wipóni kʉgbɛ ka makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ, nɨ kɛgʉ ka nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
3 A ɓɛyɔ, mokwoni ndɨ, ɔɓɨlɨ kunu a wakɨsʉma pa imoti na Kilisito kʉsɔ ko Kunzi.
4 Ɔɓɨlɨ kunu walɨngʉnʉ kʉwa nɨ Kilisito. Nɨyɔ opuponoku ndɛkɛ, mopupana kʉwa ndɛkɛ na ɨɓʉ ka ɨbɨba kakɨ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito

5 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ lasɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu: ɓʉɗanda, lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, tamanaga yanyɛ, mʉsasa manyɛ na lɨmbɛngɨ ɓikpo ko bulya mukumbo, nɨyɔ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓʉnyɛ ɓubibiso gbɨlɨtɔ.
6 Yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi kʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓunogo mʉtʉʉ kakɨ.
7 Iɓunu magyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ wa mikaga ndɨ mino ka ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
8 Luki limoti mbɨya wanʉ, wosoni kʉwa gɔnɨ nɨmana masɨ: ɓangbʉta, simuyoniso, ɗɨya, mosikoni na mʉnzɨna manyɛnyɛ kopupa ka nɔkʉ kunu.
9 Ɓikyonogoni lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ aka kyɛ masoni ndɨ ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ na yɨgya yi.
10 Mimokisyoni yɨgya yambɨya, ma ɓatʉ ɓambɨya nɨɓɔ Kunzi nɨnɔ agya ɔɓɨlɨ, uitisogo ɓambɨya ɓongbinga ɓasɨ ka likingyosi kakɨ. Ko pisi yi nɨyɔ, makwanana kamiba ɓɨnza.
11 Kinili, yɨgbananaga kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ka nɨɓɔ ɓikusisogo na nɨɓɔ ɓakikusisogigʉ, ɓobiko na ɓasenzi, ka ɓosunzu na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu. Luki limoti a kʉwa Kilisito aka nɨnɔ a masɨ na kʉsɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
12 Ma ɓatʉ ko Kunzi. Amuponi ndɨ, ɨpʉnɨlyaga yo kunu. Kinili, mokwononi kaiko na lɨmbɛngɨ lokumbu, nɨlɔ lanza, lakisiso, lawɛsɛ na lɨnda.
13 Kibyononi, mapɨlyana ɓongbinga ɓasɨ kika kanɨ mʉmbanzʉ a na lɨkpʉmʉka na ɓɛngɛnɨ. Pilyononi ɓɛgɛyɔ Mombukwono-dosu amʉpɨlya ndɨ mino iɓunu.
14 Kakɨtaga nɨlɔ lasɨ, wikoni na sɨpananɨsɔ kyɛ isu sɔ a muligi nɨmɔ akamʉmʉmʉla ɓɨnza pa imoti.
15 Mazɨyɔ ka Kilisito ananagɨ mambɛngɨ kunu. Kunzi amʉmakaga ka mazɨyɔ mi nɨmɔ kyɛ ma luki limoti. Mumigisilyogoni ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ.
16 Mʉnzɨna ka Kilisito iki kʉsɔ kunu na lɨngama li lasɨ. Wonisilononi, manatɨwana na yimibo yasɨ. Mumbimbilyoni Kunzi mambʉ dididi nɨ manabibiso ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo.
17 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ makagya ikanɨ kaɓɨkya, gyoni masɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kʉ kakɨ.

Yɨgya yambɨya nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi

18 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛyɔ okwononi mino kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.

19 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu kani makɛgʉ kaʉnyakilya.
20 Iɓunu ɓomiki aaa, humukononi ɓobonu na ɓomonu ka makpʉmʉka masi kyɛ a likpʉmʉka nilɔ Mombukwono-dosu apaga.
21 Iɓunu ɓababa aaa, makulyisonitɔgʉ ɓomikunu kumbu kyɛ ɓakodikogoni.
22 Iɓunu ɓosunzu aaa, humukononi ɓamombukwana-donu niɓana kʉnʉ ka litɔmbʉ ka makpʉmʉka masi. Makoɓongonitɔgʉ asi misa kaɓʉ aka ɓɛ kyɛ ɓamʉbibi, luki limoti gyoni mʉtʉʉ kaɓʉ na limbɛngi lanza ko bulya kʉɓangakʉ kunu ka Mombukwono-dosu.
23 Masi nimɔ makagya, gyoni na limbɛngi limoti abɛ makika kagyilya Mombukwono-dosu ni makɛgʉ kaʉgyilya ɓambanzʉ.
24 Wiboni ɓinza ambɛ Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ mʉkalya nimɔ ubisilyo ɓatʉ kaki kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, Mbukwano-donu walingʉnʉ ninɔ mikaga kagugubyo ni Kilisito.
25 Luki limoti, ninɔ agyaga ɓʉnyɛ, inisana ndɛkɛ na mʉkalya ma ɓʉnyɛ niɓɔ agyaga ndi, kyɛ Kunzi ʉminaga iyi ɓatʉ ɓasi mʉɗɔngɔni aka ko misa kaki.

4

1 Iɓunu ɓi niɓɔ ma na ɓosunzu, hugyoni ɓosunzu kunu ɓinza na ka ɓungbingbili. Wiboni ɓinza ambɛ ma gɔni iɓunu na Mbukwonu kʉgʉ wa lisyɛ.

Mʉtiwi

2 Wigwinonogoni na malʉmba. Makika kalʉmba, makuponitɔgʉ, manamigisilya Kunzi ibiba.
3 Tilumbilyonito gɔni iɓusu ambɛ Kunzi atihukulyi pisi kaɓikyaga likpʉmʉka kaki na kaɓikyaga dikiɗi ka Kilisito. A ɓɛyɔ, na mbiya wanʉ ka bɔlɔkɔ ko bulyo yi niyɔ.
4 Ilumbilyoni nɛki ambɛ naɓikyagi dikiɗi yi niyɔ na kaibisiso isi yi ɓingbangangya ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ nagyi.
5 Wikoni na yimibo kambwa ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakonoboilyigʉ. Ngbingo wasi ninɔ minisono mino na ngala kaɓikyaga likpʉmʉka ko Kunzi, ɓikyogoni ɓɛyɔ okwononi mino.
6 Okwononi ɓɛ mʉnzina kunu iki ɓongbinga ɓasi manza na ma izangiya, iba wiboni kasikisya mʉtʉ wasi likpʉmʉka ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

7 Momosu ɓɛyɔ ka Tikiko nɔ amʉpága kʉwa ɓanʉ mongoni kami masi. A momosu wa sipananisɔ, mʉgya-ligubo walingʉnʉ, wai ninɔ tagyaga na iyi ligubo ko Mombukwono-dosu.
8 Namutikilyi ya kaki ko bulyo yi niyɔ ambɛ amʉpági mongoni kusu, amutumisa mambɛngi.
9 Nutiki iɓʉ na mʉva-kukunu ɓemoti ɓɛyɔ ka Onesimo. A wai mʉpaka na mʉtʉ walingʉnʉ. Iɓʉ kʉwa ɓɔ ɓamuzukilyogo lasi nilɔ okitonogi ɓi kʉnʉ.
10 Alisitaliko ninɔ ta na iyi ka bɔlɔkɔ amumuusogito. Maliko ninɔ mʉbʉbʉgʉ ka Balanaba amumuusogito gɔni. (Ɓɛgɛyɔ namupí mino mʉtʉʉ ko bulya ka Maliko, kamusilyo, magya ɓinza).
11 Gʉtʉgʉ Yeso aka ninɔ ina ɓɛ Yusuto amumuusogito gɔni iyi. Luga ka Ɓayuda niɓɔ ɓoboilyi ɓi, niɓɔ ɓasaa aka ɓɔ ɓa pa imoti na imi ka ligubo la Ɓʉngama ko Kunzi. Iɓʉ gɔni ɓɔ ɓaketumisa limbɛngi.
12 Mʉva-kukunu ɓɛyɔ ka Epafalasi amumuusogito gɔni. A mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbilyaga ɓongbinga ɓasi na kɛkɛlɛ ɓɛ kyɛ wikoni ɓakamaga yapʉ ka baya, misisilogo kangata kʉsɔ yi, miko ɓakitʉlya kagya ɓongbinga ɓasi sipananisɔ ko Kunzi.
13 Nakwanana kapupilyo ɓʉdɛmʉ ambɛ akaigyogyiso kʉgbɛ ko bulya kunu na ko bulya ka ɓomomosu niɓɔ ka gʉɗʉ wa Laodikia na ka ninɔ wa Iyelapoli.

14 Wai-dosu ɓɛyɔ ka mʉnganga Luka ɨɓʉ na Dɨma ɓamumuusogito gɔnɨ.
15 Tumuusogito ɓomomosu ɓa Laodikia pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Nimifa na
ɓatʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kakɨ.
16 Makatangʉlaga balʉwa yi nɨmʉna, mukitisilyogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa ya Laodikia.
Iɓunu matangʉlaga ɓanʉ gɔnɨ nɨnɔ nʉtɨkɨlya ndɨ ɨɓʉ.
17 Muɓikyoni Alikipɔ ɓɛ: «Ɓuulyogo, wagya ɓɨnza ligubo ka Mombukwono-dosu
nɨlɔ ɓʉpá ndɨ.»
18 Ɨmɨ Pɔlɔ nɔ namukpikilyi yuuso yi nɨyɨ na maɓɔkʉ kamɨ: namumuusogito.
Makoɓusolonito ɓɛ na ka bɔlɔkɔ.
Mazɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Pɔlɔ aga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa 17:1-10). Ɓatesalonika ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na Pɔlɔ ɨɓʉ na wai-dakɨ. Ɓakilisito ɓasʉma ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ. No biti, ɓopupa ndɨ na ɨɓʉ kunzi wa gʉɗʉ, Pɔlɔ aga ndɨ na ɓawai-dakɨ ka gʉɗʉ wa Bele.

Kumbusa wa ɓyanga ɓɨɓa, Pɔlɔ atɨka ndɨ Timotio kaundoku Ɓakilisito ɓa Tesalonika ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Nɨyɔ igoku, aɓɨkya Pɔlɔ ɓɛ ɓa mbɛyɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓakɛgʉ kapa kagya ligubo ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ɓa ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ɓakaɓɨkya ɓɛ Yeso akaigoku mbɨya wanʉ, kagya ɓata ligubo, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɓagɔgɔ ɓa kʉwa ndɨ mambɛngɨ ɓɨɗa, kyɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓudingi na ɓawai-daɓʉ ɓokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugʉ. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kautumiso mambɛngɨ, ʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ʉgya ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakwanana kaiko na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓika ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Ɓɛyɔ Ɓatesalonika ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino *1:2–3:13*
Ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilogo Kunzi *4:1-12*
Mʉtamanagɨ kaigoku ka Kilisito *4:13–5:11*
Mʉtɨwɨ, na yuuso ya muliɓo *5:12-28*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu
ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi
Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɓʉɓʉnga na mazɨyɔ iki na iɓunu!

Yɨgya na baya ka Ɓatesalonika

2 Tamigisilyaga Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ɨbɨba ko bulya kunu. Tamʉtwaga masyɛ masɨ
wa tikaga mino kalʉmba.
3 Tamʉtamanaga ɓongbinga ɓasɨ ka yɨgya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi
ya baya kunu ikanɨ ko pisi ya sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ mo mino kagya ligubo na ɓɛyɔ mobiso
mino mʉtamanagɨ kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
4 Ɓamamakɨ, takaiba ɓɛ Kunzi amuponi, amupunogoni ndɨ kaiko ɓatʉ kakɨ.
5 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ku kunu,
takaɓɨkyagagʉ ndɨ na mʉnzɨna aka, luki limoti, a ndɨ ko ngu na ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu, na ka lɨngʉnʉ. Mibatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ mino luga kunu, ko bulya
ɨzangɨya kunu.
6 Mapʉnga ndɨ kaɓyɛ yɨgya kusu na nɨyɔ ka Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ma
ndɨ mino ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ yɔ, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, mabayatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka ko
Kunzi na magyagya.

7 Kinili, miitoni kʉwa likingyosi lanza ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓa iwili
ya Makedonia na ka nɨyɔ ya Akaya.
8 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu apʉnga ndɨ kaɨgbata katʉkya ku kunu,
adwɛ ka Makedonia na ka Akaya. Na gɔnɨ, mongoni ma baya kunu ko Kunzi
itulyononi ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ, gʉtʉgʉ iɓusu aka takɛgʉ ɓata no luki nɨlɔ takwanana
kamatɨla.
9 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɨ ɓɛyɔ matɨtɨlya ndɨ mino, ngbingo yi nɨnɔ
taga ndɨ mino ku kunu. Ɓatʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ mʉsa ndɨ mino ɓokunzi, mapʉnga
kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ na walɨngʉnʉ,
10 na ɓɛyɔ mikaga mino kaɓʉndaga Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso nɨnɔ akotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Ɨyɨ nɔ Kunzi abililisa ndɨ luga wa ɓamanda, kyɛ atɨkʉlagɨ ka ngbʉta ko Kunzi
nɨyɔ akodoku.

2

Ligubo nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Tesalonika

1 Ɓamamakɨ, iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makaiba ɓɨnza ɓɛ lɨgʉndʉ kusu ku
kunu kɛgʉ ndɨ payaya.
2 Kambwa kosila ku kunu, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓatigyogyisa ndɨ mino, ɓatɨtʉmbwa
ka gʉɗʉ wa Filipi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ a ndɨ mino ɓudingi yɔ, Kunzi kusu
atɨpátʉ ndɨ ngu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
3 Mʉtʉʉ kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma ɓɔngɔ, ikanɨ nɨmɔ ma mʉtamanagɨ manyɛ, ikanɨ
nɨmɔ makʉɓɔɓɔkʉ.
4 Luki limoti, iɓusu, tanzɨnaga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi apago mino. A ɓɛyɔ,
atɨmɨna ndɨ ɓɛ tokwononito ko misa kakɨ, atɨpá ligubo kaɓɨkyaga Mongoni Manza.
Takakyagɨgʉ ligubo li nɨlɔ kyɛ tinisoni ɓanza ko misa ka ɓambanzʉ, luki limoti, ko
misa ko Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ kusu.
5 Makaiba ɓɨnza ɓɛ mʉnzɨna kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ muɓulyisyo. Kunzi akaiba ɓɨnza
ɓɛ takakɨsagɨgʉ ndɨ kalyalya ka gɔngʉ kunu pisi ka mʉnzɨna manzanza.
6 Takɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓambanzʉ ɓatɨbɨbɨ, iki iɓunu ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
7 Wɨna sɛ, iɓusu abɛ ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito takwanana ndɨ kamubinikiso ɓuti
kusu, luki limoti, ta ndɨ ɓitombiii luga kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amakɨ-ɓomiki asyɛgɛ
mino lɨmbɛngɨ ka ɓomikakɨ.
8 Tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ, takikogigʉ ndɨ ɓakɨtʉlya asɨ kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza
aka, luki limoti, ta ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ɓɨkpɛ ko bulya kunu kyɛ tamʉpaga
ndɨ kʉgbɛ.
9 Ɓamamakɨ, makatamana ɓɨnza ɓɛyɔ tagyaga ndɨ mino ligubo, tɨkɔgɔ ndɨ
ɓungu ɓɨkya. Ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko
Kunzi, tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
10 Iɓunu ma ɓadɛmʉ kusu gʉtʉgʉ Kunzi aka. Yɨgya kusu kambwa kunu ka ɓatʉ
nɨɓɔ maɓɨnɨkyana, a ndɨ yɨgya yotu, yo ngbingbili nɨ kɛgʉ wa ɓoyoyiso mino.
11 Makaiba ɓɨnza ɓɛ yɨgya kusu kambwa ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baba ʉgyaga mino ɓomikakɨ.
12 Tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ, tanamutumisa mambɛngɨ, tanamʉgbɨtyaga ambɛ ɔɓɨlɨ
kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nɨnɔ amʉmakaga ka Ɓʉngama na ka ɨbɨba kakɨ.
13 Kinili, takamigisilya ɓata Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ngbingo yi nɨnɔ
tamʉɓɨkyaga ndɨ mino makpʉmʉka ko Kunzi, makabaɨlyagʉ ndɨ abɛ lɨkpʉmʉka ka
mʉmbanzʉ, luki limoti abɛ nɨlɔ ko Kunzi. Iyo, a lɨkpʉmʉka nɨlɔ apʉnya lɨngʉnʉ ko
Kunzi, akagya ligubo kʉsɔ kunu yi nɨɓɔ maɓɨnɨkyana.

14 Ɓamamaki, ka lingunu, maɓyɛ ndi likingyosi la yigya ka ɓatu ɓa Makanisa
ko Kunzi niɓɔ ɓaɓinikyana Yeso-Kilisito ku ka iwili ya Yudɛa. Ɓomomonu ɓikpɛ
ɓamugyogyisa ndi muɗɔngɔni ɓɛyɔ Ɓayuda ɓugyogisa ndi mino iɓu.
15 Iɓu ɓɔ ɓamwɔ ndi Mombukwono-dosu Yeso na ɓogyalandu, ɓatigyogyiso gɔni
iɓusu. Likpumuka nilɔ ɓagyaga kaɓosilogigu Kunzi, iɓu ɓa ɓomuyoniso ka ɓatu ɓasi.
16 Ɓikaga katipakya ɓɛ takuɓikyogonitɔgu ɓatu niɓɔ ɓakɛgu ɓayuda Mongoni
Manza nimɔ akwanana kaupá muhukuso. Pisi ka yigya yi niyɔ, ɓakaidukulogo
kotiwoso ɓunyɛ kaɓu niɓɔ ɓagyaga ɓongbinga ɓasi. Luki limoti, ka muliɓo ngbuta
ko Kunzi usilyoni kuwa.

Pɔlɔ a ɓata na musasa kaundoku Ɓatesalonika

17 Ɓamamaki, tasanana ndi na iɓunu ka nzuyi ko ngbingo, luki limoti, kɛgu ka
mambɛngi. Ta ndi na musasa kunu kugbɛ, kinili togyi ɓi yasi kainda ɓata kamumina.
18 Tikaga ndi na musasa kainda kamuminoku aka ɓata. Imi, Pɔlɔ nosisyagatu ndi
ligundu kainda ku kunu, luki limoti, Abili anatikpingba.
19 Iɓunu ma na mutamanagi, igyagya na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo kusu niɓayɔ
tika ndɛkɛ mino na ɓugindo ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu Yeso igoku ndɛkɛ mino.
20 A lingunu ɓɛ iɓusu, tikaga na magyagya na ɓugindo ko bulya kunu.

3

1 Ka muliɓo, takakwananigu ndi ɓata kaɓundila ɓindi, kinili, tina ndi ɓinza kotigolo
iɓusu ɓaɓa ka Atɛnɛ,
2 tamutikilya kuwa ndi momosu ɓɛyɔ ka Timotio ninɔ agyaga ligubo ko Kunzi
nilɔ liɓikyaga Mongoni Manza ka Kilisito pa imoti na iɓusu. Tamutikilya ndi kyɛ
ongotisiku baya kunu, amutumisi mambɛngi ka baya,
3 iba mumbanzu gutugu ɓemoti aka luga kunu kogwonitɔgu ɓupɔ ka yigyogyiso yi
niyɔ. A ɓɛyɔ, makaiba ɓinza iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ okwononi ɓɛ tigyogyisi
ɓɛyɔ.
4 Ngbingo yi ninɔ ta ndi mino ku kunu, tamuɓikya ndi kambwa aka ɓɛ
ɓatigyogyisatu ndɛkɛ. Makaiba ɓinza ambɛ yigyogyiso yi kuwa niyɔ atisilya ndi yɔ.
5 Kinili, kaina ɓɛ kɛgu ndi ɓinza kaiko kaiɓuɓundya, namutikilya ndi Timotio kyɛ
indi kaiba ɓɛyɔ baya kunu a kuwa mino. Na ndi kaɓanga ambɛ yagɔgɔ Mumuyoniso
amuɓoɓoni, kika ndi ni a ɓɛyɔ, ligubo kusu inda ndi payaya.
6 Luki limoti, mbiya-mbiya wanu, Timotio iginiku, atipága mongoni manza kugu
wa baya na sipananisɔ kunu. Atiɓikyi ɓɛ matitamanaga masyɛ masi, na ɓɛ ma ɓata
na musasa katimina ɓɛgɛyɔ iɓusu ta gɔni mino na imu kugu kunu.
7 Kinili, ɓomika-mama, gutugu ta ndi ka yigyogyiso na ɓukpɛki-kpɛki, baya kunu
yɔ atitumisaga ndi mambɛngi.
8 Mbiya-mbiya wanu, mambɛngi atisyini kyɛ maɓumatikana na Mombukwono-
dosu aka.
9 Nakibigu ikani takwanana kamigisya Kunzi ibiba ɓu ko bulya kunu. A ɓɛyɔ,
taɓutumo na magyagya ɓiɗɛ kambwa kaki ko bulya kunu.
10 Talumbaga Kunzi na kɛkɛlɛ biti na lisyɛ kyɛ atihukwilyi pisi kainanana ɓata na
iɓunu na kamumatilya nilɔ amuɓwi ka baya.
11 Kunzi ɓikpɛ, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso, ɓatihukwilyi pisi
kainda ku kunu.
12 Mombukwono-dosu amumatilyi sipananisɔ sidingi luga kunu na ɓambanzu
ɓagɔgɔ ɓasi, muɗɔngɔni ɓɛyɔ iɓusu tamupaga mino.
13 Amungotisi mambɛngi kyɛ miki ɓatu ɓotu ni kɛgu wa ɓamuyoyiso mino kambwa
ka Kunzi Obosu, ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu Yeso odoku ndɛkɛ mino pa imoti
na ɓatu kaki ɓasi.

4

Yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga

1 Ka muliɓo, ɓamamakɨ, tamuwonisilyoni ndɨ yɨgya nɨyɔ okwononi kaɓosilo
Kunzi. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a kʉwa kakpakyana ɓɛyɔ aka yɔ. Mbɨya-mbɨya wanʉ,
takamʉkʉnga na kaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ
widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
2 Makaiba ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ nɨmɔ otukyoku ka Mombukwono-dosu
Yeso.
3 Kunzi apaga ɓɛ wikoni ɓatʉ ɓotu na nɨ makɛgʉ kagya ɓɨlya.
4 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ kyɛ ɓiki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba, nɨnɔ
muɓosila Kunzi,
5 kanɨ kisigʉ kogwa ka mʉsasa manyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ
ɓakamibigʉ Kunzi.
6 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna mi nɨmɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyilyonitɔgʉ
ɓɛngɛnɨ ɓʉnyɛ ikanɨ kaɓɔ. Tamuɓikyoni ndɨ, ta ɓata kaɨgyɨlya kamʉɓɨkya ambɛ
Mombukwono-dosu ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakagya inguo ya makpʉmʉka
mi nɨmɔ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨmakagʉ kyɛ tiki kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti, kyɛ tiki
ɓotu.
8 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ okyi mʉtʉʉ mi nɨma, kakyigʉ mʉmbanzʉ, luki limoti, akyi
Kunzi nɨnɔ amʉpága Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ.
9 Kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ tamukpikilyi ka nɨlɔ ondi sɨpananɨsɔ luga kunu, kyɛ Kunzi
amuwonisiloni ndɨ ɓɛyɔ makwanana mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kunu.
10 A nɨlɔ mʉgyɨlyaga ɓomomonu ɓasɨ ka iwili yasɨ ya Makedonia. Luki limoti,
ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
11 Gyoni kɛkɛlɛ kaika na mazɨyɔ. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka andɨ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka kakɨ
ɓɨkpɛ, agya ligubo na maɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ.
12 Makagya ɓɛyɔ, minisanatʉ na ɨbɨba ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakilisito.
Makikigʉ ɓakɨgʉmya ka mʉmbanzʉ.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

13 Ɓamamakɨ, takapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo,
kyɛ makikonitɔgʉ kalya kumbu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na
mʉtamanagɨ.
14 Ta na baya ambɛ Yeso okwatʉ ndɨ, opupo ka mbʉkʉ. Kinili, ta gɔnɨ na baya
ambɛ Kunzi upupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ pa imoti na Yeso ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ
ɓaɓinikyonini.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu, tamuɓikyi ɓɛ: Iɓusu ɓi nɨɓɔ
ta mbɛyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino,
takʉkɨtagɨgʉ ndɛkɛ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.
16 Tʉkana ndɛkɛ mungbi, lɨyʉ ka ngama ka ɓamalaika, sɛ kʉwa nɨlɔ la sɨɓa ko Kunzi.
Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ɓɨkpɛ osyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉwa wa,
ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Yeso, ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓa mambwa kopupoku ka
mbʉkʉ.
17 Kumbuso yi, iɓusu ɓi nɨɓɔ tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ aka ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatɨbɨnɨka
ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kobongonoku na Mombukwono-dosu kʉ. Tika
kʉwa ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Ɓamombukwono-dosu kʉ.
18 Tumisononi nɛkɨ mambɛngɨ na mʉnzɨna mi nɨma.

5

Kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino

1 Ɓamamakɨ, kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ namukpilyi lɨkpʉmʉka ko bulya lɨsyɛ ɨkanɨ ko
bulya ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino.
2 Makaiba iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku
ndɛkɛ ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino no biti.
3 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ mino kaɓɨkya ɓɛ: «Ta ka mazɨyɔ na pa
mbɛyɨ ɓiwo», ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓʉnyɛ usilya ndɛkɛ ɓigbututu, mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mʉzʉzʉla nɨmɔ asilyaga muko wa mʉma ka liɓukuti. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti
aka kahʉkagɨgʉ ndɛkɛ mino.
4 Ɓamamakɨ, luki limoti, iɓunu makɛgʉ ko biti, ɓɛkyɛ lɨsyɛ li nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ
ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ.
5 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya na ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ. Takɛgʉ iɓusu
ɓatʉ ɓɔ biti ɨkanɨ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ɓʉngbanganya.
6 Kinili, takololonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, tikini ɓuɓisi, tika ɓakɨmɨnya.
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalalaga, ɓalalaga no biti, na nɨɓɔ ɓikaga na lɨbʉma, ɓomwaga no biti.
8 Luki limoti, iɓusu ta ɓatʉ ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ, tokwononi kaiko ɓakɨmɨnya. Timo-
kisyini baya na sɨpananɨsɔ abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ kaiɓuulyo mbanzɨ, timokisyo
mʉtamanagɨ ma muhukuso abɛ sɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ katiɓuulyogo yi.
9 Kunzi katɨpʉnagagʉ ndɨ ɓɛ tigyogyisi ko bulya ngbʉta kakɨ. Luki limoti, ɓɛ tinisoni
na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
10 Ɨyɨ, atikwilyaga ndɨ iɓusu, kyɛ takika gʉtʉgʉ ɓuɓisi ikanɨ ɓukwo, tiki ndɛkɛ na
ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ ka lɨsyɛ nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino.
11 Kinili, tumisononi mambɛngɨ, midukulogo kongotiso baya kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
mikago mino kagya.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

12 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ambɛ hudondisyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakagya ligubo luga
kunu, ɓakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamʉpá mʉtʉʉ.
13 Hubibisogoni kʉgbɛ, miko na sɨpananɨsɔ na ɨɓʉ ko bulya ligubo kaɓʉ. Wikoni
na mazɨyɔ luga kunu.
14 Ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ huɓikyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo ambɛ
ɓɨmɨnyɨtɔ, hutumisoni mambɛngɨ nɨɓɔ ɓa na ɓuti, husingyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ no
ngu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ.
15 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamigisilyonitɔgʉ dakɨ ɓʉnyɛ ka
ɓʉnyɛ, luki limoti, kisoni ɓongbinga ɓasɨ kagya ɓʉnza aka luga kunu na ka ɓambanzʉ
ɓasɨ.
16 Gwoni magyagya masyɛ masɨ.
17 Lumbogoni masyɛ masɨ.
18 Mumigisilyogoni Kunzi ɨbɨba ka makpʉmʉka masɨ kyɛ nɨlɔ a sɨpananɨsɔ kakɨ pisi
ka Yeso-Kilisito.
19 Makokpingbonitɔgʉ ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Makinonitɔgʉ mʉtʉʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi payaya.
21 Luki limoti, kpimoni makpʉmʉka masɨ, moɓingisyo nɨmɔ manzanza.
22 Nyikoni mobi ma ɓʉnyɛ masɨ.
23 Kunzi ɓɨkpɛ nɨnɔ mombukwana mazɨyɔ amuitisi ɓatʉ ɓotu ka ɓopisi ɓayasɨ,
oɓuulyogi tamanaga, lɨmbɛngɨ na nzʉyɨ kunu yasɨ, kyɛ kikonitɔgʉ na ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ
ɓumuti aka ngbingo yi nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ, a mʉtʉ walɨngʉnʉ, ɨyɨ, otulyosatʉ lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ.
25 Ɓamamakɨ, tilumbilyonitɔ gɔnɨ iɓusu.
26 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.

27 Nakamʉkʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu ambɛ mutongulogoni balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito.
28 Łzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika

Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Akaʉtʉmbʉlya ɓata ɓɛyɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso ika ndɛkɛ gɔnɨ mino. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito igoniku ndɨ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti, lɨsyɛ li a kʉwa ɓuwobi.

Nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ lɨsyɛ li a kʉwa ɓuwobi, ɓakapagɨgʉ ɓata kagya ligubo, ɓanaɓɨkya ɓɛ ligubo kɛgʉ na ɨzangɨya. Luki limoti, ɓagaga kalyalya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka okwononi kaɨkɔ ɓungu kyɛ alyalyɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓika kagya ɓʉnza aka.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Yigoku ka Yeso oɓungusya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ *1:3-12*
Mombukwono-dosu kanigikugʉ mbɛyɨ *2:1-12*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *2:13-17*
Malʉmba na ligubo *3:1-15*
Yuuso ya muliɓo *3:16-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu
ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi
Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

3 Ɓomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ ko bulya kunu.
Okwononi tagyɨ ɓɛyɔ kyɛ baya kunu akopingo, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma nosu luga kunu
akaidukulogo ɓɛgɛyɔ.
4 Kinili, ta na ɓugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya
lɨmbɛngɨ kunu lɨnda na baya kunu gʉtʉgʉ makaigyogyiso na kalya kumbu.
5 Masɨ nɨmɔ akowonisilo ɓɛ Kunzi opungini kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili, kyɛ
yigyogyiso amuitiso ndɛkɛ ɓʉkwanana kaingyo ka Ɓʉngama kakɨ.
6 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakamugyogyiso
ɓɛgɛyɔ,
7 iɓunu ɓi nɨɓɔ makaigyogyiso, amuyukumisatʉ pa imoti na iɓusu. Agya ndɛkɛ
ɓɛyɔ wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndɛkɛ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ pa imoti na
ɓamalaika kakɨ ɓo ngu,
8 odoku ndɛkɛ luga wa lɨɗaɗa lo ɓuku, ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakyaga kamiba
Kunzi na nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.
9 Yigyogyisa kaɓʉ ika ndɛkɛ pʉtɨkana ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ miso ka
Mombukwono-dosu, ubisa ndɛkɛ ɓyɨ no ngu kakɨ ya ɨbɨba.
10 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ odoku ndɛkɛ mino, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka mutili kakɨ, ɓabibisatʉ
ndɛkɛ na nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Iɓunu gɔnɨ mika ndɛkɛ pa imoti
na ɨɓʉ kyɛ moɓinikyononi ndɨ mongoni nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ.

11 Kinili, tikaga ɓongbinga ɓasɨ kamʉkʉngʉlya. Takakʉnga Kunzi ambɛ amuitisi ɓatʉ niɓɔ ɓokwononi ka ɔɓɨlɨ ninɔ amʉmakaga mino. Pisi ko ngu kakɨ, amusingyi kotulyoso mʉsasa kunu manza na ligubo kunu ka baya.
12 Kika ɓɛyɔ, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatʉ ɨbɨba, na ɨyɨ amʉpátʉ gɔnɨ ɨbɨba. Nɨyɔ yasɨ a ɨzɨyɔ ko Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

1 Ɓamamakɨ, ka nɨlɔ ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na mʉmʉkana kusu ka kpɔlɔ kakɨ, takamʉkʉnga ambɛ:
2 mʉmbanzʉ kamʉɓɨkya ɓɛ lɨsyɛ la kigoku ka Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni mambɛngɨ ɓɨdʉʉʉ, makoɓongonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ɓakika kanzɨna pisi ka ɓugyalandʉ ikanɨ pisi ka ɓomongoni ikanɨ pisi ka balʉwa ɓɛ apʉnya ku kusu, makoɓinikyononitɔgʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka. A ɓɛyɔ, kambwa lɨsyɛ li nɨlɔ kaɨtʉlyana, ɓatʉ ɓudingi ɓakya ndɛkɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kumbuso yi, Mʉgya-manyɛ ninɔ apʉtɨkana ndɛkɛ ka muliɓo, ipupisoku sɛ kʉwa.
4 Amʉya ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓobibisaga abɛ kika nɨmɔ ko Kunzi. Ɨnda ndɛkɛ kaisopisogo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Kunzi.
5 Makɛgʉ ɓata katamana ɓɛ namʉtʉmbʉlyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, ngbingo yi ninɔ na ndɨ mino ku kunu?
6 Makaiba luki tino lɔ akakpɨngba Mʉgya-manyɛ yi ninɔ mbɨya wanʉ. Ɨyɨ odoku ndɛkɛ ko ngbingo ninɔ aka nɔ Kunzi abisilya ndɨ.
7 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɨyɨ Mʉgya-manyɛ yi ninɔ opungoni ndɨ ligubo kakɨ ɓɨpɛlɛ. Luki limoti, opuponoku ndɛkɛ iba mʉtʉ yi ninɔ akakpɨngba mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ kɛgʉ ɓata.
8 Nɨyɔ Mʉgya-manyɛ yi ninɔ ipupisa ndɛkɛ, Mombukwono-dosu Yeso amwɔ ndɛkɛ na ɔhʉ wa mʉnɔkʉ aka, alumwisogo no ngu nɨyɔ ipupisoku ndɛkɛ noyu.
9 Mʉgya-manyɛ odoku ndɛkɛ no ngu ka Abɨlɨ, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga dididi, mokingyosi na makpʉmʉka ma ɓɔngɔ.
10 Agya ndɛkɛ makpʉmʉka manyɛnyɛ ka ɓopisiɓi ɓayasɨ kaʉɓɔ ɓatʉ niɓɔ ɓokwononi koɓungogo. Ɓoɓunganga ndɛkɛ kyɛ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ na kapa lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ akwanana ndɨ kauhukuso.
11 Kinili, Kunzi utikilyoni kʉwa ngu ya kʉɓɔɓɔkʉ kauɓungusogo ɓɛkyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka la ɓɔngɔ.
12 Kinili, ɓʉmakyatʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanogwa magyagya ka lɨkpʉmʉka lanyɛ.

Kunzi amupunogoni ndɨ kainiso na muhukuso

13 Ɓamamakɨ, iɓusu, tokwononi kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ ko bulya kunu yi niɓɔ Kunzi amʉpa. A ɓɛyɔ, Kunzi amupunogoni ndɨ iɓunu katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ kyɛ minisoni na muhukuso. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuɓuɓisatʉ kyɛ baya kunu a ya kɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
14 Kunzi amʉmakaga ndɨ kaika ɓɛyɔ pisi ko Mongoni Manza ninɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ. Ɨyɨ apa ndɨ ɓɛ winisononi na ɨbɨba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
15 Kinili ɓamamakɨ, wigwinonogoni na wikoni ɓakɨtʉlya ka mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ, iki pisi ka mʉnzɨna ɨkanɨ ka balʉwa kusu.

2:4 2:4 Wanda ka Danyɛlɛ 11:36; Ezekieli 28:2.

16 Kunzi Obosu nɨnɔ atɨpa ndɨ, na pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, atitumisaga mambɛngɨ
ɓongbinga ɓasɨ, atɨpá mʉtamanagɨ manza. Takaʉkʉnga pa imoti na Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito ɓɨkpɛ ambɛ,
17 ɓamutumisi mambɛngɨ, ɓamʉpá ngu kagya masyɛ masɨ lɨkpʉmʉka lanza pisi ka
yɨgya yanza na mʉnzɨna.

3

Pɔlɔ akakʉnga ɓɛ ɓʉlʉmbɨlyɨ

1 Ɓamamakɨ, ka muliɓo, tilumbilyoni kyɛ lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
ɨtʉlyanɨ ɓɨgala-gala ka ɓapa ɓayasɨ na avɨ ɨbɨba, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ o mino kaigyonoso
ku kunu.
2 Tilumbilyoni gɔnɨ Kunzi kyɛ atɨkʉlagɨ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓʉɗɨya. A
ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓɔ ɓa na baya.
3 Luki limoti, Mombukwono-dosu a mʉtʉ walɨngʉnʉ, amutumisatʉ ndɛkɛ no ngu,
amuɓuulyogo ka Mʉgya-manyɛ.
4 Taɓakɨgʉmya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambɛ makagya
nɨlɔ tamuɓikyi na midukulogo kagya yi.
5 Mombukwono-dosu okpokyonisi mambɛngɨ kunu, mika na sɨpananɨsɔ no Kunzi,
mika na aɗalʉ mʉnda mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.

Okwononi mʉtʉ wasɨ agyɨ ligubo

6 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ
makosyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ
kaɓyɛ mʉtʉʉ nɨmɔ tamʉpá ndɨ.
7 Iɓunu ɓamombukwono-donu makaiba ɓɨnza ɓɛyɔ makwanano mino kaɓyɛ yɨgya
kusu. A ɓɛyɔ, iɓusu takɛgʉ ndɨ ɓavivo ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino pa imoti na
iɓunu.
8 Takɛgʉ ndɨ ɓatʉ ɓakɨkʉkʉngya luga kunu. Luki limoti, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya,
tupo ɓɨdapaɗa. Tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
9 Takwananatʉ ndɨ kamʉkʉnga ɓɛ tisingyoniku, luki limoti, takagyagɨgʉ ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ta ndɨ na mʉsasa ɓɛ tamʉpí likingyosi ɓɛ gyogoni abɛ iɓusu.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino ku kunu, tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ kakya kagya ligubo, kolyolyonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.»
11 Luki limoti, takaʉkana mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ luga kunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga payaya,
ɓakapagɨgʉ ligubo, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ nɨ ɓanvɛnvɛ aka.
12 Takaʉkpamya inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ na kaʉpá mʉtʉʉ ko lino ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito ambɛ ɓagyɨ ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti kaɓʉ ka
ɓamombukwana-daɓʉ.
13 Iɓunu, ɓamamakɨ, makuponitɔgʉ kagya ɓʉnza.
14 Mʉmbanzʉ koboilyi kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨma tamupí ka balʉwa yi nɨmʉ, mumiboni
ɓɨnza, makasyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ kyɛ ɨmʉkanɨ suni.
15 Makavonitɔgʉ sɛ abɛ mumuyoniso, luki limoti, mupóni mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
momonu.

Ɓʉɓʉnga na yuuso

16 Mombukwono-dosu nɨnɔ a mombukwana mazɨyɔ, amuɗukilyi mazɨyɔ ɓongbinga
ɓasɨ na ka ɓopisi ɓayasɨ. Mombukwono-dosu iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
17 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ namukpikilyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ambɛ namumuusogito.
Nobisaga maɓɔkʉ ka ɓabalʉwa kamɨ ɓasɨ ɓɛyɔ, maɓɔkʉ kamɨ nɨmɔ.
18 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ ka gɯɗɯ wa Lisitilo kaƀɨkyaga Mongoni Manza kɯ Timotio ikaga ndɨ mino. Nɨyɔ Timotio ɯkana ndɨ mɯnzɨna ka Pɔlɔ, apɯnga ndɨ kaƀɨƀya Kilisito. Ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ ƀongƀinga ƀasɨ, na ƀagyaga ndɨ gɔnɨ na ɨyɨ ligubo. Nɨyɔ Pɔlɔ ɯkanaga ndɨ ƀɛ ƀakilisito ƀa gɯɗɯ yimoti ƀɛnɛ ƀakapɨlya Kilisito mɯgɔngɯ, ikanɨ lɨkpɯmɯka limoti akakɨtanaga kɯ ƀɛyɔ, atɨkaga ndɨ Timotio kaɨnda kaɯpá mɯtɨwɨ. Atɨka kɯwa ndɨ ka Ɛfɛsɔ kaɨnda kautumiso ƀakilisito ƀi nɨƀɔ kɯ ƀɛyɔ mambɛngɨ.

Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ kɯ ƀɛyɔ. Atomosya ndɨ gɔnɨ ƀɛ uƀikyiku ƀakilisito ƀɛ ƀiƀuulyito na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakaɯpá ƀambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza, ɯtɯmƀɯlya gɔnɨ ƀɛyɔ ƀakilisito ƀokwononi mino kaiko na yɨgya ka makanisa, na ƀɛyɔ okwononi mino ƀɯpɯnagɨ ƀatɯ ƀakamalya makanisa.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀɯ yi nɨyɨ:

Ɓuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔƀɨlɨ ka Ɓakilisito okwononi mino kaiko *1:3–3:13*
Nɨyɔ a ndɨ yakɨsɯma ko pisi yi nɨyɔ tapɯna ndɨ *3:14–4:5*
Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *4:6–6:21*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi Muhukuso kusu na
Yeso-Kilisito nɨnɔ tobisogo mino mɯtamanagɨ.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ walɨngɯnɯ pisi ka baya. Obosu Kunzi na
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ƀuwonisili ɨzɨyɔ, ƀɯmɨnyɨlya kumbu, ƀɯpá mazɨyɔ.

Okwononi kaɨmɨnya na ƀowonisilo ƀa kɯƀɔƀɔkɯ

3 Wika ka Ɛfɛsɔ aka mɯɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ nɯƀɨkya ndɯkɯ mino wa na ndɯkɯ mino
kaaga ka Makedonia. Kɯ ƀɛyɔ, a na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀakapá mɯtɨwɨ ma kɯƀɔƀɔkɯ,
hɯƀɨkya ambɛ ƀasɨ.
4 Hɯƀɨkya ambɛ ƀasɨ kaɯkana ƀabɨbɯ ƀaya ƀɔngɔ, pa imoti na ƀabɨbɯ ƀayo
puponogo ka ƀatɨtaƀɯ nɨƀayɔ kɛgɯ na muliƀo. Nɨlɔ lasɨ opupisaga ƀoɗongoso, nɨ
kɛgɯ na ɨzangɨya kodukula ligubo ko Kunzi nɨnɔ apága muhukuso pisi ka baya.
5 Ɨsɨ ya mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ƀɛ widukulogoni na sɨpananɨsɔ nɨsɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ
lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lɨngɯnɯ.
6 Ɓatɯ ƀagɔgɔ ƀosoni pisi, ƀoƀungogoni kɯwa ɨƀɯ ka ƀoɗongoso ƀaya payaya aka.
7 Ɓapaga kaiko ƀowonisilo ƀa Mɯtɯɯ ka Musa, luki limoti ƀakotombisyogigɯ nɨlɔ
ƀikaga kaƀɨkya ikanɨ ƀakibogigɯ makpɯmɯka mi nɨmɔ ƀikaga kaamalya mɔ.
8 A ƀɛyɔ, tibaga ambɛ Mɯtɯɯ a manza iba ƀakagya na imu ligubo ƀɛyɔ okwononi
mino.
9 Tokwononi ƀata gɔnɨ kaiba ambɛ ƀakobisogigɯ mɯtɯɯ ko bulya ka ƀatɯ
ƀongƀingƀili. Luki limoti, ƀobisogo ko bulya ka ƀagya-manyɛ, ka ƀatɯ nɨƀɔ
ƀakɯkanagɨgɯ, ka ƀatɯ ƀɯɗɨya na ƀatɯ ƀanyɛ, ko bulya ka ƀatɯ nɨƀɔ ƀakaƀangagɨgɯ
Kunzi ikanɨ kaƀanga makpɯmɯka motu, nɨƀɔ ƀɯmwɔgɔ ƀabaƀɯ ikanɨ ƀamaƀɯ, ko
bulya ka nɨƀɔ ƀɯmwɔgɔ ƀɛngɛnɨ,

10 ka ɓatʉ ɓa ɓiɨlya, ka ɓalʉkʉ niɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ, ka ɓatʉ niɨɓɔ ɓʉgabaga
ɓɛngɛni ka ɓusunzu, ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, ka ɓatʉ niɨɓɔ ɓakɔgɔ silika na ɓɔngɔ, na
ka ɓatʉ ɓasi niɨɓɔ ɓamʉyaga mʉtʉʉ ma liɨngʉnʉ.
11 Mʉtiwi mi a ka Mongoni Manza niɨmɔ Kunzi ɛpá ndi. Mongoni Manza mi niɨmɔ
otukyoku ko Kunzi niɨnɔ wa liɨkpakpa la ɓʉnza.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi iɨbiba

12 Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iɨbiba, iɨyi niɨnɔ ɛpága ngʉ ka ligubo
kami. Nakamigisya iɨbiba kyɛ ɛmiɨna ndi ɓɛ nokwononito kagya ligubo kaki,
13 gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanziɨnaga ndi mino yanyɛnyɛ ko bulya kaki, nanatʉmbwa,
nanugyogyiso ɓatʉ kaki. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kyɛ masi niɨmɔ nagyaga
ndi, nagyaga ndi ka ɓungingi kyɛ nakɛgʉ ndi mubaya.
14 Mombukwono-dosu ewonisiloni ndi iɨziɨyɔ yidingi, niniso na baya na siɨpananiɨsɔ
niɨsɔ otukyoku pisi ka matiɨkana na Yeso-Kilisito.
15 Liɨkpʉmʉka la liɨngʉnʉ niɨlɔ okwononi ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓaɓiɨnikyani niɨli: Yeso-
Kilisito odoku ndi ka ɔɓiɨli kauhukusogo ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Iɨmi na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ
kaʉmaga ɓatʉ ɓasi luga kaɓʉ,
16 luki limoti Kunzi ɛmiɨnyiɨlya ndi kumbu. Kʉwa wa gʉ wa, Yeso-Kilisito owonisila
ndi liɨmbɛngi liɨnda ko bulya kami, iɨmi mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kʉgbɛ. A likingyosi ka ɓatʉ
ɓasi niɨɓɔ ɓabaiɨlya ndɛkɛ, ɓinisa na ɔɓiɨli wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 Tapíni Ngama wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ iɨbiba, tabibiso ɓongbinga ɓasi, iɨyi Kunzi niɨnɔ
a mʉkaka, niɨnɔ kokwogigʉ na niɨnɔ takamiɨnagiɨgʉ! A asi ɓɛyɔ aka yɔ.
18 Timotio mikami, nakaʉpá mʉtʉʉ mi niɨma mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mʉnziɨna ma
ɓugyalandʉ a ndi mino ko bulya kakʉ. Liɨkpʉmʉka li niɨlɔ lɔ ʉpá ngʉ ya kʉlanana
lʉnga lanza.
19 Ɓuulyaga baya kakʉ na tamanaga yanza. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓosoni tamanaga yanza
kadwɛ kʉ kwa kʉ baya kaɓʉ oɓungogoni mino.
20 Imeneo iɨɓʉ na Alesandulia ɓa luga ka ɓatʉ ɓi niɨɓɔ. Nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka
Abiɨli* kyɛ ɓakibononononito ɓata katʉmbwa lino ko Kunzi.

2

Mʉtʉʉ ko bulya malʉmba

1 Kambwa wa liɨkpʉmʉka lasi, nakamʉɓiɨkya ambɛ windoni ko Kunzi na mokungoni,
na malʉmba, na yiɨtatanaga na mamigisya iɨbiba ko bulya ka ɓatʉ ɓasi.
2 Okwononi kaʉlʉmbiɨlya ɓangama na ɓatʉ ɓasi niɨɓɔ ɓa ka ɓapa ɓayakpʉkpʉ iba
tiki ɓiɨnza, ɓipisiii, tika na yiɨgya yanza, ɓakigwinonogo ɓiɨnza no Kunzi.
3 Liɨkpʉmʉka niɨlɔ a lanza na liɨɓosilo Kunzi, Muhukuso kusu,
4 niɨnɔ apaga ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓinisoni na muhukuso, ɓibo liɨkpʉmʉka la liɨngʉnʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi a ɓemoti aka, niɨnɔ obiso yʉkanana lugo ko Kunzi na ɓambanzʉ a
ɓemoti. Mʉtʉ yi, ni Yeso-Kilisito.
6 Iɨpá ndi ni iɨyi mombukwana-daki yi abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓasi. Agya ndi
ɓɛyɔ wa ngbingo iɨtʉlyana ndi mino kowonisila ɓɛ Kunzi apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasi ɓinisoni
na muhukuso.
7 Kinili ɓebisa ndi mino mʉkʉkʉwa na atʉtʉmbwa kauwonisilo ɓatʉ ɓi niɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda liɨkpʉmʉka la baya na la liɨngʉnʉ. Nakɛgʉ kaɓiɨkya ɓɔngɔ, nakaɓiɨkya liɨngʉnʉ
aka.

Yiɨgya ka ɓalʉkʉ na ɓoko

---

* **1:20 1:20** *nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abiɨli:* wanda mʉtʉmbʉlagi ka 1 Ɓakol. 5:5.

8 Nakapa nɛkɨ ambɛ ka ɓapa ɓayasɨ, ɓalʉkʉ ɓalʉmbagɨ kanɨ ɓononini maɓɔkʉ motu kʉgʉ, nɨ ɓakɛgʉ na ɗɨya nɨ ɓakɛgʉ kasaana.
9 Na gɔnɨ, nakapa ambɛ ɓoko ɓimokisyogi ɓɛyɔ okwononi mino, kanɨ kɛgʉ na yiwonisilo ikanɨ kagya kʉwa kʉgbɛ. Ɓakilukisonitɔgʉ tukatʉ tɨmbanga, ɓakimokisyonitɔgʉ makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaibongiso makpʉmʉka ko singasʉ, ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ,
10 luki limoti, ɓiki na yɨgyɨgyɨlya yanza ɓɛyɔ okwononi mino ko ɓoko nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓaɓangaga Kunzi.
11 Ɓoko ɓokwononi kaʉkana mʉtɨwɨ kanɨ ɓaɓʉdakyana ɓiwo, na lɨmbɛngɨ la kisiso.
12 Nakakpomyigʉ ɨmɨ muko kapá mʉtɨwɨ, ikanɨ kaiko kʉgʉ ka mʉlʉkʉ, luki limoti, iki ɨyɨ mʉdaka ɓiwo.
13 A ɓɛyɔ, ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kagya Adamʉ, kʉwa wa Ɛva.
14 Kɛgʉ Adamʉ nɔ ɓaɓɔ ndɨ, luki limoti muko nɔ ɓaɓɔ ndɨ, oɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi.
15 Luki limoti, muko inisa ndɛkɛ na muhukuso pisi kaɓʉkʉtaga, kiko sɛ kanɨ igwinonogini ka baya, ka sɨpananɨsɔ, ka yiɓuɓiso na kaika ɓitombiii.

3

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaamalya kanisa

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, a la lɨngʉnʉ: mʉmbanzʉ kapa kaamalya ligubo la kanisa, iba opo ligubo lanza.
2 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mʉtʉ wa kamalya kanisa iki mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Okwononi ɓɛ iki na muko ɓemoti aka, iki mʉtʉ wa kiginyilyo, iki mʉtʉ mutombisya lɨkpʉmʉka na mʉtʉ nɨnɔ okwononi, iki mʉtʉ wa kʉtɨlya ɓobiko na mʉtʉ wakiba kapá mʉtʉʉ.
3 Kikonito adangbala wa makana, ikanɨ mʉtʉ wa ɓonduyi, luki limoti iki mʉtʉ wo tombii, na wa mazɨyɔ. Kikonito mʉtʉ wa mʉsasa mo ɓuyi.
4 Okwononi kaiko mʉtʉ wa kamalya ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza, anʉtɨwa ɓomikakɨ, iba ɓiki ɓomiki ɓakʉkana na nɨɓɔ ɓa ɨbɨba.
5 A ɓɛyɔ, mʉtʉ kibi kaamalya ndaɓʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ, oɓuulyaga kʉwa kanisa ko Kunzi lɨkɨ?
6 Kokwononigʉ kaika mʉtʉ wambɨya ka baya, kyɛ lɨmbɛngɨ la ɓugindo kamingyoni, ogulya ka mʉngɨmbɔ ɓɛyɔ mumuyoniso ogulya ndɨ mino.
7 Okwononi gɔnɨ ɓɛ iki mʉtʉ nɨnɔ ɓatʉ ɓa kunzi ɓika kanzɨna yanzanza ko bulya kakɨ iba ɓakaminonito ɓɨdɛ, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Ɓɛyɔ ɓadiakɛlɛ ɓokwononi mino kaiko

8 Ɓadiakɛlɛ ɓokwononi gɔnɨ kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba na nɨɓɔ ɓalɨngʉnʉ. Ɓokokwononigʉ kaiko ɓadangbala ɓa makana ikanɨ kakɨsa ɓuyi ko pisi yanyɛ.
9 Okwononi ɓiki ɓakigwinonogo ka baya ya lɨngʉnʉ nɨlɔ inisa pa imoti na tamanaga yanza.
10 Okwononi kaʉndɨlya, kika kanɨ ɓakinisigʉ na ɨɓɔ, ɓakwanana kagya ligubo la ɓʉdiakɛlɛ.
11 Ɓoko kaɓʉ ɓokwononi kaiko ɓatʉ ɓa ɨbɨba, ɓakikonito ɓatʉ ɓakudwonoso ɓambanzʉ ko pisi ya ɓalʉmɨ, luki limoti ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo na ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ka ɓopisi ɓayasɨ.
12 Okwononi ɓɛ diakɛlɛ iki na muko ɓemoti aka, ika mʉtʉ wa kʉmamalya ɓomikakɨ ɓɨnza na ndaɓʉ kakɨ yasɨ.
13 Ɓadiakɛlɛ nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓa na ɨbɨba, ɓakwanana kaɓɨkyaga lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ mongoni ma baya nɨmɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidɨ nɨyɔ Kunzi atiwonisilo

14 Nukpikilyi moɓiso mi nɨma kanɨ na na mʉtamanagɨ kaɨnda ɓɨkwa kaʉnda.
15 Luki limoti, nakolipyo kodoku, balʉwa yi nɨmʉ kʉwa nɔ owonisila ɓɛyɔ wokwononi mino kaiko luga wa lɨvananza ko Kunzi, isi yi ɓɛ kanisa ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Iyu yɔ a lɨdʉlʉ na muɓumbe ma lɨngʉnʉ.
16 A ɓɛyɔ, dikiɗi ya baya kusu a yidingi:
Ipupisoku ndɨ abɛ mikya-ɓambanzʉ.
Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.
Ɓamalaika ɓamɨna ndɨ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ.
Ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ.
Ɓaɗokisa kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ka ɨbɨba.

4

Mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ

1 Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ ko ngbingo wa mupipilo, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasaga ndɛkɛ baya kaɓyɛ lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ na mʉtɨwɨ ma lɨbɨlɨ.
2 Ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓʉɓɔɓɔgɔtʉ ndɛkɛ. Mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ okwoni abɛ ɓakabʉsya ndɨ na ngwɛyɨ nɨyɔ angbamyaga no ɓuku ɓɨngbʉ.
3 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨwaga ɓɛ kokwononigʉ kavanana ikanɨ kalya malɨlɨ magɔgɔ. Luki limoti, Kunzi agya ndɨ malɨlɨ nɨmɔ ɓɛ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya, ɓibo lɨngʉnʉ, ɓalyagɨ kanɨ ɓamigisilyini ɨbɨba.
4 Wɨna sɛ, masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ a manza, kɛgʉ na nɨlɔ okwononi kakya, luki limoti okwononi kamigisilya Kunzi ɨbɨba kambwa kalya.
5 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ko Kunzi na malʉmba oitisaga luki lasɨ lanza kambwa ko Kunzi.

Mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

6 Wakuzukilyogo ɓomomosu lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨngbanganya, wika mʉgya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi nɨyɔ, wowonisila ɓɛ wakokwiso lɨmbɛngɨ kakʉ na lɨkpʉmʉka la baya na mʉtɨwɨ ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ʉkana ndɨ.
7 Luki limoti, kyatʉ ɓabɨbʉ ɓayagbalɨ nɨɓayɔ kɛgʉ kaɓyɛnɛnɛ na baya. Gya yapʉ kaika wakigwinonogo no Kunzi.
8 Ɓazʉna ɓayapʉpʉ a na ɨzangɨya yɨkɛɗɛ. Wɨna sɛ, kaigwinonogo no Kunzi a na ɨzangɨya ka ɓopisi ɓayasɨ kyɛ apága mʉtamanagɨ ka ɔɓɨlɨ wambɨya wanʉ, atɨwanyaga nɨnɔ akodoku.
9 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a la lɨngʉnʉ, nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ.
10 A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso na kaʉlanana, a asɨ kyɛ tobisoni mʉtamanagɨ kusu ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, ninɔ a Muhukuso ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓabaɨlya.
11 Ɓɨkyaga, wapá mʉtɨwɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
12 Mʉmbanzʉ kundungulyogonito ɓɛ kyɛ wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa baya, iki ko pisi ya mʉnzɨna, iki ko pisi ya yɨgya, iki ko pisi ya sɨpananɨsɔ, iki ko pisi ya baya ikanɨ ko pisi ya ɔɓɨlɨ wanza.
13 Hʉtangʉlyaga ɓambanzʉ Moɓiso, hʉtɨwa, huwonisilo, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ɓanʉ mino.
14 Wakoɓusolonitɔgʉ apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ a kʉsɔ kakʉ. Winisana ndɨ na ɨyɨ wa ɓogyalandʉ ɓanzɨna ndɨ mino na wa ɓambɔkʉ ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
15 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ, wɨpá mino, iba ɓatʉ ɓasɨ ɓɨnɨ ɓɛyɔ wo mino kaidukulogo.
16 Wɨmɨnyatʉ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wɨmɨnya gɔnɨ ka mʉtɨwɨ kakʉ. Wigwinanagatʉ na imu ɓɨnza. Wakagya ɓɛyɔ, ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi winisa na muhukuso, uhukuso gɔnɨ nɨɓɔ ɓika kaʉmʉkana.

5

Mʉtɨwɨ ka nɨɓɔ ɓabaya

1 Wakayoyisonitɔgʉ mbɔkʉ-mbɔkʉ no ɓou, luki limoti mʉtɨwa ɓɨwɛsɛɛ abɛ abakʉ.
Hʉtɨwa ɓomikya-ɓawanza abɛ ɓamamakʉ,
2 ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ abɛ ɓamakʉ, ɓomikya-ɓasɨka abɛ ɓasalɨ kakʉ, pisi
ka ɔɓɨlɨ wanza.
3 Hubibiso ɓowoko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ na mʉmbanzʉ.
4 Luki limoti, woko kika na ɓomiki ikanɨ ɓomiko-mikakɨ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ
ɓowonisili baya kaɓʉ ka lɨvananza kaɓʉ ɓɨkpɛ. Ɓumigisya ɓaɓʉkʉta-kaɓʉ na
ɓatɨtaɓʉ ɓʉnza nɨɓɔ ɓʉgyɨlya ndɨ kyɛ Kunzi apaga ɓɛyɔ.
5 Woko walɨngʉnʉ nɨnɔ kɛgʉ na mʉmbanzʉ, obisaga tamanaga kakɨ ko Kunzi. Biti
na lɨsyɛ ikaga kalʉmba, anobiso yangya kakɨ ko Kunzi.
6 Luki limoti, woko nɨnɔ wa mʉsasa manyɛ ɓikpo, ikaga nɨ okwoni ndɨ ɨyɨ gʉtʉgʉ
kanɨ a mbɛyɨ muɓisi aka.
7 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ wokwononi kauzukilyogo ɓowoko nɨlɔ, iba ɓakikonito na ɓɛɓɔ.
8 Mʉmbanzʉ kumumuli ɓava-kʉkakɨ, na kʉgbɛ nɨɓɔ ɓa lɨvananza kakɨ ɓɨkpɛ, iba
osini baya kakɨ. Mʉtʉ nɨnɔ a wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ kanoboilyigʉ.
9 Wakapa kava mʉmbanzʉ abɛ woko, okwononi iki na ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya
(60). Okwononi gɔnɨ iki mʉtʉ yi nɨnɔ avanana ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti aka.
10 Okwononi ɓɛ ɓamibitɔ gɔnɨ ko pisi ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ yanza. Okwononi ɓɛ iki
mʉtʉ nɨnɔ ukwisa ndɨ ɓomikakɨ ɓɨnza, nɨnɔ ʉtɨlyaga ndɨ ɓobiko, nɨnɔ ʉsʉkʉsaga ndɨ
ɓatʉ ko Kunzi magʉ*, nɨnɔ usingyaga ndɨ ɓatʉ ɓa kigyogyiso, na nɨnɔ agyaga ndɨ
ɓʉnza ka ɓopisi dididi.
11 Luki limoti, wakukpikonito ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka aka kyɛ mʉsasa
mʉvanana kʉgya, ɓapá Kilisito mʉgɔngʉ,
12 ɓɨmakya ka mʉngɨmbɔ kyɛ ika kanɨ ɓaɓunini agʉmɛ nɨnɔ ɓagyilya ndɨ ka
mambwa.
13 Yɛkɨ ɓakikogigʉ na tʉmatʉ tɨgya, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ kaamama aka ɓɨgbagba
gba ko bomiso ɓaya ɓandaɓʉ. Na ɓata, ɓikaga ɓatʉ ɓa ɓalʉmɨ, ɓanogulyo ka
makpʉmʉka gbalɨ na kanzɨna nɨlɔ kokwononigʉ.
14 Kinili, nakapa ambɛ ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka ɓavananɨ, ɓaɓʉkʉtɨ,
ɓamʉmʉla ɓandaɓʉ kaɓʉ, iba ɓomuyoniso ɓakinonito no pisi nɨyɔ ɓatigwi mino
na ɨɓɔ.
15 A ɓɛyɔ, ɓowoko ɓagɔgɔ ɓogwini ɓi, ɓaga kaɓɨɓya Abɨlɨ.
16 Luki limoti, mʉtʉ ko Kunzi muko yi kika na ɓowoko ka lɨvananza kakɨ, okwononi
abɨnɨkɨ ɓuti kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa, kanisa akwanana kaʉbɨnɨka ɓowoko nɨɓɔ aka ɓɔ
ɓa kɛgʉ na ɓambanzʉ, kanɨ kikigʉ kʉwa na ɓuti kʉgbɛ.
17 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓokwononi kaiko
na mʉkalya nganga yɨɓa, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓanatɨwa.
18 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kanɨ
anatikila nganʉ†.» Aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ: «Mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ.»
19 Ɓakasʉngʉlya mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa, wakoboilyonitɔgʉ mbɛyɨ kiki asɨ ka
mʉnɔkʉ ka ɓadɛmʉ ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa.
20 Huyoyiso nɨɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ko misa ka ɓambanzʉ iba ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓangɨtɔ
gɔnɨ.
21 Nakaʉɓɨkya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na ɓamalaika ɓotu,
ambɛ gwi mʉtʉʉ nɨmɔ kanɨ wakakugʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka na mʉlɨlɨ.

---

* **5:10 5:10** *ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ:* Wanda gɔnɨ Luka 7:44ɓatɨlyaga ndɨ mubiko ɓɛyɔ. † **5:18 5:18** *anatikila nganʉ:* Wanda ka 1 Ɓakolito 9:9na mʉtʉmbʉlagɨ mi. **5:18 5:18** Wanda ka Yɨgɨlya 25:4; 1 Ɓakolito 9:9; Matayɔ 10:10; Luka 10:7.

22 Wakikonitɔgʉ ɓiɡala-gala kabisilya mʉmbanzʉ maɓɔkʉ kapa ligubo ka kanisa.
Wakomotikononito gɔni na ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. Wiɓuulya kʉɡbɛ iwɛ
mombukwana-daki yi.
23 Ko bulya yigomisaga kakʉ ya mʉma, na ko bulya ɓʉpɔ ɓa nzʉyi kakʉ,
wakomwogɔnitɔgʉ asi liɓo aka, luki limoti mwagatʉ gɔni mino ikya vinya.
24 Ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ inisaga ɓiŋgbanganya kani ɓakanakugʉ ŋgbanga. Luki
limoti, niɓɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ipupisaga kumbuso.
25 A ɓɛgɛyɔ, yiɡya yanza inisogo ɓiŋgbanganya, gʉtʉgʉ niyɔ kinisogigʉ ɓikwa
kakwananiɡʉ kaiko yakisʉma.

6

1 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ɓosunzu ɓokwononi kaʉɓanga ɓamombukwana-daɓʉ kʉɡbɛ
iba ɓakosikogonitɔgʉ lino ko Kunzi na kaina mʉtiwi kusu ɓidɛ.
2 Niɓɔ ɓamombukwana-daɓʉ ɓa kʉsɔ wa baya, ɓakuminonito ɓidɛ kyɛ ɓa
ɓamamaɓʉ ka baya. Luki limoti, ɓokwononi kaugugubya ɓiŋza kʉɡbɛ kyɛ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi niɓɔ ɓinisanaga na izangiya kaɓʉ ɓɔ, ɓa ɓatʉ ɓa baya niɓɔ
Kunzi ʉpaga.
Nilɔ wokwononi kaʉtiwa na kaʉɓikya ɓambanzʉ ilu nilɔ.

Mʉtiwi ma kʉɓɔɓɔkʉ na izangiya ya liŋgʉnʉ

3 Mʉmbanzʉ kapá mʉtʉʉ modi, kani kɛgʉ kaɓinikyana likpʉmʉka la liŋgʉnʉ ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikani mʉtʉʉ nimɔ akaɓyɛnɛnɛ na baya kusu,
4 mʉtʉ yi ninɔ a na limbɛngi lidingi na kibigʉ luki. Mʉsasa ma ɓoɗongoso na
mosooni ko bulya isi yo mino, a kʉsɔ kaki abɛ koloɓu. Likpʉmʉka nilɔ apága kʉwa
imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanyɛ,
5 na ɓoɗongoso kani kɛgʉ na muliɓo na ɓatʉ niɓɔ yimibo kaɓʉ adangbikana,
ɓaɓʉsala likpʉmʉka la liŋgʉnʉ. Ɓasimaga ɓɛ kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na
liŋgama.
6 A liŋgʉnʉ ɓɛ kabaya Kunzi a izangiya yidingi kika kani wa na igyagya na nilɔ wa
nolu.
7 A ɓɛyɔ, takodokugʉ ndi no luki kʉnʉ ka ɔɓili, takiɡiɡʉ ndɛkɛ nolu ɓɛɡɛyɔ.
8 Kinili, takika na malili na ɓotu, a ɓiŋza.
9 Luki limoti, niɓɔ ɓapaga kaiko na liŋgama ɓogulyaga ka kʉɓɔɓɔkʉ, ɓigwinono ka
kpaka pisi ka mʉsasa dididi ma ɓungingi na manyɛnyɛ nimɔ uɓungusogo ɓambanzʉ,
ʉpʉta.
10 A ɓɛyɔ, mʉsasa mo ɓuyi a litino la mʉɡbɛ ɓa ɓʉnyɛ dididi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa
ndi na inguo ya mʉsasa mi nimɔ ɓogwoni ndi ka baya, ɓogulya ka yigyogyiso yakpʉ.

Mʉtʉʉ ma muliɓo

11 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ ko Kunzi, nyikatʉ makpʉmʉka nimɔ. Kisa ɓungbingbili,
wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sipananisɔ, na limbɛngi linda na ɓʉwɛsɛɛ.
12 Hʉlanana lʉnga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
kyɛ Kunzi ʉmaka ndi ko bulya yi, ŋgbingo yi ninɔ wozukaga ndi mino likpʉmʉka la
baya kakʉ ko misa ka ɓatʉ ɓudingi.
13 Nakaʉɓikya likpʉmʉka li nili ko misa ko Kunzi ninɔ apága ɔɓili ka makpʉmʉka
masi, na kambwa ka Yeso-Kilisito ninɔ ozukaga ndi likpʉmʉka la liŋgʉnʉ kambwa
ka Pɔsɔ Pilatʉ ɓɛ:
14 Ɓuulyaga mʉtʉʉ nimɔ ɓʉpá ndi, wika ɓitu kani wa kɛgʉ na ɓɛɓɔ kadwɛ ka lisyɛ
nilɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino.
15 Opuponoku ndɛkɛ ko ŋgbingo yi ninɔ Kunzi oɓungusyaga ndi. A Kunzi ninɔ
Mombukwana ngu, a ɓemoti aka, a likpakpa la ɓʉnza, a Ngama ka Ɓangama, a
Mbʉkwono ka ɓamombukwono-dosu.

16 Kokwogigʉ ɨyɨ, ikaga ka ɓʉngbanganya niɓɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpʉɗa.
Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ aminoni, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ ninɔ akwanana kamɨna.
Łbɨba kʉ kakɨ no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓa lɨngama

17 Hʉɓɨkya niɓɔ ɓa na lɨngama ka ɔɓɨlɨ wa mbɨya-mbɨya wanʉ ambɛ kupónitɔgʉ
ɓugindo. Ɓakobisonito mʉtamanagɨ kaɓʉ ka mukumbo nɨmana mʉpʉtɨkana ma.
Luki limoti, ɓɨgʉmyɨ ko Kunzi ninɔ atɨpága makpʉmʉka masɨ mudingi ɓɛ kyɛ togwi
nomu magyagya.
18 Hʉɓɨkya ambɛ ɓiki kagya ɓʉnza, ɓiki ɓatʉ ɓa lɨngama pisi ka yɨgyɨgyɨlya
yanzanza, ɓanatʉngbʉlana na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanʉpápa gɔnɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
19 Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓibisilyo ndɛkɛ alɔngɔ wanza na nɨnɔ kapʉtɨkanɨgʉ ko bulya lɨsyɛ
nɨlɔ akodoku iba ɓinisi ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

20 Łwɛ Timotio, ɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ winisa nolu ɓɨnza. Wasa ɓoɗongoso ɓaya
payaya niɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya ko pisi ya baya. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga ɓɛ a yimibo
ambɛ kanɨ a kʉɓɔɓɔkʉ.
21 Ko bulya yimibo yi nɨyɔ aka yɔ, baya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓi niɓɔ odongbikononi.
Łzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lɯma. Ɓawai-dakɨ ɓasɨ ɓapɨkɨta ndɨ, ɓasa ɓɨyatɯlɯ. Luka nɨnɔ mɯnganga aka nɔ kasagɯ ndɨ. Pɔlɔ iba ndɨ ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini, otigoli kɯwa kukwakɯ aka. Kinili, akpikilya kɯwa ndɨ Timotio kapá mɯtɨwɨ, kyɛ ava ndɨ abɛ mikakɨ ɓɨkpɛ.

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wa muliɓo nɨmɯ. Akpɨkilya ndɨ kɯsɔ yi ɓɛ igwinonogi yapɯ ka baya abɛ ɨyɨ, iki na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓɨkyaga Lɨkpɯmɯka ka Yeso, gɯtɯgɯ ɓakiko kagyagya. Iki gɔnɨ kaɨmɨnya na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ kaɓyɛ ɓɛyɔ Mongoni Manza aɓɨkyaga mino. Pɔlɔ omotiloku ɓɛ ɯlananatɯ ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ lɯnga, lɯnga lanza, a kɯwa ɓuwobi kaɨnda ka Mombukwono-dosu. Opipiloku ɓɛ Mukilisito wasɨ okwononi kagya ɓɛyɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *1:3-18*
Ɓɛyɔ mɯmbanzɯ okwononi mino kaiko sɯda wanza ka Kilisito *2:1-26*
Ɓambanzɯ ɓika ndɛkɛ ɓɯnɨ ka masyɛ ma muliɓo *3:1-9*
Kaigwinonogo yapɯ ka baya *3:10–4:8*
Yɨtangɯla, na yuuso ya muliɓo *4:9-22*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi. Ɛtɨka
kaɓɨkyaga mongoni ma agɯmɛ wo ɔɓɨlɨ nɨnɔ ta na ɨyɨ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ mɯpaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɨzɨyɔ, ɓɯmɨnyɨlya kumbu, ɓɯpá mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ nakagugubyo ɨbɨba na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ ɓatɨtɛ
ɓagyaga ndɨ mino. Biti na lɨsyɛ, namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nɯtamanaga mino
ɓongbinga ɓasɨ ka malɯmba kamɨ.
4 Nɨyɔ natamanaga ɓɛyɔ uɗukusaga ndɨ mino ɓamomiso-miso, nogwa mɯsasa ambɛ
nɯmɨnɨ iba lɨmbɛngɨ kamɨ otumi na magyagya.
5 Natamanagatɯ gɔnɨ baya kakɯ nɨyɔ ya lɨngɯnɯ, baya nɨyɔ ka tɨtakɯ mukoyi ɓɛyɔ
ka Loisi, na nɨyɔ ka amakɯ ɓɛyɔ ka Euniki. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a gɔnɨ kɯsɔ kakɯ.
6 Kinili, nakautomosya ambɛ wakozunonito na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɯpá ndɨ ka lɨsyɛ
nɨlɔ nubisilya ndɨ mino maɓɔkɯ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨpágɯ lɨmbɛngɨ la kɯɓangakɯ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ atɨpága
ngu, sɨpananɨsɔ na lɨmbɛngɨ lo tombiii.
8 Wakikonito nɛkɨ no suni kaɓɨkyaga lɨkpɯmɯka ko bulya ka Mombukwono-dosu.
Wakikonito gɔnɨ no suni ko bulya kamɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya kakɨ. Luki limoti,
baya kayigyogyiso pa imoti na ɨmɨ ko bulya Mongoni Manza kaɓyɛnɛnɛ no ngu nɨyɔ
Kunzi ɯpá.
9 Ɨyɨ nɔ atɨpá muhukuso, atɨmaka kaika ɓatɯ kakɨ. Kɛgɯ ko bulya yɨgya yanza kusu,
luki limoti, a ko bulya nɨyɔ osisilya ndɨ mino ɓɛyɔ na katiwonisilo ɨzɨyɔ kakɨ. Atɨpá
ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya ɔɓɨlɨ.

10 Luki limoti, ɨzɨyɔ yi nɨyɔ inisa kʉwa mbɨya wanʉ wa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku mino. Ɨyɨ nɨnɔ aɗɨtaga ngu ya kukwakʉ na katiwonisilo ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi ya Mongoni Manza.
11 Kunzi ɛtwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza abɛ atʉtʉmbwa na muwonisilo.
12 Nakayigyogyiso ko bulya yi nɨyɔ. Luki limoti, na kɛgʉ mino no suni kyɛ nakaiba ambɛ nɨgʉmya ka wanɨ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a no ngu koɓuulyogo nɨlɔ ɛpá ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.
13 Wiko kaɓyɛ likingyosi la mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ nuwonisilo. Wigwinonogo na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.
14 Ɓuulyogo ɓɨnza ko pisi yo ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, mʉtʉʉ manza nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.
15 Ɓɛgɛyɔ wo mino kaiba, ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Azia ɓesini ɓi. Figɛlɔ na Ɛlɨmɔgɛnɛ ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.
16 Mombukwono-dosu okwilyi lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ kumbu. A ɓɛyɔ, odogoku ɓi ɓongbinga ɓasɨ ketumiso lɨmbɛngɨ, kanɨ kɛgʉ no suni kodoku kɛnda kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
17 Nɨyɔ osiloku ka Lʉma, ɛkɨsa na kɛkɛlɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɛmɨna ndɨ mino.
18 Mombukwono-dosu Yeso aminisitɔ ndɛkɛ ɓʉnza ko Kunzi ka lɨsyɛ la mupipilo. Iyo, wakaiba ɓɨnza masɨ nɨmɔ ɛgyɨlya ndɨ ka Ɛfɛsɔ.

2

Sʉda wanza ka Yeso-Kilisito

1 Ɨwɛ mikamɨ, kɨsa kaiko no ngu nɨyɔ okotukyoku pisi ka ɨzɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
2 Nɨlɔ ʉkana ndɨ kanɨ nakaɓɨkyaga kambwa ka ɓadɛmʉ ɓudingi, hʉɓɨkyaga gɔnɨ ɨwɛ ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ ɓakwanana gɔnɨ kaukitisilyogo ɓɛngɛnɨ.
3 Baɨlya gɔnɨ ka yigyogyiso abɛ sʉda walɨngʉnʉ ka Yeso-Kilisito.
4 Sʉda nɨnɔ ʉlananaga, kogulyogigʉ ka makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge ka ɓambanzʉ, kapa ɓɛ mombukwana-dakɨ ogwi magyagya na ɨyɨ.
5 Mʉtʉ nɨnɔ agyaga masindani ma mbangʉ, kakwananɨgʉ kopupo tutungyo kanɨ akapɨkɨta gbalɨ.
6 Na ɓata, mʉtʉ yi nɨnɔ ɨkɔgɔ ɓungu kadɨma tiko nɔ akwanana kaiko mʉtʉ wa mambwa kalya malɨlɨ mi.
7 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya lɔ, Mombukwono-dosu ʉpátʉ ngu kotombisyo masɨ.
8 Mʉtamana Yeso-Kilisito nɨnɔ a ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Opupa ndɨ ka mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kowonisilo.
9 Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nɨmɔ, na mʉkandila na selegeni abɛ mʉgya-manyɛ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka ko Kunzi kɛgʉ ilu la kɨkpɨkɨla.
10 Kinili, nakapɨlya masɨ ko bulya ka nɨɓɔ Kunzi ɨpʉnɨlyaga. Nakagya ɓɛyɔ iba ɨɓʉ ɓinisonitɔ gɔnɨ na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɨbɨba nɨyɔ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ:
Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.
12 Takokibyo, talya ndɛkɛ na ɨɓʉ gɔnɨ ɓʉngama.
Takamanganya, atɨmanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
13 Takiki ɓongbingbili, ika ɨyɨ wongbingbili aka,
kyɛ kakwananɨgʉ kaɨmanganyɨlya ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

14 Hutomosyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, ʉɓɨkya ɓɨngbanganya kambwa
ko Kunzi ambɛ ɓakikonitɔgʉ kobiso ɓoɗongoso na ɓambanzʉ ko bulya mino.
Ɓoɗongoso kɛgʉ na ɨzangɨya kyɛ ʉpʉtaga nɨɓɔ ɓikaga kaʉkana.
15 Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abɛ mʉtʉ wanza. Wiko abɛ mʉgya-
ligubo nɨnɔ kikogigʉ no suni ko pisi ya ligubo kakɨ, nɨnɔ aɓɨkyaga ka ɓungbingbili
Lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
16 Wasa mʉnzɨna ma payaya, nɨmɔ a di na baya. Nɨɓɔ ɓakpakpɨkanaga na imu
ɓidukulaga kʉwa koɓungaga ɓyɨ no Kunzi.
17 Mʉnzɨna kaɓʉ a kʉwa abɛ kʉmbʉɗʉ. Imeneo ɨɓʉ na Fileto ɓa luga ka ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓungogoni ɓyɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Ɓonzingimosogo baya
ka ɓambanzʉ, ɓanʉɓɨkya ɓɛ lipupupo kusu ka ɓambʉkʉ igyonosoni ndɨ.
19 Luki limoti, muɓumbe mapʉ nɨmɔ Kunzi obisa ndɨ a imu wa aka wa. Mʉnzɨna
mi nɨmɔ ikpikaga kʉgʉ yi nɨma: «Mombukwono-dosu umibatʉ ɓatʉ kakɨ», na gɔnɨ:
«Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mombukwono-dosu, asɨ ɓʉnyɛ.»
20 Kʉsɔ wa ndaɓʉ yidingi, kikogigʉ asɨ na makpʉmʉka ma ɔlɔ aka ikanɨ nɨmɔ ma
fɨza. Luki limoti, ikagatʉ gɔnɨ na nɨmɔ ma maɓaʉ na nɨmɔ ma tʉkʉtɔ. Ɓigugubyogo
na makpʉmʉka magɔgɔ ka ɓongbingo, magɔgɔ ka ɓongbinga ɓasɨ.
21 Kinili, mʉmbanzʉ kasa muwonisilo ma kʉɓɔɓɔkʉ mi nɨmɔ, ika kʉwa abɛ luki
nɨlɔ ɓigugubyaga na ilu ka ɓongbingo. Ika kʉwa ɨyɨ kamʉkana mombukwana-dakɨ
aka, ika na ɨzangɨya kʉ kakɨ. Ika gɔnɨ wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masɨ.
22 Pɨkɨta mʉsasa manyɛ ma lɨwanza, wakɨsa ɓungbingbili, baya, sɨpananɨsɔ, mazɨyɔ,
pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓabibisaga Mombukwono-dosu na lɨmbɛngɨ limoti.
23 Luki limoti, wasa ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi na nɨɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya. Wakaiba
ɓɨnza ambɛ nɨyɔ yasɨ opupisaga asɨ mosooni aka.
24 Wɨna sɛ, mʉgya-ligubo ko Kunzi kokwononigʉ kasaana. Okwononi kaika na
mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ. Iki mʉtʉ wakibo kapá mʉtʉʉ na wa lɨmbɛngɨ lɨnda.
25 Okwononi kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓolutonogo na ɨyɨ mʉtʉʉ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛ, opuso
Kunzi anuikasa mambɛngɨ kaiba lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
26 Kʉwa wa, ɓakwanana ɓata kainiso na tamanaga yanza, ɓahʉkaga ka kpaka ka
mumuyoniso nɨyɔ a ndɨ mino nɨ ugwini na kaubisa kagya sɨpananɨsɔ kakɨ.

3

Nɨlɔ odoku ndɛkɛ ka masyɛ ma muliɓo

1 Wibatʉ ɓɨnza amɓɛ ka masyɛ ma muliɓo, ika ndɛkɛ ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ.
2 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɨpa asɨ ɨɓʉ aka, ɓatʉ ɓa mʉsasa mo
ɓuyi, ɓatʉ ɓa kɨbɨba na ɓa kɨbɨnɨka. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉtʉmbwa Kunzi, ɓatʉ
ɓuɓuno mʉtʉʉ ka ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓatʉ ɓubuɗiso lɨkpʉmʉka na nɨ ɓakɛgʉ kaɓanga
makpʉmʉka ko Kunzi.
3 Ɓika ndɛkɛ ɓapʉ, kanɨ ɓakɛgʉ no kumbu. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ
makpʉmʉka, ɓatʉ ɓo ɓou, ɓatʉ ɓʉɗɨya kanɨ ɓakɛgʉ kapa ɓʉnza.
4 Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉgyagyana, ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ na ɓakɨbɨnɨka. Ɓapaga ndɛkɛ
magyagya ma ɔɓɨlɨ kakɨtaga Kunzi.
5 Ɓinisanaga ndɛkɛ abɛ ɓatʉ ko Kunzi, luki limoti ɓanɨna ngu kakɨ payaya.
Wakikonito ka mʉɗɔngɔ ka inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓogulyaga ka ɓandaɓʉ, ɓanʉɓɔɓɔ ɓoko nɨɓɔ ɓabaɨlyaga
makpʉmʉka masɨ. Ɓoko ɓi nɨɓɔ, ɓʉnyɛ ʉkʉkʉmɨlyaga ɓɨkɔkɔkɔ nɨ ɓakɛgʉ ɓakamaga
ka baya. Ɓogulyaga kʉwa ka ɓopisi ɓaya mʉsasa dididi.

2:19 2:19 Wanda ka Lɨtatanga 16:5.

7 Ɓapaga ɓongbinga ɓasɨ ɓɛ ɓiki kaʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti ɓakibagʉ lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ.
8 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ * ɓobisa ndɨ mino ɗongoso na Musa, a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓo mino kobiso ɗongoso na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
Yimibo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ oputikononi, baya kaɓʉ a kʉwa payaya.
9 Luki limoti, ɓakidukuligʉ ndɛkɛ kyɛ ɓungingi kaɓʉ inisono ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ
ɓɛyɔ igyonosa ndɨ mino na Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ.

Mʉtɨwɨ ma muliɓo

10 Luki limoti, ɨwɛ wɛɓyɛ pima ka mʉtɨwɨ, ka yɨgya, ka tamanaga, ka baya, ka
lɨmbɛngɨ lɨnda, ka sɨpananɨsɔ na ka ɓungbingbili.
11 Watʉ kaiba ɓɛyɔ ɓegyogyisa ndɨ mino na ɓɛyɔ nalya ndɨ mino kumbu ka Atiokia,
Ikonio, na kʉ ka Lusetula. Nigyogyisa ndɨ kʉgbɛ, luki limoti, Mombukwono-dosu
ɛkʉlaga ka yigyogyiso yi nɨyɔ yasɨ.
12 A ɓɛyɔ, ɓakwanana kaugyogyiso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kaɓyɛ Kunzi ka
ɓungbingbili ko pisi yɨmatɨkana na Yeso-Kilisito.
13 Luki limoti, ɓatʉ ɓanyɛ na ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓidukulaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ. Ɓika
kauɓɔɓɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ, kumbuso yi, ɓʉɓɔɓɔ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, ɨwɛ wigwinonogo ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓuwonisila ndɨ, waɓɨnɨkyana
na lɨmbɛngɨ limoti. Wakaumiba ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisila ndɨ.
15 A ɓɛyɔ, wibaga Moɓiso Motu katʉkya ka limiki aka. Akwanana kaʉpá yimibo
kyɛ winisono na muhukuso pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito.
16 Moɓiso Motu masɨ ikpikaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na ɨzangɨya kowonisila
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, katɨwa, koyoyiso na kaʉnanaga ɓambanzʉ kakpakyana ka
ɓungbingbili.
17 Kʉwa wa gɔ wa, mʉtʉ ko Kunzi ika wakiɓungusyo ɓɨnza, iko wakɨtʉlya kagya
makpʉmʉka manzanza masɨ.

4

1 Nakaʉgbɨtyaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito nɨnɔ akɔ ndɛkɛ
ngbanga ka nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, na nɨnɔ odoku ndɛkɛ abɛ ngama
ɓɛ:
2 ɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ, iki ko ngbingo wanza ikanɨ ko ngbingo
wanyɛ. Yoyiso, wanutumiso ɓambanzʉ mambɛngɨ pisi ka mʉtɨwɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda
kʉgbɛ.
3 A ɓɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakapagʉ ndɛkɛ ɓata mino
kaʉkana muwonisilo ma lɨngʉnʉ. Luki limoti ɓika kʉwa ndɛkɛ kaɓɨɓya mʉsasa kaɓʉ
aka. Ɓikungulaga ndɛkɛ ɓikululu na ambaza ka ɓowonisili, ɓanʉɓɨkya nɨlɔ ɓapaga
kaʉkana.
4 Ɓidʉlaga ndɛkɛ motili ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, ɓanʉkana asɨ ɓabɨbʉ ɓaya
kʉɓɔɓɔkʉ aka.
5 Luki limoti, ɨwɛ, wiɓuulyatʉ ka makpʉmʉka masɨ, pɨlya yigyogyiso, gya ligubo
kakʉ lo Mongoni Manza, wika mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ ko Kunzi.
6 A ɓɛyɔ, ka nɨlɔ endi ɨmɨ, na kʉwa ɨmɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓɛpí abɛ apɛpɛ. Ngbingo kamɨ
wa kukwakʉ itulyonini.
7 Nulononini ɓi lʉnga lanza, nadwɛ ka muliɓo ma mbangʉ kamɨ, noɓuulyaga baya.
8 Mbɨya wanʉ, mʉkalya ma ɓututungyo a kʉwa kɛɓʉndaga. A ɓɛgbɛgbɛ ɓaya
ɓungbingbili nɨɓayɔ Mombukwono-dosu, nɨnɔ zozi walɨngʉnʉ ɛpá ndɛkɛ ka lɨsyɛ

* **3:8 3:8** *Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ:* A ndɨ mino ma liyuda nɨmɔ ɓʉlʉkaga ndɨ ɓamazi ɓa Misili nɨɓɔ ɓokpiko lɨkpʉmʉka kaɓʉ ka kɨtaɓʉ yo Pupo 7:11, 22.

nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino. Kɛpígʉ ndɛkɛ asɨ ɨmɨ aka, luki limoti, ʉpá ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kamɨna wa opuponoku ndɛkɛ mino.

Mʉtɨwɨ dididi

9 Gya ngu kekpuɗoku ɓɨgala-gala.
10 A ɓɛyɔ Dɨma esoni, a wakɨpá ka lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ wa masyɛ mi nɨma, ogoni ndɨ ka Tesalonika. Kɛlɛsɨkɛ aga ka Galatia, Tito aga ɨyɨ ka Dalamatia.
11 Luka mʉkaka aka nɔ ta na ɨyɨ. Mʉvatʉ ɓanʉ Malɨkɔ kyɛ ɛtʉngbʉla ɓanʉ ka ligubo.
12 Natiki ɓi Tikiko ka Ɛfɛsɔ.
13 Wakika ɓanʉ kodoku, wɛvɨlya koti nɨnɔ nasa ndɨ ka Tolowasi kʉ ka Kalapɔ. Idulyokutɔ gɔnɨ na lukutu ya ɓakɨtaɓʉ, kʉgbɛ nɨyɔ yo bokuto.
14 Mutwo-mabɨsya ɓɛyɔ ka Alesandulia egyogyisa ndɨ kʉgbɛ. Mombukwono-dosu akalyatʉ ndɛkɛ ka yɨgya yi nɨyɔ.
15 Wɨmɨnyatʉ gɔnɨ ɨwɛ na ɨyɨ kyɛ obisaga ndʉkʉ ɓoɗongoso kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kusu.
16 Wa napʉnga ndɨ mino kasamba ka mambwa, kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a ndɨ ka mutili kamɨ. Ɓɛsa ndɨ ɓasɨ ɓɨgbʉ, Kunzi ʉpɨlyɨtɔ!
17 Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatʉ ndɨ, ɛpá ngu kaɓɨkyaga Mongoni Manza kadwɛ ka muliɓo ɓɛ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓʉkanɨtɔ. Ehukusaga ndɨ ka manzʉ ko sukopi.
18 Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ndɛkɛ ka makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ, ehukusogo, emingyiso ka Ɓʉngama kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mombukwono-dosu avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

19 Namuusito Pelesila ɨɓʉ na Akila pa imoti na lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ.
20 Ɨlasɨtɔ otigoli ɓi ka Kolito. Nasi ɓi Tolofimo ka Milɛtʉ kyɛ o ɓi na nzʉyɨ.
21 Gya yapʉ kodoku kambwa wa syangasʉ.
Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya sɛ kʉwa ɓomomosu ɓagɔgɔ ɓasɨ ka baya ɓumumuusogito gɔnɨ.
22 Mombukwono-dosu uɓuulyogito.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito nɨmʉ. Tito kɛgʉ ndɨ ɨyɨ Muyuda abɛ Pɔlɔ, luki limoti, apʉna ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya Yeso, na ɓakpakyanaga ndɨ na Pɔlɔ ɓongbinga ɓasɨ kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balʉwa yi nɨmʉ atakanya ndɨ Tito ko uzu wa Kɛlɛtɨ. Pɔlɔ asa ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ʉpʉnagɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉmamalya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso. Akwanana ndɨ gɔnɨ kauwonisilo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaiko luga kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓokwononi mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʊtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ikanɨ ɓomiki, ikanɨ ɓosunzu mʉtʉʉ, na ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kaʉmamalya ɓatʉ nɨɓɔ baɨlya okwononi mino kaiko.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-4*
Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *1:5-16*
Ɓɛyɔ ɓokwononi mino kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya mʉtʉʉ *2:1–3:11*
Yuuso ya muliɓo *3:12-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na mʉgya-ligubo ko Kunzi na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛtɨka ndɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ na kyɛ numibisi lɨngʉnʉ iba ɓiki ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ.

2 Kʉwa wa gʉwa, ɓiko na mʉtamanagɨ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kunzi nɨnɔ kaɓɨkyagɨgʉ ɓɔngɔ, atiwonyogoni ndɨ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kambwa kagya makpʉmʉka masɨ.

3 Nɨyɔ ngbinga ɨtʉlyana kʉwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndɨ ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kakɨ. Epóku ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɛkpamya kʉwa ɓɛ naɓɨkyagɨ.

4 Nukpikilyi ɨwɛ Tito balʉwa yi nɨmʉ, mikamɨ walɨngʉnʉ nɨnɔ ta na ɨwɛ luki limoti ka baya. Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na ɨwɛ.

Tito akaumomosa ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa ka Kɨlɛtɛ

5 Nusi ɓi ko uzu wa Kɨlɛtɛ komosisyo ɓopisi ɓaya mogubo nɨɓayɔ osikoni ɓi, kaumomoso ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa makanisa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ nʉpí ɓi mino mʉtʉʉ.

6 Mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ. Okwononi kaiko na muko ɓemoti aka. Ɓomikakɨ ɓokwononi kaiko ɓakilisito, nɨ ɓakɛgʉ na yɨgya yanyɛ ikanɨ mʉ mapʉ.

7 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa kamalya kanisa kokwononigʉ kaiko na ɓɛɓɔ, kyɛ a zamʉ nɨnɔ andaga makpʉmʉka ko Kunzi. Kokwononigʉ kaiko mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ lidingi, ikanɨ wa lɨmbɛngɨ likuɗu, ikanɨ wa lɨbʉma, ikanɨ nɨnɔ mʉsaana na ɓambanzʉ, ikanɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akakɨsa kangamɨkana ko pisi yanyɛ.

8 Luki limoti, okwononi iki mʉtʉ yi nɨnɔ a wakɨtʉlya kaʉtɨlya ɓobiko na nɨnɔ apaga ɓʉnza. Okwononi iki mʉtʉ wa yimibo, wongbingbili, wotu na nɨnɔ kɛgʉ lɨmbɛngɨ ɓikpo.

9 Okwononi igwinonogo ɓingbufu ka Lɨkpʉmʉka ko Kunzi nɨlɔ la lɨngʉnʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ ɓawonisila ndɨ. Kʉwa wa, akwanana kaʉtɨwa ɓambanzʉ ko pisi ya lɨngʉnʉ, na kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓiko kakɨsa koyikoso lɨkpʉmʉka kakɨ.

10 A ɓɛyɔ, a na ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ ɓudingi, ɓipuuu luga ka Ɓayuda niɓɔ
ɓoɓinikyononi. Liguba kaɓʉ ni yinzinzinya aka na kaʉɓɔɓɔ ɓɛngɛni.
11 Okwononi kaudokisa ɓatʉ ɓi niɓɔ kyɛ ɓapanzaga ɓandaɓʉ ɓayasi na mʉtʉʉ
manyɛ, ɓanakisa iɓʉ kangamikana no pisi yanyɛ.
12 Ɓemoti ka ɓogyalandʉ kaɓʉ ninɔ a gɔni Mʉkɛlɛtɛ, aɓikya ndi ɓɛ: «Ɓakɛlɛtɛ
ɓa masyɛ masi ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, ɓanyama ɓʉɗiya, ɓakapagigʉ ligubo na mambɛngi
usomikononi no nzoyi ya malili ɓikpo.»
13 Mʉtʉmbʉlagi mi nima a ma lingʉnʉ. Kinili, okwononi kauyoyiso yapʉ, iba ɓiki
na baya yo ngbingbili.
14 Kʉwa wa gʉ wa, ɓasa kaɓyɛ ɓomongoni ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓayuda, na mʉtʉʉ
ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓosonononi ndi na likpʉmʉka la lingʉnʉ.
15 Makpʉmʉka masi a manzanza ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ɓanza ko misa ko Kunzi. Luki
limoti, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ ikaga lanza ka ɓatʉ niɓɔ ɓanyɛ ko misa
ko Kunzi, na niɓɔ ɓakanaɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yimibo na mambɛngi kaɓʉ ikaga ka
ɓʉnyɛ aka.
16 Ɓiɓibaga ɓɛ ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti, yigya kaɓʉ a di. Ɓa ɓatʉ niɓɔ
ɓakʉpagigʉ, ɓa na mʉ mapʉ na ɓakakwananagigʉ kagya ligubo lanza gʉtʉgʉ limoti
aka.

2

Mʉtʉʉ ma lingʉnʉ

1 Luki limoti, iwɛ, nakaʉɓikya ambɛ ʉtiwa ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ma
lingʉnʉ.
2 Hʉɓikya ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓalʉkʉ ɓi ɓɛ ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo, ɓiki ɓatʉ niɓɔ
yigya kaɓʉ akapá iɓiba ni ɓakɛgʉ mambɛngi ɓikpo, ɓiki ɓakisulyo ka baya, ɓatʉ ɓa
sipananisɔ na niɓɔ ɓa limbɛngi linda.
3 Hʉɓikya gɔni ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoko ɓi ɓɛ ɓiki na yigya niyɔ okwononi ko misa
ko Kunzi, ɓakikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa ɓanvɛnvɛ ikani ɓadangbala ɓa makana. Luki limoti,
ɓiki ɓatʉ ɓʉpá mʉtiwi manza,
4 ɓuwonisi ɓasika ɓi niɓɔ ɓa ka ɓovononi kaika na sipananisɔ na ɓambʉnyaɓʉ na
ɓomikaɓʉ,
5 ɓiki ɓotombiii, ɓiki na ɔɓili wanza, ɓoko ɓakigugubyo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ, ɓatʉ
ɓa yigya yanza, ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ. A ɓɛyɔ, iba mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kotumbwonitɔgʉ likpʉmʉka ko Kunzi.
6 Okwononi gɔni kautumisa ɓawanza mambɛngi ɓɛ ɓiki na tamanaga yanza.
7 Ɨwɛ mombukwana-daki yi, wokwononi kaika likingyosi pisi ka yigya yanza.
Mʉtʉʉ kakʉ iki ma lingʉnʉ, na nimɔ okwononi.
8 Mʉnzina kakʉ iki mongbingbili nimɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kak-
wananigʉ kobuɗiso. Kika ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakʉ ɓogwa suni ni ɓakɛgʉ na
likpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ ɓakwanana kaɓikya ko bulya kusu.
9 Okwononi ɓɛ ɓosunzu ɓʉɓangi ɓamombukwana-daɓʉ ka ɓopisi ɓayasi. Ɓanagya
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓiko mino kapa kani ɓakɛgʉ kagya na iɓʉ ɓoɗongoso,
10 ikani kaiɓo mukumbo kaɓʉ. Luki limoti, okwononi ɓiki ɓongbinga ɓasi ɓatʉ
ɓanza, ɓatʉ ɓakʉkana iba ɓapí iɓiba ka mʉtʉʉ masi ko Kunzi, Muhukuso kusu.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi owonisila ndi iziyɔ kaki ka ɓatʉ ɓasi, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.
12 Ɨziyɔ yi niyɔ atiwonisilogo kaasa yigya yanyɛ na mʉsasa ma ɔɓili. Kʉwa wa gʉ
wa, takwanana kaiko ka ɔɓili yi nimʉ ɓatʉ ɓotombii, ɓongbingbili, na ɓakigwinonogo
na Kunzi.
13 Kinili, takwanana kaɓʉndilaga lisyɛ lanza nilɔ tobiso mino mʉtamanagi. Ka lisyɛ
nilɔ, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndɛkɛ.

14 Ɨyɨ mombukwana-dakɨ apóni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu. Agya ndɨ, ɓɛ kyɛ
atɨkʉlagɨ ka ɓʉnyɛ ɓasɨ, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tɨɨta kʉwa ɓatʉ kakɨ ɓɨkpɛ,
nɨɓɔ ɓiko ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kagya lɨkpʉmʉka lanza.
15 A ɓɛyɔ, nɨlɔ a lɨkpʉmʉka nɨlɔ wokwononi kaamalya no ngu. Hutumiso ɓambanzʉ
mambɛngɨ, wanuyoyiso. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kundungulyogonitɔgʉ.

3

Yɨgya ka ɓakilisito

1 Hutomosyo ɓatʉ ɓasɨ ambɛ ɓiki ɓakisiso kambwa ka ɓangama ɓasɨ. Okwononi
ɓʉɓangɨ, ɓiko ɓakɨtʉlya kagya ɓʉnza.
2 Ɓakikonitɔgʉ kaʉtʉmbwa ɓambanzʉ, kasaana. Luki limoti, ɓiki na yɨgya yanza,
ɓonowonisilo ɓongbinga ɓasɨ ɓutombiii na ɓatʉ ɓasɨ.
3 A ɓɛyɔ, kambwa, iɓusu ta ndɨ gɔnɨ ɓongingi, ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ ko Kunzi na
nɨɓɔ ɓuɓungogo. Ta ndɨ ɓosunzu ɓa mʉsasa manyɛ na yɨgya dididi. Ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ
wanyɛ, mutumo na mʉsasa. Ɓakatɨpagɨgʉ ndɨ na takapananagɨgʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.
4 Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndɨ ɓambanzʉ ɓʉnza na sɨpananɨsɔ
kakɨ,
5 atihukusa ndɨ. Kagyagʉ ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ta ndɨ na yɨgya ya ɓungbingbili, luki limoti a
ndɨ pisi ka lɨmbɛngɨ kakɨ lo kumbu. Atihukusa ndɨ gɔnɨ pisi ka yɨsʉkʉsaga ya yɨɓʉkʉta
yambɨya, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá ɔɓɨlɨ wambɨya.
6 A ɓɛyɔ, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atiɗukilyoni ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu
ɓɨgbɨya-gbɨya.
7 Kʉwa wa gɔ wa, pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, atiitisa ɓongbingbili ko misa ko Kunzi katɨpá
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨnɔ tikaga na mʉtamanagɨ mi.
8 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ.
Nakapa ambɛ wamalya yapʉ katɨwa lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana
Kunzi ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a lanza na la ɨzangɨya ko bulya
ka ɓambanzʉ.
9 Luki limoti, nyɨka ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi, ɓabɨbʉ ɓaya puponogo ka ɓotitonu,
mosooni na ɓoɗongoso ko bulya mʉtʉʉ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ a payaya, kɛgʉ
na ɨzangɨya.
10 Mʉmbazʉ kiko kaugbonoso ɓambanzʉ, muyoyiso nganga yɨɓa. Kumukoni, watɛ
ka kpɔlɔ.
11 A ɓɛyɔ, inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓungogo. Ko pisi yakidukulogo na lɨkpʉmʉka
lanyɛ, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mumbukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ ka mʉngɨmbɔ.

Mʉnzɨna ma muliɓo

12 Nʉtɨkɨlyatʉ ɓanʉ Alitemisi ikanɨ Tikiko. Ɓakadwɛ kʉ, wagya kɛkɛlɛ kodoku
iba tabanganɨ ɓanʉ ka Nikopoli. A ɓɛyɔ, nosisilyi ɓi kaika kʉ ɓɛyɔ ko ngbingo wa
syangasʉ.
13 Muɓungusilyogo zozi nɨnɔ ina ɓɛ Zenasi ɨɓʉ na Apɔlɔ lɨgʉndʉ ɓɨnza, iba
ɓakozongonitɔgʉ tʉmatʉ.
14 Okwononi gɔnɨ ɓɛ ɓatʉ kusu ɓibononi kagya ɓʉnza, iba ɓikitɔ gɔnɨ kausingyo
nɨɓɔ ɓiko ka yangya ya lɨngʉnʉ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ligubo kaɓʉ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ.
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ta pa imoti na ɨɓʉ, ɓumuusogito. Tumuusogitɔ gɔnɨ ɓomomosu
ka baya.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ
Filimono
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wai-dakɨ ɓɛyɔ ka Filimono nɨmɯ. Filimono a ndɨ ɨyɨ Mɯkɔlɔsɨ, a ndɨ gɔnɨ mɯtɯ mudingi ka gɯɗɯ yi nɨnɔ. Amɯkana ndɨ Pɔlɔ nɨ anaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kolipyagɯ, aɓɨnɨkyana ndɨ, ingyo ka mɯɗɔngɔ ka ɓakilisito.

Luga ka ɓosunzu ka Filimono, a ndɨ na alɯkɯ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndɨ, aga ndɨ kɯ Pɔlɔ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza nɨmɔ akanzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kɯwa ndɨ ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kɯwa ndɨ Filimono balɯwa yi nɨmɯ kaɓɨkya ɓɛ apɨlyɨ Onesimo, kyɛ ɓakpakyana ndɛkɛ na ɨyɨ ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Filimono akwanana ndɨ kagya na Onesimo nɨnɔ a ndɨ musunzu kakɨ, ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, ikanɨ gɯtɯgɯ kamwɔ aka. Pɔlɔ ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ka balɯwa yi nɨmɯ ɓɛ kavonitɔgɯ Onesimo ɓata abɛ musunzu nɨnɔ akyaga ndɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ okwononi atɨlyɨ ɓɨnza, kyɛ ɓa kɯwa ɓɯmatɨkana ka Yeso-Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya ka Filimono *4-7*
Pɔlɔ akaɨtatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo *8-22*
Yuuso ya muliɓo *23-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko balɯwa yi nɨmɯ pa imoti na mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo ɨwɛ Filimono, momosu wa sɨpananɨsɔ na nɨnɔ tagyaga na iɓunu ligubo pa imoti,

2 na mɯsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Alikipɔ nɨnɔ ta na ɨɓɯ kaɯlanana ko bulya baya na ɓatɯ ɓa Kanisa nɨɓɔ ɓamɯmɯkanaga kɯ kakɯ.

3 Ɨzɨyɔ na Mazɨyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

4 Filimono, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ nɨ nanɯtamana ka malɯmba.

5 A ɓɛyɔ, nɯkanagatɯ mongoni ma sɨpananɨsɔ kakɯ ko bulya ka ɓakilisito ɓasɨ na nɨmɔ ma baya kakɯ ka Mombukwono-dosu Yeso.

6 Nakakɯnga Kunzi ɓɛ baya nɨyɔ atɨmatano mino na iɓunu aɓɯkɯtɨ masɔlɔ makpɯ. Huwonisila nɛkɨ ɓambanzɯ ɓɯnza ɓasɨ nɨɓɔ ta na iɓu ka ɔɓɨlɨ kusu pisi ka yɨmatanaga na Kilisito.

7 Mamakɨ, a ɓɛyɔ, nogwa ndɨ magyagya kɯgbɛ na lɨmbɛngɨ kamɨ a litumo ko bulya sɨpananɨsɔ kakɯ, kyɛ utumisatɯ ɓakilisito mambɛngɨ.

Pɔlɔ akaɨtatanaga ko bulya ka Onesimo

8 Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ Kilisito ɛpá mino ɓɯngama kaɯkpamya lɨkpɯmɯka li nɨlɔ wokwononi kagya,

9 no ɓi kapa kaɯkɯnga luki limoti ko lino la sɨpananɨsɔ. Ɨmɨ Pɔlɔ, mbɔkɯ-mbɔkɯ ɓɛyɔ no mino ɨyɨ, na mbɨya wanɯ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito.

10 Nakaɨtatanaga na ɨwɛ wa no mino ka bɔlɔkɔ ko bulya ko mikamɨ ɓɛyɔ ka
Onesimo, nɨnɔ a kʉwa mikamɨ pisi ka baya.
11 Kambwa, a ndɨ mʉtʉ wa payaya kʉ kakʉ, luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa
mʉtʉ wa ɨzangɨya kʉ kakʉ na kʉ kamɨ.
12 Mbɨya yi nɨmʉ, nakaumigisilyo ya kakɨ, a kʉwa abɛ mutabi ma nzʉyɨ kamɨ.
13 Ɨmɨ, no ɓi kapa ambɛ iki ɓuwobi na ɨmɨ kʉnʉ. Ngbingo yi nɨnɔ no mino ka bɔlɔkɔ
wanʉ ko bulya Mongoni Manza, iki ɓi kegugubyo ka pa kakʉ.
14 Luki limoti, nakakwananigʉ ɓi kagya ɓɛyɔ nɨ nakumuusigʉ. Nakɛgʉ gɔnɨ kapa
ɓɛ gya ɓʉnza pisi ko ɓou, luki limoti, nakapa ɓɛ gya na lɨmbɛngɨ lanza.
15 A ɓɛyɔ, nakaɨna abɛ Onesimo ʉsa ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki limoti mika
kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ ɓongbinga ɓasɨ.
16 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata asɨ musunzu aka, luki limoti, a kʉwa na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga musunzu, a kʉwa momosu mʉpaka. Ɓɛgɛyɔ napaga mino ɨmɨ kʉgbɛ,
okwononi kʉwa ɨwɛ kapa ɓata kʉgbɛ kakɨtaga, abɛ musunzu, na kʉwa ɓata abɛ
momosu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
17 Kika nɨ wɛvaga abɛ wai-dakʉ, mʉtɨlya ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kiko ɓi ɨmɨ aka.
18 Kʉgya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ a ndɨ na luɓu kakʉ, imuuso kʉwa ɨmɨ.
19 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Ɨmɨ nɔ nʉkalya ɓanʉ luɓu kakɨ nɨ
wokoɓusoligʉ sɛ ambɛ ɨmɨ nɔ nudulyoku ndɨ no mongoni ma muhukuso.
20 A ɓɛyɔ mamakɨ, ɨgyɨlya ɓɛyɔ ko lino ka Mombukwono-dosu, wetumisa lɨmbɛngɨ
abɛ mamakʉ kʉsɔ ka Kilisito.
21 Wa no mino kaukpikilyo wanʉ, na na baya ambɛ wagyatʉ ɓɛyɔ nukpikilyi mino,
nakaiba ambɛ wagyatʉ gʉtʉgʉ kakɨtaga wa.
22 Pa imoti na nɨyɔ, iɓungusilyagatʉ gɔnɨ pa ya ɓusisini, kyɛ na na baya ambɛ pisi
ka likungoni kunu, tɨnananatʉ ɓata.

Yuuso ya muliɓo

23 Epafalasɨ, nɨnɔ ta na ɨyɨ kʉnʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, umuusogito.
24 Malɨkɔ, Alisitaliko, Dɨma pa imoti na Luka, ɓomika-mama nɨɓɔ tagyaga na ɨɓʉ
ligubo, ɓumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Moƀiso ƀɛyɔ ƀukpikilya ndɨ mino
Ɓebelenia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨmʉ ƀukpikilya ndɨ Ɓayuda ƀi nɨƀɔ ƀapʉnaga ndɨ kaƀɨƀya Kilisito. Ɓakamibigʉ mʉtʉ yi nɨnɔ akpika ndɨ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ƀɛ kyɛ akatʉkya ko Moƀiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lɨngʉnʉ. Ɓugyogyisa ndɨ ƀakilisito ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ ƀa mambwa kadwɛ kʉ kwa kʉ ƀakɨsa ndɨ mino kaɨsʉma. Kinili, ƀukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ƀɛ ƀigwinonogi yapʉ ka baya, na ƀakosonitɔgʉ pisi yi nɨyɔ.

Ka ƀʉndɛlɨ, Kunzi ʉkananatʉ ko ngbinga ƀemoti na Ɓayuda. Ʉƀɨkya ndɨ ƀɛ mʉmbanzʉ kagya ƀʉnyɛ, okwononi amwɨ nyama ko bulya apɛpɛ. Kunzi apɨlyatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ. Balʉwa yi nɨmʉ akatʉmbʉlaga ƀɛ yʉkanana yambɨya yi nɨyɔ Kunzi obiso a ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀaƀɨnɨkyana Mikakɨ okitogito nɨyɔ ya mambwa.

A ƀɛyɔ, nɨyɔ Yeso-Kilisito ʉgyɨlya ƀomikya-ƀambanzʉ okitogito nɨyɔ ƀamalaika, ikanɨ Musa, ikanɨ Aluni ikanɨ Yɔsʉa ƀagya ndɨ. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ okwa ndɨ ko bulya ƀʉnyɛ ka ƀatʉ ƀasɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ aƀɨnɨkyana Yeso, kɛgʉ ƀata na mʉsasa kapá nyama ka apɛpɛ ko bulya ƀʉnyɛ kakɨ. Luki limoti, Kunzi apɨlyatʉ ndɛkɛ ƀʉnyɛ kakɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Miko Kunzi a mʉtʉ mudingi *1:1-3*
Yeso a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ƀamalaika *1:4–2:18*
Yeso a mʉtʉ mudingi kakɨtaga Musa ɨƀʉ na Yɔsʉa *3:1–4:13*
Yeso a kumu-kumu *4:14–7:28*
Yeso odoku ndɨ na yʉkanana ya kʉgʉ kakɨtaga nɨyɔ ya mambwa *8:1–9:22*
Apɛpɛ ka Yeso a ƀemoti aka na a nɨnɔ wa muliƀo *9:23–10:31*
Ɓatʉ ƀemoti-ƀemoti luga ka ƀatʉ ƀa baya yidingi ƀa ƀʉndɛlɨ *11:1-40*
Toƀyini yɨgya ka Yeso *12:1–13:19*
Malʉmba, na yuuso ya muliƀo *13:20-25*

Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ƀambanzʉ pisi ko Mikakɨ

1 Ka ƀʉndɛlɨ, Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ƀotitosu nganga ƀɨkyɔ, na ka ƀopisi dididi pisi ka ƀogyalandʉ.
2 Luki limoti, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, ka masyɛ ma muliƀo mi nɨmana to mino ma, akatɨnzɨnɨlya pisi ko Mikakɨ. Agya ndɨ ɔƀɨlɨ pisi ko Mikakɨ, abiso ƀɛ ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ mombukwana makpʉmʉka masɨ.
3 Miki yi nɨnɔ a ƀʉngbanganya ƀa ɨbɨba ko Kunzi, a likingyosi la lɨngʉnʉ ko Kunzi ƀɨkpɛ. Akpokyonisogo ɔƀɨlɨ ƀɛyɔ okwononi mino pisi ka mʉnzɨna kakɨ mo ngu. Nɨyɔ asʉkʉsaga ƀʉnyɛ ka ƀambanzʉ, ika kʉwa ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Ɓamalaika

4 Miki a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ƀamalaika, kinili, Kunzi apóni lino lidingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ kaƀʉ.
5 A ƀɛyɔ, Kunzi kaƀɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ƀemoti aka ƀɛ:
«Ɨwɛ, wa mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ kʉwa nɨ abakʉ.»
Kanaƀikyigʉ ndɛkɛ malaika gʉtʉgʉ ƀemoti aka ƀɛ:
«Ɨmɨ, nika ndɛkɛ abakɨ,

ɨyɨ Mikamɨ.»
6 Luki limoti, wa Kunzi a ndɨ mino katikoku Mikakɨ wa mambwa ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya
ndɨ ɓɛ:
«Ɓamalaika ɓasɨ ko Kunzi ɓokwononi kabibiso.»
7 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ko bulya ka ɓamalaika ɓɛ:
«Kunzi ʉgyaga ɓamalaika kakɨ kaiko abɛ muvivi*
ɓagya-ligubo kakɨ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.»
8 Luki limoti, aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ko bulya ko Mikakɨ ɓɛ:
«Kunziooo, ɓuliki kakʉ ɓa ɓʉngama,
a ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Wokpokyonisa ɓʉngama kakʉ ka ɓungbingbili.
9 Wapa lɨkpʉmʉka longbingbili,
wakya nɨlɔ lanyɛ.
Kinili, Kunzi,
Kunzi kakʉ, umomosa ndɨ,
ugboɗya molingo,
ʉpʉnaga ɨwɛ aka luga ka ɓawai-dakʉ.»
10 Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:
«Katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, ɨwɛ, Mombukwono-dosu nɔ wagya ndɨ ɔɓɨlɨ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ligubo la maɓɔkʉ kakʉ.
11 Masɨ nɨmɔ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ɨwɛ wika ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Lɨtɔmbʉ na lɨsyɛ oɓuɓa ndɛkɛ ɓitu abɛ ɨnzanza ya kutuko.
12 Oɗukufaga ndɛkɛ abɛ ɓotu,
a ɓɛyɔ, ɓigomosyana ndɛkɛ abɛ ɓotu.
Luki limoti, ɨwɛ wika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ aka, ɔɓɨlɨ kakʉ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
13 «Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
Wika ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubisa ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.»
14 Ambɛ, ɓamalaika ɓakɛgʉ mbɛyɨ asɨ mambɛngɨ nɨmɔ aka mɔ agugubyaga Kunzi?
Ʉtɨkaga kausingya ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma ɨzangɨya yidingi

1 Kinili, okwononi tidukulogi kʉgbɛ kaigwinono lɨngʉnʉ ka mongoni mi nɨmɔ
tʉkana ndɨ, kyɛ takoɓungogonitɔgʉ.
2 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna nɨmɔ ɓamalaika ɓaɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ akya ndɨ kagya, oɓuna mʉtʉʉ mi nɨmɔ, inisanatʉ ndɨ na yigyogyiso nɨyɔ
okwononi na ɨyɨ.
3 Takwanana kʉwa kanyɨka yigyogyiso lɨkɨ kika nɨ takaɨna payaya muhukuso ma
ɨzangɨya yidingi abɛ nɨmɔ? Mombukwono-dosu nɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga mongoni
ma muhukuso mi nɨmɔ, kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ, ɓatimibisa ndɨ ɓɛ a ma
lɨngʉnʉ.
4 Kunzi owonisila ndɨ ɓɛ mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ ma lɨngʉnʉ pisi ka mokingyosi
na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga. Agya ndɨ ɓɛyɔ pisi kaʉlʉpyaga ɓapɛpɛ ɓa
Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa.

Yeso okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

5 A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpágʉ ɓamalaika ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ nɨnɔ a ndɛkɛ kodoku.
6 Luki limoti, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ka pa imoti ɓɛ:

1:5 1:5 Wanda ka Mambʉ 2:7; 2 Samueli 7:14; 1. * **1:7 1:7** muvivi ka Ligiliki a lɨmbɛngɨWanda ka Mambʉ104:4
1:9 1:8-9 Wanda ka Mambʉ 45:7-8. **1:13 1:13** Wanda ka Mambʉ 110:1.

«Kunziooo! Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ wasyɨ lɨmbɛngɨ kʉ kakɨ?
Mikya-ɓambanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ waɓuulyogi?
7 Wabisa ndɨ kusili ka ɓamalaika ko ngbinga mʉkɛɗɛ,
wakungula ndɨ na ɨbɨba na ɓʉngama,
8 wobisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.»
Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili kakɨ. A ɓɛyɔ, kasagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka ɓɛ kikonitɔgʉ kusili wa ɓʉngama kakɨ. Wɨna sɛ, mbɨya yi nɨmʉ, takaɨna ɓɨnza ambɛ makpʉmʉka masɨ kɛgʉ mbɛyɨ kusili wa ɓʉngama kakɨ.
9 Luki limoti, nɨlɔ tibaga a ɓɛ ɓosisa ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ ɓʉngama ka Yeso kusili ka ɓamalaika, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mukungulo na ɨbɨba na ɓʉngama. Pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi, igyogyisa ndɨ, okwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.
10 A ɓɛyɔ, aɓosila ndɨ Kunzi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na oɓuulyaga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, aɗokisa Yeso pisi ka yigyogyiso kyɛ ɓatʉ ɓudingi ɓogulyi ka ɨbɨba kakɨ. A ɓɛyɔ, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.
11 Wɨna sɛ, Yeso nɨnɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉsʉkʉsaga ɓa ɓatʉ ɓemoti. Kinili, Yeso kikogigʉ no suni kaʉmaka ɓɛ ɓomika-mama.
12 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Nʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓomika-mama lɨkpʉmʉka kakʉ,
nubibisaga ndɛkɛ ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓiko mino kosilyonogo.»
13 Ɨyɨ aka ɓata ndɨ ɓɛ:
«Nasyɛgɛ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ ko Kunzi.»
Omotiloku ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨmʉ pa imoti na ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ɛpá ndɨ.»
14 Kaɨna ɓɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ɓomikya-ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa na nzʉyɨ na ɓangʉ, Yeso ɨgya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, aɗɨtɨ mumuyoniso nɨnɔ a ndɨ no ngu ya kukwakʉ,
15 ʉkʉlaga gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓusunzu ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wasɨ kyɛ ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ.
16 A ɓɛyɔ, kodokugʉ ndɨ kausingyo ɓamalaika, luki limoti ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa lɨvananza ka Abalahamʉ.
17 Kinili, okwononi ndɨ ɨgyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamamakɨ, kyɛ ɨɨtɨ kumu-kumu nɨnɔ wakʉmɨnya ɓambanzʉ kumbu na nɨnɔ wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
18 A ɓɛyɔ, Yeso igyogyisatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mumuyoniso akɨngɨla ndɨ mino. Akwanana nɛkɨ ɨyɨ kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mumuyoniso ʉkɨngɨlaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, ɓomika-mama, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wigumyoni ka Yeso. Ɨyɨ nɨ atʉtʉmbwa no kumu-kumu wa baya nɨyɔ takaɓɨkyaga mongoni mi.
2 Agya ndɨ ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi nɨnɔ apʉnaga ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Musa agyaga ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ opikaga ndaɓʉ a na ɨbɨba kakɨtaga ndaɓʉ ɓɨkpɛ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso inisana ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Musa.
4 A ɓɛyɔ, ɓandaɓʉ ɓayasɨ ipikaga na mʉmbanzʉ, luki limoti Kunzi nɔ agya makpʉmʉka masɨ.
5 Musa a ndɨ mʉtʉ wongbingbili ka Ndaɓʉ ko Kunzi yasɨ, mʉgya-ligubo nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi akwanana ndɨ kaɓɨkyaga yi.

2:12 2:12 Wanda ka Mambʉ 22:23. **2:13 2:13** Wanda ka Isaya 8:17-18.

6 Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, ɨyɨ abɛ miki nɨnɔ ɓamomosa ndɨ ka mʉ ma
Ndaɓʉ ko Kunzi. Takoɓuulyogo ɓungbingbili na mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
odoku ndɛkɛ lɔ, tiko ndaɓʉ yi nɨyɔ.

Kunzi akoɓungusyogo pa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya

7 Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
8 makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino no Kunzi,
abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ malɨkaga ndɨ mino ka ɨsa.»
9 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
«Ɓotitonu ɓɛlɨkaga ndɨ,
kakɨsa kaiba lɨmbɛngɨ kamɨ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓɨna ndɨ mino masɨ nɨmɔ nagya ndɨ,
10 ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kinili, lɨmbɛngɨ ɛtʉla ndɨ na lɨvananza li nɨlɔ,
naɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓoɓungogo ɓongbinga ɓasɨ,
ɓakonotombisyigʉ mʉtamanagɨ kamɨ ko bulya kaɓʉ.›
11 Kinili, nakɔ ndɨ silika yi nɨmʉ na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ!»
12 Wiminyonitɔ, ɓomika-mama, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ na
lɨmbɛngɨ lanyɛ na nɨlɔ lapʉ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, atɨka kaasanana Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
13 Luki limoti, tumisononi mambɛngɨ masyɛ masɨ nɨ ta mbɛyɨ ko ngbingo yi nɨnɔ
Moɓiso akaalɨkya ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ», iba ɓʉnyɛ kaɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka
luga kunu wa akya mino kotombisyo.
14 A ɓɛyɔ, takoɓuulyogo baya nɨyɔ tinisana ndɨ na iyu kadwɛ ka muliɓo, tika kʉwa
luki limoti na Kilisito.
15 Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi
makikonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino na ɨyɨ.»
16 Ɓa wanɨ ɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ ko Kunzi, ɓavɨkɨmanaga na ɨyɨ? Kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ
ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ Musa unyoku ndɨ ka Misili?
17 Ɓa wanɨ mbɛyɨ ɓɔ ɓatulisa ndɨ Kunzi lɨmbɛngɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya? Kɛgʉ mbɛyɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ, ɓolumwaga ndɨ ka ɨsa?
18 Ɓa wanɨ ɓɔ Kunzi ʉkʉlya ndɨ silika ɓɛ ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso
nɨyɔ uɓungusilyaga ndɨ? Kɛgʉ ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓavɨkɨmanaga ndɨ?
19 A ɓɛyɔ, tɨnaga ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakogulyagʉ ndɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na baya.

4

1 Kunzi atɨsɨlya ndɨ agʉmɛ ɓɛ togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso nɨyɔ
atɨɓungusilyogo. Timinyini nɛkɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kozon-
gonitɔ kogulya kʉ.
2 A ɓɛyɔ, tʉkana ndɨ Mongoni Manza mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu. Luki limoti, kupágʉ
ndɨ ɨzangɨya kyɛ ɓakatɨlyagʉ ndɨ na baya ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino.
3 Iɓusu nɨɓɔ tabaɨlya, togulyatʉ ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ. Kunzi aɓɨkya
ndɨ ɓɛ:
«Nakɔ ndɨ silika na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ!»

3:11 3:11 Wanda ka Mambʉ 95:7-11. **3:15 3:15** Wanda ka Mambʉ 95:7-8. **4:3 4:3** Wanda ka Mambʉ 95:11.

Kunzi aɓɨkya ndɨ mʉnzɨna mi nɨma nɨ omoni ligubo kakɨ katʉkya wa agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
4 A ɓɛyɔ, ka pa imoti ka Moɓiso, ɨɓɨkyatʉ ko bulya lɨsyɛ la maɗɨya-na-ɨka ɓɛ: «Ka lɨsyɛ la maɗɨya-na-ɨka, Kunzi imumbisa ndɨ kumbuso kama mogubo kakɨ masɨ.»
5 Ayakɨɓɨkya gɔnɨ ka Moɓiso mi nɨmɔ kʉgʉ kʉʉ ɓɛ: «Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ.»
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ Mongoni Manza ka mambwa, ɓakingyagʉ ndɨ ka pa yi nɨyɔ kyɛ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ. Wɨna sɛ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kogulya yi.
7 Kinili, Kunzi obiso lɨsyɛ lagɔgɔ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ». Oɓikyoni ndɨ lɨkpʉmʉka la lɨsyɛ li nɨlɔ ndɛlɨ aka pisi ka ngama Daudi, ka mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ totwi kʉ ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdɨsɨlɨ.»
8 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ Yɔsʉa udwisatʉ ndɨ ɓambanzʉ ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ, Kunzi kakwananɨgʉ ndɨ ɓata kanzɨna kumbuso yi ko bulya lɨsyɛ lagɔgɔ.
9 Kinili, Kunzi uɓungusilyogoni ɓata ɓatʉ kakɨ pa ya kimumbiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Lɨsyɛ la kimumbiso.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi nɨyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ, imumbisaga ka mogubo kakɨ masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi imumbisa ndɨ mino.
11 Togyini nɛkɨ kɛkɛlɛ kogulya ka pa yi nɨyɔ kyɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kogwonitɔgʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitosu nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaʉkana.
12 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna ko Kunzi a na ɔɓɨlɨ, no ngu, a mʉpyɛ kakɨtaga mʉpanga nɨmɔ apyɛgɛ mutili masɨ. Ingyogo kadwɛ kagbanana lɨmbɛngɨ na mʉtamanagɨ, moziko no nunu nɨyɔ ikaga ko kuwo. Andʉngagatʉ mʉsasa na tamanaga ka mʉmbanzʉ.
13 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a lakɨsʉma ko misa ko Kunzi, luki limoti, masɨ a ɓikpo na ɓɨngbanganya kambwa ka nɨnɔ tozukaga ndɛkɛ mino lɨkpʉmʉka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

14 A ɓɛyɔ, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi nɨnɔ ɨnda ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ka Abakɨ. Tigwinonogini nɛkɨ lɨngʉnʉ ka baya nɨyɔ tikaga kanzɨna ko bulya yi.
15 Ta no Kumu-kumu nɨnɔ akwanana kaigyogyiso pa imoti na iɓusu ka ɓʉpɔ kusu. Ɨyɨ nɔ ɓalɨkaga ndɨ ka ɓopisi dididi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu, luki limoti kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ.
16 Tisisilini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ limoti ko kiti wa ɓʉngama ko Kunzi, kʉ ɨzɨyɔ o mino. Tinisanatʉ na mʉpɨlya na ɨzɨyɔ, atisingyo ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi.

5

1 Ɓapʉnaga kumu-kumu wasɨ luga ka ɓambanzʉ, ɓamomoso kagyɨlya Kunzi ligubo ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ligubo kakɨ nɨ kapá mukumbo na ɓapɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ.
2 Ɨyɨ mombukwana-dakɨ a na ɓʉpɔ, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ lɨkpʉmʉka na nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.
3 Kaɨna ɓɛ a na ɓʉpɔ, okwononi mbɛyɨ kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ sɛ kʉwa nɨnɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɨbɨnɨka ɓɛ a kumu-kumu. Kunzi aka nɔ apʉnaga, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Aluni.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Kilisito kɨtwagʉ ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kaiko kumu-kumu. Kunzi nɔ atwa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɨ mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, na kʉwa abakʉ.»
6 Aɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:

4:4 **4:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:2. **4:5** **4:5** Wanda ka Mambʉ 95:11.

«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.»
7 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, alʉmbaga ndɨ, anɨtatanaga no Kunzi pisi
ka mʉkʉgwa na kaugwonoso ɓomomiso-miso. Alʉmbaga ndɨ Kunzi nɨnɔ akwanana
ndɨ kahukuso ka kukwakʉ. Kunzi amʉkanatʉ ndɨ kyɛ aɓangagatʉ ndɨ.
8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino miko Kunzi yɔ, ibanana ndɨ na kʉɓangakʉ pisi ka
yigyogyiso yi nɨyɔ inisana ndɨ noyu.
9 Kunzi aɗokisa kʉwa ndɨ kʉgbɛ, ɨɨta ndɨ muhukuso ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓangaga.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atwa ndɨ kaiko kumu-kumu mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

11 Ta na makpʉmʉka makpʉ kaɓɨkya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, luki limoti, a
yapʉpʉ kamʉtʉmbʉlyaga, kyɛ ma ɓuti kotombisyo.
12 Makwanano ɓi kʉwa kaika ɓowonisilo aka katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, luki limoti, ma
ɓata na mʉsasa ɓɛ ɓamuwonisili makpʉmʉka ma mambwa ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
Ma mbɛyɨ ɓata na mʉsasa ma molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mutokwo.
13 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ olungogo a mbɛyɨ ɓata miki aka, kakwananɨgʉ kaiba
lɨkpʉmʉka longbingbili.
14 Luki limoti, malɨlɨ mutokwo a ka ɓeti ɓaya ɓambanzʉ, pisi ka yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ,
ɓibononogo kagbanana ɓʉnza na ɓʉnyɛ.

6

1 Kinili, tosini mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ tʉkana ndɨ kʉgʉ ka Kilisito ko bulya
kidukulogo kʉwa na mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ ɓʉngata. Takigilyonitɔgʉ ɓata kopika
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ la mambwa abɛ: kaasanana na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ atɨkaga ka
kukwakʉ, kabaɨlya Kunzi,
2 kaʉkana mʉtʉʉ ko bulya iɓatiso dididi, kaubisilyo ɓambanzʉ maɓɔkʉ, kopupa
ka mbʉkʉ na kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpʉmʉka nɨmɔ tokwononi kagya nɨmɔ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi ndɨ na mangbamʉ ma lɨngʉnʉ ko Kunzi, ɓaɗyo
apɛpɛ nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓinisono na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
5 ɓiba ka lɨngʉnʉ ɓɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi a lanza, ɓiba gɔnɨ ngu ya ɔɓɨlɨ nɨnɔ
akodoku ndɛkɛ,
6 wɨna sɛ, ɓakogwa ɓata, a kʉwa yapʉpʉ kaumigiso ɓata kayikoso ɔɓɨlɨ. Nɨyɔ a
kʉwa abɛ ɓakabangɨlaga ɓata Miko-Kunzi ka mʉsalaba nganga ya yɨɓa, na ɓa ɓata
kapá suni ko misa ka ɓambanzʉ.
7 A ɓɛyɔ, lɨtɔmbʉ nɨlɔ mbwayɨ alʉkɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ, anʉpá ɓakʉkʉna malɨlɨ,
Kunzi oɗukogo mino ɓʉɓʉnga.
8 Luki limoti, lɨtɔmbʉ li nɨlɔ kapá kpokiki na tɔnɨtɔ tagɔgɔ tanyɛ, kɛgʉ na ɨzangɨya.
Kunzi a ɓuwobi kagbango yi, ɓopipila kabʉsya.
9 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, gʉtʉgʉ takanzɨna ɓɛyɔ, takɛgʉ na ɓotumo ko bulya
kunu, takaiba ɓɛ ma ko pisi yanza nɨyɔ ya muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Kaɓʉsalɨgʉ mogubo kunu, gʉtʉgʉ sɨpananɨsɔ nɨsɔ
mawonisila ndɨ ka mogubo nɨmɔ magya ndɨ. Mogubo mi nɨmɔ makaidukologo aka
kaʉgyɨlya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
11 Luki limoti, takamʉɓɨkya ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨgwinonogi na kɛkɛlɛ ka
yɨgya yi nɨyɔ aka yɔ kyɛ mʉtamanagɨ kunu itulyosi kadwɛ ka muliɓo.
12 Ɓʉpɔ kamumingyonitɔgʉ, luki limoti, ɓyoni yɨgya ya lɨmbɛngɨ lɨnda ka nɨɓɔ
ɓabaɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanatʉ na ɓʉnza nɨɓɔ Kunzi uwanyaga ndɨ.

5:6 5:6 Wanda ka Mambʉ 110:4.

Agʉmɛ ko Kunzi kakwananɨgʉ kaigomosyono

13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi apá ndɨ mino Abalahamʉ agʉmɛ, akɔtʉ ndɨ gɔnɨ silika ko lino kakɨ ka mombukwana-dakɨ. Kɛgʉ na mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ akitogi Kunzi nɨnɔ Kunzi akwanana kakɔ silika ko lino kakɨ.
14 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, nuɗukilyatʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga kʉgbɛ, notundiso lɨvananza kakʉ.»
15 Abalahamʉ aɓʉnda ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, inisana ndɨ na nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.
16 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ mino silika, ɓakɔgɔ ko lino ka mʉtʉ yi nɨnɔ ukitogi. Silika apága mʉnzɨna ngu, omosisyo ɓoɗongoso.
17 Kunzi apa ndɨ kauwonisilo ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana ndɨ kainiso no luki li nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓɛ kakwananɨgʉ kogomosyono mʉtamanagɨ kakɨ gʉtʉgʉ iki yi aka. Kinili, amatɨla ndɨ silika kʉgʉ wa agʉmɛ yi nɨnɔ.
18 Kʉwa wa gɔ wa, makpʉmʉka maɓa mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kaigomosyono. Kunzi kakwananɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ mino kaɓɨkya ɓɔngɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ atitumisaga mambɛngɨ kʉgbɛ, iɓusu nɨɓɔ tasa ndɨ masɨ kyɛ tigwinonogi ɓingbufu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.
19 Mʉɓʉndagɨ mi nɨmɔ ka ɔɓɨlɨ kusu a abɛ lɨtalʉ liti nɨlɔ ɓakpɨkɨlaga ka bato, ɓaɗɨkɨta ko liɓo kafʉma no iyu. Lɨtalʉ li nɨlɔ ikaga liti na lapʉ, akɨtanaga ɓigye kutuko nɨkwɔ ɓobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kʉgbɛ.
20 Yeso ingya ndɨ kʉ ɓɛyɔ kambwa kusu na ko bulya kusu. Ɨita ndɨ kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ abɛ Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a gɔnɨ Kumu

1 Melekisedeki yi nɨmʉ a ndɨ ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ wa lɨsyɛ Kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ a ndɨ mino kaigoku ka lʉnga nɨ ubumini ɓangama, Melekisedeki ɨnda ndɨ kabangana na ɨyɨ, aɗukilyo ɓʉɓʉnga.
2 Abalahamʉ apá ndɨ zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ kʉ. Isi yo lino la Melekisedeki nɨ «Ngama wa ɓungbingbili», na gɔnɨ ɓata, a ndɨ ngama wa Salemu isi yi ɓɛ «Ngama wa mazɨyɔ.»
3 Moɓiso katʉmbʉlagʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ ka abakɨ, amakɨ ikanɨ puponogo kakɨ. Katʉmbʉlagʉ ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka ko bulya lɨsyɛ la kɨɓʉkʉta ikanɨ la kʉ kwa kʉ kakɨ. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Miko-Kunzi, a kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Winoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ɓɛyɔ o mino mudingi yɔ! Gʉtʉgʉ titosu aka ɓɛyɔ ka Abalahamʉ apátʉ ndɨ zaka ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ ka lʉnga.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Lawi, ɓɨita ɓokumu, ɓa na mʉtʉʉ. Mʉtʉʉ mi akaɓɨkya ɓɛ okwononi kaʉkʉnga ɓatʉ ɓasɨ Ɓezaleli zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓinisonogo na imu, na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓa ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
6 Wɨna sɛ, Melekisedeki kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Lawi. Luki limoti, avatʉ ndɨ zaka ka maɓɔkʉ ka Abalahamʉ, aɗukilya ndɨ gɔnɨ ɓʉɓʉnga, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apí agʉmɛ yɔ.
7 Okwononi kaiba nɨ makɛgʉ na ɓotumo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ uɗukilyogo ɓɛngɛnɨ ɓʉɓʉnga a mʉtʉ mudingi kakɨtaga nɨnɔ inisonogo na ɓʉɓʉnga.
8 Ɓokumu nɨɓɔ ɓavaga zaka, ɓa ɓatʉ ɓukwo. Luki limoti, Melikisedeki avatʉ ndɨ zaka, a na ɔɓɨlɨ aka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso o mino katʉmbʉlaga.
9 Takwanana kaɓɨkya ka muliɓo ɓɛ: Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ apá ndɨ mino zaka ya makpʉmʉka kakɨ, Lawi apátʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ pisi ka Abalahamʉ.

6:14 6:14 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:16-17.

10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a tɨtakɨ Lawi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɨyɨ Lawi kɛgʉ ndɨ mino
wakɨɓʉkʉta yɔ, a kʉwa ndɨ na ɔɓɨlɨ aka kyɛ a ka ɓangʉ ka Abalahamʉ, ngbingo
yi nɨnɔ Melekisedeki ɨnda ndɨ mino kabangana na ɨyɨ.
11 Ɓukumu ɓɔ a ndɨ litino la mʉtʉʉ nɨmɔ Kunzi ʉpá ndɨ Ɓezaleli. Luki limoti, ligubo
la ɓukumu ka lɨvananza ka Lawi kakwananɨgʉ ndɨ kotulyoso ɓopisi ɓayasɨ. Kinili,
okwononi ndɨ ɓata kumu wagɔgɔ abɛ Melekisedeki nɨnɔ kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka
Aluni.
12 A ɓɛyɔ, ɓukumu kigomosyono, mʉtʉʉ igomosyono gɔnɨ.
13 Mʉnzɨna mi nɨma akaɨnzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu nɨnɔ a ɨyɨ ka liɗu
lagɔgɔ. Ka liɗu li nɨlɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka konogyigʉ ndɛkɛ ligubo la ɓukumu
ka gbɔgbɔ.
14 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ Mombukwono-dosu a ka liɗu ka Yuda nɨlɔ Musa
katwagʉ ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kanzɨna ko bulya ɓokumu.

Yeso a kumu abɛ Melekisedeki

15 Nɨyɔ akowonisilo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ɓɨngbanganya a ɓɛ: kumu wagɔgɔ odoniku,
a mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.
16 Ɓakatwagʉ ndɨ kaiko kumu kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka ɓomikya-ɓambanzʉ. Luki
limoti, ɨɨta ndɨ ɓɛyɔ ko ngu ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 A ɓɛyɔ, Moɓiso atʉmbʉlaga ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melikisedeki.»
18 Kinili, Kunzi olimogoni ndɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ma mambwa, kyɛ a ndɨ ɓipoli nɨ kɛgʉ
na ɨzangɨya.
19 Mʉtʉʉ ka Musa kapágʉ ndɨ masɔlɔ manza. Luki limoti, ɓatipóni mʉtamanagɨ
manza kʉgbɛ nɨmɔ atikpuɗiso ko Kunzi.
20 Na ɓata, Kunzi akɔtʉ ndɨ silika. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɨɨta ndɨ ɓokumu nɨ ɓakakugu
silika.
21 Luki limoti, Yeso ɨɨta ndɨ kumu pisi ka silika, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ
mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyonigʉ ɓata:
‹Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.›»
22 Kinili, Yeso nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ atimibisa lɨngʉnʉ la agʉmɛ nɨnɔ a wanza kʉgbɛ.
23 Ɓudididi ɓagɔgɔ ɓata nɨɓa: ɓokumu ɓagɔgɔ ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ kyɛ kukwakʉ
kwɔ ʉkpɨngba ndɨ kaidukulogo na ligubo kaɓʉ.
24 Luki limoti, Yeso a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ligubo kakɨ la ɓukumu kɛgʉ ndɛkɛ
na muliɓo.
25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lɨngʉnʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpuɗoni Kunzi pisi kʉ kakɨ,
kyɛ ɨyɨ a na ɔɓɨlɨ masyɛ masɨ kaʉlʉmbɨlya.
26 Yeso kʉwa nɨ Kumu-kumu nɨnɔ okwononi ndɨ ko bulya kusu. A wotu, kɛgʉ na
lɨkpʉmʉka lanyɛ ikanɨ ɓʉnyɛ. Kunzi ateni ndɨ di na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ, aɗokiso kʉgʉ wa
lɨsyɛ kʉgbɛ.
27 Kɛgʉ ɨyɨ abɛ ɓokumu-kumu ɓagɔgɔ. Kɛgʉ na mʉsasa kapá apɛpɛ masyɛ masɨ
ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ mbɛyɨ, kumbuso yi ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Apá ndɨ ɨyɨ
apɛpɛ nganga yimoti aka wa ɨpá ndɨ mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
28 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa umomosagatʉ ɓokumu-kumu ɓatʉ ɓa ɓʉpɔ. Luki limoti,
silika nɨnɔ Kunzi akɔ ndɨ kumbusa wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ, amomosa ndɨ Miki nɨnɔ
mʉkwanana kaika kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

7:17 **7:17** Wanda ka Mambʉ 110:4. **7:21** **7:21** Wanda ka Mambʉ 110:4.

8

Yeso niɨ kumu-kumu kusu

1 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya kʉgbɛ nɨlɔ takapa kaɓɨkya nɨlɨ: ta na kumu-kumu ɓemoti,
a kʉgʉ wa lɨsyɛ, wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi nɨnɔ
wo ngu kʉgbɛ.
2 Akagya ligubo la ɓukumu-kumu ka pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ ka ngbangba nɨyɔ ipika
ndɨ na Mombukwono-dosu nɨ kɛgʉ mʉmbanzʉ.
3 Ɓamomosogo kumu-kumu wasɨ kyɛ iki kapá mukumbo na ɓapɛpɛ. Kinili,
okwononi nɛkɨ ɓɛ kumu-kumu kusu ɓɛyɔ ka Kilisito ikitɔ gɔnɨ no luki lɨpá.
4 Kika ndɨ nɨ a kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, kikigʉ ndɨ kumu, kyɛ atʉ kʉwa na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓapágа
ɓapɛpɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa.
5 Ligubo li nɨlɔ ɓokumu ɓi nɨɓɔ ɓagyaga a gʉ likingyosi aka, a mulundu ma
makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨlɔ Kunzi awonisa ndɨ Musa.
Ngbingo yi nɨnɔ Musa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kopika ngbangba, Kunzi aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Angɛ, gya ligubo lasɨ ɓɛyɔ nuwonisila ndɨ mino ka ngʉpa.»
6 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ Yeso a kʉwa na ligubo lidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓokumu
ɓi nɨɓɔ. A luga wa agʉmɛ wanza kʉgbɛ nɨnɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
7 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ agʉmɛ wa mambwa a ndɨ wanza, kikigʉ ndɨ ɓata na ɨzangɨya
kainisono na nɨnɔ wa maɓa.
8 Luki limoti, Kunzi a ndɨ kauyoyiso ɓatʉ kakɨ wa aɓɨkya mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ka masyɛ mi nɨmɔ akodoku,
nagyatʉ agʉmɛ wambɨya na Ɓezaleli
na ɓomikya-Ɓayuda.
9 Kikigʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ nʉgyɨlya ndɨ ɓatɨtaɓʉ
lɨsyɛ nɨlɔ nugwi ndɨ mino kʉɓɔkʉkɔ,
nunyoku ka Misili.
Ɨyɨ aka ndɨ ɓata ɓɛ:
Yɛkɨ ɓakaɓyɛgʉ ndɨ agʉmɛ yi nɨnɔ,
kinili, ɨmɨ, nʉsa ndɨ.
10 Omotiloku ndɨ ɓɛ Agʉmɛ yi nɨnɔ nʉgyɨlya ndɛkɛ Ɓezaleli nɨmʉ:
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ:
nopika ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka yimibo kaɓʉ,
nokpikaga ka mambɛngɨ kaɓʉ,
nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓava-kʉkamɨ.
11 Kɛgʉ ndɛkɛ ɓata na mʉtʉ yi nɨnɔ awonisila ndɛkɛ mʉtʉ wagɔgɔ ikanɨ mamakɨ ɓɛ
emibi,
kyɛ ɓemiba ndɛkɛ ɓasɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ.
12 A ɓɛyɔ, napɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kaɓʉ,
nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi anzɨna ndɨ mino ko bulya agʉmɛ wambɨya, mʉnzɨna mi
nɨmɔ oyitisa kʉwa ndɨ nɨnɔ wa mambwa luki landɛlɨ. Wɨna sɛ, luki kɨɨta landɛlɨ,
ambʉkʉmana iba a kʉwa ɓuwobi kolimiko.

9

Malʉmba ma ɔɓɨlɨ na nɨmɔ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Agʉmɛ wandɛlɨ a ndɨ na ɓopisi nɨɓayɔ okwononi kaɓyɛ ko bulya likungoni, ndaɓʉ
ya malʉmba mi a ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.

8:12 8:12 Wanda ka Yelemia 31:31-34.

2 A ɓɛyɔ, ɓopika ndɨ ngbangba nɨyɔ, ɓagbanana ndɨ ka ɓapa ɓayɨɓa. Ɓalɨkya ndɨ pa
ya mambwa ɓɛ pa yotu. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na pa yibiso tala, sɛ kʉwa mɨza nɨnɔ ɓabisaga
ndɨ mino mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi. 3 Kumbusa wa kutuko nɨkwɔ kwa yɨɓa, a
ndɨ na pa yagɔgɔ nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Pa Yotu Kʉgbɛ.
4 Kambwa kadwɛ kʉ, a ndɨ na gbɔgbɔ nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ ko bulya yɨbʉsya
adʉdʉ, andananaga ndɨ na sanduku wa agʉmɛ nɨnɔ ɓagboɗya ndɨ wasɨ na ɔlɔ. Kʉsɔ
wa sanduku yi nɨnɔ, mana a ndɨ ka mbɨkɛ yimoti nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ, mʉɗanga
ka Aluni nɨmɔ aɓaka ndɨ maʉwa ka mu mi, sɛ kʉwa ɓomikya-ɓamɨza ɓa lɨtalʉ nɨɓɔ
ɓokpika ndɨ mino Mʉtʉʉ ma agʉmɛ.
5 Kʉgʉ wa sanduku yi nɨnɔ, a ndɨ na ɓamalaika nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓɛ ɓamakelubi
nɨɓɔ ɓowonisogo ɨbɨba ko Kunzi. Ɓɛpapɨ kaɓʉ otikyaga ndɨ pa yi nɨyɔ ɓakpazyaga
ndɨ mino ɓangʉ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ mbɛyɨ
ngbingo katʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka limoti-limoti kʉgʉ yi.
6 Nɨyɔ ɓoɓungusyaga ndɨ yasɨ ɓɛyɔ, ɓokumu ɓogulyaga ndɨ masyɛ masɨ ka pa ya
mambwa kagya ligubo kaɓʉ.
7 Luki limoti, kumu-kumu aka nɔ ogulyaga ndɨ nganga yimoti aka ka nzɛ ka pa yi
nɨyɔ ya yɨɓa. Ogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ na ɓangʉ ka nyama kapá Kunzi ko bulya ɓʉnyɛ
kakɨ ɓɨkpɛ, na nɨɓɔ ka ɓambanzʉ.
8 Lɨmbɛngɨ-Lotu akowoniso ɓɛ pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kanoukwikonigʉ
mbɛyɨ, kyɛ pa ya mambwa a mbɛyɨ ɓata wa aka wa.
9 Nɨyɔ a kʉwa likingyosi ko ngbingo yi nɨmʉ. Nɨyɔ akowoniso ɓɛ iki mukumbo ikanɨ
ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓapága Kunzi, kakwananɨgʉ koitiso lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ abibisaga
Kunzi lanza.
10 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a yɨgya ka ɓambanzʉ aka. Yɨgya yi nɨyɔ ɨgʉmya ndɨ
ka nɨyɔ ɓakwanana ndɨ kalya ikanɨ komwo ikanɨ ko pisi ya mʉtʉʉ dididi ma
kɨɓuɓiso. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɨɓungusyaga ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi oitiso mino
makpʉmʉka masɨ mambɨya.

Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ apɛpɛ

11 Luki limoti, Kilisito odoku ndɨ abɛ kumu-kumu katɨpá makpʉmʉka manzanza
nɨmɔ a kʉwa wa. Ɨyɨ ogulya ndɨ ka ngbangba nɨyɔ a ndɨ ya ɨzangɨya na yanza kʉgbɛ.
Kipikagʉ ndɨ na ɓomikya ɓambanzʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ kɛgʉ luki la lɨtɔmbʉ li nɨlɨ.
12 Ingya ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nganga yimoti aka. Kʉ ɓɛyɔ, kapágʉ ndɨ apɛpɛ
wa ɓangʉ ya ɓamɛmɨ na ɓomikya-ɓangɔmbɛ, luki limoti, apá ndɨ ɓangʉ kakɨ ɓɨkpɛ,
atɨkʉlaga lɨngʉnʉ.
13 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓuɓuɓisaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓʉnyɛ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
ka ɓatɨtaɓʉ, pisi kaʉkpazya na ɓangʉ ka ɓamɛmɨ ikanɨ nɨyɔ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ
ɨkanɨ kaumbwoso na libu ka ɓangɔmbɛ nɨɓɔ ɓʉbʉsyaga ndɨ,
14 kika nɨ a ɓɛyɔ, iko sɛ kʉwa lɨkɨ ka ɓangʉ ka Kilisito? Pisi ka Lɨmbɛngɨ la ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ, ɨpá ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ ko Kunzi abɛ apɛpɛ nɨnɔ kɛgʉ na ɨɗa. Ɓangʉ
kakɨ oyikosatʉ mʉtamanagɨ kusu kaasa yɨgya yanyɛ, kyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ
a na ɔɓɨlɨ.
15 Kinili, Kilisito a lɨzabʉ la agʉmɛ wambɨya, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ
ɓinisoni na ɓʉnza ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ. Pisi ka kukwakʉ kakɨ,
ʉkʉlaga ndɨ ɓambanzʉ kopupo ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓa ndɨ mino ka agʉmɛ wandɛlɨ.
16 Mʉmbanzʉ kokwo, asa agʉmɛ, okwononi kowonisilo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ asi agʉmɛ
yi nɨnɔ okwoni ndɨ.
17 A ɓɛyɔ, agʉmɛ a na ɨzangɨya kumbusa wa kukwakʉ aka. Luki limoti,
mombukwana-dakɨ yi kiko mbɛyɨ ɓata na ɔɓɨlɨ aka kɛgʉ na ɨzangɨya.
18 Kinili, agʉmɛ wandɛlɨ kapʉngagʉ ndɨ ligubo aka nɨ ɓangʉ kanoɗukogigʉ.

19 A ɓɛyɔ, Musa apʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉtangʉlyaga ɓatʉ ɓasɨ mʉtʉʉ masɨ mi nɨmɔ
ikpikaga ndɨ. Ava kʉwa ndɨ ɓangʉ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ na ɓamɛmɨ pa imoti no
liɓo. Kumbuso yi, mumbuzu ma ɨsɔpɔ pa imoti na panga ya kutuko kwangbʉ, amakya
kʉsɔ yi, akpazya kʉgʉ wa kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ na kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.
20 Anaɓɨkya ɓɛ: «Nɨyɨ a ɓangʉ katʉlyoso agʉmɛ nɨyɔ Kunzi amʉɓɨkya ndɨ mino ɓɛ
muɓongogonitɔ.»
21 Musa akpazya gɔnɨ ndɨ ɓangʉ kʉgʉ wa ngbangba na kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ ɓagyaga ndɨ na imu ligubo. 22 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ, ɓudingi ɓa makpʉmʉka
ingumosaga na ɓangʉ aka. Ɓangʉ koɗukogi, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kikigʉ.

Kilisito nɨ apɛpɛ nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ

23 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mokingyosi ma makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
ingumosi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ. Luki limoti, okwononi ɓongumosi makpʉmʉka ma kʉgʉ
wa lɨsyɛ ɓɨkpɛ pisi ka ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓanza kʉgbɛ.
24 A ɓɛyɔ, Kilisito kingyagʉ ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nɨyɔ ipika ndɨ na ɓambanzʉ, a
gʉ ndɨ likingyosi la Pa Yotu-Kʉgbɛ aka. Luki limoti, ingya ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ o
mino mbɨya yi nɨmʉ kambwa ko Kunzi ko bulya kusu.
25 Ɓyanga ɓasɨ, kumu-kumu ka Ɓayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kʉgbɛ na ɓangʉ ka
nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɨgɨlyagɨ kaɨpá ka apɛpɛ.
26 Kagya ndɨ abɛ ɨɓʉ, iba igyogyisoni ɓɨkyɔ katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino
ɔɓɨlɨ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, masyɛ ma muliɓo a kʉwa ɓuwobi, Kilisito iwonisa
ndɨ ɨyɨ nganga yimoti aka, kolimogo ɓʉnyɛ na kaɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ ka apɛpɛ.
27 Mʉtʉ wasɨ okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi akɔ lɨkpʉmʉka kakɨ.
28 A ɓɛgɛyɔ Kilisito ɨpá ndɨ mino nganga yimoti aka ka apɛpɛ ko bulya yilimogo
ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓudingi. Igokuto ndɛkɛ ɓata, kikigʉ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ, luki
limoti, kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga muhukuso.

10

1 Mʉtʉʉ ka Musa kɛgʉ kowonisilo ka lɨngʉnʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ atʉ, luki limoti
a mulundu ma makpʉmʉka nɨmɔ odoku ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ akʉngaga ɓɛ ɓapágɨ
mʉgbɛ ma ɓapɛpɛ mumoti aka ɓyanga ɓasɨ. Kakwananɨgʉ kauitiso ɓanza ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakpʉɗa ko Kunzi.
2 Kika ndɨ nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisaga Kunzi ɓɛyɔ ɓʉpɨlyagatʉ ɓʉnyɛ ka nganga
yimoti aka, ɓakɨmɨnɨgʉ ɓata ndɨ abɛ ɓakika na ɓʉnyɛ, ɓakapígʉ ndɨ ɓata apɛpɛ.
3 Luki limoti, pisi ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ, ɓambanzʉ ɓatamanaga ɓʉnyɛ kaɓʉ ɓyanga
ɓasɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓangʉ ka ɓomumu ɓa ɓangɔmbɛ na ɓogbungulu kakwananɨgʉ gʉtʉgʉ
kasʉkʉsaga ɓʉnyɛ.
5 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Kilisito a ndɨ mino kogulya kʉ ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ Kunzi
ɓɛ:
«Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ ikanɨ mukumbo
Luki limoti, wɛgyɨlya ndɨ nzʉyɨ.
6 Wokogwagʉ ndɨ magyagya na ɓanyama ɓʉbʉsya ka gbɔgbɔ
ikanɨ ɓapɛpɛ ɓʉpɨlya ɓʉnyɛ.
7 Naɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Kunziooo, ɨmɨ nɨmʉ,
noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpikaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ.›»

9:20 9:20 Wanda ko Pupo 24:8. **10:7 10:7** Wanda ka Mambʉ 40:7-9.

8 Kilisito aɓɨkya mbɛyɨ ndɨ ɓɛ: «Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ, mukumbo, ɓanyama
ɓʉbʉsya kʉgʉ wa gbɔgbɔ gʉtʉgʉ apɛpɛ mʉpɨlya ɓʉnyɛ kuɓosilyagʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.»
Wɨna sɛ, ɓʉpága ɓapɛpɛ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ mʉtʉʉ o mino kaɓɨkya.
9 Kumbuso yi, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ, noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ.» Ko pisi
yi nɨyɔ, ulimaga ɓapɛpɛ ɓandɛlɨ, ubisa kʉwa nɨɓɔ kakɨ.
10 Yeso-Kilisito agyatʉ ndɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ nganga
yimoti aka. Kinili, atiɓuɓisa kʉwa.
11 Masyɛ masɨ, kumu wasɨ amagaga kagya ligubo kakɨ, ʉpága ɓongbinga ɓasɨ
ɓapɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ aka. Luki limoti, ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ katʉmba
ɓʉnyɛ.
12 Wɨna sɛ, Kilisito apá ndɨ ka ɓongbinga ɓasɨ apɛpɛ ɓemoti aka ko bulya yɨpɨlya
ɓʉnyɛ. Kumbuso yi, ikoku ndɨ ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
13 Kʉ ɓɛyɔ, akaɓʉndaga mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ Kunzi ubisi ɓomuyoniso kakɨ kusili wa
ɓakagba kakɨ.
14 Pisi ka apɛpɛ ɓemoti yi nɨnɔ aka nɔ, uitisoni ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ ka ɓongbinga ɓasɨ
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ uɓuɓiso.
15 Lɨmbɛngɨ-Lotu a gɔnɨ katɨtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Anaɓɨkya mbɛyɨ ɓɛ:
16 «Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ:
Nomosa ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ,
kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ.
Nobisa ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
Nokpika ka tamanaga kaɓʉ.»
17 Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ:
«Nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ ikanɨ yɨgya yanyɛ kaɓʉ.»
18 Wɨna sɛ, kika nɨ ɓopilyini ɓʉnyɛ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya kapá apɛpɛ ko bulya
ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

Takpuɗini Kunzi

19 Ɓomika-mama, pisi a kʉwa na iɓusu ɓikpo kogulya ka Pa Yotu-Kʉgbɛ ko ngungu
ya ɓangʉ ka Yeso.
20 Atihukwilyoni ndɨ pisi, pisi yi nɨyɔ a yambɨya na nɨyɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ kakɨtanaga
ka kutuko nɨkwɔ agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ pisi ka nzʉyɨ kakɨ
mombukwana-dakɨ.
21 Ta no kumu-kumu ɓemoti nɨnɔ Kunzi amomoso ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi.
22 Takpuɗini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ, ɓutumo na baya, na lɨmbɛngɨ nɨlɔ ɓɨngɔ
nɨ kɛgʉ na mʉtamanagɨ manyɛ, na nzʉyɨ nɨyɔ ɓosukusogi no liɓo lanza.
23 Tigwinonogini ɓigugugu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ tikaga kanzɨna ko bulya yi, kyɛ
Kunzi kakwananɨgʉ kagomosyono agʉmɛ nɨnɔ atɨwanyaga ndɨ.
24 Toɓuulyonogini mabɔbɔ, tanakpamyana kapa na kagya lɨkpʉmʉka lanza.
25 Takosonitɔgʉ kamʉmʉkana ka musilyoni kusu ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino.
Luki limoti, totumisonini mambɛngɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kaɨna ɓɛ masyɛ ka
Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
26 A ɓɛyɔ, takiko kagya ɓʉnyɛ ka yakɔlyɨ nɨ takaiba ɓɨngbanganya lɨngʉnʉ, kɛgʉ
ɓata na apɛpɛ nɨnɔ akwanana kasʉkʉsa ɓʉnyɛ.
27 Luki limoti, atitigolyi kʉwa kaɓʉndaga ka kʉɓangakʉ ngbingo nɨnɔ Kunzi akɔ
mino mʉngɨmbɔ, na ɓɛyɔ lɨɗaɗa lo ɓuku ʉgbʉnda ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ.
28 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ ka Musa, ɓamwɨ nɨ ɓakɛgʉ no nzonzi, kika nɨ
ɓadɛmʉ ɓinisonini ɓaɓa ikanɨ ɓasaa kaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓi ɓʉnyɛ.

10:11 **10:11** Wanda ko Pupo 29:38. **10:16** **10:16** Wanda ka Yelemia 31:33. **10:17** **10:17** Wanda ka Yelemia 31:34.

29 Ika kʉwa lɨkɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ akamɨna Miko Kunzi payaya? Ɨna ɓangʉ ya agʉmɛ
nɨnɔ ɓaɓuɓisa ndɨ na iyu payaya, anatʉmbwa Lɨmbɛngɨ la ɨzɨyɔ ko Kunzi?
30 A ɓɛyɔ, takamibo mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ,
ɨmɨ nɔ nakalyaga ndɛkɛ.» Omotiloku gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu akɔtʉ ndɛkɛ
mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ kakɨ.»
31 A lɨkpʉmʉka la kʉɓangakʉ kʉgbɛ kogwa ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
32 Tomononi mbɛyɨ nɨlɔ amusilya ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ akɨtaga ndɨ. Ka masyɛ
mi nɨmɔ, nɨyɔ minisana ndɨ na ɓʉngbanganya ko Kunzi, mokibya ndɨ yigyogyiso ya
lʉnga lapʉ.
33 Ɓʉtʉmbwatʉ ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu, ɓugyogyiso ka pa yangba. Ɓongbingo
ɓagɔgɔ mikagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓugyogyisaga ndɨ ɓɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, ɓamugyogyisatʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bɔlɔkɔ. Mabaɨlya
gɔnɨ na magyagya ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ mukumbo kunu, kyɛ ma ndɨ kaiba ɓɛ ma na lɨngama
lanza kʉgbɛ, nɨlɔ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
35 Makodikogonitɔgʉ, kyɛ minisana na mʉkalya mudingi ko bulya yi nɨyɔ.
36 Mokwononi kokibyo, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ ko Kunzi, minisono na nɨlɔ
amʉwanyaga ndɨ.
37 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ:
«Osikoni ngbinga mʉkɛɗɛ, mʉkɛɗɛ kʉgbɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kodoku, odoku ndɛkɛ,
kolyipyigʉ ɓata.
38 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
Mʉtʉ wongbingbili ko misa kamɨ,
ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.
Luki limoti, kɨga kumbuso, nakogwigʉ magyagya na ɨyɨ.»
39 Takɛgʉ abɛ ɓatʉ ɓakɨga kumbuso, ɓoɓungogo. Luki limoti, ta ɓatʉ ɓa baya na
nɨɓɔ ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

1 Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakɨtambɨya ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ
wanamʉtamanagɨ mi, na kabaɨlya ɓɛ a lɨngʉnʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakaninigʉ.
2 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓotitosu pisi ka baya kaɓʉ.
3 Pisi ka baya, takaiba ɓɛ Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ na mʉnzɨna aka kinili makpʉmʉka
nɨmɔ inisogo agya ndɨ katʉkya ka nɨmɔ kinisonogigʉ.
4 Pisi ka baya, Abeli apá ndɨ Kunzi apɛpɛ wa ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ ka Kaina.
Pisi ka baya Abeli gɔnɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili, kyɛ ɨyɨ mombukwana-dakɨ
abaɨlyatʉ ndɨ apɛpɛ kakɨ. Pisi ka baya kakɨ, mongoni ka Abeli ikaga ɓata kaidukulogo
aka gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okwa ndɨ mino yɔ.
5 Pisi ka baya, Ɨnʉka kokwagʉ ndɨ, Kunzi aɗokisa ndɨ muɓisi kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti kamɨnagʉ ndɨ ɓata, kyɛ Kunzi aɗokisatʉ ndɨ ɓɛ iki ɓuwobi na ɨyɨ.
Moɓiso ko Kunzi akatʉmbʉlaga ɓɛ kambwa kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, Ɨnʉka agyatʉ
ndɨ lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ aɓosila ndɨ Kunzi.
6 Wɨna sɛ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kaɓosilyo Kunzi nɨ kɛgʉ na baya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akapa kakpuɗa Kunzi, okwononi kabaɨlya mbɛyɨ ɓɛ Kunzi atʉ na
ʉkalyagatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga.

10:30 10:30 Wanda ka Yɨgɨlya 32:35-36. **10:38 10:38** Wanda ka Abakuki 2:3-4. **11:4 11:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-10. **11:5 11:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 5:24.

7 Pisi ka baya, Nʉa amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ka makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso kanɨ ɓakaninigʉ mbɛyɨ. Ogwi ka lɨmbɛngɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ, agya ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ na lɨvananza kakɨ ɓahʉka ndɨ mino. Amakyatʉ kʉwa ndɨ ɔɓɨlɨ ka mʉngɨmbɔ. Pisi ka baya kakɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili.
8 Pisi ka baya, Abalahamʉ amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ngbingo yi nɨnɔ amaka ndɨ mino. Aga ndɨ ka mugi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ kaiko lisimo kakɨ. Asa ndɨ kʉ-kaɓʉ nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akomolyoku yanɨ.
9 Pisi ka baya, ika ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ abɛ mubiko. Ikaga ndɨ ka ɓangbangba, pa imoti na Isaka ɨɓʉ na Yakɔbɔ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ gɔnɨ agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Abalahamʉ.
10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a ndɨ kaɓʉndaga gʉɗʉ nɨnɔ wa muɓumbe mapʉ, nɨnɔ Kunzi apimaga ndɨ, apiko.
11 Pisi ka baya, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Sala a ndɨ mino ndʉya na mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ yɔ, aɓʉkʉta ndɨ kyɛ a ndɨ na baya ɓɛ Kunzi atulyosatʉ agʉmɛ nɨnɔ awanyaga ndɨ.
12 Kinili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a kʉwa sɛ ndɨ ɨyɨ kaɓʉndaga kukwakʉ, ɨɓʉkʉta ɓɛvananza ɓayakpʉ kʉgbɛ abɛ mangʉtʉ, abɛ mbumi ya mutili mo liɓo lidingi nɨyɔ ɓakakwananɨgʉ katanga.
13 Ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓa ɓokwa ndɨ ka baya nɨ ɓakinisonigʉ na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ, ɓatɨlya ka ɓʉɓyɨ aka. Ɓabaɨlya gɔnɨ ɓɛ ɓa ndɨ ɓobiko aka na ɓatʉ ɓa lɨgʉndʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
14 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ɓɛyɔ, ɓowonisilogo ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakaɨkɨsɨlya mugi kaɓʉ.
15 Ɓakika ndɨ ɓata lɨmbɛngɨ ka mugi nɨmɔ ɓotukyoku ndɨ mino, ɓakwananatʉ ndɨ kakɨsa pisi kaɨga ɓata kʉ ɓɛyɔ.
16 A ɓɛyɔ, ɓa na mʉsasa ma mugi manza kʉgbɛ, mugi mi nɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, Kunzi kɛgʉ no suni ɓɛ ɓamakɨ ɓɛ Kunzi kaɓʉ, kyɛ uɓungusilyogoni ndɨ gʉɗʉ.
17 Pisi ka baya, Abalahamʉ apá ndɨ Isaka ka apɛpɛ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi akɨngɨla ndɨ mino baya kakɨ. A ndɨ wakɨtʉlya kapá mʉkpekpe mo mikakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apíni agʉmɛ yɔ.
18 Kunzi a ndɨ nɨ aɓikyini ɓɛ: «Wambʉwa ndɛkɛ pisi ka Isaka.»
19 Luki limoti, Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Kunzi a no ngu kabililiso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndɨ mikakɨ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ opupiku ka mbʉkʉ luga wa ɓamanda.
20 Pisi ka baya, Isaka uɗukilya ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Esaʉ ɓʉɓʉnga ka makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.
21 Pisi ka baya, Yakɔbɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, uɗukulyo ɓomika Yɛzɛfʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓʉɓʉnga. Ɨtʉngbʉla ka mʉdʉkpɔ kakɨ, abibiso Kunzi.
22 Pisi ka baya, Yɛzɛfʉ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, atʉmbʉlaga ɓɛ Ɓezaleli ɓopupokuto ndɛkɛ ka Misili, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ɓagyɨ ndɛkɛ mino no kuwo kakɨ.
23 Pisi ka baya, abakɨ na amakɨ Musa ɓasʉma ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa kumbuso kaɓʉkʉta yi. Ɨɛkɨ ɓɨna ndɨ ɓɛ miki a wanza, ɓakaɓangagʉ ndɨ koɓuno mʉtʉʉ ka ngama.
24 Pisi ka baya, Musa nɨ a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ aka, akya ndɨ ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kaɓɨkya ɓɛ a miko-mika Falaɔ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ no mikakɨ muko yi.
25 Apa ndɨ kaigyogyiso pa imoti na lɨvananza ko Kunzi nɨ kogwigʉ magyagya kaiko ka ɓʉnyɛ ko ngbingo.

11:7 11:7 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:13-22. **11:12 11:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:17. **11:13 11:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 23:4. **11:18 11:17-18** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:12; 22:1-14. **11:22 11:22** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 50:24-25; Pupo 13:19.

26 Ɨna ndɨ ɓɛ kaigyogyiso abɛ Kilisito a ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga lɨngama la Misili. A ɓɛyɔ, ɓazwa kakɨ ɓa ndɨ ɓyɨ kʉgbɛ kʉgʉ wa mʉkalya nɨmɔ odoku ndɛkɛ.
27 Pisi ka baya, Musa atʉkya ndɨ ka Misili nɨ kɛgʉ kaɓanga ɗɨya ka ngama. Igwinanaga ndɨ ka baya abɛ kiko kamɨna Kunzi yi nɨnɔ ɓakamɨnagɨgʉ.
28 Pisi ka baya aka, alisisa ndɨ yɨnga wa Pasɨka, akpamya ndɨ ɓɛ ɓakpazyɨ ɓangʉ ko pumi ɓɛkyɛ malaika nɨnɔ akpakyanaga na kukwakʉ kulumwisogonitɔ ɓapʉta ka Ɓomikya-ɓezaleli.
29 Pisi ka baya, Ɓomikya-ɓezaleli ɓazaba ndɨ liɓo lidingi Langbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko kakpakyana ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, nɨyɔ Ɓamisili ɓɨkpʉnda kazaba ɓɛgɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
30 Pisi ka baya, gʉɗʉ wa Yeliko oɗukana ndɨ wa Ɓomikya-ɓezaleli ɓalingikyana ndɨ mino ka masyɛ maɗɨya na ɨka.
31 Pisi ka baya, Laaba nɨnɔ a ndɨ aɗanda, kokwagʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ ʉtɨlyatʉ ndɨ ɓɨnza ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulya ndɨ ɓɨpɛlɛ ka gʉɗʉ.
32 Nakwanana ɓata kaɓɨkya ɨkɨ? Nakɛgʉ ɓata no ngbingo kanzɨna ko bulya ka Gidioni, Ɓalaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na ɓogyalandʉ.
33 Pisi ka baya, ɓakʉpyatʉ ndɨ giyo ka ɓangama, ɓagyatʉ ndɨ makpʉmʉka mo ngbingbili, ɓinisana na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Ɓʉdʉlagatʉ ndɨ ɓokpwingi nɔkʉ,
34 ɓolimagatʉ ndɨ maɗaɗa mo ɓuku, ɓahʉkaga kukwakʉ kwa ɓadʉkpa. Ɓa ndɨ ɓapɔ, luki limoti ɓɨɨta ɓotutungyo. Ɓakɛgʉ ndɨ na bɨtya liso ka lʉnga, ɓumisyaga ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kaubumoniso ɓingbwi.
35 Pisi ka baya, ɓoko ɓʉmɨnatʉ ndɨ ɓatʉ kaɓʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kopupo ka ɓambʉkʉ, ɓumigisyo ya kaɓʉ.
Pisi ka baya, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ kakʉlɨkanaga kumbusa wa yigyogyiso kʉgbɛ kyɛ ɓopupi ka ɓambʉkʉ na ɓinisono na ɔɓɨlɨ nɨnɔ wanza kʉgbɛ.
36 Ɓagɔgɔ ɓata ɓokibya ndɨ mosikoni na bʉma, ɓʉkandaga ndɨ ɓagɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ.
37 Ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagɔgɔ na matamʉ, ɓʉsɨkɨsa ɓagɔgɔ na siyi, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa. Ɓagɔgɔ ɓanamama ɓɨgbagbagba, ɓimokisyogini bokuto ka ɓakɔndɔlɔ ikanɨ nɨtɔ ka ɓamɛmɨ. Ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa yangya, ɓugyogyisaga ndɨ ɓɨnyɛ, ɓanʉgya yapʉpʉ-pʉpʉ.
38 Ɔɓɨlɨ kakwananagʉ ndɨ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓamamaga ndɨ ɓɨgbagbagba ka ɓɛsa na ka ɓangʉpa, ɓikaga ndɨ ka matamʉ na ka maɓyɛ nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ.
39 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓasɨ ko bulya baya kaɓʉ. Luki limoti, ɓakinisanagʉ ndɨ no luki li nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.
40 A ɓɛyɔ, Kunzi atɨɓungusilyogoni ndɨ lɨkpʉmʉka lanza kʉgbɛ, kinili kapagʉ ndɨ ɓɛ ɓɨɨtɨ ɓanza nɨ takɛgʉ pa imoti na ɨɓʉ.

12

Kunzi nɨ Obosu

1 Iɓusu gɔnɨ, ta na ɓadɛmʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa na iɓusu ɓukungulo. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, tosini likumbogi lasɨ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ akwanana kotiwoso lɨkpakyanɨlɨ kusu, tiɗufulo na mbangʉ kadwɛ ka muliɓo ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
2 Topyini miso ka Yeso nɨnɔ a mʉpʉnganagɨ na muliɓo ma baya kusu. Apatʉ ndɨ kokwo ka mʉsalaba, nɨ kinigʉ suni ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ. Atʉ ndɨ kaiba magyagya nɨmɔ a ndɨ kodoku, mbɨya yi nɨmʉ a wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi.
3 Mutomononi mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɨ yigyogyiso ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. Kinili, takuponitɔgʉ, takodikogonitɔgʉ,

4 kyɛ ka lʉnga li nɨlɔ mo mino na ɓʉnyɛ, makanobumonigʉ mbɛyɨ kadwɛ ka
kukwakʉ.
5 Moɓusoloni mʉtɨwɨ nɨmɔ Kunzi amʉtɨwaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika kaʉtɨwa
ɓomikakɨ?
«Mikamɨ, wakinonitɔgʉ payaya yoyiso ka Mombukwono-dosu,
wakodikogonitɔgʉ ngbingo yi nɨnɔ o mino kauyoyiso.
6 Kyɛ Mombukwono-dosu ayoyisogo mʉtʉ yi nɨnɔ apaga,
ayipogo mʉtʉ wasɨ nɨnɔ avaga abɛ mikakɨ.»
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kibyoni yigyogyiso nɨyɔ Kunzi o mino kamuyoyiso. Amʉgyaga
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomikakɨ. Ambɛ, miki tino nɔ abakɨ kayoyisogigʉ?
8 Kika nɨ Kunzi kɛgʉ kamuyoyiso abɛ ɓomikakɨ ɓasɨ, isi yi ɓɛ makɛgʉ ɓomikakɨ,
ma ɓomiki ɓa ɓʉɓala.
9 Kika nɨ ɓobosu ɓanatiyoyisaga ndɨ, tanʉmʉkana, igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ taka-
mukononitɔgʉ Obosu nɨnɔ wa lɨmbɛngɨ kyɛ tiki na ɔɓɨlɨ?
10 Ɓobosu ɓatiyoyisaga ndɨ ka masyɛ makɛɗɛ ɓɛyɔ ɓapaga ndɨ mino. Luki limoti,
Kunzi atiyoyisogo ko bulya ɓʉnza kusu, kyɛ atiɓuɓisi abɛ ɨyɨ.
11 Nɨyɔ ɓatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nɨnɔ abɛ ɓakiko katɨgya ɓɨnyɛ nɨ kɛgʉ
abɛ kiko lɨkpʉmʉka la ɨgyagya. Luki limoti, kumbuso, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉgyaga ndɨ ɓɛyɔ,
ɓinisonogo kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wongbingbili na nɨnɔ wa mazɨyɔ.

Yoyiso na mʉtɨwɨ

12 Nononi nɛkɨ maɓɔkʉ nɨmɔ a mʉkapaga, na moli nɨmɔ a mʉdɨkaga.
13 Kpokyononi ka ɓopisi nɨɓayɔ ɓa yongbingbili, kyɛ mʉtʉ wa mʉdɨlɨ kosokogonitɔ,
luki limoti, akpakyanɨ ɓɛyɔ okwononi mino.
14 Kisoni mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ na yiɓuɓiso ko misa ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kamɨnɨgʉ ndɛkɛ.
15 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kosononoitɔgʉ na ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kiitonitɔgʉ abɛ sɨbʉkʉsɔ sozyo nɨsɔ aɓakaga, amakya lɨkpʉmʉka
lanyɛ luga ka ɓambanzʉ ɓudingi, ʉpʉta.
16 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ mʉtʉ wa ɓɨlya,
ikanɨ mʉtʉ wa kɨna makpʉmʉka ko Kunzi payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ Esaʉ nɨnɔ agaba
ndɨ ɓʉpʉta kakɨ ko bulya mikya malɨlɨ aka.
17 Ɓɛyɔ mibaga mino, akɨsa kʉwa ndɨ kumbuso yi ɓɛ abakɨ aɗukilyi ɓʉɓʉnga, luki
limoti, kinisanagʉ ndɨ na iɓu. Kɨnagʉ ndɨ ɓata pisi kogomosyono lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaugwonoso ɓomomiso-miso yɔ.
18 Iɓunu makanosiligʉ ko luki nɨlɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓavɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓezaleli
ɓosila ndɨ mino ka ngʉpa ya Sinai. Ngʉpa yi nɨyɔ a ndɨ no ɓuku ɓongiɗo-ngiɗo,
opiyoni no biti ɓipi, no mbumbo,
19 lɨyʉ la sɨɓa a ndɨ kogwonono kʉ ɓɛyɔ na mʉnzɨna. Nɨyɔ Ɓezaleli ɓʉkana ndɨ
lɨyʉ li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kunzi kuɓikyonitɔgʉ ɓata luki gʉtʉgʉ limoti aka.
20 A ɓɛyɔ, ɓakakwananigʉ ndɨ ɓata kapɨlya mʉtʉʉ mi nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ
wasɨ, gʉtʉgʉ nyama aka kavɨla ngʉpa okwononi ɓamwɨ na matamʉ.»
21 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ liɓongiso, Musa aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɓanga, nzʉyɨ akɛtwa
ɓɨkyakyakya!»
22 Luki limoti, iɓunu, mosiloni ɓuwobi na ngʉpa ya Siona, ka mugi ko Kunzi nɨnɔ
a na ɔɓɨlɨ. A Yelusalɛma nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ka ɓamalaika ɓo
mino kogwa magyagya.

12:13 12:13 Wanda ka Mogbitoku 4:26. **12:19 12:19** Wanda ko Pupo 19:16-22. **12:20 12:20** Wanda ko Pupo 19:12. **12:21 12:21** Wanda ka Yigilya 9:19.

23 Iɓunu, mokpuɗoni musilyoni ma magyagya nɨmɔ ka ɓapʉta ko Kunzi, nɨɓɔ
ɓukpikaga mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpuɗoni gɔnɨ Kunzi, nɨnɔ a zozi ka ɓatʉ ɓasɨ,
na ka mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓo ngbingbili nɨɓɔ ɓolumwaga ndɨ, ɓiitoni ɓanza.
24 Makpuɗoni Yeso nɨnɔ obisa yʉkanana pisi ka agʉmɛ wambɨya na ɓangʉ kakɨ
nɨyɔ aɗukaga ndɨ. Ɓangʉ yi nɨyɔ atɨɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza kʉgbɛ kakɨtaga
nɨyɔ ka Abeli.
25 Wiminyonito, makakyonitɔgʉ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ akamʉnzɨnɨlya. A ɓɛyɔ,
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kaʉpá mʉtʉʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,
ɓakanyɨkagʉ ndɨ ka yigyogyiso. A ɓɨngbanganya ɓɛ, takapɨlya Kunzi mʉgɔngʉ nɨnɔ
akatɨpá mʉtʉʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, takanyɨkɨgʉ yigyogyiso.
26 Ko ngbingo yi nɨnɔ, lɨyʉ kakɨ ogugumisatʉ ndɨ lɨtɔmbʉ, luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ
atɨpá kʉwa agʉmɛ yi nɨmʉ: «Nogugumisa kʉwa ndɛkɛ ɓata lɨtɔmbʉ nganga yimoti,
kikigʉ lɨtɔmbʉ aka, luki limoti na kʉgʉ wa lɨsyɛ gɔnɨ.»
27 Mʉnzɨna mi nɨma «nganga yimoti» akowonisilo ɓɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ Kunzi
agya ndɨ agʉgʉmatʉ ndɛkɛ, olimikogo, nɨmɔ kagʉgʉmɨgʉ ndɛkɛ mɔ otigolo.
28 Tikini nɛkɨ na magyagya, kyɛ tinisononi na ɓʉngama nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ
kogomosyono. Towonisilini magyagya mi pisi kagugubyo Kunzi ɓɛyɔ aɓosilo mino,
tanabibiso, tanaɓanga.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kusu a ɓuku nɨɓɔ olumwisogo.

13

Kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ okwononi kaɓosila Kunzi

1 Widukulogoni kapanana mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomika-muko.
2 Makoɓusolonitɔgʉ kaʉtɨlya ɓobiko. Ko pisi yi nɨyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉtɨlyatʉ ndɨ
ɓamalaika nɨ ɓakɛgʉ kaibo.
3 Hutomononi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ka bɔlɔkɔ abɛ makika pa imoti na ɨɓʉ. Hutomononi
gɔnɨ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko ɓi kamugyogyiso iɓunu.
4 Okwononi ɓatʉ ɓasɨ ɓobibisi vanana. Muko na mʉlʉkʉ ɓakimokyonitɔgʉ ka
ɓʉɗanda. Kunzi usombisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓɨlya na nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɓoko ikanɨ
ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ.
5 Makosyogonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ko bulya ɓuyi aka, gwoni magyagya na makpʉmʉka
mi nɨmɔ ma na imu, kyɛ Kunzi mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakʉsɨgʉ ndɛkɛ,
nakatʉkyɨgʉ ndɛkɛ ɓuwobi na ɨwɛ.»
6 Kinili, takwanana kaɓɨkya na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ:
«Mombukwono-dosu a mʉtʉ yi nɨnɔ esingyogoku,
nakikigʉ na kʉɓangakʉ.
Mʉmbanzʉ ɛgya pɨyɛ ɨkɨ?»
7 Hutomononi ɓapʉta kunu, nɨɓɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi. Mu-
tomononi ɔɓɨlɨ kaɓʉ na ɓɛyɔ ɓokwa ndɨ mino, maɓyɛ pisi ya baya kaɓʉ.
8 Yeso-Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ iki isyeikuɓi, na lɨsyɛ-li-nɨlɨ na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Makisonitɔgʉ koɓungogo na mobi ma mʉtʉʉ dididi. A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ lɨmbɛngɨ
kunu iki litumo na ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨ kɛgʉ ka ɓopisi dididi nɨɓayɔ ɨgʉmyaga ka
lɨkpʉmʉka la malɨlɨ. Lɨkpʉmʉka la malɨlɨ kikogigʉ na ɨzangɨya gʉtʉgʉ imoti aka
ka nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ.
10 Iɓusu, ta na gbɔgbɔ kusu, ɓokumu ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Pa Yotu-
kʉgbɛ ɓakakwananɨgʉ kalya luki nɨlɔ ɓopí ka gbɔgbɔ kusu.

12:24 12:24 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:10. **12:26 12:26** Wanda ka Agai 2:6. **12:29 12:29** Wanda ka Yɨgɨlya 4:24. **13:2 13:2** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:1-8; 19:1-3. **13:5 13:5** Wanda ka Yɨgɨlya 31:6, 8; Yɔsʉa 1:5. **13:6 13:6** Wanda ka Mambʉ 118:6.

11 Kumu-kumu ka Ɓayuda ɨndaga na ɓangʉ ka ɓanyama ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kapá ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ. Luki limoti, ɓʉbʉsyaga ɓanyama ɓi nɨɓɔ kunzi wa gʉɗʉ.
12 Kinili, Yeso okwa ndɨ gɔnɨ kunzi wa gʉɗʉ wa Yelusalɛma kyɛ ungumosi ɓambanzʉ na ɓangʉ kakɨ mombukwana-dakɨ.
13 Togoni nɛkɨ kʉ o mino kunzi wa gʉɗʉ, tabaɨlya yigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ.
14 A ɓɛyɔ, takɛgʉ na gʉɗʉ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, takakɨsa gʉɗʉ yi nɨnɔ akodoku.
15 Pisi ka Yeso, tapíni Kunzi apɛpɛ nɨnɔ mubibiso masyɛ masɨ, isi yi ɓɛ apɛpɛ yi iki nɨnɔ wa mambʉ kobibiso lino kakɨ.
16 Makoɓusolonitɔgʉ kagya ɓʉnza, na kosingyono, kyɛ inguo ya ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓaɓosilogo Kunzi nɨɓɔ.
17 Humukononi ɓapʉta kunu, mʉɓanga. A ɓɛyɔ, ɓamuɓuulyogo ɓongbinga ɓasɨ, kyɛ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɛkɛ ligubo nɨlɔ ɓagya ndɨ ko misa ko Kunzi. Makʉmʉkana, ɓagya ligubo kaɓʉ na magyagya nɨ ɓakɛgʉ kaɨtangʉla. Ɓakiko kaɨtangʉla, ligubo kaɓʉ kikigʉ na ɨzangɨya ku kunu.
18 Widukulogoni katɨlʉmbɨlya aka. Ta na baya ambɛ ta mambɛngɨ ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ta na mʉsasa kaiko na yɨgya yanza ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 Nakamʉkʉnga na kɛkɛlɛ ambɛ lumboni kyɛ Kunzi eukwilyi ɓata pisi kaɨga ɓɨgala-gala ku kunu.

Malʉmba

20 Kunzi, litino la mazɨyɔ, nɨnɔ apupisoku Mombukwono-dosu Yeso luga ka ɓamanda, ɨɨta muɓuɓulyo mudingi ka ɓakɔndɔlɔ, pisi koɗukusaga ɓangʉ kakɨ, nɨyɔ apiko agʉmɛ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Kunzi amʉpí ngʉ kagya ɓʉnza ka ɓopisi dididi, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ kakɨ. Pisi ka Yeso-Kilisito, atɨgyɨlyɨ nɨlɔ a lanza. Avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Iyo a ɓɛyɔ!

Ɓomongoni ɓaya muliɓo na yuuso

22 Ɓomika-mama, nakamʉɓɨkya ambɛ hukononi ɓitombiii mʉtʉʉ mutumiso mambɛngɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ, nakamukpikilyigʉ balʉwa mʉnda.
23 No ɓi kapa kamʉɓɨkya gɔnɨ ambɛ ɓasisini ɓi momosu ɓɛyɔ ka Timotio ka bɔlɔkɔ. Kosiloku ɓɨkwa, tɨndatʉ pa imoti na ɨyɨ kamundoku.
24 Humuusogoni ɓapʉta kunu ɓa makanisa ɓasɨ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨpá ko Kunzi. Ɓomomonu nɨɓɔ ɓa ka mugi ma Italia, ɓamumuusogito gɔnɨ.
25 Łzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti no iɓunu ɓasɨ!

13:11 13:11 Wanda ka Ɓalawi 16:27. **13:12 13:12** Wanda ka Yuani 19:17, 20.

Balʉwa ka
Yakɔbɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yakɔbɔ nɔ ukpikilya ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikono ka ɔɓɨlɨ balʉwa yi nɨmʉ. Wɨna sɛ, Yakɔbɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓakilisito ka Yelusalɛma. Ɓopupa ndɨ na Yeso mʉma mumoti. Luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓoɓinikyononi, luki limoti yɨgya kaɓʉ kɛgʉ ndɨ kowonisilo yi. Kinili, akaʉɓɨkya ɓɛ baya akpakyanaga na yɨgya yanza.

Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ kʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɔ, ɓatʉ ɓa yangya ɓikaga ndɨ kaigyogiso kyɛ ɓatʉ ɓa mukumbo bikaga ndɨ kayɨbɨba. Kinili, ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɛ ɓakikonitɔgʉ ka yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ɓusingyogito ɓatʉ ɓa yangya. Ʉɓɨkya ɓata ɓɛ ɓanyɨkɨ mosooni, ɓakikonitɔgʉ na lɨsasʉ lapʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓokwononi kagya ɓongbinga ɓasɨ ɓʉnza aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ moɓiso aɓɨkyaga mino.

Makpʉmʉka mi nɨmɔ balʉwa yi nɨmʉ oɓungusyogo ko bulya ka ɓakilisito ka muliɓo nɨma: kosingyono, kalʉmbyana na kaumigiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ ko pisi ya lɨngʉnʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka Yakɔbɔ nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Baya na yimibo *1:2-18*
Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya ɓɛyɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓɨkyaga mino *1:19-27*
Takukonitɔgʉ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ *2:1-13*
Baya, na yɨgya yanza *2:14-26*
Yimibo, na mʉnzɨna *3:1-18*
Sɨpananɨsɔ sa ɔɓɨlɨ kɛgʉ yanza *4:1–5:6*
Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, na malʉmba *5:7-20*

1 Ɨmɨ Yakɔbɔ, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, numuusogito lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ a limisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.

Baya na yimibo

2 Ɓamamakɨ, gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mo mino kabangana na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi,
3 kyɛ makaiba ambɛ baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, amʉpá kʉwa lɨmbɛngɨ lɨnda.
4 Luki limoti, okwononi ɓɛ lɨmbɛngɨ lɨnda kunu agyɨ ligubo kadwɛ ka muliɓo iba wikoni ɓatʉ ɓakamaga ka lɨngʉnʉ, kanɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kamuɓwigʉ.
5 Mʉmbanzʉ kiki na yimibo luga kunu, akʉngɨ Kunzi, apátʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi upága ɓatʉ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti, na sɨpananɨsɔ.
6 Luki limoti, okwononi ɓɛ akʉngɨ na baya nɨ kɛgʉ na ɓotumo. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akʉngaga na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ ikaga abɛ lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi nɨlɔ mbumbo oyongogo.
7 Ipigo ya mʉtʉ yi nɨnɔ kotomononitɔgʉ ɓɛ Mombukwono-dosu akwanana kapá luki,
8 kyɛ a na mambɛngɨ maɓa, mʉtʉ muikonogo ka ɓopisi ɓayasɨ.

Yangya na lɨngama

9 Momosu wa yangya ogwi magyagya ɓɛyɔ Kunzi a mino kabɨnɨka kʉgʉ,

10 nɨnɔ wa lɨngama ɓɛyɔ Kunzi asiso mino wasɨ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨngama oɗukana
ndɛkɛ abɛ maʉwa mo tutu.
11 Mɔnɨ opupogo, ɓʉzʉ ɓi umiliso tɔnɨtɔ, maʉwa apaɗa, obuukono. A mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ mʉtʉ wa lɨngama akɨtanaga ndɛkɛ mino, asa mogubo kakɨ.

Kapɨlya yigyogyiso na kʉɓɔɓɔkʉ

12 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ amagaga no ngu ko ngbingo wa kʉɓɔɓɔkʉ. A ɓɛyɔ kisulyo
ka baya, ɓamokisya kʉwa ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo. Ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
nɨnɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.
13 Mʉmbanzʉ kapa kagya ɓʉnyɛ, koɓikyonitɔgʉ ɓɛ: «Kunzi no akɛkpamya.»
A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpamya Kunzi kagya ɓʉnyɛ na Kunzi ɓɨkpɛ
kakwananɨgʉ kakpamya mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, mʉsasa manyɛ ka mʉmbanzʉ aka mɔ alutogo, agwilisa ka ɓʉnyɛ.
15 Kumbuso yi mʉsasa mi nɨmɔ kabeɗulo, atɨka kʉwa ka ɓʉnyɛ. Ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ
kangata gɔnɨ, aɓʉkʉta kʉwa kukwakʉ.
16 Wiminyonito ɓamamakɨ ɓʉpaka, ɓakamuɓonitɔgʉ.
17 Makpʉmʉka manzanza masɨ, ɓapɛpɛ ɓanzanza ɓasɨ ɓotukyogoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ɓotukyogoku ko Kunzi nɨnɔ agya ɓʉngbanganya ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kigomosyonogigʉ,
koyikonogigʉ, kɛgʉ na kululukɔ ɓɛgɛyɔ.
18 Apa ndɨ katɨpá ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ, ɓɛkyɛ tiki ɓatʉ ɓa mambwa ka
masɨ nɨmɔ agya ndɨ.

Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya

19 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ namʉpa kʉgbɛ, wiboni ɓɨnza ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka
luga kunu okwononi kaiko ɓipoli-poli kaʉkana lɨkpʉmʉka, luki limoti ika ɓiti
kanzɨna, nɨ kɛgʉ na lɨmbɛngɨ likuɗu.
20 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ likuɗu kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka lo ngbingbili ko misa ko
Kunzi.
21 Kinili, mokwononi kasa lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ na lɨkpʉmʉka lasɨ la ɗɨya. Gwini
na lɨmbɛngɨ la kisiso, mʉnzɨna nɨmɔ Kunzi akʉna ka mambɛngɨ kunu kyɛ imu mɔ
akwanana kamuhukuso.
22 Makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kaʉkana aka lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti
okwononi mika kagya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Makogyi ɓɛyɔ, a payaya.
23 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika nɨ anʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi kanɨ kɛgʉ kagya yi,
ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉmbanzʉ kɨɓɨmya ka nɛlaga, ɨmɨna ɓɛyɔ o mino.
24 Kumbuso ɨyɨ kaɨmɨna, aga, aɓʉsala ɓɨgala ɓɛyɔ ikanɨ o ɓi mino.
25 Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ akpɨmaga mʉtʉʉ manza masɨ nɨmɔ atɨpága kʉlɨkanaga ka
ɓusunzu, igwinonogo na imu ka lɨngʉnʉ. Kogwogigʉ magyagya asɨ kaʉkanaka aka,
kumbuso yi aɓʉsala, luki limoti agyɨgyɨlyagatʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ika na ɓʉɓʉnga
ka masɨ nɨmɔ ika kagya.
26 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mʉtʉ ko Kunzi walɨngʉnʉ, kanɨ kokondilɨgʉ lɨsasʉ
kakɨ, akaɨtambya payaya. Baya kakɨ ika ya payaya.
27 Baya yanza na ya lɨngʉnʉ nɨyɔ Kunzi apaga nɨyɨ: Kabɨnɨka ɓuti ka ɓokwino na
ɓowoko ka igyogyisa kaɓʉ, na kanyɨka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ.

2

Makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ

1 Iɓunu ɓamamakɨ nɨɓɔ mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu wa ɨbɨba ɓɛyɔ
ka Yeso-Kilisito, makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlɨlɨ.

1:27 1:27 Wanda ka Isaya 1:17.

2 Mʉtʉ ɓemoti wa mukumbo nɨnɔ wakimokisyogo ɓotu ɓayanzanza na pɛtɛ ya ɔlɔ kogulya kʉ mo mino ɓʉmʉmʉkana ka malʉmba, kumbuso yi mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ
wakimokisyo ɓɛnzanza ogulya gɔnɨ,
3 makabibiso nɨnɔ a wakimokisyaga ɓɨnza, maɓɨkya ɓɛ: «Ba, dawiki ka pa yanza
wanʉ,» maɓɨkya nɨnɔ wa yangya ɓɛ: «Wamaga kʉʉ», ikanɨ «Wika wasɨ ɓuwobi na
magʉ kamɨ,»
4 kika kanɨ makagya ɓɛyɔ, makɛgʉ kaʉmɨna ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ. Makakɔ
lɨkpʉmʉka na tamanaga yanyɛ.
5 Hukononi, ɓamamakɨ ɓʉpaka, Kunzi nɔ ʉpʉnaga ɓatʉ ɓa yangya ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
kaiko ɓatʉ ɓa lɨngama ka baya, iba ɓinisi na ɓʉngama nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓapaga.
6 Luki limoti, ma iɓunu kaʉmɨna ɓatʉ ɓa yangya payaya! Kɛgʉ mbɛyɨ ɓatʉ ɓa
mukumbo ɓɔ ɓamugyogyisogo, ɓanamugwisiso?
7 Ɨɓʉ ɓɔ ɓanzɨnaga yanyɛnyɛ no lino lanza nɨlɔ Kunzi amʉpá.
8 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makagya mʉtʉʉ ma Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya
mino ɓɛ: «Mʉpa ɓɛngɛnɨ ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi»,
makagya ɓɨnza.
9 Luki limoti, makiko kaʉkɔgɔ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ, makagya ɓʉnyɛ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ
amubisatʉ na mʉngɨmbɔ kyɛ makɛgʉ kagyɨgyɨlya yi.
10 Kyɛ mʉmbanzʉ kagya mʉtʉʉ masɨ, luki limoti oɓuna mumoti, iba oɓunini
mɔgɔgɔ masɨ.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ aɓɨkya ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na muko ikanɨ mbʉnya
ɓɛngɛnɨ», aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ.» Kinili wakosyi gʉtʉgʉ
na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, luki limoti wamwɔ mʉmbanzʉ, woɓunini asɨ mʉtʉʉ
aka.
12 Nzinogoni, manɨgyɨgyɨlya abɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mʉtʉʉ usombisa ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi
nɨmɔ mɔ apága kʉlɨkanaga.
13 A ɓɛyɔ, Kunzi kikigʉ ndɛkɛ nɔ kumbu wa ika ndɛkɛ mino kakɔ mʉngɨmbɔ ka nɨnɔ
kʉmɨnɨlyagɨgʉ ɓɛngɛnɨ kumbu. Luki limoti, nɨnɔ ikaga no kumbu, Kunzi kamakyɨgʉ
ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ.

Baya kiki na yɨgyɨgyɨlya iba a yikwo

14 Iɓunu ɓamamakɨ, a na ɨzangɨa tino mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Na na baya» kanɨ
kɛgʉ kowonisilo pisi ka yɨgyɨgyɨlya? Baya yi akwananatʉ kahukusogo? Haaa!
15 Kika kanɨ momonu mukilisito a wakangya ka ɓotu ikanɨ ka malɨlɨ,
16 ika na ɨzangɨya tino kaɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ɓɨnza, wimokisyaga ɓɨnza, wikuto» kanɨ
wakapígʉ tʉmatʉ nɨtɔ o mino wakangya?
17 Baya a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: kiko asɨ iyu aka kanɨ kɛgʉ na ɨgyɨgyɨlyo yi, iba a ikwo.
18 Luki limoti mʉtʉ wagɔgɔ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ wa na baya, ɨmɨ na na yɨgyɨgyɨlya
yanza», nasikisya ambɛ: «Iwoniso ɓɛyɔ baya kakʉ akwanana mino kaiko kanɨ kɛgʉ
na yɨgyɨgyɨlyo yi. Ɨmɨ nuwonisa kʉwa baya kamɨ pisi ka yɨgyɨgyɨlya.»
19 Woboilyoni ɓɛ Kunzi a ɓemoti? A ɓɨnza! Ɓabɨlɨ ɓabaɨlya ɓʉ ɓɛgɛyɔ, ɓanagʉgʉma
ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ.
20 Ngingi mʉna! Wakapa kaɨna asɨ likingyosi aka ɓɨngbanganya ɓɛ baya kiki na
yɨgyɨgyɨlya, iba a yikwo?
21 Kunzi ava mbɛyɨ ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko pisi
tino? Ko bulyo ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka abɛ apɛpɛ ka
gbɔgbɔ.

2:8 2:8 Wanda ka Ɓalawi 19:18. **2:11 2:11** Wanda ko Pupo 20:14; Yɨgɨlya 5:18; Pupo 20:13; Yɨgɨlya 5:17.

22 Winini kʉ baya kakɨ amatɨkana ndɨ mino na yɨgyɨgyɨlya? Abalahamʉ inisana ndɨ
ɓɛ a na baya yapʉ pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
23 Kinili Moɓiso ɨtʉlyana ɓɛ: «Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi. Ko pisi ya baya yi
nɨyɔ, Kunzi ava ndɨ mʉtʉ wongbingbili, amaka ndɨ ɓɛ wai.»
24 Minini, mʉmbanzʉ ikaga mʉtʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya
yɨgyɨgyɨlya kakɨ, kɛgʉ asɨ ko bulya baya aka.
25 A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ aɗanda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Laaba. Kunzi amɨna ndɨ mʉtʉ
wongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ ʉtɨlya ndɨ ɓomikya-ɓezaleli ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka
ndɨ, umigisa ndɨ ko pisi yagɔgɔ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, nzʉyɨ kiki na lɨmbɛngɨ, iba a ikwo. Na baya kiki na
yɨgyɨgyɨlya, iba a ikwo gɔnɨ.

3

Toɓuulyini lɨsasʉ

1 Ɓamamakɨ, ɓatʉ ɓudingi luga kunu ɓakikonitɔgʉ na mʉsasa kaiko ɓowonisilo.
A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza ɓɛ ngbanga kusu ka ɓowonisilo ika ndɛkɛ mʉtʉla kʉgbɛ
kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ.
2 Tagyaga ɓʉnyɛ na ɓopisi dididi. Mʉmbanzʉ kogwogi pisi ka mʉnzɨna kakɨ, iba a
mʉtʉ walɨngʉnʉ, nɨnɔ akwanana koɓuulyogo nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
3 Tʉkandɨlagatʉ ɓanyama nɨɓɔ ɓina ɓɛ ɓafalasɨ nɔkʉ na ɓasinga kyɛ ɓiki
katɨmʉkana, tanuluto kʉ tiko mino kapa.
4 Tovini mbɛyɨ likingyosi la ɓabato. Ɓa ɓakpʉkpʉ, ovivi wapʉ anutundulo. Luki
limoti ɓʉnanaga na mikyo luki mʉkɛɗɛ aka abɛ ambʉ, ɓanaga kʉ kwa kʉ sʉfɛlɛ ika
mino kapa.
5 A ɓɛgɛyɔ, lɨsasʉ a luki lɨkɛɗɛ kʉgbɛ ka nzʉyɨ, luki limoti opupisaga makpʉmʉka
makpʉkpʉ.
Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mikya-lɨkalʉ lo ɓuku agbʉndaga mino tutu yidingi!
6 A ɓɛyɔ, lɨsasʉ a abɛ ɓuku, otuma ɓʉnyɛ. A lɨbaba la nzʉyɨ nɨlɔ apʉtaga ɔɓɨlɨ kusu
wasɨ. Agbʉndaga ɔɓɨlɨ kusu katʉkya ka yɨɓʉkʉta adwɛ ka kukwakʉ na ɓuku nɨɓɔ
otukyogoku ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
7 Mʉmbanzʉ akwanana kausiso ɓanyama ɓo tutu, ɓombu, ɓanyama nɨɓɔ
ɓolutikonogo ikanɨ ɓosi, ɓanamʉkana. Mʉtʉ yi nɨnɔ usisogo ɓusiso.
8 Luki limoti, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakandɨla
lɨsasʉ. A luki lɨtʉla, kapɨlɨgʉ, otumini na lɨngangɨ nɨlɔ amwɔgɔ.
9 Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lɨsasʉ, luki limoti tʉgbangaga ɓata nolu
gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ Kunzi ʉgya ndɨ ka likingyosi kakɨ.
10 Mʉnzɨna mu bibiso na nɨmɔ ma mogbongoni opupaga ka mʉnɔkʉ mimoti aka.
Kokwononigʉ ɓɛ iki ɓɛyɔ ɓamamakɨ.
11 Kɛgʉ na lɨkpakpa gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ opupisaga lɨɓo ladɛ na nɨlɔ lozyo ka lɨkɔ
limoti.
12 Ɓamamakɨ, ɓʉgɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ manga, ɓʉvʉka kaɓʉkʉtagɨgʉ ndimo. Lɨkpakpa
lo lɨɓo la liniko kakwananɨgʉ kopupiso lɨɓo ladɛ.

Yimibo nɨyɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

13 Mʉtʉ wa yimibo ikanɨ mʉtʉ wa ɓʉgɛgɛle a tʉ luga kunu? Owonisi nɛkɨ pisi ka
yɨgyɨgyɨlya yanza, nɨyɔ akagya na lɨmbɛngɨ la kisiso na yimibo.
14 Luki limoti makika na imi, na mʉsasa ma kʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, makibibonitɔgʉ.
Makoitisonitɔ kʉɓɔɓɔkʉ abɛ lɨngʉnʉ.
15 Inguo ya yimibo yi nɨyɔ kotukyogikugʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ,
yimibo ya nzʉyɨ, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso.

16 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakika na imi na mʉsasa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ dididi ikaga wa.
17 Yimibo ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a mbɛyɨ iyu ɓitu, kumbuso yi a na mazɨyɔ, yawɛsɛ na ɨzɨyɔ, yitumo no kumbu, anaɓʉkʉta yɨgyɨgyɨlya yanzanza. Kʉkɔgɨgʉ iyu ɓambanzʉ na mʉlilɨ, kɛgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ ɓɛgɛyɔ.
18 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga mazɨyɔ, ɓakʉnaga mazɨyɔ luga ka ɓambanzʉ, na masɔlɔ mi nɨmɔ ɓobuulyogo nɨ yɨgya yogbingbili.

4

Kapa ɔɓɨlɨ, wika mumuyoniso ko Kunzi

1 Lʉnga, ɨpʉmbʉ akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka mʉsasa manyɛ nɨmɔ akaʉlanana kʉsɔ kunu.
2 Ma na mʉsasa ma tʉmatʉ, luki limoti makɛgʉ no pisi kainiso notu, mikaga kʉwa ɓakɨtʉlya kaʉmwɔ ɓambanzʉ. Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananɨgʉ kainiso nolu. Mapʉngaga kʉwa wa ɨpʉmbʉ na ʉlanana luga kunu. Makakwananɨgʉ kainiso na nɨlɔ makapa kyɛ ma kɛgʉ kakʉnga Kunzi.
3 Makakʉnga gʉtʉgʉ, makinisigʉ no luki li nɨlɔ kyɛ tamanaga kunu ikaga yanyɛ. Makʉngaga ko bulya yimosisyo mʉsasa manyɛ kunu.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ ɓana! Makibogigʉ sɛ ambɛ wakapa ɔɓɨlɨ, wika mumuyoniso ko Kunzi? Nɨnɔ apa kakɔ lɨmbɨda na ɔɓɨlɨ, ika kʉwa mumuyoniso ko Kunzi.
5 Makinonitɔgʉ abɛ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya payaya ɓɛ: «Kunzi ikaga na imi ko bulya lɨmbɛngɨ nɨlɔ obiso kʉsɔ kusu!»
6 Luki limoti, Kunzi atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga ɓudingi kyɛ Moɓiso akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kɨbɨnɨka, luki limoti uɗukilyaga ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
7 Gyoni nɛkɨ mʉtʉʉ ko Kunzi. Gyoni ɗongoso na mumuyoniso, amʉpɨkɨtatʉ ɓyɨ.
8 Mukpuɗoniku Kunzi, amʉkpʉɗokutɔ gɔnɨ iɓunu. Wisukusoni maɓɔkʉ, iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ, ɓuɓisoni mambɛngɨ, iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
9 Lyoni kumbu, magama, mɨgama! Ɓʉtɔtɔ kunu ɨɨtɨ mʉgamʉ, ɨgyagya kunu ɨɨta kumbu.
10 Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amʉbɨnɨkatʉ.

Wakikonitɔgʉ zozi ka mʉmbanzʉ

11 Ɓamamakɨ, makɔnzɨnyonogonitɔgʉ yanyɛnyɛ luga kunu. Mʉtʉ nɨnɔ anzɨnɨlyaga mamakɨ yanyɛnyɛ, ikanɨ kasombiso, anzɨnaga yanyɛ ka mʉtʉʉ ko Kunzi, anosombiso mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Wakosombiso mʉtʉʉ, wakɛgʉ ɓata mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, wa kʉwa abɛ zozi.
12 Kunzi mʉkaka nɔ obisa ndɨ mʉtʉʉ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ a zozi, ɨyɨ mʉkaka nɔ akwanana kohukuso ikanɨ kamwɔ. Wakaɨva abɛ wanɨ, ɨwɛ nɨnɔ wa zozi ka mʉtʉ wagɔgɔ?

Wakikonitɔgʉ mʉtʉ wa kɨbɨnɨka

13 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu nɨɓɔ maɓɨkyaga ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ ikanɨ na ɓʉgala, taga ɓanʉ ka gʉɗʉ sɨpakala, tagya kʉ syangasʉ simoti, tagaba magabʉ, tiniso no ɓuyi.»
14 Makibigʉ ikanɨ ɔɓɨlɨ kunu ika na ɓʉgala ɓʉnɨ! A ɓɛyɔ, ma abɛ muki payaya, nɨmɔ inisogo ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kumbuso yi olimiko.
15 Okwononi yɨpɛpɛ kaɓɨkyaga ɓɛ: «Mombukwono-dosu kapa, tikatʉ ɓapʉpʉ, tagya ɓanʉ makpʉmʉka dididi.»
16 Luki limoti, mbɨya wanʉ, ma ɓakɨbɨnɨka, manɨbɨba. Inguo ya yɨbɨnɨka yi nɨyɔ kɛgʉ yanza.
17 A ɓɛyɔ, nɨnɔ ibaga kagya lɨkpʉmʉka lanza nɨ kɛgʉ kagya, ɨmakyaga ka ɓʉnyɛ.

4:6 4:6 Wanda ka Mogbitoku 3:34.

5

Kumbu ka ɓatʉ ɓa lɨngama

1 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa lɨngama! Gomononi, mapamɨkanaga ko
bulya kumbu nɨyɔ amʉtakanya ndɛkɛ!
2 Lɨngama kunu opuni, ɓatʉtʉ ɓolyini ɓotu kunu.
3 Ɔlɔ na fɨza kunu ogwini nzʉma. Nzʉma yi nɨyɔ yɔ amʉsʉngʉlya ndɛkɛ, amʉlya
nzʉyɨ abɛ ɓuku kamusumbo nɨ ɨɓʉ. Mimumulyoni lɨngama la lɨsyɛ la mupipilo.
4 Makʉkalyagɨgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kagya mogubo ka ɓotiko kunu. Hukononi kʉ ɓo
mino kayɨgama. Yɨgama kaɓʉ odwini ka motili ko Kunzi, Mombukwana ngu yasɨ.
5 Ɔɓɨlɨ kunu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ikoni asɨ ko bulya kaiɗya nzʉyɨ aka na magyagya.
Molingogoni abɛ ɓanyama nɨɓɔ ɓukwisogo ko bulya kʉmwɔ.
6 Mubisoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na lɨkpʉmʉka ka mʉkɔmbʉ, mumwisiso nɨ ɓakɛgʉ
na iɓunu na mʉ mapʉ.

Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda nɨ manalʉmba

7 Ɓamamakɨ, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku
ndɛkɛ mino. Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mʉdɨma ɓotiko ikaga mino na lɨmbɛngɨ lɨnda
kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ masɔlɔ angata mino. Aɓʉndɨlaga mbwayɨ ya mambwa na nɨyɔ
ya muliɓo na lɨmbɛngɨ lɨnda.
8 Iɓunu, wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda gɔnɨ. Wisulyoni kyɛ yigoku ka Mombukwono-
dosu a kʉwa ɓuwobi.
9 Ɓamamakɨ, makonzɨnɨlyonogonitɔ yanyɛnyɛ, iba Kunzi kamubisonito na
mʉngɨmbɔ. Zozi a kʉwa wa kamaga ka mupumi, a ɓuwobi kogulyo!
10 Ɓamamakɨ, hutomononi ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ ko lino ko Kunzi.
Wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka yigyogyiso abɛ ɨɓʉ.
11 Tʉmakaga ambɛ ɓatʉ ɓa magyagya kyɛ ɓokibyatʉ ndɨ. Mʉkanagatʉ gɔnɨ
bɨbʉ ya lɨmbɛngɨ lɨnda ka Yɔbʉ ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na mibatʉ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ
Mombukwono-dosu aɗukilya ndɨ ka muliɓo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu a mutumo
na kumbu na ɓʉnza.
12 Kʉgbɛ wa nɨyɔ, ɓamamakɨ, makokogonitɔgʉ silika ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, ikanɨ
ka nɨlɔ la ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ko lino lo luki lagɔgɔ aka. Makabaɨlyaga ɓɛ «Iyo» ika «Iyo»
aka, makanganyaga ɓɛ «Haaa» ika «Haaa» aka gɔnɨ, iba Kunzi kamubisonito na
mʉngɨmbɔ.
13 Mʉmbanzʉ kika ka yigyogyiso luga kunu, alʉmbɨ. Kika na magyagya, ɨmbɨlɨ.
14 Mʉmbanzʉ kika no koloɓu, ʉmakɨ ɓazɛɛ ɓa kanisa, ɓalʉmbɨlya, ɓagboɗyo
molingo ko lina ka Mombukwono-dosu.
15 Malʉmba nɨmɔ ma baya mɔ, akwanana kahukuso mʉtʉ wo koloɓu.
Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kagyo ɓi ɓʉnyɛ, Kunzi apɨlya.
16 Twogoni ɓʉnyɛ luga kunu, manalʉmbɨlyana iba minisi na muhukuso. Malʉmba
ka mʉtʉ wongbingbili ikaga no ngʉ kʉgbɛ.
17 Ɨlɨya a ndɨ mʉmbanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu gɔnɨ. Alʉmba ndɨ na kɛkɛlɛ ɓɛ
mbwayɨ kolukonitɔgʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ka ɓyanga ɓɨsaa na ɓatɨmba maɗɨya.
18 Kumbuso yi, ɨgɨlya ndɨ ɓata kalʉmba, mbwayɨ alʉka ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ apá masɔlɔ.
19 Ɓamamakɨ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, kasa pisi ya lɨngʉnʉ, mʉtʉ wagɔgɔ
amigisoku ɓata ko pisi yi nɨyɔ,
20 wiboni ambɛ mʉtʉ nɨnɔ anyɔgɔ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ ko pisi ya ɓʉnyɛ, ohukusogo
lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ka kukwakʉ. Kunzi apɨlya ɓʉnyɛ ɓudingi.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa ɓagʉɗʉ kuɓukumuti ɓa Azia nɨmʉ. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakpakyanaga ndɨ na Pɛtɛlɛ. Nɨyɔ Yeso asa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, Pɛtɛlɛ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ ɓɔ kʉgbɛ kyɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Pɛtɛlɛ ukpikilya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya kyɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ɓa mambwa kaigyogyiso. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɨyɨ nɨnɔ, ɓagyogyisatʉ ndɨ mbɛyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓakiko kaigyogiso, okwononi ɓiki na lɨmbɛngɨ linda abɛ ɨyɨ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ okwononi mino kaiko luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 1 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Baya yapʉ *1:3-12*
Ɔɓɨlɨ wotu *1:13–2:17*
Kilisito ɨnatʉ yigyogyiso *2:18-25*
Ɓakilisito na yigyogyiso *3:1–4:19*
Ɓɛyɔ yɨgya ka ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana okwononi mino kaiko *5:1-11*
Yuuso ya muliɓo *5:12-14*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɛtɛlɛ atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nukpikilyi ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikono kʉwa abɛ ɓobiko ka ɓewili ɓaya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia.

2 Obosu Kunzi amupunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuteni ndɨ di kaiko ɓatʉ kakɨ, kaiko kagya mʉtʉʉ ka Yeso-Kilisito na kaiko ɓitu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

Kunzi amuɗukilyi ɨzɨyɔ, amʉpá mazɨyɔ mudingi.

Mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ

3 Tabibisini Kunzi, abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kakɨ yɔ atípa mino ɔɓɨlɨ wambɨya, kyɛ apupisa ndɨ Yeso-Kilisito ka mbʉkʉ. Kinili ta mino na mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ,

4 takwanana kainisa na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi oɓuulyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kapɔ ikanɨ kapʉtɨkana ikanɨ kolimiko yi.

5 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kabaɨlya yɔ, a no ngu kamuɓuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nɨmɔ imibisikoso ndɛkɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.

6 Kinili maɓutumo na magyagya gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mʉkɛɗɛ na ɓopisi dididi.

7 Yigyogyiso yi nɨyɔ a ko bulya ya kibisikoso ɨzangɨya ya baya kunu. Kika kanɨ ɓakongogo ɔlɔ nɨnɔ a luki lɨpʉtɨkana ko ɓuku kaiba ɓɛ a wanza, a abɛ baya kunu nɨyɔ a na ɨzangɨa kugbɛ a mino kakɨtanaga ka ɓʉzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɔlɔ. Kinili Kunzi abibisa ndɛkɛ, adondisyo na abisa kʉgʉ, mʉtʉ wa baya ya lɨngʉnʉ wa Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.

8 Mapagatʉ Yeso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ makanaminigʉ mino yɔ. Maɓinikyononi gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ aka yɔ ma kɛgʉ mbɛyɨ mino kamɨna mbɨya wanʉ. Kinili mokogwa magyagya
mudingi nɨmɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo.
9 Mokogwa magyagya kyɛ minisoni na muhukuso, nɨmɔ a mʉkalya ma baya kunu.
10 Ɓogyalandʉ ɓakɨsa ndɨ, ɓakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi bulyo muhukuso mi nɨmɔ.
Ɓaɓɨkyaga ndɨ kambwa mongoni ko bulya apɛpɛ nɨnɔ Kunzi amʉwanyaga ndɨ.
11 Ɓakɨsa ndɨ yapʉ kandʉnga ngbingo na pisi tino yɔ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ka
Kilisito aɓɨkya ndɨ, akwanana mino kaigyonoso. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ
kaɓʉ, aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ Kilisito igyogyisa ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ɨbɨba
kakɨ akwanana ndɛkɛ mino kodoku kumbuso yi.
12 Kunzi umibisa ndɨ ɓogyalandʉ ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ ʉpá ndɨ, kɛgʉ ndɨ
ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti a ndɨ ko bulya kunu. Mbɨya wanʉ, ɓaɓɨɓɨkya ɓa
Mongoni Manza ɓamʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka ɓɨkpɛ, ɓa gɔnɨ na mʉsasa kaibo yi.

Wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu

13 Kinili, okwononi kaiko ɓakɨtʉlya ka ligubo, wikoni ɓuɓisi. Bisoni mʉtamanagɨ
kunu ko bulya apɛpɛ nɨnɔ minisono ndɛkɛ na ɨyɨ wa Yeso-Kilisito odoku mino.
14 Muɓongoni Kunzi, makikonitɔgʉ ɓata na mʉsasa manyɛ nɨmɔ mikaga ndɨ na
imu ka ɓʉndɛlɨ, wa mikaga ndɨ mino ko biti.
15 Luki limoti, wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu yasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi nɨnɔ
amʉmakaga a mino ɓitu.
16 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Wikoni ɓotu kyɛ ɨmɨ na wotu.»
17 Ka malʉmba kunu, mamakaga Kunzi ɓɛ Baba, mʉtʉ yi nɨnɔ usombisaga ɓatʉ
ɓasɨ ka ɓungbingbili kaɓyɛnɛnɛ na lasɨ nɨlɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ogyi. Kinili, ka masyɛ
mi nɨmɔ amutigyolyi ka ɔɓɨlɨ wanʉ, wonisiloni pisi ka yɨgya kunu ɓɛ maɓangagatʉ
Kunzi.
18 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi amuluwa ndɨ mino, kamʉnyɔgɔ ka yɨgya yanyɛnyɛ
nɨyɔ ɓotitonu ɓamuwonisila ndɨ. Kɛgʉ ndɨ pisi ka makpʉmʉka nɨmɔ akwanana
kapʉtɨkana abɛ falanga ikanɨ ɔlɔ.
19 Luki limoti, makʉlɨkanaga ndɨ pisi ka ɓangʉ ya lɨgabʉ lapʉ nɨyɔ ka Kilisito. Ɨyɨ
nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ abɛ mikya-kɔndɔlɔ nɨnɔ wanza nɨ kɛgʉ na mʉdɨlɨ ikanɨ na ipukulu.
20 Kunzi apʉnaga ndɨ Kilisito kanɨ kanogyigʉ ɔɓɨlɨ. Awonisa ndɨ ko bulya ɓʉnza
kunu ka ɓongbingo ɓi nɨɓana ɓa mupipilo ɓa.
21 Pisi kʉ kakɨ, mabaɨlya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, apá ɨbɨba. Kinili
mobisaga baya kunu na mʉtamanagɨ kunu ko Kunzi.
22 Iɓunu, miɓuɓisoni pisi kagya lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kapanana ka lɨngʉnʉ abɛ
ɓamamakɨ. Ponononi kʉgbɛ luga kunu, na lɨmbɛngɨ limoti.
23 A ɓɛyɔ, miɓukutoni nganga ya yɨɓa. Kɛgʉ na ɓababa nɨɓɔ ɓa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ,
luki limoti pisi ka ɓʉsɔlɔ nɨɓɔ kokwogigʉ. Ɓʉsɔlɔ ɓi nɨɓɔ nɨ mʉnzɨna mo ngu na ma
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi.
24 Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓasɨ ɓa abɛ tɔnɨtɔ
ɨbɨba kaɓʉ yasɨ a abɛ maʉwa,
Tɔnɨtɔ kʉmɨlaga, maʉwa mi obuukono.
25 Luki limoti, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
Ikogo ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ Mongoni Manza nɨmɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ.

1:16 1:16 Wanda ka Ɓalawi 19:2. **1:25 1:24-25** Wanda ka Isaya 40:6-8.

2

Lɨtalʉ lo ngu na lɨvananza lotu

1 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ, ɓokoli, kʉɓɔɓɔkʉ, gʉtʉgʉ imi aka na
ʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ.
2 Wikoni abɛ ɓomiki nɨɓɔ ɓiɓukuti mbɨya, na mʉsasa ma molungo ma lɨngʉnʉ
nɨmɔ ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. Makika komwo, makwanana kopingo
na kainisono na muhukuso.
3 Kinili, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Miboni ɓʉnza ka Mombukwono-dosu Kunzi.»
4 Mukpuɗoniku Mombukwono-dosu, lɨtalʉ lo ngu nɨlɔ ɓambanzʉ ɓombimba ndɨ.
Luki limoti Kunzi opunogoni ndɨ kyɛ ɨna ɓɛ a luki la ɨzangɨya kʉgbɛ.
5 Iɓunu widukuloniku abɛ matamʉ mongu, iba ɓopiki na iɓunu ndaɓʉ ya malʉmba
nɨyɔ ya lɨmbɛngɨ. Kʉsɔ yi miko lɨgbʉta ka ɓokumu ɓotu nɨɓɔ ɓa na ligubo kapá Kunzi
apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ nɨnɔ aɓosilo pisi ka Yeso-Kilisito.
6 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Napunaga ndɨ lɨtalʉ la lɨgabu lapʉ
nɨlɔ osulyogo muɓumbe ma ndaɓʉ, nobiso ka Siona,
mʉtʉ nɨnɔ abaɨlya lɨtalʉ li nɨlɔ
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»
7 Lɨtalʉ nɨlɔ a na lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ mabaya, luki limoti ka nɨɓɔ
ɓakabaɨlyagʉ:
«Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
odonuku kʉwa lɨtalʉ lidingi kosulyo muɓumbe ma ndaɓʉ.»
8 Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«A lɨtalʉ lisokisogo
a gɔnɨ nɨlɔ ligwisisa ɓambanzʉ.»
Ɓatʉ nɨɓɔ ɓasakaga ndɨ kyɛ ɓakapagʉ ndɨ kabaɨlya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kunzi
ʉpʉnaga ndɨ ɨɓʉ ka nɨyɔ.
9 Luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓokumu ka Ngama, lɨvananza
lotu, lɨvananza ko Kunzi. Ɨyɨ amʉpʉnaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ
agya ndɨ. Ɨyɨ nɨnɔ amʉmakaga kopupo ko biti na kogulya ka ɓʉngbanganya kakɨ nɨɓɔ
ɓanza.
10 Ma kɛgʉ ndɨ kambwa lɨvananza ko Kunzi, luki limoti ma kʉwa mbɨya wanʉ
lɨvananza kakɨ. Kunzi kɛgʉ ndɨ kamʉmɨnyɨlya kumbu kambwa, luki limoti a kʉwa
mbɨya wanʉ kamʉmɨnyɨlya kumbu.

Okwononi kaika na yɨgya yanza luga ka ɓɛngɛnɨ

11 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, ma ɓobiko, mugi kunu kɛgʉ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Wiɓuulyoni
na mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ akaʉlanana na lɨmbɛngɨ.
12 Wikoni na yɨgya yanza luga ka nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, iba ɓakamʉkʉlyaga
gʉtʉgʉ lɨkpumuka lanyɛ aka, ɓiki kaɨna yɨgya kunu yanza aka. Kʉwa wa gɔwa,
ɓabibisa ndɛkɛ Kunzi wa igoku mino.
13 Huɓongoni ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu. Muɓongoni
ngama mudingi nɨnɔ a na ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ,
14 mʉɓanga ɓangama ɓa ɓewili. Utikoku ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ kaugyogyiso ɓatʉ
ɓanyɛ ɓasɨ, na kaubibiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga lɨkpʉmʉka lanza.
15 A ɓɛyɔ, Kunzi akapa ɓɛ wikoni kagya ɓɨnza iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki na nɨɓɔ
ɓa ɓungingi ɓakikonitɔgʉ na nɨlɔ ɓaɓɨkya.

2:3 2:3 Wanda ka Mambʉ 34:9. **2:6 2:6** Wanda ka Isaya 28:16. **2:7 2:7** Wanda ka Mambʉ 118:22. **2:8 2:8** Wanda ka Isaya 28:16. **2:9 2:9** Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yɨgɨlya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10 2:10** Wanda ka Ɔsɛya 1:6, 9; 2:1, 23, 25.

16 Ɔɓɨlɨ kunu iki abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokulikonogoni ka ɓusunzu. Luki limoti, kʉlɨkanaga
kunu kikonitɔgʉ abɛ kutuko kasʉma ɓʉnyɛ, wikoni na ɨgya abɛ ɓosunzu ko Kunzi.
17 Huɓongoni ɓatʉ ɓasɨ, mʉpa ɓomomonu ɓa baya, maɓanga Kunzi, maɓanga
ngama mudingi.

Yigyogyiso nɨyɔ Kilisito alya ndɨ

18 Iɓunu ɓosunzu, huɓongoni ɓombukwono-donu ka ɓopisi ɓayasɨ.
Makuɓongonitɔgʉ asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓanza na ɓotombii, luki limoti huɓongonito
gɔnɨ nɨɓɔ ɓʉɗɨya.
19 A ɨzangɨya kapɨlya yigyogyiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakogyigʉ ko bulya yɨɓanga
Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, makika kalya bʉma ko bulya ɓʉnyɛ nɨɓɔ mogyi, ika na ɨzangɨya tino?
Luki limoti, ɓakamugyogyiso ko bulya yɨgya yanza kunu, kika kanɨ mopilyini ɓʉzʉ
ɓi, nɨyɔ a na ɨzangɨya yidingi kambwa ko Kunzi.
21 Kunzi amʉmaka ko bulya yi nɨyɔ kyɛ Kilisito ɓɨkpɛ alya ndɨ igyogyiso ko bulya
kunu. Amʉsɨlya kʉwa likingyosi ɓɛ kyɛ kpokyononi ka masɔkʉ kakɨ.
22 Kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ, lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ gʉtʉgʉ limoti aka kopupagʉ ndɨ ka
mʉnɔkʉ kakɨ.
23 Nɨyɔ ɓa ndɨ katʉmbwa, kigisyagʉ ndɨ, wa a ndɨ mino kaigyogyiso, kʉlananagʉ
ndɨ na ɓatʉ ɓi ɓɛgɛyɔ. Luki limoti ɨsa ndɨ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ akɔgɔ lɨkpʉmʉka
ka ɓungbingbili.
24 Kilisito ɓɨkpɛ abɨnɨka ndɨ ɓʉnyɛ kusu ka nzʉyɨ kakɨ ka mʉsalaba. Agya ndɨ ɓɛyɔ
kyɛ iɓusu tiki abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ, tiniso na ɔɓɨlɨ wongbingbili. Minisono
na muhukuso ko pisi ya ɓeviɗi kakɨ.
25 A ɓɛyɔ, ma ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ ɓuɓungogo. Luki limoti, mbɨya wanʉ migoniku
ka nɨnɔ a muɓuɓulyo kunu na nɨnɔ akamuɓuulyogo.

3

Vononi ka ɓakilisito

1 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛgɛyɔ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ
luga kaɓʉ nɨɓɔ ɓiko kanɨ ɓakanoboilyigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓakwanana koyikono
pisi ka ɨgya kunu, gʉtʉgʉ makonzini.
2 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɨnɨ asɨ ɨgya yanza kunu aka pa imoti na kʉɓangakʉ.
3 Makokisonitɔgʉ kainiso ɓanza asɨ ka nzʉyɨ aka, abɛ ka lɨlʉlʉka lo tukatʉ,
kaimokisyo makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓayanzanza.
4 Luki limoti, kisoni yɨpɛpɛ ɓʉnza ɓa mʉtʉ wa kʉsɔ, ɓʉnza ɓa lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na
la mazɨyɔ nɨɓɔ kakwananɨgʉ kapaɗa. Ɓʉnza ɓi nɨɓɔ a na ɨzangɨya yidingi ko Kunzi.
5 Kinili ka ɓʉndɛlɨ ɓoko ɓa baya nɨɓɔ ɓobisa ndɨ mʉtamanagɨ ko Kunzi,
ɓɨɓungusyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ kanɨ ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ.
6 A abɛ Sala nɨnɔ aɓangaga ndɨ Abalahamʉ, anamaka ɓɛ «Mombukwana-damɨ.»
Makiko kagya ɓʉnza ɓɛyɔ, kanɨ makɛgʉ kaɓanga luki, miko ɓomikakɨ ɓoko ɓi.
7 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, wikoni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ɓoko kunu kanɨ manibo ambɛ
ɓa kɛgʉ no ngu abɛ iɓunu. Wikoni na ɨɓʉ kanɨ manudondisyo kyɛ iɓunu na ɨɓʉ
makwanana ndɛkɛ kainiso na mʉkalya ma ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi.
Gyoni ɓɛyɔ kyɛ kikonitɔgʉ no luki nɨlɔ akpɨngba malʉmba kunu.

Kaigyogyiso ka ɓungbingbili

8 Ka muliɓo, iɓunu ɓasɨ wikoni na tamanaga imoti na lɨmbɛngɨ limoti. Ponononi
abɛ ɓomika-muko, wikoni na yɨgya yanza na yisiso luga kunu.

2:22 2:22 Wanda ka Isaya 53:9.

9 Makigisyonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, gʉtʉgʉ mosikoni aka. Luki limoti, wikoni na
mʉnzɨna ma ɓʉɓʉnga kyɛ Kunzi amʉmaka ndɨ ko bulya yi, iba amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.
10 Ɓɛgɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga mino ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apa kaiko na ɔɓɨlɨ wanza, na kaiko na magyagya
asɨ mʉnɔkʉ manyɛ, asa lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ.
11 Asɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ, agya lɨkpʉmʉka lanza,
akɨsɨ mazɨyɔ, igwinonogo nomu.
12 A ɓɛyɔ, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka ɓatʉ ɓongbingbili,
ʉkanagatʉ malʉmba kaɓʉ,
luki limoti, ʉpɨlyaga ɓatʉ ɓanyɛ mʉgɔngʉ.»
13 Wanɨ nɔ amʉgya ɓʉnyɛ kika kanɨ ma na kɛkɛlɛ kagya lɨkpʉmʉka lanza?
14 Luki limoti, kika gʉtʉgʉ kanɨ makaigyogyiso nɨ managya ɓʉnza, gwoni asɨ
magyagya aka. Makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ gʉtʉgʉ ikii aka, makombomboyonitɔgʉ.
15 Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambɛngɨ kunu, ɨyɨ abɛ Mombukwono-
dosu. Wikogoni ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kausikisyo nɨɓɔ ɓiko kamumuuso isi ya
mʉtamanagɨ nɨmɔ ma na imu.
16 Luki limoti, gyoni ɓɛyɔ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na la kʉɓangakʉ. Wikoni na
mambɛngɨ ɓɨngɔ. Makiko ɓɛyɔ, nɨɓɔ ɓiko kamʉnzɨnzɨnya yanyɛ ko bulya yɨgya kunu
abɛ ɓaɓɨɓya ka Kilisito, ɓogwa suni.
17 Kika kanɨ Kunzi oponi ɓɛ wigyogyiso kanɨ wakagya ɓʉnza, a ɓɨnza, kanɨ kɛgʉ ko
pisi yɨgya ɓʉnyɛ.
18 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisa ndɨ nganga yimoti aka ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
Okwa ndɨ ɨyɨ payaya aka ko bulya ka ɓatʉ ɓanyɛ, kamuluto ko Kunzi. Ɓamwɔ ndɨ ka
nzʉyɨ, luki limoti opupo kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, aga ndɨ kakʉwa kʉʉ ka mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ. Mambɛngɨ mi nɨmɔ a ndɨ ka bɔlɔkɔ.
20 Isi yi ɓɛ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi wa a ndɨ
mino kaʉɓʉndɨla na lɨmbɛngɨ lɨnda. A ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Nʉa a ndɨ mino kaɓaka
ɨngbɔlɔ. Ɓatʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓahʉkaga ndɨ ko tumo. Ɓatʉ ɓʉgɨna aka ɓogulya ndɨ
ka ɨngbɔlɔ.
21 Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ likingyosi la iɓatiso nɨyɔ akamuhukuso mbɨya wanʉ. Kɛgʉ yi
ko bulya yɨsʉkʉsa mokoku ma nzʉyɨ, luki limoti, ko bulya kakʉnga Kunzi lɨmbɛngɨ
langɔ. Iɓatiso akamuhukuso kyɛ Yeso-Kilisito opuponi ka mbʉkʉ.
22 Ɨyɨ nɨnɔ aga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, a
ngama ka ɓamalaika, ngama ka ɓatʉ ɓakpʉkpʉ na ngama wa makpʉmʉka masɨ mo
ngu nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4

Ɔɓɨlɨ wambɨya

1 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisoni ndɨ ka nzʉyɨ, wikoni gɔnɨ iɓunu ɓakɨtʉlya kaigyogyiso
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ. Mʉtʉ nɨnɔ igyogyiso ka nzʉyɨ, kidukulogigʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ motigoli na imu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wikoni kʉwa kagya ɓɛyɔ Kunzi
iko mino kapa ka ɔɓɨlɨ kunu. Makikonitɔgʉ ɓata kagya mʉsasa manyɛ ma nzʉyɨ.
3 A ɓɛyɔ, molyoni ndɨ ngbingo mudingi kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ
Kunzi ɓapaga. Mikaga ndɨ kakpakyana gbalɨ, mʉsasa manyɛ mutumo ɓɨɗɛ, lɨbʉma,
manuɓino ɓodumo ɓanyɛ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga mino komwo na kagya lɨkpʉmʉka
lanyɛ, na kobibiso gbɨlɨtɔ. Nɨyɔ a lɨkpʉmʉka lo suni.

3:12 3:12 Wanda ka Mambʉ 34:13-17. **3:20 3:20** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24.

4 Mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka umbongini ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi kyɛ ɓakɛgʉ
ɓata kamʉmɨna pa imoti na ɨɓʉ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Kinili ɓikaga kamʉbɨnɨkɨlya
makpʉmʉka ɓititi.
5 Luki limoti, ɓasambatʉ ndɛkɛ kambwa ko Kunzi ka masɨ nɨmɔ ɓagya ndɨ. A ɓɛyɔ,
a wakɨtʉlya kausombiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwogoni ndɨ.
6 Kinili Kilisito aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ mino Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoni ndɨ.
Ɓusombisa ndɨ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ ɓagya ndɨ wa ɓa ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ. Luki
limoti, mbɨya wanʉ, ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakwananatʉ kʉwa kaiko na yɨgya
nɨyɔ Kunzi apaga.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ko Kunzi

7 Muliɓo ma makpʉmʉka masɨ a kʉwa ɓuwobi. Wikoni nɛkɨ na tamanaga yanza,
mika kaɨmɨnya iba wikonitɔ ɓakɨtʉlya kalʉmba.
8 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, ponononi luga kunu kʉgbɛ kyɛ sɨpananɨsɔ otikyogo
ɓʉnyɛ ɓakpʉ.
9 Tilyononi luga kunu ɓɨnza kanɨ makɛgʉ no miso mundindilo.
10 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka abisi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ kausingyo ɓɛngɛnɨ. Mika
kʉwa ɓagya-ligubo ɓanza nɨɓɔ ɓoɓuulyaga ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ Kunzi amʉlʉpyaga.
11 Mʉtʉ nɨnɔ a na apɛpɛ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨkyagɨ. Nɨnɔ a na apɛpɛ
mugugubyo ɓɛngɛnɨ ugugubyi no ngu nɨyɔ Kunzi apá ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi avɨ ɨbɨba
ka ɓopisi ɓaya makpʉmʉka masɨ, pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a na ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

A ɓɨnza kaigyogyisa abɛ mukilisito

12 Iɓunu ɓomika-mama ɓʉpakaaa, lɨkpʉmʉka kamumbongonito ko bulya yigyogy-
iso yapʉ nɨyɔ makalya. Makinonitɔgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka lɨmbanga lɔ akamʉgya.
13 Luki limoti, gwoni magyagya kyɛ makaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. Kinili
mogwa ndɛkɛ magyagya mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ.
14 Ɨgyagya kunu, kika kanɨ ɓakamʉtʉmbwa ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ
la ɨbɨba nɨlɔ a Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a kʉsɔ kunu.
15 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti luga kunu kigyogyisonito abɛ mʉmwɔ ɓambanzʉ, ikanɨ abɛ
mʉtʉ wo kuɓakʉ, ikanɨ abɛ mʉgya-manyɛ ikanɨ abɛ mʉtʉ wa kɨɗaɨlya lɨkpʉmʉka ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kika kaigyogyiso kyɛ a mukilisito, kinonito suni, abibisi
Kunzi nɨnɔ apá lino li nɨlɔ.
17 Ngbingo musombiso odunuku, lɨvananza ko Kunzi lɔ apʉnga kaika ko ngbongu.
Luki limoti, kɨpʉnga na iɓusu, opipilo kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓakapagʉ ɓakabaɨlya
Mongoni Manza?
18 A ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kika kanɨ mʉtʉ wongbingbili oukogini pisi ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
ika kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓamʉya Kunzi
na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ?»
19 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso kyɛ ɓakagya nɨlɔ Kunzi apaga,
ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Ɓobisi ɔɓɨlɨ kaɓʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ ʉgya kyɛ
utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ.

5

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓazɛɛ ɓa kanisa

4:8 4:8 Wanda ka Mogbitoku 10:12; Yakɔbɔ 5:20. **4:18 4:18** Wanda ka Mogbitoku 11:31.

1 Na kʉwa kaʉɓɨkya ɓazɛɛ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓa luga kunu mbɨya wanʉ. Ɨmɨ
mombukwana-dakɨ yɨ na mʉzɛɛ abɛ iɓunu gɔnɨ. Nɨnatʉ ndɨ no miso igyogyiso ka
Kilisito. Kinili nikatʉ ndɛkɛ na pa wa ɨbɨba kakɨ ipupiso ndɛkɛ mino. Nakapa
kamʉɓɨkya ɓɛ:
2 Muɓuulyogoni ambaza nɨnɔ Kunzi amʉpá mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoɓuɓulyo ɓa
ɓanyama ɓagyaga mino. Makogyonitɔ ligubo ɓɛ kyɛ ɓamukpomyi kayapʉ, luki limoti,
gyoni na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ Kunzi apaga mino. Makogyonitɔgʉ ligubo kyɛ minisoni
no ɓui, luki limoti gyoni pisi kaɨpá.
3 Makokisonitɔgʉ kaɨva abɛ ɓangama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉpá. Luki
limoti, wikoni likingyosi lanza ka ambaza.
4 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ngama ka ɓoɓuɓulyo odoku ndɛkɛ mino, mɨbanga kʉwa ndɛkɛ
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɨbɨba nɨɓayɔ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.
5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu ɓawanza, huɓongoni ɓambɔkʉ. Iɓunu ɓasɨ miko na
lɨmbɛngɨ la kisiso luga kunu kyɛ Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa
kɨbɨnɨka, luki limoti, uɗukulyogo ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
6 Wisisoni nɛkɨ kambwa ko Kunzi nɨnɔ wo ngu, iba amʉbɨnɨkɨ ndɛkɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ
awanyaga ndɨ lɔ.
7 Bisoni ɓuti ɓa mambɛngɨ kunu ka maɓɔkʉ kakɨ kyɛ asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ku kunu.
8 Wiminyonito, makololonitɔgʉ! Kyɛ mumuyoniso kunu ɓɛyɔ ka Abɨlɨ akaamama
ɓɨgbagbagba kanɨ analʉngɨkyana abɛ kpwingi, kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ alya.
9 Bisoni na ɨyɨ ɗongoso, mɨtɨkɨtɨlyaga ka baya. Wiboni ambɛ ɓomomonu
ɓakaigyogyiso ka ɔɓɨlɨ wasɨ ɓɛgɛyɔ.
10 Migyogyisatʉ mbɛyɨ ɓata ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Luki limoti Kunzi wa ɨzɨyɔ
amʉmaka kogulya ka ɨbɨba ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
Kʉwa wa gʉ wa, amudwisatʉ ka muliɓo, amungotiso, amʉpá ngu, amumomosa kanɨ
makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ.
11 Ɨyɨ nɔ a no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

12 Sila nɨnɔ a mika-mama wa lɨmbɛngɨ nɔ etungbuli ɓi kamukpikilya igbutu ya
balʉwa yi nɨmʉ. Nopo kamutumisa mambɛngɨ na kamʉɓɨkya ambɛ nɨyɔ a ɨzɨyɔ ya
lɨngʉnʉ ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka.
13 Kanisa ya Babiloni, nɨyɔ Kunzi apʉnaga abɛ iɓunu, amumuusogito. Gʉtʉgʉ
mikamɨ aka ɓɛyɔ ka Malɨkɔ, amumuusogito gɔnɨ.
14 Tilyononi, mopututonogo luga kunu abɛ ɓomika-muko.
Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓatʉ ka Kilisito ɓasɨ.

5:5 5:5 Wanda ka Mogbitoku 3:34. **5:6 5:6** Wanda ka Matayɔ 23:12; Luka 14:11; 18:14.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Kɨtaɓʉ ya yɨɓa nɨyɔ atʉtʉmbwa Pɛtɛlɛ okpika ndɨ nɨyɨ. A ɓɛyɔ, ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa gʉɗʉ yimoti ɓɛnɛ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kaɓɨkyagʉ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a nɨnɔ ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpikilya ndɨ balʉwa wa mambwa, kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Pɛtɛlɛ ukpika ndɨ ɓabalʉwa ɓaɓa ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ. Aɓɨkya ndɨ ɨyɨ asɨ ɓɛ balʉwa yi nɨmʉ a balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ akpika ndɨ (Wanda 2 Pɛtɛlɛ 3:1).

Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓɨndaga ka ɓakilisito, ɓanʉtɨwa makpʉmʉka di no Mongoni Manza nɨmɔ ʉtɨwa ndɨ. Ɓagyaga ndɨ nɨyɔ ɓopo, ɓanaɓɨkya ɓɛ Yeso kigikugʉ ndɛkɛ ɓata. Pɛtɛlɛ aɓɨkya gɔnɨ ndɨ ɓɛ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi kaɓosilo Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ Yeso ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ wa a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ mɔ a ma lɨngʉnʉ. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓokwononi kogwi ka lɨmbɛngɨ kaɓʉ nɨlɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 2 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*
Wigwinonogoni ɓingbufu ka mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ *1:16-21*
Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓuwonisilogo ɓɛngɛnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ lo ngbingbili *2:1-22*
A ɓɛyɔ, Yeso igokuto ndɛkɛ *3:1-18*

Yuuso

1 Ɨmɨ Simoni-Pɛtɛlɛ nɨnɔ na mʉgya-ligubo na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakaukpikilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kusu, pisi ka ɓungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

2 Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nɨnɔ mamibaga ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ makpʉ.

Kunzi amʉmakaga na amʉpʉnaga

3 A ɓɛyɔ, pisi ko ngu kakɨ, Kunzi atɨpá ndɨ masɨ nɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ kusu. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓakigwinonogo na kabibiso nɨnɔ atɨmakaga ndɨ kaiko pa imoti ka ɨbɨba na ɓʉnza kakɨ ɓɨkpɛ.

4 Kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba no ngu yi nɨyɔ, Kunzi atɨpá ndɨ agʉmɛ wanza na mudingi kʉgbɛ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ makʉlɨkanagɨ ka mʉsasa manyɛ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, maɓyɛ kʉwa yɨgya kakɨ mombukwana-dakɨ yi.

5 Kinili, gyoni kɛkɛlɛ kamatɨla ɓʉnza kʉgʉ wa baya kunu, yimibo ka ɓʉnza.

6 Mamatɨla yigwi mambɛngɨ ka yimibo, miko na lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwi mambɛngɨ na mamatɨla lɨmbɛngɨ lɨnda kaigwinonogo ko Kunzi.

7 Kʉgʉ wa lɨmbɛngɨ la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na lɨɓʉkʉtana, kʉgʉ wa lɨɓʉkʉtana mamatɨla sɨpananɨsɔ.

8 A ɓɛyɔ, makika na yɨgya nɨyɔ yasɨ, moɓuulyogo, amʉpátʉ ngu kagya ligubo na kaɓʉkʉta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓɨnza.

9 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na yɨgya yi nɨyɔ, azwa kakɨ a mukuɗu, a abɛ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Oɓusoloni ɓɛ Kunzi asukusoni ndɨ ɓʉnyɛ kakɨ ɓandɛlɨ.

10 Kinili, ɓomika-mama, gyoni kɛkɛlɛ kʉgbɛ kabaɨlya molikoni nɨmɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ mino, na ɓɛyɔ amʉpʉnaga mino. Makagya nɨlɔ lasɨ, makogwigʉ ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.
11 Makagya ɓɛyɔ, Kunzi amuukulya mupumi ɓikpo kogulya ka Ɓʉngama ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
12 Kinili, niko asɨ kamutomosyo aka masyɛ masɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ miboni ndɨ mino yɔ na ɓɛyɔ migwinonogo mino ka lɨngʉnʉ nɨyɔ ɓamʉpá ndɨ.
13 Nakaɨna ɓɨnza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ ɓata mino kakʉtaga aka.
14 A ɓɛyɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ kaasa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ yi nɨyɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndɨ mino.
15 Luki limoti, nagya ndɛkɛ lasɨ ambɛ nakokwo gʉtʉgʉ, wikoni katamanaga masyɛ masɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Kilisito

16 A ɓɛyɔ, takamuzukilyagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lo ngu ya kigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abɛ ɓabɨbʉ ɓaya ɓɔngɔ na ɓaya ɓokoli. Luki limoti, tɨna ndɨ ɓʉdingi kakɨ no miso.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi Baba alingisaga ndɨ ɓɔkʉ. Apá ɨbɨba ngbingo yi nɨnɔ lɨyʉ la ɨbɨba yidingi ko Kunzi otukyoku ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Nɨmʉna a mikamɨ mʉpaka, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»
18 Iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino na ɓa Yeso ka ngʉpa yotu.
19 Ta gɔnɨ kabaɨlya mʉnzɨna nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ. Mogyi ɓɨnza kaigwinonogo nomu. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala nɨnɔ akanzɛ ko biti, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ atɨnɨkaga mino na ko ngbingo nɨnɔ lɨngʉtʉ lo mbolugo anzɛ ɓanʉ mino ka mambɛngɨ kunu.
20 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ katʉmbʉlaga ɨyɨ mʉkaka ɓugyalandʉ ɓa Moɓiso Motu.
21 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanonzinigʉ ndɨ na ɓugyalandʉ ka sɨpananɨsɔ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓatʉ ndɨ luga ka ɓomikya Ɓezaleli. Ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ luga kunu ɓɛgɛyɔ. Ɓamakya ndɛkɛ mʉtɨwɨ manyɛ na ma ɓɔngɔ ɓɨpɛlɛ, ɓamanganya ndɛkɛ Muwonisilo nɨnɔ uhukusa ndɨ, ɓɨmakyɨlya kʉwa ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓʉnyɛ nɨɓɔ ulumwisogo ndɛkɛ ɓɨgbatata.
2 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉɓɨɓyaga ndɛkɛ ɓingbooo ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Ɓɨnaga ndɛkɛ pisi ya lɨngʉnʉ payaya ko bulya kaɓʉ.
3 Kakɨsa kainisoniso na mukumbo, ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalyaga ndɛkɛ ka gɔngʉ kunu pisi ka ɓabibʉ ɓaya ɓɔngɔ-ɓɔngɔ. Luki limoti, Kunzi umokyoni ndɨ ka mʉkɔmbʉ ndɛlɨ, ɓakolipyigʉ no lumwogo.
4 A ɓɛyɔ, Kunzi kukwilyagʉ ndɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ kumbu, luki limoti, ʉɗɨkɨta ndɨ ka pa ya kigyogyiso. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓʉkandaga na ɓaselegeni kaɓʉndaga lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga.

1:18 1:17-18: Matayɔ 17:1-5; Malɨkɔ 9:2-7; Luka 9:28-35.

5 Kunzi kakwilyagʉ ndɨ gɔnɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ kumbu, luki limoti, ulumwisaga ndɨ ɓatʉ
ɓanyɛ ɓa ɔɓɨlɨ no tumo. Ahukusa ndɨ Nʉa aka mʉkaka nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ, pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ maɗɨya na ɨka.
6 Kunzi ʉmakyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓagʉɗʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ ka mʉngɨmbɔ,
ulumwisogo no ɓuku. Ko pisi yi nɨyɔ, uwonisila ndɨ ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ likingyosi la
nɨlɔ usilya ndɛkɛ.
7 Ahukusa ndɨ mʉtʉ wongbingbili ɓɛyɔ ka Lɔtɨ, nɨnɔ lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ na
yɨgya ya ɓʉɗanda ka ɓatʉ ɓanyɛ.
8 A ɓɛyɔ, ɨyɨ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili ikaga ndɨ luga ka ɓatʉ ɓanyɛ, anɨna,
anʉkana masyɛ masɨ nɨmɔ apʉtaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉngbingbili kakɨ.
9 Kinili, Mombukwono-dosu ibagatʉ ɓɛyɔ okwononi mino kaʉkʉlaga ka ɓʉkpɛkɨ-
kpɛkɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓigwinono na ɨyɨ. Luki limoti, a mbɛyɨ kauɓuulyogo ɓatʉ ɓanyɛ wa
aka wa, anaɓʉnda kaugyogyiso ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ.
10 Kʉgbɛ, ugyogyiso ndɛkɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kaɓyɛ tamanaga yanyɛ ya nzʉyɨ kaɓʉ,
ɓanɨna ɓʉngama ka Mombukwono-dosu payaya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ɓatʉ ɓagɔgɔ payaya, ɓa ɓakɨbɨnɨka, ɓakɛgʉ
na kʉɓangakʉ na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti ɓikaga kaʉtʉmbwa.
11 Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka, nɨɓɔ ɓukitogi sɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ no ngu na
ɓututungyo, ɓakakɔgɨgʉ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓi nɨɓɔ ikanɨ kaʉtʉmbwa ko misa
ka Mombukwono-dosu.
12 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yim-
ibo, ɓʉɓʉkʉta ndɨ ko bulya kaugwigo ka ɓakpaka aka na kaʉmwɔgɔ. Ɓatʉmbwaga
makpʉmʉka masɨ, gʉtʉgʉ nɨmɔ ɓakibigʉ. Ɓolumwogo ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓanyama ɓi nɨɓɔ.
13 Ɓugyogyiso ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ mino ɓatʉ ɓagɔgɔ.
Ɓogwaga magyagya kotulyoso ɓɨngbanganya tamanaga kaɓʉ yanyɛ na mʉsɨkatʉ.
Ɓogwaga magyagya kamʉɓɔɓɔ kanɨ ma na ɨɓʉ kalyalya, ɓuliki kaɓʉ luga kunu apága
suni.
14 Miso kaɓʉ amutumo na tamanaga ya ɓʉɗanda aka ɓɨɗɛ, ɓakupogigʉ ɨɓʉ kagya
ɓʉnyɛ. Ɓuɓulisyogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ ɓipoli. Ɓa gɔnɨ na mambɛngɨ ma
lɨgbʉgbʉ ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kʉgʉ kaɓʉ!
15 Ɓosoni ndɨ pisi yo ngbingbili, ɓoɓungogo na ɓaɓyɛ nɨyɔ ka Balama, mika Beoli.
Ɨyɨ Balama apaga ndɨ ɓuyi nɨɓɔ ɓapága ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ.
16 Luki limoti, ɓayoyisa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. A ɓɛyɔ, punda muko yi nɨnɔ
kanzɨnagɨgʉ, apʉnga ndɨ kanzɨna na lɨyʉ abɛ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa gʉ wa, punda yi
nɨnɔ apakya ndɨ yɨgya ya ɓungingi ka mugyalandʉ yi nɨnɔ.

17 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ makpakpa nɨmɔ mʉfaga. Ɓa
gɔnɨ abɛ ɓɛkʉɓa nɨɓayɔ akawɨwɨla na mbumbo. Kunzi uɓungusyilogoni ndɨ pa ko
biti nɨyɔ ɓindengbu-ndengbu.
18 Mʉnzɨna kaɓʉ ikaga nɨmɔ makɨbɨnɨka na nɨmɔ kɛgʉ na ɨzangɨya. Pisi ka mʉnzɨna
mi nɨmɔ, ɓugwisisogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓupupogi ɓatʉ ɓanyɛ ka mʉɗɔngɔ mbɨya ɓɛ ɓiki
kagya ɓʉɗanda.
19 Ɓʉɓɨkyaga ɓɛ ɓakʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ. Luki limoti, ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi
ɓa ɓosunzu ɓa ɓʉɗanda nɨɓɔ akaulumwisogo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka a
musunzu wo luki lasɨ nɨlɔ ikaga na ɨyɨ lɨɗɨta.
20 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓoukogoni ndɨ ka yɨgya yanyɛnyɛ ya ɔɓɨlɨ, pisi kamibo
Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, ɓakɨga

---

2:5 2:5 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24. **2:6 2:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:24. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:1-16. **2:16 2:16** Wanda ka Lɨtatanga 22:4-35.

ɓata kumbuso ka yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ a ndɨ nɨ uɗitini yɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ɓopipilo na ɨyɨ ika kʉwa wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ wa mambwa.

21 A gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kanɨ ɓakibigʉ pisi ya ɓungbingbili. Kɛgʉ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛ ɓibi, kumbuso yi, ɓasa ɓata mʉtʉʉ motu nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.

22 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagya ndɨ, akowonisila lɨngʉnʉ la ligbitoku nɨlɔ aɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨnva igilyini kalya mozoyo kakɨ» na: «Ngʉya nɨnɔ apʉnya kaɨsʉkʉsaga, ɨgɨlya ɓata kaituluba ka bʉtʉlʉ.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndɛkɛ

1 Iɓunu ɓawai, balʉwa kamɨ wa yɨɓa kamukpikilyo nɨmʉ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa nɨɓana ɓasɨ ɓaɓa, no ɓi kapa kozuzukiso kʉsɔ kunu tamanaga yanza ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ.

2 Nakapa ambɛ tomononi makpʉmʉka nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓotu ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. Tomononi gɔnɨ mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nɨmɔ ɓatʉtʉmbwa kunu ɓamʉpá ndɨ.

3 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ ka masyɛ ma muliɓo ɓambanzʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓiko kaɓyɛ mʉsasa kaɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ ɓɨkyaaa,

4 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ odokuto ndɛkɛ! A kʉwa yanɨ? A ɓɛyɔ, katʉkya wa aka wa ɓotitosu ɓolumwaga ndɨ mino, makpʉmʉka masɨ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.»

5 Ɓakaɓʉsala ka yakɔlyɨ ɓɛ: katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ pisi ka mʉnzɨna kakɨ aka. Agbanana ndɨ lɨtɔmbʉ no liɓo, amʉmʉla kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ lugo wo liɓo.

6 Kunzi olumwisaga ndɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ no liɓo li nɨlɔ gɔnɨ lɔ, pisi ko tumo yidingi.

7 Pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ, Kunzi obisoni lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wa lɨsyɛ li nɨlɨ alɔngɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ agbʉndɨkana ndɛkɛ no ɓuku.

8 Luki limoti, iɓunu ɓawai, makoɓusolonitɔgʉ ɓɛ: ka Mombukwono-dosu, lɨsyɛ limoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti na ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti a mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨsyɛ limoti.

9 Mombukwono-dosu kɛgʉ kolipyo katulyoso agʉmɛ kakɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga mino. Luki limoti, a na lɨmbɛngɨ lɨnda na iɓunu kyɛ kɛgʉ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka oɓungogitɔ. Apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓopupi ka ɓʉnyɛ.

10 Lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, lɨsyɛ olimika ndɛkɛ na mungbi, makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉ, agbʉndɨkana no ɓuku ɓingbiii, ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi olumwogo.

11 Yɛkɨ masɨ igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki yotu na yakɨgʉmya ko Kunzi,

12 manaɓʉndaga lɨsyɛ ko Kunzi na kagya yasɨ ambɛ oduku ɓɨkwa. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku agbʉnda ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ wasɨ, na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ apyɛ ɓɨgbatata.

13 Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, takaɓʉndaga lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya, kʉ ɓungbingbili ika ndɛkɛ mino.

14 Kinili, iɓunu ɓawai, yɛkɨ makaɓʉndaga lɨsyɛ li nɨlɔ, gyoni ngu kunu yasɨ kaiko ɓanza nɨ makɛgʉ na ɨɗa ko misa ko Kunzi, miko ka mazɨyɔ na ɨyɨ.

2:22 2:22 Wanda ka Mogbitoku 26:11. **3:13 3:13** Wanda ka Isaya 65:17; 66:22.

15 Wiboni sɛ ambɛ lɨmbɛngɨ lɨnda ko Mombukwono-dosu nɨ pisi ya muhukuso
kunu. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ momosu mʉpaka ɓɛyɔ ka Pɔlɔ amukpikilya ndɨ gɔnɨ mino
kaɓyɛnɛnɛ na yimibo yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ.
16 Okpikaga ndɨ ɓɛyɔ ka ɓabalʉwa ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ kanzɨna mino ko bulya yi nɨyɔ.
Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, atʉ na ɓapa ɓayagɔ nɨɓayɔ a ɓayapʉpʉ kotombisyo. Ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yimibo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakigwinonogo ɓɨnza ka baya ɓoyikosogo isi
yi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoyikosogo gɔnɨ mino ɓapa ɓayagɔ ɓaya Moɓiso Motu. Nɨyɔ
ɓagyaga ɓɛyɔ, ɓɨpʉtaga ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
17 Iɓunu ɓawai, mbɨya wanʉ, mibini iɓunu lɨkpʉmʉka li nɨlɨ. Wiminyonito nɛkɨ,
kyɛ ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓanyɛ kamuɓungusogonitɔgʉ. Wikoni kʉwa ɓingbufu ka baya.
18 Widukulogoni kopingo aka ka ɨzɨyɔ na kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso
kusu Yeso-Kilisito. Ɨbɨba kʉ kakɨ, katʉkya mbɨya wanʉ na kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Balʉwa wa mambwa ka nɨnɔ Yuani akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmʉ. Yuani okpikatʉ ndɨ mbɛyɨ kɨtaɓʉ yagɔgɔ, kʉ anzɨna ndɨ mino ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ. Kɨtaɓʉ yi nɨ: «Mongoni Manza ɓɛyɔ Yuani okpika ndɨ mino.» Kumbusa wa nɨyɔ, ukpika ndɨ gɔnɨ ɓabalʉwa ɓagɔgɔ ɓaba.

Ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉɓɔgɔ ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ Yeso-Kilisito nɨnɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaiko mikya ɓambanzʉ kɛgʉ Miko-Kunzi. Ɓaɓɨkyagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka akwanana kagya ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, Kunzi kɨnɨgʉ abɛ kagya ɓʉnyɛ.

Kinili, Yuani ukpikilya ndɨ Ɓakilisito kaʉtʉmbʉlyaga ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Ʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ atʉ, uwonisa ndɨ gɔnɨ pisi tino yɔ mʉmbanzʉ akwanana mino kainiso na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Pisi yi nɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisanatʉ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Omotiloku kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ okwononi kamatɨkana no Kunzi pa imoti no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Okwononi gɔnɨ kapa Kunzi na kaʉpa ɓakilisito ɓagɔgɔ ɓasɨ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓiko lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛ ɓɛ ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Lɨkpʉmʉka ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ *1:1-4*
Tokpokyonini ka ɓʉngbanganya *1:5–2:6*
Mʉtʉʉ mambɨya *2:7-17*
Ɓomuyoniso ka Kilisito, na ɓomiko Kunzi *2:18–3:10*
Sɨpananɨsɔ luga kunu *3:11–4:21*
Kopupo tutungyo ka makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ *5:1-21*

Mʉnzɨna ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ

1 Takamukpikilyo balʉwa yi nɨmʉ ko bulya Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨmɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Tʉkanatʉ ndɨ Mʉnzɨna mi nɨmɔ, tɨna, tanda ɓizumuuu, tavɨlaga na maɓɔkʉ.

2 Ngbingo nɨnɔ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ipupisa ndɨ mino, tamɨnatʉ ndɨ. Kinili, takaamalya ɓʉdɛmʉ ɓi, kamʉɓɨkyaga mongoni mi nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a ndɨ pa imoti na Baba, nɨnɔ ipupisa ndɨ kusu.

3 Nɨlɔ tɨna ndɨ, tʉkana, ilu kʉwa lɔ takamʉɓɨkyaga iba wikoni gɔnɨ na yʉkanana na iɓusu. Wɨna sɛ, yʉkanana kusu a nɨyɔ ta mino pa imoti na Ɓababa no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

4 Iɓusu, takamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ kyɛ magyagya kusu ogwononi ɓɨgbɨya-gbɨya.

Kunzi nɨ ɓʉngbanganya

5 Mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ na Yeso-Kilisito nɨma, imu mɔ tamʉɓɨkyaga ɓɛ Kunzi nɨ ɓʉngbanganya, kʉsɔ kakɨ, kɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo biti aka.

6 Takoɗongyo ambɛ ta na yʉkanana na ɨɓʉ, luki limoti kanɨ takakpakyana ko biti, takaɓɨkya ɓɔngɔ na yɨgya kusu kɛgʉ ya lɨngʉnʉ.

7 Luki limoti, takiko kakpakyana ka ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi mombukwana-dakɨ yi o mino ka ɓʉngbanganya, tiko na yʉkanana luga kusu, ɓangʉ ko Mikakɨ Yeso asʉkʉsa ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.

8 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ, iba takaɨɓɔ nɨ iɓusu aka, lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ
kusu.
9 Luki limoti, takatwɨlyaga Kunzi ɓʉnyɛ kusu ɓɨngbanganya, atɨpɨlyatʉ, atɨsʉkʉsa
ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ, kyɛ a wongbingbili na walɨngʉnʉ.
10 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgʉ ɓʉnyɛ, iba takaitiso Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, nɨyɔ
akowonisilo ɓɛ lɨkpʉmʉka kakɨ kɛgʉ kʉsɔ kusu.

2

Kilisito nɔ atɨmamalyaga

1 Ɓomikamɨ, nakamukpikilyo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Luki
limoti, mʉmbanzʉ kogwo, tatʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ atɨmamalyaga kambwa ka Baba. Ɨyɨ
nɨ Yeso-Kilisito, mʉtʉ wongbingbili.
2 A ɓɛyɔ, ɨpá ndɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu. Kɛgʉ asɨ ɓʉnyɛ kusu
aka, luki limoti ko bulya nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
3 Kika nɨ tagyagatʉ mʉtʉʉ ko Kunzi, takwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ
tamibagatʉ.
4 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ amibatʉ Kunzi, luki limoti nɨ kɛgʉ kagya mʉtʉʉ kakɨ, a
mʉtʉ waɓɔngɔ, lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
5 Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka ko Kunzi, sɨpananɨsɔ ko Kunzi a sakipiko
kʉsɔ kakɨ. Takwanana kaiba yʉkanana kusu no Kunzi ko pisi yi nɨyɔ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ ta na yʉkanana no Kunzi, ɔɓɨlɨ kakɨ okwononi kaika
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ ka Yeso ndɨ.

Mʉtʉʉ mambɨya

7 Iɓunu ɓawaiaaa, kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ nakamukpikilyo, luki limoti, a nɨmɔ
mandɛlɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka ndɨ. Mʉtʉʉ mandɛlɨ mi nɨmɔ nɨ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ mʉkana ndɨ.
8 Luki limoti, nakamukpikilyo mʉtʉʉ mambɨya, nɨmɔ lɨngʉnʉ li akainisono kʉsɔ
ka Kilisito na kʉsɔ kunu gɔnɨ. A ɓɛyɔ, biti akakɨtaga, ɓʉngbanganya ɓa lɨngʉnʉ a
kʉwa kanzɛ ka ɔɓɨlɨ kunu.
9 Mʉtʉ yi nɨnɔ oɗongyogo kaɓɨkya ɓɛ a ka ɓʉngbanganya, luki limoti, anamʉya
mamakɨ, a mbɛyɨ asɨ ko biti aka.
10 Nɨnɔ apaga mamakɨ, a ka ɓʉngbanganya, kɛgʉ no luki kʉsɔ kakɨ nɨlɔ akwanana
mino kamakya mʉmbanzʉ ka ɓʉnyɛ.
11 Luki limoti, nɨnɔ amɨnaga mamakɨ no miso mopi, a ko biti. Akpakyanaga ko biti
nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɨnda yanɨ, kyɛ biti apiyosoni miso ɓipi.
12 Nakamukpikilyo iɓunu ɓomikamɨ, kyɛ Kunzi amupilyoni ndɨ ɓʉnyɛ kunu ko lino
ka Yeso.
13 Nakamukpikilyo iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ. Nakamukpikilyo iɓunu ɓawanza, kyɛ mandungulyogoni Mumuyon-
iso.
14 Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓomiki, kyɛ mamibatʉ Baba. Namukpikilya ndɨ
iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.
Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓawanza, kyɛ ma no ngu: lɨkpʉmʉka ko Kunzi a kʉsɔ kunu,
mandungulyogoni gɔnɨ Mumuyoniso.
15 Makaponitɔgʉ ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉsɔ yi. Mʉmbanzʉ kapa ɔɓɨlɨ,
kakwananɨgʉ ɓata kapa Obosu.
16 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka masɨ mi nɨma a ma ɔɓɨlɨ: mʉsasa manyɛ, mʉsasa ma
makpʉmʉka nɨmɔ tɨnaga no miso na yɨbɨba ko bulya mukumbo. Masɨ mi nɨma
kotukyokugʉ ka Baba, luki limoti, otukyoku ka ɔɓɨlɨ.

17 Ɔɓɨlɨ na mʉsasa kakɨ akɨtagatʉ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ko
Kunzi a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mumuyoniso ka Kilisito

18 Ɓomikamɨ, ngbingo wa muliɓo kʉwa nɨmʉ. Mʉkanatʉ ndɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ
mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ɓomuyoniso ka Kilisito
ɓakpʉ ɓopuponini ɓi. Ta kʉwa kaiba ambɛ ngbingo wa muliɓo a kʉwa ɓuwobi.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ luga kusu, luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti na iɓusu.
Ɓakika ndɨ pa imoti na iɓusu, iba ɓakatɨsagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓatɨsa ndɨ kyɛ inisoni
ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti no iɓusu.
20 Luki limoti, iɓunu, ma ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kilisito amʉpá ndɨ. Kinili,
iɓunu ɓasɨ mibagatʉ lɨngʉnʉ.
21 Kika nɛkɨ nɨ namukpikilyi, kɛgʉ ɓɛkyɛ makibogigʉ lɨngʉnʉ, luki limoti, a kyɛ
mibagatʉ. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛ ɓɔngɔ kopupogigʉ ka lɨngʉnʉ.
22 Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉtʉ waɓɔngɔ? A mʉtʉ yi nɨnɔ anganyaga ɓɛ Yeso kɛgʉ
Kilisito. Mʉtʉ yi nɨnɔ a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki.
23 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amanganyaga Miki, amanganyaga gɔnɨ Baba. Nɨnɔ abaɨlyaga
Miki, abaɨlyaga gɔnɨ Baba.
24 Kinili, ɓuulyogoni ka mambɛngɨ kunu mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ. Makoɓuulyo mʉtʉʉ mi nɨmɔ, mika ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu kʉsɔ ko Miki
na kʉsɔ ka Baba.
25 Luki nɨlɔ Kilisito atɨwanyaga ndɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Namukpikilya ndɨ nɨlɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɨsaga kamʉɓɔ.
27 Luki limoti, Kilisito amʉpátʉ ndɨ iɓunu Lɨmbɛngɨ kakɨ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉsɔ
kunu, makɛgʉ ɓata na mʉsasa ɓɛ mʉmbanzʉ amuwonisilo. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ
owonisilaga masɨ: owonisilaga lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓɔngɔ. Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
amuwonisila ndɨ mino, wikoni kʉsɔ ka Kilisito.
28 Mbɨya wanʉ, ɓomikamɨ, wikoni kʉsɔ kakɨ iba takikonitɔ na kʉɓangakʉ ngbingo
yi nɨnɔ opuponoku ndɛkɛ mino. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, takɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ suni kambwa
kakɨ.
29 Mibagatʉ ɓɛ Kilisito a wongbingbili, yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana gɔnɨ kaiba ɓɛ mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ agyaga ɓungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta ɓomiko Kunzi

1 Winoni ɓɛyɔ Baba atɨpa ndɨ mino! Sɨpananɨsɔ kakɨ a sidingi kʉgbɛ, kinili
ɓatɨmakaga ɓɛ ɓomiko Kunzi. A ɓɛyɔ, ta ɓomikakɨ aka ɓɨkpɛ. Kika nɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓakatimibigʉ, a kyɛ ɓakamibagʉ ndɨ Kunzi.
2 Iɓunu ɓawaiaaa, mbɨya wanʉ, ta ɓomiko Kunzi, ɓɛyɔ tika ndɛkɛ mino
kanibisikonigʉ mbɛyɨ ɓɨngbanganya. Luki limoti, takaiba ambɛ ngbingo yi nɨnɔ
Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino, tɨɨta kʉwa ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ, kyɛ tamɨna
ndɛkɛ ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
3 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na mʉtamanagɨ mi nɨma kʉsɔ ka Kilisito, iɓuɓisaga ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi ɓitu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino.
4 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, oɓunogo mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ kagya ɓʉnyɛ nɨ
koɓuno mʉtʉʉ.
5 Miba ɓɨnza ɓɛ Kilisito odoku ndɨ katʉmba ɓʉnyɛ, wɨna sɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkananaga na ɨyɨ, kagyagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨnɔ
akpakpɨkanaga na ɓʉnyɛ, owonisaga ɓɛ kamɨnagʉ ndɨ, kamibagʉ ɓɛgɛyɔ.

7 Ɓomikamɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ! Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka longbingbili, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi a wongbingbili mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
8 Nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a mika-mumuyoniso, kyɛ mumuyoniso apʉnga ndɨ kagya ɓʉnyɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndɨ kʉwa ɨyɨ kapʉta ligubo ka mumuyoniso.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ iitoni miko-Kunzi, kakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ ngu ko Kunzi nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ akagya ligubo kʉsɔ kakɨ. Kakwananɨgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ kyɛ a kʉwa miko Kunzi.
10 Ɓomiko Kunzi ɓa di na ɓomiko mumuyoniso ko pisi yi nɨyɨ: Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka longbingbili, ikanɨ nɨnɔ kapagɨgʉ mamakɨ, kɛgʉ ɨyɨ miko Kunzi.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨpananɨsɔ

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ nɨma: topononinɨ.
12 Takikonitɔgʉ abɛ Kaina nɨnɔ amwɔ ndɨ mamakɨ, a ndɨ ɨyɨ mika-mumuyoniso. Amwɔ ndɨ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ yɨgya kakɨ a ndɨ yanyɛ, nɨyɔ ka mamakɨ yo ngbingbili.
13 Ɓomika-mamaaa, ɔɓɨlɨ kiko kamʉmʉya, kamumbongonitɔgʉ.
14 Takaiba ambɛ topupogoni ka kukwakʉ, togulya ka ɔɓɨlɨ. A ɓɨngbanganya kyɛ tʉpagatʉ ɓomomosu. Mʉmbanzʉ kiki na sɨpananɨsɔ, a mbɛyɨ ɨyɨ ka kukwakʉ aka.
15 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ andaga mamakɨ na miso mopi, a mʉmwɔmwɔ. Wɨna sɛ, mibagatʉ ɓɨnza ɓɛ gʉtʉgʉ mʉmwɔmwɔ ɓemoti aka kɛgʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 Tiba ndɨ ɓɛ sɨpananɨsɔ nɨ ɨkɨ ko pisi yi nɨyɨ: Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu. Takwanana nɛkɨ gɔnɨ iɓusu kaiko ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ko bulya ka ɓomomosu.
17 Kika nɨ mʉtʉ ɓemoti a na lɨngama, anamɨna mamakɨ ka yangya luki limoti nɨ lɨmbɛngɨ kɛgʉ kadwa, mʉtʉ yi nɨnɔ akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ apatʉ Kunzi?
18 Ɓomikamɨ, sɨpananɨsɔ kusu kikonitɔgʉ ka mʉnzɨna manzanza aka. Luki limoti, okwononi ɓɛ iki sa lɨngʉnʉ, aninisono ka yɨgya.

Kakpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ

19 Takagya ɓɛyɔ, tinisono ɓɛ ta ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ. Mambɛngɨ kusu ika na mazɨyɔ kambwa ko Kunzi.
20 Gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ kusu katɨsʉngʉlya, takaiba ambɛ Kunzi a mudingi kakɨtaga nɨlɔ lɨmbɛngɨ o mino katɨsʉngʉlya, ibaga makpʉmʉka masɨ.
21 Iɓunu ɓawaiaaa, lɨmbɛngɨ katisungulyi, takpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
22 Kʉwa wa, atɨpátʉ masɨ nɨmɔ tiko kakʉnga kyɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ, tanagya nɨlɔ aɓosilogo.
23 Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ɓɛ taɓɨnɨkyanɨ lino ko mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, tapanana ɓɛyɔ Kilisito aɓɨkya ndɨ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ ko Kunzi ikaga kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kakɨ. Tibaga ambɛ Kunzi ikaga kʉsɔ kusu, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ atɨpá ndɨ.

4

Takwanana kaibo Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɨkɨ?

1 Iɓunu ɓawaiaaa, makuɓinikyononitɔgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓa na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Luki limoti, kpimonito mbɛyɨ mʉnzɨna kaɓʉ ɓɨnza, kaiba ikanɨ lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ɓa nolu apʉnya ko Kunzi. A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ka ɔɓɨlɨ ɓingbwi.
2 Makwanana kaiba Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ko pisi yi nɨyɨ: mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso-Kilisito ɨɨta ndɨ mʉmbanzʉ abɛ iɓusu, mʉtʉ yi nɨnɔ a na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

3 Luki limoti, nɨnɔ kɛgʉ kabaɨlya Yeso-Kilisito ɓɛyɔ, kɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi,
luki limoti, a na nɨlɔ ka mumuyoniso ka Kilisito. Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛ mumuyoniso ka
Kilisito odokuto. Mbɨya wanʉ, a kʉwa ka ɔɓɨlɨ.
4 Luki limoti, iɓunu ɓomikamɨ, ma ɓomiko-Kunzi, mundungulyogoni ɓogyalandʉ
ɓa ɓɔngɔ: A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu, a no ngu kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ a kʉsɔ
ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
5 Ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓa ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, kinili, mʉnzɨna kaɓʉ a nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ.
Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɔ ɓʉmʉkanaga.
6 Luki limoti, iɓusu ta ɓomiko-Kunzi. Mʉtʉ yi nɨnɔ amibaga Kunzi atɨmʉkanagatʉ.
Nɨnɔ kamibogigʉ, katɨmʉkanagɨgʉ. Tibaga Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ na nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ
ko pisi yi nɨyɔ.

Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ

7 Iɓunu ɓawaiaaa, topononini, kyɛ sɨpananɨsɔ otukyoku ko Kunzi. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
a na sɨpananɨsɔ a miko Kunzi, amibagatʉ gɔnɨ Kunzi.
8 Nɨnɔ kɛgʉ na sɨpananɨsɔ kamibigʉ Kunzi, kyɛ Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ.
9 Wɨna ɓɛyɔ Kunzi atiwonisila ndɨ mino sɨpananɨsɔ kakɨ: atikoku ndɨ Mikakɨ wa
ɓemoti ka ɔɓɨlɨ, ɓɛ kyɛ tinisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi kakɨ.
10 Sɨpananɨsɔ si nɨsɔ, kɛgʉ ɓɛ iɓusu ɓɔ tapa ndɨ Kunzi, luki limoti, ɨyɨ nɔ atɨpa ndɨ,
atikoku ndɨ Mikakɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu.
11 Iɓunu ɓawaiaaa, kika nɨ Kunzi atɨpa ndɨ ɓɛyɔ, takwanana gɔnɨ iɓusu kapanana.
12 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Kika nɨ takapanana luga kusu, Kunzi
a kʉsɔ kusu, sɨpananɨsɔ kakɨ a gɔnɨ sakipiko kʉsɔ kusu.
13 Tibaga ambɛ ta kʉsɔ ko Kunzi, ɨyɨ kʉsɔ kusu ko pisi yi nɨyɨ: Atipóni ndɨ Lɨmbɛngɨ
kakɨ.
14 Iɓusu, tɨnatʉ ndɨ, ta ɓadɛmʉ ambɛ Baba atikoku ndɨ Mikakɨ ɓɛ iki Muhukuso wa
ɔɓɨlɨ.
15 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi, Kunzi a kʉsɔ kakɨ, ɨyɨ kʉsɔ ko
Kunzi.
16 Iɓusu, tiboni, tabaɨlya ambɛ Kunzi atɨpatʉ.
Kunzi nɨ sɨpananɨsɔ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ka sɨpananɨsɔ, a kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ
kakɨ.
17 Kika nɨ sɨpananɨsɔ a sakipiko kʉsɔ kusu, takikigʉ ndɛkɛ na kʉɓangakʉ ka lɨsyɛ
la mʉngɨmbɔ. A ɓɛyɔ, kyɛ ɔɓɨlɨ kusu kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, akaɓyɛnɛnɛ na nɨnɔ ka
Yeso-Kilisito.
18 Kʉɓangakʉ kikogigʉ ka sɨpananɨsɔ, luki limoti, sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ okpumyogo
kʉɓangakʉ. Mʉmbanzʉ ikaga na kʉɓangakʉ nɨ akaɓʉnda yigyogyiso. Nɨnɔ ikaga na
kʉɓangakʉ, kɛgʉ wa kipiko ka sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ.
19 Iɓusu ta na sɨpananɨsɔ, kyɛ Kunzi nɔ atɨpa ndɨ ka mambwa.
20 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ apagatʉ Kunzi, amʉya sɛ mamakɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ a na
ɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamʉya mamakɨ nɨnɔ akamɨna, kakwananɨgʉ kapa Kunzi
nɨnɔ kamɨnagɨgʉ.
21 Mʉtʉʉ nɨmɔ Kilisito atɨpá ndɨ nɨma: mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi okwononi gɔnɨ
kapa mamakɨ.

5

Baya apága ɨbɨba ka ɔɓɨlɨ

1 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaɨlyaga ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, mʉtʉ yi nɨnɔ a miko-Kunzi, mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ apaga baba, ʉpagatʉ gɔnɨ ɓomikakɨ.
2 Takwanana kaiba ambɛ tʉpagatʉ ɓomiko-Kunzi ko pisi nɨyɨ: Takiko kapa Kunzi
na kagya mʉtʉʉ kakɨ.

3 A ɓɛyɔ, takiko kapa Kunzi isi ɓɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ. Mʉtʉʉ kakɨ kɛgʉ mapʉ,
4 kyɛ ɓomiko Kunzi ɓasɨ ɓandungulyogoni ɔɓɨlɨ. Tandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ pisi ka baya kusu.
5 Wanɨ sɛ nɔ akwanana kandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ aɓɨnɨkyana ɓɛ Yeso nɨ Miko-Kunzi.

Ɓadɛmʉ ka Yeso-Kilisito

6 Yeso-Kilisito odoku ndɨ pisi ko liɓo na ɓangʉ. Kodokugʉ ndɨ asɨ pisi ko liɓo aka, luki limoti, odoku ndɨ gɔnɨ pisi ka ɓangʉ. Lɨmbɛngɨ-Lotu a dɛmʉ wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ nɨ lɨngʉnʉ.
7 A ɓɛyɔ, ɓadɛmʉ ɓa ɓasaa:
8 Lɨmbɛngɨ, liɓo na ɓangʉ*. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓasaa ɓa ɓakʉkanana.
9 Kika kanɨ tabaɨlyagatʉ ɓʉdɛmʉ ka ɓambanzʉ, a ɓɛyɔ, tabaɨlyagatʉ gɔnɨ ɓʉdɛmʉ ko Kunzi nɨɓɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga. A ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
10 Mʉmbanzʉ kaɓɨnɨkyana Miko-Kunzi kikigʉ ɓata na ɓotumo ka ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ Kunzi, akaitiso ɨyɨ Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, kyɛ kabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
11 Ɓʉdɛmʉ ɓi a ɓɛ: Kunzi atipóni ndɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mikakɨ nɔ a pisi kadwɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ.
12 Mʉtʉ yi nɨnɔ a no Miki, a na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, nɨnɔ kɛgʉ no Miko-Kunzi, kɛgʉ na ɔɓɨlɨ.

Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

13 Namukpikilyo iɓunu nɨɓɔ maɓɨnɨkyana lino ko Miko-Kunzi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba kyɛ wiboni ɓɛ ma na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Iɓusu takwanana kaɨgʉmya ko Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ: tibagatʉ ambɛ takakʉnga luki, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ, atɨmʉkanatʉ.
15 Tibatʉ ambɛ ʉkanagatʉ likungoni kusu. Kinili, takwanana gɔnɨ kaiba ambɛ atɨpátʉ masɨ nɨmɔ takʉngaga.
16 Kika nɨ mʉmbanzʉ aminini mamakɨ nɨ anagya ɓʉnyɛ nɨɓɔ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ, okwononi ɓɛ alʉmbɨlyɨ mamakɨ yi nɨnɔ. Kunzi ahukusatʉ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓʉnyɛ kakɨ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ. A ɓɛyɔ, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ amakyaga ka kukwakʉ, luki limoti, nakoɓikyigʉ ambɛ ɓalʉmbɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga inguo ya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
17 Yɨgya yanyɛ yasɨ a ɓʉnyɛ, luki limoti, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ kamakyagɨgʉ mʉmbanzʉ ka kukwakʉ.
18 Tibagatʉ ambɛ ɓomiko-Kunzi ɓakakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ Miko-Kunzi akauɓuulyogo, Mumuyoniso kakwananɨgʉ gɔnɨ kaʉgya luki.
19 Tibagatʉ ambɛ ta ɓomiko-Kunzi kika gʉtʉgʉ nɨ ɔɓɨlɨ wasɨ a kusili ka Mumuyoniso.
20 Tibagatʉ gɔnɨ ambɛ Miko-Kunzi odoniku ndɨ, atɨpá yimibo iba tamibi Kunzi walɨngʉnʉ. Ta ɓakʉkanana na Kunzi yi nɨnɔ walɨngʉnʉ ko pisi ko Mikakɨ Yeso-Kilisito. Ɨyɨ nɨ Kunzi walɨngʉnʉ, ɨyɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Ɓomikamɨ, wiminyonito na ɓokunzi ɓa payaya.

---

* **5:8 5:8** *liɓo na ɓangʉ:* Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ liɓo na ɓangʉ nɨ iɓatiso na kukwakʉ ka Yeso.

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmʉ. Akpikilya ndɨ «Muko yi nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ pa imoti na ɓomikakɨ». Muko yi nɨ Kanisa, ɓomikakɨ nɨ ɓakilisito. Ʊtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kaɓʉ. Ʊɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi kaigwinonogo yapʉ ka baya, na kaiɓuulyo na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di no Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Tikini ka lɨngʉnʉ na sɨpananɨsɔ *4-11*
Yuuso ya muliɓo *12-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nakpiki ɓalʉwa yi nɨmʉ. Nukpikilyi ɨwɛ Mama nɨnɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ na ɓomikakʉ nɨɓɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti. Kɛgʉ asɨ ɨmɨ aka nɔ namʉpaga, luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓibaga lɨngʉnʉ, ɓamʉpagatʉ gɔnɨ.
2 Tamʉpaga kyɛ lɨngʉnʉ a kʉsɔ kusu, na ika ndɛkɛ kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi nɨnɔ ka Baba, ɓatɨpí ɨzɨyɔ, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ na mazɨyɔ kyɛ tiki ka lɨngʉnʉ na sɨpananɨsɔ.

Tikini ka lɨngʉnʉ na ka sɨpananɨsɔ

4 Nogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ kaɨna ɓɛ ɓomikakʉ ɓagɔgɔ ɓa ka lɨngʉnʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ nɨmɔ Baba atɨpá ndɨ.
5 Mbɨya yi nɨmʉ, yɛ Ma, nakaʉɓɨkya ambɛ: tophononini. Kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ nukpikilyi mɔ, luki limoti, a nɨmɔ aka mɔ tikaga na imu katʉkya ndɨ ka mʉpʉnganagɨ.
6 Kapanana nɨ kakpakyana ka mʉtʉʉ ko Kunzi. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, akaɓɨkya ɓɛ ponononi.
7 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ɓingbwi ka ɔɓɨlɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ɓɛ Yeso-Kilisito ɨɨta ndɨ mʉmbanzʉ abɛ iɓusu. Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, a mʉtʉ waɓɔngɔ na a gɔnɨ mumuyoniso ka Kilisito.
8 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ, kyɛ makoɓungusonitɔgʉ masɔlɔ ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na mʉkalya kunu masɨ.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ koɓuulyogigʉ mʉtɨwɨ ka Kilisito, nɨnɔ agyaga di, kɛgʉ na yʉkanana no Kunzi. Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo a na yʉkanana na Baba no Miki gɔnɨ.
10 Mʉmbanzʉ kodoku katɨwa ku kunu nɨ kopigʉ mʉtɨwɨ mi nɨma, makatilyonitɔgʉ, makamuusonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.
11 Mʉmbanzʉ kamuuso, iba ɓʉkananaga na ɨyɨ ko pisi ya yɨgya yanyɛ kakɨ.

Yuuso ya muliɓo

12 Natʉ ɓata na makpʉmʉka makpʉ kamuzukilyogo, luki limoti, nakɛgʉ ɓi kapa kamukpikilyo ka balʉwa aka. Kinili, na na tamanaga kadwɛ kʉ mo mino, tɨkpʉkpʉmʉkya kʉwa ɓanʉ miso ko miso, iba tiki ɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ.
13 Ɓomika Mʉsalɨ* kakʉ nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ, ɓumuusogito gɔnɨ.

---

* **1:13 13** *Bomika Mʉsalɨ:* Ɓa ɓatʉ ɓa Kanisa yi nɨyɔ Yuani alʉmbaga ndɨ mino.

Balʉwa wa yɨsaa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndɨ balʉwa wa yɨsaa yi nɨmʉ. Akpikilya ndɨ Mukilisito ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Gayɔ. Yuani ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka ɓewili yimoti-yimoti kyɛ ɓɨndɨ kaʉɓɨkyaga ɓakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, nɨyɔ ɓosilo ka gʉɗʉ ka Gayɔ, alʉkʉ ɓemoti kʉ ɓɛyɔ nɨnɔ ina ɓɛ Diotɛlɛfɛ akya ndɨ ɓɛ ɓokosyonitɔgʉ kʉ kakɨ. Ɓakilisito nɨɓɔ ɓʉtɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓasyɨ kʉ kaɓʉ, Diotɛlɛfɛ ukpumya ndɨ ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kʉwa ndɨ Gayɔ kaɓɨkya ɓɛ igwinonogi yapʉ ka baya, ɓiki kaʉtɨlya ɓɨnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓika kodoku kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-4*
Mukilisito okwononi kasingyo wai-dakɨ *5-12*
Yuuso ya muliɓo *13-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ mʉzɛɛ nɔ nukpikilyi ɨwɛ Gayɔ balʉwa yi nɨmʉ, wai mʉpaka nɨnɔ nʉpaga lɨmbɛngɨ limoti.
2 Wai-damɨ mʉpakaaa, nakaʉlʉmbɨlya ambɛ wika ɓɨnza ka ɓopisi ɓayasɨ, wika wapʉpʉ ka nzʉyɨ, ɓɛgɛyɔ lɨmbɛngɨ kakʉ o mino.
3 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓomomosu ɓoduku ɓi mino, ɓɛpágo ɓi ɓomongoni ko bulya lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakʉ, na ɓɛyɔ wo mino kakpakyana ka lɨngʉnʉ.
4 Kɛgʉ no luki nɨlɔ ɛpága magyagya abɛ mongoni nɨmɔ nʉkanaga ɓɛ ɓomikamɨ ɓakakpakyana ka lɨngʉnʉ.

Gayɔ mʉtʉ wongbingbili

5 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakaʉgyɨlya ɓomomosu makpʉmʉka masɨ ka ɓungbingbili, gʉtʉgʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓobiko ɓi.
6 Ɓupupilyi ɓi ɓʉdɛmʉ ko bulya sɨpananɨsɔ kakʉ kambwa wa kanisa. Kikiliki, bɨnɨka ɓuti kaɓʉ kyɛ ɓidukulogi na lɨgʉndʉ kaɓʉ ɓɛyɔ akwanana mino kaɓosilo Kunzi.
7 A ɓɛyɔ, ɓasya kʉwa ndɨ ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, nɨ ɓakukungigʉ ɓapaganʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.
8 Kinili, takwanana kausingyo inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, iba tamatɨkanɨ na ɨɓʉ kaɓɨkyaga mongoni ko bulya lɨngʉnʉ.

Diotɛlɛfɛ ɨɓʉ na Demetilio

9 Nukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa kunu mikya balʉwa, luki limoti, Diotɛlɛfɛ nɨnɔ apaga ɓɛ ɓamʉkanagɨ asɨ ɨyɨ aka, akya ndɨ kaʉkana nɨlɔ na ndɨ kaɓɨkya.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanʉ mino, nanyɔ ɓanʉ mʉgɔngʉ kunzi, ɨyɨ nɨnɔ atɨɓɨkyɨlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ, anatɨɓʉkʉlyaga magɔgɔ. Luki limoti, nɨlɔ lasɨ katʉnganagɨgʉ: kapagɨgʉ kaʉtɨlya ɓomomosu nɨɓɔ ɓɨkɨtaga ka kanisa, ʉpakyaga, anukpumyo ka kanisa ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapaga kaʉtɨlya.
11 Wai-damɨ mʉpakaaa, wakoɓɨɓilyogonitɔgʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti, ɓɨɓɨlyaga nɨlɔ lanza. Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga ɓʉnza, a miko-Kunzi, ninɔ agyaga ɓʉnyɛ kamibigʉ Kunzi.

12 Ɓatʉ ɓasɨ ɓakanzɨna asɨ yanzanza aka ko bulya ka Demetilio, lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ
kakɨ akowonisilo ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ. Iɓusu gɔnɨ, takapupilyo ɓʉdɛmʉ ɓanza, na ɨwɛ
wakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kusu a ɓa lɨngʉnʉ.

Yuuso ya muliɓo

13 Natʉ na makpʉmʉka makpʉ kaʉɓɨkya, luki limoti, nakɛgʉ ɓi kapa kokpiko kʉgʉ
wa balʉwa.
14 Nakatamanaga ambɛ nʉmɨnatʉ ɓanʉ kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ,
tɨkpʉkpʉmʉkya kʉwa ɓanʉ miso ko miso.
15 Mazɨyɔ iki na ɨwɛ!
Ɓawai-dakʉ ɓumuusogito. Umuusagatʉ gɔnɨ ɓawai-dosu, mʉmbanzʉ yɨkaka-
yɨkaka.

Balʉwa nɨnɔ
Yuda
akpika ndɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Yeso nɔ a ndɨ pʉta kaɓʉ ɨɓʉ na Yakɔbɔ. Balʉwa yi nɨmʉ aɓyɛnɛnɛtʉ na balʉwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ. Yuda ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyitɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di no Mongoni Manza. Yɨgya kaɓʉ akowonisilo ɓɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ka Yeso, kyɛ kɛgʉ yɨgya yanza. Yuda ʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ʉgyaga mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yɨgya yanza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-2*
Mulɨɓo ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapága mʉtʉʉ ma ɓɔngɔ *3-23*
Malʉmba ma mulɨɓo *24-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Yuda, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamakɨ Yakɔbɔ.
Nakakpiko balʉwa yi nɨmʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ Baba Kunzi ʉmakaga. Huponi ndɨ, uɓuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.
2 Kunzi amukwilyi kumbu, amuɗukulyo mazɨyɔ na sɨpananɨsɔ ɓɨgbɨya-gbɨya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

3 Iɓunu ɓawaiaaa, no ɓi na mʉsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nɨmɔ Kunzi atɨmatanaga mino. Luki limoti, nini ɓi ambɛ okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambɛngɨ kaʉlanana ko bulya baya nɨyɔ Kunzi apá lɨngʉnʉ ka ɓatʉ kakɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓanyɛ ɓagɔgɔ ɓimokyoni ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kunu. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakoyikoso isi ya ɨzɨyɔ ko Kunzi kusu kyɛ ɓiki kagya ɓʉɗanda. Kʉwa wa-gɔ-wa, ɓamanganyaga Yeso-Kilisito, nɨnɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yɨkaka. Katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ ɓɛ mʉngɨmbɔ ko Kunzi a kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
5 Makaiba ɓɨnza lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ nakapa kamʉɓɨkya. Luki limoti, nakapa ka-mutomosyo ɓɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndɨ mino Ɓezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Hutomononi gɔnɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓakoɓuulyagʉ ndɨ ɓʉngama nɨɓɔ ɓʉpá ndɨ, ɓasa ɓapa kaɓʉ: Kunzi umokyoni ndɨ ka pa yo pi, ʉkandaga na selegeni lɨngʉnʉ kaɓʉndaga lɨsyɛ lidingi lɨkɔ mʉngɨmbɔ.
7 Hutomononi gɔnɨ ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ, na ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ-kpɔlɔ yi: ɔɓɨlɨ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓi nɨɓɔ. Ɓa ndɨ ɓakɨmakya ka ɓʉɗanda ɓɨkɔkpwɔ, ɓanasyɛnɛnɛ ɓɛyɔ kigyonosogigʉ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, a likingyosi lapʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a abɛ nɨnɔ ka ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ ɓi nɨɓɔ: tamanaga kaɓʉ asyɛgɛ asɨ ka ɓʉɗanda aka, ɓanɨna ɓʉngama ko Kunzi payaya, ɓanʉtʉmbwa ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
9 Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ malaika mudingi aka ɓɛyɔ ka Mikaeli kagyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. Wa ɓa ndɨ mino kasaana, ɓanoɗuso na mumuyoniso manda ka Musa, kɨkpʉndagʉ ndɨ kasɨkaga. Luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu ugyogyisi.»
10 Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakatʉmbwa nɨlɔ ɓakibogigʉ gʉtʉgʉ. Yimibo kaɓʉ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ɓanyama ɓɨɓʉkʉtaga na iyu, iyu yɔ umwisisogo.

11 Kumbu kaɓʉ! Ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kaina. Ɓogwa ndɨ gɔnɨ ko bulya ɓuyi
ɓɛyɔ Balama ogwa ndɨ mino. Na ɓata, ɓolumwogo kyɛ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kɔla* avɨkɨmanaga ndɨ mino.
12 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉpʉtaga ɓodumo kunu ɓa magyagya. Ɓalyalyaga, ɓikutogo
ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ nɨ ɓakɛgʉ no suni, ɓanɨtamana asɨ nɨ ɨɓʉ aka. Ɓa abɛ ɓɛkʉɓa
nɨɓayɔ apɨkɨtaga na muvivi nɨ kɛgʉ kolukusa mbwayɨ. Ɓa gɔnɨ abɛ bʉkʉtɔ nɨtɔ
kaɓʉkʉtagɨgʉ gʉtʉgʉ kika ngbingo yi aka. A bʉkʉtɔ nɨtɔ ɓakomukaga aka, okwa
lɨngʉnʉ.
13 Ɓomisyaga yɨgya kaɓʉ yo suni ɓɛyɔ liɓo lidingi otindikaga mino ofu kakɨ kubi.
Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mangʉtʉ nɨmɔ amamaga ɓɨgbagbagba, Kunzi uɓungusilyoni ndɨ
pa ko biti nɨyɔ yopi ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Ɨnʉka nɨnɔ mʉtʉ wa maɗɨya na ɨka kumbuso ka Adamʉ, aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ
aka pisi ka ɓugyalandʉ ko bulya kaɓʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ na
ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ɓa ɓamalaika kakɨ ɓotu,
15 kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. Ʊmakya ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ ko
bulya yɨgya yanyɛ kaɓʉ na ko bulya mʉnzɨna mʉtʉla-tʉla masɨ nɨmɔ ɓatʉ ɓanyɛ na
ɓa ɓʉnyɛ ɓagyɨlyaga ndɨ.»
16 Masyɛ masɨ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikikogigʉ na magyagya, ɓanɨgama ɓɨfɨfɨfɨ. Ɓagyaga
ɨɓʉ asɨ mʉsasa kaɓʉ aka, ɓananzɨna na yɨbɨnɨka, ɓanuɓulisyo ɓambanzʉ kyɛ ɓiki
kalyalya ka mʉgɔngʉ kaɓʉ.

Mʉtɨwɨ ko bulya ka ɓakilisito

17 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ.
18 Ɓamʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓodokuto ndɛkɛ ko ngbingo wa muliɓo,
ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa kaɓʉ manyɛ.»
19 Ɨɓʉ ɓɔ ɓopupiso yɨgbananaga. Ɓakɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, ɓikaga
ɓakɨgʉmya ka tamanaga ya lɨmbanzʉ.
20 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, wigwinonogoni yapʉ ka baya kunu yotu kʉgbɛ,
manalʉmba ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Wikoni ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, manaɓʉndaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
amʉpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko bulya ɓʉnza kakɨ.
22 Wikoni na lɨmbɛngɨ lo kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓotumo,
23 huhukusogoni, mupupiso ko ɓuku ɓa mʉkɔmbʉ. Wikoni no kumbu na ɓatʉ
ɓagɔgɔ, luki limoti, kumbu yi iki yɨmatɨkanaga na kʉɓangakʉ. Makudundonitɔgʉ,
gʉtʉgʉ ɓotu kaɓʉ aka nɨɓayɔ apʉtɨkana na yɨgya kaɓʉ yanyɛ.

Ɨbɨba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mʉkaka aka ɨbɨba, nɨnɔ atiuhukuso pisi ka Yeso-Kilisito
Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amuɓuulyogo ɓɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ, amupupiso
ɓɨngbanganya kambwa kakɨ nɨ makɛgʉ na ɨɓɔ, miko ɓutumo na ɨgyagya ka ɨbɨba
kakɨ. Ɨbɨba, ɓudingi, ngu na ɓʉngama amɨgɨlyɨ ɨyɨ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, mbɨya wanʉ
na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

---

* **1:11 1:11** *Kaina:* Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-8; *Balama:* Wanda ka Lɨtatanga 22:1-35; *Kɔla:* Wanda ka Lɨtatanga 16:1-35.

Ɓonziki
ka Yuani
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɨnɔ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Yeso nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Atʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ okpika ndɨ, masɨ nɨmɔ ina ndɨ, na masɨ nɨmɔ ʉkana ndɨ ɨyɨ mombukwanadakɨ yi. Aɓɨkya ɓɛ a lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ asilya ndɨ kyɛ ibi masɨ mi nɨmɔ.

Ɓagwi ndɨ Yuani, ɓaga na ɨyɨ ko uzu wa Patimosi nɨnɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ kautumiso ɓakilisito mambɛngɨ, kyɛ ɓikaga ndɨ kaʉgyagya kʉgbɛ. Kʉwa wa gɔ wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓigwi mambɛngɨ aka kadwɛ ka lɨsyɛ la muliɓo, na kaiko na mʉtamanagɨ kyɛ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Ɓonziki 2:7.) A ɓɛyɔ, Yeso akodoku kaɗɨtaga ɓʉnyɛ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ a na makpʉmʉka ma ɨzangɨya: Lɨkpʉmʉka la mambwa a ɓɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ akagya ligubo ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakilisito ɓigyogyisatʉ ndɛkɛ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓokwaga ndɛkɛ mino.

Lɨkpʉmʉka ya yɨɓa a ɓɛ Yeso nɨnɔ a Mombukwono-dosu, ika ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi, gʉtʉgʉ kʉgʉ wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka.

Lɨkpʉmʉka la yɨsaa a ɓɛ Kunzi ubisilyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana mʉkalya, kʉgbɛ yi, nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya kakɨ. Mʉnzɨna mi nɨmɔ a no ngu, a gɔnɨ na mʉtamanagɨ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisono na yigyogyiso yapʉ.

Mʉnzɨna mi nɨmɔ owonisilatʉ gɔnɨ ɓɛ gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa Lʉma ɓugyogyisatʉ ndɨ, Mikya kɔndɔlɔ ko Kunzi ʉkʉlagatʉ ndɛkɛ kyɛ ɨyɨ nɔ a tutungyo. Iyu yɔ utumisa ndɛkɛ mambɛngɨ kʉgbɛ.

Nɨyɔ a ɓonziki nɨɓɔ Yuani ɨna ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ika ndɛkɛ mino na muliɓo, a mongoni mi nɨmɔ Kunzi omosa ndɛkɛ, na ɓɛyɔ uhukusa ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkana ndɨ.

Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ iki Mumuyoniso ikanɨ ɓatʉ kakɨ ikanɨ ɓamalaika kakɨ, Yeso opupa ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ kaɓʉ, ʉɗɨkɨta ndɛkɛ ka lɨɓyɛ lodu kʉgbɛ. Ɔɓɨlɨ wambɨya na gʉɗʉ wambɨya ikatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ɨɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamʉkana ndɨ, ɓikatʉ ndɛkɛ mino.

Yigbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-8*
Yeso iwonisilini ka Yuani *1:9-20*
Balʉwa ka ɓakilisito wa ɓagʉɗʉ maɗɨya na ɨka *2:1–3:22*
Bibiso ya kʉgʉ wa lɨsyɛ *4:1-11*
Kɨtaɓʉ nɨyɔ ɓoɗɨka ndɨ nganga maɗɨya na ɨka *5:1–6:17*
Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nɨnɔ wa ɓʉngama *7:1-17*
Ɓasɨɓa maɗɨya na ɨka *8:1–11:19*
Gbɨta, na ɓanyama ɓaɓa *12:1–13:18*
Ngbanga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakanokwogigʉ, na nɨɓɔ ɓakʉlɨkanaga *14:1–15:8*
Ɓakɔpɔ nɨɓayɔ a ndɨ na ngbʉta ko Kunzi *16:1-21*
Ɓʉɗɨtagatʉ ndɛkɛ ɓomuyoniso ko Kunzi *17:1–20:10*
Ngbanga wa muliɓo *20:11-15*
Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya, na ɔɓɨlɨ wambɨya *21:1-8*
Yelusalɛma wambɨya *21:9–22:5*
Yigoku ka Kilisito *22:6-21*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ a na ɓodikiɗi nɨɓayɔ Kunzi awonisila ndɨ Yeso-Kilisito. Agya ndɨ
ɓɛyɔ kyɛ Yeso-Kilisito umibisi ɓagya-ligubo kakɨ ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ
akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mʉkɛɗɛ. Kilisito amibisa ndɨ mugya-
ligubo kakɨ ɓɛyɔ ka Yuani ɓodikiɗi ɓi nɨɓayɔ pisi ka malaika kakɨ.
2 Yuani aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ masɨ nɨmɔ ɨna ndɨ, a lɨkpʉmʉka ko Kunzi na
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso-Kilisito aɓɨkya ndɨ.
3 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ atangʉlaga kambwa ka ɓambanzʉ moɓiso ma ɓugyalandʉ
mi nɨma. Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga mongoni mi nɨmɔ, ɓanoɓuulyo nɨmɔ ɨkpikaga
kʉsɔ yɨ, kyɛ ngbingo wa makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana.

Yuuso ka makanisa maɗɨya na ɨka

4 Ɨmɨ Yuani, nakamukpikilyo iɓunu makanisa maɗɨya na ɨka, ka iwili ya Azia:
Kunzi nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku amʉpí Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ. Makpʉmʉka
mi nɨmɔ akotukyoku gɔnɨ ka mambɛngɨ maɗɨya na ɨka nɨmɔ a kambwa wo kiti kakɨ
wa ɓʉngama,
5 akotukyoku ka Yeso-Kilisito, dɛmʉ wongbingbili. Ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa mambwa
kopupa ka mbʉkʉ, ngama ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
Atɨpa, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ kusu pisi ka ɓangʉ kakɨ.
6 Atɨpá ɓʉngama ko ɓokumu ɓɛkyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ Abakɨ. Ɨbɨba no ngu
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ iki ya kakɨ! A ɓɛyɔ.
7 Wikweni, akodoku ka ɓɛkʉɓa,
ɓatʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ,
gʉtʉgʉ nɨɓɔ ɓatuma ndɨ no syogbu,
na ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya ɔɓɨlɨ ɓagamanatʉ ndɛkɛ ko bulya kakɨ.
Iyo, a ɓɛyɔ!
8 Mombukwono-dosu Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga,* nɨnɔ atʉ, nɨnɔ
a ndɨ na nɨnɔ akodoku, nɨnɔ wo Ngu-Kʉgbɛ.»

Yuani akatʉmbʉlaga ɨbɨba ka Yeso

9 Ɨmɨ momonu ɓɛyɔ ka Yuani, namʉmatɨkana na iɓunu pisi ka kaigyogyiso, pisi
ka ɓʉngama na ko pisi ya lɨmbɛngɨ lɨnda kʉsɔ ka Yeso. Ɓegwi ndɨ, ɓaga na ɨmɨ ko
uzu nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Patimosi kyɛ na ndɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, na na ndɨ
dɛmʉ ka Yeso.
10 Ka lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, nʉkana ndɨ lɨyʉ
lapʉ kumbusa kamɨ abɛ lɨyʉ la sɨɓa.
11 Lɨyʉ li nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga makpʉmʉka nɨmɔ wakaɨna ka kɨtaɓʉ,
watɨka ka makanisa maɗɨya na ɨka mi nɨma: Ɛfɛsɔ, Simuluna, Peligamu, Tuatɛla,
Salidi, Filadelifia na Laodikia.»
12 Kʉwa wa, noyikana ndɨ kyɛ namɨnɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kɛnzɨnɨlya nɔ. Nɨyɔ
noyikono, nʉmɨna kʉwa ɓatala maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ɔlɔ. 13 Luga wa ɓatala ɓi nɨɓɔ,
nɨna ndɨ luki limoti abɛ mika-mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo kanzʉ
mʉnda, ɨkpikilini mʉkaɓa ma ɔlɔ ka mbanzɨ.
14 Mʉ no tukatʉ kakɨ a ndɨ ɓitu abɛ pamba, iyo abɛ libu. Miso kakɨ ananzɛ abɛ
lɨɗaɗa lo ɓuku.
15 Magʉ kakɨ a ndɨ kangɨnga abɛ ɓakagya ndɨ na ngwɛɨ ya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ
kumbuso kabʉsya ko ɓuku, na lɨyʉ kakɨ a ndɨ kaʉngwa abɛ dungo yo liɓo lidingi.
16 A ndɨ na mangʉtʉ maɗɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ.
Dʉkpa nɨyɔ yɨpyɛ ka mutili masɨ mɨɓa a ndɨ kopupoku ka mʉnɔkʉ kakɨ. Miso kakɨ
ananzɛ abɛ mɔnɨ wa mʉsɨkatʉ.

1:7 1:7 Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37.

* **1:8 1:8** *Alʉfa na Ɔmɛga:* a liɓiso la mambwa na la muliɓo ka ligiliki.

17 Nɨyɔ namɨna, nogwa ɓɨngɔmʉ ka magʉ kakɨ abɛ nakokwo mukwo. Kʉwa wa, ebisa ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, ɨmɨ nɨ mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo,
18 ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ. Nokwatʉ ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ na na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Na na lifungula la kukwakʉ na nɨlɔ la mugi ka ɓabɨlɨ.
19 Kpikaga nɛkɨ nɨlɔ wini, nɨlɔ atʉ na nɨlɔ igyonosa ɓanʉ kumbuso yi.
20 Dikidi ya mangʉtʉ madɨya na ɨka nɨmɔ wini ka kʉɓɔkʉkɔ kamɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ na ɓatala madɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɔlɔ nɨyɨ: Mangʉtʉ madɨya na ɨka nɨ ɓamalaika† ɓa makanisa madɨya na ɨka na ɓatala madɨya na ɨka nɨ makanisa madɨya na ɨka.»

2

Balʉwa ka Kanisa ya Ɛfɛsɔ

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Ɛfɛsɔ ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mangʉtʉ madɨya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, anakpakyana luga wa ɓatala madɨya na ɨka ɓa ɔlɔ, akaɓɨkya ɓɛ:
2 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, kɛkɛlɛ kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nibagatʉ ɓɨnza ambɛ wakakwananɨgʉ kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ. Hʉndʉnga ndɨ nɨɓɔ ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉtʉmbwa nɨ ɓakɛgʉ sɛ ɓatʉtʉmbwa, humiba ndɨ ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
3 Ɨwɛ, wa na aɗalʉ mʉnda, wigyogyisa ndɨ ko bulya kamɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, wakɨgagʉ ndɨ kumbuso.
4 Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya lɨkpʉmʉka limoti: wakɛgʉ ɓata na ɨmɨ na sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ wa ndɨ mino nosu ka mambwa.
5 Tamana ɓɛyɔ wogwa ndɨ mino! Wɨɓɨmya kʉwa, wagya ɓɛyɔ wagyaga ndɨ mino ka mambwa. Wakiɓimyi, nodokuto kʉ kakʉ, natʉmba tala kakʉ ka po yi.
6 Luki limoti, ɓʉnza nɨɓɔ nakaɨna kʉsɔ kakʉ a kyɛ wamʉyaga yɨgya ka Ɓanikolai* mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ namʉyaga mino.
7 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ a ko tika ko Kunzi.»

Balʉwa ka Kanisa ya Simuluna

8 Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna ɓɛ:
«Mʉtʉ wa mambwa na wa muliɓo, nɨnɔ okwa ndɨ, inisono ɓata na ɔɓɨlɨ, akaɓɨkya ɓɛ:
9 Nibagatʉ yigyogyiso kakʉ na yangya kakʉ, wɨna sɛ ɨwɛ, wa mʉtʉ wa mukumbo! Nibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓikaga mino kaʉtʉmbwa, ɓanɨɓɨkya ɓɛ ɨɓʉ nɨ Ɓayuda nɨ ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ambaza ka Abɨlɨ.
10 Wakoɓongonitɔgʉ yigyogyiso nɨyɔ akodoku. Ʉkana, mumuyoniso ʉmakya ɓanʉ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ka bɔlɔkɔ kakɨngɨla baya kunu, migyogyiso ɓanʉ ka masyɛ tɛkɛɓɛ. Wigwinonogo ka ɓungbigbili aka kadwɛ ka kukwakʉ, numokisya ndɛkɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo, nʉkalya na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!
Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kokwigʉ ndɛkɛ ka lɨmbɛngɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.»

Balʉwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu ɓɛ:

---

† **1:20 1:20** *ɓamalaika:* A ɓambɔkʉ ɓa makanisa mi nɨmɔ * **2:6 2:6** *Ɓanikolai:* Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ aka yɨ ya Ɓonziki ka Yuani yɔ akanzɨna kʉgʉ wa lɨdu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa. Ɓapága ndɨ mʉtʉʉ ma ɓɔngɔ. Mʉtʉʉ mi kibisikonogigʉ ɓɨnza. Wanda ka Ɓonziki ka Yuani 2:15. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:8-9; Ɓonziki ka Yuani 22:2.

«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na dʉkpa yɨpyɛ mutili masɨ mɨɓa, akaɓɨkya ɓɛ:
13 Nibagatʉ kʉ wikago mino, kʉ ɓɛyɔ a kiti wa ɓʉngama ka Abɨlɨ. Luki limoti, wa wakigwinonogo ko lino kamɨ, wakasananagʉ na baya nɨyɔ wikaga noyu ka lɨkpʉmʉka kamɨ, gʉtʉgʉ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kamɨ walɨngʉnʉ ɓɛyɔ ka Atipasɨ, kʉ ku kunu kʉ, ka mugi ka Abɨlɨ.
14 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka lɨkɛɗɛ ka uyoyiso yi: Luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Balama. Ɨyɨ nɨnɔ awonisila ndɨ Balaka kauɓulisyo ɓomikya Ɓezaleli, kaʉkpamya ɓɛ ɓiki kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ka apɛpɛ ka ɓokunzi na kagya ɓɨlya.
15 Na ɓata, luga ka ɓatʉ kakʉ, atʉ na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa gɔnɨ ɓakɨgʉmya ka mʉtʉʉ ka Ɓanikolai.
16 Yikono nɛkɨ. Wakogyi ɓɛyɔ, nodokuto ɓanʉ ɓɨkwa kʉ kakʉ, nataya lʉnga na ɓatʉ nɨɓɔ na dʉkpa nɨyɔ akopupo ka mʉnɔkʉ kamɨ.

17 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!

Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, napá ndɛkɛ mana† nɨnɔ a wa kɨsʉma na lingyengye lotu. Kʉgʉ wa lingyengye li nɨlɔ, lino lambɨya o mino likpiko. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ, kiki asɨ nɨnɔ aka nɔ ika nɨ ɓapíni.»

Balʉwa ka Kanisa ya Tuatɛla

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatɛla ɓɛ:
«Miko Kunzi nɨnɔ misa kakɨ akanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, magʉ anangɨnga abɛ ngwɛyɨ ya lɨgabʉ lapʉ, akaɓɨkya ɓɛ:
19 Nibagatʉ yɨgya kakʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ, ɓungbingbili kakʉ, ligubo kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ wa kʉwa kegugubya mbɨya wanʉ kakɨtaga ɓɛyɔ wegugubyaga ndɨ mino kambwa.
20 Luki limoti, na na lɨkpʉmʉka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nɨnɔ ina ɓɛ Yezebeli pisi kauɓungusogo ɓagya-ligubo kamɨ, pisi kauwonisilo kagya ɓʉɗanda na kaʉlya ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága ka apɛpɛ ka ɓokunzi. Wɨna sɛ, ɨɓɨkyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ mugyalandʉ ko Kunzi.
21 Nasilyoni ngbingo ambɛ oyikoni, luki limoti, kapagɨgʉ kaasanana na ɓʉɗanda kakɨ.
22 Kinili, nabʉmya ɓanʉ na yigyogyisa kʉgbɛ kʉgʉ wa kanga. Nʉgya ɓanʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓakopo kaasa yɨgya yi nɨyɔ.
23 Nulumwisagatʉ ɓanʉ ɓaɓɨɓya kakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Makanisa masɨ iba ɓanʉ ɓɛ ɨmɨ nɔ nakpɨmaga mambɛngɨ na tamanaga ka ɓambanzʉ. Nakalyaga ɓanʉ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.

24 Luki limoti, iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Kanisa ya Tuatɛla, nɨɓɔ makaɓyɛgɨgʉ mʉtʉʉ mi nɨmɔ na makibigʉ nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ: ‹Ɓodikiɗi ka Abɨlɨ›, nakamʉɓɨkya ambɛ nakamubinikisigʉ likumbogi lagɔgɔ.

25 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ wigwinonogoni na nɨlɔ aka lɔ ma nolu, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku ndɛkɛ mino.
26 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, isisilogo kagya sɨpananɨsɔ kamɨ kadwɛ ka muliɓo, napá ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza ɓayasɨ.
27 Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyɨ, anʉmʉla ɓipupu pu abɛ ɓambɨkɛ.
28 Ika ndɛkɛ gɔnɨ no ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ kamɨ katʉkya ka Baba, napá ndɛkɛ lɨngʉtʉ la ɓʉsɔɓɨ.

29 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

---

† **2:17 2:17** *mana:* Mukati nɨmɔ otukyogoku ndɨ kʉgʉ wa lisyɛ. Wanda ko Pupo 16:1-4.

3

Balɯwa ka Kanisa ya Salidi

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi ɓɛ:
«Mɯtɯ yi nɨnɔ a na mambɛngɨ ko Kunzi maɗɨya na ɨka na mangɯtɯ maɗɨya na ɨka
akaɓɨkya ɓɛ: Nibagatɯ yɨgya kakɯ, ɓambanzɯ ɓasɨmaga ɓɛ wamuɓisi, ambɛgyɛ kanɨ
wokwoni ndɨ.
2 Zuzuko, woɓungusyogo ɓɨnza nɨmɔ osikoni ɓɛ okwi kambwa yi nɨnɔ olumwogo
kɯwa mino masɨ, kyɛ nakinigɯ ɨmɨ yɨgya kakɯ gɯtɯgɯ imoti aka yɨkwanana ko misa
ko Kunzi kamɨ.
3 Tamana nɛkɨ mɯtɯɯ nɨmɔ ɓɯpá ndɨ na nɨmɔ ɯkana ndɨ, woɓuulyogo, woyikono.
Wakiɓimyi, nodoku ɓanɯ abɛ mɯtɯ wo kuɓakɯ, wakibigɯ ngbingo yi nɨnɔ nodoku
ɓanɯ mino kaungyoso.
4 A ɓɛyɔ, watɯ mino na ɓambanzɯ kɯ ka Salidi kɯ, nɨɓɔ ɓakonokpoɗigɯ ɓotu
kaɓɯ. Ɨɓɯ ɓɔ takpakyana ndɛkɛ iɓusu na ɨɓɯ, ɓoɓuɓini na ɓotu kaɓɯ ɓitu, kyɛ
ɓaɓɯkwanana.
5 Mɯtɯ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, ɓamokisya ndɛkɛ kutuko kwotu, nakolimigɯ
ndɛkɛ lino kakɨ ka kɨtaɓɯ ya ɔɓɨlɨ. Namupupilya ndɛkɛ ɓɯdɛmɯ kambwa ka Baba na
kambwa ka ɓamalaika kakɨ.
6 Mɯtɯ yi nɨnɔ a na motili ɯkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

Balɯwa ka Kanisa ya Filadelifia

7 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia ɓɛ:
«Mɯtɯ yi nɨnɔ a wotu na nɨnɔ a na lɨkpɯmɯka la lɨngɯnɯ, nɨnɔ a na lifungula
la ɓɯngama ka Daudi, nɨnɔ koukwo, mɯmbanzɯ kadɯlɨgɯ, kadɯla, mɯmbanzɯ
koukwigɯ. Akaɓɨkya ɓɛ:
8 Nibagatɯ yɨgya kakɯ. Niba ɓɯpɔ kakɯ, luki limoti, woɓuulyagatɯ lɨkpɯmɯka kamɨ
na wakanemongonyigɯ ndɛkɛ. A ɓɛyɔ, noukwoni mupumi ɓikpo kambwa kakɯ,
mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka kakwananɨgɯ kadɯla.
9 Nɯpá ndɛkɛ ɨwɛ ɓambanzɯ nɨɓɔ ɓa ka ambaza ka Abɨlɨ. Ƀɨmakaga ɓɛ Ƀayuda nɨ
ɓakɛgɯ sɛ Ƀayuda, ɓa ɓatɯ ɓa kɯɓɔɓɔkɯ. Nuɓunisa ndɛkɛ moli kambwa kakɯ, ɓiba
lɨngɯnɯ ɓɛ ɨmɨ nɯpagatɯ.
10 Yɛkɨ woɓuulyaga ndɨ lɨkpɯmɯka kamɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, ɨmɨ nuɓuulyogo ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ka yigyogyiso nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku kaɯkɨngɨlaga ɓatɯ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
11 Na ɓuwobi kodoku. Ƀuulyogo ɓɨnza nɨlɔ wa nolu, kyɛ mɯmbanzɯ kukupyonitɔgɯ
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓɯngama.
12 Mɯtɯ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nayitisa ndɛkɛ lɨdɯlɯ ka Ndaɓɯ ko Kunzi kamɨ
na kopupigɯ ndɛkɛ ɓata kɯ ɓɛyɔ. Nokpika ndɛkɛ kɯgɯ kakɨ lino ko Kunzi kamɨ na
lino la gɯɗɯ ko Kunzi kamɨ. Gɯɗɯ yi nɨ Yelusalɛma wambɨya nɨnɔ osyoku ndɛkɛ kɯgɯ
wa lɨsyɛ, kɯ ko Kunzi kamɨ. Nokpikatɯ ndɛkɛ gɔnɨ kɯgɯ kakɨ lino kamɨ lambɨya.
13 Mɯtɯ yi nɨnɔ a na motili ɯkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

Balɯwa ka Kanisa ya Laodikia

14 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia ɓɛ:
«Mɯtɯ yi nɨnɔ ina ɓɛ ‹A Ƀɛyɔ›, dɛmɯ wongbingbili na walɨngɯnɯ, litino la masɨ nɨmɔ
Kunzi agya, akaɓɨkya ɓɛ:
15 Nibagatɯ yɨgya kakɯ. Nibagatɯ ambɛ wa abɛ liɓo nɨlɔ kɛgɯ ladɛ ikanɨ lazɯ. Wikino
gɯtɯgɯ ɓi abɛ liɓo nɨlɔ ladɛ ikanɨ nɨlɔ lazɯ.
16 Luki limoti, kyɛ wa abɛ liɓo la yapa-yapa, isi yi ɓɛ wakɛgɯ abɛ liɓo ladɛ ikanɨ abɛ
nɨlɔ lazɯ, nuzoyatɯ.

17 Ɨwɛ wiyipaga ikubasʉ ɓɛ: ‹Na na lɨngama, niitoni mʉtʉ wa lɨngama, nakɛgʉ na
yangya yo luki gʉtʉgʉ limoti aka.› Luki limoti, wakibogigʉ ɓɛ wa mʉtʉ wa kigyogyiso,
mʉtʉ wo kumbu, mʉtʉ wa yangya, mʉtʉ nɨnɔ kɨnagɨgʉ na mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndumbu.
18 Kinili, nakaʉɓɨkya ambɛ, doku kaluwo ɔlɔ nɨnɔ mukongo ɓɨngɔ kʉnʉ kʉ kamɨ, kyɛ
wɨɨtɨ kʉwa lɨngʉnʉ mʉtʉ wa lɨngama. Woluwo gɔnɨ kutuko kwotu, kaitikyo noku
ndumbu kyɛ wakikonitɔgʉ ɓata no suni. Luwatʉ gɔnɨ ɨbʉkʉsɔ so miso, iba pʉngatʉ
kʉwa gɔnɨ kaɨna.
19 Nuyoyisagatʉ, nʉpá gɔnɨ azaɓʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ nʉpaga. Gya nɛkɨ kɛkɛlɛ, woyikono.
20 Hʉkana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mʉmbanzʉ kʉkana lɨyʉ kamɨ,
eukwilya mupumi, ningya kʉ kakɨ, talyalya na ɨyɨ pa yimoti. 21 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa
ndɛkɛ tutungyo, nalikisa ndɛkɛ ko kiti kamɨ wa ɓʉngama, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ
nopupa ndɨ mino tutungyo, tikoku na Baba ko kiti kakɨ wa ɓʉngama.
22 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

4

Ɓɛyɔ ɓabibisogo mino Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Kumbuso yɨ, nɨna ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lagɔgɔ ko nziki. Nɨna ndɨ mupumi mumoti
kʉgʉ wa lɨsyɛ, oukwikonini ɓigbongomu. Nʉkana ɓata ndɨ lɨyʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ
ka mambwa. Lɨyʉ li nɨlɔ a ndɨ abɛ nɨlɔ la sɨɓa, anɛɓɨkya ɓɛ: «Ɗokoku kʉnʉ,
nakauwonisilo makpʉmʉka nɨmɔ okwononi ɓɛ igyonosa ɓanʉ.»
2 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ. Namɨna ndɨ kiti ɓemoti
wa ɓʉngama kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kanɨ mʉtʉ ɓemoti ikini kʉgʉ yi.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kangɨnga abɛ matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi
na saladio. Isiɓe a ndɨ nɨ okungulini kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ ɓikululu, ananzɛ abɛ
lɨtalʉ la lɨgabʉ lapʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ zumalidi.
4 Ɓokiti ɓa ɓʉngama ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓa ndɨ no kiti yi nɨnɔ
mukungulo kanɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓikogini kʉgʉ yi.
Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓa yotu na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ
ka ɓamʉ.
5 Ngɨnanaga ya ngbangbata, mungbi na pamɨkanaga ya ngbangbata, a ndɨ
kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ. Ɓatala maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ maɗɨya
na ɨka ko Kunzi, ɓa ndɨ kapyɛ kambwa wo kiti yi nɨnɔ.
6 Kambwa wo kiti wa, a ndɨ kainisono abɛ lɨɓo lidingi ɓingele-ngele abɛ vɛlʉ,
anangɨnanaga abɛ nɛlaga.
Lugo na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓasɨ ɓo kiti, a ndɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya, nzʉyɨ yi yasɨ asɨ miso ɓigwo iki kambwa ikanɨ kumbuso.
7 Luki ya mambwa a ndɨ kainisono abɛ kpwingi, nɨlɔ ya yɨɓa a ndɨ kainisono abɛ
lɨnzɨɗɔgʉ la ngɔmbɛ. Nɨlɔ ya yɨsaa a ndɨ miso abɛ mʉmbanzʉ, nɨlɔ ya yɨkwanganya
abɛ windi nɨ a ka mbangʉ.
8 Luki limoti-limoti ka makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mi nɨmɔ, a ndɨ na ɓɛpapɨ
maɗɨya asɨ miso aka iki kʉgʉ wa ɓɛpapandʉlʉ ikanɨ kusili yi. Biti abɛ lɨsyɛ, nɨ ɓakɛgʉ
kaupo kaɨmbɨla ɓɛ:
«Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu nɨ Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-
Kʉgbɛ,
nɨnɔ a ndɨ, nɨnɔ a mbɨya wanʉ na nɨnɔ akodoku!»
9 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, ɨmbɨlaga kabibiso, kapá
ɨbɨba na kamigisilyo ɨbɨba nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Ɓongbingo ɓasɨ wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ
ɨmbɨlaga ndɨ mino, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ

ɓodidikaga ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Ɓanabibiso nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓodogoku ndɨ, kobiso ɓɛgbɛgbɛ kaɓʉ kambwa wo kiti kakɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
11 «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ɨbɨba, bibiso no ngu,
kyɛ ɨwɛ nɔ wagya makpʉmʉka masɨ,
masɨ igyonosa ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakʉ.»

5

Mikya-Kondɔlɔ aka nɔ okwononi koukwo kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mulukutu ma kɨtaɓʉ yimoti ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ na moɓiso kʉsɔ na kunzi, yɨdʉla ɓingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga maɗɨya na ɨka.
2 Namɨna ndɨ gɔnɨ malaika nɨnɔ wongu, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wanɨnɔ okwononi kapwaga ndiko yi nɨyɔ na koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ?»
3 Luki limoti, iki kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ gʉtʉgʉ kusili wa lɨtɔmbʉ aka, kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɔ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
4 Ɨmɨ aka ndɨ liɓulu ɓɨpɛ, kyɛ mʉmbanzʉ kinisanagʉ ndɨ, nɨnɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
5 Luki limoti, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wasa kagama. Mʉmɨna kpwingi wa lɨvananza ka Yuda, wa liɓukuti ka ngama Daudi, opupa ndɨ tutungyo. Ɨyɨ nɔ akwanana kapwaga ndiko maɗɨya na ɨka yi nɨyɔ, oukwo kɨtaɓʉ!»
6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga lugo wo kiti wa ɓʉngama nɨnɔ a ndɨ mukungulo na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ a ndɨ kainisono abɛ ɓakakɔ singasʉ. A ndɨ na mapakala maɗɨya na ɨka no miso maɗɨya na ɨka gɔnɨ, nɨmɔ a mambɛngɨ maɗɨya na ɨka ko Kunzi nɨmɔ otikoku ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
7 Mikya kɔndɔlɔ yi nɨnɔ, isisila ndɨ, ava kɨtaɓʉ nɨyɔ a ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama.
8 Nɨyɔ ava kɨtaɓʉ ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ wa. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka a ndɨ na dɔmʉ pa imoti na ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ, ɓotumini ɓɨɗɛɗɛɗɛ na adʉdʉ. Nɨmɔ masɨ mɔ a malʉmba ka ɓatʉ ɓotu.
9 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɔ wokwononi kava kɨtaɓʉ,
wapwaga ndiko yi.
A ɓɛyɔ, ɨwɛ, ɓʉmwɔtʉ ndɨ. Na pisi ka ɓangʉ kakʉ,
waluulya ndɨ Kunzi ɓambanzʉ ɓakpʉ,
ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa masasʉ masɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa ɓogiyo ɓayasɨ.
10 Uitisa ndɨ ɓava-ngama na ɓokumu kyɛ ɓagugubyi Kunzi kusu,
na ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ ɓangama ka ɔɓɨlɨ.»
11 Kʉwa wa, nɨkwɛ ɓata ndɨ, nʉkana mayʉ ka ɓamalaika ɓudingi kanɨ ɓakungulini kiti wa ɓʉngama ɓikululu. Nɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ. Ɨsaɓʉ kaɓʉ a ndɨ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ na ɓamilio na ɓamilio.
12 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ
okwononi kava ngu,
lɨngama, yimibo no ɓou,
ɨbɨba, bibiso na mambʉ.»

13 Nʉkana ndɨ gɔnɨ nɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨmɔ a ka lɨtɔmbʉ, kusili
wa lɨtɔmbʉ, ko liɓo, masɨ nɨmɔ a ka ɔɓɨlɨ, nɨ ɓanambɨmbɨmbya ɓɛ:
«Mambʉ, ɨbɨba, bibiso, ngu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
iki ka nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama ikanɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»
14 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, a ndɨ imu kosikisya
ɓɛ: «A Ɓɛyɔ!» Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoɓunaga ndɨ ɨɓʉ moli, ɓanabibiso.

6

Ɓondiko maɗɨya opukogini

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ anapwa ndiko ya mambwa luga wa ɓondiko
maɗɨya na ɨka. Nʉkana ndɨ luki limoti luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya nɨ anapamɨkana na lɨyʉ lapʉ abɛ ngbangbata ɓɛ: «Doku!»
2 Kumbuso yi, namɨna ndɨ falasɨ ɓemoti nɨnɔ wotu. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi a
ndɨ na mʉɗɔtɔmʉ mugwi, ɓapá ndɨ ɓɛgbɛgbɛ. A kʉwa ndɨ tutungyo aka na a kʉwa
ɓata kaɨnda kopupo tutungyo gɔnɨ.
3 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨɓa, nʉkana ndɨ luki lɨmbanga ya yɨɓa nɨ
anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
4 Kumbuso yi, falasɨ nɨnɔ wangbʉ yi opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ yi,
ɓapá ndɨ dʉkpa nɨyɔ yakpʉ, ɓapá ngu ɓɛ ɨndɨ katʉmba mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ, ɓambanzʉ
ɓapʉnga kamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ.
5 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨsaa, nʉkana ndɨ luki lɨmbanga ya yɨsaa nɨ
anapamɨkana ɓɛ: «Doku!» Nɨyɔ nɨkwɛ, namɨna falasɨ nɨnɔ wopi. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
kʉgʉ yi a ndɨ na kilo yigwi.
6 Nʉkana ndɨ luki limoti abɛ lɨyʉ luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya anaɓɨkya ɓɛ: «Kilo yimoti ya nganʉ a mʉkalya ma ligubo la lɨsyɛ
limoti, kilo yɨsaa ya saili * a mʉkalya ma ligubo la lɨsyɛ limoti. Luki limoti,
wakoputonitɔgʉ molingo ikanɨ vinya.»
7 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨkwanganya, nʉkana ndɨ lɨyʉ lo luki
lɨmbanga la yɨkwanganya nɨ anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
8 Kʉwa wa, nɨkwɛ ndɨ, namɨna falasɨ nɨnɔ wo bosuɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kʉgʉ
yi a ndɨ lino ɓɛ Kukwakʉ, a ndɨ kakpakyana pa imoti na Mugi ka ɓabɨlɨ. Ɓʉpá ndɨ
ɨɓʉ ngu ka panga yimoti luga wa ɓapanga ɓayɨkwanganya ɓaya ɔɓɨlɨ, kaulumwisogo
ɓambanzʉ na ɓadʉkpa, pisi ka ayʉndɨ, pisi ka ɓokoloɓu ɓayapʉpʉ na pisi ka
ɓanyama ɓʉɗɨya ɓo tutu.
9 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya kuɓukumuti, nɨna ndɨ kusili wa gbɔgbɔ,
mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na
kyɛ ɓapupilya ndɨ ɓʉdɛmʉ.
10 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɓapamɨkana ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu wotu na walɨngʉnʉ, wa
kʉwa kaɓʉndɛ ɨkɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ na kaigiso likosi wa ɓoɗukosaga
ndɨ mino ɓangʉ kusu?»
11 Kʉwa wa, ɓapá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kaɓʉ kanzʉ wotu. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ
ɓimumbisi mbɛyɨ ɓata mino ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kadwɛ kʉ kwakʉ ɨsaɓʉ ka ɓagya-
ligubo ɓadaɓʉ na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga gɔnɨ kolumwonogo abɛ ɨɓʉ, ɨtʉlyana
mino.
12 Kumbuso yi, namɨna ɓata ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ, apwa ndiko ya maɗɨya. Ko ngbingo
yi nɨnɔ, azigizo wapʉ ayonga ndɨ ɔɓɨlɨ. Mɔnɨ opiya ndɨ ɓipi abɛ kutuko kwa lɨlɛɓʉ,
tɨmba wasɨ angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.

---

* **6:6 6:6** ***saili:*** A bumo nɨyɔ inisogo abɛ gbagala. Wanda gɔnɨ Yuani 6:9

13 Mangɯtɯ ma lisyɛ obuukana ndi ka litɔmbɯ mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ kou yo bumo ya
sibɯkɯsɔ nisɔ ɓalikyaga ɓɛ ɓutini, obuukonogo mino no mbumbo yapɯ.
14 Lisyɛ olimika ndi mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ kɯlɯgbɯ iɗukufaga mino. Ɓangɯpa ɓayasi na
ɓouzu ɓayasi atɯkyaga ndi ka ɓapa ɓoyi.
15 Ɓangama ɓa litɔmbɯ, ɓatɯ ɓakpɯkpɯ, ɓangama ka ɓasɯda, ɓatɯ ɓa mukumbo,
ɓatɯ ɓongu na ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓasi, ɓosunzu ikani niɓɔ ɓɯkɯlikanaga, ɓisɯmaga ndi ka
maɓyɛ na ka ɓangala ɓaya matamɯ ma ɓangɯpa.
16 Kɯwa wa, ɓaɓikyaga ndi ɓangɯpa na matamɯ ɓɛ: «Tigbigbiloni, takinisonito
ko misa ka mɯtɯ yi nɪnɔ a wakiko ko kiti wa ɓɯngama na tiki ɓyi na ngbɯta ko
Mikya-Kɔndɔlɔ.
17 A ɓɛyɔ, lisyɛ lidingi la ngbɯta kaɓɯ odunuku, wani nɔ akwanana kahɯkaga
mino?»

7

Ɓatɯ ko Kunzi ɓa na ɓakase ka tɯndɯkɯtɔ

1 Kumbusa wa nilɔ, nɯmina ndi ɓamalaika ɓakwanganya ɓakamanana ka mondu
makwanganya ma ɔɓili. Ɓa ndi na ovivi wa mondu makwanganya mugwi ɓɛ kyɛ
gɯtɯgɯ ovivi wa lindu limoti aka kovivonitɔgɯ, iki ka litɔmbɯ, ko liɓo lidingi ikani ka
bɯkɯtɔ.
2 Kɯwa wa, namina ndi malaika wagɔgɔ, kotukyoku miso ya ingɛngɛ. A ndi na kase
ko Kunzi yi nɪnɔ a na ɔɓili. Ʊpamya ndi ɓamalaika ɓakwanganya niɓɔ ɓɯpá ndi ngu
yipɯta litɔmbɯ no liɓo lidingi ɓɛ:
3 «Makoputonitɔgɯ litɔmbɯ gɯtɯgɯ liɓo lidingi aka ikani bɯkɯtɔ kadwɛ kɯ kwakɯ
tomosisyo mino kaɯdwaga ɓosunzu ko Kunzi kusu ɓakase ka tɯndɯkɯtɔ.»
4 Kɯwa wa, ɓɛtɯlya ndi isaɓɯ ka ɓambanzɯ niɓɔ ɓɯdwaga ndi na ɓakase. Ɓa
ndi ɓɛlɔfɯ miya imoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya, ka ɓopigo ɓayasi ka
Ɓezaleli.
5 Ko pigo ka Yuda, ɓa ndi ɓambanzɯ ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɓɔ ɓɯdwaga ndi na
kase,
ko pigo ka Lubeni, ɓambanzɯ ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Gadi, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
6 ko pigo ka Aseli, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Nafutali, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Manasi, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
7 ko pigo ka Simioni, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Lawi, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Isakali, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
8 ko pigo ka Zabuloni, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Yɛzɛfɯ, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
na ko pigo ka Benyamini, ɓɛlɔfɯ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa gɔni.

Musilyoni mudingi

9 Kɯwa wa, namina ndi ambaza mudingi ka ɓambanzɯ. Mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti
aka kakwananigɯ ndi kaɯtanga. A ndi ɓambanzɯ ɓo giyo yasi, ɓa ɓopigo ɓayasi,
ɓa ɓɛvananza ɓayasi na ɓa masasɯ masi. Ɓa ndi ɓakamanana kambwa wo kiti wa
ɓɯngama na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓimokisyogini ɓakanzɯ ɓotutu kani ɓogwini
mangɯ ma masisi.
10 Ɓa ndi kapamikanaga ɓɛ: «Muhukuso akotukyoku ko Kunzi kusu, nɪnɔ a wakiko
ko kiti wa ɓɯngama, na otukyoku gɔni ko Mikya-Kɔndɔlɔ!»

11 Kʉwa wa, ɓamalaika ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ no kiti wa ɓʉngama mukungulo, ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka
lɨtɔmbʉ, kambwa wo kiti wa ɓʉngama, ɓanabibiso Kunzi.
12 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Bibiso, ɨbɨba, yimibo, kamigisya Kunzi ɨbɨba, ɓʉkpʉ,
ɓou no ngu, a ko Kunzi kusu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!»
13 Kʉwa wa, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti luga kaɓʉ emuusa ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ tino pɨyɛ ɓɔ
ɓimokisyogi ɓakanzʉ ɓotutu ɓɔ? Ɓapʉnya yanɨ?»
14 Nasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, ɨwɛ nɔ wakaiba!» Ɛɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Nɨɓana, a ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupogi ka yigyogyiso yidingi.
Ɓusukusoni ɓakanzʉ kaɓʉ,
ɓuɓuɓiso ɓitu na ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
15 Kinili, ɓaɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi,
ɓikaga kabibiso, biti na lɨsyɛ, ka ndaɓʉ kakɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, uɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
16 Ɓakɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata nza, ikanɨ mʉsasa,
gʉtʉgʉ mɔnɨ aka kusumbigʉ ndɛkɛ ɓata, ikanɨ ɓʉzʉ.
17 A ɓɛyɔ, Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ a lugo wo kiti wa ɓʉngama,
uɓuulyagatʉ ndɛkɛ,
ukpokyoniso ka lɨkpakpa lo liɓo la ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
Kunzi ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ.»

8

Ɓopwini ndiko ya maɗɨya na ɨka

1 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa kʉwa ndɨ ndiko ya maɗɨya na ɨka, pa adakyana ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓiwo ka ɓadakika abɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
2 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓakamanana kambwa ko
Kunzi, ɓʉpá ndɨ ɓasɨɓa maɗɨya na ɨka.
3 Kʉwa wa, malaika wagɔgɔ odoku ndɨ kaamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa gbɔgbɔ. A ndɨ
na sani wa ɔlɔ nɨnɔ ɓabʉsyaga mino adʉdʉ. Ɓapá kʉwa ndɨ adʉdʉ wakpʉ kyɛ apí
ka apɛpɛ pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ kʉgʉ wa gbɔgbɔ wa ɔlɔ nɨnɔ a
ndɨ kambwa wo kiti wa ɓʉngama nɔ.
4 Muki ma adʉdʉ yi nɨnɔ, pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi, apʉnga ndɨ
katʉkya ka maɓɔkʉ ka malaika, anaɗaka ko Kunzi.
5 Kumbuso yi, malaika ava ndɨ sani wa adʉdʉ yi nɨnɔ, atumisa ndɨ na makamʉ mo
ɓuku ɓa gbɔgbɔ ɓɨɗɛ, ambimboku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ,
a kʉwa ndɨ mʉpamʉ ma ngbangbata, gbʉngbʉ, ngɨnanaga yi sɛ kʉwa azigizo.

Ɓamalaika ɓakofya ɓasɨɓa

6 Kʉwa wa, ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓasɨɓa maɗɨya na ɨka
ɓayigwigo, ɓiɓungusyaga ndɨ ɓapʉnga kofyo.
7 Malaika wa mambwa ofya ndɨ sɨɓa. Kʉwa wa, mbwayɨ ya mambʉnga no ɓuku
yɨmatɨkana na ɓangʉ alʉka ndɨ. Mutili mimoti ma lɨtɔmbʉ ka mɨsaa osilaga ndɨ.
Mutili mimoti ka mɨsaa ma bʉkʉtɔ pa imoti na tɔnɨtɔ osilaga ndɨ gɔnɨ.
8 Kumbuso yi, malaika wa yɨɓa ofya ndɨ sɨɓa. Ɓaɗɨkɨta kʉwa ndɨ ko liɓo lidingi,
luki limoti nɨlɔ a ndɨ abɛ ngʉpa yidingi kika kagbʉndɨkana. Mutili mimoti ka mɨsaa
mo liɓo li nɨlɔ, ɨɨta ndɨ ɓangʉ.
9 Lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓanyama nɨɓɔ ɓikaga ko liɓo na lɨgbʉta limoti la yɨsaa
la ɓabato, ɓapʉtɨkana ndɨ.

10 Kumbuso yi, malaika wa yɨsaa ofya ndɨ sɨɓa. Lɨngʉtʉ lidingi nɨlɔ a ndɨ kagbʉndɨkana abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, opukoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ogwoku kʉgʉ wa mutili mimoti ma mɨsaa mo moɓo na makpakpa.
11 Lino la lɨngʉtʉ li nɨlɔ nɨ Ɓuzyo. Kʉwa wa, mutili mimoti ma mɨsaa mo moɓo oziwa ndɨ ɓizyo. Ɓatʉ ɓudingi ɓi nɨɓɔ ɓomwa ndɨ, ɓolumwaga ndɨ kyɛ liɓo li nɨlɔ a kʉwa ndɨ ɓizyo.
12 Kʉwa wa, malaika wa yɨkwanganya ofya ndɨ sɨɓa. Mutili mimoti ma mɨsaa mo ma mɔnɨ apʉtɨkana ndɨ pa yimoti na nɨmɔ ma tɨmba na nɨmɔ ma mangʉtʉ. Kinili, ɓʉngbanganya kɛgʉ ndɨ ɓata ka mutili mimoti ma mɨsaa mo ngbingo wa lɨsyɛ na nɨmɔ mo biti gɔnɨ.
13 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ ɓata, namʉkana kʉwa ndɨ windi ɓemoti nɨnɔ a ndɨ nɨ itundulini kʉgʉ kʉgbɛ, anigomiso na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Heɓe! Heɓe! Kumbu yidingi ka ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ka ɓasɨɓa nɨɓayɔ ɓamalaika ɓasaa ɓayagɔgɔ ɓakaɓʉnda kofyo!»

9

1 Kumbuso yi, malaika wa kuɓukumuti ofya ndɨ sɨɓa. Nɨna ndɨ lɨngʉtʉ limoti nɨlɔ ogwoku ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɓapá ndɨ lɨngʉtʉ li nɨlɔ lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ. 2 Lɨngʉtʉ li nɨlɔ, oukwa kʉwa ndɨ lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ. Muki ondindikana ndɨ ɓindengbu-ndengbu, anopupoku ka lɨɓyɛ kʉ abɛ ɓakabʉsya fulu. Muki mi nɨmɔ atikya ndɨ mɔnɨ na lɨsyɛ ɓiwaɗi.
3 Ɓanokilingbo ɓapʉnga ndɨ kopupoku ko muki kʉ, ɓomisikono wasɨ ɓingbwi. Ɓʉpá ndɨ ngu mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ka nakwaa-gbanɨ.
4 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓakoputonitɔgʉ mapakʉ, gʉtʉgʉ tɔnɨtɔ aka, ikanɨ bʉkʉtɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na ɓakase ko Kunzi ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.
5 Ɓakʉpágʉ ndɨ ɓanokilingbo ɓi nɨɓɔ mʉtʉʉ kaʉmwɔgɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ka ɓatɨmba kuɓukumuti. Mʉzʉzʉla kaɓʉ ikaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka nakwaa-gbanɨ.
6 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓambanzʉ ɓakɨsatʉ ndɛkɛ kukwakʉ, luki limoti, ɓakɨnɨgʉ ndɛkɛ. Ɓatatanɨlyatʉ ndɛkɛ kukwakʉ, luki limoti, kukwakʉ ʉpɨkɨta.
7 Ɓanokilingbo ɓi nɨɓɔ, ɓa ndɨ kainisono mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓafalasɨ nɨ ɓuɓungusyogini kaɨnda ka lʉnga. Ɓa ndɨ no luki limoti abɛ ɓɛgbɛgbɛ ka ɓamʉ kaɓʉ abɛ nɨɓayɔ ɓaya ɔlɔ, misa kaɓʉ abɛ nɨmɔ ka ɓambanzʉ.
8 Tukatʉ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨtɔ ka ɓoko, manzʉ abɛ nɨmɔ ko kpwingi.
9 Kubatʉ kaɓʉ a ndɨ kainisono abɛ ɓakimokisyo ɓotu ɓaya ngwɛyɨ. Ɓɛpapɨ kaɓʉ a ndɨ koɓuko abɛ mayʉ ma ɓamasuwa ɓa lʉnga ɓɛyɔ oɓukogo mino kanɨ ɓafalasɨ ɓudingi ɓakauluto kaɨnda ka lʉnga.
10 Kʉndʉ kaɓʉ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ka ɓanakwaa-gbanɨ, no mowo ɓɨbakaka. Ngu yigyogyiso ɓambanzʉ ka ɓatɨmba kuɓukumuti a ndɨ ka kʉndʉ kaɓʉ.
11 Ngama kaɓʉ nɨ malaika wa lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ, nɨnɔ ina ka Libelenia ɓɛ «Abadoni», ka Ligiliki ɓɛ «Apolioni» isi yi ɓɛ «Mʉpʉpʉta».
12 Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa nɨyɔ, yigyogyiso yagɔgɔ yɨɓa, opuponokuto ɓata.
13 Malaika wa maɗɨya ofya ndɨ sɨɓa. Nʉkana kʉwa ndɨ lɨyʉ limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbɔgbɔ wa ɔlɔ nɨnɔ a ndɨ kambwa ko Kunzi.
14 Lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya ndɨ malaika wa maɗɨya nɨnɔ a ndɨ na sɨɓa nɔ ɓɛ: «Ʊkʉlaga ɓamalaika ɓakwanganya nɨɓɔ ɓaɓʉkpɨkɨla ko lɨɓo lidingi Efulati.»
15 Ɓʉkʉlaga kʉwa ndɨ. Ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya kolumusogo ko ngbingo yi nɨnɔ, ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ka tɨmba yi nɨnɔ na ka syangasʉ si nɨsɔ mutili mimoti ma mɨsaa ka ɓambanzʉ.
16 Ɓɛtʉlya ndɨ ɨsaɓʉ ka ɓasʉda nɨɓɔ ɓʉɗakɨlya ndɨ ɓafalasɨ kaɨnda ka lʉnga, ɓa ndɨ ɓamilio ɓamɨya ɓaɓa.

17 Kʉwa wa, nʉmina ndi ɓafalasi ɓi niɓɔ ko nziki pa imoti na ɓasʉda niɓɔ ɓa
ndi kʉgʉ yi. Ɓasʉda ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓatʉ ɓaya ngwɛyi ka ɓambanzi
ɓingbʉngbʉ abɛ ɓuku, ɓayagɔgɔ ɓipipi abɛ ɓɛkʉɓa na ɓayagɔgɔ aninisa abɛ moɗiɗi
ma selengunde. Ɓamʉ ka ɓafalasi a ndi mʉɗɔngɔni abɛ niɓayɔ ka ɓokpwingi. Ɓuku,
muki na libu lazʉ a ndi kopupo ka nɔkʉ kaɓʉ ɓivulu-vulu.
18 Mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzʉ, ɓolumwanaga ndi ka mʉzʉzʉla misaa
mi nimɔ, ko ɓuku, ko muki na ka libu lazʉ nilɔ a ndi kopupo ka nɔkʉ ka ɓafalasi ɓi
niɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, ngu ka ɓafalasi ɓi niɓɔ a ndi ka nɔkʉ kaɓʉ na ka kʉndʉ kaɓʉ. Kʉndʉ
kaɓʉ niyɔ ɓʉgyagyaga ndi na iyu ɓambanzʉ, a ndi na ɓamʉ abɛ ɓanzʉka.
20 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓasikana ndi ni ɓakokwogigʉ ka mʉzʉzʉla mi nimɔ, ɓakasananagʉ
ndi na ɓokunzi niɓɔ ɓigyilya ndi na maɓɔkʉ kaɓʉ. Ɓisisilaga ndi kobibiso mambɛngi
ma ɓʉnyɛ, ɓasanamʉ ɓaya ɔlɔ, fiza, ɓangwɛyi, matamʉ na ɓɛngbingili. Makpʉmʉka
mi nimɔ masi kakwananigʉ ndi kaina, ikani kaʉkana, ikani kakpakyana.
21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓakasananagʉ ndi na yigya kaɓʉ yanyɛ, yimwɔ ɓambanzʉ, ya lʉga,
ya ɓilya na yo kuɓakʉ.

10

Malaika no mikya kitaɓʉ

1 Kʉwa wa, namina ɓata ndi malaika wagɔgɔ ninɔ wongu kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
Ikʉɓa a ndi na iyi yitikyo ɓiwaɗi, isiɓe akungulini ka mʉ ɓikululu, miso ananzɛ abɛ
mɔni, magʉ abɛ maɗaɗa mo ɓuku.
2 A ndi no mikya kitaɓʉ mugwi. Kitaɓʉ yi niyɔ a ndi yihukwikono. Kʉgʉkɔ kaki
kwa kʉmbanzikanikɔ a ndi ko liɓo lidingi na nikwɔ kwa kulekuke kubi.
3 Apamikana ndi na liyʉ lapʉ abɛ kpwingi kiko kalʉngʉkyana. Niyɔ apamikana
ɓɛyɔ, ɓangbangbata maɗiya na ika ɓapamikana ndi.
4 Niyɔ ɓangbangbata maɗiya na ika ɓapamikana ɓɛyɔ, na kʉwa ndi
wakitʉlya kokpikogo, luki limoti, nʉkana ndi liyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, ɓɛ:
«Wakokpikonitɔgʉ likpʉmʉka li nilɔ ɓangbangbata maɗiya na ika ɓoɓikyi, ɓuulya
ka limbɛngi kakʉ aka.»
5 Kʉwa wa, malaika ninɔ namina ndi wakamaga kʉgʉkɔ kumoti ko liɓo lidingi,
kwagɔgɔ kubi, anana ndi kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzikanikɔ kʉgʉ wa lisyɛ.
6 Akɔ kʉwa ndi silika ko lino ko Kunzi ninɔ a na ɔɓili ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ninɔ agya
ndi lisyɛ na masi nimɔ a mino, litɔmbʉ na masi nimɔ a mino, liɓo lidingi na masi
nimɔ a kʉsɔ yi. Malaika yi ninɔ aɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Ngbingo a kʉwa mukuɗu!
7 Luki limoti, ko ngbingo yi ninɔ malaika wa maɗiya na ika ofya ndɛkɛ mino
siɓa, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ɓodikiɗi kaki mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikyaga ndi mino pisi
ka ɓogyalandʉ niɓɔ ɓagugubya ndi.»
8 Kumbuso yi, liyʉ nilɔ nʉkana ndi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ ɛɓikya ɓata ɓɛ: «Winda
kava mikya kitaɓʉ ninɔ muhukwikono ka maɓɔkʉ ka malaika ninɔ a wakamaga
kʉgʉkɔ kumoti ko liɓo lidingi kwagɔgɔ kubi.»
9 Kʉwa wa, nakpʉɗa ndi malaika, nakʉnga ndi mikya kitaɓʉ yi ninɔ. Ɛɓikya ndi
ɓɛ: «Vanɔ, walya. Ika ɓindɛngɛ-ndɛngɛ abɛ nzuki ka mʉnɔkʉ, luki limoti, ika ɓizyo
ka mʉma kakʉ.»
10 Nava ndi mikya kitaɓʉ yi ninɔ ka maɓɔkʉ ka malaika, nalya. A ndi ɓindɛngɛ-
ndɛngɛ ka mʉnɔkʉ abɛ nzuki. Luki limoti, niyɔ nomyo, mʉma apʉnga ndi kɛtʉla.
11 Kumbuso yi, ɓɛɓikya kʉwa ndi ɓɛ: «Wisisilaga ɓata kanzina na ɓugyalandʉ ka
ɓopigo, ka ɓɛvananza, ka masasʉ dididi na ka ɓangama.»

11

Ƀadɛmʉ ƀaƀa

1 Kʉwa wa, ƀɛpá ndɨ lɨgʉgʉ limoti nɨlɔ lipima nolu ƀʉnda, ƀɛƀɨkya ndɨ ƀɛ:
«Wamaga, wɨnda kopimo ƀʉnda ƀa Ndaƀʉ ko Kunzi na gbɔgbɔ, ʉtanga gɔnɨ
ƀambanzʉ nɨƀɔ ƀabibisogo Kunzi kʉsɔ yi.
2 Luki limoti, wakopimonitɔgʉ pa yangba ya Ndaƀʉ ko Kunzi kyɛ ƀʉsɨlya ndɨ ƀatʉ
nɨƀɔ ƀakamibigʉ. Ƀaɗɨtaga ndɛkɛ gʉɗʉ wotu ka ƀatɨmba ƀatɛkɛƀɛ ƀakwanganya na
ƀaƀa.
3 Nʉtɨka ndɛkɛ ƀadɛmʉ kamɨ ƀaƀa, ƀakimokisyogo ƀotu ƀaya lɨlɛƀʉ. Ƀanzɨna
ndɛkɛ na ƀugyalandʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ƀamɨya ƀaƀa na ƀatɛkɛƀɛ maɗɨya.»
4 Ƀadɛmʉ ƀaƀa ƀi nɨƀɔ nɨ bʉkʉtɔ tɨƀa ta mizeituni na ƀatala ƀaƀa nɨƀɔ ƀa
ƀakamaga kambwa ka Mombukwana wa lɨtɔmbʉ.
5 Mʉmbanzʉ kakɨsa kaʉdwa, ƀuku opupoku ka noku kaƀʉ, ulumwisogo ƀatʉ ƀi
nɨƀɔ. A ƀɛyɔ, mʉmbanzʉ kɨkpʉnda kaʉdwa, okwo inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ.
6 Ƀadɛmʉ ƀi nɨƀɔ ƀa no ngu yɨkpɨngba lɨsyɛ ƀɛ kyɛ mbwayɨ kolukonitɔgʉ ka masyɛ
mi nɨmɔ ƀiko mino ɨƀʉ kanzɨna na ƀugyalandʉ. Ƀa gɔnɨ no ngu yiikosa liƀo kaɨita
ƀangʉ. Ƀa ƀata gɔnɨ no ngu yɨpá yigyogyiso dididi ka ɔƀɨlɨ ƀongbinga ƀasɨ mʉɗɔngɔnɨ
ƀɛyɔ ƀopo mino.
7 Ngbingo yi nɨnɔ ƀama ndɛkɛ mino kanzɨna na ƀugyalandʉ ƀɛyɔ, nyama nɨnɔ
opupoku ndɛkɛ ka lɨƀyɛ lodu la mugi ka ƀabɨlɨ, ʉlanana ndɛkɛ na ɨƀʉ, ʉkɨtaga no
ngu, ulumwisogo.
8 Ƀamanda kaƀʉ ika ndɛkɛ ka pa yangba ya gʉɗʉ mudingi kʉ ƀabangɨlaga ndɨ
mino Mombukwono-dosu ka mʉsalaba. Ƀakingyosogo gʉɗʉ yi nɨnɔ na Sɔdɔmʉ* ikanɨ Misili.
9 Ƀatʉ ƀa ƀɛvananza ƀayasɨ, ƀopigo ƀayasɨ, masasʉ masɨ na giyo yasɨ, ƀika ndɛkɛ
kaanda ƀamanda kaƀʉ no miso aka ka masyɛ masaa na nusu nɨ ƀakɛgʉ kapa ƀɛ
ƀolumbi.
10 Ƀatʉ ƀa lɨtɔmbʉ ƀasɨ ƀika ndɛkɛ ka magyagya ko bulya kukwakʉ ka ƀogyalandʉ
ƀaƀa ƀi nɨƀɔ. Ƀalyisa kʉwa ndɛkɛ dumo, ƀapanana mukumbo ƀɨzazaza kyɛ
ƀogyalandʉ ƀi nɨƀɔ ƀulyisa ndɨ kumbu kʉgbɛ.
11 Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa na nusu mi nɨmɔ, ɔhʉ nɨnɔ apága ɔƀɨlɨ
usilya ndɨ kotukyoku ko Kunzi, ingya ka ƀamanda ka ƀogyalandʉ ƀi nɨƀɔ abɨlɨla ndɨ.
Kʉwa wa, ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ wa, ƀotuma ndɨ na ombombo ƀɨɗɛ.
12 Ƀogyalandʉ ƀaƀa ƀi nɨƀɔ ƀʉkana ndɨ lɨyʉ limoti lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ʉƀɨkya ƀɛ: «Ƀokoniku!» Ƀaɗaka kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ko miso ka ƀomuyoniso
kaƀʉ, ƀɛkʉƀa utikya ndɨ.
13 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, azigizo wapʉ oyunga ndɨ ɔƀɨlɨ. Mutili mimoti ko tili
tɛkɛƀɛ ya gʉɗʉ apanzɨkana ndɨ. Ƀambanzʉ ƀɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka (7.000) ƀolumwaga
ndɨ na azigizo yi nɨnɔ. Kʉwa wa, ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀasɨkana ndɨ ƀotuma ndɨ na ombombo
ƀɨɗɛ, ƀabibiso Kunzi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
14 Yigyogyiso ya yɨƀa okitogini, luki limoti, nɨyɔ ya yɨsaa a ko pisi.

Sɨƀa ya maɗɨya na ɨka

15 Kʉwa wa, malaika wa maɗɨya na ɨka ofya ndɨ sɨƀa. Mayʉ mapʉ ɨƀukusa ndɨ
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ƀɛ: «Mbɨya wanʉ, ƀʉngama kʉgʉ wa ɔƀɨlɨ a kʉwa ka
maƀɔkʉ ka Mombukwono-dosu ɨƀʉ na Masiya kakɨ. Ika ndɛkɛ ngama ka ƀɛnzɛ na
ƀɛnzɛ.»

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. **11:6 11:6** Wanda ka 1 Ƀangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8.
11:7 11:7 Wanda ka Danyɛlɛ 7:3, 7, 21. * **11:8 11:8** *Sɔdɔmʉ:* A likingyosi la ƀʉnyɛ. Misili a likingyosi ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakamibogigʉ Kunzi, ƀomuyoniso ka ƀomikya Ƀezaleli. Ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakamibogigʉ Kunzi ƀobibisaga gbɨlɨtɔ **11:11 11:11** Wanda ka Ezekieli 37:5-10.

16 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) niɓɔ ɓikaga ka ɓokiti
kaɓʉ ɓa ɓʉngama kambwa ko Kunzi, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, ɓanabibiso
Kunzi,
17 nɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Takaumigisilyo ɨbɨba, ɨwɛ Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ yi nɨnɔ
wambɨya wanʉ na wa ndɨ,
kyɛ womosa ndɨ ɓʉngama kakʉ pisi ko ngu yidingi kakʉ.
18 Mambɛngɨ ʉkandɨkakanaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ,
luki limoti, lɨngangɨ kakʉ inisononi.
Ngbingo mʉkɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ, itulyonini,
a ngbingo kaʉkalya ɓagya-ligubo kakʉ, ɓogyalandʉ kakʉ,
na ɓatʉ kakʉ ɓasɨ na niɓɔ ɓʉɓangaga,
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba.
A ngbingo kaulumwisogo ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓapʉtaga ɔɓɨlɨ!»
19 Kʉwa wa, Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ ikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ oukwikana ndɨ, kpokoyo
wa agʉmɛ inisono. Kumbuso yi, a kʉwa ndɨ ngɨnanaga ya ngbangbata, gbʉngbʉ,
pamɨkanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no mbwayɨ yidingi ya mambʉnga.

12

Muko na gbɨta

1 Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, muka ɓemoti a ndɨ
wakimokisya mɔnɨ, tɨmba a ndɨ kusili wa magʉ kakɨ. Kʉgʉ wa mʉ kakɨ, a ndɨ na
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya mangʉtʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.
2 Muko yi nɨnɔ a ndɨ na mʉma, a ndɨ kakʉgwaga ko bulya mʉzʉzʉla ma liɓukuti.
3 Likingyosi lagɔgɔ opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ndɨ gbɨta ɓemoti nɨnɔ mudingi
ongbomyini ɓɨngbʉ. Gbɨta yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ madɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.
Ɓamʉ ɓayasɨ a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ aka.
4 Mʉkʉndʉ kakɨ oluta ndɨ mutili mimoti ma mɨsaa ma mangʉtʉ, odukoku ndɨ
ɓigbwuuu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Amaga ndɨ kambwa ka muko yi nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi
kaɓʉkʉta ɓɛkyɛ alyɨ miki ngbingo yi nɨnɔ opupoku mino.
5 Kʉwa wa, muko yi nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama
kʉgʉ ka ɓɛvananza ɓayasɨ pisi ka mufimbo ma ngwɛyɨ. Luki limoti, ɓaɗokisa ndɨ
mikakɨ ɓɨkwa ɓuwobi no Kunzi, ko kiti kakɨ wa ɓʉngama.
6 Muko yi nɨnɔ apɨkɨta kʉwa ndɨ ka ɨsa, ka pa yi nɨyɔ Kunzi a ndɨ nɨ aɓungusilyogini
ɓɛkyɛ ɓiki kakwisa kʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamɨya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ madɨya
(1.260).
7 Kʉwa wa, lʉnga atɨnɨka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mikaeli pa imoti na ɓamalaika kakɨ,
ɓataya ndɨ lʉnga na ɓagbɨta. Ɓamalaika ka gbɨta ɓogulyo kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka lʉnga.
8 Luki limoti, ɓabʉma ndɨ gbɨta. Iki ɨyɨ ikanɨ ɓamalaika kakɨ ɓakakwananɨgʉ ndɨ
ɓata ɨɓʉ kaiko kʉgʉ wa lɨsyɛ.
9 Kʉwa wa, ɓaɗikitoku ndɨ gbɨta kʉnʉ wasɨ. Gbɨta mudingi yi nɨnɔ nɨ nzʉka wandɛlɨ
nɨnɔ ina ɓɛ «Mumuyoniso» ikanɨ «Abɨlɨ», nɨnɔ ikaga kaʉɓɔɓɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ.
Ɓambimba ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ pa imoti na ɓamalaika kakɨ.
10 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Mbɨya
wanʉ, muhukuso odunuku. Mbɨya wanʉ, Kunzi kusu owonisilini ngu na ɓʉngama
kakɨ. Mbɨya wanʉ, ngu ka Masiya kakɨ inisonini. A ɓɛyɔ, ɓatindikini ka lɨtɔmbʉ,
mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉsʉngʉlya ɓomomosu biti na lɨsyɛ kambwa ko Kunzi.

11:18 11:18 Wanda ka Mambʉ 2:1, 5; 110:5; 115:12-13.

11 Ɓomomosu ɓandʉngɨlyaga ndɨ pisi ko ngu ya ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ na pisi
ka mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ nɨmɔ ɓopupilya ndɨ mino ɓʉdɛmʉ. Ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya kapá
ɔɓɨlɨ kaɓʉ kadwɛ ka kukwakʉ.
12 Kinili, gwoni magyagya, ɨwɛ lɨsyɛ na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ! Luki
limoti, kumbu kunu, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ma ka lɨtɔmbʉ na ko liɓo lidingi kyɛ mumuyoniso
osyini ku kunu, a mutumo na lɨngangɨ ɓɨɗɛ kyɛ akaiba ɓɛ a no ngbingo mukuɗu.»
13 Nɨyɔ gbɨta iba ɓɛ ɓatindikiniku kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, apʉnga ndɨ kakpumya muko
nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɔ.
14 Luki limoti, ɓapa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛpapɨ ɓayɨɓa abɛ nɨɓayɔ ko windi mudingi
ɓɛ kyɛ awɨwɨ, aga ka ɨsa ka pa yi nɨyɔ ɓaɓungusilyaga ndɨ, ɓyɨ na nzʉka yi nɨnɔ. Na
kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kakwiso ka ɓyanga ɓɨsaa na nusu.
15 Kʉwa wa, nzʉka yi nɨnɔ ozoya ndɨ liɓo akɨka ɓɛyɔ liɓo lidingi akɨka mino
kumbusa ka muko, ɓɛ kyɛ liɓo li nɨlɔ akikisi.
16 Luki limoti, lɨtɔmbʉ asingya ndɨ muko yi nɨnɔ, lɨtɔmbʉ oukwa ndɨ mʉnɔkʉ, omya
liɓo nɨlɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka gbɨta.
17 Lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ gbɨta na muko yi nɨnɔ. Gbɨta aga kʉwa ndɨ kataya lʉnga na
ɓomiki ɓagɔgɔ nɨɓɔ ka muko yi nɨnɔ. Isi yi ɓɛ na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓuulyogo mʉtʉʉ ko
Kunzi, ɓanopupo ɓʉdɛmʉ ko bulya ka Yeso.
18 Kumbuso yi, gbɨta yi nɨnɔ amaga ndɨ kubi wo liɓo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ nyama ɓemoti anopupoku ko liɓo lidingi. A ndɨ na ɓamʉ
maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ. Kʉgʉ wa lɨpakala limoti-limoti a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ.
Na kʉgʉ wa ɓamʉ, ɓokpika ndɨ mino mʉtʉmbwa Kunzi.
2 Nyama yi nɨnɔ namɨna ndɨ nɔ, a ndɨ kainiso abɛ sukopi. Magʉ kakɨ a ndɨ abɛ
nɨmɔ ka ɨmbʉɓʉ, mʉnɔkʉ abɛ nɨmɔ ka kpwingi. Gbɨta yi nɨnɔ apá ndɨ ɓututungyo
kakɨ, kiti wa ɓʉngama kakɨ no ngu yidingi.
3 Mʉ mumoti luga wa ɓamʉ ka nyama yi nɨnɔ, a ndɨ kainiso abɛ kika nɨ ɓagbitini
ɓɨnyɛ ɓuwobi kokwo, luki limoti, pwayɨ yi a kʉwa ndɨ nɨ oɓyini. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ
ɓombombaya ndɨ kamɨna nyama yi nɨnɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.
4 Ɓatʉ ɓasɨ ɓapʉnga ndɨ koɓuna moli kambwa ka gbɨta, kyɛ apá ndɨ nyama yi nɨnɔ
ɓʉngama kakɨ. Ɓapʉnga ndɨ gɔnɨ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ, ɓanaɓɨkya
ɓɛ: «Wanɨ nɔ a mʉɗɔngɔnɨ na nyama yi nɨmʉ? Wanɨ nɔ akwanana katayana na ɨyɨ
ndʉmbɨ?»
5 Ɓapá ndɨ nyama yi nɨnɔ ngu yɨnzɨna, ɓugindo na nɨyɔ ɨtʉmbwa Kunzi. Ɓasɨlya
ndɨ ɓʉngama ka ɓatɨmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa (42).
6 Kʉwa wa, apʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi, anatʉmbwa lino kakɨ, pa kakɨ ya ɓuliki
na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ.
7 Ɓahukwilya ndɨ mupumi kabʉmana na ɓatʉ ko Kunzi, anʉbʉma. Ɓapá ndɨ gɔnɨ
ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, ɓɛvananza ɓayasɨ, masasʉ masɨ na giyo
yasɨ.
8 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa lɨtɔmbʉ ɓabibisatʉ ndɛkɛ, ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ makikpiko
katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ ikanɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ
nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ.
9 «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ.
10 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatwa ndɨ kaɨnda ka bɔlɔkɔ, ɓamakyatʉ ndɛkɛ ka bɔlɔkɔ, mʉtʉ yi
nɨnɔ ɓatwa ndɨ ɓɛ okwa ndɛkɛ dʉkpa, ɓamwɔ ndɛkɛ na dʉkpa aka. Kʉwa wa gɔ wa,
ɓatʉ ko Kunzi ɓokwononi kaiko na aɗalʉ mʉnda pa imoti na baya.»

Nyama wa yɨɓa

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ nyama wagɔgɔ anopupoku ka lɨtɔmbʉ. A ndɨ na mapakala maƀa mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ko mikya-kɔndɔlɔ, a ndɨ kanzɨna abɛ gbɨta.
12 Agyaga ndɨ mʉtʉʉ masɨ nɨmɔ nyama wa mambwa obisaga ndɨ kambwa kakɨ. Akpamyaga ndɨ lɨtɔmbʉ pa imoti na ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀa kʉsɔ yi ƀɛ ƀoƀuni moli kambwa ka nyama wa mambwa nɨnɔ a ndɨ na ipukulu ya pwayɨ yidingi nɨyɔ ƀagbɨta ndɨ.
13 Nyama yi nɨnɔ wa yɨƀa nɔ, a ndɨ kagya mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Osisogoku ndɨ gʉtʉgʉ ƀuku aka kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, kadwɛ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ko misa ka ƀatʉ ƀasɨ.
14 Ʉƀɔƀɔgɔ ndɨ ƀatʉ ƀa lɨtɔmbʉ pisi ka mokingyosi nɨmɔ ƀakpamya ndɨ ƀɛ iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Ʉƀɨkya ndɨ ƀatʉ ƀa lɨtɔmbʉ ƀɛ ƀagyɨ sanamʉ ka nyama nɨnɔ ƀagbɨta ndɨ na mʉpanga, luki limoti, isisilaga ndɨ kaika na ɔƀɨlɨ aka.
15 Kumbuso yi, nyama wa yɨƀa inisana ndɨ no ngu, ahusyo na ɔhʉ wa ɔƀɨlɨ sanamʉ ka nyama wa mambwa, kyɛ sanamʉ yi nɨyɔ, akwananɨ kanzɨna na kaulumwisogo ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakikigʉ kabibiso.
16 Nyama wa yɨƀa yi nɨnɔ apá ndɨ mʉtʉʉ ka ƀatʉ ƀasɨ: ƀatʉ ƀa payaya na ƀatʉ ƀa ɨbɨba iki ƀatʉ ƀa mukumbo na nɨƀɔ ƀa yangya iki ƀatʉ ƀʉkʉlɨkanaga na ƀosunzu, ƀɛ ƀubisi ɨɗa ka kʉƀɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka ɨtʉndʉkʉsɔ.
17 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ƀemoti aka, kakwananɨgʉ ndɨ koluwo ikanɨ kagaba luki nɨ kɛgʉ na kɛlɛ yi nɨyɔ, isi yi ƀɛ lino ka nyama yi nɨnɔ ikanɨ ɨsaƀʉ yi nɨyɔ akowonisilo lino kakɨ.
18 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo, akwanana kotombisyo ɨsaƀʉ yo lino ka nyama, kyɛ a ɨsaƀʉ yo lino ka mʉmbanzʉ ƀemoti ƀɛnɛ. Ɨsaƀʉ yi a mɨya maɗɨya, ƀatɛkɛƀɛ maɗɨya na maɗɨya (666).

14

Lɨmbʉ ka ƀatʉ nɨƀɔ ƀinisana ndɨ na muhukuso

1 Kumbuso yi, nɨkwɛ ndɨ, namɨna ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga ka ngʉpa ya Siona. A ndɨ pa imoti na ƀambanzʉ ƀɛlɔfʉ mɨya yimoti ƀatɛkɛƀɛ ƀakwanganya na ƀakwanganya (144.000). Ƀa ndɨ no lino kakɨ na nɨlɔ ka Abakɨ ka tʉndʉkʉtɔ kaƀʉ.
2 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaʉngwa abɛ ƀodungo ƀayakpʉkpʉ na gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata. Lɨyʉ li nɨlɔ nʉkana ndɨ lɔ a ndɨ abɛ ƀakiko kaʉngbata ƀadɔmʉ.
3 Ƀambanzʉ ƀɛlɔfʉ mɨya yimoti ƀatɛkɛƀɛ ƀakwanganya na ƀakwanganya ƀi nɨƀɔ (144.000), ƀa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya kambwa wo kiti wa ƀʉngama, kambwa ka makpʉmʉka makwanganya na kambwa ka ƀambɔkʉ-mbɔkʉ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ƀemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kakɨngɨlaga lɨmbʉ li nɨlɔ, kiki asɨ ƀambanzʉ ƀɛlɔfʉ mɨya yimoti ƀatɛkɛƀɛ ƀakwanganya na ƀakwanganya (144.000) aka nɨƀɔ Mikya-Kɔndɔlɔ ulua ndɨ na ƀangʉ kakɨ ka ɔƀɨlɨ.
4 Ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakapʉtagʉ ndɨ nzʉyɨ kaƀʉ kasyɛ na ƀoko, ƀɨƀuulyatʉ ndɨ. Ƀaƀɨƀyaga Mikya-Kɔndɔlɔ pa yasɨ kʉ iko mino kaɨnda. Ƀuluwa ndɨ luga ka ƀatʉ ƀagɔgɔ kyɛ ƀiki ƀatʉ ƀa mambwa, kaʉpá ka apɛpɛ ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
5 Ƀakaƀɨkyagʉ ndɨ ɨƀʉ ƀɔngɔ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Ƀakɛgʉ na ɨƀɔ gʉtʉgʉ yimoti aka.

Ƀamalaika ƀasaa

6 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ kawɨwa kʉgʉ kʉgbɛ. A ndɨ no Mongoni Manza ma ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ nɨmɔ akwanana ndɨ kaʉƀɨkyaga ƀatʉ ƀa lɨtɔmbʉ: ƀogiyo ƀayasɨ, ƀopigo ƀayasɨ, masasʉ masɨ na ƀɛvananza ƀayasɨ.
7 Kʉwa wa, aƀɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ ƀɛ: «Muƀongoni Kunzi, mabibiso, kyɛ ngbingo kakɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ƀambanzʉ itulyonini. Ƀunoni moli kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ, liƀo lidingi na makpakpa.»

8 Malaika wa yiɓa, aɓyeku ndɨ nɨnɔ wa mambwa, anaɓɨkya ɓɛ: «Mugi mudingi ma
Babiloni oponzikonini, oponzikonini lɨngʉnʉ. Ɨyɨ nɨnɔ umusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ vinya
wa ngbʉta ya ɓɨlya kakɨ.»
9 Malaika wa yɨsaa, uɓyeku ndɨ nɨɓɔ ɓaɓa ɓa mambwa, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ koɓuna moli kambwa ka nyama yi nɨnɔ na kambwa wa sanamʉ kakɨ,
ɓabiso ɨɗa ka ɨtʉndʉkʉsɔ ikanɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ,
10 ɨyɨ gɔnɨ, amwatʉ vinya wa ngbʉta ko Kunzi. Vinya yi nɨnɔ ɓaɓungusyaga ndɨ nɨ
ɓakamotonigʉ no liɓo, ɓaɓʉngwa ka kɔpɔ kakɨ wa ngbʉta. Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨgyogyisa
ndɛkɛ ko ɓuku na libu lazʉ kambwa ka ɓamalaika ɓotu na kambwa ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.
11 Muki mo ɓuku ɓa yigyogyiso kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɗaka kʉgʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Yukumo kikigʉ ndɛkɛ biti na lɨsyɛ, ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓunaga ndɨ moli kambwa ka
nyama na sanamʉ kakɨ, na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓubisa ndɨ ɨɗa yo lino kakɨ.»
12 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ kakɨ, ɓabaɨlya Yeso, ɓiki
na aɗalʉ mʉnda.
13 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ anaɓɨkya ɓɛ: «Kpiko
lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: ‹Katʉkya mbɨya wanʉ, ɨgyagya a ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakokwo kanɨ
ɓa kʉsɔ ka Mombukwono-dosu!›» Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓimumbisatʉ
kumbusa wa yigyogyiso, kyɛ yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ yanza iko pa imoti na ɨɓʉ.»

Kobuulyo masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ

14 Nɨyɔ nɨkwɛ ɓata, nɨna ndɨ ɨkʉɓa yimoti ɓitu. Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ wakiko kʉgʉ
yi, aninisa abɛ mika-mʉmbanzʉ. A ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka mʉ, na dʉkpa yɨpyɛ
yɨkɔ masɔlɔ.
15 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a
ndɨ wakiko kʉgʉ wa lɨkʉɓa ɓɛ: «Va kʉwa dʉkpa kakʉ, wapʉnga kobuulyo masɔlɔ!
Ngbingo mubuulyo itulyonini kyɛ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ a kʉwa mʉngata.»
16 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa ɨkʉɓa, ava ndɨ dʉkpa kakɨ, obuulya
ndɨ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ.
17 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ gɔnɨ
ɨyɨ na dʉkpa yɨpyɛ.
18 Kumbuso yi, malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wo ɓuku, opupoku ndɨ ka
gbɔgbɔ, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na dʉkpa yɨpyɛ nɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Va dʉkpa
kakʉ, wakɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka ɔɓɨlɨ, kyɛ a kʉwa yɨngata.»
19 Malaika yi nɨnɔ, ava ndɨ dʉkpa kakɨ ka ɔɓɨlɨ, akɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a
ka ɔɓɨlɨ, aɗɨkɨta ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi.
20 Pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino dangʉlʉ ya muzabibu yɔ ikaga ndɨ kunzi wa gʉɗʉ.
Ɓangʉ yidingi akɨka ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ka ɓʉnda ɓa ɓakilɔmɛtɛlɛ mɨya yɨsaa (300).
Ɓudu ɓi a ndɨ mɛtɛlɛ yimoti no dongbu.

15

Ɓamalaika maɗɨya na ɨka na yigyogyiso ya muliɓo

1 Kumbuso yi, nɨna ɓata ndɨ likingyosi lagɔgɔ lidingi na lɨmbanga kʉgbɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ. A ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi.
Yigyogyiso yi nɨyɔ, akowonisilo muliɓo ma ngbʉta ko Kunzi.
2 Nɨna ɓata ndɨ luki abɛ liɓo lidingi aninisono ɓɨngala-ngala abɛ vɛlʉ, otumini na
lɨɗaɗa lo ɓuku. Nʉmɨna ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ ɓotutungyo ka nyama, ka
sanamʉ kakɨ na ɨsaɓʉ nɨyɔ akowonisilo lino kakɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɓa ndɨ ɓakamaga
kʉgʉ wo liɓo lidingi li nɨlɔ la ngala-ngala lɔ, ɓugwigogini ɓadɔmʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpá
ndɨ.

3 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nɨlɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
yɨgya kakʉ a yidingi na yɨmbanga!
Ngama ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ,
tamanaga ya mogubo kakʉ a yo ngbingbili na ya lɨngʉnʉ!
4 Mombukwono-dosu, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kʉɓangagɨgʉ.
Kɛgʉ gɔnɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kubibisogigʉ,
a ɓɛyɔ, ɨwɛ mʉkaka aka nɔ wa wotu.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ɓodoku ndɛkɛ koɓuna moli kambwa kakʉ,
yɨgya kakʉ ya ɓungbingbili inisononi ɓɨngbanganya.»
5 Kumbuso yi, nɨna ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ oukwikonini kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨyɔ a ndɨ na ngbangba ya agʉmɛ ko Kunzi.
6 Ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi, ɓopupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ. Ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya pamba ɓitutu, ɓikondini kaɓa ya ɔlɔ ka ɗʉkʉfɨtɔ kaɓʉ.
7 Luki limoti luga wa makpʉmʉka makwanganya mi nɨmɔ, ʉpá ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓi nɨɓɔ ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ maɗɨya na ɨka. Ɓakɔpɔ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓutumo ɓɨɗɛ na ngbʉta ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
8 Ndaɓʉ ko Kunzi otuma ndɨ muki ɓindengbu-ndengbu na ɨbɨba no ngu ko Kunzi. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ ndɨ kaingyo ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, kadwɛ kʉ kwakʉ yigyogyiso nɨyɔ ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓodoku ndɨ na iyu ɨtʉlyana ndɨ mino.

16

Ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi anʉɓɨkya ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓɛ: «Windoni kauɗuko ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi ka ɔɓɨlɨ!»
2 Kʉwa wa, malaika wa mambwa aga ndɨ, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ. Ɓakʉmbʉɗʉ ɨtwaga ndɨ ka nzʉyɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɗa ka nyama na ɓanobibiso gɔnɨ sanamʉ ka nyama yi nɨnɔ.
3 Nɨnɔ wa yɨɓa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko lɨɓo lidingi. Lɨɓo li nɨlɔ ɨɨta ndɨ ɓangʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ya manda. Masɨ nɨmɔ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ko lɨɓo lidingi kʉ, olumwogo.
4 Nɨnɔ wa yɨsaa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko moɓo na ka makpakpa. Moɓo mi nɨmɔ ɨɨta ndɨ ɓangʉ gɔnɨ.
5 Kʉwa wa, namʉkana ndɨ malaika nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wo moɓo nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa Wotu, ɨwɛ nɨnɔ watʉ na wa ndɨ, wakɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili.
6 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓoɗukusaga ndɨ ɓangʉ ka ɓatʉ kakʉ na nɨyɔ ka ɓogyalandʉ kakʉ. Mbɨya wanʉ, wa kʉwa kaumusa ɓangʉ, ɓa kʉwa kobuulyogo masɔlɔ ma ɗɨya kaɓʉ!»
7 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku ka gbɔgbɔ, anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ wakɔgɔ ngbanga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili!»
8 Malaika wa yɨkwanganya aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa mɔnɨ. Ɓakpamya ndɨ mɔnɨ kaʉbʉsya ɓambanzʉ na ɓʉzʉ kakɨ.
9 Ɓambanzʉ ɓosilaga ndɨ na ɓʉzʉ ɓapʉ ɓi nɨɓɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi nɨnɔ akwanana kapá mʉtʉʉ ka inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ. Luki limoti, ɓakya ndɨ kaasanana na ɓʉnyɛ kaɓʉ na kabibiso Kunzi.

10 Malaika wa kuɓukumuti, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wo kiti wa ɓʉngama ka nyama, biti ohuma ndɨ ɓʉngama ka nyama yi nɨnɔ. Ɓambanzʉ ɓɨlya ndɨ manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ na mʉzʉzʉla.
11 Ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ko bulya mʉzʉzʉla na ɓapwayɨ kaɓʉ, luki limoti ɓidukulaga ndɨ na yɨgya yanyɛ aka.
12 Malaika wa maɗɨya, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko liɓo lidingi Efulati. Liɓo li nɨlɔ afa ndɨ ɓigbʉtʉ, kyɛ pisi inisoni ko bulya ka ɓangama nɨɓɔ ɓa ndɨ kodoku misa ya ɨngɛngɛ.
13 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanasangaɓa, nɨ anopupoku ka mʉnɔkʉ ka gbɨta, ka nɨmɔ ka nyama na ka nɨmɔ ka mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ.
14 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, a nɨmɔ ka abɨlɨ, agyaga mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Imu mɔ ɨndaga ka ɓangama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ʉmʉmʉla ko bulya yibumoniso lʉnga ka lɨsyɛ lidingi ko Kunzi nɨnɔ wongu.
15 Mombukwono-dosu aka ɓɛ: «Nodoku ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ka tɔtɔ, anoɓuulyo ɓotu kakɨ ɓɨnza, kyɛ kokpokyononitɔgʉ ndumbu, inisono payaya ko misa ka ɓambanzʉ.»
16 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, ʉmʉmʉla ndɨ ɓangama ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ: «Alumagedoni.»
17 Malaika wa maɗɨya na ɨka, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ka ovivi. Kʉwa wa, lɨyʉ lapʉ iɓukusa ndɨ, kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko kiti wa ɓʉngama, aɓɨkya ɓɛ: «Omolyini ɓʉɓwa!»
18 Ngɨnanaga ya ngbangbata apʉnga ndɨ, gbʉngbʉ, mʉpamʉ ma ngbangbata sɛ kʉwa azigizo wapʉ, nɨnɔ kanigyonosigʉ ndɨ katʉkya wa aka wa ɓambanzʉ ɓiko mino ka ɔɓɨlɨ.
19 Gʉɗʉ mudingi alɨkanaga ndɨ ka ɓapanga ɓayɨsaa, ɓagʉɗʉ ɓo giyo yasɨ ɓoɗukanaga ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi atamana ndɨ gʉɗʉ mudingi Babiloni, amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbʉta kakɨ.
20 Ɓouzu ɓayasɨ olimikaga ndɨ, ɓangʉpa asa kainisono.
21 Kumbuso yi, mbwayɨ yakpʉ na mambʉnga nɨmɔ ɓuti ɓi a ndɨ banda ɓakilo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya (40), ʉlʉkya ndɨ ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayɨ ya mambʉnga. A ɓɛyɔ, yigyogyiso yi nɨyɔ a ndɨ yapʉ kʉgbɛ.

17

Aɗanda mudingi

1 Kʉwa wa, malaika ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka isisiloku ndɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakauwonisilo ɓɛyɔ ɓakɔ ɓanʉ mino ngbanga ka aɗanda mudingi. Aɗanda yi nɨnɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ɓapika ndɨ ka mutili mo moɓo makpʉkpʉ.
2 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓagya ndɨ ɓʉɗanda pa imoti na ɨɓʉ, ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓadamwa ndɨ vinya wa ɓʉɗanda kakɨ.»
3 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, malaika aga ndɨ na ɨmɨ ka ɨsa. Kʉ ɓɛyɔ, namɨna ndɨ muko ɓemoti wakiko kʉgʉ wa nyama ɓemoti wangbʉ. Nyama yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka, mapakala tɛkɛɓɛ no mino mʉtʉmbwa Kunzi ka nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
4 Muko yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo ɓotu ɓayoɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. A ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨ gbɔ, imokisyogini makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ na sanga. A ndɨ na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi nɨnɔ a ndɨ mutumo na mʉsʉgʉ ma ɓʉɗanda kakɨ ɓɨɗɛ.

5 Ka ɨtʉndʉkʉsɔ kakɨ, ɓokpika ndɨ dikidi imoti, isi yi ɓɛ: «Gʉdʉ mudingi Babiloni,
amakɨ ɓaɗanda na mʉsʉgʉ ma ɔɓɨlɨ.»
6 Kʉwa wa, namɨna ndɨ muko yi nɨnɔ nɨ odomwini ɓangʉ ka ɓatʉ ko Kunzi na ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ kyɛ ɓa ndɨ ɓadɛmʉ ka Yeso.

Nɨyɔ namɨna ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ ɛdɨka ndɨ ɓɨdɛ.
7 Kʉwa wa, malaika emuusa ndɨ ɓɛ: «Mʉnɔkʉ udikilyi ɨkɨ? Nʉtʉmbʉlyagatʉ isi yɔ
dikidi ka muko yi nɨnɔ na nɨyɔ ka nyama yi nɨnɔ a na ɨyɨ mʉbɨnɨka, nɨnɔ a na ɓamʉ
maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.
8 Nyama yi nɨnɔ wamini, atʉ ndɨ, luki limoti kɛgʉ ɓata. Opupoku kʉwa ndɛkɛ ka
mugi ma lɨɓyɛ lodu ka ɓabɨlɨ, ɓɨnda kʉwa kamosisyo lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mino
kaɓʉ kikpikagagʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma
lɨtɔmbʉ, ɓotumo ndɛkɛ na ombombo ɓɨɗɛ kamɨna nyama yi nɨnɔ. A ɓɛyɔ, nyama yi
nɨnɔ atʉ ndɨ. Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata, luki limoti, ɨpupisatʉ ndɛkɛ ɓata!

9 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ. Ɓamʉ maɗɨya na ɨka nɨ
ɓangʉpa maɗɨya na ɨka nɨɓayɔ muko yi nɨnɔ o mino wakiko. Ɓamʉ ɓi nɨɓa yɔ a gɔnɨ
ɓangama ɓakpʉkpʉ maɗɨya na ɨka.
10 Ɓangama kuɓukumuti luga kaɓʉ ɓogwoni. Ɓemoti akagya ligubo, wagɔgɔ kɛgʉ
mudoku. Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, agya ndɛkɛ ligubo ko ngbinga mʉkɛɗɛ
aka.
11 Nyama yi nɨnɔ a ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ kɛgʉ ɓata, ɨyɨ nɔ a ngama wa
ɓʉgɨna. A gɔnɨ ɓemoti ka ɓangama maɗɨya na ɨka, nɨnɔ ɓɨnda kʉwa kamosisyo
lɨngʉnʉ.

12 Mapakala tɛkɛɓɛ (10) mi nɨmɔ wini ɓi nɨ ɓangama tɛkɛɓɛ. Ɓangama ɓi nɨɓɔ,
ɓakanopungigʉ mbɛyɨ ligubo. Luki limoti, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na nyama
yi nɨnɔ ka saa yimoti.
13 Ɨɓʉ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓa na tamanaga yimoti, kapá nyama yi nɨnɔ ngu na ɓʉngama
kaɓʉ.
14 Ɓʉlanana ndɛkɛ na Ɓomikya-Kɔndɔlɔ, luki limoti, Mikya-Kɔndɔlɔ opupa ndɛkɛ
tutungyo, kyɛ a ɨyɨ Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu, Ngama wakpʉ
ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana, nɨɓɔ ʉmakaga, ɨpʉnɨlyaga,
ɓopupa ndɛkɛ ɓotutungyo gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»

15 Malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Lɨɓo li nɨlɔ wini, wa aɗanda o mino wakiko
wa, a ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓambaza ɓasɨ, giyo yasɨ, na masasʉ masɨ.
16 Mapakala tɛkɛɓɛ nɨmɔ wini, pa imoti na nyama yi nɨnɔ, ɓamʉyatʉ ndɛkɛ aɗanda
yi nɨnɔ. Ɓakʉpyatʉ ndɛkɛ masɨ nɨmɔ a nomu, ɓasa ndumbu ɓɨyatʉlʉ. Ɓalya ndɛkɛ
makɔlɔ kakɨ, ɓaɗɨkɨta ɓɛnzɛkɛ-nzɛkɛ nɨɓayɔ asɨkana ɓayasɨ ko ɓuku.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi obisa ndɨ kʉsɔ kaɓʉ tamanaga yimoti, kotulyoso sɨpananɨsɔ kakɨ
na kapá nyama yi nɨnɔ ɓʉngama kaɓʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ mʉnzɨna ko Kunzi ɨtʉlyana
ndɛkɛ mino.
18 Muko yi nɨnɔ wamini nɔ nɨ gʉdʉ mudingi nɨnɔ ʉndaga ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ.»

18

Gʉdʉ wa Babiloni ogwini

1 Kumbuso yi, namɨna ndɨ malaika wagɔgɔ kosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Malaika yi nɨnɔ
a ndɨ no ngu kʉgbɛ, ɨbɨba kakɨ oɓuɓisa ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ɓitu.
2 Kʉwa wa, apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Babiloni, gʉdʉ mudingi ogwini, oputikonini
lɨngʉnʉ! Mbɨya wanʉ, a kʉwa mugi ka ɓabɨlɨ na mobi ma mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ.
A pa ya kɨgbʉka ka mobi ma ɓombu masɨ na ɓanyama ɓa mʉsʉgʉ na ɓanyɛnyɛ.

3 A ƀɛyɔ, ƀatɯ ƀo giyo yasɨ ƀadamɯwa ndɨ vinya wa ƀɯɗanda ƀanyɛ. Ƀangama
ƀakpɯkpɯ ƀa lɨtɔmbɯ ƀamatɨkana ndɨ na ɨƀɯ ka ƀɯɗanda. Ƀambula ƀa lɨtɔmbɯ
ƀinisana ndɨ na lɨngama lidingi pisi ka mukumbo kakɨ.»

4 Kumbuso yi, nɯkana ndɨ lɨyɯ lagɔgɔ kotukyoku kɯgɯ wa lɨsyɛ, anaƀɨkya ƀɛ:
«Iƀunu ƀatɯ kamɨ, puponi ka Babiloni kyɛ makomotikononitɔ na ɨyɨ ka ƀɯnyɛ kakɨ,
mingya ka yigyogyiso nɨyɔ a ƀanɯ mino ɨyɨ kaingyo.
5 A ƀɛyɔ, ƀɯnyɛ kakɨ obeɗuloni adwɛ kɯgɯ wa lɨsyɛ, Kunzi akatamana aka yɨgya
yanyɛ yi nɨyɔ kakɨ yɔ.
6 Mugyoni ƀɛgɛyɔ ɯgyaga ndɨ mino ƀɛngɛnɨ. Mugyilyoni nganga yɨƀa kakɨtaga nɨyɔ
agya ndɨ ɨyɨ. Mutumisilyoni nganga yɨƀa vinya wapɯ ka kɔpɔ nɨnɔ umusaga ndɨ mino
ƀɛngɛnɨ.
7 Apaga ndɨ ɨbɨba na mukumbo kɯgbɛ. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu.
Aƀɨkyaga ndɨ ƀɛ: ‹Na wakiko ko kiti wa ƀɯngama, nakɛgɯ woko, nakalyɨgɯ ndɛkɛ
ɨmɨ kumbu gɯtɯgɯ iki yi aka.›
8 Kinili, ƀokoloƀu ƀaya kukwakɯ, lɨlɛƀɯ na nza asilya ndɛkɛ lɨsyɛ limoti, ƀuku
alumwisogo. A ƀɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu nɔ akɔgɔ ngbanga ka aɗanda
yi nɨnɔ.»

9 Ƀangama ƀakpɯkpɯ ƀa lɨtɔmbɯ ƀagyaga ndɨ na ɨƀɯ ƀɯɗanda, ƀaningomikoso pa
imoti na ɨƀɯ. Ƀagamanatɯ kɯwa ndɛkɛ, ƀɨtangɯla ko bulya kakɨ wa ƀɨna ndɛkɛ mino
muki mo ƀuku nɨƀɔ ika ndɛkɛ nɨ abusyini, anoɗungwo ƀindengbu-ndengbu.
10 Ƀamagaga ndɛkɛ ƀyɨ, kyɛ ƀika ndɛkɛ kaƀanga yigyogyiso yidingi kakɨ, ƀanaƀɨkya
ƀɛ: «Heƀeee! Kumbu! Kumbu yidingi kɯ kakɯ, Babiloni, gɯɗɯ mudingi na wongu!
Yigyogyiso kakɯ osiliku ko ngbinga ƀemoti aka!»

11 Ƀambɯla ƀa ɔƀɨlɨ ƀagamana ndɛkɛ, ƀɨtangɯlaga ƀɛgɛyɔ ko bulya kakɨ, kyɛ kɛgɯ
ƀata na mɯmbanzɯ nɨnɔ akoluwo mukumbo kaƀɯ abɛ:
12 ɔlɔ ikanɨ fɨza, matamɯ ma lɨgabɯ lapɯ, sanga, ƀotu nɨƀayɔ ƀagya ndɨ no wizi
yanza, ƀotu ƀayanzanza ƀɨƀusukuu na ƀɨngbɯ kɯgbɛ, ƀotu abɛ matambala, mobi
ma maƀaɯ nɨmɔ kinisonogigɯ, mukumbo masɨ nɨmɔ ƀotwa na sɨƀa, nɨmɔ ƀotwa na
maƀaɯ ma lɨgabɯ lapɯ ikanɨ ka ngwɛyɨ na ka matamɯ,
13 ɨpaka ya ɨbɯkɯsɔ na mapakɯ magɔgɔ nɨmɔ olumbaga manza, malazi, adɯdɯ,
vinya, molingo, fufu, nganɯ, ƀangɔmbɛ, ƀakɔndɔlɔ, ƀafalasɨ, ƀamasuwa nɨƀɔ
ƀanyama ƀulutogo, ƀosunzu gɯtɯgɯ ƀatɯ ƀa bɔlɔkɔ aka.
14 Ƀambɯla ƀi nɨƀɔ, ƀaƀɨkya gɯɗɯ yi nɨnɔ ƀɛ: «Mukumbo masɨ nɨmɔ wapaga ndɨ
kaiko nɔmɯ, upikitini. Mukumbo masɨ ma lɨgabɯ lapɯ na nɨmɔ manzanza, uƀungini,
wakɨnɨgɯ ndɛkɛ ƀata gɯtɯgɯ limoti aka.»
15 Ƀambɯla ƀi nɨƀɔ ƀinisana ndɨ na lɨngama lidingi ko bulya gɯɗɯ yi nɨnɔ.
Ƀamagaga ndɛkɛ ƀyɨ kaƀanga kaɨna yigyogyiso nɨyɔ ika ndɛkɛ nɨ asilyini.
Ƀagamanaga ndɛkɛ, ƀɨtangɯla,
16 ƀanaƀɨkya ƀɛ: «Heƀeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gɯɗɯ mudingi. Gɯɗɯ nɨnɔ
ikaga ndɨ wakimokisyo ƀotu nɨƀayɔ ƀagya ndɨ no wizi yanza pa imoti na ƀotu ƀayanza
ƀɨƀusukuu na ƀayangbɯ kɯgbɛ. Ikaga ndɨ wakiƀungusyogo ƀɨƀwɛmɯ, imokisyogini
makpɯmɯka ma ɔlɔ, ma matamɯ ma lɨgabɯ lapɯ na sanga!
17 Lɨngama lidingi li nɨlɔ, oputikonini ko ngbinga ƀemoti aka.»

Iki ƀasɯfɛlɛ ƀasɨ ƀa ƀabato na ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀa kɯsɔ yi, iki ƀatɯ ƀasɨ nɨƀɔ
ƀɨgagaƀyaga ka bato na ƀogwi ƀosi ƀamagaga ndɨ ƀyɨ.
18 Nɨyɔ ƀɨna muki mo ƀuku nɨƀɔ abɯsya ndɨ ƀindengbu-ndengbu, ɨƀɯ aka ndɨ ƀɛ:
«Kɛgɯ na gɯɗɯ nɨnɔ akwanana ndɨ kaiko mɯɗɔngɔnɨ na gɯɗɯ mudingi abɛ nɨmɯ!»
19 Ƀimisya kɯwa ndɨ lɨƀungu ka ƀamɯ, ƀanagama, ƀanɨtangɯla. Ƀa ndɨ
kapamɨkanaga ƀɛ: «Heƀeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gɯɗɯ mudingi yi nɨmɯ!

Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula na ɓabato, ɓangamɨkana ndɨ na lɨngama kakɨ. Luki limoti, ko ngbinga ɓemoti aka, lɨngama li nɨlɔ oputikonini.»

20 Ɨwɛ lɨsyɛ gwanɔ magyagya kyɛ gʉɗʉ oputikonini! Gwoni magyagya, iɓunu ɓatʉ ko Kunzi, ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ kyɛ Kunzi akuni ngbanga kakɨ ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ikaga ndɨ kamʉgyɨlya.

21 Kumbuso yi, malaika ɓemoti nɨnɔ wongu, ava ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino makpʉmʉka, aɗɨkɨta ndɨ ko lɨɓo lidingi ɓikudumu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɓaɗɨkɨta ndɛkɛ Babiloni no ɓou ɓɛyɔ, ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ iki yi aka.

22 Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata kʉ kakʉ mayʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉngbataga ɓadɔmʉ na ɓɨmbɨlaga. Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ lɨyʉ la mbaa ikanɨ ɓasɨɓa. Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉgɛgɛlɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana lɨyʉ la lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino mukumbo ɓɛgɛyɔ.

23 Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata tala mʉtʉna kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana ɓɛ ɓambanzʉ ɓovononi. A ɓɛyɔ, ɓambula kakʉ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ. Uɓungusaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ pisi ka makɔkɔ ma lʉga kakʉ.»

24 Ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, aɗʉkaga ndɨ ka Babiloni iki nɨyɔ ka ɓogyalandʉ ikanɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi.

19

Ɓakaɨmbɨla lɨmbʉ la ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ gbʉngbʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakiko kanzɨna, anaɓɨkya ɓɛ: «Aleluya! Muhukuso, ɨbɨba no ngu a ko Kunzi kusu!

2 Ngbanga kakɨ ikaga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili. Akuni ngbanga ka aɗanda mudingi, nɨnɔ a ndɨ kapʉta lɨtɔmbʉ na ɓʉɗanda kakɨ. Kunzi amigisilyini ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ ko bulya ɓangʉ ka ɓosunzu kakɨ!»

3 Ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, muki mo ɓuku nɨɓɔ asilisogi gʉɗʉ yi nɨnɔ, oɗunguwa ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!»

4 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) na makpʉmʉka makwanganya, ɓodidika ndɨ, ɓabibiso Kunzi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Aleluya!»

Dumo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ

5 Kumbuso yi, lɨyʉ limoti iɓukusa ndɨ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama kʉ ɓɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, iɓunu ɓagya-ligubo kakɨ ɓasɨ, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ maɓangaga iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba!»

6 Kʉwa wa, nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti mʉɗɔngɔnɨ abɛ gbʉngbʉ ya ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, anaʉngwa abɛ ɓodungo ɓayakpʉkpʉ na ɓata gɔnɨ abɛ mʉpamʉ mapʉ ma ngbangbata, anoɓuko ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kʉgbɛ ovini ɓʉngama.

7 Togwini magyagya, tikoni ka mazɨyɔ, tabibiso kyɛ ngbingo mʉvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ itulyonini. Muko yi nɨnɔ ɓakavanana na ɨyɨ, iɓungusyogini kʉwa gɔnɨ ɓɨɓwɛmʉ.

8 Ɓapá ndɨ muko yi nɨnɔ kutuko nɨkwɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza ya gbɨnyɛ-gbɨnyɛ ɓɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ likingyosi la yɨgyɨgyɨlya ya ɓungbingbili ka ɓatʉ ko Kunzi.)

9 Kʉwa wa, malaika ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga ambɛ: Magyagya ka nɨɓɔ ɓutikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»

Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ: «Nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ ko Kunzi.»

10 Nogwa ndɨ ka magʉ kakɨ kabibiso, luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgʉ ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ, abɛ ɓamamakʉ nɨɓɔ

ɓoɓuulyaga lingɯnɯ nilɔ Yeso owonisila ndi. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso! A ɓɛyɔ, lingɯnɯ li nilɔ Yeso owonisila ndi, ni limbɛngi nilɔ ikaga kɯsɔ ka ɓogyalandɯ ko Kunzi.»

Mɯtɯ yi ninɔ a kɯgɯ wa falasi wotu

11 Kumbuso yi, nina ndi lisyɛ ni oukwikonini, falasi wotu opuponoku ndi. Mɯtɯ yi ninɔ a kɯgɯ yi, ina ɓɛ Mɯtɯ wongbingbili na wa Lingɯnɯ. Akɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili, anabɯmana ka ɓungbingbili.

12 Miso kaki a ndi kanzɛ abɛ liɗaɗa lo ɓuku. A ndi ni imokisyini ɓɛgbɛgbɛ ɓayakpɯ. Ɓokpika ndi lino limoti kɯgɯ kaki, nilɔ ibaga ndi asi ni iyi aka.

13 A ndi wakimokisyo kutuko nikwɔ ɓogboɗya ndi na ɓangɯ. Mɯtɯ yi ina ɓɛ: «Likpɯmɯka ko Kunzi.»

14 Ɓasɯda ɓa kɯgɯ wa lisyɛ ɓapɯnga ndi kaɓiɓya ɓingbooo. Ɓa ndi ɓɯɗakaga ka ɓafalasi ɓotutu, ɓimokisyogini ɓotu ɓayanzanza ɓayo wizi yahɯɗɯ-hɯɗɯ ɓitutu.

15 Opupa ndi tutungyo ka ɓogiyo na dɯkpa yipyɛ niyɔ opupa ndi ka mɯnɔkɯ kaki. Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyi, aɯta bumo ya muzabibu ka pa niyɔ ɓaɯtaga mino vinya wa ngbɯta ko Kunzi, Mombukwono Ngu-Kɯgbɛ.

16 Kɯgɯ wa kutuko kaki na kɯgɯ wa sibɛsɯ kaki, ɓokpika ndi lino li nili: «Ngama ka ɓangama, Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu.»

17 Kumbuso yi, namina ndi malaika ɓemoti wakamaga ka mɔni. A ndi kaɯpamyaga ɓombu ɓasi niɓɔ ɓa ndi kawiwa kɯgɯ wa lisyɛ, anɯɓikya ɓɛ: «Doniku, mumukononi pa imoti ka yinga mudingi ko Kunzi!

18 Doniku kalya makɔlɔ ka ɓangama, ka ɓangama ka ɓasɯda, ka ɓatɯ ɓo ngu, ka ɓafalasi pa imoti na nimɔ ka ɓatɯ niɓɔ ɓa kɯgɯ kaɓɯ, makɔlɔ ka ɓatɯ niɓɔ ɓaɓɯkɯlikanaga na nimɔ ka ɓosunzu, iki ɓatɯ ɓa payaya ikani ɓatɯ ɓa ibiba.»

19 Kɯwa wa, namina ndi nyama, sɛ kɯwa ɓangama ɓa litɔmbɯ pa imoti na ɓasɯda kaɓɯ, ni ɓomumukonini kaata ndɯmbi na mɯtɯ yi ninɔ a ndi kɯgɯ wa falasi pa imoti na ɓasɯda kaki.

20 Ɓagwi ndi nyama yi ninɔ pa imoti na mugyalandɯ wa kɯɓɔɓɔkɯ ninɔ ikaga ndi kagya mokingyosi ko misa kaki. Uɓungusaga ndi ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓɯgya ndi na iɗa ka nyama yi ninɔ na niɓɔ ɓobibisaga ndi sanamɯ kaki, pisi ka mokingyosi mi nimɔ. Ɓaɗikita ndi nyama yi ninɔ pa imoti na mugyalandɯ wa kɯɓɔɓɔkɯ ka liɗaɗa lo ɓuku ka libu lazɯ ni ɓa mbɛyi ɓuɓisi aka.

21 Ɓulumwisaga ndi niɓɔ ɓasikana ndi na dɯkpa niyɔ opupa ndi ka mɯnɔkɯ ka mɯtɯ ninɔ a ndi kɯgɯ wa falasi. Kɯwa wa, ɓombu ɓasi ɓikutaga ndi ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ na makɔlɔ ka ɓatɯ ɓi niɓɔ.

20

Abili a ka bɔlɔkɔ ka ɓyanga ɛlɔfɯ yimoti (1.000)

1 Kɯwa wa, namina ndi malaika ɓemoti ni anosyoku kɯgɯ wa lisyɛ. A ndi ni ogwini lifungula la liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili na selegeni niyɔ yakpɯ.

2 Agwi ndi gbita, nzɯka wandɛli ninɔ ina ɓɛ: «Mumuyoniso» ikani «Abili», akpikila ndi ka ɓyanga ɛlɔfɯ yimoti.

3 Aɗikita ndi ka liɓyɛ lodu, ofunga ndi na lifungula ɓikpɛ, oɗiko no ndiko, ɓɛkyɛ ɓakoukwonitɔgɯ kyɛ gbita yi ninɔ kuɓungusogonitɔgɯ ɓata ɓambanzɯ kadwɛ kɯ kwakɯ ɓyanga ɛlɔfɯ yimoti (1.000) itɯlyana mino. Kumbuso yi, ɓasisatɯ ko ngbinga mɯkɛɗɛ.

4 Kumbuso yi, nɯmina ndi ɓokiti ɓa ɓɯngama. Ɓɯpá ndi ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓa ndi mino ɓakikogo ngu yikɔ ngbanga. Nina ndi gɔni mambɛngi ka ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓɯmwɔgɔ ndi ko bulya ɓungbingbili ɓa lingɯnɯ niɓɔ Yeso owonisila ndi, na ko bulya likpɯmɯka ko Kunzi. Ɓatɯ ɓi niɓɔ, ɓakabibisogigɯ ndi nyama, ikani sanamɯ kaki. Ɓakubisagɯ ndi

ɨɗa kakɨ ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka maɓɔkʉ. Ɓinisana ɓata ndɨ na ɔɓɨlɨ, ɓapʉnga kʉwa ndɨ kalya ɓʉngama pa imoti na ɓa Kilisito ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).
5 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisanagʉ ndɨ ɓata na ɔɓɨlɨ kadwɛ kʉ kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɨ mino. Nɨyɔ a pupo ya mambwa ka mbʉkʉ.
6 Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka mambwa! Ɓa ɓatʉ ko Kunzi. Kukwakʉ kwa yɨɓa kikigʉ ndɛkɛ no ngu kʉgʉ kaɓʉ, ɓika ndɛkɛ ɓokumu ko Kunzi na nɨɓɔ ka Kilisito. Ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na ɨyɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).
7 Nɨyɔ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɛkɛ, ɓapupisa abɨlɨ ka bɔlɔkɔ,
8 aga kaʉɓɔɓɔ ɓɛvananza ka mondu makwanganya masɨ ma ɔɓɨlɨ, isi ɓɛ Gogi na Magogi. Abɨlɨ ʉmʉmʉla ndɛkɛ ka mutili kakɨ ɓɛkyɛ ɓaga ka lʉnga, ɓika ɓudingi abɛ mbumi yo liɓo lidingi.
9 Ɓaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓokungula ndɨ mʉkɔɓɔ ka ɓatʉ ko Kunzi ɓikululu pa imoti na gʉɗʉ kakɨ mʉpaka. Luki limoti, ɓuku otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ulumusaga ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
10 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ mumuyoniso nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉɓɔɓɔ ka lɨɓyɛ lo ɓuku na ka libu lazʉ, kʉ gɔ kʉ nyama na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ndɨ mino. Ɓika ndɛkɛ biti na lɨsyɛ ka mʉzʉzʉla mapʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Ngbanga wa muliɓo

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ kiti wa ɓʉngama ɓemoti mudingi, oɓuɓini ɓitu pa imoti na mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ mino wakiko. Ɔɓɨlɨ na lɨsyɛ apɨkɨta ndɨ ɓyɨ, nɨ ɓakominigʉ ɓata.
12 Nʉmɨna ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓakamaga kambwa wo kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ. Ɓakɨtaɓʉ a ndɨ ɓayihukwikono. Kɨtaɓʉ yagɔgɔ a ndɨ yihukwo, kɨtaɓʉ yi a ndɨ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga ndɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino ya kikpiko ka ɓakɨtaɓʉ.
13 Liɓo lidingi opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ yi. Kukwakʉ na mugi ka ɓabɨlɨ opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ. Ɓakɔ kʉwa ndɨ ngbanga ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
14 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ kukwakʉ pa imoti na mugi ka ɓabɨlɨ ka lɨɓyɛ lo ɓuku. Lɨɓyɛ lo ɓuku li nɨlɔ nɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.
15 Ɓʉɗɨkɨta ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ, ka lɨɓyɛ lo ɓuku.

21

Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya. A ɓɛyɔ, kʉgʉ wa lɨsyɛ wa mambwa na ɔɓɨlɨ wa mambwa ɓa ndɨ nɨ ɓolimikogini, liɓo lidingi kɛgʉ ndɨ ɓata ɓɛgɛyɔ.
2 Namɨna kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma wambɨya, anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ko Kunzi. A ndɨ muɓungusyaga ɓizeɗe abɛ muka wa ibisoku nɨnɔ ikaga kaɓʉnda kaɨnda kosilyono na mbʉnyakɨ.
3 Nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, Ndaɓʉ ko Kunzi a kʉwa luga ka ɓambanzʉ! Ika kʉwa pa imoti na ɨɓʉ na ɨɓʉ ɓika kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi, ika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ, ika kʉwa ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ.
4 Ʊkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ. Kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ ɓata, iki lɨlɛɓʉ, yɨgama, gʉtʉgʉ mʉzʉzʉla aka. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ wandɛlɨ olimikini.»
5 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ, nakoyitisa makpʉmʉka masɨ mambɨya.» Ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kpikaga lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ a la lɨngʉnʉ na longbingbili.»

6 Omotiloku ɓata ndɨ ɓɛ: «Igyonosini! Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga isi yi ɓɛ mʉpʉnganagɨ
na muliɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mʉsasa, namusa ndɛkɛ ka ɨzɨyɔ liɓo nɨlɔ opupaga ka
lɨkpakpa la ɔɓɨlɨ.
7 Mʉkalya ka mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, imu nɨmɔ. Nika ndɛkɛ Kunzi
kakɨ, ɨyɨ ika mikamɨ.
8 Luki limoti, ɓatʉ ɓa ombombo, nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ, nɨɓɔ ɓanyɛ, ɓamwɔmwɔ,
ɓatʉ ɓa ɓilya, ɓalɨmba, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓasɨ, pa kaɓʉ
nɨ lɨɓyɛ lo ɓuku na libu lazʉ. Kukwakʉ kwa yɨɓa nɨkwɔ.»

Yelusalɛma wambɨya

9 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya
na ɨka, otumini yigyogyiso maɗɨya na ɨka kʉsɔ yi, isisiloku ndɨ ɓuwobi na ɨmɨ, ɛɓɨkya
ɓɛ: «Doku, nakaʉwanya mʉsɨka nɨnɔ ɓakavanana na Mikya-Kɔndɔlɔ.»
10 Lɨmbɛngɨ esilya ndɨ, malaika eɗokisa ndɨ ka lɨbɛbɛlʉ la ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ.
Ɛwanya kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma nɨ anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ
ko Kunzi,
11 anangɨnga na ɨbɨba ko Kunzi. A ndɨ ɓingele-ngele abɛ lɨtalʉ la lɨgabʉ lapʉ nɨlɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi, nɨlɔ angɨngaga abɛ nɛlaga.
12 A ndɨ ka lʉɓa yɨkʉngʉ. Lʉɓa yi nɨyɔ a ndɨ na pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa nɨmɔ
ɓamalaika tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓoɓuulyaga ndɨ. Ɓokpika ndɨ kʉgʉ wo pumi yi nɨyɔ,
mino ma mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ma Izaleli.
13 Akpangbala ɓemoti-ɓemoti a ndɨ na mupumi mɨsaa. Akpangbala wa ɨngɛngɛ
mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zɨɓɔ mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zebu mupumi mɨsaa na nɨnɔ
wa dumbe mupumi mɨsaa gɔnɨ.
14 Ɓopika ndɨ lʉɓa wa gʉɗʉ yi nɨyɔ kʉgʉ wa muɓumbe ma matamʉ tɛkɛɓɛ na
maɓa. Mina ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨɓɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ a ndɨ mukpikaga
kʉgʉ wa matamʉ mi nɨmɔ.
15 Malaika nɨnɔ ta ndɨ kanzɨna na ɨyɨ, a ndɨ na lɨgʉgʉ ligwi nɨlɔ ɓoɗinga ndɨ na ɔlɔ.
Lɨgʉgʉ li nɨlɔ ɓapimaga ndɨ nolu gʉɗʉ, pumi yi na kubatʉ ti.
16 Gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ na ɓakpangbala ɓakwanganya mʉɗɔngɔnɨ. Ɓʉnda na ɓʉhʉ
ɓi a ndɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka. Malaika apimogo kʉwa ndɨ na lɨgʉgʉ li nɨlɔ. Ɓʉnda a
ndɨ ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓɛlɔfʉ ɓaɓa na ɓamɨya ɓakwanganya (2.400 km), ɓʉhʉ na ɓʉkʉngʉ
a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ.
17 Malaika opima ndɨ ɓʉkʉngʉ ɓa lʉɓa na kipimo yi nɨyɔ ɓopimaga ndɨ na iyu
makpʉmʉka. Ɓʉkʉngʉ ɓi a ndɨ banda ɓamɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (60).
18 Ɓopika ndɨ lʉɓa yi nɨyɔ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi.
Gʉɗʉ a ndɨ ɨyɨ mupika na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.
19 Muɓumbe ma lʉɓa ya gʉɗʉ a ndɨ muɓungusyogo na mobi ma matamʉ ma lɨgabʉ
dididi. Matamʉ ma muɓumbe ma mambwa a ndɨ nɨmɔ ma yasipi, nɨmɔ ma mɨɓa a
ndɨ nɨmɔ ma safilo, nɨmɔ ma mɨsaa a ndɨ nɨmɔ ma kalidoni, nɨmɔ ma mɨkwanganya
a ndɨ nɨmɔ ma zumalidi,
20 nɨmɔ ma kuɓukumuti a ndɨ nɨmɔ ma sadoniki, nɨmɔ ma maɗɨya a ndɨ nɨmɔ ma
akiki, nɨmɔ ma maɗɨya na ɨka a ndɨ nɨmɔ ma kilisoliti, nɨmɔ ma ɓʉgɨna a ndɨ nɨmɔ
ma belulo, nɨmɔ ma kʉɓɔmʉ a ndɨ nɨmɔ ma topazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ a ndɨ nɨmɔ ma
kilisopalazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mimoti a ndɨ nɨmɔ ma ayikito na nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ
na mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma amazito.
21 Ko pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndɨ na libumo la
mʉsanga limoti. Ɓagya ndɨ mupumi mimoti-mimoti na libumo la mʉsanga limoti.
Ɓoɓungusyaga ndɨ pa yangba ya gʉɗʉ na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.

21:7 **21:7** Wanda ka 2 Samueli 7:14; Mambʉ 89:27-28. **21:10** **21:10** Wanda ka Ezekieli 40:2. **21:15** **21:15** Wanda ka Ezekieli 40:3.

22 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, nakɨnagʉ ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi nɨnɔ wo Ngu pa imoti no Mikya-Kɔndɔlɔ ɓɔ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛyɔ.
23 Gʉɗʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na nza ya mangbamʉ ma mɔnɨ, ikanɨ nɨyɔ ya tɨmba, kyɛ ɨbɨba ko Kunzi ikaga kanzɛ kʉgʉ yi, tala kakɨ nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ.
24 Ɓɛvananza ɓakpakyanaga ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya kakɨ na ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓoɗuka ndɛkɛ lɨngama kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ.
25 Pumi ya gʉɗʉ yi nɨnɔ olipyaga ndɛkɛ ɓikpo, anasyɛ ɓɛgɛyɔ kyɛ biti kikigʉ ndɛkɛ ɓata kʉ ɓɛgɛyɔ.
26 Ɓoɗuka ndɛkɛ ɨbɨba na lɨngama ka ɓɛvananza ka gʉɗʉ yi nɨnɔ.
27 Luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka kingyigʉ ndɛkɛ kʉ, gʉtʉgʉ munzikaɓʉ aka ikanɨ mʉtʉ waɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓingya ndɛkɛ kʉ, a nɨɓɔ aka ɓɔ mino kaɓʉ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

22

1 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛwanya ndɨ lɨɓo lidingi nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ, anangɨnga abɛ nɛlaga. Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kopupoku ko kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
2 Lɨɓo li nɨlɔ a ndɨ kakɨka luga wa ndaki wa gʉɗʉ. Ka mutili masɨ mɨɓa mo lɨɓo, a ndɨ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨsɔ aɓʉkʉtaga ndɨ nganga tɛkɛɓɛ na yɨɓa ka syangasʉ simoti, isi yi ɓɛ nganga yimoti ka tɨmba. Mapakʉ mi a ɨbʉkʉsɔ sihukusa ɓambanzʉ.
3 Kikigʉ ndɛkɛ ɓata no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ Kunzi agbanga.

Kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ ika ndɛkɛ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, ɓagya-ligubo kakɨ ɓika ndɛkɛ kabibisa kʉ ɓɛyɔ.
4 Ɓamɨnatʉ ndɛkɛ ɓɛngba ɓayo miso, lino kakɨ ika ndɛkɛ likpiko ka tʉndʉkʉtɔ kaɓʉ.
5 Biti kikigʉ ndɛkɛ ɓata. Ɓakikigʉ ndɛkɛ ɓata na mʉsasa ma ɓʉngbanganya ɓa tala, ikanɨ mɔnɨ, kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi uziga ndɛkɛ na ɓʉngbanganya kakɨ, ɨɓʉ ɓalya ɓʉngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yigoku ka Yeso

6 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨmɔ a malɨngʉnʉ na mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ ʉpága ɓogyalandʉ lɨmbɛngɨ kakɨ, atikiku malaika kakɨ, kauwonisilo ɓagya-ligubo kakɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ okwononi ɓɛ igyonosi ɓɨkwa.»
7 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Hʉkana, na kodoku ɓɨkwa! Magyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka la ɓugyalandʉ nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ!»
8 Ɨmɨ Yuani nɔ nʉkana ndɨ, nɨna lɨkpʉmʉka nɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ nʉkana ndɨ mino, nɨna, noɓuna ndɨ moli kambwa ka malaika yi nɨnɔ a ndɨ kewonisilo lɨkpʉmʉka nɨlɔ, kabibiso yi.
9 Luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgʉ ɓɛyɔ! Na mʉgya-ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ gɔnɨ, pa imoti na ɓava-kʉkakʉ ɓogyalandʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso!»
10 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wakosumonitɔgʉ mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana.
11 Mʉtʉ wa yɨgya yanyɛ, isisilogi na yɨgya yanyɛ kakɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ, isisilogi kagya lɨkpʉmʉka la mʉsʉgʉ, mʉtʉ wo ngbingbili, isisilogo kagya ɓungbingbili, mʉtʉ wotu, isisilogo kaiɓuɓiso.»

12 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Ʊkana, na kodoku ɓɨkwa! Nakodoku na mʉkalya kapá mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
13 Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga, mʉpʉnganagɨ na muliɓo.»
14 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakasʉkʉsa ɓotu kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakwanana kalya
bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ na kaingya ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pisi ko pumi yi.
15 Luki limoti, kunzi wa gʉɗʉ, atʉ na ɓatʉ ɓanyɛ, ɓalɨmba, ɓaɗanda, ɓamwɔ-
ɓambanzʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ɓɔngɔ na ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ.
16 «Ɨmɨ Yeso, natiki malaika kamɨ kamuwonisilo ɓʉdɛmʉ ɓa makpʉmʉka mi nɨma
masɨ ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama Daudi, na lɨngʉtʉ lɨnzɛ la ɓʉsɔɓɨ.»
17 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ɨɓʉ na Muko wo vononi ɓakaɓɨkya ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, aɓɨkyɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɛ: «Doku!»
Mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmʉkana mʉsasa oduku, nɨnɔ akapa liɓo nɨlɔ apaga ɔɓɨlɨ, oduku
kava ka ɨzɨyɔ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

18 Ɨmɨ Yuani, nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaʉkana mʉnzɨna ma
ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ: Mʉmbanzʉ kamatɨla luki lagɔgɔ kʉgʉ
wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi amatɨlya ndɛkɛ yigyogyiso yi nɨyɔ ikpikaga mino.
19 Mʉmbanzʉ kanyɔ lɨkpʉmʉka limoti ka mʉnzɨna ma ɓugyalandʉ nɨmɔ ikpikaga
ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Kunzi atʉmba ndɛkɛ liɗuku kakɨ lo bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága
ɔɓɨlɨ, kogulyigʉ ndɛkɛ ka gʉɗʉ wotu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka kɨtaɓʉ yi
nɨyɨ.
20 Dɛmʉ wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, akaɓɨkya ɓɛ: «Iyo, na kodoku ɓɨkwa!»
A ɓɛyɔ! Dokunɔ, Mombukwono-dosu Yeso!
21 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki na iɓunu ɓasɨ.